

Régi
MAGYAR
KÖLTŐK TÁRA

XVI. SZÁZADBELI
magyar költők
művei

Akadémiai Kiadó
Budapest

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA IX.

Sajtó alá rendezte

Horváth Iván, Lévy Edű,

Orlovsky Géza, Stoll Béla,

Szabó Géza és Varjas Béla

A Régi Magyar Költők Tára sorozat első kötete — amely az 1526-ig írt középkori magyar nyelvű verses emlékeket tartalmazta — 1877-ben jelent meg. 1930-ig a sorozat további hét kötete látott napvilágot XVI. századi irodalmi szövegeinkkel. Kötetünknek, e sorozat kilencedik számának összeállítását Dézsi Lajos már az 1930-as években elkezdte. Halála után munkáját Varjas Béla vette át. Már javában folytak a nyomdai munkálatok, amikor 1945 januárjában leégett a Sárkány-nyomda, s a kész szedés — kézirattal együtt — odaveszett. Közben „sürgetőbb feladat” lett a XVII. századi énekanyag megjelentetése, így megindult a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozata, melynek 1959 óta 13 kötete jelent meg. Az 1970-es évek végén Varjas Béla újakezdte kötetünk sajtó alá rendezését, de a szerkesztés befejezésében megakadályozta a könyörtelen halál. Ennyi viszontagság után különösen örvendetes a kötet megjelenése, s a Régi Magyar Költők Tára nagy múltú sorozatának felelédése.

A kötetben a XVI. századi széphistóriák színe-java: Árgirus, Eurialus és Lucretia, valamint Telamon története olvasható. Közöljük Valkai András és Görcsöni Ambrus históriás énekeit, továbbá Huszti Péter *Aeneisét*.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
IX.

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVI. SZÁZADBELI
MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI

SZERKESZTETTE
† VARJAS BÉLA

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

Kilencedik kötet

VALKAI ANDRÁS, GÖRCSÖNI AMBRUS,
MAJSSAI BENEDEK, GERGEI ALBERT,
HUSZTI PÉTER ÉNEKEI.
EURIALUS ÉS LUCRETIA HISTÓRIÁJA.
TELAMON HISTÓRIÁJA.
BOGÁTI FAZAKAS MIKLÓS FOLYTATÁSA
GÖRCSÖNI AMBRUS HISTÓRIÁJÁHOZ

1567—1577

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

HORVÁTH IVÁN, LÉVAY EDIT, ORLOVSZKY GÉZA,
STOLL BÉLA, SZABÓ GÉZA ÉS VARJAS BÉLA

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

1990

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

9474-3

ISBN 963 05 5357 0

Kiadja az Akadémiai Kiadó, Budapest

Első kiadás 1990

© Akadémiai Kiadó, 1990

Minden jog fenntartva

Printed in Hungary

ELŐSZÓ

A Régi Magyar Költők Tára I. kötetét, amely a középkori magyar nyelvű verses emlékeket 1526-ig foglalta magában, 1877-ben SZILÁDY ÁRON tette közzé. Ezt követte a múlt század végéig (1896-ig) további öt kötet, ugyancsak SZILÁDY ÁRON szerkesztésében, mely 1559-ig szerzett, XVI. századi irodalmi szövegeket tartalmazott. A VII. kötetet 1912-ben még SZILÁDY adta ki, de az ehhez tartozó jegyzeteket már DÉZSI LAJOS fejezte be 1926-ban. Közben HORVÁTH CYRILL 1921-ben elkészítette az I. kötet teljesen átdolgozott új kiadását. DÉZSI LAJOS pedig 1930-ban tette közzé az 1566 és 1577 közötti évek irodalmi termésének egy részét a Régi Magyar Költők Tára VIII. kötetében. Amint ennek előszavában megjegyzi, a közölt anyag összeállításában célszerű válogatást látott szükségesnek. Így nem ragaszkodott mindenáron az egyes szerzők időbeli egymásutánjához; pl. helyesebbnek vélte, ha Görcsöni Ambrus Mátyás-históriája — amely kb. 1567-ben készült — majd Bogáti Fazakas Miklós önálló kötetekre terjedő műveivel együtt jelenik meg, mivel a Görcsöni-féle Mátyás-históriát Bogáti folytatta és fejezte be 1576-ban. Ugyanígy kiestek a kronológiai sorból Valkai András 1567 és 1579 között írt szerzeményei, hiszen ezek szintén csaknem egész kötetet tölthetnek volna meg. DÉZSI tehát „válogatott” szövegeket közölt a Régi Magyar Költők Tára VIII. kötetében, melyet az 1583 előtt nyomtatásban megjelent *Fortunátus históriájával* zárt le. Ezzel szakadt meg több mint fél századdal ezelőtt a Régi Magyar Költők Tára korábbi (XVI. századi) sorozata. E tényen mit sem változtat, hogy az 1940-es évek elején a Magyar Tudományos Akadémia megbízott ugyan a Régi Magyar Költők Tára folytatásával, s IX. kötetének (Görcsöni Ambrus és Bogáti Fazakas Miklós históriás énekei) 1944 végén már nyomdai korrek-túráján dolgoztam, s készült a X. kötet (Bogáti teljes zsoltárparafrázisa, Énekek éneke stb.) szövegösszehasonlítása és jegyzetelése; Budapest ostromakor azonban, 1945 januárjában a Sárkány-nyomda teljesen kiégett és ott pusztult a Régi Magyar Költők Tára IX. kötetének egész szedése és kézirata is. Emlékét csupán néhány hasáblevonat nálam maradt korrektúralapja őrzi. Szerencsére elkerülték a megsemmisülést azok a betűhű másolatok, amelyeket a *Szenterzsébeti Bogáthi-kódex*ből (Jób könyve, Mózes könyvének öt részlete, Énekek éneke) és *Péchi Simon énekeskönyvéből* (Bogáti teljes zsoltárfordítása) a Régi Magyar Költők Tára X. kötete számára készítettem. A nehezen hozzáférhető eredeti kéziratok mellett, több mint 30—40 év múlva is ezek a másolatok segítették néhány szakember munkáját. Közvetlenül a háború után ugyanis nem volt lehetőség a kiadandó Régi Magyar Költők Tára-kötetek szövegeinek összehasonlítására, jegyzetapparátusának újraszerkesztésére és azok folytatására. Majd pedig olyan feladatokat kellett ellátnom, amelyek hosszabb időre

elodázták a sorozat szerkesztését. Az újjászervezett Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Főbizottsága pedig úgy látta, hogy a XVII. századi magyar énekanyag közreadása „még sürgetőbb feladat, mint a XVI. századi sorozat befejezése, illetve az eddigi kötetek újrakiadása”. A Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozatának elindításával (amely 1959 óta ma már a 12. kötet kiadásánál tart) az 1970-es évek végéig a XVI. századi Régi Magyar Költők Tára sorozat folytatása csak a távoli tervek között szerepelt.

SZILÁDY ÁRON 1877-ben a Régi Magyar Költők Tára I. kötetének Előszavában a sorozat célját még abban jelölte meg, „hogy a régi magyar költők műveit a nagy közönséggel ismertesse meg: ezen költői művek itt nem az eredeti helyesírással közöltenek. Mindamellet a helyesírásnak az akkori hangzást visszatükröző s a mai olvasást nem nehezítő sajátosságai itt is meg vannak tartva” (VI. lap). Ez a szempont érvényesült a Szilády Áron és Dézsi Lajos által szerkesztett I—VIII. kötetben. Időközben azonban a Magyar Tudományos Akadémia I. osztálya ellentmondott ennek a felfogásnak. A Régi Magyar Költők Tára keretében BADICS FERENC *Gyöngyösi István összes műveit* 1914-ben már a tudományos kutatás igényeinek figyelembevételével igyekezett sajtó alá rendezni. HORVÁTH CYRILL pedig 1921-ben a Régi Magyar Költők Tára I. kötetének 2. kiadásában a teljesen betűhű szövegkiadásra törekedett. Ugyanez érvényesült volna a Régi Magyar Költők Tára sorozat folytatásának szánt, de 1945-ben a háború következtében megsemmisült IX., valamint további kötetében is.

Nyilvánvaló lett, hogy a középkori és XVI. századi szerzeményeket magába foglaló Régi Magyar Költők Tára I—VIII. kötetét újra ki kell majd adni, mert azok egyrészt hiányosak vagy nem e gyűjtemény keretébe sorolandó szövegemlékeket is tartalmaznak, másrészt kiadásuk módszere sem felel már meg a mai sokirányú szakmai követelményeknek. Elengedhetlenné vált tehát, hogy a kezdetektől a XVIII. századig lehetőleg egységes elvek és korszerű filológiai módszerek alapján új sorozat jöjjön létre. Ilyen célkitűzésekkel indult meg az 1950-es években a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozata. Hogy a XVII. századihoz miként zárkózzék fel főképp a XVI. század utolsó harmadának még kiadatlan énekanyaga, a legcél szerűbbnek az látszott, ha a kiadás a régi VIII. kötetet folytatva a IX. és a további kötetekkel halad a XVI—XVII. századforduló verses szövegei közreadásának befejezéséig, mégpedig — amennyire ez egyáltalán lehetséges — a XVII. századi kötetek sajtó alá rendezésében kialakított szempontok és módszerek érvényesítésével. Csak ennek lezárása után kerül majd sor a Régi Magyar Költők Tára I—VIII. kötetének teljesen új, átdolgozott, a kihagyott vagy azóta előkerült verses műveket is felölelő kiadására.

A XVI. század utolsó harmadának a Régi Magyar Költők Tárában publikálásra váró verses munkái a jegyzetekkel együtt átlag 30—32 ív terjedelmű, mintegy nyolc kötetben jelentethetők meg.

A IX. kötetben Valkai András, Göröcsöni Ambrus, Gergei Albert szerzeményeit, valamint az *Eurialus és Lucretia* széphistóriáján kívül néhány 1577-ig szerzett verses művet teszünk közzé. A X. kötetet Bogáti Fazakas Miklós gazdag énektermése tölti ki. A XI. kötetbe az 1578-tól 1590-ig terjedő évek, a továbbiakban a század utolsó évtizedének verses művei, illetve azok a históriás és regényes tárgyú szerze-

mények (pl. *Rusztán császár*, *Chariclia* stb.) kerülnek, amelyeknek keletkezési ideje bizonytalan, de minden jel szerint a XVI. században vagy a XVII. század elején keletkezett alkotásoknak tekinthetők. Végül a sorozatot az egyházi (gyülekezeti, szertartási) énekeket tartalmazó kötetek zárják le. Ez utóbbi, részben ismeretlen szerzőjű és keletkezési idejük szerint is csak tág határok közé sorolható, mégis rokon jellegű és rendeltetésű énekeket könnyebb tájékozódás végett együtt tartjuk, nem szórjuk szét az egyes kötetekbe.

A szerzeményeket igyekszünk időrendben közzétenni, anélkül azonban, hogy ezáltal az egyes írók akár több évtizedre terjedő munkásságát megbontanók. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az énekek kronológiai besorolása nem mindig megbízható, mert a versek keletkezésére vonatkozó adatok gyakran csak hozzávetőleges megállapításokat engednek meg, sőt olykor félrevezetők. Még akkor is, ha az ének ún. záró versszakkal maradt fenn, amely általában arról tájékoztat, hogy ki, hol, mikor és milyen alkalomból írta a verset. Sajnos előfordul, hogy a nyomdász kiadó (vagy a másoló?) megváltoztatja az eredeti kelteztést. Így pl. ha Valkai András Bánk bánról szóló históriája csak Heltai Gáspár *Cancionaléjából* (Kolozsvár 1574) volna ismeretes, azt hihetnők, hogy az ének 1573-ban készült, mert annak záró versszakában ezt az évszámot olvashatjuk. Ámde Valkainak ugyanezt a szerzeményét Komlós András is kiadta 1574-ben Debrecenben. Ennek tanúsága szerint viszont Valkai 1567-ben írta a *Bánk bán históriáját*: „Az he honak szent Iakab ünnepeben” (július 25-én). S hogy az valóban ekkor születhetett, azt megerősítheti Valkainak *Az magyar királyok eredetéről* szóló genealógiája, melynek 1393—1396. sorában említi, hogy aki bővebben meg akarja ismerni Bánk történetét, az „krónikánkban magyarul is láthatja”. A genealógiát pedig 1567-ben „Borkóstoló Márton püspök hetében”, azaz november 11—12. körül fejezte be. Valkai tehát mindenképpen olyan krónikás énekére utal, amelyet még 1567 novembere előtt szerzett. Két ilyen munkájáról tudunk. Az egyik éppen a *Bánk bán históriája*, melynek keletkezési idejét nyilván Komlós 1574. évi debreceni kiadása őrizte meg helyesen. A másik egy terjedelmesebb, hun—magyar krónika; ez elveszett, de többször is hivatkozik rá a magyar királyok eredetéről szóló énekében (lásd ennek 261—264., 277—280., 465—466. sorát). Nem lehetetlen, hogy ebben is szerepelt Bánk bán története.

Heltai önkényeskedéséről árulkodik egyébként az is, hogy az évszám megváltoztatásával nemcsak a versszak második sorának rímelését rontotta el, hanem a sor szótagszámát is két szótaggal megcsónkította. Ezúttal tehát sikerült az ének keletkezésének időpontját helyesbíteni. De igen gyakran alig van egy-egy szerzemény születésének meghatározásához egyéb fogódzónk, mint kinyomtatásának éve (pl. Huszti Péter *Aeneise*, 1582) vagy másolatának ideje (pl. *Rusztán császár históriája*, 1638), holott egyiket sem akkor szerezték, hanem több évvel, sőt alighanem évtizedekkel korábban, amit egyelőre bizonyos jegyek, körülmények inkább csak sejtetnek, de szorosabb időhatárok kijelölésére még nem elégségesek.

Kiadványunkban bizonyos művek besorolási rendje korrekcióra szorul majd, ha a kutatás megbízható újabb adatok birtokában azok keletkezésének közelebbi időpontját meg tudja állapítani.

A sorozat egyes köteteinek tartalmáról, anyagának beosztásáról, elrendezéséről mindenkor a hozzájuk fűzött előszó ad tájékoztatást.

E kötet számára az 1—2., 6., 8—9. számú szöveget Varjas Béla, a 3—5. számúét Lévy Edit, a 7. számúét Lévy Edit és Stoll Béla, a 10. számúét Stoll Béla, a 11. számúét Horváth Iván és Stoll Béla rendezte sajtó alá.*

Varjas Béla

* Varjas Bélát váratlan halála megakadályozta abban, hogy a kötetet teljesen befejezze. A kötet általa megállapított szerkezetén csak annyiban változtattunk, hogy (néhány apróság elhagyása mellett) felvettünk a kötetbe két keltezetlen, de nagy valószínűséggel az 1570-es években keletkezett históriát: Huszti Péter *Aeneisét* (12. sz.) és *Telamon históriáját* (13. sz.). Az előbbit Orlovsky Géza, az utóbbit Stoll Béla rendezte sajtó alá. Göröcsöni Ambrus históriáját (7. sz.) jobbnak láttuk Bogáti Fazakas Miklós átdolgozásában s az ő kiegészítésével együtt közzétenni, mert így teljes a mű, s már Dézsi Lajos is így tervezte. A kiegészítés gondozását Szabó Géza vállalta.

VALKAI ANDRÁS

BÁNK BÁN HISTÓRIÁJA

1567

1. Sok szép dolgok vannak nekünk meg iruan,
Historiakban szépen be foglaluan
Vannak nekünk szépen meg irattatuan,
Szep dolgokual Kronikak vadnak rakuan.
- 5 2. Egy regi dologrul most nektek szolok,
Kerlek hog feienkent ra halgassatok,
Tizta *eletről* szép peldat hallotok,
Kit netalam soha sem halottatok.
- 10 3. Masod Andras, harmad Bela *fiarul*
Es felesegerül, Nemet Gertrudrul
Szolok mostan az *io* vitez Bank Banrul,
Kiralne aszszonnia törtent dolgarul.
- 15 4. Mikor Andras volna az Kiralsagban,
Zendüles lön az Keresztien orszagban,
Sok kiralyok lönek oly io szandekban,
Pogan ellen hogy indulnanak hadban.
- 20 5. Mind egenlő akarattal valasztak
Andras kiralt az szent had elöt hagiak,
Az had dolgat Andras kiralyra bizak,
Halgatnia mindennek ötet hagiak.
6. Enny esztendőben meg valtas vtan,
Ezer ket szaz *egy* esztendő el muluan,
Az hydeg *tél* io üdöre forduluan,
Minden felöl az hadak el induluan.

3 K nekünk példaiul meg iratúan, 5 K dologról én mostan szólloc, 7 D Tizta telő [!] szép K Tizta *eletről* szép dolgot halhatoc, 8 K nem 9 D fiaual, [Rím.] K fiáról, 11 D az vitez Bank Bannerul, K az *io* vitez Bancbánról, [K szerint javítottuk.] 19 K had gondiát 20 K Mindeniknec halgatnia öt 22 D Ezer ket szaz esztendők [Szótagszámhiány.] K Ezer, két száz, egy esztendő 23 D hydeg öz K hi-
dektől [.]

- 25 7. Andras kyraly ez dolgon meg erüle,
Kazdagon szep Magyar haddal kezüle,
Akar lenny poganok üldözöie,
Christus neue karomlok kergetöie.
- 30 8. Orszag gongiat biza egy szolgálaiara,
Feleseget, gyermeket egy fő vra,
Nemzetsegbül az io vitez Bank Banra,
Bank Bant hagia orszaga oltalmara.
- 35 9. Igassagot hagia szolgaltatnia,
Meg ne hadgia Orszagat romlania,
Gonoszsagot meg büntetnie hagia,
Kipeben hagia Orszagat birnia.
- 40 10. Bank ban iambor vitez vrüu vala,
Ezen ü züeben öruendöz vala.
Batorsaggal tiztit föl vette vala,
Magat arra elegnek tuggia vala.
11. Zandekozyk tiztyben iamborsagat
Meg mutassa Kiralinak szolgalttyat,
Orszag nepeuel szerettese magat,
Kiraly vtan fellieb vygie ü dolgat.
- 45 12. Batorsaga nagy vala az Bank Bannak,
Tökellelös iamborsaga az vrnak,
Vitezsege, io erkölczye vrfinak,
Örül vala azert ü ez dolognak.
- 50 13. De á szerenczienek ü allapattyat,
Nem tudhattya meg senki annak dolgat,
Meli gyorsan mas fele fordittyat magat,
Cziuda kepen forgattia ü haioiat.
- 55 14. Kopaz, neki csak eg fürt haya vagion,
Mint tükörnek oly tündöklese vagyon,
Az ü iarasa forgo szelen vagion,
Termezety, hog mindenkor forogyon.

32 K Mellyet hagyà 35 K Gonoszsagot hadia el táuosztatnia, 36 K országot 40 K elégneç mondia
vala. 41 D iamborsagal, [Rím.] K iamborságát, 48 K dolgánac.

15. Nem köl hidny azért ü forgassanak,
Mint az forgo zelnek ü szugassanak,
Mert hamar változasa lezen annak,
60 Mint meg mutattya peldaia Bank Bannak.
16. Mert mikoron az Kiraly el nem ment volna,
Aszszonyhoz egy attiafia iüt volna,
Ki egy ember gyermeke vele volna,
Nennyet vigasztalna, hozza iüt volna.
- 65 17. Nennyet kery, hogy semmit ne bankodgiek,
Es ü keserisegetül meg zünniek,
Zomorusagatul hog el tauozzek,
Siras ohaitasrul el feletközzek.
- 70 18. Mint szerelmes attiafiat vg kery,
Ezökrül feletközzek azon kery,
Kesergeset vigasagra tereti,
Zerelmes nennyet szüből ig szereti.
- 75 19. Bank ban feleseget akkor ott tartia,
Hogy Kiralne aszszont öis szolgallia,
Kiraly tauol leteben vigasztallia,
Szolgaltattia azzalis ö mutattia.
20. Ekes termete szép vala aszszonnak,
Sokan cziudalkoznak szépségen annak,
Tökellertes vala iamborsaga annak,
80 Io hyrek neuek aszszonyhoz valanak,
21. Attiafia az Kiralne aszszonnak
Szerelmere geriede Bank Bannak,
Es meg ielenek Kiralne aszszonnak,
Szerelmében lön vakulasa annak.
- 85 22. Semmikepen mert azt nem titkolhattia,
Santasagot mint el nem titkolhattia,
Az szerelmet vgyan nem titkolhattia,
Mert az üdö azt ky nyilatkozattia.

62 D iut K iöt 64 K ezért iöt D iut 67 K Szomorusagitól 68 D ohaytastul K ohaytásról [K szerint javítottuk.] 70 K feletközéc arrá inti, 71 K Keserüségét vigaságra tericze, 72 D szüből ig kery. [Szótagszámhiány.] K nyénét mert szüwből szereti. 74 K aszszonyát 76 K Nyáiassagáual is aszt mutattya. 78 D szépséget [Sh.] K czodálkosztac szépségen 84 K bün [!] vakulása 85 K Semmikepen aszt el nem titkolhattiác, 86 K titkolhattiác, 87 K vgy el nem titkolhattiác, 88 D nyilatkozattia. [Rím és időegyeztetés.] K üdöc aszt ki nyilatkozattatyác.

23. Meg bolondul ember szerelem miat,
 90 Az ky annak fekszik vak tüze alat,
 Bukat, banatokat sokakat vallhat,
 Vegre poklotis miatta találhat.
24. De terek mar az el kezdet dologra,
 Kiralne aszszonnak nagy vaksagara,
 95 Mikepen gondola attiafiara,
 Ky ö neki hamar lön halalara.
25. Lattiak Bank Banne tekelletesseget,
 Nem elegitheti meg azzal öczet,
 Nem ronthattiak meg szemermetteseget,
 100 Nem teheti azbul öczenek kedué.
26. Iollehet forgodik Kiralne aszszony,
 Öczenek ha teheti keduet aszszony,
 De tökelletes az Bank Banne aszszony,
 Tölle meg nem cziallattatik az aszszony.
- 105 27. Kiralne aszszony szola az öczeuel,
 Reyték hazban lenne ö czendessegel,
 Mind addeg forgodnek mestersegeuel,
 Hozza vizi Bank Bannet bezedueul.
28. Bank Bannet hordozza ü hazaiban,
 110 Bezelget ö velle nag nyaiassagban,
 De az Bank Banne semmit nem ért abban,
 Kiralne aszszony volna mi zandekban.
29. Öcze reitue vala meg hagyot hazban,
 Aszszony az Bank Bannet viue az hazban,
 115 Iamborsaga meg romla viragaban,
 Meg töretek az ö tisztasagaban.
30. Szegienseget az aszszony nem titkola,
 Nem sok üdöre vranak meg monda,
 Mikor vra meg ölele, cziokola,
 120 Sirua vitez vranak ez szot monda:

90 K A ki fekszik annac vac szöme 91 D vallat, K valhat, 92 D talallia. [Rím.] K találhat. 93 K De már terec 97 K Bankbannénac 98 D elegiteti K elégitheti 99 D rontattiak K ronthattya 102 K kedué ha teheti 104 K ne czalattátnéc 107 K forgódnac [!] 108 K beszéddel. 109 K hordozà 111 K nem tud abban, D ebben [Rím.] 112 K Királnénac mi volna szándékában. 113 D K reitezue [Szótagszámtöbblet.] 117 D titkollia, [Rím.] K titkola, 119 K ölele, apola,

31. „Vitez vram nem vagyok milto arra,
Te cziokolasod meg ölelesedre,
Söt en meltob vagiok meg ölesedre,
Hog nem elni ily nag szegiensegedre.
- 125 32. Mert meg romlottam en tisztasagomban
Es meg szegenültem iamborsagomban,
Szolgalatunkert estem gialazatban,
Nem akarok elny en ez vilagban.
- 130 33. Az te agiad immaron meg szeplösült,
Tisztasagatul mert tarsod meg ürült,
Iamborsaganak haioia el merült,
En miattam orchadra szegien terület.
- 135 34. Nem volt nekem soha ez akaratom,
Mindenkor volt ebben artatlansagom,
De ezt miuelte raytam az aszszonyom,
Öcze miat romla meg tisztasagom.
- 140 35. Nem kyuanom immar en elethemet,
Im kezedben hoztam az en feiemet,
Fegyuerreddel vram öly meg engemet,
Ez szegiennel ne egiem kenieremet.
36. Öly meg vitez vram, kerlek tegedet,
Mert el veztettem hyredet, neuedet,
Kissebitettem te tisztessegedet,
Rutitottam te Kiraly kypedet.
- 145 37. Öly meg azert engemet vitez vram,
Az szegient magamon hog ne lathassam,
Tisztessegedet ne fogiatkoztassam,
Eletemmel neuedet ne gialazzam.”
- 150 38. Igen meg haraguek ezen az Bank Ban,
Szomorusagat nem ielenti az Ban,
Kery feleseget *hog sirassaban*
Meg szünniek, ne legien nag Banattiaban.

122 K Te apollásod, 123 K méltó 124 K nem esni ilyen nagy szégyenségre. 129 K [*meg* hiányzik.]
130 D Tisztasagtul mert tarsod meg ürült, [Szótagszám; értelem.] K Tisztaságtól tarsod immár
meg ürült, 131 K Iamborságnac haioia mert el 133 K ez soha 134 K Mindenkoron 135 K műuele
137 K én immár 139 K ölyly meg wram 144 K a te Király 145 K azért, vitez wram, engemet, 146
K E szegyent 147 K Tisztességedet meg ne 150 K Szomoruságot 151 D hog ne sirassa Ban K Fele-
seget: kéri hogy sirassában [K szerint közöljük.]

39. „Hozzam valo nağ szerelmedert kerlek,
 Banatodtul meg szünniel, arra intlek,
 155 Artatlannak teged ebben ismerlek,
 Meg hal az Kiralne aszszony te erted.”
40. Semmikent nem vehet io keduet aszszony,
 Noha *vrutl* vigasztaltatik aszszony,
 Mert erőssen bankodik vala aszszony,
 160 Rayta eset küssebseg vndoksagon.
41. Masod nap felesége szaau vtan
 Törit oldalara kötötte az Bank Ban,
 Erössen *ful* mérgeben az vitez Ban,
 Nem tarthattia meg mirget ő magaban.
42. Mikoron vduarhoz ő be indula,
 165 Kiralne aszszonnial zemben hogy iuta,
 Törit aszszoniahoz mingiarast ranta,
 Kiralne aszszont leg ottan le vaga.
43. Az vtan hazbol Bank Ban ky indula,
 170 Az vyres tört kezében tartia vala,
 Az Vduar nepenek az tört mutattia,
 Czendez bezedel nekiek ezt mongia :
44. „Kyrlek tütöket, hoğ vezteg legietek,
 Semmi haborusagot ne *kezdietek*,
 175 Veteknelkül tötnek ezt ne veltietek,
 Aszszoniom iutalmanak iteltietek.
45. Mert semmit nem czelekettem oknelkül,
Aszszoniomon nem löt ez viteknelkül,
 Nem akarek lenny halalanelkül,
 180 Mert ez elöt iltem en viteknelkül.
46. Ez my aszszoniunk en hazas tarsomat,
 Meg fertezettette öczeuel agiamat,
 Hyrem, neuem vezte tiztasagomat,
 Eletemben rontotta viragomat.

154 K Banatidtól 156 K aszszony érötted. 157 D Semmiképpen [Szótagszámtöbblet!] K Semmiként
 158 D vratual [Sh. helyett: vratul] K wrától [Mindkét forrásban szótagszámtöbblet.] 159 K vala az
 aszszony, 161 K napon 162 K köti 163 D fü [!] K ful magában 164 K Mérgét nem tarthattya meg ő
 166 K hogy szömbe 167 K aszszonhoz mindiárast ki ránta, 169 D hazabol [Szótagszámtöbblet.]
 K Bankbán házból 172 K önekcik 174 D szerezzetek [Szótagszámtöbblet.] K kezdietec, 176 K Asz-
 szonyomon 178 D Es aszszonyomon K Aszszonyomon 180 K Mert ez meg löt az ő vndoc véteg-
 ből. [!]

- 185 47. Ez vilagon, azt merem mondanía,
Minden halalt kez vagyok szenuednie,
Az halalra merem feiemet vetni,
Tarsomert akartam bozzut allany.
48. Im io reguel Kiraly vtan indulok,
190 Töruent feiemre vramtul keuanok,
Irdemem szerent büntetést keuanok,
Igaz az en vram ö hozza futok.
49. Nem félék, mert bizom igassagomban,
Tudom, hoé irem vramat vtaban,
195 Töruent varok en tölle ez dologban,
Meg mondom ezt bizuan igassagamban.”
50. Ez szot haluan vduar nep czendeszedek,
Ez dologert haboru nem kezdetek,
De Bank Bannak ot bekeseg adatek,
200 Bank Ban dolga mert helien talaltatek.
51. Hogy iuta Bank Ban Constantinapolyban,
Kiralt ott ere Bank Ban az varosban,
Görög Czaszarnak lako varosaban,
Bank Ban meg monda dolgat batorsagban.
- 205 52. „Illien felseged sokat ez vilagban,
Io szerenczes legy minden dolgaidban,
Ki biztal engem Gubernatorsagban,
Feleseged meg öltem Orszagodban.
53. Mert felesged, en aszszoniom Gertrud,
210 Kit en véltem olliannak mint egy szent Rut,
Oly dolgot miuelt, ky meg mondasra rut,
Ki ö halalara volt valasztot vt.
54. Nemet orszagbul öczet be hiuatta,
Tarsomat velle eg hazban zarlotta,
215 Erö szerent öczeuel meg rontotta,
Azert ez lön ö halalanak oka.

17 9 4

185 K eszt 194 K wramat érem 195 K tölle én 197 D szo K szót D K nepe [Szótagszámtöbblet.]
199 K Az Bankbannac békesége 204 K Királynac monda dolgát 205 D K felseget [!] 206 K
vtaban, 207 K Te bisztál 208 D Felesegedet [Szótagszámtöbblet.] K Feleséged 210 D [A Rut név
hiányzik.] K Kit én ollynac véltem mint szent Rut, 212 K Halalára ki volt választottot út. 214 K [A
szó hiányzik.] 215 D szeplösította, [Szótagszámtöbblet.] K Eröszac szerént velle meg rontotta,

55. Nem akartam en előled el futni,
 Sohova felseged *előt budosny*,
 Kegielmessegedhez szoktam foliamni,
 220 Mert tuttalak teged igaznak lenny.
56. Im hozzád iöttem nagy bizodalmamban,
 Iteli meg engemet igassagodban,
 Mert törüeniem vagy on akaratodban,
 Eletem, halalom vagion markodban.
- 225 57. Bizom magam en te igassagodra,
 Igaz törüeni szerent meg latasodra,
 Az en feiemet hoztam ide arra,
 Ha vitkeztem bator vites halalra.
- 230 58. Nalladnal mas birot en nem keuanok,
 Iollehet en neked peresed vagiok,
 Ez dologban neked ellened vagiok,
 Noha szegeny szolgad en neked vagiok.
- 235 59. Ha bünesnek lelz engem törüenniödel,
 Ram bator ne tekencz kegyelmessege,
 Ha mentsége lehecz feiemnek ezzel,
 Veg elől engem kegyelmessegedel.
- 240 60. Azert igaz tetelt te tüled varok,
 Ha nincz vetköm szabadulast kyuannok,
 Ha vetköztem en az halalnak allok,
 Feiem ide hoztam előthed allok.
61. Ha azt lelöd, hoğ aszszonyom vetkeiert,
 Tülem meg öletöt az ü büneiart,
 Miueid vram io hirödert, neuedert,
 Meg ne ölethessem *én* ez dologert.
- 245 62. Mert mindenkor biztam te io volthodban,
 Mert mindent chieleköttem igassagban,
 Minden dolog volt az eg allapatban,
 Törüent varok tüled az te vthadban.”

217 K előttet [!] 218 D el budosny, [Szótagszámtöbblet.] K budosni, 220 K tégedet 227 K ide hoztam 229 K Náladnál én más bírót nem keressec, 232 K szolgád te neked 233 D törüenniödben, [Rim.] K törüenyeddel, 235 K Ha mentségem lehet feiemnec, [Így; az ezzel szó hiányzik.] 241 K hogy az aszszonyom bün ért, 242 K az ő vétke ért, 243 D hirödöt K hired ért, 244 D Tüled meg ne ölethessem ez dologert. [Szótagszámtöbblet.] K Meg ne ölethessem én è dolog ért. 246 K müeltem igaságomban, 248 K tölled ezen útodban.

- 250 63. *Czoda*: iriak, hoǵ Kiraly ü szüueben
Meg nem *haborodot* ő elmeieben,
Semmi változas nem löt ő szüeben,
Kiraly Bannak szolt tökelletössegeben:
- 255 64. „Im iol latom az te embersegedet,
Byszuan valo tökelletessegedet,
Czyköllönkent meg ertem bezedidet,
Latom byztodban hozzam iöuesödet.
- 260 65. Ne feli semmit azért az te szüuedben,
Ha ig vagyon mint szolal keressödben,
Meg lasd, hogy külömbsege ne legiön ebben,
Igaz törüent tezők neked ezökbén.
66. Teri haza azért mostan Országomban,
Ismet Gubernator legy vrasagban,
Iary hiuen es igazan dolgaiban,
Fogiatkozás semmi ne essek ebben.
- 265 67. Isten szent felsege hogy haza vizen,
Telepedesem, niugodalmam lezen,
Igaz törüenniöd neked abból lezen,
Ha nincz vetked, dolgod mind helen lezen.
- 270 68. Egieb valaszt en te neked nem adok,
Sies haza, latod vtamban vagyok,
Vgyan előbi Andras Kiraly vagyok,
Igazat latni mindenkor akarok.
- 275 69. Diczerethes hadat viseli vala,
Idö muluan hoǵ Országaba iuta,
Bank Ban nem feletközek, vygiaz arra,
Hogy Kiralytul törüent keryön feiere.
- 280 70. Egikor Kiraly feles eget emlete,
Ottan Bank Ban ő magat elő vete,
Monda: „Vram Kiraly orszagodban vaǵ,
Tudom ezt, hoǵ igaz feiedelem vagy.

250 D [A *czoda* szó hiányzik.] K Czodà: Ezen à Király 250 D haborodot volna ő [Szótagszám-
többlet.] K haborodéc ő 251 K nem lön az ő 252 D Kiraly Bank Bannak szolt ily tökelletösse-
geben. [Szótagszám-többlet.] K Király Bank bannac szolt tekéltetéssegeben. [Szótagszám-többlet.] 255 K
bezedidet, 257 K Ne fély azért mostan à te 258 K vgy 263 K hiuen el, és 264 K ne legyen 266 K
niugodalmos 267 K ebből 271 K előbeli 272 K mindennec 273 K hadat Király vissele, 274 K or-
szágaba iöue, 275 K Az Bankban elfeletközzéc erről, 278 K [ő hiányzik.] 280 K aszt,

71. En öltem meg az te feleségedet,
Im kezedben hoztam az en *törömet*,
Az kyuel meg öltem feleségedet,
Öly bator ezzen törrel meg engemet.
- 283 72. Biztam magam te törüeny teteledre,
Törüeniedet vartam az en feiemre,
Tegy törüent azért mostan en feiemre,
Hattam en azt Kiraly szemeliedre.”
- 290 73. Az Bank Bannak Kiraly igaz törüent tön,
Ky szabadulasara Bank Bannak lön,
Hire, neue erte Kiralnak io lön,
Mert igaz Andras Kiraly ü neue lön.
- 295 74. Szoltan Kiraly ellen ö hadakozot,
Vitezekkel sok niereséget hozot,
Sok szent tetemeket onnet el hozot,
Magiaroknak io hirt es neuét hozot.
- 300 75. Magyarok ez dolgot vegiük ezünkben,
Tisztességet köuessünk életünkben,
Mi eleink dolgat vegiük ezünkben,
Öket köuessük iambor életünkben.
76. Tiztan tarczuk magunkat Istenünknek,
Hiuek legünk az my feiedelmünknek,
Es my igazak legiünk mindeneknek,
Vg lehetünk kedueben Istenünknek.
- 305 77. Könieregiönk az mi feiedelmünkert,
Mi előnkben adatot Kiralyunkert,
Tarczia meg az *Isten ü* szent fiaert,
Az meg valto *es* Vr Iesus Christusert.
- 310 78. Ellien ü nagy sokaig ez világban,
Minden iokat az Isten neki adgion,
Birodalmot vegig kezében adgion,
Es minden Magyar errül ament mondgyon.

281 D öletem [Sh.] K öltem 282 D feiemet, K kezedben adom az én töremet, [Értelemszerűen K szerint javítottuk.] 283 K A mellyel 284 K törrel engemet. 287 K most az én 288 K aszt te Király képedre. 290 K Ki meg szabadulása 291 K neue Királynac azért io lön, 294 K Vitezeikkel nyereségeket ö 296 K io hirt s' io neuét 298 D köuesseget [Sh.] K Tisztaságot köuessünc 300 K Azzokat köuessük iambor életben. 305—308 K [Hiányzik.] 307 D Isten az ü [Szótagszámtöbblet miatt javítottuk.] 308 D meg valto Vr [A szótagszámhiányt pótoltuk.] 309 K ö ez világban sockaiglan, 311 K Esmeretiben ötet iól fondállya, 312 K Mind éltic keze vtán igazitsa,

79. Ki büeben ezt ertení akaria,
 Bonfinius köniueben meg talallia,
 315 Masik irasaban meg oluashattia,
 Mert hetedik rezeben el be irta.
80. Az ki szerzette ezt Magyar versekben,
 Nem ielente meg neuét ő ezekben,
 Sem penig *nem irta az* vers feiekben,
 320 Valkon meg talalliak Kalottaszegben.
81. Zületet vtan enni esztendöben,
 Ezer öth szazban es *az* hatuan hetben,
 Az he honak szent Iakab ünepeben,
 Tisztességre intessünk mi ezekben.

316 K részében annac irta. 318 D ielene meg neuét ezekben, [Szótagszámhiány.] K ielente Neuét : ezekben, 319 D szerzette vers [Szótagszámhiány.] K pedig nem irta az vers 321 K Születés 322 D az hatuan [A szótagszámhiányt pótoltuk.] K Ezer, ött száz, hetuen háromban, 323 K innepben, 324 D intessük !] K Tiszta életre ő mindent int ezekben.

AZ MAGYAR KIRÁLYOKNAC EREDETEKRÖL

1567

Ad notam: Arpad vala fő az Kapitanságba.

Dedicatio continens capita carminum Rythmicorum.

Serenissimi Principis et Domini Domini Ioannis Secundi, Dei Gratia Electi Regis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Domini, et Principis nostri Clementissimi Genealogia, Descripta, per Andream Valkaij, Cui humilima, fidelissima paratissima ac perpetua Seruitia idem Valkai commendat, et rerum feliciū prosperos Euentus precatur a Deo per Dominum Iesum Christum filium eius, Cui sit Laus, Honor, et Gloria in omne aeuum, Amen Amen. Vale, viue, Clementissime Principum, Regum Christianissime ad Communem Hungarorum conseruationem, et regni ipsorum afflictissimi permansionem. Deus conseruet vestram Maiestatem, Cui iterum humilima, perpetua, fidelissima ac obsequentissima seruicia humiliter commendat, corde purissimo ac perfectissimo, et Deum pro Salute Principis precatur: Deus omnium Creator et Conseruator, Audi preces nostras gubernare et conserua Regem nostrum ad tui nominis gloriam. Amen.

Az Magyaroknac Scythiabol első ki iöuesekről, Az fő Hadnagyoknac, es az nagy Atillánac eredetiről, és külemb külemb fele hadakról. Mind Szent Istuán Királyig.

1. Szép Historiakat most el számlaloc,
Régi dolgokról mostan nektec szoloc,
Kerlec halgassatoc rea mit mondoc,
Kezdettol fogua lot dolgokról iroc.
- 5 2. En beszédem el kezdem az Adámról,
Kezdetben teremtet első Attyánkról,
Az Istennec nagy hatalmassagáról,
Röuiden iroc régen lot dolgokról.
- 10 3. Röuid szóual erről lészen szolasom
Régi Genealogiakrol irásom,
Nemünket Adamrol Noera hozom,
Noeról Attila Királyra hozom.
- 15 4. Ez Kiralyrol hozom én az Toxunra,
Toxunról hozom Geysara é Mihálra,
Geysáról fiara à szent Istuánra,
Mihálról à mi kegyelmes Vrunkra.

- 20

5. Nagy bölcz teremtoie Isten mindennec,
Teremte mindent mint tetzec keduenec,
Első napyán az első esztendőnc,
Éget földet teremte az üdöknc.
- 25

6. Isten masod nap az nagy alkotmanybol,
Az égeket ki rende le azokból,
Felső also vizeket ott egymastól,
El valaszta mint tetzenec Latásból.
- 30

7. Szépen harmad nap az Isten ez földrül,
Az vizeket ki tilta föld szünéröl,
Gondola élő állatoc éltéröl,
Fákat, Füüeket teremte életül.
- 35

8. Szép ékességgel negyed nap az napot,
Fényességgel teremte és az hóldot,
Rende le az égen soc Czillágokat,
Bölczen teremte Isten mind azokat.
- 40

9. Isten teremte ötöd nap halakat,
Es minden vizi élő állatokat,
Az vizből ő teremte Madarokat,
Allattyokban mind teremte azokat.
- 45

10. Mind azokat meg álda az wr Isten,
Hogy szaporodnánac ő életekben,
Meg sokasodnanac ő személyekben,
Ötet diczirné mindenec nyeluekben.
- 50

11. Iouoltából nagy kegyelmességéből,
Földi állatokat teremte semmiből,
Hatod nap embert teremte az földből,
Formala aszt Isten ő Személlyéből,
- 55

12. Paranczolna hogy az minden allatnac,
Isten nagy ockossagot ada annac,
Hogy wra lenne az minden allatnac,
Minden allatoc engednéne annac.
- 60

13. Rólla az wr Isten gondot visele,
Be helyheszte ötöt Eden kertébe,
Hogy aszt müuelne, örizne és élne,
Mind szinetlen szent felségét diczirne.

14. Ily paranczolat Istentől adatéc,
Adam az kert gyümölczében mind ennéc,
55 Ió, Gonosz tudás faiáról ne ennéc,
Mert ha ennéc ottan halálban esnéc.
15. Nem io, monda Isten, egyedöl lenni,
Ez Adamnac így ez világban élni,
De teremtec én segítséget neki,
60 Dolgaiban legyen segítség neki.
16. Czac hamar Adamra álmot boczáta,
Hamar Adamot Isten el alotà,
Egy ódala czontyát neki ki vonà,
Kiből Anyánkat az Euat alkotà.
- 65 17. Illyen képpen Isten Euát teremte,
Az Adamhoz az Isten Euat viue,
Adam monda az czont ő czontya volna,
Es hogy az à test ő testéből volna.
- 70 18. Paranczolattyát láttýuc az Istenec,
Egyedöl nem io élni az emberneç,
Királyságot adà Isten ezekneç,
Öc adánac azért neuet mindenneç.
19. Isten meg szentele hetedic napot,
Meg nyugouéc hogy meg alda az napot,
75 Kereszttyénekis valasztác az napot,
Mert mostan is illic öc ez szent napot.
20. Szegényec az Isten paranczolattyát,
Nem türhetéc, látác tudomány faiát,
Meg éuék öc az fánac szép almaiát,
80 Meg esmeréc mezitelen voltokat.
21. Ezec el vesztéc ártatlanságokat,
Kiuel hozánac mi reánc átkokat,
Paradiczomból ki reckesztec magokat,
Hozánac nekünc sok fáratságokat.
- 85 22. Tön azért igiretet az wr Isten,
Ki lenne gyözedelmünc kigyo ellen,
Es hatalmasságunc az ördeg ellen,
Bai viuonc lenne ellenségünc ellen.

23. Diczirüc azért ö szent Istenségét,
 90 Hozzánc valo io voltaért felségét,
 Ne feleitsüc el soc io téteményét,
 Mind szinetlen diczirüc ö szent neuét.
24. Ottan hamar teremtésnec vtánna,
 Tizenharom esztendő forgasára,
 95 Euatol Cain születéc világra,
Ki fel neuekedéc munkalodásra.
25. Mikor teremtésnec ennyi ideie,
 Elő iöt volna harmintz esztendeie,
 Euatól Abel születéc ez földre,
 100 *Fel neuekedéc ez iuh örüzsre.*
26. Istennec ackaránac áldoznia,
 Kedues lön az Abelnec aldozattya,
 Cain áldozattyát Isten vtalya,
 Cain miat azért Abel meg hala.
- 105 27. Nem szenuede el Isten eszt Cainnac,
 Meg átkoza munkaiát az Cainnac,
 Budosas lön dolga azért Cainnac,
 Miért hogy ö lön gyilkosa Abelnec.
28. Itt el hagyom fiait az Cainnac,
 110 Szoloc ágazattyáról az Noenac,
 Száz harmintz esztendeiébe vilagnac,
 Seth szuletéc fia akkor Adamnac.
29. De miért hogy Attyánc vétkeiért ez lön,
 Testi halál ráytunc gyözedelmet vön,
 115 Adam Attyánknac ebből halála lön,
 Kilentz száz harmintz esztendőben ez lön.
30. Oly hamar lön Seth Isten áldasában,
 Meg áldatéc mindennemü dolgában,
 Kēt száz harmintz esztendő forgasában,
 120 Enost ada Isten *neki világbán.*

¶ valo [!] 96, 100 [Tévedésből e két sort fölcserélték.] 115 elől [!] 120 neki ez világban [Szótag-
 cseréből.]

31. Minden élete Sethnec ennyi üdö,
Kilentz száz és tizen kilentz esztendő,
Attyánc atkat mert ranc hozza az üde,
Ki muléc Seth el teluen ennye üdö.
- 125 32. Immar kezdetnec ennye ideire,
Harom száz és huszon két esztendőre,
Kenan születéc fia az Enosnac,
Nagy öröme lön az ő Attyáinac.
- 130 33. Nagy soc ideig eleinc éltenec,
Es szép vénséget azoc mind értenec,
Meg mondom végét Enos életénec,
Kilentz száz és ött esztendőc telénec.
- 135 34. Immar Mahalálel Kenánnac fia,
Ennye esztendőben lön ez vilagra,
Kilentzuen ött, három száz forgasára,
Kilentz száz tizig az Kenán élt vala.
- 140 35. Iared Máhalálel fia születéc,
Négy száz hatuan esztendő hogy érkezéc,
Mahalalelnec ideie el teléc,
Nyoltz száz kilentzuen ött esztendeiben ki muléc.
36. Oly szent ember az Iaredtől születtéc,
Enoch ki Istentől el ragattatéc,
Iared ennye esztendőt czac élhete,
Kilentz száz hátuan két esztendőt éle.
- 145 37. Az szent Enoch három száz hatuan kettőt,
Ez vilagon éle ennyie esztendőt,
Mathusalah Enoch fia születéc,
Hat száz nyoltzuan két esztendő számlaltatéc.
- 150 38. Nem élt vala az többi ennyi üdöt,
Élt kilentz száz hatuan kilentz esztendőt,
Nyoltz száz hetuen négy esztendő el iöue,
Matusalah hogy nagy Lameket szüle.
- 155 39. Noe Lamektől világra születéc,
Ezer öttuen hat esztendő forgodéc,
Hét száz hetuen hét üdö Lamektől muléc,
Hogy Angyali karba be számlaltatéc.

40. Itt Lameknec ennyi esztendeiben,
Százban és huszon het esztendéiben,
Lön az első ezer el kerülésben,
160 Ez vtán kelénec masic ezerben.
41. Sockà Noe hazasságát halaszta,
Mert ött száz esztendős korára hagyta,
Ackoraban meg házásodot vala,
Harom fiat azért Noe szült vala.
- 165 42. Sem, Cham, Iaphett, fiai neue vala,
Ezeket meg hazasította vala,
Ez világot az Isten feddi vala,
Mert viz özönnel fenyegeti vala.
- 170 43. Ezt Noenac az Isten meg ielente,
Ez világot hogy vizzel el vesztené,
Mert fertelmes vétkeket nem tűrhetne,
Hagyà hogy Barkaiát ő készítene.
- 175 44. Czuda rettenetes Isten haragya,
Az bünben élöket mint saniargattya,
Az meg téröket hozzáia fogadgya,
Minden iauaiual meg latogattya.
45. Világ kezdésse ennye ideiében,
Ezer hat száz ötuen hat esztendőben,
Noe hogy volna hat száz esztendőben,
180 Barkaiában be mene az üdőben.
46. Nem sokad magáual Barkába szálla,
Czac nyoltzad magauual abba be álla,
Minden állatban mellé vön barkába,
Mint meg vala neki paranczolatba.
- 185 47. De mihelt az Noe szálla Barkaba,
Minden kut feiec lönecc arradásba,
Népec esénec Isten ostorába,
Mert estenec vala nagy haragyába.
- 190 48. Illy erőssen ackor az eső eséc,
Negyuen napon negyuen éyel mind eséc,
Az kic Noe szauát czufságnac véltéc,
Iol lattyác aszt mi veszél raytoc esnéc.

49. De hogy ez lön az Isten ackarattya
 Le nem szalla addiglan nagy haragia,
 195 Méglen földről mindeneket el törle,
 Özön vízzel népeket mind el veszte.
50. Ez viznec magassága ilyen nagy volt,
 Minden hegyeknél özön viz magasb volt,
 Tizen ött singel azoknál fellyeb vólt,
 200 Nem czuda mert Isten ackarattya volt.
51. Immár Noe Barkaban lackassánac,
 Esztendeie vala az viz iarásnac,
 Barka nagy hegyen az Armenianac,
 Meg ackada kit hinac Araratnac.
52. Gyorson emberec az viz özön vtán,
 205 Sokasodánac az nagy viz le száluán,
 Az Isten nec igirétihöz bizuán,
 Isten ielét Szauaruánt égen latuán.
53. Rayta vagyon Noen Isten áldássa,
 210 Minden iokban vagyon szaporodása,
 Mert fiai vadnac sokasodásba,
 Röuid üdön sokan szaporodásba.
54. Az elöt az szölö sohun nem vala,
 Özön vtán Noe találta vala,
 215 Kertébe vitte el plantálta vala,
 Termet vala abbol bort czinált vala.
55. Czac hamar voltát à bor meg mutatá,
 Mert vén Noet hamar meg itasita,
 Mikor à szölö leuét meg kostola,
 220 Hamar ötet wy ital el aluta.
56. Itt az Noe az Camot meg átkoza,
 Miért hogy ő az Attyát meg czufola,
 Sem, Iaphetet az vén Noe meg álda,
 Hogy Canahan Sem Iaphetet szolgálta.
57. Az Noe fiai szaporodánac,
 225 Gyorsan nagy kéz földet öc be szállánac,
 Végre tanaczából az nagy Nemrotnac,
 Egy nagy tornyot rakni öc inditánac.

- 230 58. Ez toronnac rakasa kezdéseért,
Meg gyalasztatánac emberec ezért,
Soc nyeluekre oszlanac ő vétkeért,
Isten ellen valo czelekedésért.
- 235 59. Leg ottan torony Babelnec hiuatéc,
Nyelw változas miat félben hagyatéc,
Mert emberi nemzet meg gyalasztatéc,
Ennyè soc nyelw mind ackoron változéc.
- 240 60. Első birodalom nagy Nimroté lön,
Noha ő az Chamnac vnokaia lön,
Babiloniaban ő Monarka lön,
Erről Magyar nemzet agazásssa lön.
61. Czac reuid beszéddel agazásunkat,
El kezdem lassan genelogiankat,
Noe fiainac vallyuc magunkat,
Azért hallyuc meg az mi attyáinkat.
- 245 62. Tekincz meg hogy Noe masodic fia,
Cham vala, és ennec Chus vala fia,
Chusnac penig fia nagy Nimrot vala,
Az ki első biródalmot vöt vala.
- 250 63. Im Nimrotnac fia Hunor marada,
Hunor fia Boor, fia Dama vala,
Fia Keled, ő fia Keue vala,
Annac fia Kear, ő fia Beller vala.
- 255 64. Radar vala Beller fianac neue,
Fia Othmár, fianac Farkas neue,
Farkas Fianac Bondofárd az neue,
Fia Böken, fianac Czanad neue.
- 260 65. Ennec fia Rödly, ő fia Besztwe,
Fia Mike, Mikenec fia Miske,
Miske fia Ompod, ő fia Keölcze,
Fia Leuente, fiánac Lel neue.
66. Gyorsan most en ezeket el számlálom,
Más Cronikámban mert ez iruán vagyon,
Magyaroc dolga itt röuidben vagyon,
Czac Genelogiaiokat most irom.

- 265 67. Immár Leuente fianac Lel neue,
Fia Zamur, fianac Zember neue,
Fia Bolug, fianac Bolczu neue,
Bolczu fianac Zoltan az ő neue.
- 270 68. Söt az Zoltàn fianac Berend neue,
Fia Kadicza, fianac Opos neue,
Opos fianac vala Eczet neue,
Fia Scemein, fianac Turda neue.
- 275 69. Hogy immáron ezekről aláb szálliuonc,
Az mi eleinkhez közelben álliuonc.
Turda fia vala az nagy Bendeguz,
Hatalmas Atillát nemze Bendeguz.
- 280 70. Vgyan soc szóm most nekem erről volna,
Ha előbbi Cronikám kün nem volna,
Ha soc hada abban irua nem volna,
Soc dolga ha ott számlálua nem volna.
71. Nem illic most innét meszsze táuoznom,
Az mi előttem, abban kel el iárnom,
Czac röuid beszéddel dolgait irom,
Nem lészen ebben semmi multságom.
- 285 72. Gyorsabban és nyiluábban hogy meg ęrczüc,
Magyaroc ki iövését meg emliczüc,
Röuid szóual hadakat meg ielenczüc,
Hogy dolgokat inkább eszünkbe vegyüc.
- 290 73. Az Christus születésénec vtánna,
Ennye esztendö vala mar szamlalua,
Harom száz hetuen három vala irua,
Valens vala Romai Czaszárságba.
- 295 74. Rettenetes haddal fel készülénec,
Tiz száz nyoltzuan ezen készülénec,
Kapitanokat kösztöc emelénec,
Feiedelmeket előttec szerzénec.
- 300 75. Ily soc népec előt ezec valánac,
Czele, Keue, Kadiczia valasztatnac,
Atilla, Buda, Mellettec valánac,
Mind Bendeguz fiai öc valánac.

76. El iötőkben Tanaison kelénec,
Meg hodoltatánac soc nemzeteket,
Szörzénec azoc köszt feiedelmeket,
Kic hiuec lennénecc olly embereket.
- 305 77. De mikor ennyi üdö el iöt volna,
Harom szaz nyoltzuan esztendő tölt volna,
Pannoniaba ackor iuttac vala,
Kin Romai hadac indulnac vala.
78. Az Gottussoc és Gettec indulánac,
310 Az Magyaroc elöt ök el futánac,
Macrinus az Deitrichel tamadánac,
Magyaroc ellen gyorsan indulánac.
79. Leg ottan ök nagy szép tabort iaránac,
Potenciánac környüle szallanac,
315 Batorsággal taborokban nyugoznac,
Duna vize közte vala két hadnac.
80. Magyaroc fel fuuánac soc temlöket,
Éyel azokon által költezénec,
Miért hogy az Romaiác nem féltenecc,
320 Két szaz tiz ezért bennec meg ölénec.
81. Az Magyarokban is sokan halánac,
Száz huszon ött ezeren el hullánac,
Keue Kapitanyockal meg halánac,
Viszsza taborokba öc be szallánac.
- 325 82. Czac hamar Macrin Deitrichel egyembe,
Más nap népec testét szamlalác egybe,
Népec kárát latuán el indulánac,
Becz országban wy haddal tamadánac.
83. Igen örülnecc az Magyaroc ezen,
330 Hogy az had vyob nyerességecc leszen,
Meg indulanac azért haluán ezen,
Szembe meg viuánac esmet keménnyen.
84. Ez viadal lön nagy rettenetesen,
Mind à két fél viuánac nagy erőssen,
335 Németec Olaszoc veszénec szörnyen,
Hadenagyockal Macrinussal egyemben.

85. Czac keuesen az Deitrich el szállada,
Homlokba nyíllal aszt is löttéc vala,
Homlokaban Romaba vitte vala,
340 Azért halaltalannac hyiac vala.
86. Rettenénec az Romayac is ezen
Az Magyaroc nagy szüuet vönc ezen,
Iól lehet bankodnac vala erőssen,
Bela, Keue, Kadicza esésseken.
- 345 87. Onnat az Magyaroc hogy meg térénec,
Közzullec hamar Királyt emelénec,
Kit ő kösztéc méltobnac vélhetnénc,
Atilát valasztác és örülénec.
- 350 88. Atilla országokat hodoltata,
Nagy birodalmot kezéhez foglala,
Tracia, Misia neki holdola,
Acháia, Macedonia meg hayla.
- 355 89. Czac hamar Királyoc feiet haitánac,
Valamir Királyoc az Gottusoknac,
Es Aldaric Királyoc Gepidáknac,
Az Atilla Királynac szolgálánac.
- 360 90. Immar nagyob hada Királynac vala,
Mert soc népec feiet haitottac vala,
Mert Marcomanussoc is és Suenusoc,
Az Erulosoc is mind az Snagdusoc.
91. Ezeckel meg hódlata Tot országot,
És el rabla az Német országokat,
Es törete nagy erős varasokat,
Emlekezetül hagyta kö falokat.
- 365 92. Dolgairol meg vyobbát gondola,
Gallyara nagy hadáual indula,
Erős varasokat földre rontata,
Az Romai haddal is szembe viua.
- 370 93. Ot iól lehet igen sokat nem kapa,
De azért népében sem soc kárt valla,
Egy fő Király viadalban meg hala,
Kinec neue Theodoricus vala.

- 375 94. Mikor soc orszagot hódlatot volna,
Nagy soc varasokat töretet volna,
Gazdagon Pannoniaba tért volna,
Ömaga vérébe meg fulat vala.
95. Igen meg vénhöt vala az Atilla,
Vénségében így löt vala halála,
Száz huszon négy esztendös korba vala,
380 Mikor ez világból el ki mult vala.
96. Így iratta ő magát az Atilla:
En vagyoc az nagy hatalmas Atilla,
Bendeguz fia Nimrot vnokáia,
Engadba neueltettem Scithiába.
- 385 97. Nagy Királlyoc vagyoc az Magyaroknac,
Medusoknac és mind az Gottusoknac,
Gepidáknac soc nemzetnec Királya,
Ez világ félelme, Isten ostora.

Czabaról, és Aladariusról, Atillánac fiairól, és az Magyaroknac
masod ki iöüésekről.

- 390 98. Ily hamar változéc az Birodalom,
Hamar másnac adatéc az hatalom,
Ki nem tarttya hogy Isten az otalom,
Mint Atillat most például mondhatom.
- 395 99. Ez Királynac mert két fia marada,
Öregbiknec à neue Czaba vala,
Annya Görög Czaszár leanya vala,
Aladarius Német nemből vala.
- 400 100. Tamasztánac egy más ellen soc hadat,
Mingyarást el vesztéc az birodalmot,
Czaba el szallada látni Scithiát,
Éluén találá Bendeguzt iob apyát.
101. Paranczolattyából az iob Apyánac,
Feleséget vön Czaba ő magánac,
Diczirte ez földet ő fiainac,
Ki iöüésre ki miat indultanac,

- 405 102. Rettenetes haddal meg indulánac,
Mikor nyoltz száz nyoltzuan nyoltzban irnánac,
Aszszony ember, gyermek és szolgác nélkül,
Két száz és három ezeren valánac.
103. Ide Erdélybe mikor be iutánac,
410 Hét Capitanokat ök választánac,
Fő Capitányoc hiuatéc Arpadnac,
Ki ecképpen maradékia Noenac.
104. Noe maradékia lön az Atila,
Czaba penig immár Atila fia,
415 Ed vala neue az Czaba fianac,
Vgyec vala neue az Ed fianac.
105. Czac rövid nemmel ezec így valánac,
Eleud vala neue Vgyec fianac,
Almosnac hiuatéc fia Eleudnac,
420 Arpád Capitán fia az Almosnac.
106. Itt az Kapitánoc mint hadakosztac,
Czac röviden irom mint rablottanac,
Arpád vala neue fő Capitánnac,
Szabolcz vala neue az masodiknac.
- 425 107. Paranczolnac ezec több Capitánnac,
Mert fellyeb valo nemből öc valánac,
Kínd vala neue harmad Capitánnac,
Lel vala neue negyed Capitánnac.
108. Immár az ötödiknec Berbulcz neue,
430 Gyula vala az hatodiknac neue,
Vurs vala az hetediknec ő neue,
Mindeniknec vala ennye serege.
109. Serege harmintz ezer mindeniknec,
Valogatua ennye népe mindenec,
435 Mikor ez földön meg telepedénec,
Hat esztendőt ök czac el veszteglénec.

418–419 Elend [!] 427 Keuünd [!] 428 Lehel [Szótagszám-többlet.] 431 hetediknec neue [Szótag-számbíány.]

110. Nem türhetéc, mert heted esztendőre,
Czeh országot és Moruát az üdöre,
El égetéc és rablác keménységgel,
440 Meg térénec onnat nagy nyereséggel.
111. Oly hamar viselénec soc hadakat,
Mert az Carinthyat és Meraniat,
Carneolát, és mind egész Stíriat,
El rablác és el hozác kazdagságát.
- 445 112. Söt az vtán kazdag Bolgar országra,
El érkesztenec vala öc rablásra,
Az vtán esmet Longobardiára,
Padua városát meg véuéc romlásra.
- 450 113. Szaxoniát az vtán, és Turingiát,
Sueuiat, Franciát, és Burgundiát,
Rablánac koborlánac országokat,
Hozánac vellec soc kazdagságokat.
- 455 114. Tizen het esztendeig *meg niugwanac*,
Tizen nyoltzadikon meg indulánac,
De miért hogy két felé szackadánac,
Leel és Berbulcz ott fél ackasztatánac.
- 460 115. Rettenetes rablást az más sereg tön,
Népek veszéssét hogy nálloc értue lön,
Kegyetlenség nálloc örögbülue lön,
Boszszu alást az mit tuda mindent tön.
116. Immar röüiden monduán soc ideig,
Igy rablánac ök nagy soc esztendeig,
De fő képpen az nagy Toxun Hertzegig,
Czac egy hadoc ő nękic meg veretéc.
- 465 117. Itt elég legyen aszt meg ęrtenetec,
Mas Chronikámbol iobban ęrthetitec,
Most immár en mas dolgokat beszéllec,
Ha lészen reaia figyelmezéstec.
- 470 118. Czendességgel kérlec ra halgassátóc,
Ha régi dolgot hallani ackartóc,
Mágyar Király dolgait halhattyátóc,
Minden nemeket meg tanólhattyátóc.

119. Lészen előszer szom à szent Istuánról,
 475 Ö agazassát hosztam az Noeról,
 Noera hosztam az első Attyánkról,
 Mert sokac gonoszt irthac Magyarokról.
120. E szent Istuán vala Geysanac fia,
 Toxus fia Hertzeg ez Geysa vala,
 Toxusnac penig attya Zoltan vala,
 480 Arpad Capitan Zoltan fia vala.
121. Más fia is vala azért Toxusnac,
 Kit kereszt neuén hittanac Mihálnac,
 Mihaly fiat hittác kopasz Laszlonac,
 Fia András, Bela, Leuenta annac.
- 485 122. Ez Toxus Hertzeg véue Christus hütit,
 Meg kereszteltete az ő gyermekit,
 Keresztyén hütben neuele fiait,
 Mert szereté gyermekének is Lelkit,
- 490 123. Neuekedénec fel Keresztyén hütben,
 Geysa és Mihaly iamboroc élteken,
 Kilentz százban és az hatuan kilentzben,
 Geysa fia Istuán lön születésben.
- 495 124. Tökélletes lön Istuán életében,
 Neueltetet vala Keresztyén hütben,
 Mert szülei iamboroc életeken,
 Neueléc fel fiokat io erkölczben.
- 500 125. Istuán hogy valasztatéc Kiralyságra,
 Mingyarást indita hadat Kupanra,
 Somogyi Hertzeg ez az Kupan vala,
 Meg veretet és meg öletet vala.
- 505 126. Segitségi Istuánnac kereszttyénec,
 Izenénec Keresztyén feiedelmec,
 Minden segitséggel neki lennénc,
 Czac Magyaroc hütire terithetnénc.
- 505 127. Sereget à Király esmet indituán,
 Annyárol valo ötsére mozdituán,
 Gyulara Erdély Hertzegre induluán,
 Isten segitseguél aszt meg biruán.

128. Ilyen oka az ő hadánac vala,
 510 Ötse Gyula kegyetlenkedic vala,
 Keresztyéne lenni nem ackar vala,
 Ezért birodalmát foglalta vala.
129. Meg vyobban keszite az ő hadat,
 Nagy viadallal meg vere az Keant,
 515 El foglala az Bolgároc orszagát,
 Benne hagyta az ő ötsét vén Zóltant.
130. Imre à szent Istuán fia meg hala,
 Kin Istuán Királynac lön nagy banattya,
 Betegségbe eséc ő nagy buuaba,
 520 Esmere hogy lenne halála abba.
131. Gondolkodic vala azért ő arról,
 Ki viselne oly gondot Magyarokról,
 Ez világon ne élnénc poganól,
 Kit hadna Magyaroc közet Királyúl.
- 525 132. El gondola hogy Vazult Attyafiat,
 Kit Nitrában ömaga fogua tartot,
 El hozassa Királlya tégye iffiat,
 Nęki hadgya ez Magyar birodalmat.
- 530 133. Nem türhete az Buda meg ielente,
 Keyslánac Aszszonyánac meg beszélle,
 Titkon Keisla aszszony Sebest el küldé,
 Ki Vazulnac filét onnal be öte.
- 535 134. Ennec felette szemét is ki tola,
 Király köuete is Vazulért iuta,
 Buda meg nyomoroduán Vazult lata,
 Mind az által még is Királyhoz hozta.
- 540 135. Attya fiat az Kiraly hogy meg lata,
 Keseredéc raita, igen sirata,
 Betegségét Királynac meg vyta,
 Az ő Attyafiat mert igen szána.
136. Leg ottan Kopasz Laszlonac fiait,
 Hiuata hozza mint Attyafiait,
 Fussanac el kéri mint io fiait,
 Ne kostollyác Angyoc kegyetlenségét.

- 545 137. Oly hamar engednec Báttyc szauánac,
András, Bela, Leuente el futánac,
Kegyetlenséget el tauoztatánac,
Czeh országban Angyoc előtt futánac.
- 550 138. Gyorsan az Király világból ki muléc,
Ezer harmintz esztendő hogy be teléc,
Harmintz hét esztendőt ez wralkodéc,
Székes feiér varban el temetetéc.
- 555 139. Immar vala életében szent Istuán,
Kinec iamborsagát láttyc irásban,
Magyarokat igazita io vtban,
Nem hagyá lenni őket poganságba.
- Peter Kiralyról, az Vilhelmys Burgundiai Hertzegnec,
és szent Istuan Királynac huganac fia.
- 560 140. Az mit mostan Magyaroc nektec mondoc,
Kerlec hogy minnyáian meg halgassátoc,
Idegen Király dolgait hallyátoc,
Mert idegen wrat gyakran kéuántoc.
141. Dolgotokban Magyaroc ez bolondság,
Örulytec hogy változic az Kirallyság,
Akariatoc hogy szállyon az méltóság,
Idegenre az Magyar Királyság.
- 565 142. Erről mostan czac Summa szerént szólnom,
Ackaroc én czac röüdeden irnom,
Maszszor akaroc erről többet irnom,
Böu beszéddel idegen wrról irnom.
- 570 143. Születés vtán enne esztendőben,
Irnac vala ezer harmintz kilentzben,
Német Pétert hogy feiedelemségben,
Magyaroc be hozác ő io keduekben.
- 575 144. Czac keués szoual enne is neméről,
Illic irnom röüid beszéddel erről,
Okát irom az ő be iöüésénec,
Mi oka volt Feiedelemségénec.

- 580 145. Régen Geysa Hertzegnec egy leanya
Marat volt, ki szent Istuánnac volt huga,
Vilhelmus Burgundusnac atta vala,
Attól valo az Peter Király vala.
146. Istuán Királyne Vilhelmus leánya,
De ő más feleségtől valo vala,
Annya Német Czaszár leanya vala,
Batyaua Peter Királyal egy vala.
- 585 147. Peter gonosz kegyetlen ember vala,
Németeknec minden tisztet oszt vala,
Magyarokon kegyetlenkedic vala,
Harom esztendőt wralkodot vala.
- 590 148. Tamadánac ellene az Királynac,
Abat valasztác Királyúl magoknac,
Sogorsága volt valamint Istuánnac,
Petert ki üzéc ennec vduarlánac.
- 595 149. Az vtán Aba is meg gonoszodéc,
Mint Peter acképpen kegyetlenkedéc,
Czac négy esztendeig wralkodhatéc,
Magyaroktól az is meg gyűlöltetéc.
- 600 150. Pokol gonosz vala erkölcze ennec,
Hüti soha allando nem volt ennec,
Czodalom hogy vöttéc Feiedelemnec,
Neue mutattya semmire kellőnec.
151. Ez ő dolgain fel indultatánac,
Henricus Czaszárhoz őc boczatánac,
Petert adgya meg esmet Királyoknac,
Mert nem szenuedhetic dolgát Abánac.
- 605 152. Regnalhata czac négy esztendőt Aba,
Mert à Czaszar Peter Királyt be hoza,
Iol lehet Aba vellec szembe viua,
De el futuán meg öletetet vala.
- 610 153. Az vtán Peter hogy be foglaltatéc,
Czac het esztendeig wralkodhatéc,
Endre, Bela, Leuente ra hozatéc,
El nem haladhata mert meg fogatéc.

154. Nem szenuedéc el az, ⁶¹⁵ gonoszságát,
Mind két szemét az Királynac ki tolyác,
Székes feyér várba aszt fogua tartác,
Hogy meg hala nyuguassát Péczen hagyác.
155. Dolgoc Magyaroknac mostan is ilyen,
Pártolkodnac ő Feiedelmec ellen,
Arulást kezdne igaz wroc ellen,
⁶²⁰ Igazat mondoc, szoly bator ez ellen.
156. Rettenetes vndogság mi közettünc,
Mas nemzetség meuetkezcic mi velünc,
Feiedelmünknecc kinecc meg esköttünc,
El arullyuc semminecc vélyluc hütünc.
- ⁶²⁵ 157. Ez ily dolgot tisztességgel neueszüc
El hailásnac, el alásnac mi mongyuc,
Ez ily el hailás meg nem igazodic,
Tisztességben helyre ez nem allapic.
158. Arulasnac Iámbor szokta mondani,
⁶³⁰ Az ki penig gonoszt szokot földözni,
Latorságot nem io iónac neuezni,
Az ki iámbor tudgyon az helyen ülni.
159. Mennye romlásunc eleitől fogua,
Partolás mia löt hogy ha számlalua,
⁶³⁵ Ez Cronikaban meg lenne mind irua,
Szamlalasa vgyan üdöt foglalna.
160. Vgi annyira mi országunc el romlot,
Egyenetlenség miat fogyatkozot,
Czac az Gallera nyakunkon maradot,
⁶⁴⁰ Viszsa vonás soc veszelt reank hozot.
161. Az wr Isten büneinkért ostoroz,
Ez fele vétkeünkért minket kénoz,
Ha meg nem szününc még nagyabat ranc hoz,
Hasonlatossoc lézünc az Sydokhoz.
- ⁶⁴⁵ 162. Légyen mostan è dologról elég ez,
Ki ki teryen tiszta szüből Istenhez,
Légyen igaz szüuel Feiedelméhöz,
Egyeség szeretet lát épüléshöz.

627 él [!] 629 mandani [!] 638 Egyeuetlenség [!] [Alcfmben:] Lásznac [!]

Az V. Magiari Kiraly Andras
az Kopasz Lászlónac nagyabic fiarol.

- 650 163. Királya választác az vtán Andrást,
Az Kopasz Laszlónac nagyobic fiát,
Hütekben Magyaroc tönec tibolygást,
Elő viuéc az Scithiai vallást.
- 655 164. Ackor irnac vala ennye üdöben,
Születés vtan ezer negyuen hetben,
Királyt addég nem ültetéc székében,
Mig az Pogán hüt nem lön engedésben.
- 660 165. Ianos vitez és à Vatha fő vala,
Kic előszer erre hailottac vala,
Pogan módra feieket nyirtéc vala,
Feieken három fürt haioc czac vala.
166. Czac hamar it Magyaroc az Papokat,
Püspökeket soc egyhazi szolgakat,
Pogán modra le vagánac sokokat,
Pogán módra tönec áldozatokat.
- 665 167. Végre nem szenuedheté el dolgokat,
Poganságban ő meg maradásokat,
Ki boczáta nagy paranczolatokat,
Magyaroc el hadnác Poganságokat.
- 670 168. Isten törüényére kic nem térnénec,
Nagy haragyában Királynac lennénc,
Mind feienként tölle meg öletnénc,
Vagy penig szanki vetésben esnénc.
- 675 169. Hogy à Kiraly ecképpen paranczola,
Azonközbe az Leuente meg hala,
Masic Attya fiaért ő boczata,
Köüete által az Belát hiuata.
- 680 170. Vtánna hogy ő meg Coronáztatéc,
Az Magyarokon Bela wralkodnéc,
Harom részre az ország szakasztatéc,
Harmad része az Belánac adatéc.

171. Magyaroc dólga mikor így állana,
 Király és Hertzeg köszt czendesség volna,
 Henric Romai Czaszar fel indula,
 Peter Kiralyért hogy boszszut állana.
- 685 172. Indult hadáual Pozson ala szálla,
 Kiuel à Czaszár nem sokat használta,
 Mert vizen Pozsont meg szállotta vala,
 Var bellyec rea gondoltanac vala.
- 690 173. Lam kösztéc Mester vzót találánac,
 Kit éyel haiokra ki boczatánac,
 Ki meg furdala fenekit haióknac,
 Szégyent vallanac haioi Czaszárnac.
- 695 174. Io vitézec valánac az Pozsonban,
 Moioteecz, Endre, Vilungárd az Várban,
 Vrosa és Marton vitéz szállásban,
 Németec ellen erős otalomban.
- 700 175. Mikor ez hir Királynac meg mondatéc,
 Az hertzeggel együt ez végeztetéc,
 Német had elöt föld el égetetéc,
 Gabona és fü semmie tétetéc.
176. Az éget földre Czaszár mikor iuta,
 Ehség miat hada igen meg romla,
 Magyaroc miat is soc Német hala,
 Czaszár Királyhoz köuetet boczata.
- 705 177. Fogada eskéssel Czaszár Királynac,
 Hertzegeckel meg eskuuéc Királynac,
 Czac békét hadna nekic és hadoknac,
 Soha Magyarokra nem hadakoznac.
- 710 178. Ily fogadasokat hogy ha meg törnec,
 Auagy maradékioktol meg szegetnec,
 Magyar nemzet ellen hadoc ha lépnc,
 Isten ostorában mingyarást esnec.

703 Az Magyaroc [Szótagszámtöbblet.] 705 esküessel [Szótagszámtöbblet.] 708 hadakoznánac [Szótagszámtöbblet.] 709 fogadasokban hogy ha meg törnec [!]

179. Dög halál, Czapás, szállyon ő hadokra,
 715 Mindennemű ő meg maradékiokra,
 Minden népnek legyen példaiokra,
 Kérénec mint Sydoc átkot magokra.
180. Ennec felette Czaszár ő leányát,
 András Király fiának az Sophiát,
 720 Franciái Király fia matkáját,
 Igére Salomonnac szép leányát.
181. Lön békeséges Király s Hertzeg ezen,
 Egész Német had meg esküűc terveden,
 Király aiándékoza Czaszárt széppen,
 Örüle kösztöc való öröc frigyen.
- 725 182. Ily dolgokrol való nagy örömekben,
 Király s Hertzeg élést szerszénec egyben,
 Ötuen vizát és két ezer szalonát,
 Szantalan kenyeret és ezer Bikát.
183. Soc io borokat, szantalan ökröket,
 730 Soc iuhokat, Soc fele éléseket,
 Czaszár vaiot hadában mind ezeket,
 El küldéc meg vendégléc Németeket.
184. Schilt bergnec Németec az helyt ez napig,
 Hyiác, emlekeznec rólla ez napig,
 735 Magyarol hiuc Vértésnec ez kedig,
 Attol fogua ez mostani ideig.
185. Ily győzedelmes had viseléseken,
 Király és Hertzeg örülénec igen,
 Nem türhete Király hogy ne keduezzen,
 740 Nagyob igazzal fianac ne legyen.
186. Meg nem alla Belánac fogadását,
 Mert rea meg Coronáztata fiát,
 Kiuel fel indita ő Attyafiát,
 Bela Lengyel országba viue magát.
- 745 187. Az Ipauai Lengyel hertzeggel dolgat,
 Bela közlötte vala ő tanacját,
 András Király ellen indita Ipat,
 Harom sereggel segite meg Belát.

188. Pokol tanázt erre őket indita,
 750 Két Attyafiakat szembe vitata,
 Iol lehet nagy vala Andrásnac hada,
 Mind az által meg vere ötet Bela.
189. Az Németec mert az ő hütec ellen,
 Ala iöuénec Bela Hertzeg ellen,
 755 Meg vereténec Belától erőssen,
 Vagatánac Bela hadától szörnyen.
190. Rémüle meg András es futamodéc,
 Német ország felé fel igazodéc,
 Halála ő futássába törteneç,
 760 Tichonban András Király temetetéc.
- Az Kopasz Laszlonac harmadic fiáról
 Bela Királyrol, Mely az hetedic vala az Királyságba.
191. András Király halálánac vtánna,
 Ezerbe és ötuen kilentzbe iutua,
 Bela választatéc az Királyságra,
 Feyr várra viuéc coronazasra.
- 765 192. Tökélletes iambor erkölczü ez lön,
 Országánac hasznos Feiedelem lön,
 Hazaiánac mert soc fele hasznot tön,
 Noha ő erkölczében nagy czendez lön.
193. Igasságot mindennec szolgaltatot,
 770 Az kösség adaia is aláb szállot,
 Igaz mértéc az arókhöz szabatot,
 Ki miat orszaga meg gazdagodot.
194. Serényec az Magyaroc gonosságra,
 Esmet indultatánac poganságra,
 775 Szántalanon gyülénec Feyr várra,
 Kic izenénec az Bela Királyra.
195. Sietuén mert Királyhoz boczatánac,
 Királynac ily kouetséget mondánac,
 Hogy pogánoc hütére allanánac,
 780 Engedelmes legyen Király szauoknac.

196. Igen meg szomorodéc Király ezen,
Kére őket hogy lennenec czendeszen,
Harmad napra nekic oly választ téssen,
Hogy ki közönséges hasznokra lészen.
- 785 197. Mikor harmad napon választ varnánac,
Velic io válaszoc lészen vigadnac,
Azonközbe fegyueresi Királynac,
Ráioc ütuén nagy szörnyen vagatánac.
- 790 198. Azért Kętszer térteneć pogán hűte,
Miólta fordultac Keresztyénségre,
Ki mindenkor volt nekic veszéllyekre,
Isten ostora szállot szegényekre.
- 795 199. Az iambor Kiraly nem soc üdö mulua,
Mikor három esztendő el mult volna,
Királyságában ennyit regnált volna,
Kanissa viz mellet Bela meg hala.
- 800 200. Czuda igen Magyaroc bankodánac,
Király halalán igen ohaitánac,
Szększardon lön temetése Királynac,
Kinec halalán Magyaroc mind sirnac.
201. Paranczolt ez Bela soc nemzeteknec,
De iauára volt azért mindeneknec,
Ideiben orszagára nem törtęc,
Helye sem volt gonosz czelekedetnec.
- 805 202. Ez Királynac három fia marada,
Geysa, Laszlo, Lampert ő neuec vala,
Szép iffiúságra ezec iuttac vala,
Mikor attyoc világból ki mult vala.

Az Andras Kiralynac fia Salamon
az nyoltzadic Magyar Királyról, ki az Bela vtán be iöt.

- 810 203. Röuid üdön Salamon, Endre fia,
Az Bela Kiraly halalát meg halla,
Ipahoz Henric Czaszárhoz indula,
Kére hogy ő ereét mellé adna.

204. Paranczola Czaszar ő hadainac,
Minden hadi szerszámmal indullyanac,
815 Mert vele leszen ő is Salamonnac,
Minden szükségét meg lássác az wrnac.
205. Ez dolgot Bela fiai hogy hallác,
Vélec nem birnánac aszt meg gondolác,
Lengyel ország vtat őc el valasztác,
820 Hogy Magokat ot meg oltalmazhatnác.
206. Temérdeki nagy haddal Czaszár iuta,
Szekes féyr várba mingyarást szalla,
Gondola hamar az koronazasra,
Salamon Királynac maradasára.
- 825 207. Vigan az Salamont meg coronazá,
Magyar wrackal békeségre hozza,
Salamon gazdagon aiándékoza
Ipát, miért hogy volt ily io ő hozza.
208. Az Salamont hogy ültete szekébe,
830 Hamar Henricus Czaszár lön téresbe,
Salamontól hamar bolczu vételbe,
Vigan Czaszár meg tere ő földébe.
209. Soc ideie ennec el nem mulhatéc,
Az Lengyel had hamar fel készítetéc,
835 Geysa, Laszlo, Lampert vélle érkezéc,
Kic elöt az Salamon meg futaméc.
210. Erről az wrac hamar gondolánac,
Mingyárt békeséget iárni fogánac,
Az békességnec azért őc allanac,
840 Kiralyság marada az Salamonnac.
211. Régen mely Hertzegség Attyoké vala,
Geysanac ötséuel maradot vala,
Feiedelmec közze békesség szalla,
Kin az egész ország igen vigada.
- 845 212. Vala egy Kirallya Dalmaciánac,
Zolomerus sogorsaga Geysánac,
Ki Hertzegnec izene és Királynac,
Segitségül hogy mellé állanánac.

213. Igen hamar hadockal készülénec,
 850 Dalmacia országba be menénec,
 Karontussokat abbol ki verénec,
 Gazdagságot töllec sokat nyerénec.
214. Czelekedénec iol Zólomerussal,
 És mind egész Dalmaciá országgal,
 855 Kit vön Zolomerus hala adással,
 Aiandékoza őket kazdagsággal.
215. Ismet vyob hadoc lön az Kunokal,
 Kic be iötttec vala Maramarosnal,
 Kiknec eleit viuéc Dobokánal,
 860 Vigabban varuán hadat az Kunokual.
216. Ackoron Laszlo Hertzeg egy nagy Kunnal,
 Viua mert egy leany vala pogannal,
 Vile Váradi püspec leanya annál,
 Nem az volt, de nem hagyta azért Kunnál.
- 865 217. Ismeg vyob haddal ök az Ratzokat,
 Meg veréc Görögöket, Bolgarokat,
 Bolgaroknac foglalác országokat,
 Meg viuéc azoknac fő vég várakat.
218. De az nyereség felet eszveszés lön,
 870 Köztec az oszlas mert nem igyenes lön,
 Ki nagy romlassokra Magyaroknac lön,
 Salamon Kiraly budosasara lön.
219. Ez Salamon Kiraly gonosz tanatsból,
 Tanaczánac az Vidnac ő szauából,
 875 Hertzegeket kergetni hazaiokból,
 Ki ackara üzni birodalmakból.
220. Mihellyet az Hertzegec ezt meg értéc,
 Hogy halálokra Kiraly ügyekezénec,
 És ő budosasokra szandekozénec,
 880 Czeh országba Laszlo Hertzeg küldetéc.
221. Vigan halla *Király, László* menésset,
 Mert könnyebben remüle győzedelmét,
 Késédelem nélkül az ő ereét,
 Indita és meg veré Geysa népét.

☛ Dobokauál [!] 869 ez veszés [!] 881 László Király [Fölcserélt szavak.] 882 remüle [!]

- 885 222. Az vtán Laszlo Hertzeg az Ottoual,
Czeh Hertzeggel szembe lõnec Geysáual,
Meg viuánac vyobban Salamonnal,
Salamon meg veretéc õ hadaual.
- 890 223. Lõn el hullássoc soc io vitézeknec,
De fõképpen Salamon vitézinec,
Haláloc lõn soc Olasznac Németnec,
Salamon lõn oka veszedelemnec.
- 895 224. Könvuezéc az testeket az Hertzegec,
Czeh Hertzeget ki iõt vala melleiec,
Gazdagon aiándékozác Hertzegec,
Isten vtán mert ez lõn segítségce.
- 900 225. Az Salamon fel szállada Mosomba,
Ides Annya mikoron latta volna,
Fia esetét õ sirattya vala,
Sirassaban igen is feddi vala.
226. Ilyen dolgoc pokol tanác adoknac,
Királyoknakis kic gonosz tanácznac,
Helt adnac, miattoc soc kart vallanac,
Sokan gonosz tanaczal így iartanac.

Az kilentzedic magyar király
Geysa Bela Királynac fia, kit az Magyaroc az diadalom vtán
valasztattác az Kiralyságra.

- 905 227. Czelekedéssét immár az Geysánac,
Meg irom az Bela Király fianac,
Coronazassát Királyságát annac,
Summa szerént végét birodalmánac.
- 910 228. Oly hamar az Salamon hada vtán,
Geysát valasztác Magyaroc az vtán,
Salamon szerenczétlenségét latuán,
Geysát coronázác, aszt hatra hagyuán.
- 915 229. Mikor irnanac ennye esztendõben,
Születés vtán ezer hetuen egyben,
Geysa Király akkor üle székében,
Az két õtsét hagyta az Hertzegségben.

230. Mesterkedic meg is azért Salamon,
Hogy ő lehessen Király Magyarokon,
Birodalma lehessen országokon,
920 Minden ügyekezeti vagy on azon.
231. Egykor méne fel Romai Czaszárhoz,
Könyörgeni hogy az lászson dolgához,
Io szüuel lön à Czaszár Salamonhoz,
Hadnagyinac hagya lassanac hadhoz.
- 925 232. Nem késéc à Czaszár indita hadát,
Országából hogy ki üzze az Geysát,
Az Salamonnac meg adgya országát,
Meg indita minden Czaszári hadát.
- 930 233. De mikor Geysa eszt hallotta volna,
Hogy birodalmában Czaszár ben volna
Fő tanáczit meg tudakozta vala,
Nagy summáual meg Corruppaltá vala
- 935 234. Aquilegiai nagy Patriarcha,
Ki à Czaszárnac vala fő tanacza,
Nem tekinte Salamonnac hasznára,
De inkább az Geysa soc aranyára.
- 940 235. Tetteti hogy oly álmot látot volna,
Czaszár hada veresse iele volna ,
Euel Czaszárt ő el hitette vala,
Birodalmaba Czaszár meg tért vala.
236. Eze miat Salamon Czatatkozéc,
Lön orszaga nélkül, Posomba lépéc,
Laszlo Hertzeztől Poson meg szallatéc,
Meg nem vehete mert más hir érkezéc.
- 945 237. Történec halálá Geysa Királynac,
Öted ideire birodalmánac,
Iambor élete vala ez Királynac,
Vatzon temetetéc teste Geysánac.

Az X. Magyar Király, László,
Béla Királynak a második fia, Géysának az öcse.

238. Ra gondolának wrac ez országra,
950 Valasztác Hertzeg Lászlót Kiralyságra,
Esmeréc elégne lenni eszt arra,
Országoknak magoknak otalmára.
239. Ezer és hetuen ötne forgassában,
Christus valczágra hogy iöue világban,
955 Lön akkoron László az Királyságban,
Ki iambor vala az ő dolgaiban.
240. Rólla László nagy sokat gondolkodéc,
Mint az Salomonnal meg békélhetné,
Mint Attyafiaual ő meg alkhatné,
960 Minden dolga neki hátra vetetné.
241. Vgyan ez üdőben neki egy huga,
Nehay Zolomerus Király társa,
Izene segítségért ő hozzáia,
Kire László Király hamar gondola.
- 965 242. Meg indita ő országinak hadát,
Dalmaciába be viue nagy hadát,
Meg alla az hugának boszszusagát,
Viszsa viue tölle el vöt országát.
243. Foglala ez országhoz Dalmaciát,
970 Aual edgyüt az Horuátoc országát,
Zolomerusnak mert nem latta fiát,
Ötet illette, vgymond, Sogorsagát.
244. Onnan meg iöuén ő Attyafiaual,
Meg békelléc az Salamon Királyal,
975 De wrac nem engedéc ez országban
Lakni, hogy ne lenne haboruságban.
245. Ez vtán meg is ő az László ellen,
Ügyekezni kezde az öcse ellen,
Meg fogatéc vettetéc az tömlöztben,
980 El boczatác esmet lön vesződésben.

246. Leg ottan Salamon Kunokhoz méne,
Hogy azoktol segítséget ő kérne,
Kutesk vala az Kun Hertzegnec neue,
Erdély ország annac vala igirue.
- 985 247. Ily igiretnec az Hertzeg örüle,
Salamon mert eszt az felet igirte,
Hogy leanyat ő nekie el venne,
Czac ötet Magyar országba be vinne.
248. Czac hamar az Kun Hertzeg fel keszüle,
990 Salamon melle nagy hadat keszite,
Magyar országban nagy rablást ő kezde,
Mely dolgot hogy László Király meg erte,
249. Igen hamar indula ő hadáual,
Az Kunokra méne nagy gyorsasággal,
995 Meg veré azokat nagy hamarsággal,
Az Hertzeg el szállada Salamonnal.
250. Vgyan czac hamar ezeknec vtánna,
Kunoc indultatnac boszszu alásra,
Erdélyből menénec Magyar országra,
1000 Beczeig mindent hanyánac kobzira.
251. Mikor Tot országban Király meg erte,
Országánac nagy romlassát keserge,
Gyorsasággal az mi hadat tehete,
Nagy hirtelen Kunoc vtán erede.
- 1005 252. Poganoc mar semmit nem félnece vala,
Gazdagsággal naggyal meg tertece vala,
Tömös vár mellet meg szállottac vala,
Kiket László Király hogy el ért vala.
253. Rayoc minden tartozásnélkül üte,
1010 Mely dolgon egész Kun had meg rettene,
Kiraly az Kunoc hadat így meg vere,
Szegény rabokat fogságból ki mente.
254. Oly veszedelmec mikoron történec,
Országokba az Kunoc hogy meg ertec,
1015 Mas hadokat esmet hamar készítéc,
Boszszu alásra ide ki eresztéc.

255. Semmit Király ezen nem haborodéc,
Mikor az hir nekíe meg vitetéc,
Sőt az Kunoc dolgán ő meuetkezéc,
1020 Rayoc méne az kun had meg veretéc.
256. Poganoknac miért hogy az Oroszoc,
Segítséggel voltanac az gonoszoc,
Reaioc menénec azért Magyaroc,
Meg hodoltatác László lön Királyoc.
- 1025 257. Esmet Orosz országból indulánac,
Királyokkal Cracco ala szállánac,
Meg viuéc, kün egy hegyet alkotánac,
Kit mind ez napig ot nálloc lathatnac.
- 1030 258. Reia méne ok nélkül Czeh országra,
Az országban széllal rabolua iara,
Ez két hada minden ok nélkül vala,
Országába gazdagon meg tért vala.
- 1035 259. Oly iambor Feiedelem László vala,
Életében hire neue Szent vala,
Huszon egy esztendőt ő regnált vala,
Ki muléc Varadon temetéc vala.
260. Segítsége mindenüt az Istenec,
Vélle volt ennec è Feiedelemnec,
Igazgata mindenüt hadat ennec,
1040 Czac egy hada sohún nem veszet ennec.

Az XI. Királyról Kalman az Geysa Királynac nagyobc fiáról.

261. Ez iambor László vian coronazác,
Varadi Püspöket Kalmánt választác,
De nem mint az Attyát olynac találác,
Mas allapatban ez Kálmánt ök lattac.
- 1045 262. Vala magában Kalman igen rauasz,
Szöres mint egy Esau, és szeme czipás,
Czomos hatu és pelb Santa rutalmas,
Allapattyá sem vala igen magas.

263. El gondola Kalman Király magában,
 1050 Mert rakua az ő szüue alnakságban,
 Nem lehetne ő fia Királyságban,
 Ha az iámbor Almos élne világban.
264. Nem tarthata magában álnakságát,
 Meg fogata Almost az Attyafiat,
 1055 Ki tolyyata Attya fia két szemét,
 Meg herélni hagyta annac gyermekét.
265. Tekinte meg az herélő gyermeket,
 Gyermec helyén heréle meg eb köliköt,
 Iol lehet ki tóltác vala szemeit,
 1060 Így mutata Kalman kegyetlenségét.
266. Vgyan neue is mutata eszt rosznac,
 Kár hogy gonosz fia lészen az ionac,
 Mely iámbor volt Geysa, attya Kalmánnac,
 Minemü gonosz fia ez iambornac.
- 1065 267. Soha egy hadánál ennec töb nem volt,
 Az is czac egy özuegy aszszony ellen volt,
 Orosz Hertzegné Lanká Aszszony ellen volt,
 Az egy hadában is szégyent vallot volt.
268. Pirongással onnat ő el szállada,
 1070 Mert ostorat Isten rea boczata,
 Huszon öt esztendöt hogy ő regnala,
 Feyr várat temetéc hogy meg hala.
269. Rettenetes az Isten nagy haragia,
 Bünesseket az meg térésre vária,
 1075 Meg nem téröket igen sanyargattya,
 Könyves Kalman példaia mint mutattya.

Az XII. Magyar Király István, Kalman Királynac à fia.

270. Ennec vtánna masod Istuán Királyt,
 Valasztác az meg irt Kalmannac fiát,
 Gyermekségében coronazác iffiat,
 1080 Hogy inkább otalmazhassác magokat.

271. Czac keués beszéddel erről is szoloc,
Dolgairol czac summa szerént iroc,
Az ő hadaiban elő szamlaloc,
Kit töllem röuiden maid meg hallotoc.
- 1083 272. Az ő birodalmánac ideében,
Kilentz esztendőnc be telésében,
Be méne ő Dalmacia földében,
Hun ötet fogadác nagy tisztességben.
- 1090 273. Térúén haza ő hadát el boczata,
Kiuel az Lengyel határt el rablata,
Esmet hadáual Czehekre indula,
Kiket hamarsággal ő meg vert vala.
- 1095 274. Vgyan czac hamar üdö forgassában,
Orosz Hertzegec nem alkhatnac magokban,
Egyiket ki üze masic földéből,
Istuán Királt hiua ez segítségül.
- 1100 275. Rémülénec meg ezen az Oroszoc,
Mert nagy haddal indulánac Magyaroc,
Bezen Hertzeg mellet iffiu Királyoc,
Szép Magyar haddal ment vala reaioc.
276. Az Orosz országba hogy be iutánac,
Mikoron egy várat ot ök vinánac,
Miért hogy halála lön ot Bezennac,
Hamar meg terésec lön Magyaroknac.
- 1105 277. De nem nyugothattya meg Istuán magát,
Esmet Lengyelekre indita hadát,
Bolgar országra indita más hadát,
Kegyetlennül rablata orzagokat.
- 1110 278. Öted hada lön Görög Czaszár ellen,
De nem lön Király szerenczés ez ellen,
Mert ok nélkül vala hada ez ellen,
Meg veretéc Görögektől szertelen.
- 1115 279. Oly szörnyen az Magyaroc ot veszénec,
Magyar ország vitézi el esénec,
Cziz vitézzel inkab mind el veszénec,
Soc fő népec viadalban veszénec.

280. Paranczolattya így volt az Istennek,
Kegyetlenségeiért Fejedelmeknek,
Okaért őc az soc ártatlan vérnek,
1120 Lakolánac kegyetlenül veszénec.
281. Ez tizen nyoltz esztendő t hogz regnála,
Egerben történec neki halála,
Ezer száz harmintz egy esztendő vala,
Varadon ötöt el temettéc vala.
- Az XIII. Magyarí Király az masodic Bela,
kit Kalman Király meg vakítot vala.
- 1125 282. Röüiden vac Bela Királyságát,
Hallyátoc meg Királlya valasztassát,
Életében nékie iámborsagát,
Királyságra valo coronazassát.
- 1130 283. Dicziretes vala ő életében,
És tökéletes az ő erkölczében,
Isten meg segite fel uiue tisztben,
Ackara ültetni Király szekében.
- 1135 284. Oly iamborul birya Bela országát,
Meg nem fogia senkinec igassagát,
Igaz törüenyében tarttja országát,
Kiuel meg erőssite birodalmat.
- 1140 285. Mindeneknek igaz törüént szolgaltat,
Bünösseket is törüényel lakoltat,
Sokakat kegyelmesseggel latogat,
Gyülés leuelet egykor Király irat.
286. Irata mint széllal ő országiba,
Minden fő népec gyüllyenec Aradra,
Végeznénec az országnac iauára,
Lenne ez az ország maradassára.
- 1145 287. Nagy soc fő népec Aradi gyülésre,
Be gyülénec az Király leuelére,
Országoc iauánac végezéssére,
Ki lön az Királynac nagy örömére.

288. Végre az Király is méne gyűlésbe,
 1150 Ország népe köszt üle ő székébe,
 Négy fiai hozatánac melleie,
 Királyne aszszony is ben ül székében.
289. Mikor ország népe veszteg lennénc,
 Király ielen voltára ök néznénec,
 1155 Lattyác Király fiait kin örülne,
 Aszszony ily módgyát lele beszédénec.
290. Isten ackarattyából vgy mond nekünc,
 Vagyon nekünc wrac mind két két szemünc,
 Euel látot mi kegyelmes Istenünc,
 1160 Azért érczétec meg, az mi kérdésünc.
291. Ez miért hogy Istennec ackarattya,
 Két szeméuel hogy minyaiunkat látta,
 Ez négyet Királynac kettőért atta,
 Négy fiait az wraknac mutattya.
- 1165 292. Söt mongyátoc kérlec meg ennec okát,
 Hogy Királyunc egyic szeméuel sem lát,
 Ielenczétec meg vaksagánac okát,
 Büntesséc meg ki miat wrunc nem lat.
293. Vgyan itten mostan tü Királytokért,
 1170 És ő hozza valo nagy hüségtekért,
 Büntessenec azoc meg ily vétkekért,
 Wrunc szeme világa veszéseért.
294. Mikor eszt ország népei meg hallác,
 Wrakra artzúl mingyárt tamadánac,
 1175 Hatuan nyoltzat ő bennec le vagánac,
 Szán ki vetés lön dolgoc fiainac.
295. Czac hirtelen lön wraknac igy dolgoc,
 Az kic valánac ez dologban okoc,
 Püspökséghez osztatéc ő ioszágoc,
 1180 És semmie lön az ő wraságoc.
296. Hogy az wrac gyűlésben igy iaránac,
 Egy néhány fő népec haborodanac,
 Titkony érette küldénec Boricznac,
 Az Kalmán Királynac fattyu fiánac.

- 1185 297. Ra gondollyon mert ötet az Királyság,
Vér szerént illetne ez Magyar ország,
Ha el iö el hadgya Belát ez ország,
Örea szál mingyarást az Királyság.
298. Itt is Magyaroc az mi dolgainkat,
1190 Régtül fogua valo gonosságinkat,
Iol lattyuc ne czudállýuc romlasinkat,
Ily dolgokbol tarczuc pusztulasunkat.
299. Sokac vadnac hiszem mostan is bennünc,
Kiknec nem tellyességgel iol ál szüüünc,
1195 Noha Magyar gallért nekic viselünc,
Vagyunc kic ez szupponra ügyekezünc.
300. Tökélletessec ha az mi dolgainc,
Löttec volna meg volnánac országinc,
Nem hullottac volna el wraságinc,
1200 Kezünkben volnánac nagy birodalminc.
301. Végezem el már Bela Király dolgát,
Az Boricznac ellene tamadassát,
Lengyel Orosz nemzetből gyütöt hadát,
Saio mellé ki meg szalita hadát.
- 1205 302. Meg gondola Király hogy az wrakban,
Volnánac kiknec fattyu az gyomrokban,
Konkoly hullot volna az ö szaiokban,
Mert nem igazac volnánac szauokban.
303. Fogdosni meg akarac arulokat,
1210 Hogy egyenként meg nyakazzác azokat,
Az mely wrac szülni akarnac fattyat,
Lampert Ispánt meg öléc az fő wrac.
304. Itt mingyarást fiát Miklost nyakazác,
De Ákosi Moynoltot el szalasztác,
1215 Töb wrackal az kic hiuec valánac,
Király az Boriczal szembe szallánac.
305. Lön az viadal kösztöc keménységgel,
Isten Belánac ott lön segítséggel,
Nyerésege lön nagy hirtelenséggel,
1220 Veretéc meg Boricz nagy keménységgel.

306. Ily hamar lön meg veresse Boricznac,
Az arulo wrac az kic valánac,
Todor, Felcus, Titus, Samson valánac,
Viadalban ezec mind el hullánac.
- 1225 307. Vigadánac Belaua az hiü wrac,
Az Istennec nagy halákat adanac,
Ez fő vitezec kic hiuec valánac,
Myksa, Gab és az io Bathür valánac.
308. Meg aiándékoza ezeket Király,
1230 Meg köszöne hyüségeket az Király,
Nagy soc iockal lata őket az Király,
Minden ioual lészen még élete ál.
309. Ez Kiraly regnala tiz esztendeig,
Ennél több hada nem volt neki addig,
1235 Iámbor lön ő mind élete végeig,
Meg hala, teste Feyr várat nyugszic.

Az XIII. Magyar Király Geysa, az vac Bela Királynac első születte.

310. Immár Belánac az nagyobic fiát,
Meg Coronazác Magyaroc az Geysat,
Szekében ültetéc az iffiu Királyt,
1240 Bela helyén hiuen wralác Geysát.
311. Vala születésnec ennye ideie,
Ezer száz és negyuen két esztendeie,
Masodic Geysa hogy üle szekébe,
Már hallyuc meg mint volt ő életébe.
- 1245 312. Serény és gyors Geysa hadában vala,
Szüue bator ő maga iámbor vala,
Tiszta élető igasság szerető,
Gonosz embereket igen meg feddő.
313. Conradus Czaszarral lön első hada,
1250 Mert Pozsont Németec meg loptác vala,
Iffiu Geysa azért hadat tamasztá,
Személy szerént hadaua el indula.

314. Vala nagy hada ellene Czaszárnac,
Elötte Austriai Hertzeg annac,
1255 Payor Hertzeg hada mellette annac,
Szaxoniaiak is vellec ot vadnac.
315. Igen biznac Németec nagy hadokban,
Vadnac Magyarokhoz nem io szándékban,
Geysa bizic az Isten io voltában,
1260 Biztattyá hadat nagy batorságában.
316. Lönece rettenetessen ütközetec,
Meg futamánac elől az Székellyec,
Vellec öszue az Ratzoc is szegényec,
Nem tarthattyác őket meg feiedelmec.
- 1265 317. Az Magyaroc mint kö fal vgy allánac,
Istenhöz segítségért kialtánac,
Király és Ban ő előttec forgodnac,
Mindenekeket őök erőssen biztatnac.
- 1270 318. Vinac erőssen azért mind az két fél,
Az nagy romlást Német nem alhata el,
Magyar előtt az nagy had futaméc el,
Az Magyaroc vagyác szertelenséggel.
- 1275 319. Söt meg is ot Becz nagy segítségce lön,
Mert soc Beczbe magánac mentséget vön,
Pozsontul fogua addig vagasoc lön,
Iffiu Geysa magánac hirt neuet vön.
- 1280 320. Hogy ez dolognac ilyen iol vége lön,
Lengyel Monoslonnac segítségce lön,
Ipa vala, hada mellé küldue lön,
Nyereséggel iara annac hasznót tön.
321. Oly szép dolgoc czac gyorsan it változnac,
Az üdöckel kic el telnece el mulnac,
Husz esztendeie már az Királýságnac,
Vala hogy halála lön az Geysanac.
- 1285 322. Nagy hire tamada ő halalánac,
Ohaitása banattyá orszagánac,
Temetése Feyr varat Geysánac,
Kit mind wrac s mind kösség siratánac.

Az XV. Magyar Király, az III. István,
az II. Géza Királynak nagyobb fia.

- 1290 323. Oly hamar az Attya helyén választác,
Harmadik István Királyt koronázác,
Fejedelmül az Magyaroc választác,
Iámbor Attya helyén Istvánt wralác.
- 1295 324. Rövid lön ennec is az ő élete,
Királyságban czac keueset élhete,
Semmi hadat azért ő nem visele,
Mert lassu iámbor vala életébe.
- 1300 325. Ez czac tizen egy esztendöt élhete,
Kilentz holnapig székében ülhete,
Halál miat rövidüle élete,
Feyr várat temetétéc az teste.
326. XVI. Tanác ére Laszlot az Attyafiát,
Az vac Bela Királynak az ő fiát,
Királlyá tétette vala ő magát,
Fél esztendeig birhata országát.
- 1305 327. Gyönyörüsége keues lön világban,
Nem soc haszna lön neki Királyságban,
Miért hogy Attyanc öt volt az almában,
Meg hala, temetéc el Feyr varban.
- 1310 328. XVII. Leg ottan az negyedik István Király,
Az vtán vac Bela fia lön Király,
De öt holnapig ez országon regnál,
Meg veretéc helyébe más lön Király.
- 1315 329. Ottan hamar ennec is halála lön,
Ezer száz hetuen haromban vége lön,
Mongyác hogy halála bánattyában lön,
Temetése neki Feyr várat lön.
- 1320 330. XVIII. Ra gondola harmad Bela dolgára,
Coronáztata magát Királyságra,
Az ország is választá otalmára,
Hogy ez lenne ország maradassára.

331. Isten ackarattyából ez regnala,
Huszon három esztendőt Királyságba,
Egyéb hadat semmit nem viselt vala,
Czac Toluait, Orrokat ez kerget vala.
- 1325 332. Az ő életében ez iámbor vala,
Mase gonoszul neki nem kel vala,
Országában nem haborgattyác vala,
Meg holt Feyr várat temettéc vala.
- 1330 333. XIX. Immar Attya vtán Imre lön Király,
Nyoltz esztendőt és het holnapig regnál,
Semmi hadáual országnac nem használ,
Egerben temetéc hogy ő meg hala.
- 1335 334. XX. Nagy hirtelen fiát Laszlot választác,
Magyari nagy wrac meg coronazác,
Czac hat holnapig aszt is wralhatác,
Mert nyuguasát Feyr várva választác.
- 1340 335. Oly hamar egymás vtán ez változás,
Ez országban lön az Király választás,
Történec hamar három coronazas,
De még is ez országban nem lön romlás.

Az XXI. Magyarí Király az II. András, az Emre Királynac öcze.

336. Mikor ezec ily hamar ki mulanac,
András lön Királyoc az magyaroknac,
Nagy örömmel kit meg coronazánac,
Kit masod András Királynac hiuánac.
- 1345 337. Nem soc ideyre Királyságánac,
Gyűlésec lön kereszttyén Királyoknac,
Pogán Szoltán ellen tanácskozánac,
András Királyt választác Hadnagyoknac.
- 1350 338. Ez okból Király szép hadat készite,
Ebbe semmi mentséget nem keresé,
Kölczéggel fegyuerrel népét épite,
Király előtte szép hadát ereszte.

339. Őmaga is hogy indulni akara,
Fő szolgálát vitéz Banc Bant szolita,
1355 Barut nemzetségből az Banc ban vala,
Király ez Banc Bánnac paranczolt vala.
340. Vgy mond, Banc Ban, látod houa kel mennem,
Poganokra kel nekem Hadnagy lennem,
Azért mostan gyermekim, feleségem,
1360 Országom reiád bizom és nagy kénczem.
341. Viseld vgymond te mind ezeknec gongyát,
Reiád hattam ország gubernalassát,
Kęrlec io móddal viseld ezec gongyát,
Ne talállyom semmi fogyatkozassát.
- 1365 342. Monda Banc Ban mint felséged akaria,
Légyen vgy én ha tudoc szolgálnia,
Ha el tudoc az tisztben én iárnia,
Felségednec hazamnac szolgálnia.
343. Azonközbe az Király el ment vala,
1370 Kit Banc Ban is sokaig késért vala,
Vęgre meg tęrt dolgában el iár vala,
Feleségét vduarba hozta vala.
344. Még ebben soc üdö el nem tölt vala,
Német országból egy iffiu iőt vala,
1375 Gędrud Királyné aszszonyal egy vala,
Az Nęnye vigasztalni ez iőt vala.
345. Ez Banc banne szerelmére geriede,
Kit Királyné aszszony viue eszébe,
Banc bannét ahoz viue ő eröuel,
1380 Az iffiu az vtán hamar męne el.
346. Nem tųrhete az Banc banne, meg monda,
Siruan az ő wranac meg panaszla,
Kiuel wrát az Banc Bánt fel indita,
Az Királyné aszszont Banc Bán le vaga.
- 1385 347. Az aszszonnac ő meg ölése vtán,
Bánc Bán indula hamar Király vtán,
Királyt el ére Banc Ban ő vtában,
Meg monda nęki dolgat batországban.

- 1390 348. Minden beszédét Király meg halgata,
Békességgel Banc Bant vissza boczáta,
Vgyan az előbbi tisztében hagyta,
Törüenyét meg iöüésére halaszta.
- 1395 349. Eszt böuebben ki erteni akaria,
Bonfiniusban böuen meg talallya,
Cronikánkban Magyarul is lathattya,
Ha kinec vagyon arra kéuansága.
- 1400 350. Nem sokaig iara Király ez hadban,
Mikor be iöne ö Magyar országban,
Banc Bannac törüént tön az ö dolgában,
Ki miat lön Banc ban szabadulásban.
351. András Király ennye üdöt regnala,
Harmintz öt esztendeig ö birhata,
Országát, az vtán ö meg holt vala,
Egressi Monostorban temettéc vala.
- Az XXII. Magyari király, az IIII. Bela,
az András Királynac à nagyobic fia.
- 1405 352. Vegyüc elő az Bela Király dolgát,
Orszaglassát és az ö birodalmát,
Életében való nagy iamborsagát,
Iriuc meg hadainac allapattyát.
- 1410 353. András Királynac ö halala vtán
Fiát Belat Coronazac meg osztán,
Magyaroc örülénec Királysagán,
Bela Királynac meg Coronazassán.
- 1415 354. Lön nagy vigassagban ezen az öcze,
Kalman ki egy ember gyermeke velle,
Orosz Hertzeg Daniel vala velle,
Magyar wrac lönece öruéndezésbe.
- 1420 355. Ennye ideiben az wr Christusnac,
Ezer két szaz negyuen egyben hogy irnac,
Hatod esztendeiben az Belánac,
Ott száz ezer Tatároce indulánac.

356. Vala Tatároknac ennye Királyoc,
Bathus neue ki fellyeb valo wroc,
Bochetor, Cadan, Coacton, és Feycan,
Peta, Hermeus, Cheb vala, és Okadár.
- 1425 357. Ide ez országba mikor iutánac,
Rettenetes nagy rablást ök tartánac,
Az Beláual Magyaroc tamadánac,
Ily szántalan pogánnal meg viuánac.
- 1430 358. Viadal lön az Seonnac mentében,
Magyaroc lönece nagy veszedelemben,
Tatároktól vereténec nagy szörnyen,
Soc fő népec veszénec ily éktelen.
- 1435 359. Ezen az Tatároce nagy szüuet vönece,
Hogy Magyarokon győzedelmet vönece,
Nagy sokat rablánac és égeténec,
Szántalan soc ezer embert ölenec.
- 1440 360. Czac igen keués magáual szallada,
Bela Kiraly az Tenger melle futa,
Addig neki mind oda lön lakasa,
Mig országában lön Tatároce hada.
361. Lön lakásoc ez földön Tatároknac,
Harom esztendeig soc Pogansagnac,
Kic szörnyen égeténec es rablanac,
Ackarattyoc szerént ki indulanac.
- 1445 362. Ez hirt mikor Bela Király meg hallá,
Az mi keués hada ő velle vala,
Országába azockal indult vala,
Austriai Hertzeg meg verte vala.
- 1450 363. Még az vtan Kiraly indita hadát,
Czeh Othocarus Király ellen hadát,
Nem iol iára mert meg veréc ő hadát,
Futua szalasztác ő magát is Belát.
- 1455 364. Ez Bela vala igen szerenczétlen,
Mindenkor vesztette népét ügyében,
Regnala ő harmintz két esztendőben,
Igaz elég szerenczélenségében.

365. Nem volt semmi egyéb vétec ő benne,
Ezer két száz hetuen öt esztendőbe,
Halála lön az Budai szigetbe,
1460 Esztergomba temetettéc testébe.
- Az XXIII. Magyar Király az III. Istuán,
az negyedic Bela Királynac à fia.
366. Töuec Magyaroc eszt egy ackaratbol,
Bela fiát Istuánt mind egy tanaczbol,
Meg Coronazác magoknac Királyúl,
Attya helyén viuéc magoknac wrúl.
- 1465 367. Istuán Király halla az Czeh Kiralynac,
Nagy hadát lenni az Othocarushnac,
Tamaszta ereit ő es hadánac,
Eleibe méne Othocarushnac.
- 1470 368. Semmi késedelmet abban nem tarta,
Othocarus Királlyal szembe viua,
Gyözelem Istuán Királynac alla,
Meg veretéc Czeh Király szégyent valla.
- 1475 369. Sietséggel hadát esmet készite,
Bolgar országba szép hadát be viue,
Bolgar Királyt mind országáual öszue,
Meg hodoltata országába tere.
- 1480 370. Istuán Király két esztendöt regnala,
Életében ki igen iámbor vala,
Az Budai szigetbe ez meg hala,
Testét vgyan ot el temettéc vala.
- Az XXIII. Magyar Király az III. László,
az III. Istuán Királynac à fia.
371. Meg Coronaztatéc ennec vtánna,
Negyed Laszlo ez Istuán Király fia,
Ki hadat tamaszta az Czeh Királyra,
Kiuel meg viua és meg verte vala.

 Töuec [!] 1467 és [!] 1479 Ez [!] Alcímbe: III. Istuán [!], [Helyesen: V. Istuán]

- 1485 372. Ő maga is az Czeh Király ot vesze,
Kinec Othocarus vala ő neue,
Az vtán Oldamir Kunoc Hertzege,
Magyaroc hodlatassára siet.
373. Paranczola László ő hadnagyinac,
1490 Inditoya hogy lenne az hadaknac,
Eleibe méne az Oldamirnac,
Meg veretéc ot hadoc az Kunoknac.
374. Raytoc löt nagy boszszuságról az Kunoc,
Nem feleitkezheténe el Pogánoc,
1495 Tatárokhoz addig futánac azoc,
Fel indultatánac rayta Tatároc.
375. Isten neuezheti mennye soc rablást,
Tatárokkal Kunoc mennye koborlást,
Mind Pestig tönec égetést nagy romlást,
1500 Magyaroknac szerzénec nagy nyomorgást.
376. Nem Iámborul kezde élni ez Laszlo,
Meg fértezéc miképpen sárban az Ló,
Iámbor feleségét el hadgya Laszlo,
Három Kun leant vön társúl az László.
- 1505 377. Czac hamar ő maga is Pogán hűtre,
Aidua, Kupczek, Mandula, Kun törüénre,
Feleségi haytác az ő keduekre,
Semmit nem gondola Kereszttyén hűtre.
378. Isten nem szenuede ez Király vétet,
1510 Pogán törüénben nem akara éltét,
Pogánoc mia akara veszéssét,
Körös szegen Kunoc ki viuéc lelkét.
379. Paranczolattya mert ez lön Istennec ,
Hogy így legyen vége ő életénec,
1515 Czanadon temetéc testét meg ennec,
Büneiért így lön vége életénec.
380. Vgy annyira az kösség ő éltében,
Nyomorodot vala ő ideiben,
Ökröc nem vala nagy szegénységekben,
1520 Az taligát szerzéc nagy szükségében.

381. Még mostanis vagon emlekezetbe,
 Ő gonossága miat neuezetbe,
 Taligát mostis hyiác azon neübe,
 Laszlo Király szekere neuezetbe.

Az XXV. Magyar Király az III. András, kit az Magyaroc
 Velentzésnec hiuác.

- 1525 382. Röuid beszéddel harmadic Andrásról,
 Ő be hozassárol agazassárol,
 Coronazassárol Királysagáról,
 Életéről és ő birodalmáról.
- 1530 383. Ennec Annya Esthy Morkolab léanya,
 Masod András Szoltan ellen hogy iara,
 Feleségét Banc Ban meg ölte vala,
 Mikor Ierusalemből meg tért volna.
- 1535 384. Gyakor helylen kellet meg szállania,
 Haza iötében hogy volna vtába,
 Mikor iutot volna Esth tartományba,
 Esthy Morkoláb hiua vduarába.
- 1540 385. Vigan erőlkedic Királyt tartani,
 Meg esmere Királyt özuegynec lenni,
 Szép leányát Királynac meg mutata,
 Király szerete el viue el hozza.
386. Mikor ez András Király meg holt volna,
 Felesége özuegye marat volna,
 Ersekeket Pöspököket hiuata,
 Meg ielente nękic hogy terhes volna.
- 1545 387. Czac hamar aszszony vtra készülödęc,
 Attya orszagába kęnczėuel lépęc,
 Attya vduarába fia születęc,
 Istuánnac az gyermek kereszteltetęc.
- 1550 388. Hogy ez gyermek fel neuekedet volna,
 Soc helyyeket mikor ő bé iárt volna,
 Vęgre Velentzębe budosot vala,
 Egy kazdag Dus leányát vőtte vala.

389. Rauaszoc az Olaszoc ő dolgokban,
 Ez is meg gondolta vala magában,
 1555 Király lehetne leánya fiaban,
 Noha vey nem volna Királtságban.

390. Immár András ennec az fia vala,
 Velentzēbe fel neueltetet vala,
 Laszlo Király hogy meg öletet vala,
 1560 Az wrac eszt Királlya töttéc vala.

391. Sietséggel ez is magát mutata,
 Masod esztendőre hadat indita,
 Bēcz tartományába nagy sokat rabla,
 Haragiában mindent égete dula.

1565 392. Tizen egy esztendőt ez wralkodéc,
 Ez világból az vtán ez ki muléc,
 Buda varában halála történec,
 Ot az Czereieknēl el temettetéc.

Az 26. Magyar Király Caroly it el hagyot.
 Az XXVII. Magyar Király Ventzel, à Czeh Királynac fia.

393. Immár it szollyunc Czeh László Királyról,
 1570 Az nagy Czeh László Királynac fiáról,
 Be hozassáról Coronazassáról,
 Az ő nemiről és agazassáról.

394. András Király halalánac vtánna,
 Gondolác Magyaroc magokat arra,
 1575 László ért küldénec az Czeh országba,
 Fyát küldé Magyar Királyságba.

395. Nem gondolánac az Caroly gyermeckel,
 Czeh Laszlot be hozác nagy tisztességgel,
 Meg Coronazác ötet ékességgel,
 1580 Az wrac kic valánac egygességgel.

396. Igiretet kit wrac az Lászlónac
 Tőnec, nem leheténec wra annac,
 Mert az wrac nagy sokan az Carolynac,
 Igazbac valánac hogy nem Laszlónac.

- 1585 397. Semmi ként nagy Czeh László nem türhete,
Az wrac kösztt hogy ez dolgot meg erte,
Fiaért ő nagy hadat fel készite,
Fiaual Coronát együt el viue.
- 1590 398. Soc iot mert kéuána az ő fiánac,
Nem akara el veszését Kiralynac,
Azonkozbe egy része az wraknac,
Be hozác Hertzeget Payor országnac.
- 1595 399. XXVIII. Immár hogy corona nalloc nem vala,
Otho Paior addig könyörget vala,
Czeh Király Coronát meg atta vala,
Kiuel Othót meg Coronasztác vala.
- 1600 400. Mikor Othót meg Coronasztác volna,
Feyr varról Budára ő ment volna,
Budáról Erdélybe ő be ment volna,
László Vayda ötet meg fokta vala.
401. Ez foksagból mikor ő ki szállada,
Királyságra ő keueset gondola,
De Payor ország felé inkább futa,
Mert Magyarokra czac lön keués gongya.
- Esmet az Caroly Kiralyrol, kit à Papa be küldet vala.
- 1605 402. Az Magyaroc kösztt hogy soc változás lön,
Egy országos gyűlés az Rakosson lön,
Iffiu Caroly töllec be fogadua lön,
Feyr varat ő Coronazássa lön.
- 1610 403. De hogy ennec is igaz nemzetségét,
Meg iriuc Magyar ágrol el nemzességét,
Im elő számlalom en az ő nemét,
Miért vöttéc ő feiedelemségét.
- 1615 404. Czac röuid beszéddel most eszt meg mondom,
Magyar Király nemzetségének vallom,
Istuán Király vnokaianac tudom,
Halgas rea maidan meg bizonyitom.
- 1620 405. Oda Santa Carolnac Siciliaba,
Mariát vittéc vala társaságba,
Ötöd Istuán Király leanya vala,
Negyed Bela fia ez Istuán vala.

406. Mikor Carolnac viuec tarsaságra,
 Esztendőre fiat szüle világra,
 Carolus Marcellus lön ez világra,
 Annac fia ez Carobertus vala.
- 1625 407. Mas neuen eszt Carolus Robertusnac,
 De Magyaroc hittác eszt czac Carolnac,
 Ezer három száz tiz esztendőbe Wrnac,
 Viué Magyaroc Carolt Királyoknac.
- 1630 408. Wrac még sem valánac mind egyesec,
 Caroly Királynac mind engedelmessec,
 Nem ackarnac lenni békességesssec,
 Kiből tamadanac nagy öszueszéssec.
- 1635 409. Nagy hada lön neki azért hirtelen,
 Kiuel iöue Erdélyi Szászoc ellen,
 Meg ieszte ezeket ő hertelen,
 Nem mérénec mozdulni Caroly ellen.
- 1640 410. Ezen haddal Kassára ki indula,
 Trinczeni Mátéual ő szembe szalla,
 Omodi két fia Matéual vala,
 Meg vereténc meg ölettec vala.
411. Meg esmétlen ő hadáual indula,
 Hauas el földébe mikor be iuta,
 Boszorád az Hauas el földi Vayda,
 Egy köuetet az Királyhoz boczata.
- 1645 412. Hogy Királyhoz Vayda köuete iuta,
 Vayda izenetét neki meg monda,
 Az Király ily szokot köuetnec szola,
 Hogy Boszorád neki Iuházza volna.
- 1650 413. Vgy mond meg mongyad Boszorád vaidánac,
 A szakalat fogom mint Iuhazomnac,
 Annál fogua Kosarából Iuhoknac,
 Ki vonszom meg mongyad eszt te wradnac.
- 1655 414. Nem io valaszsa hogy Boszorádnac lön,
 Boszszu alás Oláhnac à szüüén lön,
 Iol lehet az Királyal frigyet ő tön,
 De czalárd gondolatot szüüébe vön.

415. Gyorsan az frigy vtán à Király onnat,
El induluán eleibe vön vtat,
Boszorád meg álla az Király vtát,
1660 Hadát meg veré el szalasztá Királyt.
416. Az Carolnac három felesége lön,
Első Maria Casmir leanya lön,
Lengyel Hertzeg leanyánac halála lön,
Kin Királynac igen nagy banattya lön.
- 1665 417. Romai Király leanyát az vtán,
Beatrixet hozác Maria vtán,
De esztendőuel az Maria vtán,
Meg hala de esmet mást vön az vtán.
- 1670 418. Ottan hamar az szép Erşebet leant,
Lengyel László Királynac szép leanyát,
Carol Királynac hozác be szép tarsát,
Szüle Carolynac fiakat lyányokat.
- 1675 419. Röuid esztendön szüle az egy fiat,
Carolt, ki meg halla, kit Király sirat,
Öt esztendőre esmet szüle fiat,
Layost kin Carol Király igen vigad.
- 1680 420. Vgyan esztendőre esmet az vtán,
Erşebet Andrást szüle Layos vtán,
Ki az ő fel neuekedése vtán,
Siciliay Királlya lön osztán.
421. Mikor irnánac ennye esztendőben,
Ezer három száz és harmincz kilentzben,
Casmir Lengyel Király lön ki iöüésben,
Soc wr Püspöc, Erseckel egyemben.
- 1685 422. Czac hamar be iuta ő ez országba,
Két Király szembe lönc Visegrádba,
Egymást latuán lönc nagy vigaságba,
Lakozánac egymással nyaiasságba.
- 1690 423. Ott az Casmir Coronáual országát,
Huga fiánac Laiosnac birodalmát,
Aiánla mert nem láthata magzattyát,
Wrac Confirmalác Királynac dolgát.

- 1695 424. Nem soc üdö hogy ez vtán el teléc,
Ezer három száz negyuen kettő teléc,
Caroly Király ez világbol ki muléc,
Feyr varat teste el temettetéc.

Az XXIX. Magyar Kiraly Layos, I. Karoly Királynac à fia.

- 1700 425. Summa szerént immaron az Laiosnac,
Hallyátoc meg Caroly Király fiánac,
Iámborságát nagy birodalmát annac,
Soc io Szerenczés hadait Királynac.

426. Ezer három százban negyuen kettőben,
Mikor irnac vala ennye üdöben,
Laios vala tizen hét esztendőben,
Attya helyén hogy ültetéc székében.

- 1705 427. Reménséget ada ez az wraknac,
Mert vtánna mingyart Coronazásnac,
Hadat tamasztá ellene Szaszoknac,
Be méne Erdelbe feiet haytánac.

- 1710 428. Vala Vaydánac az hauaselielnec,
Allexander, ki ez feiedelemnec,
Ackarattyán feiet hayta Királynac,
Első szerenczéie ily io lön ennec.

- 1715 429. Az vtán esmet ő hadat indita,
Craccot Czehektől kiuel szabadita,
Czeheket mert meg vere Cracco alat,
Lengyeleknec adá ő birodalmat.

- 1720 430. Czac hamar esmet hogy az Tatárokat,
Meg hallá Székely földén rablasokat,
Latzfi András mellé boczata hadát,
Ellenec boczata Latzfit az Vaydát.

431. Itt Erdelyben ez Latzfi Vayda vala,
Tatár országba haddal be ment vala,
Erössen égetet és rablot vala,
Tatár Atlamost fogua hozta vala.

- 1725 432. Oly gyors vala Layos minden dolgába,
Io szerenczés vala ő dolgaiba,
Indula nagy haddal az Horuátokra,
Kiket kénszerite hűség tartásra.
- 1730 433. Nagy haddal Dalmaciába be méne,
Nem akara népét ot vesztenie,
Onnat meg tēruén be Napolyba méne,
Latzfi Istuánt képében hagyta benne.
- 1735 434. Ez Latzfi ot erőssen hadakozot,
Soc varasokat várakat meg haitot,
Miért hogy András Király meg öletet,
Felesége Ioanna kergettetet.
- 1740 435. Meg indula az Király is hadáual,
Siciliába be méne nagy haddal,
Soc fő Wrac valánac az Királlyal,
Siciliát el foglala azockal.
436. Eze vtán országába meg tēre,
Vyobban esmet nagy hadat készite,
Dalmaciaért az Velentzessekre,
Dalmacia az Királynac meg tēre.
- 1745 437. Tamaszta hadat esmet az Lithuákra,
Kiknec ez Laios lön nagy romlássokra,
Országokat meg égetuén el iara,
Soc rablás vtán meg tēre Budára.
- 1750 438. Ra gondola Layos ő orszagira,
Ellenség mert szökéc Orosz országba,
Be méne Layos szaruokat azoknac
Meg ronta, szüüét ada Oroszoknac.
- 1755 439. Ez vtán két hadaual az Papánac
Segitség lön és az ő orszaginac,
Soc varakat Városokat rontánac,
Kiket az Papánac hodoltatánac.
- 1760 440. Gyorsan esmet vyob hadat készite,
Austriai Hertzeg segítségére,
Az is nagy nyereséggel haza tēre,
Latzfi Pal vala ez hadnac vezere.

441. Nagy haddal esmet Kont Miklóst boczata,
Simon Erseket társul melle ada,
Nem leheténec Királynac hasznára,
Semmi nélkül meg térénc Budara.
- 1765 442. Immár ez világ szerte hire vala,
Ez Layos Királynac nagy hire vala,
Bolgar országba haddal be ment vala,
Meg viue aszt, Stramecht Királyt meg foga.
- 1770 443. Ismet fel készüle nagy ereiuel,
Caroly Czaszár ellen az ő népéuel,
De az Czaszár meg réműle népéuel,
Meg békélléc Layossal szép beszéddel.
- 1775 444. Paranczola esmet ő Hadnagyinac,
Ereét inditanánac hadoknac,
Kiucl Moruában erőssen rablánac,
Égeténec nyereséggel iaranac.
- 1780 445. Söt esmetlen meg indula nagy haddal,
Erdélyi Miklos Vaydát küldé aual,
Hauasel földét el iarnác rablassal,
De meg vereténec ot hamarsággal.
446. Ot el vesze Erdélyi Miklos Vayda,
El vesze Peter is az vice Vayda,
Vesze Vas Deseo, és az Veres Peter,
Székely Laszlo, és az io Székely Peter.
- 1785 447. Röuid szoual nagy soc iambor ot vesze,
Kic ninczenec mind írásban neuezue,
Olahoc miat ezec el esénec,
Kiket az elöt semminec vélénec.
- 1790 448. Vgyan ezen üdönec forgassában,
Lengyelektől Layos az Királyságban,
Meg Coronasztatéc ő országokban,
Onnat vgyan meg tere io Budában.
- 1795 449. Vala iámbor ez Layos életében,
Az Kunokat ő terte az hütben,
Totokat is hozá Kereszttyénségben,
Moldouat meg szálla ez üdeiben.

- 1800 450. Minden életében ez iámbor vala,
Győzedelmes feiedelem ő vala,
Negyuen esztendő't Layos regnált vala,
Ez világból az vtán ki mult vala.
451. Az Király halálán igen siránac,
Országul az Magyaroc ohaytánac,
Mert it hala meg attyoc Magyaroknac,
Feyr varat temettéc testét annac.
- 1805 452. Az Királynac két leanya marada,
Maria és Aduiga neuec vala,
Iagulanac Aduigát attác vala,
Kit Lengyelec meg Coronasztác vala.
- 1810 453. De az masic leanyát az Mariát,
Atta vala Brandenburi Sigmondnac,
Az Romai Czeh Czaszárnac fiánac,
Hogy ez lenne Királyoc Magyaroknac.
- Az XXX. Magyar Király az Maria,
Layos Királynac nagyobic leanya.
- 1815 454. Fogadássokat Magyaroc meg állác,
Az Layos leanyát meg Coronazác,
Hogy az által az Sigmondot wrálnác,
Ő magokon Királlya Coronazác.
- 1820 455. Lehetne nagy soc szoual it írásom,
Ennec birodalmáról en szólásom,
Röuid szoual de eszt mostan meg mondom,
Királyne aszszonyoc dolgát meg írom.
456. Igen hamar Királyne aszszonyokra,
Carolt András fiát az Királlysagra,
András Király, Sicilia Királlya,
Egy ember gyermeke Laiosal vala.
- 1825 457. 31. M.K.C. Czac hamar küldenec Siciliaba,
Be hozác Carolt ök az Királlyságba,
Meg Coronazác ötöt Feyr várba,
Kin Annyáual Maria lön banatba.

- 1830 458. Tanácskoznac az Garai Miklossal,
 Királyne aszszonyoc az Nadréspánnal,
 Mint ölesséc meg Királyt mordalsággal,
 Bator szüüő vitez Forgacz Balasal.
- 1835 459. Illyenképpen halálára gondolác,
 Hogy az Királyt ök tanácza be hyiác,
 Caroly Király hiszen ő szép szauoknac,
 Tanaczokba megyen az Aszszonyoknac.
- 1840 460. Söt Maria Erşebettel Annýaual,
 Szép beszéddel tanaczkoznac Carolyal,
 Olaszoc el oszlánac sétalással,
 Nem gondolánac wrockal Királyal.
461. Semmit nem kel hinni Aszszony népekne,
 Sem az ő hizelkedő beszédekne,
 Szép szauokat inkább hidgyüc méregne,
 Nem kel hinni szépen szolo nyeluekne.
- 1845 462. Sietséggel Forgacz Balás érkezéc,
 Kitöl az Király igen vagdaltatéc,
 Törrel derekát is által veretéc,
 Nadrispan szolgálai közze érkezéc.
- 1850 463. Igen kialtnac futosnac Olaszoc,
 Kapurol el vagatánac Olaszoc,
 Szaladozánac várasba ki azoc,
 Igen vágác szegényeket Magyaroc.
- 1855 464. Meg aiándékozác aszszonyoc Balást,
 Mert Balásnac adác io Gimes varat,
 Mar hallyuc meg az aszszonyoknac dolgát,
 Mint álla Horuati Ianos boszszuiát.
- 1860 465. Immár mint egy fél esztendő el mulua,
 Aszszonyoc indulánac Dyakoba,
 Kikre Horuati Ianos Ban találá,
 Kiken ő igen erős boszszut alla.
466. Paranczola mingyarást Horuatoknac,
 Minden kimilést hogy hátra hadgyanac,
 Kimiletlen mindeneket vagianac,
 Királyne aszszonyoc meg tartassanac.

- 1865 467. Erös viadallal az vduar népét,
Meg veréc Királyne aszszonyoc népét,
Meg ölec ot io vitez Forgacz Balast,
Garai Miklost is az Nadorispánt.
- 1870 468. Reszketnec vala Királyne Aszszonyoc,
Az szekerből le vonatánac azoc,
Horuati Ianos Banhoz két Aszszonyoc,
Viteténec két Királyne Aszszonyoc.
- 1875 469. Mikor setitülésse lön az napnac,
Vizbe vetése lön nagyob aszszonnac,
Vellec el vitele lön Marianac,
Kit Crupa varában fogua tartánac.
- 1880 470. Az mikor Horuati Ianos meg erte,
Sigmond Király Budara iötét erte,
Mariát erőssen ő meg eskette,
Hogy boszszut nem ál vgy aszt el ereszte.
471. Nagy öreme lön ezen Marianac,
Hogy halla Budán létét az Sigmondnac,
Igen örüle ő szabadsagánac,
Sietuén megyen varában Budánac.

Az XXXII. Magyar Kiraly Sigmond, az Brandeburgi Hertzeg.

- 1885 472. Sigmond Királynac mar hallyuc meg dolgát,
Nagy birodalmát és ő orszaglassát,
Horuati Ianosson boszu allassát,
Életében minden hadakozassát.
- 1890 473. Irnac vala már ennye esztendőben,
Harom száz hatuan hatban és ezerben,
Sigmond Király ackor szalla Budában,
Maria is ackor lön szabadságban.
- 1895 474. Oly igen az Sigmond Király vigada,
Hogy Maria szabadulassát lata,
Nagy gyűlést tétete azért Maria,
Hagya lenni aszt Székes Feyr várba.
- 1900 475. Nagy wrac az gyűlésbe be iöuénc,
Soc fő népec Feyr várba gyűlénc,
Marianac Sigmondnac örülénec,
Eleikbe adot feiedelmeknec.

476. Ez gyűlésben az Coronát Maria,
Sigmondnac ada az ország lattára,
Sigmondot Coronazác Királyságra,
Mariarol szálla Királtság rea.
- 1905 477. Maria indita fel az Sigmondot,
Hogy kergetne ő az Horuati Ianost,
Meg allana rayta löt boszszuságot,
Sigmond hamar gondola ő hadához.
478. De Horuati Ianos hogy eszt meg halla,
1910 Posga varában Király hadát vara,
Nagy haddal Sigmond várat rea szálla,
Kiből Horuati Ianost ki szalasztá.
479. Ez el szaladas vtán Vzoraba,
Horuati Ianos szalada az várba,
1915 Sokat ot talala Horuát wrakba,
Zabragi Püspöckel lön ot tanácdba.
480. Véle Ianos batorsagosbnac varnál,
El futást ki öneki inkább használ,
De az Király serege rea talál,
1920 Meg fogatéc, Futás semmit nem használ.
481. Sigmond meg viue Vzoranc varát,
Benne találá az Bosznai Királyt,
Meg hodoltatá Bosznyákoc orszagat,
Egyszers mind Dalmacianac orszagát.
- 1925 482. Czac hamar ez hadat Király végeze,
Budaba Horuati Ianost be viue,
Szörnyü halállal wr fiat ölete,
Lò farkon hordozác négye metette.
483. Oly soc fő vitezeket Wr fiakat,
1930 Dalmaciaiákat Horuatokat,
Le vagata Király soc pártosokat,
Czac Püspöket meg hagyá az Zabrágnac,
484. Negyed esztendőre esmet ő hadát,
Indituán meg hodoltata Moldouát,
1935 Benne hagyá Istuánt előbbi Vaydát,
Ki aiánla hűségét szolgalattyát.

- 1940 485. Sietuén esmet hatod esztendőben,
Haddal méne be Hauaselföldében,
Töröc Olah had lön meg rettenésben,
Fútnac kiket vagnac nagy kimiletlen.
486. Ez vtán kis Nikapoly ala szálla,
Erös viadallal várat meg ronta,
Töröc Olah az ki várban ben vala,
Iob részére mind le vagattac vala.
- 1945 487. Rendele Király várba vitézeket,
Meg hodoltata Hauaselföldyeket,
Feleségénec hozác meg holt hirét,
Sigmond Királyra gond szálla ez hir ért.
- 1950 488. Vélekedic Király ö nagy gongyában,
Miként marathasson Magyar országban,
Mert Maria nénye Lengyel országban,
Laszlo Királynál vagyon társaságban.
- 1955 489. Ez dolog elmeiében hogy forgana,
Viszsa téré hadáual orszagába,
Esztergomi Ersec Kanisa Ianos,
Határ örüzésre volt szorgalmatos.
- 1960 490. Talala Sigmond io moddal orszagát,
Mert Ersec hiuen örüszte hatarát,
Igen io neuen viue Király dolgát,
Erseknec hozza valo nagy hü voltát.
491. Valánac ackor harmintz két vitézec,
Kic Királynac lönec engedetlenec,
Vaydafi György által ezec szegényec,
Meg czalatánac mert hüténec hisznec.
- 1965 492. Ezec magokban illyent végezénec,
Mikor Király eleibe vitetnec,
Az Királynac hogy öc ne köszönnyenec,
Se semmi tisztességet ne tegyenec.
- 1970 493. Semmiben vitézec az ö dolgokat,
Hatra nem hagyac az ö mondásokat,
Mikor viuéc Királyhoz be azokat,
Száuokhoz tartác azoc mind magokat.

494. Tökéllette vala Király szüüében,
Edgyet se ölessen meg vitézekben,
1975 De dolgokon fel indula szüüében,
Feieket szedete ő nagy mérgében.
495. Rémülénec meg országbeli Wrac,
Hogy meg öletenec vitéz wr fiac,
Sigmondhoz sokan nem io szüuel vadnac,
1980 Ez dologért mert rea boszszonkodnac.
496. Azoc közül az kiket meg neuezne,
Kettőt fellyeb valonac ot neuezne,
Hederuari Kont Istuán az egyikne,
Masic Korpadi Ianos kit ielentne.
497. Meg indula esmet Király nagy haddal,
1985 Nagy Nikapoly ala méne nagy haddal,
Baiazet Czaszár érkezéc hadáual,
Meg veretéc Sigmond nagy hamarsággal.
498. Meg gyülöléc Magyaroc ez dologért,
1990 Sigmond Királyt ez szerenczetlenségért,
De főképpen harmintz két vitézekért,
Kegyetlenül ezekne veszésekért.
499. Az Királyt ez két fő Wr tanaczából,
Latzfi Istuánnac ő ackarattyából
1995 És az Simon Thorniai Istuánebol,
Meg fogác sokaknac ackarattyokbol.
500. Iffiu két fia Garai Miklosnac,
Miklos vala neue az nagyobiknac,
Garai Ianos neue az masiknac,
2000 Ezec löne tartoi az Sigmondnac.
501. Ezenközbe ellenségi Királynac,
Mas Királyt be hoznia akarác,
Caroly fiát kit Laszlonac hittanac,
Az ki vala Király Sicilianac.
502. Söt az Isten eszt külömben akarta,
2005 Két iffiu húl Sigmondot tartotta,
Vén Annyoc Sigmondal fel fogattata,
Hüt szerént raytoc boszszut nem allana.

- 2010 503. Tön fogadást hütéuel vén Aszszonnac,
Hogy ötet tartana ides Annyánac,
És fiait ö Attyafiainac,
Czac ne örüllyenec ö halalanac.
- 2015 504. Az két iffiac el eresztéc az Királyt,
Bekeuel Moruáig viuéc az Királyt,
Igy tauoztata el Sigmond az halált,
Istennec kin Király ada nagy halát.
- 2020 505. Tellyességgel mostan dolgát nem irom,
Czac somma szerént dolgait meg mondom,
Pártos Wrac mint iaránac Sigmondal,
Fizeténec Királynac ö tágiockal.
506. Ennec szabadulasán iyedénec,
Az pártos wrac rayta félemlénec,
Mert hü wrac Király melle gyülénec,
Nagy haddal Budára velle iöuéenec.
- 2025 507. Meg erősedéc Sigmond ö székeben,
Keres Vduarhelyre gyülést tétete,
Szép sereggel Latzfi Istuánra méne,
Dolgaért el eséc ot annac feie.
- 2030 508. Czac hamar ot az velle valoknac is,
Feiec szedetéc töb pártosoknac is,
Büenec szerént fizeténec meg nękic,
Nagy sokaknac mert ot feiec szedetéc.
- 2035 509. Vgyan azon üdönec forgassaban,
Országát Király mind hirdete hadba,
Galambotz ala szálla ö táborban,
Törökektül meg veretéc hadába.
- 2040 510. Igen nagy romlást az Törökec tönec,
Szeremségbe nagy sokat égeténec,
Szántalan soc embereket ölénec,
És soc rabbokat is vellec el vőnec.
511. Immaron Sigmond iámbor Husztoc ellen,
Hadát inditá Keresztyénec ellen,
Sziska otalmoc nękic Sigmond ellen,
Kitöl Sigmond meg veretéc hirtelen.

- 2045 512. Tamada esmet hada az Sigmondnac,
Hadnagyi által az Sigmond Királynac,
Bosznai Heruoiára indulánac,
Kinec öc hamar hatat mutatánac.
- 2050 513. Ez fő népec akkor meg fogatánac,
Gara Ianos és az Maroti Ianos,
És Czupor Pál, kic hadnagyoc valanac,
Heruoia Hertzegnecc mutatattánac.
- 2055 514. Rettenetessen hadai veszénec,
Meg is vyioh hadai kezdeténec,
Hadat Losontzi Istuánnac szerzénec,
Kiuel Hauaselföldébe mennénec.
- 2060 515. Vitéz Losontzi az haddal indula,
Mikor Hauaselföldébe be iuta,
Dan Vaydaual Törökeccel meg viua,
Mind hadastol ő ot el veszet vala.
516. Mikor Ikaczot Törökecc Bosznába,
Valasztottac volna az Királyságba,
Ikacz foglala magát az rablásra,
Peterfi Miklos aszt meg verte vala.
- 2065 517. Hogy az Peterfi Miklos aszt miuele,
Ikacz Királyt mind népéuel meg öle,
Haragiában Törökecc készülénec,
De Peterfitül meg veretetténec.
- 2070 518. Vgyan ez üdőben az Sigmond Királyt,
Czehecc Királlya valasztác az Királyt,
Meg Coronazác öc az Sigmond Királyt,
Magyarockal együt wralác Királyt.
- 2075 519. Vgyan ezen üdőnecc forgassában,
Sigmondot az Romai Királyságban,
Valasztác kin lön ő nagy vigaságban,
Hadai lönecc ő táuoly voltaban.
- 2080 520. Mert egy Blasco neuö ember tamada,
Ki Nagy Szombatot mar meg vötte vala,
Szörnyü koborlást onnat téssen vala,
Kit Sigmond hada nehezen meg bira.

521. Ismet tamadánac nagy paraszt hadac,
Két Kiralyság ala magokat adác,
Egy falkaya Márton Királyt wralác,
Egy falkaya Antal Királyt választác.
- 2085 522. Lön meg veretésec Sigmond hadától,
Erösen viuánac veszénec rutól,
Meg fosztatánac az ő szandékoktól,
Le vagatánac ök mind Királyostól.
- 2090 523. Ily hirtelen hogy meg verettec vala,
Eleuenen kiket meg fogtác vala,
Fileket orrokat metéltic vala,
Sokaknac kezeket el vagtác vala.
- 2095 524. Mikor irnanac enye esztendőben,
Születés vtán ennye io üdőben,
Ezer négy száz és az tiz esztendőben,
Sigmondot esmet viuéc nagyob tisztben.
- 2100 525. Az üdőben Sigmond el választatéc,
Rimai Czaszárra Coronáztatéc,
Tisztében huszon het esztendő teléc,
Hogy ez Sigmond ez világbol ki muléc.
526. Paranczola ez nagy soc nemzeteknec,
Imperiumbeli soc nemzetségnec,
Magyaroknac, Horuatoknac, Czeheknek,
Magyar országhoz valo soc nemzetnec.
- 2105 527. Ez előszer Magyar Királlya lön,
Masodszor Romai Királlya ő lön,
Harmadszor Czeheknek is Királlya lön,
Rimai Czaszárra végezetre lön.
- 2110 528. Rettenetesb halál lön ő nallanál,
Ennye soc nemzetségeknec wranál,
Mint régenten Sandornal Augustusnál,
Győzedelmesb volt minden Királyoknál.
- 2115 529. Paranczolattyából az nagy Istennec,
Hetuen esztendeibe életénec,
Ötuen egyig paranczol Magyaroknac,
És huszon hetig az Romayoknac.

530. Ezec köuül nagy soc nemzetségeknec,
Tizen hetig lön Királlya Czehekne,
Moruában ilyen nagy feiedelemne,
2120 Halala történe Znoyában enne.
531. Tökélletes feiedelem ez vala,
Testi életében is iámbor vala,
Varadon ő testét temettéc vala,
Ezer négy száz harmintz het hogz tölt vala.

Az XXXIII. Magyar Kiraly Albirt az Becz országi Hertzeg.

- 2125 532. Wrac Czaszár hagyassából valasztác,
Austriai Hertzeget el boczatác,
Nagy öremmel ötet meg Coronazác,
Sigmond Czaszár helyén Veyét wralác.
- 2130 533. Albértot wrac az okért be hozác,
Mert egy Leanyát az Sigmond Czaszárnac,
Sigmond életében adác Albértnac,
Ersębetet kiért viuéc wroknac.
- 2135 534. Fogadác Czehec is eszt ő wroknac,
Őc is meg Coronazác Királyoknac,
Romyac is Coronazác Királynac,
Hamar ily nagy wrasága Albértnac.
- 2140 535. Indita ez hadat az Husztoc ellen,
De semmit nem kaphata ezec ellen,
Mas hadat indita Amurát ellen,
Kiuel semmit nem használ Töröc ellen.
536. Dicziretes hadat nem viselhete,
Meg tęruén ő Budán meg betegüle,
Vtra indula hogz Beczbe fel menne,
El nem mehete meg hala Nesmelybe.
- 2145 537. Esztendeig ez és kilentz holnapig,
Regnalhata és huszon nyoltzad napig,
Ez világbol Király ottan ki muléc,
Feyr várat teste el temettétéc.

- 2150 538. Leg ottan hogy ez dolog így történec,
Feleségétül gyűlés hirdettetéc,
Hamarsággal soc fő wr gyülekezéc,
Ily szò az Királyne Aszszontól eséc.
- 2155 539. Io Wraim lattyátoc terhes voltom,
De à mint esmerem lészen leanyom,
Birodalomra nem elég én voltom,
Valaszszátoc Királyt nëktec aszt mondom.
- 2160 540. Sigmond Czaszárnac mert voltam leanya,
Ne legyec részetlene országába,
Az wrac fel indulánac è szóra,
Köueteket küldénec Lengyel országra.
541. Sietséggel az Lituai Hertzeghöz,
Laszlohoz az Casmir Király öczéhöz,
Hogy Királyoc lenne küldénec ehöz,
Négy fő wrakat szerzénec öc ehöz.
- 2165 542. Ily fő wrakat ehez valasztánac,
Kiknec köuetséget öc fel adánac,
Tinniai Püspöket, Marchal Imrehet,
Palotzi Laszlot, és Horuát Matko Bant.
- 2170 543. Mikor Craccoba ök be iuttác vala,
Köuetséget még meg nem montác vala,
Iol lehet iarásoc nagy nyiluán vala,
Esmet köuetecc vtán kültecc vala.
- 2175 544. Albért Királynénac löt volna fia,
Hertzeget nem szükség volna hinia,
Köuetecc félnecc nem tēhetnecc hatra,
Dolgoc vagy on mindenec tudására.
- 2180 545. Az köuetecc rendét köuetségeknec,
Minden modgyat meg mondác az Hertzegnecc,
Hertzeg meg örüle köuetségeknec,
Aiándéccal köuetecc tiszteltetnecc.
546. Czac hamar Ersēbet is ra gondola,
Kis fiaual méne be Feyr várba,
Kis fiát Laszlot meg Coronasztata,
Onnat méne Wrackal Visegrádba.

- 2185 547. Oly okosságot az Aszszony gondola,
Tétete hogy Coronát helyén hadna,
De be lopa ő elő ruháiába,
Az tokat be téue az Peczét ala.
548. Balgatogság lön ot az soc wraktol,
2190 Hogy meg czalattánac ök egy Aszszontol,
Kis fiaual méne Német országba,
Fiát Laszlot Fridriknec aianlásba.
549. Semmit nem késéc Aszszony iarasában,
Hamar meg tere ő Magyar országban,
2195 Wrac kic valánac wraságokban,
Népeket fogada aszszony azokban.
- Az XXXIII. Magyar Kiraly az Lengyel Laszlo.
550. Emlekezzünc már az Lengyel Laszloról,
Coronazássáról agazassáról,
Hü szolgálaiáról Hunyadi Ianosról,
2200 Király vtán Gubernatorsagáról.
551. Czac hamar az Laszlo haddal készüle,
Köuteckel Magyar országba iöue,
Buda várába mikoron be méne,
Országos gyülést hamar hirdettete.
- 2205 552. Vigan gyülnec Budara minden felöl,
Seregeckel az wrac nagy soc felöl,
Kęt wr iöue Királyne aszszony mellöl,
Hogy tęrienec vissza esmet gyülésből.
553. Estergomi *Ersec Dienes* Cardinál,
2210 És Gara Laszlo Visegrád vala annál,
Az erős vár kiben az Corona ál,
Ettöl eséc Laszlo kezében az var.
554. El nem boczatác addig az wrakat,
Mig hüségre nem eskettéc azokat,
2215 Meg kelle tagadnyoc Aszszonyokat,
Szolgálni kelle Laszlot Királyokat.

- 2220 555. Nem soc üdöre hogy gyűlést végezéc,
Wrackal Király Coronaért lépéc,
Visegrádba Király be boczatatéc,
Aszszony álnaksága ackor meg tetszéc.
556. Tönc banatot Coronát nem leluén,
De Feyr várba mingyarast be menuén,
Szent Istuán Coronaiát ot fel viuén,
Kiralyt meg Coronazac vigac léuén.
- 2225 557. Immár Lengyel Laszlonac nemzésséről,
Királysághoz igassága létéről,
Röuid Geneologia vagon erről,
Maid meg érted eszt az én beszédemről.
- 2230 558. Im miért Layos Király nagyob leanyát,
Iagulánac attác vala *Aduigát*,
Lengyelec viuéc Királlya Iagulát,
Laszlonac hiuác az vtan az Királyt.
- 2235 559. Söt lön két fia attol *Aduiganac*
Casmir és Laszlo kic egyec valánac,
Casmirt valasztác Lengyelec Királynac,
Laszlo lön Hertzegec az Lituaiaknac.
- 2240 560. Seriny iffiu az Laszlo Hertzeg vala,
Kit Magyaroc Királlya töttéc vala,
Kit nagy sokan immár wrálnac vala,
Batorsaga az Királynac nagy vala.
561. Indita ez Lászlo mingyarást hadat,
Had eleibe ada az két wrat,
Hunyadi Ianost, és Vylaki Miklost,
Kik hamar meg mutotác hü voltokat.
- 2245 562. Mert ez wrac az Királyne aszszonnac,
Pártosi kic hitleni az Királynac,
Gara Laszlo, Korogyi Fülöpös Ianos,
Botos András, és az Tamasi Henrich.
- 2250 563. Az ö hadockal mind készen valánac,
Czikadori Monostornal valánac,
Király szolgálaiával ök meg viuánac,
Meg vereténec sokan el hullánac.

- 2255 564. Söt egy fő wr Királyne partosiban,
El vesze Botos András viadalban,
Az Tamasi Henrich eséc fokságban,
Wrac viuéc Királynac aiandékban.
- 2260 565. Ezenközbe személy szerént hadáual,
Estergom ala szálla nagy hadáual,
Meg iede Ersec nagy hamarsággal,
Meg hodla az Királynac gyorsasággal.
566. Eleb indula Király ö hadáual,
Szallassaba két várat hamarsággal,
Páka várat, és Kigyost gyorsasággal,
Meg viue vgy tere meg szép hadáual.
- 2265 567. Rettenetes dolgot Királyne aszszony,
Czelekedéc mert várait az Aszszony,
Sollyom várat többekkel öszue Aszszony,
Czeh Izkra Ianosnac ada az Aszszony.
- 2270 568. Valánac töb kaborlo szolgál is,
Kic miat Magyar országban soc égés,
Dulás romlás lön szertelen kborlás,
Huszon nyoltz esztendőt tarta az romlás.
- 2275 569. Ily esz veszést Magyarok köszt hogy halla,
Amurátes ki Töröc Czaszár vala,
Nagy haddal országában készült vala,
Kiuel Nandor Feyr vár ala szálla.
- 2280 570. Czuda erősképpen várat vitata,
Het holnap éyel nappal ostromlata,
Io vitéz Zouan Ianos ben Ban vala,
Ki Czaszár ellen az várat meg tarta.
571. Ianos Vaidánac Király az Banságot,
Ada és Tömesuári ispanságot,
Zenderöbe Isac halla ez dolgot,
Meg késérte hamar Hunyadi Ianost:
- 2285 572. Ackor Isac az Zenderey Vayda,
Kezde ot a tartománt rablania,
Kiért rea méne az Ianos Vayda,
Meg vere Zendereig népét vaga.

- 2290 573. Hamar üdö muluan az Ianos Vayda,
Erdelyben az Meszet Béckel meg viua,
De első viadal neki nem ala,
Mert az soc Pogansággal ő nem bira.
- 2295 574. Vesze el viadalban ot az Püspec,
Feyruárban szaladoznac vitézec,
Vármegyekből be gyülenec nemesec,
Gyülenec Feyr várba szép seregec.
- 2300 575. Meg mutata esmet magát az Vayda,
Hamar esmet az Bek vtán indula,
Meszet Beket ingyen meg vere Vayda,
Törökekben czac keués el szállada.
576. Igen hamar mind az két Oláh Vaydác,
Ez hirt mikoron nekiec meg mondác,
Mas fele ő louoc szaiát fordítác,
Mert adoioakat az Királynac adác.
- 2305 577. Lön nagy boszszuságban ezen az Czaszár,
Hogy Vayda miat népe gonoszul iár,
Nyoltzuan ezer embert valaszta Czaszár,
Vezer Bassát hagyta előtttec Czaszár.
- 2310 578. Ismet azockal is az Vas kapunál
Meg viua, száz nyereség ő neki ál,
Soc kazdagság ki vala Poganoknál,
Vayda inkább örül io neü nec annal.
- 2315 579. Tön ezeket haluán Király nagy hadát,
Ratz országban meg szolita taborát,
Hunyadi Ianost fele ereiuel,
El ereszte valasztot vitéziuel.
- 2320 580. Ez szép haddal Ianos Vayda örüle,
Bolgar országba szép haddal be méne,
Varos várakat ronta és égete,
Mindeneket hanyác vala fegyuerre.
581. Rettenetes dulás rablás égetés,
Vayda minden dolga kegyetlenkedés,
Ninczen emberec dolgában kimilés,
Calliopolig tartta ez égetés.

- 2325 582. Czac hamar lön öt hadnac boczatása,
Egymas vtan Vaydára indítása,
Kikben vayda io szerenczéckel iára,
Egymas vtán mert mind meg verte vala.
583. Oly hamar Töröc Czaszár hatod hadát,
2330 Népénec színét vduara szép hadát,
Indita kickel Nataliai Bassát,
Külde Hunyadi Ianosra Sogorát.
584. Mikor Ianos Vaydánac hirre töué,
Szüüében Ianos igen meg félemléc,
2335 Farat népéuel fél hogy meg veretnéc,
Nem futa el aual is meg ütközéc.
585. Magát biztata hadát batorita,
Farat népét Bassa ellen indita,
Rettenetes viadalt velle tarta,
2340 Bassát farat néppel meg verte vala.
586. Ömagát is meg fogác ot az Bassát,
Aiandékon Királynac viuéc Bassát,
Töröc Czaszár hogy latà nagy romlassat,
Ömaga frigyre inte Laszlo Királyt.
- 2345 587. Nagy dologgal Király frigyet így adà,
Hogy Ratz országot Zenderöt meg adgya,
Az Ratz Deszpotnac kezébe boczáttya,
Ö is az Bassát Czaszárnac meg adgya.
588. De erősségére kinéc az frigynec,
2350 Czaszár képében Bekec meg eskünec,
Ianos Vayda Királyért meg esküéc,
Tiz esztendeig hogy frigy meg tartatnéc.
589. Abbol nagy haszna lön az Ratz Deszpotnac,
Mert birodalmába lön orszagánac,
2355 Szabadsága Natoliai Bassánac,
Ebből végre romlása országunknac.
590. Történéc hogy Iulianus Cardinál,
Kiért hiszem hogy ő most pokolban ál,
Ide boczatatéc az Papa által,
2360 Ez meg szegete hütét az Királlyal.

591. *Czac hamar Királyt Cardinál indita,
Töröc Czaszár ellen haddal tamasztá,
Varnan az Czaszárral meg ütközénec,
Cardinál mind Királlyal ot veszénec.*
- 2365 592. *Oly soc népet az Iulian Cardinál,
El vészte kiért neue átokban ál,
Mas világon most Lucipernec szolgál,
Ianos Vayda el szállada futással.*
- 2370 593. *Ra tamada Drakul Vayda és meg foga,
Ianos Vaydát ideig fogua tarta,
Es az vtán Vaydat aiandékoza,
Békeséggel ötet hazá boczata.*
- 2375 594. *De mikoron onnat ő meg iöt vala,
Országos gyűlést hirdettenec vala,
Orszagul gyűltec vala az Rakosra,
Valasztác Ianost Gubernatorságra.*
- 2380 595. *Ezer négy száz negyuen öt esztendőben,
Irnac vala Wrunknac ideiben,
Gubernator hogy lön nagy készülésben,
Nagy haddal méne Hauaselföldében.*
596. *Paranczola Ianos ő Hadnagyinac,
Kimilésec ne legyen Olahoknac,
Foksaga történéc Drakul Vaydánac,
Fiaual feie vétetéc Drakulnac.*
- 2385 597. *Vitézec nagy nyereségnecc örülnecc,
Gazdagsággal országokba terénec,
Fridric Czaszárhoz ő köüetec küldec,
Az Coronát gyermek Lászlo kérete.*
- 2390 598. *Rea nem engede erre az Czaszár,
Röuid nap birodalmára szalla kár,
Gubernator indula meg nagy haddal,
Orszagit széllal iária ő rablással.*
- 2395 599. *Ismet Gubernátor vyita hadát,
Hogy boszszut állyon arra vete magát,
Rigo mezeire szolita hadát,
Amurát meg vere az Iankul hadát.*

600. Soc fő Wrac viadalban veszénec,
Bebec Imre, Bebec László veszénec,
Marchal Imre, Szöczi Tamás veszénec,
2400 Frank Ban, és Székely Iános el esénec.
601. Söt Losontzi Benedec is ot vesze,
Also Linduai Banfi István vesze,
Onnat Gubernátor megis el iöue,
Ackada ő Ratz György Deszpot kezébe.
- 2405 602. Innet ki változéc nagyobc fián,
De haddal készüle mingyárt az vtán,
Ratz országot égete mind addiglan,
Mig az ő fia nem lön szabadságban.
- 2410 603. Meg indita az vtán esmet hadát,
Hogy meg állya a Czeheken boszszuyát,
Ság ala szalita az ő táborát,
Meg viue előb indita ő hadát.
- 2415 604. Ottan közel Galgotzot el rontatá,
Rosnyo Banyai Castélt el hanyatá,
Onnat Derenczen ala haddal szalá,
Vizel az Czeheket abból ki mosá.
- 2420 605. Az vtán méne mingyarást Solyomra,
Húl az Izkra Iános lakássa vala,
Az alat erős Castélt czináltata,
Kiuel békességre az Izkrát hayta.
606. Czac hamar esmet az Törökec ellen,
Mert fel készüle ő az Fritz Bek ellen,
Crüsontz varánac épütöie ellen,
Meg vere Fritz Beket Mura mentében.
- 2425 607. Panaszolkodnac Magyar nagy wrac,
Soc ideie hogy Király nélkül vadnac,
Nagy erőuel feienként tamadánac,
Vyhely alá nagy hadockal szállánac.
- 2430 608. Ez várba Fridric Czaszár szorult vala,
Honnat addig el nem boczattác vala,
Mig Királyokat Beczbe hosztác vala,
Coronáual egyyüt meg attác vala.

2435 609. Ra gondola Gubernator dolgára,
Királynac az Gubernálást meg adà,
Kit nyoltz esztendeig soc vér hullással,
Nęki tartot vala faratsagáual.

2440 610. Fogada io neuel Király eszt tölle,
Mas tisztet adà nęki ez helyébe,
Besztertzei Ispanságot örögbe,
Hunyadi Ianosnac ada keduébe.

Az XXXV. Magyar Király Laszlo, az Albért Királynac à fia.

611. Ez Német Lászlónac is halluoc dolgát,
Meg mondom röüiden wralkodassát,
Birodalmát és az ö Királysagát,
Ideiben az ország állapattyát.

2445 612. Ennye esztendöben az Christus vtán,
Ezer négy száz ötuen három foroguán,
Lászlo Király iöue be ez országban,
Szękébe üle Budánac varában.

2450 613. Czaszár esztendöuel annac vtánna,
Hogy ez iffiu Lászlo kezében vala,
Nagy hadáual Feyr vár ala szálla,
Négy száz ezeren nagy Machomet vala.

2455 614. Temérdeki nagy ereiét Czaszárnac,
Hogy meg viuéc iffiu Lászlo Királynac,
Ki szökéc ö varából az Budánac,
Pusztán hagyta Buda várát Czaszárnac.

2460 615. Io Hunyadi Ianos eszt hogy meg erte,
Keresztyénec romlássát keserüle,
Dolgát hamarsággal erre végeze,
Hamarsággal io szolgálait készite.

616. *Segitségére* azért Feyr várnac,
Siet noha nem igen sokan vadnac,
Kic Ianos Vaydaual el indulánac,
Capistranus Keresztesi iutánac.

- 2465 617. Sietséggel az mi népet tehete,
Gyorsasággal útra vellec erede,
Vizi ereyét Czaszárnac meg vere,
Az vtán ő Feyr várba be méne.
- 2470 618. Io Hunyadi Ianos hogy be érkezéc,
Vy állapotban az Feyr vár tetzéc,
Tizen ötöd nap vár meg ostromlatéc,
Erös viadal két fël köszt történéc.
- 2475 619. Meg hagtác egy nehany versbe az várat,
Magyaroc meg ki vagtác Poganokat,
Végre osztán meg löuéc Czaszárokat,
El nyeréc Poganoktól az Algyukat.
- 2480 620. Onnat Törökec éyel indulánac,
Hadi szerszamokat mind ot hagyánac,
Kin az Magyaroc igen vigadánac,
És Istennec nagy halákat adánac.
621. Ezer négy száz ötuen hat esztendőben,
Hunyadi Ianos meg hala Zömlinben,
Nagy sirással ötet viuéc Erdélyben,
Feyr várat teste lön temetésben.
- 2485 622. Tökélletes iámbor erkölczü vala,
Feiedelem természet benne vala,
Bator szüüü Isten félő ez vala,
Két fia ő neki maradot vala.
- 2490 623. Dolgaibol mint eszt meg esmerhettyüic,
Ő felölle mi es mondani mériüic,
Hanibalunc Scipionc volt ez nekünc,
Soha egy nem volt ennél iob minékünc.
- 2495 624. Ő halála vtán nem sokad nappal,
Capistranus Ianos Barát is meg hal,
Teste Szerem Vylakon volt szarasztuán,
Az Barátoc Kalmarságára tartuán.
- 2500 625. Vtánna Ianos Vayda halalánac,
Esztendöuel Bëczből el indulánac,
Lászlo Királyal mind az kik valánac,
Ellenség nem vala batroc valánac.

526. Mikoron iuttanac volna Budába,
Menni akarnac onnat Feyr várba,
Az mely Czaszárt látni nem mértéc vala,
Hellye látni nagy bizuast mennec vala.
- 2505 627. Paranczol mindeneknec Király vtán,
Az Vlrícus az Cíliai Ispán,
Irigykedic szüue szerént ez Ispán,
Vaydafi Lászlónac io tisztét latuán.
- 2510 628. Rólla Királynac tanáczot adánac,
Gyülést hirdettessen ő országánac,
Futakon helyet hagyja Király annac,
Nagy soc wrac az gyülésre iutánac.
- 2515 629. Oly igen Hunyadi László fél vala,
Ispán irigységét iol erti vala,
Soc fegyueresiuel azért indula,
Szép sereggel gyülésre be ment vala.
- 2520 630. Soc ideig az gyülés ot nem tartà,
Gyülést végezuén az Király indula,
Nandor Feyr várba Király be szálla,
Vlrícust ot meg öle Vayda fia.
631. Az dolgon Király igen meg iede,
Hamar onnat ő Tömös várba méne,
Holot Wrac Kegyelmet nyer nec tölle,
Vayda fiainac meg kegyelmeze.
- 2525 632. Lön ily erőssége kösztéc az frignec,
Mert meg esküüéc az Király ezeknec,
Hogy Attyafiai ezec lennénc,
Hogy nem boszszu alársa ügyekez nec.
- 2530 633. Vigan indulánac ök fel Budára,
Hunyadi László el késérte vala,
Mert az Király hüténec hiszen vala,
Az hüt mellet batorsága nagy vala.
- 2535 634. Tetteti Király hogy Lászlót szeretne,
Ügyekezic azért mint el vezthetne,
Mint Attyafiaért meg ölethetne,
Magában Király erről eszt végeze.

635. Egyszer s mind hogy mind a két Vayda fiát,
 Király vduarba hihassa azokat,
 Egyikért hogy ne féllye az masikat,
 2540 El veszthesse ecképpen wr fiakat.
636. Paranczola ő Vaydafi Laszlonac,
 Hogy izennyen öczénec az Mattyásnac,
 Fel iöyen vduarába az Királynac,
 Mert Feyr várba kel menni Lászlónac.
- 2545 637. Rólla hamar öczénec izent vala,
 Mert Király hütében ő bizic vala,
 Hunyadi Mattyás hogy el iutot vala,
 Király őket meg fogatatta vala.
638. Ily dolgot az Király ő hiti ellen,
 2550 Czelekedéc ez Vayda fiac ellen,
 Az ő hűtes Attyafiai ellen,
 Boszszu alást indita ezec ellen.
639. Negyed napra az Hunyadi Lászlónac,
 Feyét vétete az nemes wrfinac,
 2555 Ki iol szolgál vala ő hazaiánac,
 Kin egész ország népe bankodánac.
640. Czac hamar töb wrakat meg fogatá,
 Varadi Ianos püspöket fogatá,
 Io Rozgoni Sebestyént meg fogatá,
 2560 Kanisa Lászlót is meg fogatattá.
641. Io Bodo Gaspárt, és az Modrár Györgyet,
 Két Horuát Pált, és Frodnohár németet,
 Kiknec vala Vaydafiakhoz szüuec,
 Meg fogatánac az Királytól ezec.
- 2565 642. Paranczolattya be téléc Királynac,
 Mikor hire lön Szilágyi Mihálnac,
 Haddal tamada ellene Királynac,
 Halaláért boszszut állyon Lászlónac.
643. Ily hamar nagy haddal Mihály gyült vala,
 2570 Erdély országot el foglalta vala,
 Egéz az all föld mellé állot vala,
 Boszszu alásra indultattac vala.

- 2575 644. Soc foglyoc kic az Budai Tömletzben,
Mattyástol kiket külön nagy erőssen,
Király fogua tartat töllec féltében,
El szalladánac sokan ezen közben.
- 2580 645. Pál marada kinec ö neue Modrar,
Szabadulassára szerencze nem iár,
Az szerencze ö hozzáia mert volt tár,
Ot marada czac az Istentől ö vár.
646. Réműle meg Király hogy eszt meg hallá,
Fokhazait hamar ö meg láttata,
Mattyást, Modrár Pált fokságban találá,
Vtát Király Bécz felé igazita.
- 2585 647. Ez két foglyot Király velle el viue,
Beczben erős fokságban helyhesztete,
Czeh országba be menéssét végeze,
Czeh Pragában Király népét be viue.
- 2590 648. Czac hamar Pragában meg betegedéc,
Mert az hamis hütért nem segitetéc,
Esztendeie fekéssénec el teléc,
Meg hala Pragában el temettetéc.
- Az XXXVI. Magyar Király, az Hunyadi Mattyás,
az Hunyadi Ianosnac à fia.
- 2595 649. Az io Mattyás Királyrol immár hallyunc,
Gyözedelmes szép hadairol szollyunc,
Czac röüdeden mind ezekről szollyunc,
Mert czac summa szerént irni fogattunc.
- 2600 650. Tamaszta Szilágyi Mihály nagy hadat,
Vyobban hogy halla Király halalát,
Magyar országba ki indita hadát,
Mellé vötte vala ö ez Wrakat.
651. Vigan Székely Tamás mellé tamadà,
Rozgoni Sebestyén is mellé alà,
Szent Miklosi Pongratz, Kanisa László,
Erdély, all föld Mattyásnac io akaro.

- 2605 652. Ra gondoluán Wrac gyülest hirdetnec,
Pesten helyet az gyülesnec végeznec,
Szilágyi Mihály wrackal érkezec,
Az töb wrac ez hadtól meg rettenec.
- 2610 653. De Szilágyi Mihály öket biztatà,
Leuele által öket batorità,
Kiuel gyülesre wrakat indità,
De főképpen három wrat hiuatà.
- 2615 654. Eggyic Gara Lászlo Nadrispán vala,
Vylaki Miklos masic fö wr vala,
Ki az elöt Erdély Vayda vala,
Harmadic Linduai Bamfi Pál vala.
- 2620 655. Vala Buda vára ezec kezénél,
Kic valánac Mattyáshoz nem io szüuel,
Mert Vaydafi Lászlo ezec eszéuel,
Meg öletet vala ö beszédeckel.
656. Semmiképpen az Mattyás wraságát,
Nem vehetic vala fel Királysagát,
Mert félic vala iffiu kemény voltát,
Vaydafi Lászloért bosszu allassát.
- 2625 657. Ottan hamar az io Szilágyi Mihál,
Meg esküüéc hogy Mattyás bosszszut nem ál,
Wrac sokan tanácskoznac egymással,
Végezéc aszt hogy Mattyás legyen Király.
- 2630 658. Mind az ország Mattyás Királysagánac,
Örülénec rayta igen vigadnac,
Tudgyác iámbor szolgallattyát Attyánac,
Azért ez Mattyáshoz is igen biznac.
- 2635 659. Neueléc fel az Gubernatorsagra,
Io Szilágyi Mihályt ez wraságra,
Czac hamar gondola Attyafíára,
El valasztot iffiu Mattyás Királyra.
- 2640 660. Immár Buda vára Gubernatornac,
Kezében lön io Szilágyi Mihálynac,
De Mattyás kezében az György Királynac,
Podebrád Györgynec Czehec Királyánac.

661. Vigan halla ez valasztást Czeh Király,
Nem monda meg Mattyásnac addig Király,
Miglen Leanyát neki adà Király,
Meg monda az vtán hogy ő is Király.
- 2645 662. Magyaroc ki kelletre nagy hadockal,
Indulánac ők el az fő wrackal,
György Király is mind az iffiu Mattyással,
Morua mellé szálla az Czeh Wrackal.
- 2650 663. Czeh Györgi Király Mattyást ot az wraknac,
Meg adà kin Wrac mind vigadánac,
Soc aranyat Czeh Királynac adánac,
Mattyás Királlyal Budába szállánac.
- 2655 664. Régi iámbor erkölcsze ki Attyánac,
Vgyan ezen vala iffiu Mattyásnac,
Wrac latuán, ez Kiralynac vigadnac,
Hada tamada czac hamar Királynac.
- 2660 665. Ez hada lön első Törökec ellen,
Szeremséget kic rablác azoc ellen,
Kic semmie löne az Király ellen,
Mert meg vereténec tölle erőssen.
666. Azonba Romai Frideric Czaszár,
Nagy hadat tamaszt hogy ő legyen Király,
De az hadáual Fridric czac szégyent val,
Mert meg vere ő nagy hadát az Király.
- 2665 667. Tamaszta hadat esmet Czehec ellen,
Kik Liptoságban és az Szépességben,
Albért Királynéhez valo hűségben,
Szallottac vala be erősségekben.
- 2670 668. Oly nagy égetéseket rablássokat,
Rettenetes vndoc kborlássokat,
Tészne az vala de Király mind azokat,
Két hadáual meg vere ő azokat.
- 2675 669. Rayoc esmet haddal méne Ratzokra,
Mely hadáual lön nekic romlassokra,
Tęrite őket előbbi hűségre,
Kic fordítottac vala ők Törökre.

670. Esmet indula ő Törökec ellen,
Iaitzát meg viue Töröc Czaszar ellen,
Bosznyát el foglalá Machomet ellen,
2680 Bosznyákokat meg hayta Czaszár ellen.
671. Tönc indulatot ezen Magyaroc,
Hogy Coronazatlan volna Királyoc,
Régi szokás szerént mint vala módgyoc,
Azképpen meg Coronazác Királyoc.
- 2685 672. Czac hamar ezer négy száz hatuan négiben,
Coronazás hogy lön el végezésben,
Királynac meg hozác bizony hirekben,
Iayta alat Machomet nagy erőben.
- 2690 673. Oly hamar Király nagy hadat indita,
Kiuel Machomet Czaszárt meg busita,
Hada rettentésséuel futamtata,
Minden hadi szerszámit hátra hagyta.
- 2695 674. Nem nyughatic mert Suehla az üdőben,
Czeh országban hadat gyüte földében,
Égetést tön Mattyás az Király ellen,
Szent Vidot biria feie mentségében.
- 2700 675. Sietséggel szép hadat meg inditá,
Kiuel szent Vidba Suehlát be szoritá,
Meg viue és Suehlat fel akasztatá,
Társaiual edgyüt meg lakoltatá.
676. Ezenközbe az Erdélyec ellen,
Kic támattanac vala Király ellen,
Be méne nagy hadáual Erdélységbe,
Kik semmie lönc ez Király ellen.
- 2705 677. Rettenetes haddal be Moldouába,
Mine az Istuán Vayda ioszagába,
Éyel az Vayda Király taborára,
Rea üte de meg veretet vala.
- 2710 678. Végre neki az ország engettetéc,
Mert Királynac erőssen meg esküüéc,
Mattyás Király meg aiándékoztatéc,
Az ado is neki ot meg adatéc.

679. Az vtán het hada lön egymás vtán,
Czehec ellen gyözedelemmel iáruán,
2715 Moruát Király országához foglaluan,
Slesiát Lusaciát hozza haytuán.
680. Tere Király onnat meg szep hadáual,
Mert ithon az wrac arultatással,
Lengyel Király fiát Casmirt szauockal,
2720 Be hosztác vala oc nagy gyorsasággal.
681. Oly hirtelen és oly nagy gyorsasággal,
Kezében adác Nitrát töb várackal,
Mattyás Király indula ö hadáual,
Ki méne Casmir várbol gyorsasággal.
- 2725 682. Rontata meg Nitrát nagy hamarsággal,
Meg viue aszt edgyüt az töb várockal,
Lengyel országba be küldé szép haddal,
Égeténec térénc kazdagsággal.
- 2730 683. Az vtán meg halla Lengyel Királynac,
Ellene hada volna vén Casmirnac.
Király is paranczola Hadnagyinac,
Hamar szép hada gyüle az Mattyásnac.
- 2735 684. Vigan meg indula Király hadáual,
Mert Braszlot Lengyel Király nagy hadáual,
Lengyel, Litua, Orosz, Tatár hadáual,
Meg szállotta vala igen nagy haddal.
- 2740 685. De ebben soc üdö el nem telhetéc,
Élésse Lengyel hadnac el fogyatéc,
Szapoliai Istuán el boczatatéc,
Kitöl Lengyel ország el égettetéc.
686. Igen meg gyötretéc Casmir országa,
Élés mia fogyatkozéc tábora,
Békességet kezdenec ot iárnia,
Mind ket Király az békességnec ala.
- 2745 687. Paranczola Mattyás ö hadnagyinac,
Hogy meg terne Szapoliai Istuánnac,
Meg tere ottan hada az Királynac,
Igy lön vége ket Király nagy hadánac.

- 2750 688. Rea méne Sabatzra ö hadáual,
Az vár alat meg szálla taboráual,
Meg viue Sabatzot is ö hadáual,
Törökec kezbe lönec mind az várral.
- 2755 689. Ez vtán Német Imperátor ellen,
Nagy hadat indita az Fridric ellen,
Stiriát meg viue Király ez ellen,
Austriát Carintheta Czaszár ellen.
- 2760 690. Czuda io szerenczeie neki vala,
Minden felé houa érkezic vala,
Mind város vár kezében lészen vala,
Győzelemmel Isten láttya vala.
691. Eze vtán Austriában meg viue,
Beczet Vyhelyt Király Kezéhez viue,
Egész Imperium ellen eszt téue,
Fridric ellen Mattyás magánac viue.
- 2765 692. Soc hadai ez Királynac voltanac,
Kic győzelemmel mind el multanac,
Az üdöckel egyyüt el forgottanac,
Mert folyo vizeckel az üdöc folnac.
- 2770 693. Nagy soc dolgait ennec szamlalhattyuc,
Dolgaibol hasznos voltát láthattyuc,
Ha minden dolgát most elő számlallyuc,
De mind azoknac mostan békét hadgyuc.
- 2775 694. Oly igen iámbor vala életében,
Hadaiban és czelekedetiben,
Tökélletes vala igiretében,
Minden dolgában és ö erkölczében.
- 2780 695. Soc iót szerzet vala ö hazaiánac,
Io ótalma lön az ö orszaginac,
De főképpen Magyar birodalomnac,
Hire neue nagy vala ez Királynac.
696. Történéc halála az nagy Királynac,
Ezer négy száz kilentzuenben iránac,
Harmintz eggyedikben birodalmánac,
Beczben lön halála Mattyás Királynac.

- 2785 697. Rettenetes lön dolgoc Magyaroknac,
Hogy halála lön ily nagy Királyoknac,
Meg hala szerenczeyec Magyaroknac,
Feyr várat lön temetése annac.
- 2790 698. Az Magyaroc Királyokat siratác,
Mert halalát nêkie sokan szanác,
Király halalat nagy sokan ohaytác,
Kinec halálán könyueket hullatác.
- 2795 699. Sietuén azért gyüilést hirdeténc,
Az Rákosra hamar egybe gyüilénec,
Holot őr nem mind egyenesec löneç,
Mert őr egymasnál külömbet erténec.
- 2800 700. Rólla egy néhány wrac aszt végezéc,
Casmir fia Albért el valasztatéc,
Ez országba wrac által hozatéc,
De azért ő meg nem Coronásztatéc.
701. Ezen meg haraguéc az Albért Hertzeg,
Az fel földet mind el égete Hertzeg,
Végre Cassát meg szálla Albért Hertzeg,
Meg nem vehete haza méne Hertzeg.
- 2805 702. Gyorsan néhányan Mattyás fattyu fiát,
Ianos Hertzeget Királlya valasztác,
Kic meg esküttec vala az Mattyásnac,
De nem méne véghöz dolgoc azoknac.
- Az XXXVII. Magyarí Király, az Lengyel László,
ki az elöt Czeh Király is vala.
- 2810 703. Egy néhányan Casmir masodic fiát,
Az iffiu László Hertzeget valasztác,
Ez országba szépen Lászlót be hozác,
Feyr várat wrac meg Coronazác.
- 2815 704. Genelogiaiát ennec meg irom,
Röüideden à mint meg írni tudom,
Magyarí Király nemzetnec eszt vallom,
Ércz meg czac à mint nêked írua adom.

- 2820 705. Vala Iagulánac az Aduigától,
Két fia az Layos Király hugától,
László Casmir marattac vala attól,
És az László születéc az Casmirtól.
706. Birodalma huszon két esztendeig,
Lőn Királynac raytunc ennye ideig,
Szerenczétleneknek lellyüc hadait,
Maga diczirhettyüc egyéb dolgait.
- 2825 707. Ennec minden dolga volt nagy békeség,
Wralkodot ideében tiszteség,
Nem wralkodot az törüéntelenség,
Törüént szolgáltatot ez iámbor felség.
- 2830 708. Röüidüle ennec is meg élete,
Mert Budában ki muléc az ő lelke,
Feyr varat el temetetéc teste,
Fia Layos marada gyermekségbe.
- Az XXXVIII. Magyar Király, az II. Layos,
László Királynac á fia.
- 2835 709. Nem halasztác wrac igen sokára,
Fiát Layost választác Királyságra,
Viuéc Attya helyén az wraságba,
Meg Coronazác ötöt Királyságba.
- 2840 710. Az Christusnac ennye esztendeiében,
Ezer öt száz tizen két esztendőben,
Layos Király akkor üle székében,
Kin lőnec az Magyaroc nagy örömben.
711. Ez vtán ezer öt száz tizen négyben,
Tamás az Esztergomi Ersekségben,
Leo Papánac engedésségében
Keresztes hadat tamasztá Töröc ellen.
- 2845 712. Tamadánac czac hamar fel parasztoc,
Kiknec ezec valánac fő Hadnagyoc,
Székely Györgyel tamada egyyc hadoc,
Székely Getzöuel vala masic hadoc.

- 2850 713. Czac hamar Lörintz pappal harmad hadoc,
Balog deác vala negyed Hadnagyoc,
Törökről wrokra fordítác hadoc,
Ügyekezneć hogy szakasztanac maguoc.
- 2855 714. Oly igen kegyetlenkedneć mindenem,
De főképpen à szegény nemességen,
Semmit nem adnac ők az feiedélmen,
Sokan vadnac keményec mindeneken.
- 2860 715. Nem türhetéc wrac el ő dolgokat,
Mert latác gyermekségben Királyokat,
Hamar irek ő Erdély Vaydaiát,
Az nagy wr Szapoliai Ianos Vaydát.
716. Söt erős hittel esküneć Vaydánac,
Mind országul hogy vészic Királyoknac,
Ha magtalan halála az Layosnac,
Történnéc az ő gyermek Királyoknac.
- 2865 717. Ez parasztoc ellen ha fel tamadna,
Wrac és nemesség velle állana,
Ő hütöket hogy halla Ianos Vayda,
Szép hadáual mingyarást meg indula.
- 2870 718. Ra gondola dolgara Ianos Vayda,
Keresztessetől semmit nem fél vala,
Mert soc io vitezlő népet tart vala,
Paraszt hadockal mind meg viuá Vayda.
- 2875 719. Vala egygyic viadal Temes várnál,
Lön nyeresesb Vayda az parasztoknál,
Meg vere őket mind ő Hadnagyockal,
Székely Györgyet meg étete hayduckal.
- 2880 720. Az masodic viadal lön Varadnál,
Ki Keresztesseteket keueset szolgál,
Mert ot is kár vallás nagy reayoc szál,
Meg veretneć nem soknac futás használ.
721. Ra indula nagy Bothú Lörintz papra,
Colosuárnál ra méne ő hadára,
Azoknak is nem külömb lön iarássa,
Mert viuásnál futás inkább használa.

- 2885 722. Ez nagy bothú Lörintz pap meg fogatéc,
Colosuárat nyásson ő meg süttetéc,
Paraszt hadaknac ily vége történéc,
Mert Szapoliai Iános iol forgodéc.
- 2890 723. Gyorsan iffiu Layos indita hadát,
Szapoliai Iánosra biza hadát,
Ki Sarno ala szalita táborát,
Ot meg veréc Törökec Király hadát.
- 2895 724. El veszénec az hadban io vitézec,
Szép hadi szerszámoc soc io legényec,
Paxi Mihály és az vitéz Czehunger,
Az Töröc had nagy nyerességet ot nyer.
- 2900 725. Meg marada viadalban az Vayda,
Mert volt az kegyes Isten ackarattya,
Az vtán ezer öt száz huszon egyben,
Nagy haddal Solimán Czaszár készülén.
726. Nagy haddal az Töröc Czaszár indula,
Harmad fél száz ezer néppel tamada,
Nándor Feyr várat aual meg szalla,
Kit szállássa vtán meg is vöt vala.
- 2905 727. Nagy haddal ezer öt száz huszon hatba,
Töröc Czaszár esmet szálla taborba,
Magyar wrac lönece hoszsza tanáczbba,
Kiért végre lönece nyomoruságba.
- 2910 728. Nagy wrackal Király tanácztot tarta,
Töröc Czaszár ellen hadat tamasztta,
Szapoliai Iánosnac paranczola,
Erdélyi haddal hogy ő is tamadna.
- 2915 729. Oly igen nagy hadat Vayda tamasztta,
Erdélynec senki oly hadat nem látta,
Király mellé szép hadáual indula,
Az wrackal Király hogy eszt meg halla,
- 2920 730. Soka Királynac tanácztot adánac,
Az nagy wrac hogy elegen volnánac,
Czaszár hadáual szembe meg vinánac,
Neuet ne adnánac aual Vaydánac.

731. Tanaczokat az Király meg fogadà,
Szapoliai Ianost ö meg nem vara,
De keués Néppel Czaszárral meg viua,
Meg veretéc Czaszár mia ö hada.
- 2925 732. Rettenetes lön ez egész országnac,
Mert futássá nem használ az Királynac,
Sár vizébe lön halála Layosnac,
Gonosz tanác miát mind el hullánac.
- 2930 733. Veszénec viadalban soc fő népec,
Baczi Ersec, az Barát, Tomori Pál,
Szepessi György, és az Palotzi Antal,
Drágfi Iános, és az io Szętsi Tamás.
- 2935 734. Meg nem szamlalhatnác soc io vitęzzel,
Mennye fő renden valo nép eséc el,
Prini Ferentz vesze Laszlo Erseckel,
Soc vitęzec hullánac el ezeckel.
- Köuetkezie à Szapoliai Ianosrol,
kit à Magyaroc meg Coronásztác.
- 2940 735. Az io Szapoliai Ianos Királyról,
Lészen szollássunc már Királysagáról,
Ö birodalmában történt dolgáról,
Magyar wraknac ö Czauargasokról.
736. Deakoc mikor ennyit szamlalnánac,
Ezer öt száz Huszon hatban írnanac,
Vtánna Layos Király halálánac,
Szapoliai Ianost valasztác Királynac.
- 2945 737. Tuduán régi hütöket emlekezec,
Egy ackaratbol Feyr várra gyülnec,
Mind egyenlő képpen erről végezec,
Coronát Ianosnac feiébe tészec.
- 2950 738. Vigadánac wrac Ianos Királynac,
Tudgyác vala minden voltát Királynac,
Ellenkezic egy nehány wr Királynac,
Igyekezec más Királyt be hozzanac.

739. Illyen volt régtől fogva tū dolgotoc,
 Magyar wrac hogy czac árulkodgyatoc,
 2955 lámbor wraktol boczánatot vároc,
 Az kic illyetenec azokrol szóloc.
740. Nehány wrackal Ferdinandus Király,
 Be hozata magát ez Német Király,
 Ezer öt száz huszon het hogy közel ál,
 2960 Coronásztatéc meg Ferdinand Király.
741. Ottan hamar Budaba ö be méne,
 Io Buda várában székébe üle,
 Ianos Király Tokainál hadat gyüte,
 Arultatás miat hada el vesze.
- 2965 742. Mely szép neuünc Magyaroc nekünc vagyon,
 Arultatás miat szép hirünc vagyon,
 Terünc meg hogy Isten más neuel lászson,
 Iob hirt neuet ez mostaninál adgyon.
743. Ily dolgokért wrac gonosságaért,
 2970 Vesztöc országunkat pártolkodásért,
 Isten most is ostoroz minket azért,
 Mi kët fele valo szakadásunkért.
744. Nem soc üdöre esmet haddal gyüle,
 Erdely Lengyel erőuel készüle,
 2975 Zinára szálla az *Hernád* mentébe,
 Meg czalatéc ot is Király ügyébe.
745. Ianos Királyt az wrac el árultác,
 Bennec sokan szupponra kéuánkoztac,
 Hituán eleségre ot is találtac,
 2980 Az mellet nincz tisztessége Magyarac.
746. Ianos Király Lengyel országba méne,
 Töröc Czaszár köüeteket be küldé,
 Biztattya Ianos Királyt hogy ne félne,
 Mert egyszer még székébe be ültetne.
- 2985 747. Szép erőuel Ianos Király készüle,
 Lengyel országbol szép néppel ki iöue,
 Töröc Czaszár is nagy haddal készüle,
 Harmad fél száz ezer embert készíté.

2975 Ziuára szálla az harmad mentébe, [!]

- 2990 748. Gyorsan Ferdinandus lön rettenésbe,
Buda várát pusztán hagyta féltébe,
Töröc Czaszár rayta könyörültébe,
Ianos Királyt be ültete székébe.
- 2995 749. Lássátokza Magyaroc dolgotokat,
Az pogánnál aláb valóságtoakat,
El hagyátoc Coronás Királytoakat,
Más felé fogatoc tü louatokat.
- 3000 750. Ó Magyaroc ha eszt meg gondolnátoc,
Minémü hír, neü romlás tü raytatoc,
Igaz wratoc fiát wralnátoc,
Haszontalan wrat hátra hadnátoc.
751. Rettenetes dolog vólt ez kösztetec,
Mikor Német Király volt ti kösztetec,
Ha erről tü gyakran emlekeznétoc,
Miattoac latnátoc veszedelmetec.
- 3005 752. Ily hituán lön Peter első kezdésbe,
Ki szent Istuán vtán üle à székebe,
Másic Otho iöue tü közitekebe,
Szégyenére ki meg tere földébe.
- 3010 753. Az harmadic számlálásba Sigmond lön,
Ki felesége vtán Királytoac lön,
Hasznotoc ti nektec igen nagy kárt tön,
Mert országotoc meg keuesedue lön.
- 3015 754. Még az vtán negyed Német Albért lön,
Lásd meg ez országnac ez is czac kárt tön,
Semmi nemzete ennec Magyar nem lön,
Felesége vtán noha Király lön.
- 3020 755. Söt vtánna fia iffiu László lön,
Attyáról Annyáról tiszta Német lön,
Ideébe minémü romlástoc lön,
Lássátoc czac ez minémü hasznot tön.
756. Itt pusztán hagyassát tü az Budánac,
Ket Német Királytoac hatta pogánnac,
Ezer negy száz ötuen ötben hogy írnat,
Német László hagyta nagy Machometnec.

- 3025 757. Ezer öt százban és huszon kilentzben,
Ferdinand fel lépéc Budáról Beczben,
De ot sem mére maradni féltében,
Budát el hagyta országgal egyemben.
- 3030 758. Szembe nem mére vini az Czaszáral,
Mint egyéb Királyoc vittac pogánnal,
De gondola inkább használ futással,
Országunkat hagyta ő pusztasággal.
- 3035 759. Söt az vtán hogy Czaszár eszt müuele,
Ianos Királyt hogy székébe ültete,
Nagy hadáual ő Becz ala fel méne,
De hideg téltül wra nem lehte.
- 3040 760. Ezer vtán esmet ennye üdőben,
Ezer öt száz és harmintz esztendőben,
Ferdinandus bizuán Német erőben,
Budát meg szálla viua nagy erőssen.
761. Gyorsac várbeliec igen vigyáznac,
Czac az egy menybeli Istenben biznac,
Viuásockal Németec nem használnac,
Szégyenekre onnat el pironganac.
- 3045 762. Ianos Király nem soka wralkodéc,
Ezer öt száz negyuen mikor érkezéc,
Fia Isabella Aszszonnac születéc,
Attya neuén Ianosnac kereszteléc.
- 3050 763. Lön Ianos Király ezen nagy örömben,
Mikor halla Szászsebesbe Erdélyben,
Vgyan ottan eséc nagy betegségben,
És ki muléc Király azon fekéiben.
- 3055 764. Ily betegségében ő fiát hagyta,
Petruit Peter nec ótalmul hagyta,
Frater Györgyet melleie társul valla,
Kit szegénységből Király fel vöt vala.
- 3060 765. Ő hiuei az Királyt el ki viuéc,
Testét Székes Feyr várban temetéc,
Ő halalát nagy erőssen kesergéc,
Szánnyác mert ő ides Attyoc el eséc.

766. Nem vala ez erkölczében meg vető,
Életében mert vala Isten félő,
Iámbor igaz mondo io had viselő,
El arulác kikhöz vala io téuő.

3065 767. Igazac az wrac ha lésznec vala,
Ha Királynac hiuen szolgálmac vala,
Országokban meg marathatnac vala,
Magyaroc vyonnan épülmac vala.

Az masodic Ianos Királyról, à Szapoliai Ianos fiáról.

3070 768. Szólllyunc immár mi kegyelmes wrunkról,
Ez mostani iffiu Ianos Királyról,
Halát adgyuc Istennec io voltáról,
Igaz agazássát hozsuc Toxunról.

3075 769. Tamada hada nagy Ferdinandusnac,
Hogy halálát halla Ianos Királynac,
Buda vára ala haddal szállánac,
Iffiu Ianos Annyáual ben szorulnac.

3080 770. Ez dolgon Soliman Czaszár haraguéc,
Egy fő Bassa haddal el boczatatéc,
Ő maga is az Czaszár el érkezéc,
Ki miat Német had meg rettentetéc.

771. Nagy soc Német az üdőben el vesze,
Mert nem lön Töröc miat kimilete,
Erösb lön az Töröc Czaszárnac népe,
Nagyob is vala Németnel ereie.

3085 772. Királyne Aszszonnac Czaszár izene,
Hogy ő hozza Király fiát ki küldgye,
Isabella Aszszony sokat keserge,
Véli pogannál maradna gyermeke.

3090 773. El fogasa lön az Töröc Balindnac,
Király fia meg küldetec Annyánac,
De el foglaltatéc vára Budánac,
Mert Német lön oka mind ez dolognac.

- 3095 774. Gyorsan Aszszonyunc el iöue Lippára,
Onnat Erdélybe Gyula Feyr várra,
Hiuél az io Petruit Peterrel,
És kécncz tarto Baráttal Frater Györgyel.
- 3100 775. Ily oka lön az mi veszedelminknec,
Ferdinandus Németec gyötrelminknec,
Kereszttyént Budán nem szenedheténec,
Büz oda menni Pogánt el szenednec.
- 3105 776. Ezen meg is Ferdinandus örüle,
Magyar országnac hogy meg is egy része,
Vég warackal ackada ő kezébe,
Kiket lassan eyte mind Töröc kézbe.
- 3110 777. Lön harmad esztendőben az Sulimán,
Készülésbe hogy Magyaroc orszagán,
Birodalmát végyen ő soc vég varán,
Németec hasznatlan voltokat latuán.
- 3115 778. Mikor ezer öt száz negyuen háromban,
Irnac vala akkor az Feyr várban,
Be férkezéc Czaszár es Esztergomban,
Lön az Német it is hasznatlanságban.
- 3120 779. Ez volt dolgoc mindenkor Németeknec,
Erössen igitec és esküttenec,
Mint az Disznóc öc öszue gördületenec,
De segítségre iöni nem mértene.
- 3125 780. Soc várakat mikor az Pogán meg vöt,
Az Német had erössen gyülekezet,
Nagy soc fegyueressel igen tündöklet,
Semmit nem használt mert hamar meg döglöt.
781. Vay Magyaroc mely bolondoc tü vattoc,
Magyar feiedelmet kit nem wraltoc,
Nyiluán valo veszésteket lattyátoc,
De hiszem hogy Némete vált gyomrotoc.
782. Ra kérlec dolgotokra gondollyátoc,
Nézzétec meg mint vitoc hadakosztoc,
Tisztességben azért keuesben vattoc,
Mert egy Rabot Német nem ád raytatoc.

- 3130 783. Az meg váltásnac ennye ideiben,
Ezer öt százban és az ötuen egyben,
Frater György Barát méne ki Nyírségben,
Grof Nicoláual lõnec végezésben.
- 3135 784. Más felé nyoma Barát õ kengyelét,
Mert Batorban hátra hagyta hűségét,
Aíanla Ferdinándnac õ hűségét,
Wra Aszszonya ellen tõn végezést.
- 3140 785. Ezer öt száz ötuen két esztendőben,
Ferdinand nagy hadat küldte Erdélyben,
Barát lõn czel czapásban beszélésben,
Országából wrát ki beszélésben.
786. Slesiában Hertzezséget Opoliát,
És Ferdinandusnac egyyc leányát,
Nękie adgyác Barát ily módokat,
Czac kezébe vehesse országokat.
- 3145 787. Budosásra Aszszonyáual õ wrát,
Boczata és Ferdinandnac országát,
Foglala de nem sokára az Barát,
Meg õletéc Isten ála boszszuiát.
- 3150 788. Mikor ennye esztendőben már volnác,
Ezer öt száz és ötuen hatban írñác,
Petruittal egy tanáczon mi iarác,
Országunc iauára esmet gondolác.
- 3155 789. Be iõuésse vyobban Aszszonyunknac,
Vęlle egyetembe az mi wrunknac,
Halát adgyuc errõl menybeli wrnac,
Dicziretet mongyuc örõcke annac.
- 3160 790. Immár itt ez mi kegyelmes wrunknac,
Genelogiaiát mi Királyunknac,
Nemét hozom agarol az Toxunnac,
Ki vala Attya Geysánac Mihálnac.
791. Geysa fia szent Istuán Király vala,
Mihálnac fia kopasz Lászlo vala,
Ez Lászlónac három fia marada,
Endre, Bela, Leuente neuc vala.

3164 Lende [!]

- 3165 792. Ez első Belanak is három fia,
Geysa, László, és Lampert Hertzeg vala,
Lampert fia az Almus Hertzeg vala,
Almus fia vac Bela Király vala.
- 3170 793. Vac Belánac három fia marada,
Geysa, Istuán, és László neuc vala,
Geysa fia Istuán és Bela vala,
Bela fia az masod András vala.
- 3175 794. Ez András fia lön negyedic Bela,
Bela fia ötödic Istuán vala,
Ez Istuán Király leanya Maria,
Siciliei santa Caroly társa.
- 3180 795. Sánta Carolnac lön attol egy fia,
Carolus Marcellus ő neue vala,
Marcellus fia Carobertus vala,
Kit Magyaroc Carolnac hinac vala.
796. Ez lön az Magyar nagy Caroly Király,
Vtánna fia Layos lön az Király,
Ki Magyar országnac nagy sokat szolgál,
Kinec neue most is dicziretben ál.
- 3185 797. Ez Layosnac marada két leanya,
Maria ki lön Sigmond Czaszár társa,
Aduyga Lituai Iagula társa
Ki lön Aduiga vtán Királyságba.
- 3190 798. Mert Layos halála vtán Aduigát,
Lengyelec meg Coronazác leányát,
Lituai Hertzegnecc adác Aduigát,
Lászlónac hiuác az vtán Iagulát.
- 3195 799. De előszer meg Kereszteltéc vala,
Aszszonyokat neki úgy attác vala,
Királyocka az vtán vöttéc vala,
Lászlónac hiuác Coronasztác vala.

- 3200 800. Lön Aduigánac Lászlótól két fia,
Casmir és László az ő nevec vala,
László Magyar Királlya löt vala,
Ki Varnán viadalban meg hólt vala.
801. Casmir löt vala Lengyelec Királlya,
Kinec fia László és Sigmond vala,
Masod Lengyel Laszlo Magyar Király,
Ennec fia lön iffiu Layos Király.
- 3205 802. Lengyel Királlya löt vala az Sigmond,
Kinec fia mostani Lengyel Sigmond,
Ez Sigmondal egy vala Isabella,
Kegyelmes Aszszonyunc wrunknac Annya.
- 3210 803. Hozám az Nemet Adámrol Noera,
Noerol hozám Attila Királyra,
Attiláról hozám en az Toxunra,
Mint ez elöt töllem meg lön ez írua.
- 3215 804. Könyörögyünc az kegyelmes Istennek,
Minden iot adgyon mi feiedelmünkne,
Magyaroc io szüüböl szolgállyunc ennec,
Mert kegyelme közöttünc ez Istennek.
- 3220 805. Lattyátoc az mit Istentől mi varnanc,
Hogy ha igazac iámboroc mi volnanc,
Láttýuc hogy ez által meg maradhatnanc,
Elebbeli io üdöket lathatnanc.
806. Lattyuc hiueiuel mely nagy io téuö,
Ígaz kegyelmes és ő Isten félö,
Mindenekne ő igaz töruén téuö,
Adgyad Isten légyen hoszszu életü.
- 3225 807. Örögbicz meg wr Isten birodalmát,
Nagy Wr Isten szélesicz meg orszagát,
Esmerhessüc szent felséged io voltát,
Kegyelmes Királyunkon nagy irgalmát.
- 3230 808. Magyaroc szolgállyunc ennec hiüséggel,
Mert Isten látot ez kegyelmességgel,
Ne legyünc tiuelgöc az mi hütünkben,
Halálunkig maradgyunc az hüségben.

809. Éltesse Isten Király ő felségét,
Adgyon minden dolgaiban szerenczét,
3235 Nyutsa hozza az wr Isten iob kezét,
Magyaroc erről mondgyuc Ament Ament.
810. Summa szerént az Magyar Királyoknac,
Genelogiaioc dolgoc azoknac,
Dereg dolgoc soc volna Királyoknac,
3240 Summa szerént eszt irtam oluasóknac.
811. Ezer öt százban és az hatuan hetbe,
Bor kostolo Márton püspec hetébe,
Vers szerzőnec ninczen helye vétekbe,
Kalota szegben vègezéc Erdélybe.

HARIADENUS TENGERI TOLVAJ HISTÓRIÁJA

1571

EZ ÉNEKNEK I. RÉSZE.

1. Iamboroc kérlec most meg hallyatoc,
Minnyaian kic itten ielen vattoc:
Egyéb dolgokat hatra hadiatoc,
Istennec dolgait czodallyatoc.
- 5 2. Egy dologrol most nektec emléközem,
Kérlec halgassatoc meg én beszédem,
Aphricai dolgokat ielengötem,
Országoknak változásit éneklem.
- 10 3. Veszem előmbe szerencze forgasat,
Két törec toluaynac nagy forgodasat,
Horuknac és Barbarossanac dolgat,
Mint vettéc meg Algerium orszagat.
- 15 4. Egy Göregből löt Töröc attyoc vala,
Lesbus sziget neki hazáia vala,
Igen szegény paraszt rendből ő vala,
Szegenységeg ő hazoknal nagy vala.
- 20 5. Rolla sokat iffiac gondolkodanac,
Mint szegénységekből szabadulnánac,
Végre egy haiót ők ketten orzánac,
Tengerre tarsaickal indulanac.
6. Egy fő toluayt ők tengeren hallanac,
Neue Kamal, ők az mellé allánac,
Végre mikor nagy sokat predallánac,
Meg kazdaguluan, attol el valánac.

- 25 7. Neueküduén haioioc, tarsaságoc,
Öregbeduen nekiec kazdagságoc,
Vetéc tengerben minden bizodalmoc,
Mauritaniara lön indulasoc.
- 30 8. De mikor az országba be iutánac,
Minden félè nagy hire lön hadaknac,
Io alkolmatossaga lön dolgoknac,
Mert két wra *vala* Algeriumnac.
- 35 9. Imè öc birodalmon nem alhatnak,
Kiralysag ért haborodasban vadnac,
Szömbe vini az orszag ért akarnac,
Kiralysag társot nem szenued maganac.
- 40 10. Segitsegül egyic az Numidakat,
Soc pénz ért meg fogada Arabokat,
Haluan à másic, Töröc toluaiokat,
Nagy öremmel mellé hiua azzokat.
11. Söt Horuc ott az Ariadenussal,
Füzetés ért forgódnac toluaiokkal,
Király fiát bisztattyác szép szauokkal,
Attyafiat meg veric puskás haddal.
- 45 12. Igen szokattlan puska Maurusoknal,
Mind *az* Numidiai Araboknal,
Két fél viadalnac hogy ott szömben ál,
Töröc puskasoknac szerencze szolgal.
- 50 13. Meg vereténec Maurusoc, Araboc,
Sokat bennec le vagánac toluaioc,
Soc nyereségeken lön vigasagoc,
Hogy szerencze hamar lön io szolgaioc.
- 55 14. Olly igen hamar Horuc az öczéuel,
Ö wrokhoz löne gonosz elméuel,
Mert meg öléc aszt öc hertelenseggel,
Nem gondolanac io füzeteséuel.
- 60 15. A fő népnecc soc aiandéket osztac,
Kiket adomannal hozzaioc haytnac,
Minden engedetleneket le vágnac,
Orszag birodalmára öc így iutnac.

16. Czoda ez vilagnac ő állapattya,
 Ő üdeiét melly hamar változtattya,
 Emberec szerenczeiét mint forgattya,
 Mint ez dolog történeti mutattya.
- 65 17. Melly hamar szegénységből kazdagsagra,
 Iutnac öc ország birodalmara,
 Algerium ország Kiralysagara,
 Ügyeközetec esmet lön nagyobra.
- 70 18. Attyoc hazanal valo szegénseget,
 Igy tauosztatác el öc az ehseget,
 Vönc magoknac Feiedelemseget,
 Keresztyéneknc hozánac gyötrelmet.
- 75 19. Gyorsan esmet az ő álnaksagockal,
 Circellumot meg veuéc hamarsaggal,
 Feiedelmet meg ölc czalardsaggal,
 Birodalmokat öregbitéc aual.
- 80 20. Nem sokára erőuel, czalardsaggal,
 Földen, tengeren iaranac rablással,
 Bugea ala menénec hadockal,
 Hogy aszt magoknac vennéc hatalmockal.
21. Igen gyorsac ben valo Spanioloc,
 Istenbe vetéc minden bizodalmoc,
 Meg halléc mennyekben ő kialtasoc,
 Vgyekben szégyenyülénec Poganoc.
- 85 22. Forgodasában lám ot az Horuknac,
 Sebesége az álgyu gilyobisnac,
 Szakadása lön az ő iob kariánac,
 Melly mia békét hagyà Bugeanac.
- 90 23. Illyen nagy szerenczetlensége vtán,
 Semmi hada nem löt, hátra maraduán,
 Batorsaga szüüében helyen áluán,
 Noha ő iob karia volt el szakaduán.
- 95 24. Czac hammar Spaniol Didacus Vera,
 Szép haddal méne ra Algeriomra:
 Spaniol haddal az Töröc Horukra,
 Kiket poganoc hányánac szablyára.

25. Olly szép haddal esmet Vgo Monkata,
Poganokra méne Algeriomba,
Kęt fęl kőszt erős viadal támada,
100 Szerencze ott is Pogánnac szolgálja.
26. Diadalmot vőnec esmet Poganoc,
Kin igen remülénec Spanioloc,
Erössen vigadnac törőc toluaioc,
Hogy illy gyakran esic kazdag predáioc.
27. Olly nagy hirec vala Keresztyénségben,
105 Minden felé vadnac emlekőzetben,
Töllec soc helyyec vadnac rőttegésben,
Mert vadnac mindenfelé érközésben.
28. Magoknac nagy reménséget fogánac,
110 Mert hüuénc szerencze iárasánac,
Vizen, szárazon, mindenfelé iutnac,
Kęt attyafü, kęt felé hadakoznac.
29. Immár tellyes léuén bizodalommal,
Törőc Horuc meg indula hadáual,
115 Senkitől nem fel, vagyon batorsággal,
Tremisseniomra méne szép haddal.
30. Nagy soc toluay törőc melle iőt vala,
Kikből nęki szép puskás hada vala,
Haluan eszt Tremisseniom királlya,
120 Pogan ellen szép haddal készült vala.
31. Olly hammarsággal kęt had szömbe szálla,
Egy fęl Iesust, más fęl Allát kiálta,
Soc dob, trombita erősen harsoga,
Mint menydörgő kęt had szömbe roppana.
32. Meg veretéc Pogan mia à Király,
125 A szerencze Horuknac ott iol szolgál,
Országából ki üzetéc à Király,
Előb indula haddal Pogány Király.
33. Immár hogy Oranumhoz közelgetne,
130 Mikor hammar à nagy Portusra érne,
Szép kész Spaniol had vala ezekbe,
Penusoc is tamattac vala egybe.

- 135 34. Czac hammar Penusoc Spaniolockal,
Egyet ertuén, tamadánac szép haddal,
Erös viadaloc az Poganockal,
Pogant meg veréc kemény viadallal.
- 140 35. Horuc az ö hada veszéset látuán,
Más hadra magát tartani akaruan,
Io loua száíát follnia boczátuán,
Mégfutaméc, népe lön le vágatuan.
36. Az louag Spanioloc ötet üzic,
Penusockal, az Horukot kergetic,
Egy nyehány magáual ö meg fogatic,
Kickel öszue hamar feie vétetic.
- 145 37. Ez fél kezü ember ügyét így veszté,
Eképpen ö vétkei meg füzete,
Soc gyözedelmei így szégyenite,
Isten soc vétkei ért meg büntete.
- 150 38. Lön nagy vigaságoc Spanioloknac,
Vëllec egyetembe à Maurossoknac,
Föképpen tenger mellyéke lakoknac,
Hogy vége löt Piratác Királlyánac.
- 155 39. Illy örömmec ö bizonyosb voltaért,
Az Horuknac ö feiét czufolás ért,
Spaniol országba küldéc be ezért,
Tölle valo előbbi röttegés ért.
- 160 40. Czoda hammar szerencze változássa,
Ö hozza ember magát vgy alkosa,
Higye, hammar leszen czalattatássa,
Ki magát el hiszi, szégyen vallása.
41. Horuc ebben példa lehet mindennec,
Minap fia czac egy hituán törekne,
Feiedelme hammar löt soc népekne,
Czac el hiúése oka veszésénec.
- 165 42. A keresztyénec igen vigadoznac,
Hogy maguát szackasztottác toluaioknac,
Maga tudiác öczét à nagy Horuknac,
Nagy okoságát Hariadenusnac.

43. Kemény szüuel bátyyahoz hasonlatos,
 170 Minden dolgaiban bölcz, igen okos,
Diczőség kiuno igen haragos,
 Had viselésre igen alkalmas.
44. Igen hammar battya halálat haluán,
 Es halálát torlannia akaruán,
 175 Wyab töröc Toluaiokat hiatuán,
 Puskás hadát Törökekből támasztuán.
45. Siet örögbiteni birodalmát,
 Meg röttentenie ő szomszédságát,
 Mind Mauritaniát, és Numidiát,
 180 Hispaniát, és mind az Sardiniát.
46. Vélekedni sokat ő nem akara,
 Louag, gyalog hadat szépet támaszta,
 Szárazon, vizen hadait indita,
 Tölle el hórdot népeket meg hayta.
47. Pattanttyukat, álgyukat ő hozata,
 185 Mellyeket örög haiókra hányatá,
 Port, gilyobist böwséggel fel rakata,
 Népet batorita, vizen indula.
48. Rémite meg rablással Hispaniát,
 190 Mert rablasáual el iára egy tagiát,
 Hasonlatos képpen az Sardiniát,
 Es Baleariumnac ő tartományát.
49. Ezec vtán nyereséggel meg tere,
 Numidákra wyobban fel készüle,
 195 Czalardsággal egy fő embert meg öle,
 Az Hametet, Mert fél vala ő tölle.
50. Más Numida hertzeg ellen indula,
 Mellyet neuen Benkadnac hinac vala,
 Egy nehány helylen hertzezzel meg viua,
 200 Cocum várasnal aszt meg gyöszte vala.
51. Onnat, Tremisseniom hatarában,
 Amidára indula haragiaban.
 Lön Amida előtte futamasban,
 Minden népéuel ő táuolly állásban.

- 205 52. Czoda gyorsosaga Barbarossánac,
Soc mesterségei ő neki vadnac,
Oroszlan bör hol nem elég subánac,
Roka bört foldoz akor ő gallérnac.
- 210 53. Olly nagy hire vala gyözedelménec,
Röttegésse Barbarossa neuénec,
Minden felől, kic velle szömbe lesz nec,
Miatta hamar meg szégyenültöt nec.
- 215 54. Nem sokára esmet haddal indula,
Mert vizen ő ellene hadat halla,
Spaniol haddal az Monkata vala,
Ki Sardiniahoz nem meszsze vala.
- 220 55. Siet Hariadenus Monkatára,
Hogy be ne boczássa ő hatarára,
Étzaka üte ő Spaniolokra,
Soc Spaniol eséc ott is rabságra.
- 225 56. Igen meg vereténec Spanioloc,
Sebben szallada el onnat hadnagyoc,
Pogán kézbe essénec ot soc rabboc,
El nyereténec szép álgyuc és haioc.
- 230 57. Lön esmet wy hada Spanioloackal,
Rodericus Portundus vala haddal,
Halla Toluaiokat Balericomnál,
Hogy volnánac czac ötuen het haiockal.
- 235 58. Igen Portundus è dolgon vigada,
Hogy Pogant Colubranianál halla,
Melly czac tiz mélföld Ebusumhoz vala,
Gyözedelmet igen reménli vala.
- 240 59. Az haióc közzül nyóltzat el választa,
A nyóltz haio bizonyába nagy vala,
Pogan ellen eszt elegnec alita,
Viadalhoz eszt keszite, meg rakà.
- 240 60. Ráioc indula azért Ebusombol,
Harmad tyucszókort indula várasbol,
Ménését nem titkolhatà Pogántol,
Virratakort meg látzanac haiókbol.

61. Iò módia nem lön ebben Portundosnac,
Hammar készüle Pogán viadalnac,
Vakmerö szüue vala Portundusnac,
Mert nem néze soc vóltát Poganoknac.
- 245 62. Ott véuéc eszekbe hir hazug vóltát,
A Pogannac hogy látác sokaságát,
Sokan bányác Hadnagy vakmerö vóltát,
Ő dolgoknac olly igen sullyos vóltát.
- 250 63. Czac hammar hogy viadalnac állánac,
Szegény Spanioloc ottan romlánac,
Mert deréc ereie Barbarossanac,
Ott vala, ki miat nem iól iaránac.
- 255 64. Assan Czelebia egy fő Pirata,
Másic Suliman, ki vala ő társa,
Assan szömbe méne à Portundusra,
Szuliman pedig ütközzéc óldalba.
- 260 65. Nem iò móddal Portundus indult vala,
Töb haiókat mert hátra hatta vala,
Haióiában társual veszet vala,
Ennec vakmerösége oka vala.
66. Cantabriai Ianos másic haióban,
Aydin Smirnatol lön meg nyakazásban,
Soc Spaniol esic *vala* rabságban,
De fegyuer mia töb lön elhullásban.
- 265 67. Enyi *fő* nép vesze az viadalban,
Portundus vesze, Cantaber Ianossal,
Ciuerius Ianos, Sances Mathéual,
Meg nyakasztatánac nagy soc iamborral.
- 270 68. Lön foksága az Portundus Ianosnac,
Az Rodericus Portundus fiánac,
Keserues lön attya veszesse annac,
Foksága lön iò Corduba Ianosnac.

248 Dolgoknac [Szótagszámhiány.] 263 esic rabságban [Szótagszámhiány.] 265 Enyi soc fő [Szótagszámtöbblet.] 268 nyakasztatnac [Szótagszámhiány.] 270 Podericus [!]

69. Lönec nagy vigaságban à Poganoc,
Istenhöz ohaytnac a szegény rabboc,
275 Pogán kézbe esénec szép hét haióc,
Szaladánac egyikben Spanioloc.
70. Algyu szörszámot mindent el nyerénec,
Algeriomba örömmel menénec,
Barbarossánac aiandékot vénec,
280 Kęt fő rabbot, Algyut *taraszkoz* vénec.
71. Rayta Barbarossa igen örülle,
Vitézinec lön tölle diczirete,
Fő aiandékot nyereségből szörze,
Kiket ő Suliman Czaszárnac küldé.
- 285 72. Igen szép vala Portundus haióia,
Kibe aiandékokat raktác vala,
Constantinápolyba hogy vittéc vala,
Töröc Czaszárnac be mutattác vala.
- 290 73. Ott haiót, aiandékokat, zászlókat,
Czaszár iò keduel látà mind azokat,
Diczire öņęic minden dolgokat,
Köueteknec osztà aiandékokat.
- 295 74. Soc haióckal Barbarossa keszüle,
Wyab toluay had ő melléie iöue,
Sina, és Halikocz *is mellé* iöue,
Ezeckel harmintz haio toluay iöue.
- 300 75. Ezeckel hatuan haiókra telénec,
Hadi szörszámmal kiket epüténec,
Vitézlő férfiackal késziténec,
Gades várasra menni ügyeközne.
76. Circellomba az erönc feléuel,
Halikoczot boczátác el szép szerrel,
Soc haiokat hogy meg rakna éléssel,
Hogy hadoc lönne böwséges mindennel.

280 taraszkokat [Szótagszámtöbblet.] 295 Halikocz iöue [Szótagszámhiány.] 300 ügyeközénec [Szótagszámtöbblet.]

- 305 77. Rólla hirt mondánac az Aurianac,
Károlly viz ereie fő hadnagyánac,
Boszszonkodic halálán Portundusnac,
Es ilyen hatalmokon toluaioknac.
- 310 78. Ezer, ött száz, harmintz esztendő vala,
Auria Andras hogy fel készült vala,
Genuabol mikor ki indult vala,
Nagy öröc haioia harmintz nyoltz vala.
- 315 79. Tengeren szép hadáual meg indula,
Balearis szigetbe mikor iuta,
Touaioc dolgáról wyob hirt halla,
Müuel hada két felé szakat volna.
- 320 80. Az ö fele hadáual Barbarossa,
Még vgyan Algeriomba ben volna,
De más részéuel az Halikocz volna,
Circellum mellet haddal szállot volna.
81. Ra indula Auria Halikoczra,
Mikor közelgetne már Circellomra,
Pogán látúan, esmere hogy Auria,
Rá gondola Halikocz ö dolgára.
- 325 82. Igen hamar haióit el süllyeszté,
Várasbol Törökeket várba viue,
Várasbeli népet pedig el küldé,
Hogy várasban az Auria ne érne.
- 330 83. Oda mikor el érközéc Auria,
Várasbeli marha predára iuta,
Nyoltz száz keresztyén rab meg szabadula,
Kín Auria Andras igen vigada.
- 335 84. Röuid öreme lön keresztyén hadnac,
Segitsége érközéc Halikocznac,
Louag, gyalog seregec Numidáknac,
Gyötrelmet hozánac az Olaszoknac.
- 340 85. Eszt látúan Auria, meg háborodéc,
Várasban valo népnecc iell adattéc,
Hogy à predálás töllec el hadiatnéc,
Minden ember haiókra takarodnéc.

86. Gyakor iellel ki nem hiuatthatánac,
Mert örülnec vala kazdag predánac,
Numida louagoc raioc iutanac,
Várbol is ki üttésse lön toluaynac.
- 345 87. Imit amot Pogánoc Olaszokat,
Vagiác és fogdossác az predállókat,
Kic nem halgatác ö bölcz Hadnagyokat,
Le vágánac Olaszokban négy százat.
- 350 88. Egy fő ember közzülec foglya eséc,
Pallauicinus György ott rabba eséc,
Hatuan magáual életre tartatéc,
Szo fogadatlanság ért ez törtennéc.
- 355 89. Még is Auria à töröc haiokban,
Egy nehányat el nyere ez vtában,
Gades váras is lön szabadulásban,
Mert Barbarossa lön haborodásban.
- 360 90. Auria Andras meg tere hadáual,
Haióc ért vadnac Pogánoc bánattal,
Barbarossához menénec foglyockal,
Bánkodic, hogy nem vólt együt hadáual.
91. Igen banya Auria szabadságát,
Fő ellenségénec el szalladásat,
Mert iól tudia annac nagy okoságát,
Auria Andrásnac bölcz hadnagyságát.
- 365 92. Ez dolgokból Barbarossa nagy hires,
Minden népeknél vala neuezetes,
Hogy minden hadaiban győzedelmes,
Suliman Czaszárnál nagy dicziretes.
- 370 93. Soc toluaylást tengeren széllal tétet,
Nagy soc predát toluaylassal be gyütet,
Felöle mindenüt nagy emleközet,
Hol szidalom, hol pediglen dicziret.
- 375 94. Tulaydonsága ez à Szerenczenec,
Ielen vagyon az okos merészeknec,
Oka, módia hol iò à késértésnec,
Ot szolgál iól szerencze vakmeröknec.

95. Auria ő neki nagy neuet ada,
Mert hada előtt ő futua szallada,
Lám vizi had viselésben Auria,
380 Ötöd Károly Czaszárnac fő hadnagya.
96. Törtinéc miatta Keresztyének nec,
Soc veszéssec kin Pogánoc örül nec,
Populonianál mert esmet vesz nec,
Hariadenustól ott meg veret nec.
- 385 97. Illy dolgai neki nagy sokac lö nec,
Kikben kegyelmet látta szerenczenec,
Okosága szolgált merészségének,
Ebből löt módia ő elő mentének.
98. Spaniolockal lön soc viadala,
390 Töb Keresztyének nec keuesbe faia,
Noha tenger el foglaltattot vala,
Soc országoknak ki nagy kára vala.
99. A Keresztyén köszt valo viszsza vonnás,
Egyenetlenség és soc háborodás,
395 Egymás ellen valo soc hadakozás,
Pogánoknak alkalmatosság adás.
100. Czoda Keresztyén Feiedelmec dolga,
Iól láttýác mikor ég szomszédioc háza,
De nem siet nec annac óltására,
400 Maga láttýác, hogy leszen romlásokra.

EZ ENEKNEC II. RÉSZÉ

1. Elkezdem már Czászár meg indulását,
Barbarossához köttét boczatasát,
Vizi erőiének rea bizásat,
Es Tunis országnac nagy változását.
- 405 2. Ennyi szerenczēs had viseléséuel,
Mikor viragzanéc illy hirrel neuel,
Győzedelmeinek düczöségéuel.
Magánac szörzet feiedelemséggel.

- 410 3. Ezer, ött száz, harmintz négy esztendőben,
Török Czászár vala nagy készüléshben,
Persiára vala ügyekezésben,
Birodalom teriesztésse szüüében.
- 415 4. Ilyenképpen végeze az ő dolgát,
Hogy két felé inditana nagy hadát,
Magánac szána világ birodalmát,
Ő maga hogy meg venné az Persiát.
- 420 5. Vagyon szándéka neki nap keletre,
Napkeletfelé valo nemzetekre,
Más hadát *készite Keresztyénekre,*
Nagy keszületet teszen az tengerre.
6. Siciliát, egész Olasz országot,
Sardiniat, és Spaniol országot,
Elfoglallya, meg vegyen soc országot,
Magánac foglallya egész világot.
- 425 7. De miért hogy viz ereie hadahoz,
Bölcz hadnagya neki nem vala ahoz,
Köuetet küldé Hariadenushoz,
Ki siessen vizen Barbarossahoz.
- 430 8. Egyedöl Hariadenust esmeréc,
Hogy Auria Andras ellen vethetnéc,
Viz erön ki Hadnagya tétethetnéc,
Ki által gyözedelem reménletnéc.
- 435 9. Mert szegénységből hammar kazdagságot,
Szörzet vala ömagánac országot,
Soc hadakon vöt vala birodalmot,
Semmi hadaiban szégyent nem vallot.
- 440 10. Igen siet à Suliman köuete,
Melly köuetnec Sinas vala ő neue,
Rodian Mugalist vöue ő melléie,
Mauritaniaba gyorsan eueze.
11. Nagy szép szóckal köuetséget meg monda,
Suliman Czaszar kegyelmet aiánla,
Tengeri Hadnagyságot neki adna,
Minden viz ereiét kezebe bizna.

419 à Keresztyénekre [Szótagszámtöbbslet.] 424 el foglallya [Szótagszámtöbbslet.]

- 445 12. Az mikor Barbarossához érközéc,
Nagy tisztességgel tölle fogadtatéc,
Az köuetség mikoron meg mondatéc,
Kettő kazdagon aiándékosztatéc.
- 450 13. Bizodalom, öröm, szálla meg szüüét,
Egész Aphricára vete elmeiét,
Gyorsan kesziti haióit és népét,
Mind elő hiuata népénec feiét.
- 455 14. Sietuén hiuatà egy attyafiát,
Vén bátytát, az Ramadan Czelebiát,
E mellé hiuatà más hiw szolgálaiát,
Erös Agist, ö hadánac Hadnagyát.
- 460 15. Ezeknec aiánla Assant, ö fiat,
Huszonket esztendös iffiu magzattyát,
Vële együt Algeriom országát,
Ömaga eleybe véue útát.
16. Nagy vigan, szép szerrel, ö el indula,
Szép öreg negyuen haióckal ö vala,
Soc álgyu, tarasz k ö haióin vala,
Por gilyobis, szép szín nép vële vala.
- 465 17. Czac hamar à Tirrhenom tenger melet,
Talalla ö magánac ellenséget,
Kickel meg viua, és vön gyözedelmet,
Noha ö is oda *hadià soc* népét.
- 470 18. Illua szigetre ö vtából tere,
Riom várasára ö éyel üte,
Meg véue, soc kazdagságot ot nyere,
Soc rabbockal ot haiókat terhele.
- 475 19. A nagy nyereségnek igen örüle,
Minden népéuel Allát üüöltete,
Nágy vigan esmet tengeren erede,
Bizanciom felé aual sieté.
- 480 20. Leányokat, szép férfi gyermekeket,
Valogata kazdag nyereségeket,
Kickel Czászárt és à fő vezéreket,
Aiándékoszhassa, es fő népeket.

21. Oroszlanokat, és szép Pardoszokat,
Vén Czaszárnac Libiai vadakat,
Szép *leányokkal mutatà* azzokat,
Egyetembe szép öltezet iffiakat.
- 485 22. Czászár láta Barbarossat víg keduel,
Aiándékit véué igen iò neuel,
Ötet tekinteli kegyelmes szömmel,
Allapattyát nézi figyelmességgel.
- 490 23. Valánac sockan Czászár vduarában,
Kic irigyködnec vala ö magokban,
Ellent tartnac vala az ö dolgában,
Mint szokot ez gyakran lönni vduarban.
- 495 24. Miért hogy ez iffiusagától fogua,
Toluayságban meg állapotot vólna,
Minden nemzetség ellensége volna,
Ez ért fő tisztre alkolmatlan volna.
- 500 25. Tön haladékot Czászár ö dolgában,
Miért hogy Ibraim ben Siriaban,
Volna telelésben Komagenában,
Ki fő tanacz löt volna ö dolgában.
26. Ez dolgot Barbarossánac izene,
Czászár, Kaszszon Bassa által ielente,
Ö dolgáról hogy Ibraimot érne,
Akarattyát Ibraimtol értene.
- 505 27. Nem véleködéc sokat Barbarossa,
Czászár akarattyát értuén, indula,
Semmi munkaiát, vénséget nem szánya,
Mert vala Ibraim iò akaroia.
- 510 28. El keluén az Amanusnac hauasát,
Nem gondoluán az hónac rayta vóltat,
Czac hogy érhesse ö Ibraim Bassát,
Közelhesse Ibraimmal tanáczát.
- 515 29. Nagy fáradua Aleposba hogy iuta,
Ibraimot várasba ot találá,
Nagy vigan Ibraim ötet fogada,
Gyakran léuén együt velle tanáczba.

483 be mutatà [Szótagszámtöbblet.]

30. Tanácskoznac sokat had viselésről,
Barbarossa okoson szól mindenről,
De főképpen szól à Keresztyénekről,
Kösztec valo soc egyenetlenségről.
- 520
31. Ibraim kérdezi nagy soc dolgokról,
Bölcsen felel Barbarossa azokról,
Beszél Affricai soc hadairól,
Affricanac minden allapattýáról.
32. Rólla Ibraim sokat gondolkodéc,
Barbarossa dolgáról elmélkődéc,
Okosagán, beszédin czodálkozéc,
Bölcz hadnagynac ő tölle esmertetéc.
- 525
33. Esmere, hogy ő az vizi erőhöz,
Elég ember vólna viseléséhez,
Affrica országi el nyeresehöz,
Barbarossanac módia vólna ehöz.
- 530
34. Gyorsan Czaszárnac leuelet irata,
Mellyben Hariadenust ő aiánla,
Bölcz had viselő ember nec aszt ira,
Bátron az vizi erőt rea bizna.
- 535
35. Iól tönne, ha Bassác köze számlálna,
Tanáczi köszt ő nekie helt adna,
Deréc viz ereiét ha rea bizna,
Mert ez birodalmát küllyeb nyuytana.
- 540
36. Oll vigan siet viszsza Barbarossa,
Tudia mit Ibraim felölle irna,
Hiszi nyiluány, hogy az neki használna,
Mert nagy az Ibraimnac méltosága.
37. Az mikor iuta Constantzinápolba,
Eszébe véué, dolga iobban volna,
Ibraim leuele nagyot használna,
Mert gyakrabban ő Bassákkal szólhatna.
- 545
38. Nagy dolgokról gyakran beszél Bassackal,
Egy Király fi vala Barbarossaua,
Ki egy az Tunnis orszagi Királlyal,
Muleassessel, Mahomet fiáua.
- 550

39. De az bátyya eszt meg ölni akaruán,
Bátyya kegyetlenségét táuosztatuán,
555 Az Hariadenushoz ő szálladuán,
Velle vala ő segítségét váruán.
40. Roszet vala neue az Király finac,
Kit mutogat Barbarossa Bassáknac,
Ez iò oka volna Tunnis országnac,
560 Czászár számára el foglallassanac.
41. Egy nap Czászár hozzáia be hiuatá,
Hariadenus beszédét indita,
Könyörge Czaszárnac, hogy meg halgatna,
Mert tanácsa ő nekie használna.
- 565 42. A mint à Papoc szoktac könyörgei,
Mikor Otman Czaszároc imádkozni,
A templomba szoktanac el be menni,
En is az egyre kezdlec mostan kérnyi.
43. Sies meg emleközni eleidről,
570 Az Otman Czaszároc nemzetsegiről,
Birodalmokrol és győzedelmekről,
Es az Mahometnec ő törüényéről.
44. Viselly gondot te hited törüényéről,
Erös boszszut állý hit ellenségiről,
575 Szüntelen gondólkodiál te ezekről,
Tüzzel, vassal vissely gondot ezekről.
45. Aszt iól látom, hogy hired ért, neued ért,
Te birodalmodnac teriedése ért,
Es Mahomet törüénye óltalma ért,
580 Hit ellenségit üldezed ezec ért.
46. Lám az hit ért meg rontád Taurunumot,
Es erös viadallal meg vöd Rodot,
Királyostól meg veréd Magyarokat,
Királlyal el hullatál wr fiakat.
- 585 47. Készitöttel most hadat Partusokra,
Es Persáckal együt à Médusokra,
Kic az igaz hitet hattác mind hátra,
Mert Halist vöttéc oc magyarazatra.

48. Az Homarest azért ők hátra hattác,
 590 Igaz magyarazónac aszt nem tarttyác,
 Mahometet más értelemre vonszác,
 Ő magokat Kazul Bassaknac hiyác.
49. Isten akarattya, hogy hozzád iöyec,
 Gyözedelmidre szép útát szörezzec,
 595 Tengeren valo hadaiddal legyec,
 Mahomet káromlókat én kergessec.
50. Dicziretes így mű had viselésünc,
 Mert eképpen mű szent fegyvert viselünc,
 Persakat így az igaz hitre veszünc,
 600 Keresztyéneket veszünc és süllyesztünc.
51. Oda meg íársz Persiaba hadaddal,
 Még meg haytod őket erős karoddal,
 Meg röttented őket nagy hatalmaddal,
 Onnat még meg tørsz gyözedelmes haddal.
- 605 52. Más erödet hogy ha én mellém adod,
 Vizi erödet hogy ha reám bizod,
 Auria felöl bizonynyal meg hallod,
 En miattam ő halálát meg látod.
- 610 53. Így leszen szabadulása tengerbec,
 Szabad rablása à te hiueidbec,
 Siciliát hallod lönni tiyedbec,
 Penusoc, Numidác neked engedbec.
- 615 54. Nagy iö keduel Czászár ezeket véué,
 E szóc meg tellyesitesére inte,
 Az Vezër Bassác közzé ötet veué,
 Vizi Vezërséget neki engede.
- 620 55. Ottan neki zászlót kezéből ada,
 Szablyát és botot azonképpen ada,
 Nyoltz száz ezer aranyat számláltata,
 Mellyet hadi kölczégre neki ada.
56. Söt melleie à Porta Ianczáriban,
 Nyóltz százat mellé választá azokban,
 Kin Hariadenus lön nyuguaságban,
 Nem mulata ő Constantzinapolban.

- 625 57. Vtra indulla soc hadi szörszámmal,
Soc éléssel, álguyckal, Taraszcockal,
El indula nyóltzuan öreg haióckal,
Ezec mellet soc Naszáddal, gállyáckal.
58. Ottan Hellespontuson el indula,
630 Vtát Olasz országra igazita,
Holot rablással nagy sokat el iára,
Mind Nápolig égete és rabola.
59. Gyorsasággal vagy on az ö iárása,
Prokita várasra melly hamar iuta,
635 Mind váras, vár ö kezébe akada,
Mert benne valo nép meg römült vala.
60. Rabockal, marháckal ott kazdagula,
Mikor Caieta felé éyel iutna,
Spelunca várasra onnat indula,
640 Melly keues viadallal kézbe iuta.
61. Az várat is mindiárt vitatni kezde,
Pelegrinust várában lönni erte,
Vár meg adasára szép szóual inté,
Békeséggel onnat el eresztene.
- 645 62. Czac hamar az vár kezébe adatéc,
Pelegrinus békéuel boczátatéc,
Felesége, gyermeke meg adatéc,
Iò móddal Pogántol el eresztetéc.
63. Igen örül haluán Fundos várasban,
650 Szép Gontzága Iulia volna abban,
Siet, hogy hír ne lönnö ö dolgában,
Hogy akadion fő aszszony rabságában.
64. Olly hertelen hogy várasra iutánac,
Pogánoc kapuiára rohannánac,
655 Czac alig lön hire az iò aszszonnac,
Szaladása Iulia Gontzagánac.
65. Semmit félni váras népe nem tudot,
Szántalan pogán hogy kapun hallattot,
Mindiárást kapu kezekben akadot,
660 Illy hamar az váras kezekben iutot.

632 Nápolic [!] 642 várban [Szótagszámbíány.] lönnö [!]

66. Itt az váras szép népét kazdagságát,
Fel rakatuán kinczet, soc szép predaiát,
Tarracinara fordita ő útát,
Mulatság nélkül viseli ő hadát.
- 665 67. Siet menni ő Tarracina felé,
De váras népénec hogy ez lön hirré,
Meg nem várác, ki futanac hegyekre,
Kiket hon érhetnec, hányác fegyuerre.
68. Soc templomi kazdagságot nyerénec,
670 De keues rabot onnat viheténec,
Innét hirec minden felé érkeznenec,
Melly dolgon mindenec igen röttegnec.
69. Illy hir haluán Romaiac röttennec,
Olasz országoc lakoi remülneec,
675 Semmi hadac nem vala kész ezeknec,
Sem pedig kedden löt, szent Kelemenneec.
70. Maga örzesére è szent iambornac,
Czac száz és husz Német gyalogat tartnac,
Ez mellet negyuen het louagi vadnac,
680 Ez hetedic szent Kelemen Papánac.
71. Oda ha ment volna az Barbarossa,
Roma leg ottan kezébe löt volna,
Olasz ország kapuia meg nyílt volna,
De Pogán ügyekezeti más vala.
- 685 72. Pironkodnac Papáual Cardináloc,
Olasz Hertzegeckel, szabad várasoc,
Sűröséggel valo ép tartományoc,
Hogy előtttec így rablálnac pogánoc.
73. Az szent attyác egymással tanácskoznac,
690 Egy szent Cardinált közzülec választznac,
Hippolitus Medicesnec pénst adnac,
Hadat támaszszon ellene pogánnac.
74. Röuid üdön Cardinál gyüleközéc,
Mikor Romából hadáual ki lépéc,
695 Czac héiába gyüleközésse esséc,
Mert pogannal ügye nem történhetéc.

662 rakuán [Szótagszámbíány.] 676, 680, 689, 690 fent [!]

75. A pogánnac mert más széndéka vala,
Tunnis országra ügyeközc vala,
Pontia szigetre ki szállot vala,
700 Kazdag nyereséggel, rabbockal vala.
76. Tanácza ez vala Barbarossánac,
Hogy Penusoc félnie ne tudianac,
Olasz országra utat mutassanac,
Tunniciára hamar fordullyanac.
77. Illy czalárdsága vala à pogánnac,
705 Nagy álnoksága Hariadenusnac,
Czac hire sem vala indulásanac,
Országokban hogy ben lön Penusoknac.
78. Siet haddal menni Muleassesra,
710 Tunetumban Penusoc Kirallyára,
Mint ha vinne Roszetet Kiralyságra,
Kit hadiot Constantzinápolban fogua.
79. Söt czac hamar hogy Bisertara iuta,
Váras népénec ielentötte vala,
715 Kiraly attyafia hogy vele volna,
Az Roszet, kin meg vidultanac vala.
80. Igen örülle váras wy Királynac,
Kaput nyítanac hamar ő hadánac,
Mert à Roszet szolgálban ot látnac,
720 Kiktől ez illy hazug hírec támadnac.
81. Mulatsága ot semmi nem löt vala,
Czac Bisertát iő moddal hatta vala,
Vtica felé hamar indult vala,
Melly Bisertához harmintz mélföld vala.
82. Az Vtikat, Cartagot, meg halladuán,
725 Hadáuál Barbarossa éléb áluán,
Guletahoz vizen ő közel iutuán,
Löüéldezéssel örömet mutatuan.
83. Sietnec örömet várbol is lönyi,
730 Hariadenus kezde várat kérni,
Hogy akarnac Roszetnec aszt meg adni,
Ha akarnac tölle kegylmet venni.

84. Erre felelet várból illy adatec,
 Tunetum váras ki kezében esnéc,
 735 Tudiác hogy az ország annac adatnéc,
 Guleta kapuia annac meg nyilnéc.
85. Reménsége nagy à Barbarossanac,
 Mit fel fogadot Suliman Czaszárnac,
 Birodalma kezébe lönne annac,
 740 Ö paranczolna egész Afffricanac.
86. Vala magas hegyen Tunetum vara,
 Hozza ragasztua vala nagy várasa,
 Várból láztéc ellenség soc haióia,
 Meg esmerszéc ellenség sokasága.
87. Igen vigan váriác wy Királyokat,
 Roszetet, kit vélneç iöni wrokat,
 745 Gyölölic Muleassest Királyokat,
 Igy mutattyác álhatatlanságokat.
88. Czoda vala Muleasses elmeie,
 Iól esmeri ö népénec mi szüue,
 750 Váras népénec látya hogy öröme,
 Kiuánatos öczénec iöüetele.
89. Igen szömléli váras népe színét,
 Abrazattyokból esmeri elmeiét,
 755 Meg is akaria késérteni népét,
 Raioc hanya hiwségec ért beszédét.
90. Az ö beszédét fül melet boczátác,
 Egyen, ketten, beszéd közben el hadiác,
 760 Fő népec Királlyt is tanácra fogác,
 Beszédeket ilyenképpen inditác.
91. Czoda képpen Abdahar szólni kezde,
 Ki vala à Mesuarsag fő tisztiben,
 Másic vala Abeses, más fő tiztbe,
 Az Menyfetségneç ö fő tisztibe.
92. Olly iö volna, wram, rea gondolnod,
 765 Szerenczere most magadat nem biznod,
 Iob üdöre te magadat tartanod,
 Lám néped hozzád valo szüüet látod.

- 770 93. Mindiárt meny ki váradból, vásárosból,
Mert attyádfiát váriác vigaságból,
Mint iól látod néped akarattyából,
Mi iob volna neked, tanólnod abból.
- 775 94. Meg indula Muleasses dolgokon,
Czodálkozéc à hitetlen vóltokon,
Minden drága kinczét el reyte osztan,
Ügyeközeti lön el szálladáson.
- 780 95. El hagyuan erős várát és vásását,
Feleségit, gyermekit, kazdagságát,
Hogy meg erte ellenség közel vóltát,
Sztertelen futáshoz készite magát.
- 785 96. Nagy vigan vadnac Tunetumbeliec,
Örül nec ö wyob feiedelmek nec,
Az wy haddal iöüö iffiu Roszet nec,
A nagy Muleasses király öczénec.
- 790 97. De meg czalatnac ö reménségekben,
Mikor biznac wy feiedelemségben,
Az iffiu Roszet nec ö iöüésében,
Esnec ez hit melet ellenség kézben.
98. Az Muleasses hogy el futot vala,
Abdahar ki nagy Mesuarságban vala,
Es Abeses ki Monifetes vala,
Melly két tiszt Király vtán fellyeb vala.
- 795 99. Tanáczot tartánac à fő népeckel,
Egyet ertuén az vára si fő néppel,
Aiándé kot szörzénec köuetteckel,
Had eleybe küld nec tiszteséggel.
- 800 100. Vigan várnac Barbarossat wrockal,
Köuet által ielentéc ékes szóckal,
Kit el küldtenec vala szép louackal,
Hogy mikor szárazra iutnac haiockal.
101. Terhöc hátra maraduan az haiókra,
A fő népec rakodnánac louakra,
Ekesen így mennénec be vásásra,
Kiket nagyon várnánac Tunetumra:

- 805 102. Paranczola Barbarossa hadánac,
Hogy Roszet felől illy hirt mondanánac,
Vton betegsége löt kiraly finac,
Kiuel lassu haiokon közel vadnac.
- 810 103. Az ő hadát vizről el ki szálita,
Ött ezért Törökökben el választa,
Lóra üluén köuettel el indula,
Be boczáttatéc keduest az várasba.
- 815 104. Tiszteséggel váras népe fogadiác,
Vár kapuiát nekie nyitua tarttyác,
Törökec Suliman Czászárt kiálttyác,
Penusoc Roszetnec neuét nem hallyác.

EZ HISTORIAS ENEKNEC III. RÉSZE

- 820 1. Tunnis országnac ő nagy változását,
Hallyuc meg Barbarossa álnakságát,
Roszet neuéuel mint az Penusokat,
Meg czala, és meg véué országokat.
2. Röuid üdön, hogy Tunetum kézbe lön,
Mind váras, vár, Töröc kézbe adua lön,
Wy királyról nép emléközetet tön,
Az iffiu Roszetről emléközet lön.
- 825 3. Roszet szolgait Penusoc keresic,
Kiktől bizony hir felöle tudatic,
Noha Törökec őket fenyegetic,
E közben Töröc had mind be érközic.
- 830 4. Roszet szolgait kételenség allat,
Velle hoszta Barbarossa hit allat,
Ezec szánnyác hazáioknac romlását,
Hazáiokon toluaioc birodalmát.
- 835 5. O mondiác tekinczetec magatokat,
Mert erőssen szánnyuc à mü hazánkat,
Kár el arulnunc nekünc országunkat,
Vétec lönne el halgatnunc dolgunkat.
- 840 6. Oly wratoc leszen Roszet neuéuel,
Kit be fogadátoc kételenséggel,
Ki miat adattoc tü mind árron ell,
Ha nem támattoc ellenec hamar fel.

7. O mint kel feienként most rabba lönnünc,
 Hazánc szerelme mondattya eszt velünc,
 Mert Barbarossáual kételen hitünc,
 De hazánc kedue ért mindent szenuedünc.
- 845 8. Olly igen ohaytnac ezen Penusoc,
 Constantzinápolban fogua Királyoc,
 Ki neuére kézben vároc, várasoc,
 Kirally helylén toluay volna ő wroc.
- 850 9. Nagy haraggal Penusoc egybe futnac,
 Váras piatzára egybe támadnac,
 Meg háborodéc szüue à Mesuárnac,
 Hadnagyul ada magát Tunisoknac.
- 855 10. Ott el kezde à Mesuar ő beszédét,
 Ki ielente nagy haragiában mérgét,
 Ohattya Roszetnec ő táuolly létet,
 Muleasses Király ellen ő vétkét.
- 860 11. Bizodalmunc ninczen nękünc Roszetben,
 Ki Solimannál tartatic tömletzben,
 Meg czallattunc azért mü ő neuében,
 Kic hittünc vala Roszet iöüéseben.
12. Ez dolog ért ha most fegyuert nem vonszunc,
 Czalárd ellenséggel ha meg nem viuunc,
 Öröcké è toluayoknac szolgállunc,
 Rabságra ide é toua el adatunc.
- 865 13. Nò azért fegyuert minnyáian most vonnyunc,
 E nagy czalárdság ért mü boszszut állyunc,
 Soc vért szabadságunc melet most onczunc,
 Penus nęw méltosaga ért meg viyunc.
- 870 14. E szókat haluán Tunetumbeliec,
 Egy köuetet Muleasses ért küldnec,
 Raytoc löt czalárdságot meg ielentnec,
 Tęrien meg, halálíg melléte lesz nec.
- 875 15. Minden felöl várasból öszue futnac,
 Törökec ellen feienként támadnac,
 Véletlen veszélt Törökekre hoznac,
 Kiket találhatnac mindent le vágnac.

16. Ez hir haluán, Muleasses meg tere,
Mert nem igen meszsze vala reytezue,
Dorax egy fő Numida vagyon velle,
880 Muleasses annya egy vala velle.
17. Röttenetes kiáltássoc valánac,
Két fél egymás mia szörnyen vágatnac,
De várasban Törökec többen hulnac,
Szabadulnac, kic az várba szálladnac.
- 885 18. Ezen hertelenséggel ostromlásra,
Penusoc, Numidác mennec az várra,
Forgatnac Törökec álgyut azzokra,
Töröc puskássoc gyülenec fokokra.
- 890 19. Nagy soc hulla ot el az Affrusokban,
Puska, álgyu miat lönece romlásban,
Melly mia lön ostrom meg tagulásban,
Törökeknek lön szüüec vidulásban.
- 895 20. Töröc Barbarossa ott gondolkodic,
Mert fel, hogy élése meg fogyatkozic,
Iol lehet viteziben igen bizic,
Ö dolgaiban igen okoskodic.
- 900 21. Imè kétzer *immár ostromlás* vala,
Dorax louag haddal érkezet vala,
Muleasses király ö velle vala,
Szép keuēs Numida louagia vala.
22. Esmet köz nép király bisztatasára,
Szüüet véuén bátron megyen ostromra,
Néznec feienként az ö Királyokra,
Természetec szerént valo wrokra.
- 905 23. Lön wyobban röttenetes kiáltás,
Két fél pogánoc köszt nagy siualkodás,
Külső félre nagy soc gilyobis szórás,
Mind az által nem szünéc az ostromlás.
- 910 24. Látuán Törökec *azok* kemény vóltát,
Penusoc, Numidác nagy batórságát,
Egy fő Töröknec meg fogadác szauát,
Ki inte ki üttésre társaságát.

25. Igen hamar sockan eszue futánac,
Haydin, Moses, Hali elő állánac,
915 Soc iò legényec ezeckel valánac,
Kęt kapun egyszers mind ki rohannánac.
26. Eze Penusokat ot közbe véuéc,
Kimélletlen öket ot vágác vesztéc,
Három helyen nagy viadal kezdetéc,
920 Soc fő nép kęt fél közzül ot el eséc.
27. Nagy röttenésekre lön Penusoknac,
El esesse az Abdahar Mesuárnac,
Seregenként Penusoc el táuoznac,
Az ostromról eszt látúan hátráb álnac.
28. Serényec löne Törökec dolgokban,
925 Penusokat igen vágiác útzákban,
Töröc elöt szorulnac be hazakban,
Törökektől ostromlatnac házokban.
29. Onnat Törökec fáraduán terénec,
930 Nagy győzelemmel várba menénec,
Hariadenustol diczirteténec,
Feienként tölle aiándéket vöne.
30. Király esmet onnat futua szalada,
Keuęs hogy rabságba ot nem akada,
935 Bagrada vizen ő által szaladà,
Az Doraxnac méne tartományába.
31. Á melly éy Király futását köuete,
Kęt fél aszt nagy vigyazással rettege,
Várbol ki iöuetelt Penus nép örze,
940 Nap fel iötét szép békeség köuete.
32. Tunetumbeliec soc sebesseket,
Látúan soc iò el hullot vitezeket,
Számlalánac három ezer testeket,
Meg esmeréc elégtelenségeket.
33. Nem vetéc vakmerőségre magokat,
945 Tudiac budosni futot Királlyokat,
El esetnec lönni ő Mesuariokat,
Kihöz biznac vala fő Hadnagyokat.

34. Az Hariadenusnac öc üzen nec,
 950 Iò hit allat békeséget enged nec,
 Azon hit allat békességet vesz nec,
 Kiuanatos dolgot két fél szereznec.
35. Gondollya Hariadenus magában,
 Igen keuēs élése neki várban,
 955 Ország népe ha leszen támadásban,
 Ha váras népe mellé iò várasban.
36. Soc ügyeket ez egy váras népéuel,
 Tunetum várasnac ö köz népéuel,
 Várban meg ehezic ö Törökeckel,
 960 Ott szégyent vall ö nagy éktelenséggel.
37. A békeség hit allat végesztetéc,
 Két fél közüben czendesség adatéc,
 Barbarossától fő nép be hiuatéc,
 Szép szóual tölle fő nép szolitatéc,
- 965 38. Gondolnác meg ö régi királyokat,
 Birodalma allat valo kényokat,
 Esmernéc meg mostani Czaszárokat,
 Sultan Solimant, hatalmas wrokat.
39. Olly feiedelmec most adatot vólna,
 970 Kitől ö közükbe *küldetett* volna,
 Raytoc valo nagy terhöt bánta vólna,
 Melly oda menésénec oka volna.
40. Dulni, fulni, mostan tü meg szünyetec,
 Lám kegyetlen királytól meneketec,
 975 Hatalmas WR immár feiedelmetec,
 Kinec óltalmába meg czendeszedtec.
41. Örüllyetec à tü szabadságtoknac,
 Veletec egy hiten valo Czaszárnac,
 Békeség vége soc változástoknac,
 980 Ki oka vólt soc nyomoruságtoknac.
42. Szerenczesc lesztec szegénségtekből,
 Kazdagocka tü szükölkedésekből,
 Meg nem nyomoritathatoc senkitől,
 Mert Czaszár meg ment minden *ellenségtől*.

- 985 43. Vagyon Czaszáratoc tü Királytóc ért,
Szegény és kegyetlen Muleasses ért,
Nagy feiedelmetec, ez nyomorult ért,
Igaság szerető, imez gonosz ért.
- 990 44. Ide mostan ki engemet boczátot,
Nagy kételenséget raytatoc hallot,
Kegyetlenséget el nem halgathatot,
Paranczolatot erre nekem adot.
- 995 45. Legyen bátor az tü kiuánságotoc,
Ha Roszetet királyul kiuányátoc,
Czac dolgotokra iobnac aliczátoc,
Hiszem bizonyal leszen ið választoc.
- 1000 46. Az én kiuanságom czac ez tölletec,
Czaszárnac tarczátoc meg tü hitetec,
Es legyetec neki engedelmessec,
Szabadságtokban így lesztec czendeszec.
47. Gyakor veszedelmet táuosztassátoc,
Kérlec, hogy tü Királyt vgy kiuanyátoc,
Fel ne bomollyon czendesz nyugolmatoc,
Iob hogy békesegtekne vigadiatoc.
- 1005 48. Ott felele neki Abil Kirinus,
Ki Mesuar helyén vala igen okos,
Szüue is vala neki bátorsagos,
Noha módia nekie alázatos.
- 1010 49. Nem illic felségednec haragudni,
Mű fel támadasunc ért nehezleni,
Haragodnac ellenünc fel mozdulni,
Es nem kel mű vétkeünkről emleközni.
- 1015 50. Isten akarattyából régtől fogua,
Királyinc vóltac eleitől fogua,
Mint *vadnac* Chronicainkba be irua,
Nemzetségünc királyinkhoz volt szokua.
- 1020 51. Olly régi mű Királyinc eredete,
Mind egy ágról királyinknac nemzése,
Numidac, Affrusoc, Maurusoc, neme,
Kiknec mind Penusokrol el nemzése.

993 kiuánságotoc [Szótagszámbiány.] 1015 be vadnac [Szótagszámtöbblet.]

52. Harmad része Affrica ez világnac,
Mellynec nagy részéuel Penusoc birtac,
Tunetum birodalmanac kit hittac,
Nyóltz száz mélföld hossza határi vóltac.
- 1025 53. Igen kegyetlen ha vólt Muleasses,
Tudtuc hogy az Roszet nagy engedelmes,
Mü nállunc neue azért vólt olly kedues,
Hogy régi Királokrol vólt ő nemes.
- 1030 54. Roszetet vártuc lönni királynaknac,
Eleybe nyílása löt kapunknac,
Vártuc lönni Roszetet aiándéknac,
Azért könnyen be iöüése hadaknac.
- 1035 55. Nagy vigan mikor mü Roszetet várnoc,
Hadadat várasba várba fogadnoc,
Mikor soholt Roszetet mü nem látnóc,
Kérdezésből értöc meg czalatásunc.
- 1040 56. E dolgot bizonyal meg ertuén, haluán,
Roszet vólna Asiában meg foguán,
Czac hogy neuéuel vólnánc meg czalatuán,
E dolgon feienként lön haboroduán.
57. Vóltunk è czalárdság ért fel indulua,
Mert iö tételt à kitöl várunk vala,
Czalatásunc most azontól löt vala,
Iö tétel ért boszszu adattot vala.
- 1045 58. Ezért boszszu állásra fel indultunc,
Feiedelmül iöue közzénc Mesuarunc,
Egy akaratból ellened támadtunc,
Ügyeköztünc, hogy raytad boszszut állyunc.
- 1050 59. Legyen elég, lám vétkeünc ért lakoltunc,
Támadás ért lám sokat halua látunc,
Sulimannac engedni készec vagyunc,
Meg eskésre im mayd mind elő állunc.
- 1055 60. Meg esküüec váras népe Czaszárnac,
Mind vëlec egy hiten valo Wroknac,
Mint ez világon leg bodogb királynac,
Feienként szerenczët neki kiálnac.

61. Igaz wrnac ȍc Solimant kiálttyác,
Meg szabadítóioknac ȍtet vallyác,
Kegyetlenec rontojánac ȍr mondiác,
1060 Fen üuȍltic, hogy életét kiuanýác.
62. Nagy vigan lõn è dolgon mind à kȅt fȅl,
Kȅt fȅl egymástol hogy szabadulást nyȅr,
Mind kȅt fȅlre nagy ȍrem vigaság tȅr,
Barbarosssa Czaszárnac országot nyȅr.
- 1065 63. Tȍn nagy vigadást ezen Barbarossa,
Hogy kezében Tunetum birodalma,
Általa Czászár Tunisoc királlya,
Reménli meg hódol egész Affrica.
- 1070 64. Eszt Czászár képében ȍ fel fogada,
Ȑket régi szabadságban tartana,
Minden szokásokat ȍ helyen hadna,
Sȍt ȍ adaiokat meg szalitana.
- 1075 65. Lȍnne gondioc à hit meg tartására,
Mindent müuel ȍ az ország hasznára,
Ellenség ellen valo ȍltalmára,
Ki nem leszen országnac romlására.
- 1080 66. Tȍruéntelenségtȍl ȍc ne fȅllyenec,
A mü szabadságban Tȍrȍkec élneç,
Hasonlo szabadságot reménlyenec,
Czaszár kegyelmességében hidienec.
67. Fȅllyenec czac à Czászár hiwségében,
Senkitȍl nem lésznec ȍc rȍttegésben,
Sȍt ellenségeç leszen félelemben,
Czászár szablyáia elȍt reszketésben.
- 1085 68. Támadást ne tegyenec Czászár ellen,
Se pediglen ȍ tisztartoi ellen,
Mert ha fel támadnac töbyszer szȍrtelen,
Semmie lesznec ellene hirtelen.
- 1090 69. El rendeluéen Tunetumnac dolgait,
Igen hánya magában okoságít,
Hozza mint haytsa Numidác hertzegit,
Minden fȅlé küldȍzi ȍ köuetit.

70. Temerdeki nagy soc kazdagságokat,
 Köuetektől küldöz aiándékokat,
 1095 Szép szauáual igérettel azzokat,
 Czaszárnac meg hódlata Numidákat.
71. Igen hamar Halit, és Asan Agát,
 El indita, ada vellec szép hadát,
 Taraszkokat, egyembe és álgyukat,
 1100 Kickel meg hóldlatnánac várasokat.
72. Senki sohul ellenec nem támada,
 Minden váras elöttec kaput nyita,
 Kiben népét à két Ága mind hadia,
 Mert az fő várastól ország füg vala.
- 1105 73. Törökeket egy váras nem fogada,
 Kartenna neue, nagy ö szabadsága,
 Mahomet szentsége benne nagy vala,
 Papoknac soksága lakóia vala.
- 1110 74. Eszt is Hali, és Assan meg iyesztéc,
 Szentséges helyt, szabadsagat nem nézéc,
 Czászár népét be venni kényszeritéc,
 Tunnis országot így Czaszárnac véuéc.
- 1115 75. Nagy gyözedelemmel öc meg téréneç,
 Barbarossához örömmel ménénec,
 Löt dolgokat neki meg ielenténec,
 Barbarossától aiándékot vőnec.
- 1120 76. Im meg hallóc romlását Maurusoknac,
 Változását Tunetum orszagánac,
 Hasonlást mondhatunc ennec okánac,
 Örücké igaz mondása Christusnac.
77. Egyenetlenségből soc háborodás,
 Emberec köszt szokot lönni nagy romlás,
 Országokban gyakorta nagy változás,
 Semmi iöt szokot hoszni vissza vonás.
- 1125 78. A Görög birodalom változását,
 Ha meg tekinttyüc országi romlását,
 Ö Czászársága hamar változását,
 Tekinczüc meg az ö vissza vonását.

- 1130 79. Magyaroc ha magunkat is tekinttyüc,
Országunknac romlását ha meg nézzüc,
Ha vissza vonásunc eszünkbe vesszüc,
Soc hassonlászinknac ha számát vettyüc.
- 1131 80. Soc Nemzet közzül leg iobbac nem vagyunc,
Söt bizony soknál aláb valóc vagyunc,
Kic arulást, czac el haylászinc hiuunc,
Labò elmeüec nagy sockan vagyunc.
- 1140 81. Régi historiankat ha oluassuc,
Soc vissza vonással rakua talállyuc,
De ha mind azokat most hátra hadiuc,
Mü üdénkbeli dolgot czac gondollyuc.
82. Soc nemzet köszt már példa beszéd neuünc,
Soc országban vagyon rut neuünc, hirünc,
Czac à hadakozásban diczirtetünc,
Vakmerö bátorság iò hirünc neüünc.
- 1145 83. Egyenesség hogy nem lön országunkban,
Sokac lönc király valogatásban,
Kęt felé valo soc arulkodásban,
E mia lön országunc meg romlásban.
- 1150 84. Soc üdeie, hogy pogán hadakozic,
E Magyar nemzetre mind töreködic,
Ha egy értelmec löt vólna mind nekic,
Bizony Töröc wram még meszsze laknéc.
- 1155 85. Mert az ólta pogán soc országokat,
Magánac meg vöt nagy birodalmokat,
Meg hodlatot nagy soc tartományokat,
Még is forgódni láttyuc Magyarokat.
- 1160 86. Melly hamar el véué Görög országot,
Semmie téué Görög Czászárságot,
Hertelen meg véué ő Egiptumot,
Hamar meg ronta Zóltán Királlyságot
87. Nagy soc országokat most számlálhatnác,
Kiknec romlásiból mü tanólhatnác,
Vissza vonásból löt dolgot mondhatnác,
Romlásra okot abból találhatnác.

- 1165 88. De hadiunc békét mostan mind ezeknec,
 Könyöregiünc kegyelmes Istenünknc,
 Adia igaz értelmet igéiénc,
 Legyen vezére Lelkünknc szüüünknc.
89. Adion egy értelmet ö mü közünkbe,
 1170 Gerieszsze szent Lelkét a mü szüüünkben,
 Feiedelmet kit adot mü előnkbe,
 Tarcza, éltesse, vegye szent keduébe.
90. A ki szörze most ezeket versekben,
 Iouiust oluasà veszteg ültében,
 1175 Kit találá harmintz harmad Könyuében,
 Lakic Kalota hauasa töuében.
91. Ezer, öt száz, és az iò hetuen egyben,
 Negyuen napi böytnec első hetében,
 Soc gond forga vers szörzö elmeiében,
 1180 Nemzeténec soc iót kiuán szüuében.

KÁROLY CSÁSZÁR HADA AFRIKÁBAN

1571

EZ ÉNEKNEC I. RÉSZE

1. Az ötöd-Romai Károlly Czaszárról,
Leszen beszédem most ő szép hadáról,
Barbarossa ellen indulásáról,
Tunnis országnac szabadulásáról.
- 5 2. Guleta allat löt nagy *sok* hartzokrol,
Meg vételéről, ot löt ostromokról,
Keresztyén é Töröc had meg viuasáról,
Soliman hada szégyen vallasáról.
- 10 3. Nagy Tunetum ország meg vételéről,
Töröc Barbarossánac szégyenéről,
Tunnis Királyrol, az Muleassesről,
Es ehöz Karoly kegyelmessegéről.
4. Imar vala ackor ennyi üdőben,
Ezer, öt száz, harmintz öt esztendőben,
15 A szent Iuán hua szép üdőieben,
Hogy Károlly lön szép hadi készülten.
5. Fell készüluén Károlly nagy hamarsággal,
Soc fegyueres gyaloggal, louagockal,
Olaszockal, és id Spaniolockal,
20 Németeckel, Taraszcockal, álgyuckal.
6. Igen szánya vala ő Siciliát,
Az Olasz országoknac taplalóiat,
Velle öszue à nemes Sardinia,
Es Spaniol ország gyakor rablását.

- 25 7. *Czoda képpen mert ackor* Barbarossa,
 Ügyeközcic vala Siciliára,
 A Nápolnac nemes birodalmára,
 Mind az Olasz országoc romlására.
- 30 8. Olly igen örül ezen Keresztyénség,
 Es vigadoz soc Keresztyén nemzetség,
 Károlyly által leszen Isten segítség,
 Törökeken boszszu álló ellenség.
- 35 9. Deréc tanátsa ez Károlyly Czaszárnac,
 Hogy óltalma legyen Sicilianac,
 Pogan ellen keresztyén országoknac,
 El töríe szaruát az Barbarossánac.
- 40 10. Olly szép vala ez hadnac indulattya,
 Mert Pogán ellen vala mozdulattya,
 Keresztyénség maradását mutattya,
 Minden nép köz iónac ez hadat láttya.
11. Minden felől pénz nélkül soc wr fiac,
 SPanioloc, Lusitaniaiac,
 Németec és nagy soc Olasz wr fiac,
 Ez hadat haluán Károlyly mellé futnac.
- 45 12. Imè az harmadic nagy Pál Papánac,
 Diczirtetic dolga it mint iámbornac,
 Dézmaia melly vala Hispaniánac,
 Hadi kölczégül ada az Karolynac.
- 50 13. Nagy szép kilentz öreg haiót is szörze,
 Kiket szép móddal à hadhoz épüte,
 Virginus Vrsinus lön vezère,
 Iustinianus Pált adà melléie.
- 55 14. Oda boczátà ezeket Károlylyhoz,
 Hogy valamit a szerencze neki hoz,
 Mindenkoron ielen legyenec ahoz,
 Halgassanac oc à Károlyly Czaszárhoz.

25 Mert ackor czoda képpen [A szörendet megváltoztattuk, mert a versfőkből összeállítható szöveg C betűvel kezdődő sort kíván.] 30 vigad [Szótagszámbíány.] 33 tanáts [!] 54 valamit szerencze [Szótagszámbíány.]

15. Czac az Velentzessac meg maradánac,
Soliman Czászár frigyében állanac,
Segítséget ellene nem adánac,
60 Barátságát nem véuéc à Károllynac.
16. Auria Andrásnac Károlly izene,
Viz erőuel hogy szépen fel készülne,
Minden hadi szörszámmal fel épülne,
Valami az hadnac ő módia lönne.
- 65 17. Siet Auria készülni haióckal,
Örüll hogy leszen egy hadban Czaszárral,
Igen készül Czászár mellé szép haddal,
Vini akar régi nem baráttýaual.
- 70 18. Paranczola Czászár más Hadnagyánac,
Az Alfonsus Daulus Vastiusnac,
Békét hadna mostan Enarianac,
Eleybe iöne gyalog hadánac.
- 75 19. Az Vastius iò Auria Antallal,
A nagy Auriánac Attyafiáual,
Indulánac nagy szép hatuan haióckal,
Kic mind rakuác vitezlő férfiackal.
- 80 20. Röuid üdön soc iámbor egybe gyüle,
Kęt Sanseuerinus haiókat szörze,
Saiát pénzéuel kész kęt wr épüle.
Vitezlő szörrel, Károlly mellé méne.
21. Igen szépen azoc mellet készülne,
Spinellus à Karafaua, épülne,
Spaniol Alarkoual el eredne,
Kölczégekben Károlly mellé sietne.
- 85 22. Bátorsággal vadnac indulásokban,
Toletamis Peter egész haiókban,
Vitezeket szörze szép het haiókban,
Kölczéguel épülést tön azokban.
- 90 23. Ez haióc készec löuén mindeneckel,
Algyuc, taraszkoc, nagy soc eléseckel,
Ezec melet vitezlő szép szín néppel,
Vastius indula iò reménséggel.

24. Kampaniánac egész iffusága,
 95 Köüetéc Vastiust soc szép haiókba,
 Indulánac velle nagy vigaságba,
 Károlly mellé poganoc ellen hadba.
25. Együt à Toletanus Pëter fia,
 100 Iudulla, Fridericus neue vala,
 Pannorumba hamar iuttanac vala,
 Melly váras à Siciliaban vala.
26. Söt Auria Andras is hamarsággal,
 Epüle tizenhat öreg haióckal,
 Ezec melet nagy szép három gállyáckal,
 Czaszárhoz Hispaniaba mén azzockal.
- 105 27. De à Czászár à Spaniol wraknac,
 Régi mód szerént paranczol azoknac,
 Gyalog és louag hadat meg adianac,
 A mint régi szokása az országnac.
28. Engedelmesec Károllynac az wrac,
 110 Szép nyóltz ezer gyalogot mellé adnac,
 Kic mind válogatuán egyic valánac,
 Ezec melet het száz louagot adnac.
29. Kapitányul ezec elöt boczátác,
 115 Mendocius Montegiust inditác,
 Halgatnia ez hadnac ötet hadiác,
 Bö kölczéggel Czászár mellé boczátác.
30. Ott meg látuán nagy soc iámbor wrfiac,
 Karoly iò szándékát, velle indulnac,
 Füzetés nélkül Károllynac szolgál nac,
 120 Láttýác nagy hasznát ebből hazáioknac.
31. Reménségben Károlly nagy ióban vala,
 Lusitaniai király ki vala,
 Kinec leánya à Károllynal vala,
 Attyafiát mellé küldötte vala.
- 125 32. Nagy szép huszon ött haiockal ez vala,
 Kiket Karauelláknac hinac vala,
 Kët ezer gyalog ezekben iò vala,
 Viadalhoz valo szörszám soc vala.

- 130 33. Igen örög hatuan haioc is iutnac,
Kic nagy terhő allà valóc valánac,
Kész hadat, soc élést kikre rakánac,
Ezeken soc gyilkos népec valánac.
- 135 34. Az Károlly Czászár paranczolattyából,
A gyilkosoc meg tartattác halálból,
Hogy ezec euezenec ez haiókból,
Ezért tartattánac meg gyilkosságból.
- 140 35. Temerdeki éléssel kazdagsággal,
Haiókat raknac soc hadi szörszámmal,
Terhölénec vitézlő ferfiackal,
Algyuc, tarasz koc, porr, gilyobissockal.
36. Hamar ez meg léuén *meg* paranczola,
Aszszony ember, gyermek mind el maradna,
Feie esic vala ki eszt *meg* háгна,
Hadat bátorituán vizen indulla.
- 145 37. Sardiniaba hadáual euezuén,
Karalis várasba Vastius léuén,
Szép hadánac Károlly ott is örüluén,
Meg indulla, iò reménségben léuén.
- 150 38. Véleködést, mulatságot el haguán,
Soc vitorlákat à szélnc boczátuán,
A nap enészeti szél szépen fuuán,
Üezöknec iò segítséget aduán.
- 155 39. Portusára iutánac Vticánac,
Melly határa vala az Affricánac,
Paranczola Károlly egész hadánac,
Segítség ért menybe fel kiálczanac.
- 160 40. Röttenetes vala az Károlly hada,
Mert nagy à soc haióknac széle hoszsza.
Lobog az hadaknac süren zázlóia,
Magas hegyről nézi földnc lakóia.
41. Ebben hamar hir lön Barbarossánac,
Száma ninczen soc keresztyén haióknac,
Eszt meg láttác várából Karthagonac,
Nem iò hir lön ez Hariadenusnac.

- 165 42. Mert Pogan raboc ot el szaladoznac,
Kic keresztyénektől keményen tartatnac,
Karolly hadáról kic mindent iól tudnac,
Barbarossánac kic minden hirt mondnac.
43. Olly igen félemléc az Barbarossa,
170 Iól érti Károlyly Czászár ielen vólna,
Het száz körög haióckal közel vólna,
Szép hadáual ő reia indult vólna.
44. Czoda igen kérdezi à raboktól,
Mi végre inditattot had Károlylytól,
175 De főképben egy keresztyén fogollytól,
Az iò Aloisius Presendától.
45. Ottan Barbarossa à fő népeket,
Egybe gyüte, és bátorita őket,
Szólla nekic szép bátor beszédeket,
180 Had viselésre fordítac eszeket.
46. Ne fellyetec (vgy mond) è sokaságtól,
E keresztyén Czaszárnac hatalmától,
Mert ezzec lesz nec mü nekünc predaul,
Ez hadra mert indultac oktalannul.
- 185 47. Semmic lesz nec ezec mü erőnc ellen,
Mert az hew üdön el vesznec hertelen,
Semmic lesz nec erős gyallogünc ellen,
Es az iò Numida louagoc ellen.
48. Igen nehezec ellenség gyalogi,
190 Lábokat à föueny iól el be nyeli,
A fegyuer *nehéz, terhő* eszt müüeli,
Illy hew üdön szomiuság őket öli.
49. Lám ez hadat hirrel melly nagynac mondiác,
Illy szüc földén ehség miat el fogynac,
195 Lassan lassan meg döglenc, el hálnac,
Wy vitézecz, vastagságot nem szoktác.
50. Imè Károlyly ő nagy méltosagáual,
Mü predánc leszen nagy kazdagsagáual,
Hatalmunkban leszen az ő hadáual,
200 Düczőkedünc mü enyi soc rabunckal.

51. Aszt el hidiétec, ügyeközem ezen,
Fegyuer, élés, segítség böwen legyen,
Fogyatkozás dolgainkban ne legyen,
Soc Numida segítség velünc legyen.
- 205 52. Röuid szoual, tölletec eszt kiuanom,
Guletat meg tartania akarom,
E munkát fel vegyétec akaratom,
Óltalmazását tü tölletec várom.
- 210 53. Igen örökedietec óltalmazni,
Soliman Czaszárnac aszt meg tartani,
Ha hír newben akartoc neueködni,
Hatalmas Czaszártól soc jókat venni.
- 215 54. Ott à fő Törökec elő állánac,
Sina Kefat, kit zsidónac *mondanac*,
Haydin, Tabác, Salec velle valánac,
Gyafer Agaua nagy bátron szólánac.
- 220 55. Czoda bátorsággal aszt fel fogadác,
Várat halálíg Czaszárnac tartanác,
Hirec neuec romlását nem akarnác,
Söt meg öregbiteni ebből várnac.
56. Vgyan készülne ezec Ianczárockal,
Es válagatot kezes Affrusockal,
Guletaba be menénec azockal,
Batorsággal váriác Károlyt hadáual.
- 225 57. Batorságot szüuekbe nagyot foktac,
Barbarossa szouahoz igen biznac,
Hiszic, Hogy Karollyal szégyent vallatnac,
Mert magoknac nagyot tulaydonnitnac.
- 230 58. Igen erős vala Guleta vára,
Tunnis országnac vala fő bástyáia,
Azért óltalmára sietnec vala,
Mert országot az várból örzic vala.

EZ ÉNEKNEC II. RÉSZE.

Az erős Guleta várnac vitatásáról, és meg véuéséről.

- 235 1. Czaszárnac halljátoc már ki szállását,
Szárazra hadáual ö ki állását,
Erös Guleta vára meg szállását,
A ket félnece ot erös hartzolását.
- 240 2. Vitez Hadnagyánac ö paranczola,
Hogy gyalog had rend szerént ki szállana,
Iò móddal, hogy ellenség ne árthatna,
Mert soc pogán à tenger parton vala.
3. Lön soc löuéldezés à pogánokra,
Spaniol had ki szálla à szárazra,
Soc gilyobist szóra à pogánokra,
A pogán nép ottan indulla vtra.
- 245 4. Az Olaszoc az vtán ki szállánac,
Vastiustol szép rendben állatánac,
Az vtán Németec is ki szállánac,
Údeiglen ezec mind helyt állánac.
- 250 5. Röttenetes löuéldezéssec lönece,
Az louagoc is ell ki költezénec,
Míg az álgyc, szörszámoc, költesztötnece,
Az gyalogoc addig mind rendbe lönece.
- 255 6. Iò reménséggel Károlly is ki szálla,
A menybeli Istennec hálát adà,
Könyörge, segítség lönece pogánra,
Visselne gondot hada oltalmára.
- 260 7. Ott szép móddal bölczen tábort iártata,
Ket torony köszt szép sátort fel vonnata,
Salinarianac egyic neue vala,
Aquariánac tornya à másic vala.
8. Az Károlly el választá ö hadából,
Seregeket ki küldé táborából,
Poganokat kergessenec tábortol,
Bizuást czeleköthessenec azoktól.

- 265 9. Czoda képpen az Affrusoc forgódnac,
Mind óránként azoc környül forgódnac,
Louag, gyalog, vtánnoc sarkalkodnac,
Kimiletlen kit kaphatnac le vágnac.
- 270 10. Spinda Ieronimus ott el esséc,
Ki egy Numidatol el ökleltötéc,
Vgyan azontól feie el vétetéc,
Kin az Károlly Czászár igen bánkodéc.
- 275 11. Ezenközbe más fő ember is vesze,
Federicus Carectus ott ell vesze,
Numidákban puska mia soc vesze,
Vastius ot szép két sereget szörze.
- 280 12. Czac hamar à régi váras helyére,
Karthago régi templóma helyére,
Két zászlo népét allata az helyre,
Hogy lönnénec tábornac örzesére.
13. Reménség mindenkor nagy az Károllyal,
Gyakran iár ki ő maga is Strazáual,
Bisztattya népeit nagy batorsággal,
Semmit nem fél, tellyes bizodalommal.
- 285 14. Ezenközben Vastius gondol erre,
Készit mindent tábor erősítésre,
Mindeneket bisztat erőssen erre,
Hogy ki ki mind gondollyon ő feiére.
- 290 15. Tesznec nagy erős munkáloedást ezen,
Minden rendbeli nép forgodic ezen,
Fő nép is mind kapát kezébe veszen,
Köz néppel együt erős munkát teszen.
- 295 16. Az el kezdet erősegnec nagy helye,
Kénszerit mindent ez munka tételre,
Mert az Károlly intötte őket erre,
Hogy ez legyen nekic nagy örzésekre.
- 300 17. Rólla Czászár eszt vegeszte magában,
Ha küsebbec lesz nec is ez munkában,
Nagyob bátorsággal lesz nec táborban,
Nem olly soc vigyázás kel taborában.

18. Igen biznac az várbeli toluaioc,
Táborra gyakran ell ki ütne azoc,
Kic miat nyughatattlanoc Olaszoc,
A táborból löuöldeszettne azoc.
- 305 19. Ott egykorban az várból ki üténec,
A Saleckal Ianczároc ki iöuéne,
Mind tábor erősségeig menénec,
Kikre Olaszoc is ell ki menénec.
20. Sarnensis ki fő, ott *kergeti* vala,
1 10 Salecot, *ki* népéuel ki ment vala,
Salec láta tábortól meszsze vólna,
Rea tere, lön Sarnensis halála.
21. Aszt látúan ö népe ottan futaméc,
De nehez nép Törökektől vágatéc,
315 Sarnensis marháia mind el nyeretéc,
Szép sátora *törökektől fosztattéc*.
22. Czac hamar feiét Sarnensisnac véué,
Iob kezéuel Barbarossánac küldéc,
Zaszloiát is aiándecon be viuéc,
320 Kiért nekic szép aiándéc küldetéc.
23. Rólla örömekben az várbeliac,
Soc álgyu gilyobist táborra szórnac,
Taborbeliec igen szomorkodnac,
Hogy halála löt illy ieles wrfinac.
- 325 24. Esmet más nap más fő Töröc ki üte,
Neue Tabac, haynalkorban ki iöue,
Törökeckel fel hága à töltésre,
Spanioloc késén véuéc eszekben.
25. Meg fárat Spaniolokban le vága,
330 Mendesius hadnagy sem szaladhatà,
Mert ö fegyueres és el nem futhatà,
Kit az Tabac vgyan ott meg nyakaza.
26. A Sarmentus Férentznec ö zászlóiát,
El nyeretéc és teritéc ö útokat,
335 Mert hallánac mindenfelé dob szókat,
Ö ellenec valo indulássokat.

309 kert vala [!] 310 Salec népéuel [Hiányos sor.] 316 törökektől meg fosztattéc [Szótagszámtöbblet.]

27. Igen hamar Károlly is készült vala,
Fegyuerében oda érkezet vala,
De à Töröc már az vár felé vala,
340 Spaniolokat meg feddette vala.
28. *Ez dolgokon Vastius* meg indula,
Minden hadnagyokat ő egybe hiua,
Századosokat is mind elő hiua,
Azoknac ielen létekben így szólla.
- 345 29. Soc gyözedelmeket mű Czaszárunknac,
Velem öszue szörzettetec wrunknac,
Mert nagy vólt ereie mű iob karunknac,
Diczireti, hire szép vólt hadunknac.
30. Tüteket most czac röuid szóual intlec,
350 Elöbi iö hír neuel ingerlelec,
Ne láttassatoc most erőttleneknec,
Hol kellene lönnetec erőssekne.
31. A mostani vétségtetek láttyátoc,
Hogy meuetic ez fegyuertelen látroc,
355 Mert láttyátoc, hogy ezec mind toluaioc,
Kérlec dolgotakat meg iobbiczátoc.
32. Tanáczul én eszt adom most tünęktec,
Paranczolattal is hadiom eszt nęktec,
Vétségtetek diczirettre vigyétéc,
60 Kiuel szégyenteket el törellyétéc.
33. Immar vétségttec vtán dicziretet,
Magatoknac vegyétéc tisztéséget,
Ha ez vtán ilyen vakmerőséget,
Czeleködnec, vegyetec wy hirt neuet.
- 365 34. Sietséggel reáioc ki ütesre,
Készec legyetec ő raioc menésre,
Feienként vigyázzatoc tü mind erre,
Be ne szalladianac az ő helyekre.

341 Az [A versfökből összeállítható szöveg szerint a helyes névmási alak: *Ez*] *dolgokon az Vastius* [Szótagszámtöbblet.] 350 *neue ingerlelec* [!]

35. Reménségünc talám münket meg nem czall,
 370 Vakmeröknec talám szerencze szolgál,
 Mindenkor az úgy bátor szüueknec ál,
 Bátor merész, gyakorta soc iót talál.
36. Ez elegyülésben meg történhetic,
 Őket üzüén, vár kezünkbe eshetic,
 375 Dicziretes hir new nektec adatic,
 Soha neuetec el nem feleytetic.
37. Gradeus, Azuares és Cisnerius,
 Rodericus, Ripalta, és Sarmentus,
Didacus Abila és Ruitius,
 380 Mondác, beszéde nalloc foganatos.
38. Igen fogadac, mindent czelekesz nec,
 Valami szolgálna az iö hir new nec,
 Minden veszedelmet semminec vél nec,
 Az iö inté nec öc eleget tesz nec.
39. Ebben igen soc üdö nem mulhatéc,
 385 E dologban mikor harmad nap teléc,
 Töröc esmet ki ütni szándekozzéc,
 Ben è tiszt Gyaffer Agánac adatéc.
40. Ez Gyaffer Aga soc iö linczárockal,
 390 Es kez üues iö löüö Affrusockal,
 Szinte dél szübe ki üte azzockal,
 Nagy vakmerö képpen társaságiual.
41. Tábor töltésére öc fel hagánac,
 Nyilat, gilyobist táborra szoránac,
 395 Spanioloc, Olaszoc készen vadnac,
 Táborból két felöl raioc rohannac.
42. Czac hammar Vastius harmad sereget,
 Ezec mellé boczáta segitséget,
 Rendele táborban állo sereget,
 400 Külemb külemb segitö seregeket.
43. Olly erős viadal két fél köszt tarta,
 Két fél tiszteség ért erőssen viua,
 Mind két félben nagy soc ackor el hulla,
 Puska löüés miat bennec soc hala.

- 405 44. Meg futamánac Ianczároc, Affrusoc,
Erös viadalban Gyaffer hadnagyoc,
El esséc, és ez lön ö futamássoc,
Vágiác öket Spanioloc, Olaszoc.
- 410 45. Igen sietnec az várban szálladni,
Keresztyénec sem akarnac tágulni,
Várba együt akarnac vellec menni,
Várbeli nép kezde eszébe venni.
- 415 46. Töröc Sina látuán akarattyokat,
Nem várhatà mind kapun be azzokat,
Keresztyéneckel ki zárla azokat,
De pogánoc tuduán ál aytoiokat.
- 420 47. Igen gyorsac ál aytóra sietni,
Keresztyénec nem szünnec öket vágni,
Mind az várig pogánokat hullatni,
Raytoc löt boszszuságot meg torlani.
48. Pocklul bánkodnac Gyafferen pogánoc,
Hogy el eset Gyaffer vitéz Agáioc,
Velle el hullottac soc iò Ianczároc,
Vellec öszue vesztec vitéz Penusoc.
- 425 49. Egy vitéz, fő Olasz akkor el esséc,
Vitéz Didacus Abilat el löuéc,
Löué mia Ripálta sebessedéc,
Soc iò Spaniol, Olasz sebessedéc.
- 430 50. Röttenetessül várból löüéldeznec,
Viszsza térés nehez Keresztyéneknc,
Mert várból süröséggel löüöldeznec,
Löué miat soc Keresztyénec vesznc.
- 435 51. Pironkodnac az várbeli pogánoc,
Meg esmeréc embereckel ö dolgoc,
Várból ki ütésre nem lön töb gondioc,
Vár meg tartás lön szorgalmatoságoc.
- 440 52. E dologban nem soc napoc mulánac,
Fő népeket Károly hiua tanacznac,
Kickel el végeze, Mondíac Senczóknac,
Hogy heába üdöt ne mulassanac.

438 tanaczinac [Szótagszámtöbblet.]

53. Tanáczoć lön, hogy az várbelićknec,
Félelem vtán félelmet adianac,
Töbszer szüuet vennieć ne hadianac,
Igaz félelmet raioć szalitsanac.
- 445 54. Vala Károlyly Czaszárnac erre gondia,
Miképpen Guleta várat meg rontsa,
Törökeket várban mint meg haitsa,
Éléssec, segítségeket el fogia.
- 450 55. Olly szép móddal várat közbe vétete,
Vastiussal sanczokat helylyhesztete,
Egy felöl Spaniolokat helylyheszte,
Más felöl sántzba Olaszokat vete.
- 455 56. Taraszkokat, álgyukat nękic osztá,
Port, gilyobist à sántzokba hordatá,
Harmad sántzban à Németeket hadià,
Egyszers mind ronczác az várat akarià.
57. E három sántzba fő népeket hadia,
Aurianac is Czászár paranczola,
Tisztiben hogy ő is hiuen el iárna,
160 Negyed felöl tengerről várat rontsa.
58. Röttenetesen várat vini kezdéc,
Földen három felöl lönie kezdec,
Negyed felöl Auria emberködéc,
A tengerről löuéssel iól forgodéc.
- 465 59. Röttenetes vala várnac viuása,
Löüéssektől mind szellel föld reng vala,
Mint ha vólna földnec meg indulása,
Füst mia el vétetéc ęg villága.
- 470 60. Ezen löüéstől à tenger háborog,
Erös forrással, taytéckal fel forog,
Mert sürü löuéssel Auria szórog,
Soc haio szörszám löüéstől czikorog.
- 475 61. Forgódnac minden felöl Keresztyénec,
Földről három felöl, három nemzetec,
Mint mutattya ő nękic tisztesség,
Egymást mellyic halladia mesterségec.

62. Olly röttenetes vala à roppogás,
Lőés miat mint vólna föld indulás,
Vala sőtütség és igen nagy zugás,
480 Ben valóknac römülés háborodás.
63. Gyakor löüéstől az várnac köfala,
Bástyaual földre vizbe szakada,
Várban soc pogán à miat meg hala,
Patanttyusoc mind el hullottac vala.
64. Az vár löüést haynalban kesztéc vala,
485 Őreg álgyuckal délig löttéc vala,
Négy felől szántalan soc álgyu vala,
Szinetlen kickel várat ronttyác vala.
65. Régi üdötöl foguan, à mint iriác,
490 Miólta álgyu szörszámot találtác,
Illyen röttenetes vóltát nem láttác,
Algyuknac illy sockaságát sem láttác.
66. A löüéstől dél szüben meg szünnenec,
Földről á pórrnac füsti fel kellénec,
495 Meg nyilatkozéc világa az egnc,
Meg látzic vár törés keresztyéneknc.
67. Seregenként minden zászlo allyánac,
Hat laytorat mindeniknc adánac,
Akarattya mert ez Károlly Czaszárnac,
500 Hogy menyenec ostromlassára várnac.
68. Deréc ostromra hamar indulánac,
Mikor trombitác ostromra fútatnac,
Mert Károlly Czaszártól bátoritatnac,
Nagy zörgéssel ostromlásra rohannac.
69. Olly igen emberkednc Spanioloc,
505 Németekkel forgódnac az Olaszoc,
Igen felelmesec várban pogánoc,
Mind az által löuöldeznec reaioc.
70. Minden felől törésseket meg hágác,
510 Cefut Sinaual Törökec hogy látác,
Magoc nem bizuán hamar futamánac,
Fő Törökec Sinaual szalladánac.

71. Imit amot várbol Töröc szálladoz,
Soc közzülec tenger habiához kapoz,
515 Véletlen veszélt az üdö raioc hoz,
Kin à keresztyén had igen vigadoz.
72. Nagy vigan az Spanioloc vadászszac,
Berkekben à Törökeket fogdassác,
Az vizen is Töröket madarászszac,
520 Kimiletlen pogánokat nyakazzác.
73. Ot, soc pogán testet földre hullatnac,
Mellyen nagy öreme vagyon Károllynac,
Veszedelmét hogy láttya pogánoknac,
Es szép nyereséget az ő hadánac.
- 525 74. Soc álgyu szörszámot várban találnc,
Soc haiókat az vár allól ki vonsznac,
Kiken vigasága nagy az Károllynac,
Szertelen bánattya Barbarossánac.
- 530 75. Vagyon nagy gondban erről Barbarossa,
Mint országot Czászáranac tarthassa,
Károlly ellen mint meg óltalmaszhassa,
Szégyen vallássát mint táuosztathassa.
- 535 76. Olly igen ez kár vallásson bänkodic,
Ez hírt haluán szertelen szomorkodic,
Elmeiében igen meg haborodic,
Mindenképpen magában veszekedic.
- 540 77. Gondolkodic magában nagy dolgokról,
Ielen valo dolga állapattyáról,
Mint vissellyen gondot méltosagáról,
Nagy Tunnis országnac birodalmáról.
78. Röuid üdön Sina az Ianczarockal,
Es velle le szálladot Affrusockal,
Barbarossához érközéc azzockal,
Velle meg maradot fő társaiual.
- 545 79. Azzokat meg látúan à Barbarossa,
Szidalom beszédekert raioc hányà,
Szégyen vallással azokat ortzázza,
Es nagy fenyegetéssel pirongatà.

- 550 80. Czac hamar Sina, társai képében,
Barbarossanac fele/ ilyen képpen,
Tudod dolgunkat nekünc mindenképpen,
Vóltunc mindenkor vitezlő életben.
- 555 81. Igazán ha szabad most velled szólnunc,
A míg fegyueres embereckel vittunc,
Dolgainkban mind addig iól forgottunc,
Semmi dolgunkban meg nem fogyatkosztunc:
- 560 82. Osztan mikor pokolbeli ördeggel,
Vinunc keletéc ő dühössegéuel,
Ki műnket ő rettenetes tizöuel,
Iyeszte, föld indulás félelméuel.
83. Semmi czodad ebből neked ne legyen,
A te szüued háborodást se tegyen,
Ha el iöttünc illy nagy ellenség ellen,
Ki az várban semmit nem hadia éppen.
- 565 84. Igen nagy röttenéssünc lön dolgától,
E pokolbeli ördeg hatalmától,
Égő tüze röttenetes vóltától,
Czodállýac aszt, mint szabadultunc attól.
- 570 85. Söt ez vtán à te iob szerenczédben,
Szolgállunc te neked minden ügyedben,
Ha velünc löttel volna szömélyedben,
Te is meg röttentél volna szüuedben.
- 575 86. Segitséged leszünc mü ez várasban,
Ez várasnac, várnac meg tartassaban,
Tunnis országnac óltalmazásaban,
Ellenségeddel valo viadalban.
- 580 87. Illy beszédekert haluán Barbarossa,
Lön ő haragiánac hátra hagyássa,
Ő haragiát fordita nagy szép szókra,
Inte öket ország óltalmazásra.
88. Minnyáian kérlec hogy most ez ország ért,
Ellenséggel viunc maradássunc ért,
Iò hirünc neuünc ért, tisztességünc ért,
Soliman Czaszárnac méltosaga ért.

- 585 89. Olly bizonyal hiszem én eszt szüüemben,
Guletáról Károlly illy nagy öremben,
Nem leszen: Mert esmet fordul kezünkben,
Söt leszen Károlly nagy keserűségben.
90. Az Numida seregec ielen vadnac,
590 Gyalog, louag, szép haddal velünc vádnac,
Élni, halni, mü melletünc akarnac,
Együt velünc szolgálmac à Czaszárnac.
91. Nagy kazdagon Numidáknac füzete,
Fö népeket kazdagsággal terhele,
595 Affrusoknac is kazdagon füzete,
Numida had nagy hiwséget ielente.

EZ HISTORIÁS ÉNEKNEC III. RÉSZÉ.
Mint iöt Muleasses Király Károlly Czaszárhoz
Es mint hartzoltanac, &c.

1. Deréc viadal módiát már el kezdem,
Ha most meg halgattyátoc én beszédem,
Muleassesról beszédem el kezdem,
600 Károllyhoz ö iöüését meg ielentem.
2. Régi királly nemzetségből ez vala,
Ki ez elöt Coronás királly vala,
Tunnis országban wralkodic vala,
Barbarossától ki üzettet vala.
- 605 3. Ez dolgokban Czaszár mikor forgana,
Azon közben Muleasses el iuta,
Tulso Numidiabol ki iöt vala,
Dorax hertzezzel Czászárhoz iöt vala.
4. Ackor Károlly Czaszár ö sátorában,
610 Székiben ül vala méltosagában,
Muleassest hogy be viuéc sátorban,
Kinec nagy bizodalma az Károllyba.
5. Siet meg apolni Czaszár iob kezét,
Euel mutatni engedelmessegét,
615 Keresztyén Czaszárhoz ö nagy hiwségét,
Hozza iö keduét és nagy reménségét.

6. Deréc száua tolmác az által erről lön,
Károly Cszászár nac könyörgést erről tön,
Hogy országát Károly néki meg adna,
620 Mert kezében leszen à mint ő látna.
7. Eszt monda: Hatalmas Cszászár, én hiszem,
Azért hozot ide az én Istenem,
Noha felségeddel külemben hitem,
Királysagomra légy nagy segítségem.
- 625 8. Vgyan azzon nagy Istent én is vallom,
Ki az eget teremttöte imádom,
Im országom kezében leszen látom,
Nyiluán valo győzedelmedet látom.
9. A közenséggel valo ellenséget,
630 Iöttel meg rontani kegyetlenséget,
Kin iob részére vettél győzedelmet,
Mert kezében látom fő erősséget.
10. Látom nyiluán, hogy ő gonosságokat,
Most meg füzetec soc toluaylásokat,
635 Te általad hiszem lakolásokat,
Touáb nem viszi ő gonosszágokat.
11. Kegyetlenségeket mostan meg rontod,
Ez országot tudom hogy el foglalnod,
De reménségem, hogy nekem meg adod,
640 Mert eszt mutattya Cszásári nagy vóltod.
12. Olly engedelmissen adót meg adni,
Kész leszec felségednec szolgáltatni,
A míg éllec nagy hiwséggel engedni,
Iò tétedről soha nem feleytközni.
- 645 13. Soha kétséged felöllem ne legyen,
Iò tételed nekem kezessem leszen,
El vöt iò tétel feledue nem leszen,
Mert én szüemben ez be iruan leszen.
14. Ellenségim ellen Siciliából,
650 Segitséged vároc és Sardiniából,
Felséged közel valo országidból,
Hiszem segítségül lesz iò vóltotból.

15. Régi nemzetségem, hiszem meg nézed,
En Király nemzéssem meg tekinted,
655 Mert Czaszár vagy romlásom könnyörülled,
Meg vöt országot kezemben eresztet.
16. Vélekedetlen Károlly meg felele,
Tolmácztól hamar felell ezekre,
Ügyeközet nagy soc üdeie erre,
660 Hogy toluaiokat földről el törellye.
17. Itt meg füzetésse soc toluaylasát,
Barbarossauul az ő soc rablását,
Segitségül hitta mennyei atyát,
Es à Christust, egy Megváltó szent fiát.
- 665 18. Czac meg lássa, hogy ő hitet meg tarcza,
Mert kétséges, mint Penusoknac módia,
Meg véuén országát, neki meg adia,
A mit mondot, czac magát ahoz tarcza.
19. Iò keduel eszt Muleasses halgata,
670 Károlly iò szándékáról hálát ada,
Mindeneket nekie fel fogada,
Mind à lönne, à mit Czászár akarna.
20. Azért Czászár királynac kezét foga,
Mellyel neki nagy kegyelmet mutata,
675 Egy szép sátort közel ő fel vonatà,
Muleassest à sátorba szálita.
21. Czeleködic Királly nagy emberséggel,
Esmerködni erökedic fő néppel,
A tábort meg körüli fő népeckel,
680 Nezi tábort melly nagy erőssítéssel.
22. Ott álgyuknac, taraszkoknac sokságát,
Hogy meg néze hadi szörszám soc vóltát,
Czodállya à Károlynac soc puskását,
Táboránac hertelen illy munkáiát.
- 685 23. Meg kérdezéc ő tölle az Hadnagyoc,
Barbarossa ellen ha elég hadoc,
Szömbe viadalhoz ha vagyon módioc,
Ha meg verethetnécc töllec toluaioc.

24. Meg felele Király erre azzoknac,
 690 Iolehet, nagy hada Barbarossánac,
 Penusoc nem iö szüuel hozza vadnac,
 Fegyuertelen seregek Numidáknac.
25. Egy keuēs Töröc szin népe ki vagyon,
 Mellyhöz nēki fő bizodalma vagyon,
 695 Ne vélyéc hogy az soc viadalt állyon,
 Sokat azokban meg halnia hadion.
26. Numidákat viadalnac álattya,
 Azzockal Penusokat ki boczátya,
 Azokon tü szüueteket próbállya,
 700 Ianczárokat ő szükségére tarttya.
27. Deréc hada Penusoc és Numidác,
 Azokat velletec szömbe vitattyác,
 Kiknec vérét velletec ki ontattyác,
 Ielen lesz nec, ha gyözedelmet láttyác.
- 705 28. A mit müuelhet az ő vérec köuül,
 A Törökek nec veszedelme köuül,
 Mindent késért másnac veszedelméuel,
 Az Affrica beliek nec véreckel.
29. Tü nēktec pediglén az viadalban,
 710 Sullyosb semmi nem leszen dolgotokban,
 Mint hogy lesztec hēw üdön szomiuságban,
 Hanem ha hordosztoc vizet hordókban.
30. A napnac forrosága és szómiuság,
 Viadaltokban leszen ártalmasság,
 715 Nap hēwségétől, fegyuertől faratság,
 Ebből iö tü reátoc nagy szomiuság.
31. Czaszarnac eszt hadnagyoc meg beszélléc,
 Mellyen szüue igen meg vidámodéc,
 Gyözedelemre ezen indultatéc,
 720 Bizonyos reménségben bátorodéc.
32. Röuid hartzok naponként történé nec,
 Töröc é Numida louagoc ki iönec,
 Táborból, Spanioloc is ki mennec,
 Ütközéssec, kemény hartzoc ot lesz nec.

- 725 33. Egykorban pogánoc apro álgyukat,
Nem meszsze táborhoz vonác azokat,
Táborra mind löuældözéc azokat,
Igy mutattyác az ő bátorságokat.
- 730 34. Rólla Károlyly nem sokat gondolkodéc,
Tábor őrzéssére had rendeltettéc,
Montegius Czaszártól ki küldetéc,
Pogánockal szép viadal kezdetéc.
- 735 35. Vgyan Czászár szép seregeket szörze,
Louagokat, gyalogokat rendele,
Kickel à táborbol hartzra ki méne,
Pogánockal ügyeköznie kezde.
- 740 36. Montegius *ott* hamar sebesedéc,
Egy fő Numidától meg ökleltetéc,
Garzias Lassius is ot el esséc,
Spaniol Karaffától meg tartatéc.
37. Fogllya mert ot essic vala Garzias,
Federicus Karaffa neki hiw társ,
Kitől törtinéc társa ért vér ontás,
Ő maga vérében is lön ki omlás.
- 745 38. Eszt látúan Károlyly, à fegyueresseckel,
Segítségül méne nagy sietséggel,
Pogánoc ot létét nem türhetéc el,
Meg futamánac öc hertelenséggel.
- 750 39. *Lám* álgyu szörszámokat el hagyánac,
Mind az által futásban hártzolánac,
Mind két félben sokan ot el hullánac,
Sürö löuessec az hartzon valánac.
- 755 40. Istent, szent Iacabot Károlyly kiálttya,
Egesz hadánac hartzon ez ielt hagyta,
Poncius Andrást el eytue ot láttya,
Louag üti pogantól szabadittya.

737 Montegius hamar [Szótagszámhiány.] 749 Az álgyu [A versfökből összeállítható szöveg *L* betűvel kezdődő szót kíván.]

41. Czac keűş Görög louagia Károlynac,
Kic pogánhoz hartzon hasonlitatnac,
Pogán ellen hartzon igen forgódnac,
760 Coroneus Lázár Hadnagy azzoknac.
42. Illyenképpen hogy az hartz végesztetéc,
Harmintz ezer pogán öszue gyütetéc,
A Barbarossától bátoritátéc,
Hadnagyul egy Numida pap adatéc.
- 765 43. Vala egy torony Kartagónac dombián,
Kiben az Károlly szép népet szalituán,
Tábor legyen toronyból óltalmazuán,
Ez toronyra vala pogán induluán.
- 770 44. Meg szoritottác vala à toronyban,
Spanioloc valánac már nagy kinban,
Tűz és füst miat vadnac ohaytásban,
Pogánoktól erős ostromlatásban.
- 775 45. Seregeckel haluán Károlly indulla,
Gyaloggal louaggal szépen mozdulla,
Erős viadalt pogánockal tarta.
Kiket végre Károlly meg futamtata.
- 780 46. Ez pogánokban sockat le vagánac,
Ott halála lön nagy Numida papnac,
Velle öszue ieles fő Numidáknac,
Szép nyeresége lön Károlly hadanac.
47. Czoda bátorsága Károlly Czaszárnac,
Ielen ackar lönni minden dolgánac,
Tekintetet ád ő méltosagánac,
Hírt neuet hagyot vtanna valóknac.
- 785 48. Vala egy nihány ot à fő népekben,
Kic valánac illyen ügyeközésben,
Hogy elég vólna már à tisztességben,
Meg teritenéc Károllyt ő földében.

774 Gyalagockal [Szótagszámtöbblet.] 775 pogánnal [Szótagszámhiány.] 776 futamta [Szótagszámhiány.] 777 Az pogánokban [A versfökből összeállítható szöveg E betűvel kezdődő szót kíván.] 782 ackor [!]

- 790 49. Nem türhetéc akarattyoc ielentéc,
Tanáczókat Czaszárnac meg emlitéc,
Czaszártol beszédec meg halgatatéc,
Végezetre hogy dolgokat végezéc.
- 795 50. Dorgálás képpen Czaszár nekic szólla,
Mint félékenieket feddette vala,
Mert ő dolgoc alkolmatlanság vala,
Felelem, *miuel szüuec* rakua vala.
- 800 51. Ott à Czaszár ell kezde ő beszédet,
Hogy ne féltenéc semmiben szöméllyét,
Mert Keresztyénség óltalmaért feiét,
Nem szánya, és ki ontani ő vérét.
52. Söt azért iöt mostan ő Affricába,
Hogy gondot visselne méltosagára,
Keresztyén országoknak óltalmára,
Pogánoknak lönne nagy romlássokra.
- 805 53. Eze hogy ha így nem történhetnénc,
Lönne tiszteséges halál feieknek,
Adnác meg lelkeket ő Isteneknek,
Így is szégyenségec tauol legyenec.
- 810 54. Váriác czac meg már az hólnapi napot,
Meg láttýác pogannal viadallyokat,
Mert Isten vezérli az ő hadokat,
Ő visseli nekic minden gondiokat.
- 815 55. El kezdet dolgoknak békét hadianac,
Vitézeknek feelmet ne adianac,
Bátor szüuet ő magoknak fogianac,
Könyörgéssel Istenhöz ohaytsanac.
- 820 56. Ne féllýenec, Mert ő az ellenséggel,
Szömbe meg vi bátron à pogan néppel,
Az egy igaság ért kegyetlenneckel,
Isten ielen leszen ő hiueiuel.
57. Töltéseket tesznec Guleta várán,
Minden felöl az vár meg omlot falán,
Sietséggel mindenec készen áluán,
Guleta varába népét választuán.

- 825 58. Vagyon Czaszár el indullo szándékban,
 Kegyes Istenéhez fel kiáltásban,
 Kéri szerenczesitse ő hadában,
 Vegye őket szent szárnya árnyékában.
59. Soc olay kertec, kic környül valánac,
 830 Kinec által azoc el *ki* iaránac,
 Ha mi czalárdsága vólna pogannac,
 Hamar minden hírt kimec meg hozánac.

EZ HISTORIÁS ÉNEKNEC III. RÉSZE
 Az ütközettről, mint lőt Károly Császár diadalmos
 à Barbarossa ellen, Es mint ültötte Muleassest
 az ő elebeli Tunetum Királyi székeiben.

- 835 1. Vegyüc elő két had szömbe állását,
 Deréc szerént hadac szömbe viuását,
 Poganokon Karolly boszszu allását,
 Muleassesnec helyére állását.
- 840 2. Paranczola Czászár az Vastiusnac,
 Hogy inditóia lönne szép hadánac,
 Viadalhoz rendellye módiát annac,
 Készen léuén hadac, meg indullyanac.
3. Rendele el Vastius az hadakat,
 Ball kéz felől szárnyul az Olaszokat,
 Iob kéz felől hadià Spaniolokat,
 Közébben Németeket és álgyukat.
- 845 4. Elöl forgódic szép szörrel Vastius,
 Mert fő hadnagy vala, bölcz, igen okos,
 Szüueben is vala nagy bátorságos,
 Károll vala benne nagy bizodalmos.
- 850 5. Czászár helyét hadià közep zázlóknál,
 Valagatot vitézcekkel, wrackal,
 Fegyueres louagockal gyalogockal,
 Nagy soc iámbor vitézlő férfiackal.
- 855 6. Albanust választa hátul iáróban,
 Mellé adà fegyueres louagokban,
 Gyalog fegyueressec és puskássokban,
 Hogy forgódnéc, lönne bátor dolgában.

7. Trombitát futatà, Dobot ütete,
Szépen rendelt haddal Károly erede,
Lusitanus Laios vagyon melete,
860 Mert sogorsága forgódic melete.
8. Vala Salernitanus Olasz hadnagy,
Vén Alarko vala Spaniol hadnagy,
Ebersteynius vala Nimet hadnagy,
Mint iamboroc forgodnac, és egy sem lágy.
- 865 9. Röttenetes had indulássá módia,
Szép hadaknac sűrő lobog zászloia,
Zöreg dobia, harsag soc trombitáia,
Karolly Czászár magában eszt vigadia.
- 870 10. Az el rendelt *hadat széll* el iária,
Minden rendeket erőssen bízattya,
És nagy intésscekel ő batorittya,
Hadnagiokat viadalhoz oktattya.
- 875 11. Diadalmat nagy bizonynal rémenli,
Szüüénec bátorsága erre viszi,
Erössen Isten nec ióuóltát hiszi,
Bisztatását hada előtt így kezdi.
- 880 12. Emleközzetec meg erről vitézec,
Soc gyözedelmet nekem szörzettetec,
Allatam nem vólt szégyenbe eséstec,
Söt vólt dicziretes gyözedelmetec.
13. Olly hires vólt mindenben vitésgtec,
Meszsze hallot io hiretec neuetec,
Dicziretes vólt tü had visseléstec,
De most tü szeb és iob neuet vésztec.
- 885 14. Pogán ellen most erőssen viatoc,
Az Istenben legyen bizodalmatoc,
Gyözedelmet ő általa váriátoc,
Reménségben hidiétoc, nem czallattoc.
- 890 15. A segít meg, à ki ért hadakosztoc,
Mert most hit ellenségi ellen vitoc,
Bizonyal segítségét meg lattyátoc,
Szép nyereségeckel meg kazdagultoc.

- 895 16. Türietec azért most az nap hewségét,
Es fegyuereteknec ő nehezségét,
Ez nagy főuenyt és pornac fel kelését,
Mutassátoc szüuetec keménségét.
- 900 17. Reia Károlynac vitézec felelnec,
Ő szauára neki illy vállaszt tesz nec,
Fel kiáltuán, mindenre készec lesz nec,
Minden nyauallyát türön el szenued nec.
- 905 18. Ötet Királlya nem czac Affricában,
De még Coronázos Ierusalem ben,
Szent koporso leszen szabadulásban,
Ötet fel emelic illy méltóságban.
- 910 19. Pogánockal készec öc hadakozni,
Bátorsággal most is szömbe meg vini,
Régi gyözedelmeket wyitani,
Igaz hit melet míndent el szenuedni.
- 915 20. Eszt végezuén Vastius maga mellé,
Válogatá ő forgodássa mellé,
Iò Spaniolokban választa mellé,
Kęt zászlo allya puskást feie mellé.
- 920 21. Reaioc üt nec soc felöl pogánoc,
Könyü szerrel mért vadnac az Affrusoc,
Löuöldezic azzokat à puskássoc,
Kic elöt gyakran meg futnac pogánoc.
- 925 22. Forgódnac ott Spanioloc, Olaszoc,
Bisztattással ielen vadnac Hadnagyoc,
Ingerked nec ő vellec à Pogánoc,
Sokszor futamnac, sokszor tęnec azoc.
23. Imè vitézec hewség nec miatta,
A fegyuer nehezség nec alatta,
Bágyadnac szomiuságnac miatta,
Futua siet nec egy meg látot kútra.
24. Lön è miat meg romlása rendek nec,
Maga hordóckal hordássa vizek nec,
Meg nem szünnie osztatni seregek nec,
De nem lehet enyhítése hęwség nec.

916 gyakran futnac [Szótagszámhiány.]

25. Igen haragszic Vastius magában,
 930 Hátra veri népet à rend állásban,
 Sokan vadnac szó fogadatlanságban,
 Kin Czászár is meg haraguéc magában.
26. Vtánnoc indula meg nem türhete,
 Sokaknac az hátokat ott meg vere,
 935 Seregekbe azokat viszsza üzze,
 Meg bomlot rendeket így meg epüte.
27. Mikor kész szerevue seregec mennec,
 Pogán felöl ottan hirec iöuéneç,
 Tunetumtól három mély föld iötteneç,
 940 Viadalhoz öc szépen készülteneç.
28. Ez híř haluán Károlyly igen forgódic,
 Hada tölle igen bátoritatic,
 Vastiustol minden rend el iáratıc,
 Meg bomlás rendekben nem találtatic.
29. Igen hamar két had szömbe érközic,
 945 Barbarossa hada nagynac láttatic,
 Bizonyal száz ezernec az mondatic,
 Sürö zászlockal had ékesnec tetzic.
30. Vonata elő pogan soc áldgyukat,
 950 Keresztyénekre lötete azokat,
 Hogy meg boncza szépen szörzet hadokat,
 De nem tehete aual ártalmakat.
31. Siet Vastius is arra gondolni,
 A pogánokra álgyukat vonnatni,
 955 De látuan annac késédelmet lönni,
 Kezde ebben tanácsát váltosztatni.
32. Vitézecz szüine nagy geredéssekben,
 Vadnac viadalhoz nagy iell kérésben,
 Daulus Vastius örül szüüében,
 960 Hogy illy iö ielt esmer az vitézekben.
33. Nagy iö keduel erröl Károlylyal szólla,
 Neki tetzic álgyu nem szükség vólna,
 Melly nem mindenkör haszonra szolgálna,
 Vitézekben ö most nagy iö ielt látna.

- 965 34. Itt történhetic è késedelemből,
A pogánság szüuet vészen ezekből,
Mü vitezünc szüue lassodiéc ebből,
Ne ketélködiünc mü gyözedelmünkéből.
35. Czászár erre Vastiusnac felele,
970 Dauale, A mü nêked tetzic ebbe,
En is vagyoc most azon êrtelembe,
Az vitezeknec futás te ielt ebbe.
36. Vigan meg szörzem eszt, Vastius monda,
Czászárral à seregetek bisztata,
975 Viadalra nagy szépen bátorità,
Az vtán Károlyly Czaszárt meg szolita.
37. Már én is élec én birodalmammal,
Te tölled adatot hadnagysággommal,
Paranczoloc nêked hogy hamarsággal,
980 Innét táuozzál Czászár gyorsasággal.
38. Sietséggel meny nêked rendelt helyre,
Történetből ne légy veszedelmünkre,
Mind ez egész hadnac nagy veszéssére,
Mert egy gilyobis útát nyit ezekre.
- 985 39. Arra Károlyly mossolyoduán felele,
Szólla nêki Ettől semmit ne félne,
Mert nincz Czaszárokról emleközetbe,
Hogy senki veszet el álgyu lövésbe.
40. Leg ottan azért Károlyly meg indula,
990 Az ő nêki rendelt helyre be álla,
A közbe soc dob, trombíta szólala,
Röttenetessen had öszue roppana.
41. Vagyon két felöl olly erös kiáltás,
Röttenetes nagy czattogás, roppogás,
995 Tetzic hogy leszen égből szackadozás,
Es hogy alláttoc vagyon föld indulás.
42. A keresztyénec sürön löuöldez nec,
Gilyobissockal pogánokat vesztnec,
A pogánoc is akint czelekesz nec,
1000 Nyilat, gilyobist sürön raioc hintnec.

981 helyedre [Szótagszámtöbblet.]

43. Tertinetből Ferdinandus Gontzaga,
Ki leg elől ütközéc poganokra,
Egy fő Numida hertzeget le vága,
Vtánna valóknac szép útat nyita.
- 1005 44. Ott hamar három százat poganokban,
El löuöldezénec az Affrusokban,
Kin pogánoc löneć háborodásban,
Es az álgyc melöl meg indulásban.
- 1010 45. Röttenetessen futásokban hulnac,
Keresztyénektöl lötetnec, vágatnac,
A Barbarossa hada mellé futnac,
Meg tērésre nem bátoritathatnac.
- 1015 46. Ezeć félelmet Barbarossa látuan,
Ottan hadi tanáczat meg fordituán,
Ellensége ellöt lön meg induluan,
Tunetumban ő hadát be szálituán.
- 1020 47. Meg szálita à töb futo népeket,
Váras környül az hostatokban őket,
Seregenként mind el rendele őket,
Es maga mellé tarta törökeket.
48. Gondolkodic, az ő eszét forgattya,
Mint Károlyyon szégyenét meg torollya,
Erös bószszuiát mint rayta meg állya,
Solimannac mint az országot tarcza.
- 1025 49. E meg löt dolgon Károlyly vigadoza,
Ellenség táborra helyére szálla,
Erröl fő népeckel tanáczot tarta,
Hogy másod nap Tunetumot meg szállya.
- 1030 50. Nagy félelmec Pogánoc szüüet szállác,
Károlyly tanáczát mert nekic meg hozác,
A Numidác mikor è hírt meg hallác,
Barbarossat seregenként el hadiác.
- 1035 51. Ezeken Barbarossa meg iyede,
Szokasánal feletteb meg röttene,
Czoda dolgot ő gondolnia kezde,
Melly gondolatot fő népeckel közle.

52. Röttenetes vala ö gondolattya,
Mert vala hat ezer Keresztyén rabia,
Tunetum tömletze ezeket tarttya,
1040 Meg ölnie ezeket mind akaria.
53. Igen vissza tetzéc Czefut Sinasnac,
Hammar szólla erről Barbarossánac,
Nem illic eszt müuelnie Királlynac,
Tisztésége ellen Coronaiánac.
- 1045 54. Sinas mondia, Mert erről felelmedet,
Károllynac ielented röttegésedet,
Félelmedben kétségbe eséssedet,
Meg fertesztenéd *te* iò hír neüedet.
- 1050 55. Hamar euel iò hired ferteszteted,
Vitézeket illy dolgoddal röttented,
Ö bátorságokat euel el vesztet,
Táuozzéc tölled ez czelekedésed.
- 1055 56. Vgyan czac az, E dolgot hátra hagyad,
Soliman Czászár haragiat meg lássad,
Ez dolgoddal ellened ne indiczad,
Az ö nagy méltoságot meg gondollyad.
- 1060 57. Meg szálla haragia Barbarossánac,
Engede à Czefut Sina szauánac,
Meg engede életeket rabboknac,
Várból méne templomába várasnac.
58. A Metsedbe ála méne hadáual,
Szömbe legyen az várasbelieckel,
Nagy Tunetumbeli fő wr fiackal,
Végézzzen maradássokról azockal.
- 1065 59. Nagy örem ádatéc szegény raboknac,
Két fő Törökec szolánac egymásnac,
Szabadioti lönnénec raboknac,
Az várat meg vennéc Károlly Czaszárnac.
- 1070 60. Ieles dolgot akarnac czeleködni,
Poganságot akarnac hátra hadni,
Régi vallássokrol még emleközni,
Istenben, é Iésus Christusban öc hinni.

61. Vala egyic Spaniol nemzetségéből,
Neue Ferentz neki Medeliomból,
1075 Memim neue à Töröc neuzetből,
Rab nemzetséget ki meg szána szüwből.
62. A másic neue Catareus Vintze,
Dalmata ő, de Törökül más neue,
Ez herelt vala, Gyaffer Aga neue,
1080 Méltó nekic neuec emleközetre.
63. Lön hogy Barbarossa méne várasban,
Meg látúan, hogy keues Töröc az várban,
Hertelen lön à tömletz fel rontásban,
Mind à hat ezer rab szabadulásban.
- 1085 64. Ezec várban à fegyuer tarto házat,
Fel töréc, fegyueressitéc magokat,
Imit amot ben valo pogánokat,
Szörnyen vágác vár piatzon azzokat.
- 1090 65. Végre vár kapuiára sieténec,
Ramáda Agáual ügyeközénec,
A Törökec töllec meg gyözeténec,
Vár kapuián töllec ki üzeténec.
- 1095 66. Igen hamar siet Barbarossához,
Olly hírt viszen, ki önekie gonosz,
Az Czefut Sinára nagy átkókat hoz,
Hogy ő löt vólna szüuel à rabokhoz.
- 1100 67. Vigan raboc várbol ieleket tesznec,
Keresztyén el nyert zászlókat ki tesznec,
Porr fel gyutással is ieleket tesznec,
Károlyly hadaba öc így hírt ielentnec.
68. Ezenközbe mennec Muleasseshöz,
Tunetumbol ő régi Királyokhoz,
Wy hírt mondnac nagy Tunetum varához,
Gyakor hirec hamar iutnac Karollyhoz.

1081 Es [A versfőkből összeállítható szöveg L betűvel kezdődő szót kíván.] 1089 sietnec [Szó-
tagszámhiány.] 1097 rabot [!]

- 1105 69. Igen hamar à Czászár el ereszte,
Gyahent és Bucka Nyirat gyorsan küldé,
Szép haddal várba à Rabokhoz küldé,
Várbelieket aual erősíte.
- 1110 70. Nagy szomoru keduel à Barbarossa,
Méne könyörgeni vár kapuiára,
De tekintet nem lön méltóságára,
Mert emleköznec régi szándékára.
- 1115 71. Vellec sockat pogán nem beszélhete,
Láta dolga neki ot iól nem lönne,
Nem iól bánnac várbeliec ő velle,
Nyilat kezéből ráioc löuöldeze.
- 1120 72. Ő dolgáról nem sokat gondolkodéc,
Futamásra népéuel kászolódéc,
Het ezer számu haddal meg futaméc,
Hipponba sietni ő ügyeközéc.
73. Reytötte vala ot el soc gállyait,
Vizbe meritötte vala naszadit,
Várban hatta vala hadi szörszamat,
Vár erősségére ő hiw szolgait.
- 1125 74. Az vár vala, váras egyic kézében,
Vagyon reménsége ő hiueiben,
Hogy felölle nem estenec kétségben,
Figyelmessec vóltac az vár őrzésben.
- 1130 75. Fel vonatà oda iutuán hayoit,
Fel rakatà minden hadi szörszamat,
Esmet hadia várban ő hiw szolgait,
Kiknec aiánla minden segítségit.
- 1135 76. Igen siet ő az Algeriomba,
Eueznie az ő birodalmába,
Iffianta meg vöt szép Királlyságába,
Semmi reménsége nincz Tunetumba.
- 1140 77. Deréc haddal à Károly meg indula,
De hogy ellenség futássat meg halla,
Genuai Adamot el választa,
Szép haiockal pógán ellen indita.

78. Ez hogy közelget vala poganokra,
Látà készec vólnánac viadalra,
Nem esmere ő elég vóltát arra,
Nem lön bátorsága menni azokra.
- 1143 79. A pogán sem üze keresztyéneket,
Mert nem tudta ő erőtlenségeket,
Tudatlanság mia valla ez vétket,
Algeriomba viué Törökeket.
80. Czászár hogy közelget vala hadáual,
1150 Tunetumhoz a gyözedelmes haddal,
Váras népe ki iöuéneç à kolczal,
Hogy Czászárt be fogadiác vigasággal.
81. Muleasses könyöreg á Károllynac,
Kegyelmes legyen várasbeliekneç,
1155 De nem hihet Károlly semmit azoknac,
Mert nem állottác á fogadássoknac.
82. Ez elöt, Mert hò pénszt igértec vala,
Egesz hadnac, è fogadás löt vala,
Elöb elöb mind mutogattac vala,
1160 Mind az oráig meg sem adtác vala.
83. Igen siet Vastius be várasba,
Várasbol esmet siet be az varba,
Hól fogadác ötet nagy vigaságba,
Egy rab reytet kénczet nęki mutata.
- 1165 84. Meg mutata Vastiusnac egy kutat,
Abban lönni harmintz ezer aranyat,
Ki halászsza *ott* Vastius azokat,
Nęki végre Czászár ada azzokat.
85. Ezenközbe várasba szép seregeç,
1170 Be érköznec seregenként vitezec,
Olaszoc, Spanioloc, és Németec,
Predaláshoz kezdénec ott mind ezec.
86. Minden felé tesz nec kapdossasokat,
Vágiác az engedetlen Penusokat,
1175 Predára hányác soc kazdagsagokat,
Nagy soc ezüsteket és aranyokat.

- 1180 87. Olly keserues lön ez Muleassesnec,
Hogy láta veszedelmet nemzeténec,
Mert Németec nem kedueznec senkinec,
Kiméletlen mindeneket meg ölnec.
88. Raytoc semmit azoc nem könyörülnc,
Spanioloc kazdagságnac örülnc,
Pogán ölését hattác Németeknec,
Olaszockal öc aranyat keresnec.
- 1185 89. Ezenközbe Muleasses Czaszárnac,
Könyöreg, legyen kegyelmes várasnac,
Kiáltatà Czászár ot az hadaknac,
Hogy véget vessenec az vér ontásnac.
- 1190 90. Senki embert ne ölylen paranczola,
Foglyot se fogion aszt erőssen hadià
A ki nem fogadna, meg nyakasztattya,
Igy vérontást vitézeckel hagyattya.
- 1195 91. Serény iffiatskákat és szép leányokat,
Reytegetnec el azért aszszonyokat,
Titkony tengerre iktattýác azokat,
Vitézec mert nem türhetic magokat.
- 1200 92. E soc öldekléstől és predalástol,
Késsen szünnénec meg raggadozástól,
Meg kazdagitattánac az várastól,
Tunetom várassa kazdagsagátol.
93. Vége hogy lön è nagy soc öldeklésnec,
Vitézlő népec meg czendeszedénec,
Vigan nyereségeken öruendenec,
Halákat adánac à nagy Istennek.
- 1205 94. Örvendezesse Károlynac is vagyon,
Mert Tunnis ország ö kezében vagyon,
Czac egy dolgon neki bánattya vagyon,
Barbarossa hogy szabadságban vagyon.
- 1210 95. Lön könyörgésse esmet à Királynac,
Hogy hiuen szolgál hóltaiig Károllynac,
Czac ö legyen királlya az országnac,
Meg füzeti adaiát à Czaszárnac.

- 1215 96. Igen nagy kegyelmessége Károlynac,
Meg engede országát à Királynac,
Illy móddal, hogy hiw legyen mint wránac,
Mind pediglen az ő maradékinac.
- 1220 97. Sebes szép két madarászo Sólymokat,
Numidiai két hamar louakat,
Adoba Károlynac adia azzokat,
Esztendenként meg küldie ő azokat.
98. Ellensége legyen Töröc Czászárnac,
Barátságát ne vegye Solimannac,
Igy leszen baráttya Károly Czászárnac,
Mert Károly által wra országánac.
- 1225 99. Hò pénszt füzessen Guletaiaknac,
Válogatot ezer Spanioloknac,
Vétke eben ne eséc à Királynac,
Igy marad békeségében országnac.
- 1230 100. Mert Károly Czászár à Guleta várat,
Magánac tartà Affrica bástyaiat,
Benne hadià soc vitézlő szolgálát,
Illy móddal ada Királynac országát.
- 1235 101. Győzedelmes haddal Károly meg tere,
Siciliaba ő vissza öueze,
Szép győzedelménec nagy lön ő hire,
Soc felől mennec hada nézéssere.
- 1240 102. Nagy hála adást teszen Károly Istennec,
Igaz hatalmas gond visselőinec,
Irgalmas és kegyelmes vezérénc,
Ötet valla minden segitségénec.
103. Ezeket ki be rendele versekben,
Iouiust oluasa egy iò keduében,
Ha ki oluasni akaria böuebben,
Meg talállya harmintz negyed könyuében.
- 1245 104. Más fel ezer hetuen egy esztendőben,
Mikor közelgetnénc à böyt kezébben,
Kalota szekben végezéc Erdélben,
Nagy dicziret Wr Istennec mennyekben.

JÁNOS PAP-CSÁSZÁR BIRODALMA

1. Soc Dolgokról wrac már nektec szóltam,
Historiákból szép dolgokat irtam,
Ieles dolgokat versekben ki adtam,
Szólloc most Indiarol mit oluastam.
- 5 2. Panansz lönne hogy ha eszt el halgatnám,
Mit arról értöttem ha ki nem adnám,
Czac hiába én magamnac tartanám,
A kic nem tudiác, azzoktól meg vonnám.
- 10 3. Emlekezem azért nagy Indiarol,
Feiedelméről, à nagy Ianos paprol,
Ianos papnac ő nagy birodalmáról,
Feiedelemsége állapattyárol.
- 15 4. Czac röuid beszéddel neuezetiről,
Indussoknac keresztyénné létekről,
Keresztyénségeknec az ő rendiről,
Halgassátoc ieles dolgot ezekről.
- 20 5. Tatár Czaszárnac nagy ő birodalma,
Mellyel határos nemes nagy India,
Indus vizről vötte neuét India,
Hoszszu és széles neki birodalma.
6. A nap fel kelléséröl nap nyugatig,
Három *ezer, száz*, negyuen öt melly földig,
Eszakrol Délre enyire nyutozic,
Harom ezer, nyóltz száz, és tizen négyig.

- 25 7. A Christus születésénec vtánna,
Mikor ír nac vala az ió nyóltz százbán,
Ogerus Hertzeg a Dana Markában,
Attyafiaiual lön iò szándékban.
- 30 8. Be hiutuán tizen öt attyafiát,
Meg beszélúén azzoknac iò szándékát,
Inte, öregbiczc Christus országát,
Vehesséc Christustól en nec iutalmát.
- 35 9. Ianos, à Frisiai Király fia,
Kinec Gondeboriff vala az attya,
Ogerus szándékat mikor meg halla,
Iámbor vala, Hertzeg mellé ment vala.
- 40 10. Lönec az attyafiác készülésben,
Nagy reménség ec vagy on az Istenben,
Segítség ec leszen minden ügyekben,
Erössen biznac Christus szent neuében.
11. Iò reménséggel táborban szállánac,
Husz ezer fegyueres louaggal vadnac,
Segítségül Istent hiuán indulnac,
Bizodalommal, bátorsággal vadnac.
- 45 12. A nagy Isten hiueit meg segite,
Győzedelmeckel ügyekben szerete,
Általoc pogánokat meg terte,
Igaz vallásban őket fel épüte.
- 50 13. Czac hamar öc nagy soc tartományokat,
Szigeteket, és soc iò országokat,
Meg haytánac Christusnac városokat,
Magoknac szörzénec wraságokat.
- 55 14. Magasságbeli felséges Istennec,
Hálát adnac kegyes teremtőieknec,
Hogy így visselte ügyeit népénec,
Istent vallác ő gond visselőieknec.
- 60 15. A meg vöt, meg haytot szép országokat,
Az Ogerus kiuánuán igazakat,
Szolituán tizen ött attyafiakat,
Nėkic oszta külen királyságokat.

16. Gondeboriff fia az Ianos vala,
Isten *félő* ayitatos ki vala,
A többi czuffságban neuesztéc vala,
Ianos papnac az iámbort hiyác vala.
- 65 17. Nagy Indiát öc soc tartományockal,
Mikor birnác soc Szigettel, országgal,
Meg épütöttéc hitnec vallásáual,
Vigadnac hogy Isten vagyon hadockal.
- 70 18. Imè törtinéc az ö Hadnagyoknac,
Betegsége bátyyoknac Ogerusnac,
Kin busulássoc lön attyafiaknac,
Testamentoma ez lön Ogerusnac.
- 75 19. Fiát Gondeboriffnac, Ianos papot,
Látuán benne nagy ayitatosságot,
Hogy meg tarthassa hitben pogánságot,
Nęki hadia ot az fő birodalmat.
- 80 20. Isten igéie hogy inkáb meg állyon,
Pogánokbol löt nép köszt meg maradion,
Töb attyafiánac ö paranczollyon,
Ianos pap Czászárnac mind adót adion.
21. Czoda engedelmessec attyafiac,
Az Ianos papnac öc hiuec valánac,
Adót adánac nęki, szolgálánac,
Mint kösztéc választot fő Czászároknac.
- 85 22. Olly szorgalmatos Ianos pap dolgában,
Istent hirdetteti soc országában,
Erössiti igaz hit vallásában,
Magát foglalta szentség dolgaiban.
- 90 23. Deréc ügyeközesse nęki ez lön,
Christus hiti maradion pogán népen,
Ő nemzetségiuel eleget tegyen,
Halhatatlan neuet magánac vegyen.

62 Isten ayitatos [Szótagszámhiány.] 86 országban [Szótagszámhiány.] 87 hit vallásban [Szótag-
számhiány.] 91 nemzetiuel [Szótagszámhiány.]

24. Országiban azért az Indianac,
Hirdettettet igéie à Christusnac,
95 Általoc szent Mathénac és Thamásnac,
Végezetre Birthalan Apostolnac.
25. Miért hogy az, ezec előtt régen vólt,
Esmet poganságra à nép haylot volt,
Christus vallása nálloc vtálua vólt,
100 Régi szokot pogánság ő kösztec vólt.
26. Ianos pap halála vtán Indusoc,
Ianos pap neuén hittác ő Czaszárioc,
Mostis Belwlgian nyelueken Czaszárocc,
Azon neuén hiyác minden országóc.
- 105 27. Nagy mostis wrasága Belulgiannac,
Noha romlása régi birodalomnac,
Soc nemzetec hitekbén váltosztanac,
Keresztyéni hitet hátra hattanac.
28. Orzága negyuen mostis Belulgiannac,
110 Ezec melet paranczol királyoknac,
Kic neki hodlottanac, adót adnac,
Mint felséges wroknac vduarlanac.
29. Sceua országban ő fő lakohellye,
Mert igen böwséges zsiros ő földe,
115 Iól szolgál az eg mértéklettesége,
Abissinusoc kösztt fő nemzet népe.
30. Temerdec kazdagsággal böuelködic,
Minden népe köz neuel így hiuatic,
Magokat Abissinusnac neuezic,
120 Mind az negyuen országban melly nép lakic.
31. Ékes lakohellyei neki vadnac,
Aranyal dragasággal azoc vadnac,
Indiai módra fel rackattanac,
Ben házakban drága köuec láttatnac.
- 125 32. Paranczolattyánac nép engedelmes,
Wroc neue kösztec nagy beczületes,
Iámborságban ő maga hires neües,
Minden országiban ő szeretetes.

- 130 33. Hódlot Királyoc neki vduarlanac,
Hólnaponként vduarlani be iárnac,
Négyen egy *hóra* vduarhoz iarolnac,
Vduarlanac mind fottáig az hónac.
- 135 34. Azoc vtán esmet más négy Királyoc,
Elöbi négy helyyere mennec azoc,
Rend szerént így iárnac be à Királyoc,
Soc fő nép vagyon ezeknec vtánnoc.
- 140 35. Nagy aszszonyockal Czaszárné aszszonyhoz,
Négy Király feleségi aszszonyokhoz,
Szép ékességgel mennec be vduarhoz,
Indiai Ianos pap Czaszárnéhoz.
36. Olly szép ször tartással vagyon vduara,
Mert mind fő nép láttatic vduarába,
Négy Királyockal, mert ékes vduara,
Mert ő Abissinusoc nagy Czaszára.
- 145 37. Deréc birodalom mikor éppen vólt,
Het Királyoc ackor vduarlanac vólt,
Tizenket Ersec, Husz Püspec *vduarolt*,
Hetuen ket Hertzeg vduarhoz be jár vólt.
- 150 38. Ezeckel soc fő népec vduarlottac,
Harom száz és hatuan zászlós wrfiac,
Viszontac valósággal be iártanac,
Abissinus Czaszárnac vduarlottac.
- 155 39. Böueb vólt néppel ő régi vduara,
Három száz ezer szömélly vólt vduarba,
Szintelen tartottac eszt vduarokba,
Abessinus Czaszároc méltoságba.
- 160 40. A mikor indult ki Czaszár hazából,
Más városba menni egy várassából,
A vagy hadba indulni országiból,
Szántalan vólt népe soc országiból.

131 óra [!] 147 vduarol vólt [Szótagszámtöbblet.] 153 néppel régi [Szótagszámhiány.] 156 méltosá-
gokba [Szótagszámtöbblet.]

41. Tizen három keresztet emeltenec,
Zászlóc helyén azoc visseltetténec,
Szekerec ékes vólt à kereszteteknec,
Külön külön hadoc vólt kereszteteknec.
- 165 42. Oda számláltattác ilyen seregec,
Mindenic örzéssére enyi népec,
Tudni, Száz ezer gyalog kéz üüessec,
Es tiz ezer választot louag népec.
- 170 43. Röüid sommáia kereszt örzöinec,
Tizen három száz ezer gyalog népnece,
Száz harmintz ezer louag fegyueresnec,
Számát nem tudtác à deréc erőnece.
- 175 44. Pogánoktól hogy hada külembezne,
Zászlóc helyén kereszteteket szörzette,
A tizen két Apostoloc neuére,
E tizenkét kereszt vólt meg szentelue.
- 180 45. Reménségce nagy vólt az WR Christusban,
Bizodalmoc ártatlan halalában,
Tizen harmad kereszt ez vólt hadában,
Mert kereszt fán vólt Christus értünc kénban.
46. Illyen hadoc régi Iános papoknac,
Alattoc valo Abissinussoknac,
Mert magoc köszt illy neuel hiuattatnac,
Nagy vólt birodalmoc régen azzoknac.
- 185 47. Néha mikor helyét meg váltosztatta,
Es vduara népét meg indította,
Vólt ő ménő útában illyen módia,
Egy hadat többi elöt indította.
- 190 48. Czoda drága dolgot azoc visseltece,
Egy nagy örög tállat, fel emeltöttet,
Abba soc drágaságoc helyhesztetec,
Arany, ezüst, soc szép és drága köuec.
- 195 49. Imè à Czászárhoz közel más hadban,
Pusztá kereszt fá vólt fel állatásban,
Ekesítés nem vólt à keresztfában,
A mellyet visseltenec másod hadban.

50. Példaul Czászár elöt visseltettéc,
Harmad helyyre még más dolgot szörzettéc,
Egy tiszta arany tállat fen visseltéc,
200 Mellyet fekete földel meg töltetéc.
51. Illy nagy dragasaga az első tálnac,
Méltoságot ielentötte Czaszárnac,
A keresztfa, szenuedését Christusnac,
Legyen emleközésére Czaszárnac.
- 205 52. Röttennyen meg latássán mássic tálnac,
Földet nézuén, földé létét tagiánac,
Köüélýsége ne lehessen Czaszárnac,
Legyen emleközete dolgainac.
- 210 53. Emleközém régi Ianos papokról,
Birodalmokrol, vduaroc módiáról:
Szólloc immár mostani Ianos paprol,
Abissinussoknac nagy királyokrol.
- 215 54. Gyakran vagyon Istennec ilyen dolga,
Az alá valókat fel magasztallya,
Fenn valókat mind à földre le hánya,
A Birodalmokat is váltosztattya.
- 220 55. Nagy birodalmoc kic régen vóltanac,
Czaszárságoc, Királýságoc vóltanac,
Más feiedelemség alá váltosztac,
Neuezetekben is meg váltosztanac.
56. Ianos papoknac is nagy Czaszárságoc,
Mint régen nem olly nagy most birodalmoc,
Het Királly helylén négy most vduarlóioc,
Nem olly soc országokon birodalmoc.
- 225 57. Tekélletesseg ritka embereknel,
Szabadság kiuánas nagy az népeknel,
Noha nem vólna iob az egy hiwségnel,
Régi és iò móddal meg szokot rendnel.
- 230 58. Röttenetes dolgoc neha történnec,
Szabadság ért à köz népec fel kelneec,
Oktalannul viadallyokban veszneec,
Mert Isten vezére Feiedelmekneec.

59. Az Ianos papnac most *is birodalma*,
 Nagy mert vagy on negyuen egész országa,
 235 Ez mellet egy nyihány hódlot országa,
 Kiknec neki vduarol az Királlya.
60. Nagy szép rend tartássa mostan is vagy on,
 Négy Királly szintelen vduarban vagy on,
 Feleségec, soc fő nép vellec vagy on,
 240 Más helyyekbe menuén, tauozás vagy on.
61. Soc üdeie országoc kezdetinec,
 De magua nem szackad az egy nemzetnec,
 Ayitatos Ianos pap nemzeténec,
 Változássa sem löt neuezetnec.
- 245 62. Soc dolgokat historiákban irnac,
 Minden dolgaikról oc írást hadnac,
 Kaldeai bötüccel oc mind irnac,
 Melly nyeluen betün Romában nyomtatnac.
63. Igaz egész Biblia nálloc vagy on,
 250 Mind ô, wy testamentom nálloc vagy on,
 Ürösége mikor Czaszárnac vagy on,
 Írás oluasásra ô gondia vagy on.
64. Lám üdeie hogy elő iö ebédnec,
 Királly módra mindent el készít nec,
 255 Mint módia vagy on feiedelemség nec,
 Az asztalhoz egyedöl ül étkénec.
65. Vonat sätört gyakrabban a mezöken,
 Mert ot soha semmi hideg nem leszen,
 Sätör körül iffiu nép örzést teszen,
 260 Mind ebéd vaczora sätörban leszen.
66. A soc országokból válogattanac,
 Három száz iffiakat iókat álattac,
 Nagy füzetéssec ez iffiaknac iárnac,
 Sätör környül mind éyel nappal vadnac.

233 Ez [A versfökből összeállítható szöveg A etüvel kezdödö szót kíván.] is ö birodalma [Szótag-számtöbblet.] 246 dolgokról [Szótagszámbíány.] 253 Az [A versfökből összeállítható szöveg azon-ban L betüvel kezdödö szót kíván.]

- 265 67. Nagy négy Királyoc asztalhoz szolgálnc,
Fő wrfiac à sátorban forgódnac,
Örzö iffiac mind vad bőrben ot vadnac,
Fegyueres kézzel sátor környül vadnac.
- 270 68. Iò bort iszic tiszta arany pohárbol,
A sert pediglen iszsza ö kristallybol,
Maga bor szine látzanéc kristalybol,
Szegény Magyar meg iszsza fa kupábol.
- 275 69. Étke madar, hall, és vadakbol vagyon,
Indiaj módra kazdágon vagyon,
Fözetésse neki *igen* nagy vagyon,
Feiedelmi módra minden meg vagyon.
- 280 70. Vége mikor leszen ö ebédénec,
Négy Királyne aszszonyoc be vitetnec,
Kic vduarlani Czaszárnéhoz iöttec,
Czaszár elöt tanzolnac, énekle nec.
71. Illy vigaság tételeknec vtánna,
Ki késértöt nec aszszony sátorába,
Az heréltec vadnac az hordozásba,
Kic be viszic, é ki hozzác sátorokba.
- 285 72. Tanaczából minden birodalmánac,
Négy feleséget veszen ö magánac,
Ezec leanyi négy szomszéd királyoknac,
Kic Ianos papnac társul be hozatnac.
- 290 73. Azért czac egyic annac hálo társa,
De négy feleség vételnec ez oka,
Ha az elsötöl magzat nem támadna,
Azzoc közzül más Czaszárhoz maradna.
- 295 74. Esmet ha masic is magtalan lönne,
Az harmadic Czászár ágyasa lönne,
Azért à többi is vgyan ot lönne,
Vgyan Czaszár neue alat ben lönne.
- 300 75. Temérdeki kazdagsága Czaszárnac,
Mert földe ieles iò az Indianac,
Minden esztendöben háromszor szántnac,
Minden esztendön háromszor aratnac.

275 neki nagy [Szótagszámbiány.]

76. Vagyon olly termésse gabonaioknac,
A louagoc abból ki nem látzanac,
Bora böwséggel terem Indianac,
Minden fele gyümölczec böuen vadnac.
- 305 77. Iò izü dinnyec és fügec teremnec,
Eszkendöben mind egy másra le érnec,
Egyéb fele gyümölczec mind vgy érnec,
Mind fogyatkozás nélkül böuelködne.
- 310 78. Czoda böwség è Sceua orszagában,
Terem borso és bab minden holnapban,
Eszkendeig minden lakodalmokban,
Füge, dinnye, borso, vagyon azokban.
- 315 79. Termésse ieles minden veteménec,
Czoda böwsége számárnac, Teueknec,
Iò louaknac, Iuhoknac és ökröknec,
Teheneknec, soc czorda öszuéréknec.
- 320 80. Ott nagy böczületben vadnac öszuéréc,
Fö népektől iò árron meg vétetnec,
Abissenus nép köszt azoc keduesbec,
Alá valóc semmire böczültötne.
81. Olly szépen öszuéréket ékesitnec,
Abissenussoc kiknec kell kedueknec,
Ianos pap országi è neuel élnec,
Mind Abissinusoknac neuesztetnec.
- 325 82. Rég óltától foguá ez neuel élnec,
Noha országoc neue kulembezne,
Sceua országtól többi meg gyözetnec,
Mert böwséggel, iò népéuel nem érnec.
- 330 83. Ianos pap is főképpen Sceuát lakia,
Mint születtet földét aszt vgyan tarttya,
Sceua égét egéségesbnec tarttya,
Noha töb országit is látogattya.
- 335 84. A *Sceuai* papoc Romai módra,
Missét szolgáltatnac organa szókbá,
Azon egyházi öltözet módiába,
Inkáb minden dolgoc az állapotba.

85. A keresztség is leszen azon *neube*,
 Attya, Fiu és szent Lélec neuébe,
 Noha zsidó törvény nincz feledetbe,
 340 Mert vadnac à környülmetelkedésbe.
86. Czoda dolga Abissenus nemzetnec,
 Környül metélésse aszszon népeknec,
 Nem adhatunc neuezettet most ennec,
 Homlokokra öc beleget is sütnec.
- 345 87. Romai mód szerént birodalomban,
 Egy patriarcha vagy on országiban,
 Patriarcha szüz ö állapattyában,
 Soc papoc vadnac hozzà halgatásban.
88. Ezeknec szabad meg házasulnioc,
 350 De hogy ha meg hal az ö házastársoc,
 Nem szabad másodszor hazássulnioc,
 A mint à Göreg papoknac ö módioc.
89. Romai vallásbol mellyic ki lépik,
 Az à pap erőssen meg büntöttetic,
 355 Nemelly patriarchától átkosztatic,
 Végezetre ehséggel meg öletic.
90. Vagyon Barrara városban lakása,
 Egy magas berkes hegyben neki háza,
 Arnyékos hely patriarcha lakása,
 360 Gyönyörüséges helyen vagyon háza.
91. Meg intézuén ö iöuedelme vagyon,
 A dézmákból nagy kazdagsága vagyon,
 Czászár adaiában nagy része vagyon,
 Nagy kazdagsággal patriarcha vagyon.
- 365 92. Felette soc Kalastromoc *ot vadnac*,
 Kikbe soc szörzetes barátoc lagnac,
 Patriarchától azoc tápláltatnac,
 Kazdagságból soc szegényt látogatnac.

337 neuébe [Szótagszámtöbblet.] 355 Nemellyic [Szótagszámtöbblet.] 365 *ot is vadnac* [Szótagszámtöbblet.]

- 370 93. Espotalbeli nagy soc szegényeket,
Mind az patriarcha élteti őket,
Ierusalembe soc szörzetéseket,
Christus koporsoiát látni szent földet.
- 375 94. Látni mint vadnac à hitnec dorgában,
Christus felöl valo igaz vallásban,
Eszkendöknént követet küld Romában,
Minden felöl hírt visznec è dolgokban.
- 380 95. Életénec ha mikor vége leszen,
Kéncze, à melly tölle maraduán leszen,
Czaszár hazában be szolgáluan leszen,
Választástól hamar nagy gyűlés leszen.
- 385 96. Czac hamar mást ö helyébe választnac,
Kit à tisztre alkalmasbnac találnc,
A ki esmertetic arra méltóbnac,
Nagy wraság hamar adatic annac.
- 390 97. Ieles törúenyec Abissinussoknac,
Kic az Isten felöl hamissat szólnac,
Tüzzel meg égettetnec, kényosztatnac,
Az ö poroc szelektől fuattatnac.
- 395 98. Valami gyolkosság ha kösztec essic,
A gyilkos ember hamar meg fogatic,
Hólt ember atyafiánac adatic,
Élete, halála kezében essic.
- 400 99. Meg öli nemellyic nagy soc kénzással,
Atyafiaért nagy szörnyü halállal,
Nemelly pedig szörzédic Kalmárokkal,
Aranyat adnac érte nagy marokkal.
- 400 100. Pogán módra néma bünben élöket,
Röppenetes kényockal ölic őket,
Nem válogatnac semmi szömélyeket,
Isten szerént tesznec öc törúenyeket.

372 látnia [Szótagszámtöbblet.] 377 Életénec [A versfökből összeállítható szöveg / betűvel kezdődő szót kíván.]

101. Régi szockássokat nem váltosztattyác,
Sentenciát törvény könywéből mondiác,
Az oruoknac ő szömeket ki tolylác,
Egy közenséges rab kezébe adiac.
- 405 102. Olly törünyel adiac kezébe rabnac,
Hogy ennec szóual kuldullyon azoknac,
Hegedülue kéregessen azoknac,
Egy nap nyugolmat ne adion oruoknac.
- 410 103. Soc tartományokat vellec el iáron,
Egy napnál többet együt ne maradion,
Halálos sententia raytoc vagyon,
Mulatásoc hogy ha tudásra vagyon.
- 415 104. Pörbeli dolgoc egyebec kic esnec,
Mint írása meg vagyon à törüénne,
Mindeneket érdem szerént büntötne,
A mi igaz folyása à törüénne.
- 420 105. Egyic vétec másiknál à mint nagyob,
Azzonképpen à büntötésse sullyosb,
Nemellyec dolga leszen szám ki uetés,
Ostorozás, veszsözés, tömletzezés.
106. Rút allà é fell hordozzássa nemellyne,
Nagy szidalomra leszen ez vétkesne,
A mint hozza sullyos vólta törüénne,
Keduezésse semmi nincz ott senkine.
- 425 107. Olly szép móddal menyegzőket szörzenec,
Házás népec erőssen meg esköszne,
Nagy lakodalmokat ackoron teszne,
Soc iámbort lakodalomra be gyütnec.
- 430 108. Söt paráznaság házasoc köszt léuén,
Egymástol el válnac, à mint ot törüény,
Egyic fél is másikat meg nem öluén,
Czac ömagát köteléből meg mentuén.
- 435 109. Eretnekség támadás hogy ha leszen,
Leg ottan à nép nagy támadást teszen,
Minden ember kezébe köuet vészen,
Köuezéssel annac halála leszen.

110. Vegyüc elő Ianos pap hada módiát,
Haddal ellenség ellen indulását,
Az ő hadánac iö móddal iarássat,
440 Kösség nec tölle épen maradássát.
111. Elephantot hadához sockat tartnac,
Kinec az hátokra tornyokat raknac,
Vitézi módra ékesituén vadnac,
Kic gyözedelemre sokat használnac.
- 445 112. Nagy paranczolat megyen Királyokra,
Kic engedelemmel készül nec hadra,
Elö men nec paranczolt helyre napra,
Készec Czaszároc mellet viadalra.
- 450 113. Temerdeki soc louagoc, gyalogoc,
Vgyan meg hiyhetetlen az ő számoc,
Gyalogoc mind kéz iyes, parittyássoc,
Az louagoc sisakos, pantzéllosoc.
- 455 114. Vigan vagy on a kösség had üdeién,
Mert nekic iöl szolgál hadi törüeny,
Ackor leszen pénze böuebben gyülüén,
Szánto ember örül hadnac üdeién.
- 460 115. Soha szánto embert senki nem bánttya,
Szabadon szánt, marhaiát is iöl adia,
Szolgállo nép kösséget nem predállya,
Mert a Czászár böw füzetéssel tarttya.
116. Pénz verés noha ninczen országiban,
Noha arany, ezüst nagy sokasságban,
Hogy ne legyen pénz meg hamissulásban,
Arany, ezüst drablastic apróban.
- 465 117. Régi mód szerént oc illy pénzel él nec,
Arabiai aranyal is él nec,
Mellyet Arabiabol oda visznec,
Semmi fele pénst egyebet nem vernec.

118. Ekessége, payzs, kopia, louagnac,
 470 Mint itt nállunc is vagyon rendi annac,
 Doboc, trombitác hadában harsognac,
 Mellyel hadat viadalra inditnac.
119. Czaszar kezében ezüst kereszt vagyon,
 Hadban loua hátán mikoron vagyon,
 475 Bizodalma mert à Christusban vagyon,
 Ö tölle segítség várásza vagyon.
120. Az el hodlot Királyokban sokakat,
 Indituán azoc ellen ö hadakat,
 Az híwségre meg haytotta azokat,
 480 Nemellyeknec rontatta el nyakokat.
121. Többi közet lám à Kassan Királynac,
 Hitetlensége ért mint arulónac,
 Feiét vétete Czaszár à Királynac,
 Röttenéssére à töb Királyoknac.
- 485 122. Trogloditac, kic mérges nyiáll élnc,
 Nem régen vólt engedetlené löttec,
 Ianos pap, Daudid Atanadidingelnec,
 Viadalban tölle meg gyözettenec.
123. Vgyan azzon nagy Atanadidingell,
 490 Betfage Királyné aszszony népéuel,
 Meg viua, meg veré, nagy erős ügyel,
 Hadnagyát meg ölete fő népeckel.
124. Rea menuén Manikongrus királyra,
 Ki haylot vólt régen à poganságra,
 495 Meg gyöze é hoza az igaz vallásra,
 Országáual öszue illy bodogságra.
125. Vig löuén è dolgon előb indulla,
 Tormedára, Nigritác Királyára,
 Meg gyözüén hoza nagy adó adásra,
 500 Országáual eséc abból romlásra.
126. Az vtán indula à Selanusra,
 Mahumet hitin *volt* Maurus királyra,
 Kiuel két vttal erőssen meg viua,
 Ott el vesze à Czászár nagyob fia.

- 505 127. Lön erős viadal à két fél közet,
Rötnetes vér onttás két had közet,
Vön Ianos pap azon is gyözedelmet,
Vgy indita vissza onnat à népet.
- 510 128. Köny hullása nagy lön fia halálán,
Fő népeknek viadalban hullásán,
Ügyeközik ezeknek meg torlássán,
Az viadalhoz iob móddal induluán.
- 515 129. Adaia sokfelé az Ianos papnac,
Mint hogy paranczol ő soc országoknac,
Külemb fele adókat azoc adnac,
Ianos pap Czaszárnac be szolgáltatnac.
- 520 130. Iò aranyat, nemellyec darabokban,
Nemellyec ezüsteket pogaczokban,
Nekic soc fele barmokat czordákban,
Ianos papnac szolgáltatnac adóban.
131. A melly ország à müuel böuelködic,
Czaszárnac olyan adó szolgáltatic,
Sellyem és Barsony soc felöl vitetic,
Nemelly országból czac sò szolgáltatic.
- 525 132. Nemelly borsat és rabokat be viszen,
Soc Tigris vadat és Oroszlánt viszen,
Szaruassokat, soc Pardotzokat viszen,
Vad bőreket nemelly adoba viszen.
- 530 133. De vadakban nagy ő gyönyörüsége,
Minden fele vadat tartat kertekbe,
Gyönyörkedic azoknak nézésébe
Népe köszt vagyon vadbőr böczületbe.
- 535 134. Röuid szóual irtam az Indiarol,
Ki böuebben akar erteni abbol,
Forgasson historiakat meg arról,
Elég írást találhat Indiarol.
- 540 135. A mint Mande Villai Ianos irta,
Iouius Pál Püspec mint magyarászta,
Azzokat oluastam ez vers folylyásra,
India állapattya irassára.

136. Segitséget vároc à nagy Istentől,
Hogy ha az én életem nem rövidül,
Több historiákat adoc ki versül,
Czac legyen szent felsége segítségül.
- 545 137. Ezer, ötszázban, és hetuen háromban,
Nemes Kalotaszeg tartományában,
A ki ira versül Istoriában,
Nem vala szüue ackoron bánatban.

ALBUINUS ÉS ROSIMUNDA HISTÓRIÁJA

1579

Ad Notam, Gongya közzül egy fő gon.

1. Magyar nyeluen írtam Historiákat,
Versekben ki attam ieles dolgokat,
Kikben elé számlaltam Királyokat,
Régen történt ieles czuda dolgokat.
- 5 2. Az en beszédemet *Audoinus*ról,
Longobardusok tized Királyokról
El kezdem, És fia Albuinusról,
Felesége miat löt haláláról.
- 10 3. Gyakor változásoc lésznec világon,
Nagy romlásoc mind széllal Országokon,
Változásban romlás Birodalmokon,
Mert romlás esic minden változáson.
- 15 4. Nagy romlásoc hogy lön az Magyaroknac,
Az Atila király maradekinac,
Birodalmoc nagy lön Ostrogotáknac,
És hadi düczösségec Gepidáknac.
- 20 5. Iustinianusnac Czaszarsagában,
Mikor lönecc Gottussoc meg romlasban,
Audoinus szálla Pannoniában,
Az földet meg üle nagy sokaságban.
6. Feldianac földön hadoc indulà,
Mert Király attyafiát *Runethruda*,
Czalardsagával *Tatonnac* Leánya
Meg öle, Királynac gyalazattyára.

5 Andonius [!] 6 Longobardusról [!] 19 Andoinus [!] 22 Ronteruda [!] 23 Tokonnac [!]

- 25 7. Iò szerenczeiec lön viadalokban,
Sokat le vagánac Herulusokban,
Királyokat Radulphust viadalban
Meg öléc Longobardusoc az hadban.
- 30 8. Czudálatos romlásoc lön azoknac,
Mert ök soha az vtán Királyoknac
Nem vigadhatánac é birodalmoknac,
Rabíaj löne Longobardusoknac.
- 35 9. Olly kegyelmén azoc iò szerenczenec,
Az vtán Gepidákra ügyekezne,
Longobardusoc sereget szerzénec,
Nagy hadat Gepidác ellen kezdénec.
- 40 10. Deréc erőuel hogy szembe iutánac,
Gepidáckal erőssen meg viuánac,
Soc szantalant azokban le vágánac,
Iob része Király fíal el hullánac.
11. Ottis Longobardusoc nyereséget
Nyerénec és magoknac düczösseget,
Iò hirt neuet, örök emlekezetet,
Mert ellenségen vönec gyözedelmet.
- 45 12. Mikor viadalbol haza téréne,
Audoinus Királlyal öruendezne,
Kazdag lakodalmot vele szerzénec,
Az fő népben rendel le ülteténec.
- 50 13. Iffiu Albuinus ott az Attyanac
Talpon álua szolgál Audoinusnac,
Longobardusoc szolánac Királynac,
Paranczollyon le ülést az fiánac.
- 55 14. Nagy emberségét mert Király fiánac,
Láttác hadba batorságát iffíunac,
Iò vitészegét az Albuinusnac,
Ki miat lön halála Thorismundnac.
- 60 15. Ottan meg futamtánac az Gepidác,
Mihelt Thorismundus halalát lattác,
Gyözedelmet ecképpen nekic hattác,
Eszt Albuinusnac tulaydonittyác.

46 Andoinus [!] 48 le ül etenec [!] 50 Andoinusnac [!]

16. Igy felele meg Király ott Wraknac,
Az méglen Longobardus Király fiac
Meg ölt ellenségtől fegyueret nem hoznác,
Aszralokhoz nem ülnec az Attyoknac.
- 65 17. Ottan iffiu el piruluán è szókon,
El indulà ö à szokot iárt úton,
Gepidac Királlyához méne bátron,
Fia fegyuerét kerye, vagyon azon.
- 70 18. Az Turisindus aszt vigan fogadà,
Fia halalát szemére nem hánya,
Meg erte miért ment Király fi hozzá,
Fegyuerét fiánac neki adatà.
- 75 19. Nagy örömmel Albuinus meg tere,
Kezében leuén Thorismund fegyueré,
Ki az elöt meg öletet vólt tölle,
Le ültetést Attyától igy érdemle.
- 80 20. Nagy dicziret lön Király fiu dolga,
Attyanál és nepénél batorsága,
Üdö iartában Attya hogy meg hala,
Albuinust választác Királyságra.
21. Igen hamar annac hada támadà,
Mert *Turisind* az Gepidác Királya
Meg hala, ki vele frigyét töt vala,
Kunimundra szálla ö Királysága.
- 85 22. Gyorsan haddal *kezde ingerkednie*,
Albuinus ellen czelekednie,
Meg izene el tölt az frigy ideye,
Mikor végesztetet Attya clete.
- 90 23. Attyafia halalát meg thorlani,
Thorismundért erős boszszút állani,
Albuinust igyekezic rontani,
Attyafia fegyuerét vissza venni.

64 Asz alokhoz [!] 69 Thorisundus [!] 82 Thorisund [!] 85 kezdé az ingerkednie [Szótagszám-többlet.]
90 eros [!]

24. Lön gongya az Longobardus Királynac,
 95 Öröc frigyet szerze Auaresoknac,
 Kic más neuel hiuattac Magyaroknac,
 És soc romlást Gepidáktól vallottac.
25. Frigyel czatlà azokat maga mellé,
 Raytoc töt boszszukról emlekezteté,
 Készec lönec menni ő hada mellé,
 100 Szabadság kéuanás mert erre inté.
26. Indula meg ő hadi társaiual,
 Albuinus meg viuán Kunimundal,
 Feyét véué annac nagy hamarsággal,
 Gyözedelmet vön hadi társaiual.
- 105 27. Dulác fosztác el rablác országokat,
 Fő népet mind le váguán soc rabokat
 El haytánac, és nagy kazdagságokat,
 Igy thorlác meg Magyaroc boszszuiokat.
- 110 28. Ez soc rab köszt Kunimundnac leánya,
 Foglya eséc szép Leány Rosimunda,
 Ki lön Albuinusnac házas társa,
 Melly Aszszony miat lön végre halála.
- 115 29. Kaponyayából Király Kunimundnac,
 Italhoz Pohart czinálà magánac,
 Mert hogy ömaga vötte feyét annac,
 Abból völt itala Albuinusnac.
- 120 30. Olly igen meg rontatánac Gepidác,
 Longobardusoc alá haytatánac,
 Azoknac az vtán adót attanac,
 Soha nem löt több Királlyoc azoknac.
31. Czak hamar ez nagy gyözedelem vtán,
 Minden felé hirec neucet támaduán,
 Az Gottusoc Roma ellen mozduluán,
 Longobardusokat Narses hiatuán.
- 125 32. Hamar Longobardusoc Magyarokkal,
 Olasz országba menénec hadokkal,
 Meg veréc az Gottusokat Narsessel,
 Az Görög Czaszárnac fő Hadnagyáual.

- 130 33. Illy iò szerenczéye Albuinusnac,
Soc arannyal ök ayándekoztatnac,
Esmet Pannoniába be szállánac,
Magyarockal társasággal lakánac.
- 135 34. Az mikor írtanac ennyi üdöben,
Christus után ött száz harminz esztendőben,
Ackor iöttec Pannonia földében,
És aszt laktác Negyuen négy esztendőben.
- 140 35. Röuid üdön az Iustinus Czaszárnac,
Nagy panaszlást tönec az Romaiac,
Inségét nem szenedhetic Narsesnac,
Könnyeb vólt szolgálnioc Gottusoknac.
36. De lám hamar Görög Czaszárne aszszony,
Kinec neue vala Sophia aszszony,
Meg busula erőssen az panaszon,
És az ő wrán eset kabaságon.
- 145 37. Aszszony egy leuelet írà Narsesnac,
Hogy el veszi hadnagysagát ő annac,
És erre iutattya dolgát Narsesnac,
Hogy gyapotot oszt vduarlo Leanyoknac.
- 150 38. Nem akarya hogy birodalmát roncza,
Herelt Narses Olaszokat puszticza,
Inkab akarya hogy vduarát lakya,
Az vduarlo Leanyokat ott szolgállya.
- 155 39. Dul ful Narses hogy ez dolgot meg értè,
Czászárne Aszszonnac ez választ teue,
Hogy aszszonnac olly vásznát ő meg vetne,
Czászárne aszszony aszt meg nem szöhetne.
- 160 40. Rettenetes romlas ismet támadà,
Mert Vduarnál az hizelkedöc szaua,
Feyedelmeknél olly dolgot indità,
Meg vetuén lön Narses iò szolgálattya.
41. Egy leuelet írà Albuinusnac,
Közönséggel és Longobardusoknac,
Vele együt szolgált frigyes Tarsinac,
Tuduán vitézlő dolgokat azoknac.

- 165 42. Az Pannoniaknac ő pusztá földét,
Hadnác hátra annac nyauallyás helyét,
És foglalnác Olasz országnac földét,
Ha akarnác dolgoknac elő mentét.
- 170 43. Siet Albuinus Gyülést hirdetni,
Értuén ez dolgot népét be hiuatni,
Kezdet vala szüüében geryedezni,
És nagyob birodalomra vágyodni.
- 175 44. Deréc vegezésec ez lön tanácsban,
Magyarokat haggyác Pannoniában,
Siessenec kazdag Olasz országban,
Mikor iò alkolmatossag dolgokban.
- 180 45. El induluán minden házoc népéuel,
És húsz ezer számu Saxonesseckel,
Azokis Felesésec s gyermekeekkel,
Mind tellyesec léuén iò reménsséggel.
46. Vala születés ennyi üdeyében,
Öt százban és hatuannyoltz Esztendőben,
Által menuén Szeremségnece földében,
Vadnac feyenként ök nagy sietésben.
- 185 47. Az ő el indulasoknac vtánna,
Harmad hólnap iútnac Olasz országban,
Egy nagy hegyet latánac az határban,
Kire Albuinus hamar fel hága.
- 190 48. Lön Királyról az hegynece neuezeti,
Onnat Király, Ország szépségét nézi,
Királyi hegy lön annac neuezeti,
Meszsze földet az hegyről meg láthatni.
- 195 49. Könnyen Velentzét *Foro Iulium*nál,
El foglalà Király nagy hamarsággal,
Kiben népét hagyà Attyafiáual,
Gisulphusal és minden czaladgyáual.
- 200 50. Olasz országban onnat indulánac,
Mindeneket ök meg hórdoltatánac,
És ellenec állókat meg rontánac,
Azzal is birodalmokat haytánac.

172 vágodni [!] 181 születése [Szótagszámtöbblet.] 187 laránac [!] 193 forro [!]

51. Sieténec Taurisium városara,
De város Püspöke gondola arra,
Hogy város ne iússon nyomoruságra,
Könyörgéssel gondol Varas hasznára.
- 205 52. Eleibe méne Albuinusnac,
És erőssen könyöreg az Királynac,
Hogy meg kegyelmezzen Taurisiumnac,
Engede ott Király Püspöc szauanac.
- 210 53. Röuid üdön Vicenoyát, é Veronát,
Meg vöüec Monsilitest és Montuát,
Bergonemot és az nemes Brixiat,
És nagy Mediolanumnac Városát.
- 215 54. Vala nagy változásban Olasz ország,
Nem lön Olaszokon semmi bátorság,
Nem lön kösztöc igaz attyafiuság,
Wralkodéc viszsza vonás hamisság.
- 220 55. Igen röuid üdön az Transpadána,
Olasz országnac nemes tartománya,
Longobardusoknac lön házáiocká,
Sohúl senki elenec nem támadà,
56. Czac Ticinum város ellenec állà,
Aszt is Király környül vëuén meg szállà,
Harom Esztendeiglen lön alatta,
Az vtán abbais eröuel szállà.
- 225 57. Immár három esztendő hogy mult vala,
Hetruriaig mindent meg hódlatà,
Czac Roma é Rauena feyét nem haytà,
Kiknec tartományát pusztityác vala.
- 230 58. Azért Király ö nagy vigaságában,
Nagy vendégséget szerze Veronában,
Fö nepeket hiuà lakodalmában,
Olasz ország iob része birtokában.

219 házaiokba [!] 221 Ticium [!] 227 Pauena [!] 228 tartománya pusztitatic vala [Szótagszámtöbbl-
let.] 232 országot [!] [Szótagszámtöbbllet.]

59. Szep Rosimundatis ő be hiuatà,
Ielen letét annac iò szüuel látà,
235 Az Wrakat iò boráual itatà,
Vig keduében Aiándékokat osztà.
60. Vala Király Czeszéye ember föböl,
Epitetuen Kunimundus feyéböl,
Királyne aszszonnac Attya feyéböl,
240 Rosimundát itattya cseszeyéböl.
61. Az ő Attyához vala nagy szerelme,
Az aszszonnac Leanyi kegyessege,
Fel indula aszszonnac ezen męge,
Boszsút állyon arra geryede szüue.
- 245 62. Czuda az aszszonyi állat haragya,
Az mıkęppen bölcz Salamon meg írya,
Semmi harag aszt meg nem haladhattya,
Mert természet önekiec aszt hoszta.
63. Okosságát forgattya és elmeiét,
250 Czalardsággal mint kerüllye meg feryét,
Boszsút állyon Attyáért Kunimundért,
Meg ölye Királt feyéböl italért.
64. Mesterkedic azért Királyne aszszony,
Egy fő vitęzt meg kerüllye az aszszon,
255 Peredeusnac sokat igir az aszszon,
Semmit nem fog igiret az iámboron.
65. Más ize iút à Királyne aszszonnac,
Vala szeretöye Peredeusnac,
Gyakorta iárta vitęz házát annac,
260 Az mint természet hoszta az Iffiúságnac.
66. Ezzel közle Királyne aszszony dolgát,
Matkaya helyére helyheszte magát,
Igy fertesztetęc meg Királynac ágyát,
Az vtán ielente aszszony meg magát.
- 265 67. Nem tudodé Peredeus ki vagyoc,
En Rosimunda te aszszonyod vagyoc,
Albuinus felesége most vagyoc,
Tiéd Jenni en ez vtán kész vagyoc.

246 bölz [i] 250 feyét [!] 265 Perederet [!]

- 270 68. De te meg öllyed Albuinus Királt,
Meg torollyad az én Attyám halálát,
Attyám feyéből Leánya italát,
Meg ályad az en nagy boszszuságomat.
- 275 69. Az nagy paráznaságod ki ielentem,
Velem vitézi feyed meg öletem,
Mert már semminec alitom életem,
Boszszusagért ferteztetém meg testem.
- 280 70. Tiszta ágya Királynac ferteztetéc,
Vitéz Peredeus úgy meg félélméc,
Gyilkosságban nagy felelemből eséc,
Királyne aszszonnac így kedue teléc.
71. Immár két vitézt vőt erre az aszszony,
Kic keze miat az Wra meg hallyon,
Halaláual Attyáért boszszút állyon,
Boszszu tételt hogy többet ra ne váryon.
- 285 72. Aszszon ielt igire az vitézeknec,
Peredeus vala neue egyyiknec,
Más *Elmikus* kic egy értelmen lönec,
Alkolmatos üdöt czac várnác ennec.
- 290 73. Mikoron egy Delest Király nyugonnéc,
És az ő belső hazában alunnéc,
Királyne aszszontól iel mutattatéc,
Két vitézektől király meg öletéc.
- 295 74. Vala Király nagy magas állapotban,
Kemény természetű minden dolgában,
Bator szüüü az vitézlő dolgokban,
Felesége miat eséc halálban.
- 300 75. Az ő testét temettéc Veronában,
Palota ablac előtt koporsóban,
Longobardusoc lönec nagy bánatban,
Soc keserüségnc gyakorlasaban.

287 Más ellenec [!] 296 Ki felesége [Szótagszámtöbblet.] 297 temettéc [Szótagszámtöbblet.] 298 Az nagy palota [Szótagszámtöbblet.]

76. Leg ottan az Aszszony Menyegzöt szerze,
Gyilkos szolgához Elmikushoz méne,
Illy nagy vala ő tökéletlensége,
Kiért ez napig vagy gonosz híre.
- 305 77. Elmikus kazolodéc az Aszszonyal,
Meg rakoduán Király kazdagsagáual,
Rauennaba euezénec be azzal,
És Király Leanyáual *Albisindaul*.
78. Ez lön vege vitez Albuinusnac,
310 Az Longobardusoc nagy Kiráallyoknac,
Kételenítés ada okot annac,
Felesége miat löt halálánac.
79. Természet így hozza aszszonnépeknek,
Hirtelen elméuel mindent késértne,
315 Minden haragokon fellyül euezne,
Haragokban nagy dolgot méreszlenec.
80. Vala Király vtan az Rauennában,
Longius Capitán az tiszttartásban,
Rosimundát meg keduele vóltában,
320 Titkon szót ada neki ő dolgában.
81. Izene annac hogy Wrát meg ölyle,
Męreggel ez világból ki töröllye,
Ha akarnà Rauenna öué lenne,
Mint aszszony vólt ismet aszszonya lenne.
- 325 82. Vigye vęghöz ő szerelmeyért dolgát,
És közöllye ő vęlle házassagát,
Szabadon birhattya ő az Rauennát,
És az mellet minden ő tisztí allját.
83. Ez tökéletlen aszszony rea haylà,
330 Feredőben Wranac męrget adà,
Meg ęrezuén Elmikus mit itt vólna,
Ki vgréc feredőből é fęgyuert rántà.
84. Fęgyuerrel Rosimundát kęnszerite,
Ital maradékyát hogy hozzà venne,
335 Mert meg ölne hogy ha aszt nem müuelne.
Rosimunda feltébe hozzà véue.

85. Ott mind kettőt az nagy mēreg meg győze,
Hamarsaggal ez vilagbol ki mente,
Longiust nagy szomorúságban eyte,
340 Mert szép Rosimundát el nem vehete.
86. Ez lön azért vęge Rosimundánac,
Ki Leanya vala Kunimundusnac,
Az Gepidáknac erős Királynác,
Ki oka vala Wra halálánac.
- 345 87. Láttzic ebből hogy meg büntetti Isten,
Gonoszúl czelekedőket hirtelen,
Nem szenuedi dolgokat el büntelen,
Noha irgalmassága vęghetetlen.
- 350 88. Igaz az Isten minden dolgaiban,
Nem gyönyörködıc semmi gonozságban,
Mert gyönyörködıc czac à szent dolgokban,
És meg fertezhetetlen tisztaságban.
- 355 89. Czudalatos ő neki bölczesége,
És ki mondhatatlan kegyelmessége,
Azokhoz kic ő benne remęnsege,
És ki meszsze el nem táuozić tölle.
- 360 90. Így Büntetet meg gonoszúl téuőket,
Egy más mia fogà el ęleteket,
Így fizetęc meg ęrdemlet vętkeket,
Kic el arulác az ő hűségeket.
91. Tekinczünc czac régi Historiákra,
Tálálunc ott soc ez fęle példákra,
Senki ne támadgyon azért Wrára,
Sõt igyekezzęc meg maradására.
- 365 92. Ez dologról az Longius gondolkodec,
Albuinus Leanya készítettetęc,
Albisinda hayóra fel ültetęc,
Attya soc kincziuel el indúltatęc.
- 370 93. Röuid üdön Tengeren el iutánac,
Constantzinapolyban el be szállánac,
Az Iustinus Czászárnac mutatánac,
Örüle Czászár kinczel az Leánnac.

94. Igaz legyen minden feyedelemnec,
 Senki ne örüllyen veszedelemnec,
 375 Ioszáját tegyen az ő hűségénec,
 Hogy gonoszt ne nyeryen az ő feyénc.
95. Szolgállunc igaz hittel Istenünknc,
 Nyeryünc boczánotot soc vétkeinknc,
 Könyörögyünc teremto Istenünknc,
 380 Legyen könnyebítőye nagy terhünknc.
96. Vegye el pogán igayát nyakunkból,
 Állyon ő boszszút mi soc romlásunkról,
 Szabadiczon meg minket Pogánoktól,
 Adhassunk hálát öneki azokról.
97. Magyaroc teryünc meg mi Istenünkhöz,
 385 Ótalomért folyamiunc felségéhez,
 Meg szabadit, erőt ad épüléshöz,
 Segit minket az régi idő hir neuhöz.
98. Czac szeressüc az mi Feiedelmünket,
 390 Ne szaggasson vissza vonás bennünket,
 Hadgyuc hátra gonosz természetünket,
 Az Zuppon ne háborgassa bélünket.
99. Ezeket ki be rendele versekben,
 Vigasztalást vön soc gongyai közben,
 395 Az *kinec aiánlâ* az ő szüüében,
 Minden iokat kéuán annac éltében.
100. Hetuen kilentzben és Ezer ött százban,
 Elmeye foroguán nagy soc gondokban,
 Irâ példaul eszt *historiában*,
 400 Bonfiniust gyakor oluásában.

GÖRCSÖNI AMBRUS—
BOGÁTI FAZAKAS MIKLÓS

MÁTYÁS KIRÁLY HISTÓRIÁJA

PRIMA PARS, CAPITA VERSVVM

Ambrosius literatus de Gercien indicit Cronicam à fundamento et origine Iohannis Waiuodae de Hunyad, et filiorum eiusdem Ladislai comitis ac Mathiae Regis Hungarorum primae partis finis. etc.

1. Arpad vala fő az Capitanságban,
Mikor Magyar szálla be ez országban,
De Kund vala bölcz az hadakozásban,
Kinec tanaczáual éltec hadakban.
- 5 2. Megh említöc egy nehány Királyokat,
Kic birtác iámborúl mi országunkat,
Kikről szörzetec soc szép Cronikákat,
Emleközetre számlálom azokat.
- 10 3. Be szállà Magyar nép Pannoniában,
Négy szaz egy esztendőnc forgassában,
Az után hogy írtanac huszon nyóltzban,
Atillát valasztác az Királlyságban.
- 15 4. Röndét ez országnac iól hatta vala,
Mind hóltáig iámborul szolgált vala,
Négy szaz négyuen ötben hogy írta vala,
Atilla Scambriában meg hólt vala.
- 20 5. Osztán Istuán kit szent Királynac mondnac,
Kilentz száz hatuan kilentzben írta vala,
Királlyságra kit meg Coronazának,
Iól forgódot mint Cronikákban írta vala.
6. Söt harmintz hét Esztendöt wralkodéc,
Wr születése után mikor eséc,
Ezer harmintz négy esztendő be telléc,
Nagy Bodog Aszszony napján el temetéc.

Rész cím G Prima pars. 2 G az 4 G tanácsival 7 G szerzetek is szép 11 G írának 13 G jó módon hagyá, 18 G írának, [K2 mint K3] 20 G krónikában 21 G hat 23 G nyolc

- 25 7. Ismegh írtac ezer és hetuen hatban,
Szent Lászlót emeléc az méltóságban,
Ezer három száz és negyuen kettőben,
Laios Kiraly lön ez ország földében.
- 30 8. Vitézködéc sokat vendég földekben,
Soc országoc hailánac meg féltőkben,
Ezer három száz és nyóltzuan kettőben,
Halalát siruán ohaytác földünkben.
- 35 9. Sigmond Királt hozác Buda várában,
Ezer három száz és az nyóltzuan hatban,
Snaimban meg halà az ő utában,
Ezer négy száz harmintz hét esztendőben.
- 40 10. Lám hallátoc ti mind az Királyokat,
Orszagunkban nagy hatalmasságokat,
Nem czuda hogy iól bírtác ömagokat,
Születésben leltéc gazdagságokat.
11. Ime czudám ezön nekem nagy vagyon,
Királyoknac melly Cronikáyoc vagyon,
Enekőkben hadoc íruán meg vagyon,
Neuöc dicziretöc nalunc nagy vagyon.
- 45 12. Tartoznác mi annac töb diczirettel,
Kinec élünc Isten vtán neuéuel,
Diczökedünc mi iö Feiedelmünkkel,
Ianos Vaidáuual, fiáuual Mattyással.
- 50 13. Én nem halloc olly iö ének szerzőket,
Kic elő hoznác mi iö feiedelmünket,
Mattyás Királt régi iö vezérünket,
El feleityüc mi iö töt emberünket.
- 55 14. Rend szerént meg mondom ő eredetit,
Nemzetit, fundamentomát és kezdetit,
Nagy szegénségből ki möneködetit,
Mattyás Királynac meg mondom dolgait.

25 G batvan 28 G az 31 G Ezer háromszáz az kilencvenben, (P kilenczuen négyben,) 32 G ohajtják [K2 mint K3] 34 G Száz és [Így! Az *Ezer három* szavak nélkül. A hiányzó szótagokat egyes források különbözőképpen pótolták: K2 Hogy irnanac száz és az P Ezer két száz és] 35 G Hispaniában meghala ő 36 G hatvan hat 39 G Nem csuda ha jól forgatták magokat, 42 γ krónikájul (D Cronikaiól K2 Cronicaíul) [α mint K3] 45 G Tartozunk 50 G hoznák jó 54 G Nemzetiben [G szótag-számtöbbletét két forrásban javították: P Nemzetben K2 Nemzetén] 55 G felemelkedését,

15. Az ezer három száz kilentzuen kettőben,
Kęt Attyafi Hauasel nec földében,
Az egyyc Dán, masic Mircze neuében,
60 Meg hasonlottanac az ő földökben.
16. Töröc Czaszárhoz az Dan Vaida küldè,
Segitségért Öcze ellen el küldè,
Amurates hamar nagy erőt küldè,
Mircze Hauaselből el ki rekedè.
- 65 17. Vaida méne hamar Sigmond Királyhoz,
Essedőzéc az Király tanaczihoz,
Hamar lászson Hauasel országához,
Mert Dán kötötte magát Töröc Czaszárhoz.
- 70 18. Söt az Király csak hamar hogy meg tudà,
Mircze Vaidát eleiben hiuatà,
Minden dolgát kitől Király meg tudà,
Mircze mellé Király haddal támadà.
- 75 19. Deréc hadát Király el inditatà,
Hauasel földében népét szállità,
Törököt, Olahot igen vágatà,
Kis Nikapolt töreté és rontatà.
20. El indula hada Magyar országban,
Első szállása egy Olah faluban,
Egy Boyérnac szállà Király hazában,
80 Szép leanya Boyérnac emberkorban.
21. Gonosz ne adasséc semmi iambornac,
Éiyel leánt viuéc ott az Királynac,
Leány siruán könyörög az Sigmondnac,
Nagy ohaituán így szól Sigmond Királnac.
- 85 22. El esése inkább legyen feiemnec,
Hogy nem kissebsége id nemzetimnec,
Isten úgy legyen id te felségödnec,
Ne légy oka Király az nagy vétöknec.

57 G Ezer [Bogáti javította a versföket, de a szótagszámot elrontotta.] 59, 70, 72 G Mirese [K2 mint K3] 62 G Segitséget öcse ellen kérete, 64 G Öcse Havaselből 72 G Mirese vajdát király aján-dékozá. 77 G Elinditá hadát 81 G személynek, 82 G Éjjel az leánt vivék királynak, [A szótag-számhiányt egyes forrásokban javították: P L az királynak, K2 à szep Leant] 87 α úgy adjon jót 88 G ez

23. Reggel Királnac az Aszszony felele,
 90 Miként maradhasson az ő földébe,
 Mert Királtól eset volna terhébe,
 Meg küsebült ő nagy emberségébe.
24. Czuda keppen Király meg keserüle,
 Wiyából szép arany gyűröiét ki vöue,
 95 Az Leannac wiyaban Király töué,
 Az Aszszonnac Király im eszt felele.
25. Iegyül adom neked az én gyűrömet,
 Ha világra hozod én gyermekömet,
 Gyermekömmel öszue hozd meg gyűrömet,
 100 Nagy Aszszony lesz hid meg az en hitömet.
26. E mellet szép kölczéget neki adà,
Ha gyermeke lenne miuel táplalnà,
Nagy szépen Király az Aszszont tanità,
 Mint gyermekét neki Budára hoznà.
- 105 27. Nem soc váruán már ielensége vala,
 Ö édes szülei szégyenlic vala,
 Varandosnac mindönöc mondgyác vala,
 Egy szép fiat az Aszszony hozot vala.
28. Irtac ackor esztendő forgassában,
 110 Ezer három száz és kilentzuen haromban,
 Fiát tarttya ő Annyánac hazában,
 Aszszonnac egy Báttya czac szomszédságban.
29. Nagy siruán Battyánac titkon ő szóllà,
 Nagy dolga volna neki meg mondanà,
 115 Ha hitire ő neki fel fogadnà,
 Hogy senkinec világon ne mondanà.
30. De az Báttya ő hugánac felele,
 Hogy senkinec az tuttára nem lenne,
 Mit kéuánna tölle az mind meg lenne,
 120 Aszszony Báttya szauán igen örüle.

94 G Ujjából pecsét györdjét 95 G ujjában elbétevé, 98 γ te gyermekemet, 101 G Az mellett nagy költséget 102—103 K3 [E két sor nyomdahibából felcserélve. G szerint adjuk.] 102 G kivel 103 G az asszont király 109—116 G [Hiányzik; K3-ba Bogáti toldotta be.] 117 G az hugának 118 G ne

31. Iol tudom az Aszszony monda Battyánac,
Szégyen lészen Attyámnac és Anyámnac,
Ne velyétec szabad akaratomnac,
De Királnac nagy hatalmassagánac.
- 125 32. Czak te benned Isten után en bizom,
Velem *el iõjj* ottis visellyed gondom,
Mert ennëkem Budára el kel mennem,
Buda melly felé vagyon en nem tudom.
- 130 33. Iegyül adà Király nêkem gyüröiet,
Ha világra hozom õ szép gyermekét,
Gyermekeüel meg vigyem õ gyüröiet,
Aszszony lészec, Király úgy monda hütét.
- 135 34. Társúl azért ierel velem útamban,
Király fiát vigyüc õ uduarában,
Hogy ha meg ál Király fogadássában,
Részetlenne nem lész õ atta iókban.
- 140 35. Czendességben hainálkor indulánac,
Sietuén menénec meg fáradánac,
Brasso hauassára mikor iutánac,
Egy forrásnál fáradua meg szállánac.
36. Rutsága ha történt Aszszony fiánac,
Mosogattya rutságát magzattyánac,
Báttya nyúgszic árnyékában egy fánac,
Gyüröyét le tötte Aszszony Királynac.
- 145 37. Ott egy Hollo egy fa ágon ül vala,
Sziligy úgy tettzic ha tartottác volna,
Gyürö bölczön az ruhán fénlic vala,
Az Hollo à Gyüröt el kapta vala.
- 150 38. Nem mulatà az Bölczöhöz ment vala,
Az gyüröt hól hatta ott nem találá,
Ki el vitte senkit õ nem láthatà,
Fiát le teué siruán igy szól vala.

126 γ [és K3] eljössz α eljõjj γ viseled [α mint K3] 127 G Budára kell indulnom, 136 G jóban.
141 G hát [K2 mint K3] 143 G aluszik

39. Isten bator fiam aszt atta volna,
 155 Hogy világra se szülhettelec volna,
 Veled egyyüt szüléskor holtam volna,
 Hogy nem illy szegénységre iuttál volna.
40. Czorda pásztor lészen Király magzattyában,
 Fiam hozálac gonosz szerenczében,
 160 Hogy ha viszlec Királynac uduarában,
 Ketös leszen benned édes fiamban.
41. Az Battya fel ugréc huga szozattyán,
 Vitez módra Tegze vagy on oldalán,
 Két nyilat vete idegben czac gyorsan,
 Mint ha ellenséggel volna viuásban.
- 165 42. Meg érté az gyürönc el vessessét,
 Hamar be fútà környül az hegyeket,
 Ha láthatnà valami embereket,
 Kic el vittéc volna ő gyüröyöket.
- 170 43. Alà tərè huga felé egy völgyben,
 Hát egy Hollo egy fánac teteyében,
 Fészket rakot fánac sűröségében,
 Gyürö fénlic az Hollonac körmében.
- 175 44. Foházkodéc az Menybeli Istenhöz,
 Hollót találhatnà iútna gyüröhöz,
 Szüue szerént Oláh löue Hollóhoz,
 Soc ághitül nyil nem iutà madarhoz.
- 180 45. Óldalát nyil Hollónac alég érè,
 Meg iyede az Hollo fel röppone,
 Hauas felé nagy kákogua el méne,
 Az gyüröt el viué madar körmébe.
46. Ninczen már reménsege az Boyérnac,
 Hogy az gyüröt soha többé láthatnác,
 Nagy suhaituán néz teteyére Hauasnac,
 Ismet szauát hallà Oláh, Hollonac.

154 G ne születettél (F zulettelek) 155 G Veled össze 157 [A sor szótagszámtöbblete két forrásban javítva van: P lesz K2 lön] 159 α Noha 160 G fiában [K2 mint K3] 166 G befutosa környül hegyeket, 167 G Ha lelhetne 174 G találna juthatna 176 G Sok ágtul nyil nem juthata 178 G felröpile, 179 G felett [K2 mint K3]

- 185 47. De lásd az Istennek mely nagy hatalma,
 Az kinec mit akar mind meg adhattya,
 Hollo szállà azon fánac ághára,
 Oláh az Istennek nagy hálát adà.
- 190 48. Az nyilat veté be gyorsan idegben,
 Ugy löue be az Hollonac mellyében,
 Nyil vas által méne Hollo szüüében,
 Mind gyüröstöl eséc le eleiben.
- 195 49. Mind gyüröstöl az madarat fel vöüè,
 Istennek hálát ada örömébe,
 Gyorsan viuè hugánac eleibe,
 Meg köszöné Battyánac örömébe.
- 200 50. El induluán faratságot vallánac,
 Egy esztendös kóra az Ianculánac,
 Kit vállokon Budára ök hozánac,
 Soc napig Királyhoz nem iúthatánac.
- 205 51. Nagy ohaituán naponként Aszszony vala,
 Báttya vèle, gyermek ölébe vala,
 Immár à souány delis el mult vala,
 Megis szerenczét uduarban vár vala.
- 210 52. Tulaydonsága ez minden uduarnac,
 Ebéd után uduarból ki oszlánac,
 Ölébe gyermeket latác Aszszonnac,
 Mondgyác talám hoszta Sigmond Királnac.
- 215 53. Oraiát Király nem gyakran veti vala,
 Ebéd után Vár piatzán iár vala,
 Száz lépésnec uduarnál hiyác vala,
 Ezerreis néha ra telic vala.
- 215 54. Ebéd után Király spaciál vala,
 Az Aszszony kis gyermöckel ott ál vala,
 Gyüröt az Királynac mutattya vala,
 Czac ömaga Király vèle szól vala.

187 P aszu fának [Lásd a hátsó jegyzetet!] 188 G Oláh úristennek 189 G veté be ismét 192 G Mind gyüröstöl földre esik eleiben. 196 G Battyának megköszöné 204 G Mégis asszony szerencsét vár udvarba. 211 G az udvar híjja vala, 213—216 P [Hiányzik.] 214 G gyermekével 215 G mutatta [K2 mint K3]

- 220 55. Tőué Király ő gyűrőyét wiyában,
Szállásokat meg kérdé az Várasban,
Hagyà más nap iönénec uduarában,
Frantz Bannal lön Király erről tanáczbán.
56. Ot hit alat Király dolgát beszéllé,
Frantz Ban hogy senkinec ne ielentené,
Mindenestől Király czac azzal közlé,
Gyermekeit mint tartaná el végezé.
- 225 57. Röuid szóual, Király mind el végeze,
Az gyermeket mint tartaná neuelne,
Taplalássát Aszszonnac el rendele,
Battyát aiandéckal haza ereszté.
- 230 58. Iambor Frantz Bán hü lön Wra dolgában,
Gyermeket tartatà Pest Varassában,
Iuta gyermek ött esztendös korában,
Gyermekeeről Király vagyon nagy gondban.
- 235 59. Gyermec felől szóla Király Frantz Bánnac,
Meg mondana paranczola Aszszonnac,
Kis fiát ne mondana Királyénac,
Frantz Bán vegye gyermeket önmagánac.
- 240 60. Igen szépen Frantz Bán kezdé tartani,
Bán Ianculát sohólt nem tagítani,
Minden ember az gyermeket szereti,
Király uduarában minden dicziri.
61. Nem sokaig Bánnal gyermek löt vala,
Sigmond Király tölle el vitte vala,
Tanyéráról gyermeket tarttya vala,
Gond viselöt gyermekhöz hagyot vala.
- 245 62. Emberkórban már az gyermek ért vala,
Annya Pest várasában meg hólt vala,
Nagy szép tisztességgel temettéc vala,
Kis Iancula igen kesergette vala.

217 G Vövé [K2 mint K3] 219 G nap hogy jönnének udvarban, 227 G elvégezé, 230 G tartatja 234 G parancsol az 235 G Hogy ne mondaná lenni királyénak, 242 G elvette 245 G immár gyermek 248 G Jankula igen kesergette vala,

- 250 63. Igen gondolkodik Király magában,
Mint részöse tehesse országában,
Egy ebéden Király lakodalmában,
Hunnyadot adà neki Erdély országban.
- 255 64. Ok leuelet Cimeret is ki adà,
Hollót gyüröuel öneki meg adà,
Kit Cimeröl neki meg adot vala,
Arannyal ok leuélben írtac vala.
- 260 65. Hadai az Királynac gyakorta vóltac,
Hunycinac iò vitézségét lattác,
Vitézségeért Vaydaságra valasztác,
Iamborsagát mindenec magasztalác.
- 265 66. Az Szerencze kerekénec forgássa,
Szerenczénec hogy íryác változássa,
Nem egyéb de Istennec ackarattya,
Kit akar fellyeb fellyeb magasztallya.
- 265 67. Nam Sigmond ötuen egy esztendeig *len*,
Wralkodéc Magyarország földében,
Irtac ezer négy száz és harmintz hétben,
Albért Hertzeget hagyà ő helyében.
- 270 68. Nam egy szép leanya maradot vala,
Albertnac iegyesül aszt atta vala,
Leány utan hogy lenne Királtságban,
Albértot be hozác Buda varában.
- 275 69. Imè czac két esztendöt wralkodéc,
Ez világból Király hamar ki muléc,
Sigmond leanya terhösön marada,
Kinec Isten Laszlót kis fiát ada.
- 280 70. Söt ezer négy száz negyuenben íránac,
Az országban Wrac meg hasonlânac,
Sokan az Aszszontól el szakadânac,
Lengyel László Hertzeghöz kic hailânac.

252 G adà Erdély országában. 253 G Leuelet [A hibás versfőszöveg miatt Bogáti javította.] a ott ki
254 G Hollót gyűrőjével amint megérté, 256 G úgy levélben 257 G Hadai gyakorta királynak
258 G ő vitézségét 260 G magasztalják. 262 G írják hogy 265 K3 esztendeig lön, [Sh.] G eszten-
deiglen, 270 G azt jegyesül hatta vala, 271–272 G Leány után az országot hogy bírná, Behozák
Albertot az királtságban. 274–276 G Az törökök Tido révén megölik, Sidmond leánya Erzsé-
bet marada, Terhes asszony Lászlót kis fiát hozá.

71. Wrak pártolasát Aszszony meg tudà,
 Ő pártýáual Aszszony hamar támadà,
 Négy hólnapi még kis fia nem vala,
 Feyér várba kit meg Coronáztatà.
- 285 72. Aszszony Misegrádban onnat sietè,
 Garai Laszlo Bán az Vár tisztibe,
 Hogy Coronát Aszszony vigye helyyébe,
 Wrac Aszszony körül vannac hüségbe.
- 290 73. Imè melly nagy álnokságot Aszszony tön,
 Palástya vagyon két felé ki teryeduén,
 Hogy már az Coronát tenne helyyében,
 Coronát marasztà elökötöben.
- 295 74. Igen hamar Wrac mind be peczétléc,
 Arany edént még helyyére be téuéc,
 Aszszont ackarattyából el kesséréc,
 Kis fiáual Bécz országban fel viuéc.
- 300 75. Viue gyorsan az Frideric Czaszárnac,
 Coronáual kis fiát az Battyánac,
 Parti ismet Lengyel László Hertzeghöz,
 Haddal sieténec mint Királyokhoz.
76. Ott Ianos Vaida és Hertzeg gyül vala,
 Rozgoni Simon Egri Pispöc vala,
 És Wylaki Miklós Bán Hertzeg vala,
 Hederuári Lörintz Nador ispán vala.
- 305 77. De az Aszszony pártýán Nador ispán vala,
 Aszszony után Budán helytarto vala,
 László Hertzeget Budában eresztötte vala,
 Mert Ianos Vaidától Lörintz tart vala.
- 310 78. Ez országban octauát hirdeténec,
 Hitlenségben esnéc kic nem iönénec,
 De az Aszszony pártýán az kic léuénec,
 Szép szóra menni oda nem mérénec.

281 G Urak pártolkodását asszony érté, 285 G Onnét Misegrádban hamar 290 G terjedvén 295—
 310 G [Hiányzik; K3-ban Bogáti pótolta.] 311 G párti [K2 mint K3] 312 G oda menni

79. De lám egyyc à Széczi Dienös vala,
 Gardinál Esztergami Ersec vala,
 315 Garai László Bán masodic vala,
 Gletre ezec gyűlésben mentec vala.
80. Ezeket az Hertzeg meg tartoztatà,
 Garait Erseket el nem bocztatà,
 Míg nem őket hűsége alá haytà,
 320 Garai Bán Misegradot meg adà.
81. Haddal Wrac Hertzeggel indulánac,
 Misegrádban nagy örömmel szállánac,
 Az Coronát kereséc nem találac,
 Nagy bánattal Feyér várban szállánac.
- 325 82. Wrac à szent Istuán testét ki assác,
 Az feyében valo Coronát hozác,
 László Királt azzal meg Coronázác,
 Mint Coronás Királt hóltig wralác.
- 330 83. Négy esztendőt László wralkodhatéc,
 Az Törökóc Varna alat meg öléc,
 Iános Vaida mellette emberködéc,
 Soc Töröc meg hala és sebessedéc.
- 335 84. Iambor Vaida az Királnac testeért,
 Viua igen és az Keresztyénségért,
 Nagy vérontás lön két fél között azért,
 Nagy bánattal vannac Király testeért.
- 340 85. Indula be Vaida ő hazayában,
 Hauaselben iutot vala utában,
 Dragul Vaidában bizic barattyában,
 Ki meg fogà Iános Vaidát utában.
86. Am sokaig ötet nem tartoztatà,
 Draga ayándékockal el bocztatà,
 Gyűlést hirdetteté Magyar országba,
 Hogy gyűlnénec Pestre ök az Rákosra.

313 G egyik Heteni Dienes 316 G Gletre érsekek 328 G tisztelék. 330 G Varno [K2 Varano] 336 G
 vala 338 G Havasalföldben hogy juta utában, 341 G Ám sokáig nem meré tartani, [G szótagszám-
 hiányát három forrásban javították: P tartania, K2 öt nem L ő nem] 344 G Pestre és az

- 345 87. Deréc oka ez lön az nagy gyűlésnec,
Míg örögbülése lészen Király fiánac,
Adgya birodalmát egy fő embernek,
Gongya viselését Magyar végeknec.
- 350 88. Ez országnac gonduiselőye legyen,
Albért fiánac Laszlonac hü legyen,
Ezer négy száz írtac az negyuen ötben,
Vaidát véuéc Gubernátor tisztségben.
- 355 89. Tudgyác mindennél fellyeb tisztességet,
Váryác Wrac egynéhánnyan az tisztet,
Szin alat feltökben iduözléc ötet,
Ugy wralác mint iö Feyedelmöket.
- 360 90. Forgattya eszében Vaida, fogsagát,
El inditá hamarsággal taborát,
Égetteté Hauaselnec országát,
Meg veré és meg fogà ot az Vaidát.
91. Igen hamar Hauaselt ot meg véuéc,
Dragul fiánac feyét vétetetté,
Az öczénec szömeit ki tollyatà,
Hauaselt Magyar országhoz foglalà.
- 365 92. Lám az Gubernator az nagy Wrackal,
Bánnyác gyermek Királt Coronaiockal,
Frideric hogy tarttja nagy hatalmáual,
Köuetöt boczatánac aiándéckal.
- 370 93. Igen könyörgénec Német Czaszárnac,
Vönne szolgalttyokat Magyaroknac,
Királlyokat Lászlót ö ez országnac,
Coronástól küldgye meg Magyaroknac.
- 375 94. Oda köuetec czac heyában iaránac,
Uduar néptől meg pirongattatánac,
Wrac Gubernatorral támadánac,
Német országban égetue dulánac.

345 G ez vala az gyűlésnek, 346 G Míg öregsége az király gyermekének, 347 G Addig 348 G Gondviselést bízza egy fő embernek. 351 G százban írtak és 352 γ vegyék α tegyék 354 G Várják vala egynéhánnyan 358 G nagy hadát, 362 G Dragulnac fiának fejét véteté, 367 G Friderik császár tartja hatalmával, 368 G Orátort 373 G követek heában 374 G néptől [G szótagszámtöbblete két forrásban javítva van: P néptül K2 meg pirongatánac.] 375 G gubernátor mellé 376 G égetének [A szótagszámtöbblet K2-ben javítva van: Német orszagot égetéc]

- 380 95. Röttenetős öldökléssöket tönec,
Carinthiát, Carniolát ök égetéc,
Stirianac iob részét meg égetéc,
Soc fő foglyot prédaiokat tēritéc.
96. Vigan tērénc meg nagy nyereséggel,
Ez országban iöuénc nagy örömmel,
Osztozánac vigan nagy nyereséggel,
Németec bānkodnac soc kár valással.
- 385 97. Meg nyugota Vaida az Magyarokat,
Másod nyárban támasztā az Wrakat,
Magyaroknac felti szep határokat,
Pogánokra inditā taborokat.
- 390 98. Ezer négy száz és negyuen nyoltzban vala,
Wrac Vaidaua kic indultac vala,
Marcali Vaida fia Imre vala,
Szeczi Tamás, Rozgoni Rainold vala.
- 395 99. Ieles vitéz Pelszöchi Imre vala,
Vice Vaida Pelszöchi Laszlo vala,
Frantz Bán az Tót orszagot birya vala,
Perneli és Ban Horuát országban vala.
- 400 100. Vitéz Szilágyi Mihály Bamfi Istuannal,
Losontzi Benedec Bathori Istuannal,
Székel Ianos vitéz Maroczi Istuán vala,
Kanisai Laszlo Hagymasi Istuán vala.
101. Szépen Vaida, György Deszpotnac iratā,
Az Rátzockal szép haddal ő támadnā,
Vēle egygūt Pogánokra indulnā,
Deszpot fogadā mindenhöz kész volnā.
- 405 102. Deszpot lakohellye Zenderő vala,
Meg czalā Vaidát mert mellé nem ment vala,
Szép haddal Zeremben az Vaida iutā,
Égeté, és Deszpot földet dulatā.

378 G [ők hiányzik.] 379 G nagy részét 380 G terjeszték. 387 G Magyaroknak földi szép 389 G Ezerben négyszáz negyven hétben vala, 390 G ki 391 G Marculi 392 G Székely Tamás Rozgoni Rysz-nod vala. 395 α az országot 396 D Peeriele Ban P Petreli Ban F Piereli Ban L Perelyi Ban K2 Perneli Ban 398 G Bamfi Istvánnal 399 G vitéz Maczi István 404 G Deszpot fogadā hogy mind kész hozzá. [A szótagszámhiány három forrásban van pótolva: β hozzája. K2 azt fogadā] 406 G Vajda mellé 407 G Szendörőre vajda

103. El be szálla földében Bolgároknac,
 410 Égeteté földét Töröc Czaszárnac,
 Hir lön ebben Amurates Czaszárnac,
 Féli szerenczeyét Ianos Vaidánac.
104. Melly igen szorgalmatos orszagára,
 Pogán Czaszár földénec ótalmára,
 415 Véres Nyássat hordoztat orszagában,
 Vaidára mindent hirdet ő hadaban.
105. Lön hirtelen Poganság támadásban,
 Harom szaz ezernél töb indulásban,
 Gyalog louagtól el marad az útban,
 420 Vaida szállot Rigo mezön táborban.
106. Abban hire vala Töröc Czaszárnac,
 Rigo mezön népe fekszie Vaidánac,
 Egy hainálban zöngéseket hallánac,
 Azonközben süro tüzet gyutánac.
- 425 107. Doboc Trombitác Sipoc zöngnec vala,
 Az Pogánság ellenbe szállot vala,
 Süro sátort éyiel fel vontác vala,
 Süroséggel mint Köfal tábor vala.
108. Igen készül nec hadac az mezöre,
 430 Mind az két fél néz ő ellenségére,
 Egymás ellen ki vont fényes fegyuerre,
 Szép Zászlókra fegyueres seregökre.
109. Szörnyü viadal lön napestig kösztöc,
 Estue két fél táborban takarodéc,
 435 Az ętzaka egyik fél sem aluuéc,
 Hogy egyik fél masiktól ne czalatnéc.
110. Lönec két felöl más nap zöndülésben,
 Dob trombita zöngnec az seregökben,
 Mind két felöl vannac nagy készülésben,
 440 Minden felöl kin álnac az mezöben.

410 G Égeté földét az török 411 G ebben hamar Amuratesnek, [P mint K3] 420 G Rigó meze-
 jén [K2 mint K3] 424 α tüzek gyúlának. 427 G Süro sátort meg éjjel vonták vala, [K2 mint K3]
 430 D nez ellensegere. α néz mint ellenségére, [K2 mint K3] 434 G mindkét 439 G Minden felöl
 440 G Mindkét felöl

111. Az Vaida seregét bölczen meg szörzé,
Harmintz nyóltz rend vala Vaida serege,
Tizen három szép Zászlo közepiben,
Kic valánac mind vitézec kezében.
- 445 112. Ielösben az Országnac szép Zászloia,
Arannyal cimerét meg írtác raita,
Nagy gazdagon meg aranyazuán vala,
Nap fényétől fénlic tündöklie vala.
- 450 113. Czuda nagy az Vaidánac batorsága,
Sereg orron és spitzen megyen vala,
Magyarokat soc szép szóckal bisztattya,
Hadnagyokat viadalhoz tanittya.
- 455 114. Onnat innét *ök harcokat* adánac,
Nagy vér ontás mind két fél köszt valánac,
Iamborúl Magyaroc hartzon forgódnac,
Emberködne soc Töröket hullatnac.
- 460 115. Minden föld zöng nekic tettzie Algyúktól,
Dob, Trombitánac nagy harsogassától,
Lò nyeritestől soc nép kialtástól,
Soc lò meg szedült zöngés roppogástól.
116. Iutà öszue két deréc had roppogua,
Nagy erős viadalt mind két fel tarta,
Viadalban soc lò és ember hala,
Erős viadal mind napestig tartà.
- 465 117. Tagulánac viadaltól állánac,
Setét éyiel vinia nem latánac,
Ehen szomiün fáratságot vallánac,
Taborokban el be takarodánac.
- 470 118. Imè melly nagy üuöltés éyiel vala,
Ki szolgálát ki Wrat kialtya vala,
Nagy soc féle nyeluen üuöltne vala,
Had víta helylön széllal bollyongnac vala.

443 G közepette, 444 G kezekben. 446 G megírták vala, 451 G szóval 453 K3 P hartzolókat G Onnan innen harcokat [A szótagszámhiányt néhány forrásban javították: K2 ot harcokat α ök harcokat; lásd a hátsó jegyzetet is!] 454 G vérontások két 456 β törököket 459 G az nép 460 D F meg szelhet G az zöngés bongástul. [K2 P mint K3] 461 G roppana,

119. Szörnyü dolog az ętzaka löt vala,
 Hól Töröc, hól Magyar úgy bollyong vala,
 475 Az Ielt ķęrdic, egymast tagollyác vala,
 Nagy rémulés mind ķę tábortban vala.
120. Álua talpon gyalogoc virradanac,
 Sürö louakon louag népec valánac,
 Ki vont fęgyuert mind hátokon tartánac,
 480 Minden órán czac viadalt váránac.
121. Czendezségben ķę deréc had ál vala,
 Tellyes éyiel egy mást mind löttéc vala,
 Röttenetes álgyúc dörgesse vala,
 Mind ķę fél illy veszedelemben vala.
122. Magyarokat az Vaida ótalmazá,
 485 Az ętzaka tábort mind körül forga,
 Minden rendbélieknek szép szót adá,
 Vaida az Istenben czac bizic vala.
123. Az hainál még meg nem pirosúlt vala,
 490 Az Hóld hainál elöt czac fel költ vala,
 Az virrattát czac alig váriác vala,
 Mind ķę felöl igen reszķődnec vala.
124. Tanáczi szolánac az Amuratesnec,
 Ne hidgyen ma ő az vak szerenczénec,
 495 De mellete iò vitezec legyenec,
 Iò louakon mind nyerőgben üllenec.
125. Ha láttýuc Magyaroknac győzedelmét,
 Ottan indiczác Cszaszt ő felséget,
 Békéuel el vigyéc feiedelmöket,
 500 Illy ķętséggel váryác az ő ügyöket.
126. Illy ķęségben az Törökőc valánac,
 Hainálkorban Doboc meg szollalánac,
 Kę felöl tabor közöt mind ki állánac,
 Keresztyénec bátorságban valánac.

475 G Az éjjel penig egymást 478 G Szörnyü lovakon lovag népek valának, (K2 Sürö L Szörnyön P louagok alnak vala,) K3 louagon [Sh.] 481 G mindkét derék had vala, 483 G dörgésők [K2 mint K3] 487 G ad vala, [K2 mint K3] 489 α Az hajnal még nem 493 G [az hiányzik.] 497 G látják 501 G Ilyen kétségben törökök 502 G Hajnalkoron [K2 mint K3] 503 G Két fél tábor közé

- 505 127. Eö fel szoual Magyaroknac így szóllà,
Kegyes Isten Magyaroknac ótalma,
Kitöl lészen ma Pogánnac romlása,
Ereyénec fölöt Vaida kiáltya.
- 510 128. Reggel tegnap raitunc meg eszet volna,
Ha az had verése sokságtól volna,
Ki Istennek vagyon czac hatalmában,
Czac az nyeri ki bizic iö voltában.
- 515 129. És hogy ha ma ennec úgy kel lennie,
Istentől ha másnac vagyon engedue,
Diadalmot adgya Pogán kezében,
De mi megyünc Istennek eleiben.
- 520 130. Gyötrelmünc halálunc Isten kedueért,
Legyen az Istentől adatot hütért,
Magzatunkért házunkért és társunkért,
Özuegyökért áruakért szép földünkért.
131. Iesust Iesust fel szoual kiáltánac,
Az Pogánoc mind Allát kiáltánac,
Dob, trombita két felöl zöngnec vala,
Esti dühösséget wyittyác vala.
- 525 132. Semmit egy fél nem enged az más félnek,
Noha Magyar keués ellensegének,
Batorsággal mezöre ki menének,
Nagy vakmerön vitézec ütközének.
- 530 133. Hullánac két felöl sokan halánac,
Nem enged egyic félis az masiknac,
Kezekön vitez Magyaroc halánac,
Huszon négy ezeren Keresztyének valánac.
- 535 134. Vala Pogán töb három száz ezernél,
Harmad napig lön viadallyoc ezzel,
Kit ember nem hallot talám czac hirrel,
Éppettec Magyaroc szörnyü ehséggel.

505 G Nagy fel [A versfőszöveg miatt Bogáti átírta.] 508 G ki adá. F Ot kinek felet vayda ki ada. P Ott kinek lelete vayda kialta. L Ütközetnek jelét Vayda ki adá. 509 G Régen 510 G had nyerése 515 G adjon 521—524 P [Hiányzik.] 521 G kiáltata, 522 G Pogányok mind [A szótagszámhiányt K2-ben így javították: Poganoc is mind] 525 G Semmit egyik nem enged másik félnek, 528 G Vakmerők vitézek megütközének, 530 G az halálnak, 532 G ezer 533 G Vala több pogány

135. Nagy Wrac halánac kemény vitokban,
Mert nem szoktac futni az viadalban,
Mint egy nagy ár víz Pogán sokaságban,
540 El borita keués Magyart viuásban.
136. Gyakran iò szerenczét gonosz köueti,
Szegény Vaida keuesen esséc fútni,
Futo Keresztyént az Töröc kergeti,
Az kit ęrhet az üzésben meg öli.
- 545 137. Az üzésben kic el szaladnac vala,
Az vad Rátzoc meg fogyác ölic vala,
Vaida alól fárat loua el álla,
Louát fegyuerét mind el hánta vala.
- 550 138. Ra találá kęt Töröc ö utában,
Egy szép arany Kereszt Vaida nyakában,
Fö ember nec esmeréc ömagokban,
Az Keresztet húzác vonszác nyakában.
- 555 139. Ott Törököc ketten egyben kapánac,
Az Keresztet nem engedic egymásnac,
Vaida raggadà egyiknec szablyaiát,
Le vágà szablyáual az egyyc pogánt.
- 560 140. Rugazkodéc más Töröc el szalladà,
Vaida az hólt Töröc louát raggadà,
Wr Istennec erröl nagy hálát adà,
Egy Hauasban az Vaida be szalladà.
141. Vtában Vaida egy Rátzra találá,
Ki futo Magyart olly igen fosztya vala,
Feyér várban be vinné Vaida monda,
Nagy aiándékot azért nęki adnà.
- 565 142. Meg czalà mert Zenderöben iktatà,
György Deszpot látà Vaidát meg fogatà,
Feyét Vaida, Lászlón fián, meg váltà,
Deszpot, Vaidat fiaért el boczatà.

539 G Mint nagy árvíz pogánság [K2 mint K3] 540 α Elboríták 548 G elhatta vala. 556 G szab-
lyájával [K2 P mint K3] 563 G Hogy Fejér várban vinnéje azt mondja, 564 α ajándékokat 566 G
látà megfogatà, [Két forrás pótolta a hiányzó két szótagot: P Az György Deszpot lata megh fo-
gattata, K2 Mihelyt György] 568 G fián [A szótagszámhiányt két forrásban pótolták: P fián el
boczettata, K2 az Vaydát fían]

143. Pórúl czeleködéc Deszpot, Vaidáual,
 570 Kiért az Vaida vala nagy haraggal,
 Szegedön soc Nemessöc nagy Wrackal,
 Vaidát mint Attyokat variác vigsággal.
144. Röuid napon Vaida Szegedben szállà,
 Soc szep szóual ötet üduözlic vala,
 575 Olly iò szemmel lattyác mint ha nyert volna,
 Mert iól tudgyác röuid nap meg torolna.
145. Irtac ezer négy száz és negyuen nyoltzban,
 Fegyuerét wyittyá Vaida buában,
 Fia feie, feieért nagy fogságban,
 580 Nagy haddal indula be Rátz országban.
146. Meg iyede György Deszpot az Vaidától,
 Más felöl igen fél Töröc Cszáártól,
 Vaida fiát meg küldé fö Ratzoktól,
 Deszpot kegyelmét kere az Vaidától.
- 585 147. Ez Vaidánac világban nagy az ő hire,
 Három Töröc Cszáárral vít meg szömbe,
 Kit soha senki nem hallot éltébe,
 Szolga rend Cszáárral vít volna szömbe.
148. Pusztitot nagy sokat Töröc földében,
 590 Tizen egyszer czac Töröckel vít szömben,
 Kiket meg ielentöc versöm feyében,
 Hogy szolgálattyát vegyétec eszetőkben.
149. Az Feyér vár alat az Isac Vaidát,
 Meg veré huszon nyoltz ezer louagyát,
 595 Erdélyben szent Imrenél Ianos Vaidát,
 Mehmet Bék igen veré az Ianculát.
150. Rémüléssöc nagy lön Magyar országban,
 Fútua szállat az Gyula feyér varban,
 Feye veszéssét nem szánnya buában,
 600 Véres nyárssal mindönt hiuat hadában.

570 α Kiért vajda [A szótagszámhiányt α három leszármazottja közül kettőben pótolták: P oly nagy L az Vayda] 571 G Szegeden nemesek az nagy 572 G vigsággal. [P mint K3] 573 G Szegedben vajda [P mint K3] 578 α Fegyverét siratja 582 G fél igen [K2 mint K3] 585 G nagy ő 587 G hallott is 590 G törökkel volt szemben, 591 G versem rendiben, 596 F P Meczet L Metset K2 Mezet 597 G Rémülés nagy lön az 598 G Futva szalada Gyula 600 G hivat az hadban.

151. Támada az Vaida hirtelenséggel,
Nyoltzad nap meg viua az Mehmet Béckel,
Nem ereszté el az nyert soc szépséggel,
Bék fiastól ot vesze soc Töröckel.
- 605 152. Irtac ezer négy száz és negyuen egyben,
Amurates Memhet Bassát, Erdélyben,
Hagyà Vaidát meg keresse földében,
Nyoltzuan ezer népet adà kezében.
- 610 153. Söt Vaidánac ebben hire löt vala,
Vas kapunal Bassát meg leste vala,
Soc Töröc meg hala nagyot nyert vala,
Fútua Bassa czac alig szállat vala.
- 615 154. Fegyuerrel hadáual az Bolgárokat,
Égeté dulatà Töröc birtokát,
Ra hirdeté Czaszár az ő nagy hadát,
Igen meg fenyegeté Caran Bassát.
- 620 155. Iob feiednec, keresd meg az lanculát,
Meg veryed és fogua hozzad az Vaidát,
Bassa Rátz országban találà Vaidát,
Meg veré meg fogà Vaida az Bassát.
156. Nem késséc Commaniában be szállà,
Amurát Czaszárral ot szömbe meg viua,
Lászlo Király vesze oda maradà,
Onnan Vaida fútua alég szálladà.
- 625 157. Irtac ezer négy száz és negyuen hatban,
Dragul Vaidát meg fogà viadalban,
Soc Töröc meg halà Dragul hadában,
Más Vaidát tön Hauasel országában.
- 630 158. Soc hadai voltac nagy vitezséggel,
Crusotz alat szömbe viua Fritz Béckel,
Isten után iarà nagy nyereséggel,
Fritz Bék foglya eséc ot nagy soc Béckel.
Első részénec vége.

601 G Támada vajda nagy [P mint K3] 603 G az megnyert sok [K2 mint K3] 606 F Nemhet L Német 610 G Az Vas kapunál basát leste vala, (α kapuban) 612 G alig 6 szalada. [K2 P mint K3] 613 G Fegyverrel halállal Bolgár országot, 620 G Megveré vajda megfogà az basát. 622 G Murat 628 G az Havasel országban. 629 G voltanak (K2 vóltanac vitezséggel, P mint K3) 632 G Az Fricz bék foglyà esék viadallal. 632 [A sor utáni cím:] G Secunda pars de obsidione Nandor Albensis. [K2 mint K3]

SECVNDA PARS.

De obsidione Nandor Albensis per Caesarem
Turcarum Dominus Vayuoda nauali certamine
victori

1. Dolgát hallyátoc Machumet Czaszárnac,
Meg szállassát vég Nándor feyér várnac,
635 Iambor szolgállattyát az Ianculánac,
Siralmas halalát Ianos Vaidánac.
2. Ezer négy száz írtanac ötuen ötben,
Töröc Czaszar boszszonkodic szüüében,
Nándor feyér vár czac haza töüében,
640 Kiben soc fő Töröc fogua kötélben.
3. Olly szégyennec tarttya Czaszár magában,
Boszsziát szenuedi két hituán Bánnac,
Feyér várból kic gyakran ki czatáznac,
Czatázo Bárlángya Ianos Vaidánac.
- 645 4. Bizonnyal magában Czaszár el szánà,
Nándor feyér várat hogy meg szállanà,
Algyuual aszt földre le rontatnà,
Az Bánokat belölle ki vonatnà.
5. Söt az kazdagságnac ö természeti,
650 Hogy à szüüet felső poltzra ülteti,
Ha valaki magát igen el hiszi,
Czalatkozuán magát eszében vészi.
6. Istensége Menyben vagyon Istennec,
Ez földén egy Wr elég emberöknec,
655 Szomszédságát nem akarom senkinec,
Illy keuéllyen szól Bassáknac Békekne.
7. Deréc haddal nagy erőuel indula,
Louag gyalog vizi ereye nagy vala,
Soc fall törö Algyu és Taraszcz vala,
660 Barma Algyu alól el fírat vala.

633 G Amurates 641 G magának 643 G gyakorta [A szótagszámtöbblet egyes forrásokban javítva van: α várból gyakorta K2 gyakorta czatáznac,] 647 γ rontanà, [α mint K3] 648 G kivonnà. [A szótagszámiány egyes forrásokban pótolva van: P ki uoniatna. K2 L ö ki vonna.] 649 G Söt gazdagságnac ez ö (P Söt az kazdagságnac ez természeti,) 659 G álgýúja és taraszckja, 660 G álgýúk [K2 mint K3]

8. Igen siet Czaszár feyér vár alá,
Soc Algyuit Crusotz alatt el hagyà,
Mert az Mura igen meg árat vala,
Nagy kénnal munkáual el hosztác vala.
- 665 9. Otben Bánnoc Czaszár iöüését tudgyác,
Szent Antal estin allyát meg szaguldác,
Erös hartzoc lön két felöl halánac,
Az vitézec az várban be szállánac.
10. Napyán szent Antalnac kaput tölténec,
670 Zászlókat Tornyokra fel téteténec,
Az vitézec vártaiokra menénec,
Kinec kinec hól vala hagyot helyyec.
11. Eiyel nappal Czaszár kezdé töretni,
Bástyait Tornyait földre döíteni,
675 Az por füsti az Eghet mind el földni,
Ben valóc nem tudnac senkihöz bízni.
12. Nagy készüllettel iollehet ben vannac,
Poroc, fayoc, soc iö tüzes szerszamoc,
Minden szerszáma elég mint vég háznac,
680 De ezeckel ben keueset használnac.
13. Arra Wrac kösztt nincz senkinek gongya,
Gongya arra ki feyét meg ohassa,
Király el szököt Budát nyitua hatta,
Egy hólnap senki kaput be sem zárította.
- 685 14. Nagy rémulés vala Magyar országban,
Igen bodúlt Magyar Magyar országban,
Wrac egy Várból másban hordozkodásban,
Az vitezség meg alut az országban.
15. De las mint egy álomból serkent vala,
690 Ianos Vaida meg keseredet vala,
Fúto szegénységet terti vala,
Az Wrakat hadban hirdeti vala.

665 D K2 P lövését 667 α harcok mind két felöl valának, 668 G beállának. 672 G hagyva 673 G nappal igen kezdé 674 α töretni, [Téves szóismétlés.] 675 G elfedi, 682 α arra benn ki fejét óhassa, 7 arra hon ki fejét óhassa, 684 G Fél holnap [...] zárta. (α holnapig) 687 G hordozásban, 688 G ez

16. Olly szép szóual mongya Capistranosnac,
Keresztes hadat hirdessen az Póroknac,
695 Hogy kic mellé támadnánac Vaidánac,
Kintol büntöl azoc ódoztatnánac.
17. Rettenetes hideg Wrakat leli,
Némellyeknec kezét lábát Köszuény töri,
Lehetetlen dolognac minden véli,
700 Feyér várat hogy Vaida meg segélli.
18. Az szegény kösség Vaida mellé füt vala,
Keresztet mellyekre mind varnac vala,
Capistranos ódozton ódoz vala,
Buczót ráyoc marockal hánya vala.
- 705 19. Lengyel három száz Keresztes iöt vala,
Szekcsőnél az Vaida táborban szálla,
Tiszán Dunán soc Haiót be hozatà,
Kikben süro gyalogokat szállita.
20. Boczátkozéc Duna vizen táborral,
710 Viadalhoz készül soc taraszkiual,
Szamszerigyal puskáual szakálossal,
Böves haioya soc tüzes szerszámmal.
21. Ebben hire vala immár Czaszárnac,
lőuése nem meszsze vizen Vaidanac,
715 Vélé hogy nem árthat vizi hadánac,
Monda lenni czac merő bolondságnac.
22. Nagy szagúldua Zakmanyosoc iutánac,
Mert ereiét látac vizen Kauornac,
Süro kopyáya mint réten Nádaknac,
720 Czaszár dobót üteté nagy hadánac.
23. Száuán Dunán vizi ereye nagy vala,
Süro Nazad soc Gallya meg indula,
Viadalhoz készül louag s' gyalogya,
Az Zaszlókat Sántzokból ki hozata.

693 G szóval vajda Capistranusnac, 694 G kiáltson póroknac, 695 G Hogy ki mellé támadna az vajdának, 698 G Némelynek 701 G Az jó község 702 G az mellekre varnak vala, 704 G reájok marokkal hány vala. 705 G keresztes háromszáz [K2 mint K3] 706 α Feczksőnél D Feczelnel K2 Feczelnél K3 Fzeckel [Lásd a hátsó jegyzetet!] 709 α Bocsátkozék alá Duna vizén táborral, [A szótagszámtöbblet P-ben így van javítva: Boczatkozec ala Dunan Taborral.] 712 K3 Böü vás [Sh.] G Böves 716 α méltó bolondságnac, 719 G nádak,

- 725 24. Igen körülnc ben Iesust kiálnac,
Vég ostromot és halált reáyoc várnac,
Vaida iöüésében semmit nem tudnac,
Dunát Nazad Gallyác által állottác.
- 730 25. Söt az Várból más vizi eröt látnac,
Duna vizen az kic alá labbánac,
Kin vitezec czac el amelkodánac,
Iesust kialtánac hálát adánac.
- 735 26. Porokat ben vitezec nem keméléc,
Mint ha többé nem keletnéc ugy költéc,
Mértéknélkül Algyut fellyeb ök töltéc,
Földen vizen az Pogánt igen löüéc.
- 740 27. Egybe ere az két hartzalo, vizen,
Kegyetlen veszedelem lön az két félben,
Meg zendüle két deréc had ezönben,
Iesust Allát kialtnac az két félben.
- 745 28. Rettenetös viadallyoc indula,
Nagy siuás üüöltés kialtás vala,
Varban Iesust kiálnac löncé vala,
Törököknek ki nagy rémulés vala.
- 745 29. Czaszár gyalog Ianczárt nogattyá vala,
Soc Taraszkot partra vonatot vala,
Ki vizen Töröknek nagy káros vala,
Mert az Töröc erő felölöc vala.
- 750 30. Emberködne az Keresztyén vitezec,
Várban tēden könyörögne szegényec,
Egymást két felöl vágyác erőssen löüic,
Vérrel elegy az Duna taitekozic.
- 755 31. Soc laptát Magyaroc Törökre hányánac,
Töröc Gallyác Naszadoc égne gyúlnac,
Törökec belölle vizben ugordnac,
Égö Hayóc népestöl el borúlnac.

725 α örülnek 728 G naszádok 729 G látának, (K2 latic), 730 G elő 734 G kellene 735 G Mértékénél feljebb álgút ök töltük, [K2 töltéc,] 736 G lövik. [K2 mint K3] 738 G lön két 739 G azonban, 744 G Töröknek [K2 P mint K3] 745 G jancsárokat nógatja, [D niugattyá, F niugottya, L Nyugottya, — lásd a hátsó jegyzetet!] 746 G az partra vonyata, [A szótagszámhiány egyes forrásokban pótolva van: P L vonattata, K2 taraszkokat] 749 G Emberkednek keresztyének vitézek,

32. Aszt lattyác szárazról hogy vizen vesztic,
Azon busulnac hogy nem segélhetic,
Egy mást négy felől olly erőssen löüic,
760 Mind Meny mind föld reng dörög nekic tetzic.
33. Röttenenec Törökec futamánac,
Úzö félben nagy sokan meg halánac,
Magyaroc Isten nec halat adánac,
Feyér várban Vaidáual be szallanac.
- 765 34. Ezön Vaida Isten nec halát adà,
Az meg röttent vitézeket bíztatà,
Meg felemlet Bánokat batoritya,
Kösség hallya Vaida nekic eszt mondgya.
- 770 35. Mire vitézec hogy meg röttenetec,
Vagy első latássé most Töröc nektec,
Azoc ezec kiket gyakran üztetec,
Neha mi meg futamottunc előttec.
- 775 36. Ti egymásnac előb io példát attatoc,
Mezön az halállal nem gondoltatoc,
Mostan kedig tü köfal közöt vattoc,
Az iö Istenben mostis ti bízzatoc.
- 780 37. Viadalban most legyetec erőssec,
Soc országban el hírhét io neuetec,
Az kit leltetöc el ne veszessétéc,
Mind öröcké él io vitez neuetec.
38. Régtől fogua ótalmunc volt az Isten,
Ha végeszte hogy ki halált szenuedgyen,
Ma velem vagy mással legyen ebéden,
Ha meg hal Christussal vaczorán légyen.
- 785 39. Czodakeppen mind meg batorodanac,
Hogy semmit nem engedne az halálnac,
Az szegény kösség nec vártát osztánac,
Elöttec vitezlő népet hagyánac.

759 G felől erősen [A szótagszámbíányt K2-ben pótolták; mast mind négy] 760 G Mind menny és föld reng dörög úgy tetszik. 764 G beállanak. 766 G bíztatja, 768 G Község hallására nekik azt mondja. 773 G Ti elébb egymásnak [K2-ben a szótagszámbíányt így javították: Tü másnak előbb] 775 G ti es köfal közt 776 G Mi jó Istenünkben most is bízzatok. 781 G ótalmunk az Isten [A szótagszámbíányt két forrásban javították: P az ur Isten, K2 volt ótalmunc az Isten,] 782 G hogy halált [A szótagszámbíányt két forrásban javították: P hogy itt halalt K2 hogy ki halált] 783 K2 K3 Ha [Sh., az előző és a következő sor hatására.] G Ma 784 G legyen vacsorán. 785 G Csuda hallák mind

- 790 40. Azon Czaszár olly igen busúlt vala,
Éiyel nappal várat töreti vala,
Fala Tornya ô régi rakás vala,
Poroz löüéstől árokban döl vala.
- 795 41. Romlását omlását Czaszár mutattya,
Fö embereknek haraggal ugy mondgya,
Hét hólnapig vitatta volna Attya,
Szégyennel alóla haza ment volna.
- 800 42. Vallyac szegyent nagyobbbat en Attyámnál,
Ha eszt viuom touáb tizen ötöd napnál,
Meg töröm meg veszem soc Algyuimmal,
Ne visellyec Agnö neuet Attyámnál.
- 805 43. Meg hallà Caram Bassa feyét haità,
Nagy szép szoual Machometnec eszt monda,
Szólnéc felségednec ha meg halgatnà,
Szolasra szabadságot neki adà.
- 810 44. Dicziretös hatalma felségednec,
Meg vötted fö házakat az Görögöknek,
Tudom természetit Magyar nemzetnec,
Illy fö házat nagy dolog ha engednec.
- 815 45. Olly dolog à kit meg éget az Kása,
Hogy ha láttya az tarloyátis fuia,
Mert Bassa Vaida keze sauát tudgya,
Nem örömet Vaida mellet bollyogna.
- 815 46. Meg írtác nyiluán Királlyoc könyuében,
Örög álgyúc vóltac olly nagy dörgésben,
Huszon négy mélly földre fel nagy Szegedben
Éiyel nappal hallottác az mezőben.
- 820 47. Imè fala soc Tornya soc Bástyáia,
Arokban dölt köuel teli árokya,
Loual töréssen be mehetnec vala,
Czac az belől valóc engettéc volna.

789 G Oly igen csásár ezen 791 G Fala köve ó és régi 794 G azt mondja, 800 G atyámmal. 801 G Caran 804 K3 Szolasára [Sh.] G Szólásra 806 G házakat görögöknek, 808 α Ők fő 812 α vajda előtt forgana. 814 γ álgyúi [α mint K3] 819 G Lovak törésen be mehettek volna,

48. Nem építne belől semmit vitézec,
Sűrő Ianczar puskáual ráyoc löne,
Algyu, Taraszki miat nagy sokan veszne,
Kő omlástól helt belől alig lelne.
- 825 49. Vala tizenegyed napja már annac,
Hogy kérkedőt vala Czászár Bassáknac,
Estue vég ostromot hirdet hadánac,
Hainál előtt Dobszóhoz tartoznánac.
- 830 50. Sötét hainálkorban Dobot ütete,
Az szántalan Poganság meg zöndüle,
Táboráual népével sűrő tüze,
Várból lattyác hogy az Török készülne.
- 835 51. Vaida az vártakat körül forogya,
Bánoknac vitézeknac ő im eszt mondgya,
Az ki iámbor helyét minden meg állya,
Ki ki hírét neuét iól meg gondollya.
- 840 52. Az Törökec ostromnac indulánac,
Az Doboc Trombitác Algyúc harsognac,
Fútua Allát az Pogánoc kiáltnac,
Földön vizen nagy kiáltásoc vannac.
53. Iesust várbeliec kiáltnac vala,
Viadalhoz igen készülne vala,
Az szent Attya tēden kösztöc ál vala,
Nagy szép könyörgésseckel imád vala.
- 845 54. Iutánac töréshöz nagy siualkodua,
Röttenetes viadallyoc indula,
Kēt fél törészen egy mást vággya vala,
Sűrő puska lövés czatogás vala.
- 850 55. Veszedelem öldöklés olly nagy vala,
Kēt fél lövéstől ugyan omol vala,
Hátul ostromra Töröket vággya vala,
Löuic egymast vággya ugy haittya vala.

821 G semmit belől 822 G puskákkal 831 α Táborban népével nagy sűrű tüze, 834 G ő azt 847 G erő-
sen α várják 851 G Hátul törököket vágják 852 G vágják egymást

56. Olly nagy sűrön az falt mind körül hághiác,
 855 Laitoryákat serénködnec támasztyác,
 Az soc horgot törésnec fel akasztyác,
 Kin Pogánoc sűrön az Köfalt hághiác.
57. Döiténec fokról köuet és forralt faggyat,
 Gerendákat fokról nyakokban le hányánac,
 860 Laitoriákról húlnac Törökec halnac,
 Ha egy esic ketten helyére hághnac.
58. Az fokon törésen erősen vínac,
 Vitezec az sockasággal nem birnac,
 Az kemény hagyigalasban fáradnac,
 Törökec nagy sokan fokra fel hághnac.
- 865 59. Nagy soc helyen az fokon sirnac rinac,
 Néhólt kedig segítséget kiáltnac,
 Dardáckal az fokon egymást tágóllýác,
 Nyakra före egymást le taszigállýác.
- 870 60. Az Vaida vitezöket ugy nogattya,
 Gyakran Pogánt az Várból ki haitattya,
 De az Czaszár meg ostromnac vágattya,
 Napestig viadal ostromon mind tartà.
- 875 61. Veczernekort Czaszár népét haitatà,
 Minden rendet ostromnac vágattatà,
 Egesz hada mind ostromnac rohana,
 Kegyetlen halál viadal uyiúla.
- 880 62. Az magyaroc sokan ot meg halánac,
 Nagy löuéstől helt rendet nem alhatnac,
 Az egyyc vártárol meg futamánac,
 Az Törökec az várban rohanánac.
63. Laptáckal házakat gyúttyác égetnec,
 Az fokra zaszlókat Törökec teuéc,
 Az Magyaroc mint egy hólt eleuenec,
 Meg bodúltac fútnac el veszet eszec.

854 G támasztnak, 857 γ Döjtének fokról az forralt faggyat, α Döjték alá fokról az forralt faggyat, 858 G nyakokban hánnak, 860 G Ha egy leesik ketten helyében 862 G birhatnak, [K2 P mint K3] 863 G fáradtak, 864 G fokra hágának. 869 G nyugotja, [Lásd a 745. sorhoz írt hátsó jegyzetet!] 871 G ostromra [P mint K3] 872 G ostrom 874 G rendbélit ostromnak nógatà, 881 G égettik, 882 G tének, 883 G úgy mint holt

- 885 64. Ianos Vaida biztattyá az Bánokat,
Batorittyá meg röttent Magyarokat,
Vaida szauán meg esmeréc magokat,
Iesust velöc Vaida gyakran kiáltat.
- 890 65. Czudaképpen Törökre rohanánac,
Sürö Törökben sokat le vagánac,
Hólt eleuen testeken két fél vínac,
Sebtől Törökec egymásra omlánac.
- 895 66. Eszt látác Törökec meg futamánac,
Töresen meg torlánac szorulánac,
Szorosságban sokan tapotátánac,
Magyaroktól sokan le vágatánac.
- 900 67. Rettenetös Töröc mint remül vala,
Mint az futo barmot úgy vaghyác vala,
Fokról az árokban szegdösnece vala,
Nyakra före Zászlostúl hánnyac vala.
68. Töréssen Töröket ki vaghyác vala,
Ben reket Töröket úgy fogdossác vala,
Keresztesec egy másra haittyác vala,
Házakat kösséggel óltattyác vala.
- 905 69. Az Sántzokra vitézec ki üténec,
Kit érhetnec üzésben mindent ölnec,
Álgyu gyuto lyukát szeggel be vernec,
Santzot, port, álgyu szerszámot égetnec.
- 910 70. Mind estueig szörnyü viadal vala,
Nyíllal Czaszár mellyét meg löttéc vala,
Kin Törökec inkább rémültec vala,
Estue Magyaroc várban mentec vala.
- 915 71. Imè éiyel Pogánoc indulánac,
Nagy soc sebest haiókra be rackánac,
Ugy fútnac mint ha utánnoc volnánac,
Sarnoban Czaszárral be szaladanac.

890 G törökökben [K2 mint K3] 892 G pogányok 896 G sokan vágattatának. 897 G rémült vala,
901 G törököket [K2 mint K3] 902 G töröket úzik fogdossák vala, 907 G Álgyúk 915 G Úgy fut-
nak ha mind utánnok

72. Nagy soc sátort Algyukat ot hagyánac,
 Más nap reggel Magyaroc ki állánac,
 Nagy soc drága szerszámot be hordánac,
 920 Az nagy nyereségön halát adánac.
73. Ezen Czaszár Sarnoban busúl vala,
 Szégyent kárt Vaida miat vallot vala,
 Mérget innya nagy buaban kër vala,
 Hada Czaszárnac mind el oszlot vala.
- 925 74. Várat Vaida erőssen építette,
 Sebesseket nagy szépen be kötette,
 Az Sántzokat be vonatà töltette,
 Az soc hólt testöt mind el temetette.
- 930 75. Istennec nagy hatalma mindenökben,
 Az kit akar meg tarthat minden ellen,
 Hatalmát nem adgya senki kezében,
 Szégyennel szégyent tétethet keuéllyen.
- 935 76. Czuda nagy betegség Vaidára szállà,
 Az nagy viuásban meg épedet vala,
 Kialtástól mellye meg szárat vala,
 Gyakor viuásban vére apat vala.
- 940 77. Téuéc az Haióra haza hozzác vala,
 Igen nehezödéc Zemlyént meg hala,
 Nagy sirás ohaitás körüle vala,
 Minden rendbéli nép sir szokog vala.
78. Onnan Gyula feyér uárban be hozác,
 Aszszony társa két szép fia meg látác,
 Sírnac magokat halálnac boczátác,
 Egy kö Koporsóban testét be rakác.
- 945 79. Rola énekben teők emléközetöt,
 Keserülöm szánom Magyar nemzetöt,
 Isten adgyon meg olly io feyedelmet,
 Ótalmazza az nyomorúlt nemzetöt.

917 G Sok sátorokat álgyukat hagyánac, [Bogáti a versfőszöveg miatt átírt.] 921 γ buslakodék, P buskodik vala, F busakodik vala, [L mint K3] 922 α vallott volna, 929 G mindeneken, 932 D K2 Szegeniel szegyent F zegynnyel zegynt P Szegyennel szegyent [Lásd a hátsó jegyzetet!] α terhelte 937 G Tévék hajóra 944 α Egy koporsóban az testét 947 G ily [P mint K3] 948 G Ótalmazza nyomorult országunkat.

80. Irtac ezer négy száz és ötuen hatban,
 950 Ianos Vaida hogy meg hala Zemlyénben,
 Két fiáról szólóc más Cronikámban,
 Mint szolgáltac ezökis az országban.
 Másodic részének vége.

Köuetközic ez Historiás éneknek harmadic része.

TERTIA PARS.

Iam longas per fines mundi volat mors Ioannis de Hunyad, et Turcarum Caesairs
 fugitiua, Regem animatum, ac sic rediit Hungariam, lustrans Albensem et castra
 Caesaris relictam.

1. Imè örül mind az egész Keresztyénség,
 Machumeten eset szerenczétlenség,
 955 Czaszár nagy ereyén illy nagy kissebség,
 Pór had miat veretöt illy nagy felség.
2. Azon László Király meg bizakodéc,
 Ellensége Czaszar hogy meg veretéc,
 Ianos Vaida ez világból ki muléc,
 960 László Király meg haza pironkodéc.
3. Meg maradà az Vaidánac két fia,
 Kikre szállà az Attyoknac nagy gongya,
 Az Országnac fő tiszti és fő háza,
 Kit soc fő Wr ackoron szomiuhozà.
- 965 4. Lás melly készülettel Király indula,
 Duna vizén iöue Budában szállà,
 Futakban egy gyülest tétetöt vala,
 Hogy minden végezzen Ország iauára.
5. Oda Wrac Nemössec be gyülenec,
 970 Vaida fia László, nagy szép seregec,
 Vannac Wrac körüle io vitézec,
 Köuetöye Attya természetinec.

949 γ negyven hatban, α negyven hétben, 951 γ szölanék F zolank L szollyunk P szölok β krónikában. 952 [A sor utáni cím:] G Tertia pars de rege Mathia. [K2 mint K3] 956 G veretett meg ily felség. [K2 mint K3] 963 G és nagy gondja, [Tévesen megismétli az előző sor végét.] 964 G akkor szomjúhoz vala. 970 G Vajdafi Lászlóval nagy szép seregek,

6. Nagy io keduel az Király ötet vöué,
 Attya io szolgallattyát meg köszöne,
 975 Nagy szép szóckal Vaida fiát üduözlé,
 Io Attyánál Isten nagyobra vigye.
7. Gazdaságra nagy gongya Vaida fiánac,
 Az Királlyal Feyér várban szállánac,
 Czudál Király romlasán Feyér várnac,
 980 Tétoua iár Tabor helyén Czaszárnac.
8. Az Királlyal olly nagy vigan éllénec,
 Soc io hordót Szerem mustyáual tölténec,
 Szép halakat Vadat madarat észnec,
 Wrac Vaida fiára irigyködnec.
- 985 9. Söt Garai László félre szollita,
 Vaida finac Garai imeszt monda,
 Hid meg fiam szólloc én minden iódra,
 Lás dolgodhoz visely gondot magadra.
10. Patuarban hadgy beket gazdaságodnac,
 990 Érd végét halállal Uldric Ispánnac,
 Gyakran rád szól be arúl az Királynac,
 Röuid nap meg ölnec auagy meg fognac.
11. Ez oka ide iöüésénec Királynac,
 Királlyal iöt Német Keresztes hadnac,
 995 Wra nem lész te szép vég házaidnac,
 Igy fizetic szolgallattyát Attyádnac.
12. Rendellyed czac iol dolgod szolgáliddal,
 Ne gondolly fiam semmit az Királlyal,
 Ved eleit halálodnac halállal,
 1000 Melléd támadoc mind az Magyarockal.
13. Fogad meg tanáczom nagy iódra leszen,
 Hallà László meg szomorodéc ezen,
 Io szolgait hagyja legyenec készen,
 Várasból iönénec be kapu közben.

975 β szóval 976 G vinné. 977 G Gazdagságra 978 G Mert királlyal 989 G gazdaságodnak 994 K3 it [Sh.] G iöt 1000 G Melletted F P K2 támadok az 1002 G szomorodék meg [K2 mint K3] 1004 G jöjjenek az kapu

- 1005 14. Imè más nap szent Márton napya vala,
Ezer négy száz és ötuen hatban vala,
Vaidafi Uldric Ispánhoz ment vala,
Uldric Ispánt László meg ölte vala.
- 1010 15. Nagy rémulés lön Nándor feyér várban,
Királlyal az Wrac szorultac házban,
Német Magyar egymásra támadásban,
Vaida finac véres Tör ö markában.
- 1015 16. Ezön Király fél vala az Wrackal,
Soc io vitezlő nép Vaida fiáual,
Kapukat állattya io Drabántiual,
Vár piatza rakua io szolgálaiual.
- 1020 17. Soc szép szóual házból Király szól vala,
Németül Magyarul kialttya vala,
Vaida finac ebből kegyelme volna,
Minden ember lassodnéc le szallana.
18. Meg állà Vaidafi Kiraly szauánac,
Köz emberec által sokat szollánac,
Bekességgel mindönöc maradnánac,
Semmi boszszút azért Lászlón nem álnac.
- 1025 19. Vég Tömös várban onnat Király indula,
Mert Vaidafi Királt kéretti vala,
Tömös várat szép vég házat meg látnà,
Kiben öczét és Annyát tarttya vala.
- 1030 20. Nem kis háza azis te felségednec,
Ki fő tisztí volt Attyámnac hiuednec,
Kit kezekben hattál io gyermekinek,
Meg szolgalom Király te felségednec.
- 1035 21. Deréc haddal Király gyorsan indula,
Tömös várhoz hogy közöl iutot vala,
Szép seregöc az Kiralt váryác vala,
Tiszteséggel Királt fogattac vala.

1006 G Az ezer négyszáz negyven 1010 α várban, 1019 α kegyelem 1025 G várban az király 1026 G kérette vala, [K2 mint K3] 1027 G szép házat meglátnája, 1028 G Kiben öccsét anyját tartatja vala. 1031 G ő gyermekinek, 1032 D F P kiraly felesgednek. 1034 G jutott volna, [P mint K3]

22. Io Tutoroc az Vaida fiainac,
Vagyon gongya io Szilágyi Mihálnac,
Nagy szépen szol az Vaidáne aszszonnac,
1040 Könörögyen fiaiért az Királynac.
23. Veue Aszszony mellé két szép gyermekét,
Az Királynac így kezde könyörgését,
Felséged gondollya iól meg holt hiuét,
Töle marat en vén özuegy feyemet.
- 1045 24. Olly kegyelmet vároc te felségedtöl,
Kegyelmes légy édes fiam vétkérol,
Valakinec eset ez tanaczából,
Nem mielte tudom aszt ömagától.
- 1050 25. Legyen hiued mint az meg holt io Attya,
Kic soc vérét felségedért hullatta,
Böre vapás seb mia mint egy rosta,
Országodert halalát ő nem szánta.
- 1055 26. Az en vénségemet kerlec tekinczed,
Ez vén feyem magtalana ne tegyed,
Ha így eset az Istent meg tekinczed,
Atyádfia halalát el feleiczed.
- 1060 27. Tön à Király erre igen szép választ,
Meg ölelé aszszont és két magzattyát,
Ugy birhassa bekéuel szép orszagát,
Hogy azért nem bántya Vaida két fiát.
28. Meg esküüec Király Vaida fiaknac,
Vaida fiac viszont László Királynac,
Hogy hűséggel leszne mint Attyafiác,
Mint szintén kic egy Attyától származtac.
- 1065 29. Olly nagy vigaságoc immáron vala,
Két Vaidafi Attyokért gyászban vala,
Két veres Nest Bárson subát hozatà,
Király az Vaidafiakra adatà.

1037 α tutora 1044 G özvegysegemet. [F mint K3] 1053 G tekints meg, 1054 G És vén 1055 G Hát így az Istent megtekintsed, [A szótagszámhiányt több forrásban pótolták: K2 Te felséged az Istent meg tekinczed, α Istent is P Tehát] 1060 G Hogy ezért nem bántja az vajda fiát. 1061 G fiának, [P mint K3] 1063 G lesznek oly atyafiak, 1064 G származnak. [P mint K3] 1067 G bársony nest

- 1070 30. Röuid nap Király Budában be szállà,
Vaida fiát Lászlót nagy vigan tarttya,
Kit az Wrac olly igen bánnac vala,
Gyakran Királynac rea szólnac vala.
- 1075 31. Söt Garai László hogy Ipa vala,
Vaidafinál Leanya iegyben vala,
Vaidafi Garaihoz bizic vala,
Bamfi Pál, harmad Miklós Vaida vala.
- 1080 32. Imè Királynac ezec szólnac vala,
Mind untalan Királt izgattyác vala,
Ha Király dolgára ra nem gondolna,
Mint az Uldric Ispán ö is ugy iárna.
33. Olly nagy czudánc hogy felséged nem láttya,
Feyér várban Attyádfia mint iára,
Czac newel az felséged Királysága,
De ennec iár az országnac nagy haszna.
- 1085 34. Az soc szónac végre Király helt adot vala,
Meg holt Attyafia eszében iutot vala,
Kit szüüéből Király ki vetet vala,
Wrackal tanáczbá végezet vala.
- 1090 35. Nám Garai Veyét foga beszédre,
Lépyél alá visely gondot vegekre,
Öczédet hiuassad gyorsan helyyedben,
Hogy ne legyen Király hozzád kétségben.
- 1095 36. Nem kétséges Vaidafi Garaiban,
Öczét Mattyást hiuatà fel uduarban,
Io tanáczi táuul szép vég házakban,
Aszszony kisseb fiát kéri sirtában.
- 1100 37. Iol meg lássad édes fiam mentedet,
Halálkor Attyátoc kére engemet,
Hogy soha egyszers mind az kettötöket,
Uduarban ne boczássalac tütöket.

1084 G gondja. [P mint K3] 1085 G De sok [Bogáti a versfőszöveg miatt változtatta meg.] helt
ada 1086 G Még attyafia [A szótagszámlányt többféleképpen pótolták: K Meg az attafia K2 Még
attyafia is; P L mint K3] G eszében juta, 1098 G Halálakor atyátok kért

38. Semmikeppen Aszszony meg nem tarthatà,
Bátya szauát Mattyás inkább fogada,
Nagy sietue Budára ő fel iuta,
Ottan Battyát Király meg fogattata.
- 1105 39. De nem tudgya Mattyás, battya fogsagát,
Sem Wraknac ellenec álnaksagát,
Kapác Mattyást egy házban el be zárác,
Io szolgálai nagy banattal ohaitác.
- 1110 40. Egy néhány Wrac vitézec valánac,
Ha elegec volnánac támadnánac,
Meg mondom neuöket egy nehanyánac,
Kic Vaida fiackal meg fogatánac.
- 1115 41. Horuát kettő nēkic neuöc, Pál vala,
Nagy Wr mind az kettő io vitez vala,
Bodo Gaspár, gazdag mod Rátz György vala,
Io vitez Rozgoni Sebestyén vala.
- 1120 42. Vitez Kanisai László Bán vala,
Vitez Német Fradnohár heted vala,
Mindenic io vitez gazdag wr vala,
Ezeket külön házban zártac vala.
43. Nám fokságoknac már harmad napya vala,
Az nap immár alá szállásban vala,
Budai tanáczit Király hiuatta vala,
Vaida fi Lászlót kezekben atta vala.
- 1125 44. Iuta Miklos Vaida ő szolgálaiual,
László kezét meg kötéc egy istrangal,
Fris palotához viuéc gyorsasággal,
Soc io vitez nēzi nagy ohaitással.
- 1130 45. Im feyöket minnyaian le haitottác,
Sirattyác kezeket öszue kulczoltác,
Tęrdepletéc háromszor nyakát vagác,
Nyaka el nem szakada Vaida finac.

1106 G ellene 1107 G házban ötet zárác, (P ött be szarlak,) 1108 G bánattal bolyongnak. 1112 D K2 Kik ott [...] megfogattak. 1115 G gazdag Modrar György vala, 1118 G Frodnohan 1121 G Nám vala fogságoknak harmad napja, 1123 γ hivatá, [α mint K3] 1124 G Vajda fia Lászlót ő kezekben adá, (α fiát Lászlót kezekben) 1126 G meg kötözék [P meg köte; K2 mint K3] 1127 G vi-vék nagy fogsággal, 1128 α Sok vitézek nēzék 1129 G mindenik 1132 G fiának.

46. Az földre le döle sokan kialtyác,
Töruéntelenség ha negyedszer vaghyác,
1135 Hallyátoc czudaiát bizonynyal ilyác,
Tudom sokan nem hiszic meg czuffollyác.
47. De imè nagy sebben talpra fel állà,
Hohermec szol nem töruény többé vághya,
1140 Szegény botléc ő ruhayát meg nyoma,
Magát nem birhatà földre borula.
48. Erössen az Wrac hohért nogattyác,
Erye végét gyorsan kezdet dolgánac,
Hohér nyakát el vagà Vaida finac,
Testét fogác Bakaczimban takarác.
- 1145 49. Támadáshoz szegény kösség kész vala,
Szántalan kapás az hegyről be fút vala,
Szent György piatzára mind futnac vala,
De szegény Vaidafi már el költ vala.
50. Téuéc testét harmintz két vitézekhöz,
1150 Kiket Sigmond halállal haità kézhez,
Pélida nektec Német Töröc kezéhöz,
Keués bünért haláltoc megyen véghöz.
51. Vén Istuán wr tornyanál egy ò házban,
Vaida fiát Mattyást tarttyác fogságban,
1155 Töb wrakat czac felötte más házban,
Örzöc vannac wrakhoz io szándékban.
52. Röuid szóual kösztöc így végezénec,
Két vég gylczot ingöknec be vetnénc,
Gylczon az éiyel ki ereszkedénec,
1160 Mind örzöckel az Wrac el szökénec.
53. Czac hazokban nagy gyorsan sieténec,
Király hiueiben sokat ölénec,
Tamadánac Szilágyihoz menénec,
Király ellen támaduán égeténec.

1135 G Hallották 1137 G talpára állà, 1138 G immár vágja, 1146 G az hegyről fut vala, 1150 G kézéhez, [P mint K3] 1153 G Az vén István tornyanál [Bogáti a versfőszöveg miatt írta át.] P Az Szent István 1156 G Urakhoz örzök (γ ezek) vannak jó szándékban, 1157 G így szólának, 1158 G vetnének be ingeknek, 1159 G azon éjjel [K2 mint K3] 1161 G Kik házokban mely nagy gyorsan menének, 1164 G Királyra támadának égetének.

- 1165 54. Ország szerént nagy haddal iárnac vala,
Hatalmokban ország iob része vala,
Nagy erőel Erdélyben mentec vala,
Egész Erdélységet foglaltac vala.
- 1170 55. Röttene meg Király az Wrac dolgán,
Ezer négy száz irtac az ötuen nyoltzban,
Vid napyan el szökéc Király hainálban,
Mattyást véle viue Béczben fogságban.
- 1175 56. Vy pártolás támada ez Országban,
Vaida fiakért szép tartományokban,
László Király halgat Bécznec várában,
Nem mér iöni Wraktol ez országban.
- 1180 57. Mene Király Czeh országba Pragába,
Pogebradi György az helytartóságban,
Mindennel bir Király után Pragában,
Igen fő Wr gazdag az Czeh országban.
58. Czac keueset Pragában Király lakéc,
Halálra hirtelen meg betegedéc,
Vég oraya az Királynac be teléc,
György mindent fenyeget hogy ne hirdetnéc.
- 1185 59. Eszes vala Pogebradi dolgában,
Peczétlő gyüröye Király wyában,
Ki vöué György szorità ő markában,
Az alat irà hamar ő Bécz varában.
- 1190 60. Söt az Király Béczből hogy el ment vala,
Helytartónac gyüröt mutatta vala,
Ha mi dologról az alat iratna,
Ha életét szereti hátra ne hadnà.
- 1195 61. Az leuelet helyly tarto Béczben látà,
Hunyadi Mattyást nagy hertelen indità,
Éyiel nappal Praga felé viszic vala,
Mert az leuél parancza tartya vala.

1170 G írnak ötven [A szótagszámbíányt egyes forrásokban pótolták: P írnak az ötven L K2 írnek és ötven] 1171 G Úr napján 1173 G az 1176 G urakkal 1180 G Igen fő úr vala ez 1185 G Eszes Pogebrady dolgában vala, 1186 α ujjában vala, [Így, két szótaggal több.] 1188 G Az alá ira hamar (P Azzal ala ira hamar) α bé városban (F be az varasban. P az uarasban.) 1192 G eltet [...] hagyja. 1193 γ tartà, [α mint K3]

62. Rola gongya vala Pogebradinac,
Eleiben Vaida fual iutánac,
Fogsága wyiula Vaida fiánac,
1200 Erös fogságában Pogebradinac.
63. Irtac ezer négy száz és ötuen nyoltzban,
Hogy meg halà Lászlo Király Pragában,
Eszkendöre meg hala azon napban,
Melly nap meg esküt vala Tömös várban.
- 1205 64. Soc zúr zauar ez országban indula,
Minden Király à ki magát birhattya,
Ki nem dulhat magát varában vonnya,
Szomszéd hatalmasnac adoyát adgya.
- 1210 65. Forog dolgoc Wraknac à kösséggel,
Egy szerenczéye gazdagnac szegénnyel,
Nem gondolnac koborlóc semmi rendel,
Várust, falut dulnac nagy egetéssel.
- 1215 66. Vagyon Német, Töröc ezön örömben,
Szép vég házac veszten vesznec földünkben,
Töröc egyfelől iargal Szeremségben,
Német éget gazdag Matius földében.
67. Gongya nagy lön erre io Szilagyinac,
Szola Kanisai Laszlo társánac,
Látom veszedelmét szép országunknac,
1220 E kettő között wrac maid el fogynac.
68. Iaitza várat im miképpen most vesztüc,
Boznaságot czac semmiuel engedüc,
Ha ebben megyünc el feyenként veszünc,
Szóllyunc Vaidanéual mit végezhetünc.
- 1225 69. Tömös várban Szilágyi, Ersébettel,
Wrac szólnac neki nagy tisztességgel,
Tudgya nagysagod szolgáltunc vérünckel,
Mindenüt szolgáltunc mi nagy hüséggel.

1198 γ finak [α mint K3] 1203 G napon, 1205 γ ez világban [α mint K3] 1207 G vonta, 1213—1216 G (Hiányzik.) 1220 G közt urak majdan

- 1230 70. Ioszagodat se kinczedet ne szánnyad,
Bízd mi reánc mit miuelünc ra hadgyad,
Ország gongyát magadban uessed hánnyad,
Fiad szabadulasát velünc foghyad.
- 1235 71. Veué Aszszony beszédöket io neuön,
Mit kéuánnac engedelmes mindenben,
Gazdag zsóldot kéáltanà végekben,
Soc vitéz Rátz gyüle Karánsebesben.
- 1240 72. Az Boznaság Töröc előtt fút vala,
Iaitza várat Töröc meg vötte vala,
Ennec fő fő népe zsoldra iút vala,
Magyar, Horuát nagy támadásban vala.
73. Rokomászon Tiszsza innet szállánac,
Nagy erőuel az két Bánoc valánac,
Nagy Wrakat melleiöc hiuatánac,
Ország iouára mindenec szolánac.
- 1245 74. Egy nehanyat meg mondoc az Wrakban,
Kic iámboroc valánac ez országban,
Io Szilágyi Mihály, Batori Istuán,
Kanisai László, Maroti Istuán.
- 1250 75. György, Bot András, és Szapoliai Istuán,
Homonnai Simon, Hagymási Istuán,
Szent Miklósi Pangrátz, és Gelert Istuán,
Ország Mihály, és Rozgoni Sebestyén.
- 1255 76. Ember io vitéz Szekel Tamás vala,
Dotzi Peter, és Czaki Ferentz vala,
Töröc Ambrús , és szent Vidi György vala,
Péczi es Czanádi két püspöc vala.
- 1260 77. Mind egy tanácson az Wrac valánac,
Vaidané Aszszonnac ezec uduarnac,
Az Királlyal ezec viszzát vontanac,
Pest Városban nagy erőuel szállánac.

1235 G kiáltanak (P kialtatnak) 1236 G Sok vitéz rá gyüle 1239 G jött vala, 1251 γ Gerelt [α mint K3] 1253 G Ember vitézlő 1258 α udvarlának, 1260 G városában nagy örömmel [A szótagszám-többlet miatt K2-ben kihagyták a nagy szót.] 1261 G száz ötven 1268 G bejött [A szótagszám-többlet miatt K2-ben kihagyták a be igekötőt.]

78. Az ezer négy száz és ötven nyoltzban vala,
Ország gyűlése Pest várossában vala,
Harom hitlen Wr Budában ben vala,
Miklós Vaida, Garai, Bámfí Pál vala.
- 1265 79. Nam ezeknec Szilágyi gletet adà,
Húz Wrac peczéti leuelen vala,
Szabad utoc hit alat írva vala,
Garai László gyűlésre be ment vala.
- 1270 80. Im az kösség fel rohant aszt kialtya,
Legyen Mattyás, Vaida fia Királlyá,
Nám Attya is iól szolgált ez országban,
Ki ellent szól meg hallyon ez orában.
- 1275 81. Meg retene szüue az Garainac,
Miklós Hertzegnec és az Bámfí Pálnac,
Ha Wra lészen Mattyás Magyar országnac,
Meg torollya halalát ő Battyánac.
- 1280 82. Az Szilágyi meg érte félelmöket,
Mattyás képében nekic köté hitét,
Hogy Lászlóért senki nem bántya őket,
Ők is ioua hagyác féltéc feyöket.
83. Tönec nagy zendülést fel kiáltánac,
Az Istennec nagy halákat adánac,
Soc harangoc doboc trombitác zúgnac,
Algyu, taraszk, szakálosoc ropognac.
- 1285 84. Vigan Mattyást Királlyoknac kialtác,
Hitlen Wrac Buda várat meg adác,
Mattyas Kiraly számára el foglalác,
Szilagyit ben Gubernatorul hagyác.
- 1290 85. Melly hamar Pogebradi hogy eszt hallà,
Meg örüle raita imeszt gondola,
Vaidafinac adna egy szép Leanyat,
Egy kertben küldé oktatà ő leányát.

1269 G Nám az [Bogáti a versfőszöveg miatt írta át.] 1270 G Legyen vajda fia Mátyás 1272 G ellene
ezzen [Így, két szótaggal több.] 1282 G Úr Istennek 1285 G kiáltják, 1288 G benne 1291—1292 G
Egy leányát vajda fiának adná, Leányát egy kertben küldé oktatá.

86. Az foghházat Pogebradi nittatà,
 Vaidafiát nagy szépen meg szolítà,
 1295 Deakságban io bölcz Vaidafi vala,
 Deác nyeluen György Mattyással szól vala.
87. Czudálkozéc szegény Mattyás ez dolgon,
 Miért czeleködnéc Király ez modon,
 Magában Vaidafi bizakodéc ez okon,
 1300 Pogebradi így kezde el ez dolgon.
88. Sokà hántam vettem az te dolgodat,
 Meg gondoltam gyámoltalanságodat,
 Barátom volt iol ismertem Attyádat,
 Igen szánom te vén özuegy Anyádot.
89. Imè lassan mind addig beszéllénec,
 1305 Hól Leány vala az kerben be menénec,
 Leanya vala nagy gazdagon öltözue,
 Pogebradi leánt inte oda iöne.
90. Czac hâmar az Leán Attyához iutà,
 1310 Leanyát Vaidafinac meg mutatà,
 Az Mattyásnac vele kezét fogatà,
 Leány koszoruyát neki adatà.
91. Rolad fiam, Leanyom sokat szollot,
 Nem tudom édes fiam mikor látot,
 1315 Az últa szüueben meg szomorodot,
 Minden embert éretted hátra hagyot.
92. En ream magadat fiam ha hinnéd,
 Es leanyom te hozzád hittel vennéd,
 Halálos fogságodat el vethetnéd,
 1320 Attyád helylyöt Attyád lönnéc tenéked.
93. De te Magyar Király lönnél aszt tönném,
 Az Wrakat kit akarnál büntetném,
 Auagy feyem, kinczemet el veszteném,
 Ha akarnád ezön hitemet kötném.

1294 G szépen kézen fogá, 1297—1300 G [Hiányzik.] 1305—1308 G Ime lassan lassan addig beszéllé, Hol leánya vala kertben bevive, Leány nagy gazdagon vala öltözve, Pogebradi leányát oda inte. 1311 G Vajda fiának véle 1317 G fiam ha magadat 1321 G Te magyar királlyá [Bogáti a versfőszöveg miatt írta át.] 1324 γ akarnák [α mint K3]

- 1325 94. Illy dolog fogolynac ö természeti,
Mindenhöz kész miuel feyét mentheti,
Kezét adà hogy leanyat el veszi,
Atyasagát mint io wránac vészi.
- 1330 95. Imè hamar Hopmesternec György szola,
Konyhákön nagy forgodás zörgés vala,
Hall vakarás hagyma vagás nagy vala,
Hamar kazdag ebédöt szerzöt vala.
- 1335 96. Tön fogadást hittel ö Matkayánac,
György leanya ismet Vaida fiánac,
Nagy örömben mind feyenként valánac,
Fogsága tágulà ottan Mattyásnac.
- 1340 97. Hamar Pogebradi az Czeh wrackal,
Moruában Straznikhoz ére nagy haddal,
Be szálla nagy vigan Vaidafiáual,
Magyaroc ott éré Mattyást Ipáual.
98. Wrac köuetségöket meg beszélléc,
Szép édes beszédeckel meg üduözléc,
Czehec és Magyaroc el készülénec,
Nagy örömmel Budában be menénec.
- 1345 99. Nagy szép aiándéki köszt György neki adà,
Tizenhat ezer fegyuerest számlalà,
Hat esztendeig *zsoldjokat* meg adà,
Viué segítségül Budában hagyà.
- 1350 100. Gyakran igeiben Mattyás Királynac,
Ez volt szine egyéb vendég hadánac,
Ezec az Királynac iol szolgálnac,
Eszt hittác Magyaroc Fekete hadnac.
- 1355 101. Azon közben Király lakic Budában,
Wrac fottig vannac vissza vonásban,
Az Asztalnál öszue kapnac haragban,
Soknac karyoc fái az vissza vonasban.

1332 G készített [P mint K3] 1336 G tágula vajda fiának. 1338 G Straszniczhoz 1339 G Bészalla ví-
gan az 1340 G Magyarok Mátyást ott éré 1342 G beszéddel meg [A szótagszámhiány a legtöbb
forrásban pótolva van: ő beszédekkel α őt meg] 1343 G Csehek magyarok elközelíténec, 1344 G
bészállának. 1345 G ajándéki (α ajándékok) között György ada, 1347 D folgoikat [!] K2 K3 fog-
lyokat K zsöldioikat F zolgiokat P soldgyokat L hat esztendős foglyokat-is 1348 G Vivék segítsé-
gül Budán ott hagyà. 1349 α igyében 1352 D Magyaró [!] K2 Magyaról [α mint K3] 1355 G Asztal-
nál [K2 mint K3]

102. Rola Királynac vala nagy banattya,
Német, Töröc határit mint dulattya,
Országánac vagyon nagy haboruya,
1360 Olasz, Lengyel ez országot pusztittya.
103. Igen szegény Király czac neucl birya,
Czac négy szegét pusztá tarhazanac láttya,
Soc panaszo könyörgéset meg únta,
Országánac veszedelmét iól láttya.
- 1365 104. Aztalát Királynac bizonynyal iryác,
Soc ideig czac rouásra tartottác,
Meszárosnac addig pénzt nem adhattac,
Im maid hoznac sokaig így vontattác.
- 1370 105. Meg busula Király ezeket latuán,
Kętséges végre is az Királyságban,
Ő feye nem lehet Coronazásban,
Mert Corona Frideric tarházában.
- 1375 106. Le haitotta feyét egykor sir vala,
Uduara nincz igen szégyenli vala,
Ország Mihály ott forgolodic vala,
Mit sirsz Király igen kérdezi vala.
- 1380 107. Végre szemét Király hallà meg törlé,
Ország Mihálnac Király eszt felelé,
Bár az Isten ez világból ki vönné,
Illy szégyennel Budában ne éltetne.
108. Soc hirt veszedelmet halloc földemben,
Ellenségim szaguldnac én földemben,
Vagyoc látod igen nagy szegénységben,
Czac az pusztá fált adátoc kezemben.
- 1385 109. Töröc egy felől Szeremséget dullya,
Peter Groyát, Velentzét nyomorgattya,
Meg aratot buzát Gallyáual hordgya.
Horuátoknac à szalmáyát sem hadgya.

1358 G Olasz német török határit dülja, 1360 G Lengyel olasz ez mind ellenség vala. 1362 G Négy szegét [*Csak nélkül.*] 1363 G Sok panasz igaz kérésit [K panaszt P L panaszt] 1375 G sodolkodik [K2 mint K3] 1377 G Ő szemeit [Bogáti a versfőszöveg miatt írta át.] 1380 G ne éltetné Budában 1386 γ Gozgyát α Gazgyát G Velence [K2 mint K3]

- 1390 110. Rút kissebség nekem ennyit halgatnom,
Felföldet mint Német rontya iól tudom,
Az soc wy hirt czac meg sem számlálhatom,
Az soc panaszt láttya Isten el úntam.
- 1395 111. Az Ország Mihály felele Királynac,
Io Király kérlec meg boczás Mihálnac,
Kirallya vagy tudod Magyar orszagnac,
Mire vallod temagadat kuldusnac.
- 1400 112. Nem lehetzé hirtelen otalommal,
Tégy nagy gyülest hamar te országoddal,
Minden nemzetet hiuas hamarsaggal,
Ki nem iöne fenyeget meg botoddal.
- 1405 113. Sommaya ez legyen te gyülesednec,
Ielenczed meg országodnac ezeket,
Igen vessed nekic epeségödet,
Ne hadgyanac mind ezekben tégödet.
- 1410 114. Az gyülesből Nemösseket el boczasd,
Az Wrakat ebédre meg tartoztasd,
Kiralyságod az főzésben meg mutasd,
Az Wrakat io boroddal meg itasd.
- 1415 115. Legyen kapun soc fegyueres Czeh néped,
Io borodat az Wrakra köszönnyed,
Kin mit kéuánsz bor mellet meg ielenczed,
Mindeniktől nagy sommát raitoc kéryed.
- 1415 116. Bár előszer à Bort en reám köszönnyed,
Negyuen ezer forintom raitam kéryed,
Az bototis bátor utánnam vessed,
Meg busuloc meg nem igirem nekéd.
- 1420 117. Engem rántas ki asztaltól haragban,
Hogy már vitetz engem czonka toromban,
Meg sártzoloc az húsz ezer forintban,
Nem sockal töb vagyon en tarházomban.

1389 G ennyit nekem 1393—1400 G [E két versszak fordított sorrendben.] 1396 G koldusnak te magadat. 1398 G országodban, 1405 γ elbocsás, [α mint K3] 1408 D K2 borodol [!] G itassad. 1412 G Mindenektől te sommát nagyot kérjed. 1413 G bort reám 1414 K F P forintot

118. Nagy io keduel Király hallà köszöne,
Az vén embert nagy szépen meg ölelé,
Sommaiát monda hogy meg terítene,
Imre Deakot Király hozzá inté.
- 1425 119. Sies hamar ved ország Registromát,
Iegyezd mind ki belölle az Wrakat,
Vármegyeket és egyeb országimat,
Gyülésre feyenként hiyad azokat.
- 1430 120. Ennec iryad napyát kis Aszszony legyen,
Gyülésnec okát meg értic mi legyen,
Ki nem iöne hitlenség alat legyen,
Minden iöyen mert nállam kedues leszen.
- 1435 121. Melly gyülésnec indulattya ez vala,
Kis Aszszony napyára be gyültec vala,
Szantalan nép Pest mezeyén kin vala,
Magyar, Horuát, Tót, Rázt, Olah, Szász vala.
- 1440 122. Egy szeket hamar Király ot alkottatà,
Harom lépésre garadiczat csináltatà,
Pesti Mögyes Templomban gyülés vala,
A széket gazdagon be vontác vala.
123. Trántzelokon az Király által méne,
Nagy uduara külömb külömb nép vala,
Gyülésben be méne széikiben üle,
Nagy szép szóual így lön Király beszéde.
- 1445 124. Czendességben legyen minden halgasson,
Hogy fárasztlac mindentöc meg boczásson,
Io neuen vészem tölle ki it vagyon,
Ki it ninczen arra is gondom vagyon.
- 1450 125. Attyám szolgalattyát hiszem tudgyátoc,
Fogságunkat hiszem meg gondoltátoc,
Királytoknac engem választottátoc,
Minden ioual kit nëktöc meg haláloc.

1429 G napját kis asszony napját, [Így, valamennyi forrásban!] 1431 G Ki el nem jöne az hitlenem legyen, 1432 D K Minden ugy iöien nálam sok konc leszen α Minden úgy jönne nálam sok kincs leszen. (L nála sok kincs légyen.) K2 Minden io töt mert nállam kedues leszen. 1433 G Nagy gyülésnek [Bogáti a versfőszöveg miatt írta át.] 1437 G király hamar csináltata, 1438 G Három lépése grádicsának vala, 1441 G által jöve, 1449 G tudtátok, 1450 α Fogságomkor G azt gondoltátok, 1451 G kiáltottatok, 1452 G nekem meghálaltok.

126. Soc vissza vonás régolta kösztetöc,
 Mindennec szóloc erről meg szünnyetec,
 1455 Ellenség kezéből előb ki viszlec,
 Mindent igazitoc oszton kösztetöc.
127. Tudom soc felöl ti nagy romlástokat,
 Ellenségim égetic országomat,
 Meg torlom raitoc nagy boszszuságomat,
 1460 Meg épitem ti nagy pusztaságokat.
128. Röuid időn hiueim meg lattyátoc,
 Az ellenség elöt maid nem lappagtoc,
 Arkot házatoc környül bár ne hanyyátoc,
 Házatokban nagy békéuel nyughattoc.
- 1465 129. Az Innepet szekér hatán váryatoc,
 Futamoduán ruhatokban alusztoc,
 Ielősbén az határban kic lakosztoc,
 Horuát, Tót, Rátz, Olah, Szászoc kic vattoc.
130. Czac az Isten ne legyen én ellenem,
 1470 Nyiluán tudom hogy minden ellenségem,
 Isten után semmi lészen ellenem,
 Elöttetöc az en feyemet viszem.
131. Ezekről nagy gyorsan ugy gondollyatoc,
 Velem egyyüt minden dolgot foghyatoc,
 1475 Szükségemkor feyenként támadgyatoc,
 Hogy velem végre számot ne adgyatoc.
132. Söt ez napon en io hiueim intlec,
 Kis sanyaruságot most fel vegyétec,
 Iosztokból kölczéggel segéllyetec,
 1480 Ez sommáya gyülesömnec tinęktec.
133. Azon meg zendüle minden nemzetség,
 Meg iduözlec és köszönéc ezöket,
 Vigye nagyra Isten te felségedet,
 Hogy killyeb vethessed szép végeidet.

1454 G ettől [P mint K3] 1455 G kiveszlek, 1457 G Tudván 1457—1532 P [Hiányzik, mert a lapokat kitépték.] 1462 G Ellenség előtt majdan 1463 G hányassatok, [K2 mint K3] 1473 α Ezekről gyorsan G gondolkodjatok, 1476 G Velem végre számot ti ne adhassatok. (α adjatok.)

- 1485 134. Rendel io keduel feyenként fogadgyuc,
Minden kaput négy négy forintra royuc,
Felségednec hamar be szolgaltattyuc,
Magunkat is semmiből meg nem vonszuc.
- 1490 135. Igen hamar az ország mind el oszla,
Meg ürült erszényöc sietnec haza,
Az Király is Templomból ki indula,
Negyuenhat Wrat ebédre hiuatà.
- 1495 136. Soc vigsaggal Wrakat Király tarttya,
Erseköket, Püspeköket kénállya,
Vagyon Pap Wraknac nagy vigasága,
Nem tudgyác aszt hogy tarsolyoc meg bányya.
- 1500 137. Rendel Király az Bort kezde köszönni,
Tántz éneket nem iól kezde mondani,
Papoc nem kezdénec vigan lakhatni,
Az notayát kezdéc ök nehezelni.
138. Az Wrakat Király mind el szemléle,
Egy pohár borát Király kezében viue,
Ország Mihályra előszer köszöne,
Az bor mellet Király imeszt beszélle.
- 1505 139. Ez bort az feyében Mihály meg igyad,
Negyuen ezer forintod nekem adgyad,
Nyoltzad napra Budában aszt be hozzad,
Addig lészen Czonka torom te házad.
- 1510 140. Le haita feyét Mihály nagy buában,
Sugua mongya ninczen ő tarházában,
Hallà Király riaszta haragyában,
Hamar vesséc nyackal Czonka toromban.
- 1515 141. Ime Mihált asztaltól ki randitác,
Vonszác Czonka toromban hogy tasziczác,
Háttra néz holtig könyöreg Királynac,
Mít adhatoc adoc mint io fiamnac.

1492 G Negyven urat ő 1495 G víg lakása, 1500 α neheztelni. 1501—1504 G [Hiányzik.] 1505 G
Az 1509 G fejét Ország nagy 1512 α vessed

142. Czac ne vettes engem Czonka toromban,
Meg sartzoloc az húsz ezer forintban,
Nyóltzad napra be hozatom Budában,
1520 Meg hadgy ezön ninczen töb én Tarházamban.
143. Tön kegyelmet Király Mihály kértére,
Országot ülteté ismet helyére,
Rendel az Wrakra mind bort köszöne,
Kin mit kére mindenic meg igire.
- 1525 144. Az Királynac lön hamar nagy sommája,
Nagy szép szóckal Király Wraknac mongya,
Meg lattyátoc nem vesztem az Kartyára,
Hanem költem Országtoc ótalmára.
- 1530 145. Meg adom iöuendöben pénzeteket,
Ezen adom irásom peczétemet,
Már el boczátlac mint io hiueimet,
Isten tarczon meg feyenként titöket.

Certamen regis ad Colpen et Sanctum Demetrium incipit.

QVARTA PARS.

Natus Ioannis necatur, et vinctus fertur Mathias et coronatur, Ambrosius de Gerchyen, Magnifico domino suo Gasparo Drugeth de Homonna, in Hunguár condebat. Iam Polonicas et Casimiri tentauit res, et victor redijt. Iam strenuas Arcis Sabatz debellat munitiones: hunc Veneciam vergens, arguit iam Noritiam, refrenat et Viennam.

- 1535 1. Nem késéc az Király Taborban szállà,
Nagy paranczal mindent hiuat hadába,
Porrà teszi ki marad ö hazába,
Immár megyec szinten vagyoc utamba.
- 1540 2. Az ki hallya siet nagy gyorsasaggal,
Szeremségben Király után hadáual,
Machomet meg vötte Colpent nagy hatalmáual,
Szent Demetert töreti álgyuual.

1520 G nincs 1526 G Szép szóckal uraknak ezt mondja vala, 1527 G hogy nem vesztem kártyára,
1532 G [A sor utáni cím:] Quarta pars. Certamen regis in Cholpen et Sanctum Demetrium incipit.
K2 mint K3] 1535 α marad hon házában, 1537 G hallá [K2 mint K3] 1539 G Cholpent hatalommal,

3. Tiszán Dunán soc élést visznec vala,
Sietséggel ő hadát viszi vala,
Szent Demeter is immár el költ vala,
Czaszár hada Colpen varanál vala.

- 1545 4. Vala Miklós Vaida hadban Királlyal,
Losontzi Benedec, Szilágyi Mihál,
Kanisai László, és Bánfi Antal,
Homonnai Simon, io Paxi Mihál.

- 1550 5. Somi Iozsa, vitéz Bathori Istuán,
Gegluuit György, és Szapolai Istuán,
Briszlo Peter, és az Hagymási Istuán,
Székel Thamás, vitéz Maroti Istuán.

- 1555 6. Io Bot András, és Hederuári Lörintz,
Rozgoni Sebestyén, és Hampo Ferentz,
Prini Istuán, és vitéz Czaki Ferentz,
Dotzi Peter, és vala Pekri Ferentz.

- 1560 7. Ott Garai László, Patotzi Albért,
Beroszti Istuán, és Székel Ianos vala,
Tali Iános, és Töröc Istuán vala,
Az Banfi Pál, és Hertzeg Istuán vala,

8. Az Czaszárral Király ám szembe szálla,
Ezer négy száz és nyoltzuan négyben vala,
Az viadal szent Mathe estin vala,
Harmintz két Wr egy egy Zászloual vala.

- 1565 9. Népe Cheh fegyueres tizenhat ezer vala,
Azoknac harmintz két Zászlóyoc vala,
Királlyé, az Attyától marat vala,
Az Törökóc zászlót esmeric vala.

- 1570 10. Nagy szép gyalog népe húsz ezer vala,
Ennec negyuen zászlóya nagy szép vala,
Tatár paizsoc viadalhoz soc vala,
György Deszpot is segitségül iöt vala.

1542 γ úzi [α mint K3] 1548 G Paly Mihály. 1550 D β Reglyet és K Reglyer, és K2 Ió Regyler P Regelyeti 1557 α Albert vala, [Így, két szótaggal hosszabb.] 1558 G Geroty István 1559 G Tahy János 1561 G az király szemben 1565 G Cseh fegyveres [A versfőszöveg miatt Bogáti a sor elejére írta a *Népe* szót; ezáltal a sor két szótaggal hosszabb lett.] 1571 α viadalhoz vala,

11. Io Szilagyi, Kanisai forgódnac,
Mindent helyére seregben állatnac,
1575 Nagy fel szóual Iesust ök kialtánac,
Vitéz Wrac Király kerül forgódnac.
12. Siualkoduán két felöl indulánac,
Szántalan Pogánság Allát kialtánac,
Biztattyác az Wrac szolnac Királynac,
1580 Király nagy haraggal szól az Wraknac.
13. Nem vélteké engem Feyedelemnec,
Nám ugy szóltoc nekem mint egy gyermeknec,
Meg lattatoc maidan en mit miuelec,
Kic iámboroc vattoc aszt miuellyétec.
14. Elegyödéc Keresztyén had Pogánnal,
1585 Mattyás Király kiált olly nagy torockal,
Vitézec légyetec nagy batorsággal,
Minket Isten ma meg lát nagy soc ióckal.
15. Czoda hangos szaua mint egy trombita,
1590 Az Wrakat igen nogattya vala,
Bator sziue vérontásra io vala,
Sörény erős az Pogánt vághya vala.
16. Az ütközet reggel kezdetöt vala,
Sebös Pogán hal és hulton húl vala,
1595 Király mellet Wrac forgódnac vala,
Az Pogan had igen meg bodúlt vala.
17. Törököc veszénec meg futamánac,
Machomettel sokan el szalladánac,
Szép hadi szerszámot mind el hagyánac,
1600 Sokan foglya esénec meg halánac.
18. Vr Istennec Király nagy halat ada,
Had vítta helyön ö térden imád vala,
Melly Isten hatalmáual látta vala,
Illy nagy világ birót ö meg vert vala.

1576 G az királyt körül fogták. 1578 G kiálnak, 1580 G szóla uraknak. 1583 G én majdan 1588 G Minket meglátott Isten ma sok jóval. (P iokkal.) 1599 G elhányának, 1602 G helt ő (P helyen π rdén)

- 1605 19. Rakodánac meg az nyert gazdagsággal,
Colpent, szent Demetert nagy hatalmáual,
Meg töré meg veue nagy viadallal,
Soc foglya eséc ott is nagy gazdagsággal.
- 1610 20. Epiteté az két Várust erőssen,
Egy falkát ott hagyta Király népében,
Deszpot Istuánt hagyta erős Colpenben,
Hogy szolgállyon és vigyázzon az vegben.
- 1615 21. Taboráual Király haza indula,
Futakról az Wrakat el boczáta,
Nagy szép szóual az Wrakat meg áldà,
Egy heyoc sincz, Istennec halát adà.
- 1620 22. Vduaráual, ömaga szép hadáual,
Király Budába szállà nagy vighsággal,
Ez országban imadnac ohaitással,
Isten Királt szeresse töb soc jóckal.
- 1625 23. Iuta Posomból György Prepost Királyhoz,
Felföld könyörög latná országához,
Német mia szegény nyomorultakhoz,
Közel fekszie Német tábor Posonhoz.
- 1625 24. Nagy haraggal György Prepostnac aszt monda,
Elég haddig, sies hamar Posomba,
Hólnap induloc lészec enis útamba,
Meg keresem rontoim országomba.
- 1630 25. Czac hamar siete Király készüle,
Közel valo Wraknac el izene,
Mindenic Wr hamar melleye iöne,
Pest mezön táborba dobot üttete.
- 1635 26. Tabora az uton neki gyül vala,
Rozgoni Sebestyén hadnagya vala,
Német tábor Posonhoz közel vala,
Rimai Czaszár képe Hanz Groff vala.

1608 G ott is gazdagsággal. [P mint K3] 1609 G várat [K2 mint K3] 1616 G Egyszersmind Istennek nagy 1618 G szálla vigassággal, 1620 γ jóval [α mint K3] 1627 G útban, 1630 γ Készül vala [α mint K3] 1631 G jöve, [K2 mint K3] 1632 α Pesti 1633 G azután 1633—1636 P [Hiányzik.] 1635 G Jó-kához (F Lakohoz)

27. Vayon Német kárttya kotzka iadzásban,
Igen láknac, észnec isznac hainálban,
Hiuös vayon sokan búttac szalmában,
1640 Vala szinten szent Lukáts nap tayában.
28. Sóskuti György elől iaroban vala,
Kęt ezer Louagnac Hadnagya vala,
Soc nyeluet György, Királynac küldöt vala,
Kikből Király mindent meg értöt vala.
29. Fene szóual Király Györgynec izene,
1645 Ne tartoznéc sietne menten menne,
Mihelt iútna ottan ostromot tenne,
Semmit nem mulatná ő is ot lönne.
30. Elöl iarót Német strasa hogy látà,
1650 Strasa hirt tön, à Tábor meg zaidula,
Elés szekér tétoua meg indula,
Dobot üténec, Fegyuert zörgetnec vala.
31. Riualkodéc elől iaro szaguldua,
Tábor kaput erőssen meg ostromlà,
1655 Russit György Posomból hamar el iutà,
Mind az kęt György vannac erős ostromba.
32. Tabora Királynac hamar érkezéc,
Louagh, gyalog erős ostromnac eséc,
Igen lönec kęt felöl hálnac vesznec,
1660 Tabort meg gyutác soc szekerec éghnec.
33. Vég ostromot Király igen kiálttya,
Ömaga is ostromon igen ví vala,
Kegyetlenül Tabort körül vitattya,
Nagy soc kaput Taboron gyalog nyità.
34. Reggel erős ostrom kezdetet vala,
1665 Dél utan immáran Egy ora vala,
Kemény ostrom tartà soc nép meg halà,
Király hada Táborba be rohanà.

1644 G Kiből [K2 mint K3] 1648 G ne [K2 mint K3] 1655 G Rosith [...] hamar juta, [K2 mint K3] 1657—1664 G [E két versszak fordított sorrendben.] 1664 G király nyita. 1665 G ostromot D β kezdetek K2 P kezdéc

35. Meg bodultac Németec futamánac,
 1670 Igen vaghyác Magyaroc siualkodnac,
 Soc ezért bennec fegyuerrel le vagánac,
 Nem sokan hir mondóc el szalladánac.
36. Az Hanz Groffal soc Németet fogánac,
 1675 Király hagyà köz foglyot le vágnyanac,
 Sürö kúttját Taborban fel gyútczanac,
 Soc fő Nemetet tűzben be hanyánac.
37. Tud meg okát, Király mongya az Groffnac,
 Tűzzel fizetóc en az kborlóknac,
 Ha égetóc méltó tűzben hallyanac,
 1680 Ha el szalatz mond meg Német Czaszárnac.
38. Jára Király ott is nagy nyereséggel,
 Bécz országot dulatà nagy égetéssel,
 Mindent ölet nem gondol semmi rendel,
 Az kölczönt így adà Király meg ezzel.
39. Adà hálát az Menybeli Istenec,
 1685 Örül vigad nagy szép nyereségeknec,
 Gazdagsága öregbül vitézinec,
 Terénec nagy vigan haza iöüénec.
40. Soc panasz erközéc hamar eleiben,
 1690 Haborodéc meg busúlt elmeiében,
 Nem nyughatéc Deszpót Istuán Colpenben,
 Szeremi Rátzoc mia vagyón veszélben.
41. Erre Király követőknek felele,
 Nám nem szárathat louam veritéke,
 1695 Gyalogimnac el kopot talpa bőre,
 Lattyátoc immáran maid iöttünc Téltre.
42. Tudom vagyoc Király, azért meg leltec,
 Vér hullásom sem erős Télt nem nézec,
 Induloc minden segítséggel lészec,
 1700 Meg ótalmazlac nyomorúlt szegényec.

1671 G fegyverrel vágának, 1675 G felgyútának, 1676 G az tűzben hanyának. 1682 G dülà 1686 F P nyeresigynék, 1688 α Megtérének vigan 1694 D loua [!] K louagnac K2 louaknac K3 louagimnac α lovam (F louamnak) 1695 G Gyalogomnak 1696 G Látjátok pedig immár jutunk télre. 1698 G nézem,

43. Czac hamar Budáról meg Pestre kele,
Louag, gyalog Hadnagyokat be gyüte,
Kész hadát soc szép szóckal el készíté,
Hadánac beszédét Király így kezde.
- 1705 44. O En azon kërlec szerelmes vitézim,
Munkát ne szannyátoc en io hiueim,
Eggyüt vitézködgyünc en io Nemzetim,
Ti lesztec végre is az en barátim.
- 1710 45. Raita kërlec meg ne haborodgyatoc,
Lattya Isten szánom mint fárattatoc,
Lám en is veletöc eggyüt fáradoc,
Hasznos faratsagot meg ne unnyátoc.
- 1715 46. Olly io szerenczenc volt minden igyünkben,
Hirünc vagyon ez föld kerektségében,
Kët Czaszárt meg vertünc ez esztendőben,
Kit egy Király sem miuelt mi földünkben.
- 1720 47. Nemessec kic vattoc mind wrrá tészlec,
Kic parasztoc vattoc meg nemesitlec,
Minden iauaimat adom tinëktec,
Dobot üssetec ugymond ereggyetec.
48. Az Doboc Trombitác meg zöndülénec,
Nagy szép zászlokat mind meg ereszténec,
Soc Taraszk, Algyúckal Dunán eueznec,
Nagy faratsággal mind el eredénec.
- 1725 49. Tön nagy paranczolást az nagy Wraknac,
Hogy leuele latuán mind indullyanac,
Gyorsan ugy iönénec mint ha vínánac,
Immár megyec szinten útamban vagyoc.
- 1730 50. Wrac hallác nagy gyorsan eredénec,
Király után szep haddal sieténec,
Bacz megyéből Szeremsegben érenec,
Ott nyugalmat adà Király népénec.

1702 α hadnagyokba 1703 G szóval [K2 mint K3] 1705 G Én azon [Az O-t Bogáti a versfőszöveg miatt tette a sor elejére.] 1716 G sem tehetett földünkben. 1720 G üssenek y eredjenek, 1721—1728 G [E két versszak fordított sorrendben.] 1721 γ mind zendülénec, [α mint K3] 1727 G mint hogy [K2 P mint K3] G vának, 1730 G hadakkal sietnek, 1731 G kelének, 1732 G nékiek. [P mint K3]

51. Rátz országra Szilagyit el boczatà,
Tüzzel vassal igen meg pusztitatà,
1735 Egész Bolgár országot el rablatà,
Szántalan Rátzot Király le vagatà.
52. Az Király Boznába hadát el indità,
Feyérvárból nagy Algyukat hozatà,
Kit Czaszártol Király Attya nyert vala,
1740 Erös Iaitza várat Király meg szállà.
53. Mint hogy Nyárban szép meleg üdö vala,
Szerenczeye minden dolgában vala,
Erös Iaitzát igen löueti vala,
Eiyel nappal löués nem tágúl vala.
- 1745 54. Busultac Törökec ben az löuéstöl,
Vártát nem ohattyác soc kö döléstöl,
Segitséget nem várnac Machumettöl,
Mert iol tudgyác mint tart Mattyás Királtol.
- 1750 55. Ronta falát környül Iaitza varánac,
Egy erös Torna fen Iaitza varánac,
Tornyat hiyác Horuát nyeluen Zolatimnac,
Az teteyén nagy szép Zászlóc lobognac.
- 1755 56. Olasz vala Pattantyusa Királynac,
Meg fenyité véget érye Toronnac,
Algyús hallà hamar esséc álgyúknac,
Igazita Algyukat mind Zolatimnac.
- 1760 57. Soc Algyuc ki sülénec Tornyt találac,
Nagy része el döle erös Toronnac,
Zászlóc Töröckel kö közzé forgánac,
Allo seregben kitöl sokan halnac.
58. Irtac ezer négy száz és hatuan nyoltzban,
Szent Kelemen napyán lön meg szállásban,
Tizen harmad napig töré buuában,
Szent Miklós estin vala már délkorban.

1735 G országig 1737 G Az király hadát Bosznyában inditá, 1738 G nagy álgyút kivonata, 1743 G löueti 1745 G benn nagy lövéstöl, 1746 α Várat G ki döléstöl, [K2 mint K3] 1748 α mint járt Mátyás királlyal. 1755 G esék hamar 1756 G Igazítja [P mint K3] 1757 G Sok álgyút kisüte tornyt találá, 1759 G Zászlók törökökkel kö közt forognak, (P forganak,) 1760 G kötöl [P mint K3] 1761 G ötven

- 1765 59. Vala szörnyü törése az Iaitzánac,
Király ostromot kialtat hadánac,
Louag gyalog készül deréc ostromnac,
Töröc, Rátz ben kösztöc meg hasonlánac.
60. Siualkodnac környül Iesust kiáltnac,
1770 Kösztöc Király mindent nogat vinánac,
Söt egy Zászlót töuel fel fordítánac,
Várból Királynac hamar szót adánac.
61. De az Király szauokat meg sem hallà,
1775 Erös ostromnac Várban rohanánac,
Soc vitéz Pogán viuásban meg halánac,
Sokat bennec vitézec meg fogánac.
62. Ezön Király Istennec halát adà,
Mindönnel tēden álua imáttatà,
Hogy Pogán bottyát Isten kezében attà,
1780 Gazdagságot Király nagyot nyert vala.
63. Gerendákkal és nagy hánt rakassockal,
Iaitzát építeté minden szerszámmal,
Kis Karáczon napyán az nagy Wrackal,
Budában be szállà nagy vigasaggal.
- 1785 64. Háza gazdagsággal öltözue vala,
Mert nagy szépséget hadakban nyert vala,
Nagy uduara külömb külömb nép vala,
Hadát le szállitta nyugottya vala.
65. Eorül vigad nagy Wrackal Budában,
1790 Soc vendég nép kezde iöni uduarban,
Mind két Czaszár tölle rötteg hazában,
Várat, várast épitet határiban.
66. Rettenetes Tél, olly nagy hò löt vala,
Egymást hoból szomszédság assác vala,
1795 Szent György napig az hò mind tartot vala,
Nyárban nagy böüség mindenben löt vala.

1771 G benn tövel (P tövivel) 1774 F P ostromval K2 ostromban 1775 γ vivásban meghalnak, α vi-
ásban halának, 1792 G Várest, várat épített határookban. 1794 α ássa (F assac)

67. Czodálkozik minden nép szerenczeyén,
Istentől adatot nagy bölcseségén,
Olly nagy Arviz löt vala Szeremségben,
Harmadeuig nagy Arviz Nyárban Télben.
- 1800
68. Hazában Szeremség lakic bekéuel,
Nagy víztől Töröc nem mehet végekben,
Végéc bíznac Mattyás vitézségében,
Mert hada kész mint húzot ly kezében.
69. Imè Töruént nagy octauát inditá,
Ömaga is az Töruénben ül vala,
Hamisnac haladéc nem lészen vala,
Aszt mingyarást kapyác büntetic vala.
- 1805
70. Igaz itiletöt tétet mindenec,
Nincz válogatássa semmi személynec,
Nagy szép moddal mindenec meg bekélnec,
Soc haborúc mind le czendeszedénec.
- 1810
71. Ezön czodál Világ biro két Czaszár,
Hogy egy Iffiu közöttöc eszös Király,
Elsö esztendeyében ö hadáual,
Mind két Czaszárt meg verte hatalmáual.
- 1815
72. Nagy iò szüuel vannac Wrac Mattyáshoz,
Kic halgatnac mint szerelmes Attyokhoz,
Mit paranczol io keduel készec ahoz,
Ellenség ellen ország ótalmához.
- 1820
73. Mindönben nagy szerenczéye Királnac,
Gazdagsággal Bányác nyilatkozánc,
Bányászoc nagy soc Aranyat találánac,
Hogy nem ideyőkben töb Királyoknac.
74. Az Bornac, Buzánac böczi nem vala,
Mindenféle barom böüséggel vala,
Póroknakis soc Arany pénzöc vala,
So feyér *ón* Vas is sikeres vala.
- 1825

1810 G Nincsen választása ott személynek, [A szótagszámhiányt egyes forrásokban javították: K2 egy személynek, α az személynek,] 1812 G Nagy háborúk 1813—1816 P [Hiányzik.] 1815 G Hogy első esztendővel (α esztendőben) 1817 γ Nagy szívvel [α mint K3] 1823 [A szótagszámtöbblet két forrásban javítva van:] K2 Bányászoc soc P találnak, 1826 G barom megsokasula, 1828 G Só, feyér ón, vas is γ Só feyér és vas is [A hibás változatot, melyet K3 is átvett, K2 így javította: Feiér sò, és vas is]

- 1830 75. Gazdagsága nagy Wraknac Arannyal,
Környül valo nemzet nézi czudáual,
Szép országit Király szerenczaiaual,
Meg áldotta Isten népét soc ióckal.
- 1835 76. Nagy soc ügye dolga ez üdö közben.
Irtac ezer négy száz és hatuan egyben.
Egy gyűlést tétete Király Szegedben,
Wy uduarban mindent hirdet gyűlésben.
- 1840 77. Im az gyűlés Pinkösd masod napyán vala,
Szent Demeter Templomában ben vala,
Király magas székbén gyűlésben állà,
Minden halgatnà orszagánac szóla.
- 1845 79. Immár vagyon négy Esztendeie annac,
Hogy Királlya vagyoc Magyar országnac,
Nagy kissebség nekem ti Királytoknac,
Hogy nem vagyoc Wra Coronatoknac.
- 1850 80. Coronámat ingyen sem említitöc,
Talám Frideric Czaszárnac engettetéec,
Vagy ninczené Feyedelmetöc nektec,
Ha semmit nem fog vala szép beszédötöc.
- 1855 81. Országomban minden nemzet készülylen,
Szent Iuán hónac masod napyán it legyen,
Istennec hatalma pattantyúm legyen,
Elöttetöc lészec senki ne félylen.
- 1860 82. De ez akaratom iroc Czaszárnac,
Coronamért megyec ö Tarhazára,
Tüzzel vassal támadoc orszagára,
Algyút viszöc keritet Varasira.

1832 G jóval. 1833 K3 közetben, G Nagy sok dolga igye az üdö közben, 1836 G hivat 1837 G más napján 1840 G Országának szóla minden hallgatná. 1845 K3 Esztendei [Sh.] G esztendeje 1850 G Fryderycusnak 1852 G beszédetek [P mint K3] 1854 G más napján 1855 G leszen [P mint K3] 1857 G az

83. Ország hallà nagy zöngéssel kialtya,
Szolgalunc Felséged bizony meg láttya,
Ha annac nem ál mint Felséged kéuánnya,
Készec vagyunc feyenként halni raita.
- 1865 84. Meg áldà orszagát mind el boczátà,
Budában az Király ottan be szállà,
Frideriknec egy leuelet iratà,
Király leuelében írua ez vala.
- 1870 85. Irom felségednec szolgálatomat,
Ha vészöd, böczülöm méltosagodat,
Tudom Istentől te hiuatalodat,
De kár hogy el feleitötted magadat.
- 1875 86. Nám iól tudod Czaszarság változását,
Nagy hitre önekic fogattatasát,
Ótalmazza Keresztyén országokat,
Törvényébe tarttya az Királylyokat.
- 1880 87. Országom ótalmát töled nem várom,
Ótalma magadnac sem lehetz tudom,
Az Mennyei Czaszár ótalmam botom,
De hogy Coronámat tartod aszt bánom.
88. Söt ha közöd vagyon en Coronámhoz,
Iöy közelb en Coronám országához,
En is közelb megyec Czaszarságodhoz,
Meg láttyc szerencze à kinec mit hoz.
- 1885 89. Vennéd országommal szolgálatomat,
Intlec küld meg nekem en Coronámat,
Mert meg keresem erőtte házadat,
Meg nem lelöm többé Czaszarságodat.
- 1890 90. O Budáról az Tót Ianos Pispöckel,
Es Kanisai Lászlót ez leuéllel,
El boczátà őket szép tanitással,
Szembe lönec Wrac Fridericussal.

1866 G felszálla, 1871 D β [te hiányzik.] 1875 G Ótalmazná (K2 Ótalmaznak) 1876 G Törvényekbe K2 tarttyác L tarcsa 1878 G Ótalom magamnak (P magadnak) 1880 G De koronámat hogy 1886 D Intelk 1890 G Ez levéllel (α levelet) Kanisai Lászlóval,

- 1895 91. Gonosz neuön Czaszár az leuelet látà,
Köuetöket igen meg pirongatà,
Az Coronát hogy birnà nem tagadà,
Haragyában illy leuelet iratà.
- 1900 92. Aszt irod hogy szolgálsz Czaszársagomnac,
Böczülötöt téssz méltóságomnac,
Rendit Menyből tartod hiuatalomnac,
Másfelöl irsz leueledben bolondnac.
93. Söt emlekösztetz te fogadásomra,
Nem fogattam Coronát meg adasra,
Köteles vagyoc az te ótalmadra,
Nám temagad nem kénszeritez arra.
- 1905 94. Penig közöm vagyon te Coronádhöz,
Idöuel közel megyec Országodhoz,
Nem vagy barátom hoy iönél házamhoz,
Mert ha iöss szerencze neked gonoszt hoz.
- 1910 95. Az te szolgálatod nélkül lehetec,
Az Coronát meg sem küldöm teneked,
Bár házamat ha bánod meg keressed,
Többé méltóságom bár meg ne lellyed.
- 1915 96. Rakodánac Köuetöc indulánac,
Mattyás Királhoz Budára iutánac,
Király meg érté leuelét Czaszárnac,
Hadat hirdet paranczol orszagánac.
- 1920 97. O Budanál satorit fel vonatà,
Két helyyön az Dunát által hidlatà,
Nagy ereyét vizen földén indità,
Somi Iosát Kanisait valasztà.
98. Dúlua égetéssel elől iaróban,
Rözőnig fel szagulygatoc utamban,
Senkinec ne keduezzetöc dolgomban,
Menten megyec utánnatoc Taborban.

1893 G király levelet 1896 G ilyen választ irata. 1897 G Azt írod szolgálsz [K2 P mint K3] 1898 G tennél 1899 γ hivatalmamnak, [α mint K3] 1900 G leveledben írsz 1906 α közelb 1908 G Azért többé méltóságom meg ne leld. 1908—1911 K2 L [Hiányzik, mert az 1908. és 1912. sor szövege azonos.] 1912 G Azért többé méltóságom meg ne leld. 1921 G égessetek 1922 G Reszenig

- 1925 99. Rút égetést öldöklést dulást tönec,
Soc Tarházat utokban fel törénec,
Várat Várust pusztán sokat lelénec,
Kikből Király előtt mind ki szökénec.
100. Vannac erős Várasoc ő utában,
1930 Tartományoc vannac égés dulásban,
Mattyás Király hada nagy gazdagságban,
Soc fő fogoly vagyon ő Taborában.
101. Gyözne Isten ki aszt meg ielenthetne,
Melly nagy kárt az Német nemzet szenuede,
1935 Rezön mezön Zászlo töuét fel üte,
Az Wraknac Király hittel beszélle.
102. Ennet addig Zászloamat ki nem vészem,
Mig nem è Tartománt Tüzzel el vesztem,
Raita lako népet mind meg öletem,
1940 Coronámért megyec à hól meg lelem.
103. Tuttára vala már ez Német Czaszárnac,
Wrac, Várasoc, Hertzegöc mind irnac,
Látod nagy veszedelmét országodnac,
Coronayát külgyed meg az Mattyásnac.
- 1945 104. Haila Frideric Czaszárnac szüue ezön,
Fogságban fő fő népe Kiraly kezében,
Pál Papáual erről szola köz helyen,
Minden iót végezénec akkor ketten.
105. De Pál Pápa szóla Fridericusnac,
1950 Isten szerént szoloc mint io fiamnac,
Látod diadalmát raitad Mattyásnac,
Ne keuánd veszedelmét országodnac.
106. Ez nem titoc mind ez világ iól tudgya,
Töröc Czaszárt meg verte sanyargatta,
1955 Czaszárságod eszt io fiam ne bányya,
Hanz Groffal soc fő népedet fogua tarttya.

1926 γ várankban [α mint K3] G felverének, 1928 γ előtt ki [A szótagszámhiányt K2-ben javították: az király; α mint K3] 1933 G Isten és azt 1934 G kárát felső nemzet (K2 Német) 1935 α Reszeni 1937 G Innet [A versfőszöveg miatt Bogáti a szó *Ennet* alakváltoztatát írta.] 1941 G vala ez 1944 α küldjük 1945 G Fryderycusnak 1946 G nép 1947 G Fryderyk pápával szóla 1948 γ végezének ott [A szótagszámhiányt K2-ben így javították: És minden] α végezének ottan 1951 G királynak, 1952 G Ne akard 1953 G titok mert ez 1955 G Császárságod én jó 1956 G gróffal fő népeidet

107. **Hadát tudod mostis ben országodban,
Földed vagyon röttenetes romlásban,
Azért iobé ha read iö házadban,
Mít használ Corona ackor markodban.**
1960
108. **Oka te vagy minden veszedelemnec,
Nám iámborul szolgál Keresztyénségnek,
Isten után paisa mi földünknek,
Es rontoya az dühös Pogán népnek.**
109. **Meg ad átoc alat te az Coronát,
Im izenöc arra birom az Királt,
El vészi földünköl meg dühöt hadát,
Végezénec meg küldéc az Coronát.**
1965
110. **Olly nagy tisztességgel Coronát foga,
Terdre eséc szép szóckal halát adà,
Kët Gardinált kic meg hozác iöl tartà,
Nagy hadát vérontástól meg lassità.**
1970
111. **Nagy örömmel Budába be szállánac,
Ezer négy száz hatuan négyben iránac,
Io Mattyás Királyunkat coronázac,
Soc vendég országbeliec meg áldác.**
1975
112. **Nám egy hire hamar iut à Királynac,
Töröc Czaszár töri falát Iaitzánac,
Királlyal nagy Wrac mind indulánac,
Machumet hallà iöüését az Mattyásnac.**
1980
113. **Az Machumet olly igen meg budulà,
Nem várà szomszédgyát hogy kezét foghya,
Sátorit hadi szerszámit mind oda hagyà,
Kickel Király Iaitzát meg takartatà.**
114. **Io Istennek az Király hálát adà,
Illy nagy győzelemmel Isten látta vala,
Hire előt illy nagy Czaszár fút vala,
Nagy nyereséggel Budában be szállà.**
1985

1959 G Azért jobb-e ha ide jö rád házadban. [A szótagszámtöbbletet K2-ben így javították: Iob é ha ide iö read házadban.] 1965 α Megadjátok azért ti 1967 G Elviszi 1977 G juta hamar 1980 G [az hiányzik.] 1983 G Sátorit hagyá szerszámit [P mint K3; K2-ben a szóismétlés javítva van: Minden sátorit szerszámit] G ott hagyá. 1984 G Kikkel Jajcát király megtakarítá. 1986 G győződelemmel látta vala, (α járt vala,)

- 1990 115. Nagy haraghya lön Királynac Molduara,
Istuán Vaida fart vetet az Királra,
Soc Törököt hozot Vaida Molduara,
Király haddal méne Istuán Vaidára.
- 1995 116. Hazug álnac Pogán az ő dolgában,
Király szállà Molduaban egy Banyaban,
Eiyel nyugszic fárat népe Taborban,
Istuán Vaida ra üte éifélkorban.
- 2000 117. Vághyác löuic siualkodua Taborát,
Meg viuác Olahoc rayoc az Banyát,
Király hallà ottan üttete Dobyát,
Nagy fel szóual nogattya Magyarokat.
- 2005 118. Vad oroszlán módra riualkodánac,
Olahokra Magyaroc rohanánac,
Soc népe meg hala Istuán Vaidánac,
Nyereséget Isten adà Királynac.
- 2010 119. Nagy hire teryede mind ez világban,
Soc nemzetöt meg gyözet viadalban,
Podebradi György Király Czeh országban,
Eretnekség nagy támadà Pragában.
- 2010 120. Gongya eséc Romai Pál Papanac,
Mint álhatnà ellene az Husztokac,
Friderickal Mantuaba szállánac,
Ez dolgokról izenénec Mattyásnac.
- 2015 121. Veye meg és haicza czac meg Husztokat,
Gyamolicza Romai szent Egyhazat,
Ő feyében tészic Atzél coronát,
Nęki adgyuc Moruát és à Slesiát.
- 2020 122. Az köuetöc Királyhoz el iutánac,
Nagy tisztességgel mindent meg mondánac,
Drága szép aiándekokat adánac,
Király dolgán azoc czodálkozánac.

1992 G Király hamar méne 1994 G Molduába bánatban, (α Moldvába bánatjában, K2 Az király juta Moldua bányákban,) 1996 G vajda rohana (α reá rohana) éfélkorban. 2003 G hala meg 2005 γ világban [α mint K3] 2006 γ viadallal, [α mint K3] 2009 G esék Maximus Pál 2010 G az sektanac, 2012 γ Ők dolgokról α Ő dolgokról 2013 α Verje és G meg csak az 2015 α tesznek 2017 G az királyhoz jutának, 2020 G Király dolgán elcsodálkoznak. [A szótagszámhiány néhány forrásban javítva van: K2 Az király α dolgán mind]

123. Reggel más nap Pál Peter napya vala,
Eiyel Király hadanac izent vala,
Az had közel Pesthöz falukon vala,
Hainálkorban Pest mellé iöttec vala.
- 2025 124. Czodalác köuetöc reggel hogy latác,
Illy nagy haddal hertelen készen vannac,
Seregben Doboc Trombitác harsognac,
Duna mellet Morua felé mozognac.
- 2030 125. Ott köuetöc Királytól buczuzánac,
Frideriknec, Pál Papánac szolánac,
Soha földön illyen Embert nem láttac,
Maga természeti mint az Mattyásnac.
- 2035 126. Nagy röttenetös személlye, uduara,
Székben ülue köuetséget halgattya,
Nagy haraggal választ iót tön varába,
Király módra minden lön szállássunkra.
- 2040 127. De haynálban más nap nagy Dob szót hallanc,
Ki tekintenc hát mar mind készen vannac,
Louag gyalog nagy seregöc indulnac,
Nagy álgyukat soc Taraszkot vontatnac.
128. Eleiben soc fő népec iöuéenec,
Nagy tisztességet Királynac teuénec,
Király uduarloi el készülénec,
Minden tarcz nélkül így el eredénec.
- 2045 129. Batorsagát Czaszár és Pápa hallác,
Isten vagyon velle rola aszt mondác,
Király dolgán igen czodálkozánac,
Io valaszát köszönéc mint fioknac.
- 2050 130. Az Király Moruába hamar be szállá,
Soc Várust Váratat ő el rontatá,
Slesiát és Slasaniát dulatá,
Czeh országban az Husztoakat vagatá.

2023 G falukban [P mint K3] 2024 G Hajnalkorra [F mint K3] 2026 G hadak 2029 G Követek bucsuzának indulának, [Bogáti a versfőszöveg miatt változtatta meg a szöveget.] 2030 G és pápá-
nak 2034 y üle követséget hallgata, [α mint K3] 2039 G indultak, [P mint K3] 2041 G jutának,
2044 D így eredenek. K2 nélkül öc el eredének. F ilyen eredenek. L Minden késedelem nélkül ottan
eredének. P Minden tartoztatás nélkül eredenek. 2046 G mondják, 2051 D Slusaniát K2 α
Lusaciát

131. Tudós bölczetek vele visel vala,
Kit fegyuerrel kit igirettel hait vala,
2055 Io része Czeh országnac meg hóldola,
Alamotzban meg coronásztác vala.
132. Igyeközéc hét Esztendöt Husztockal,
Podebradi Györgyel az ő Ipáual,
2060 Eggyüt hadakozic az ő hadáual,
Ianos Ersec el arula társiual.
133. Az Királynac hiuei eszt meg irác,
Wrac Kasmirt nagy erőuel be hosztác,
Nittra várat neki kezében attác,
Azon vannac hogy ött meg Coronazzác.
- 2065 134. Meg busula Czeh országból indula,
Nittra körül Lengyelökre indula,
Ki nem szalathatà az mind meg halà,
Nittrából Kasmir éiyel el szalladà.
- 2070 135. Pusztasagát földénec igen szánà,
Szép haddal Kincztarto Istuánt boczatà,
Igen meg fenyitté és paranczola,
Lengyel országban boszszuyát állanà.
- 2075 136. Olly haraggal iár ben Lengyel országban,
Mindent éget, töret, ölet utában,
Kasmir hallà, gyüle, szállà Taborban,
Istuán kit meg irà hamar Budában.
- 2080 137. Lengyel, Tatár, Mazúr, Muszka, Prusz vala,
Istuán utát Kasmir Király meg állà,
Kasmir hadát mihelt Mattyás meg hallà,
Nagy sietue hada után indula.
138. Olly hamar Kincztartóhoz Király iutà,
Kit Lengyel had czac ingyen sem vár vala,
Lengyeleckel à Király szembe szállà,
Erös hartzon soc fő Lengyel meg halà.

2057 γ Igyek hét esztendeig α Igyekezek hét esztendeig 2058 G király ipával, 2063 G várat az ő
2069 G Pusztaságát Felföldnek 2071 G fenyegeté azt 2072 G torlaná. 2076 G Kit királynak ha-
mar István megíra. 2080 α haddal utána

- 2085 139. Nagy soc foglya eséc hamar Királynac,
Elését el fogà Lengyel tabornac,
Hagyà Király kösz foglyot ne foghyanac,
De mindent iob felől artzul vágghanac.
- 2090 140. Iegyezue ök ugy el boczáttassanac,
Mikor mozsdnac eszekben iút mondhassác,
Mattyás Király hadát ök közel lattác,
Azok is hiesséc kic tölec hallýác.
- 2095 141. Czoda igen Lengyelec vereténec,
Mattyás Kirallyal szörzésben esénec,
Erös kötést bekességről teuénec,
Kit iámborul ök be tellyesiténec.
- 2100 142. Az két Király kösztéc igazodánac,
Faluyában Wrac el be szállánac,
Mattyas Királynac konyhákat gyutánac,
Kasimir Királllyal ök vigan lakánac.
143. Soc hadi szerszamán Mattyás Királynac,
Lengyel Wrac ugyan el álmelkodnac,
Soc szép arany, köuén igen czodálnac,
Asuerushoz Magyaroc hasonlítnac.
- 2105 144. Egy leuelet hozánac azonközben,
Egy wi Várat Feyérvár ellenében,
Töröc Czaszár rakatot erősségben,
Sabatz neue Szerem vagyon veszélben.
- 2110 145. Taboránac ottan dobot üttete,
Kasimirtól buczuzéc Király erede,
Szent Simon napyára Szegedre ére,
Tisza mellet Király mind alá méne.
- 2115 146. Czoda nagy veszélben Király hada vala,
Mert nagy erős idő rayoc indula,
Tisza, Duna vize be fagyot vala,
Erös hidegtől soc ember hólt vala.

2087 G fognának, 2088 G vágnának. 2096 G jámborul ím be 2097 G Ez [A versfőszöveg miatt Bo-
gati átirta.] 2098 α Falukban 2100 G királllyal nagy vigan 2104 G hasonlítatnak. 2105 G eleiben,
2111 G Szegeddé (F Szegedbe) 2113 G Király hada veszélyben nagyban vala, 2114 G támada,
2115 G vizek befagytak

147. Az Sabatzban iöüését ęrzic vala,
Arka vizzel teli be fagyot vala,
Szent András napyán el iutà meg szállà,
2120 Ezer négy száz hetuen ötben löt vala.
148. Szörnyen kezde Sabatz Várat lötetni,
De az Algyús ritkán kezde találni,
Király látà igen kezde dorgalni,
Mi oka hogy port s' golyobist így veszti.
- 2125 149. Illyen álnac Pogán az ö dolgában,
Ezer forint minden esztendő szamban,
Iakabnac iár Czaszártól alatomban,
Király Olasznac szóla nagy haragban.
- 2130 150. Meg lásd Iakab ha te szánod Sabatzot,
En maid kettő törötem te tágodat,
Az álgyuban tollatlac te magadat,
Meg találom en maid veled Sabatzot.
- 2135 151. Igen meg iyede Iakab hogy hallà,
Az álgyuhoz eséc igen talalà,
Mindönickel Sabatz várát talalà,
Szertelenül falát Bastyayát rontà,
- 2140 152. Rettenetes Király ostroma vala,
Eiyel nappal hatod napig vitatà,
Király be rohánà soc Töröc halà,
Nagy gazdagságot Várból ki hordatà.
153. Im nyereség köszt két hordokat hozámac.
Kin peczétöc vala Velentzésöknec,
Számszerig nyilackal rakua valánac,
Kiraly látà eszt monda az Wraknac.
- 2145 154. Tudgyátoc Velentzésöc fogadasát,
Hogy zac nekem tarttyác hü iamborsagát,
De lám semmi nép nem állya meg szauat,
Ez nyilaknac bizony meg vészem árát.

2118 G teli vízzel 2122 G Az álgyús [...] találhatni, 2128 G szóla haragjában. 2130 β kettő 2134 G Az álgyúkhöz esék igen találja, (P talala,) 2135 G találja, 2136 G rontja. 2141 G hordót 2142 G pecséti (L pecsétek) 2143 G nyíllal kik megrakva vannak, 2145 G Velencének 2146 G tartja 2148 G az árát. [K2 mint K3]

155. El hányatà földig Sabatz köfalát,
 2150 Egetteté többől Sabatz rakását,
 Peter Gaszszára indita fel hadát,
 Hogy meg büntesse Velentze Várasát.
156. Nagy hamar hire lön ebben Várasnac,
 Röttenénec, rola tanácskozánac,
 2155 Huszonnégy Vén személt válogatánac,
 Királyhoz Taborban kic boczatátánac.
157. Termetöc vénséggel igyenlő vala,
 Szép feyér ruháyoc, szakáloc vala,
 Tęrdre Király előtt le estec vala,
 2160 Illy nagy szép könyörgéssel szóltac vala.
158. Az Wt Isten az ki vagyon Menyekben,
 Az viseli felségödet igyében,
 Es ez földet atta az te kezedben,
 Ostora vagy Istennec büntetésben.
- 2165 159. Velentzénec dolgát felséged ęrti,
 Tengerökön ő életit keresi,
 Némellyünket az víz meszsze el veti,
 Kit vizben vesz, kit Pogán kézben viszi.
160. Igen kár ki út felön Borsoyát veti,
 2170 Ki ot megyen vélte aszt ki nem tépi,
 Néha gazda czac maguát sem veheti,
 Felségödet tudgyuc hogy eszt iól ęrti.
161. Tudgyuc te felséged ellen vétkösztünc,
 Hordón látta felséged peczétünket,
 2175 Alázua könyörgünc ez nagy vétküncet,
 Meg boczássad, vegyed mi hüségünket.
162. Ritkán vagyon olly ember ez világban,
 Ki szokot sokat adni sommayában,
 Czac bekéuel marathatnà hazában,
 2180 Illy nagyot hoz kételenség világban.

2149 G rakását, 2150 G töltését, 2151 G népét, 2154 y Rettenenek vala tanácskozának, [α mint K3] 2156 G sátorban kit bocsátanak. (P táborban) 2165—2176 G [A versszakok sorrendje: 116., 159., 160.] 2167 D F elveri, 2168 G Ki vízben vesz 2170 G az 2173 G vétküncet, [F mint K3] 2174 G látta nagy hadad 2175 G Ohajtva könyörgünk 2179 G honjában, [K2 mint K3]

163. Ez az oka mi nagy fizetésünknek,
De könyörgünc Istenért felségednek,
Tégy kegyelmet nyomorult özuegyeknek,
Szegény áruáknac törödöt Vénöknek.
- 2185 164. Söt más ellen ótalmunknac reménlünc,
Mi egymáson mi lehet sommat szediünc,
Felségednek kit Budára be viszünc,
Hitöt hüsegünkröl wiyonnan tészünc.
- 2190 165. Ezön Király szüue igen meg eséc,
Mert nagy igaz mint az Vénöc beszélléc,
Az Királytól lön nekíec kegyelmec,
Röuid szoual lön illyen feleletec.
- 2195 166. Tészem az io Istenért eszt veletec,
Igaz legyen mire nekem feleltec,
Szent György napig engem Budán meg leltec,
Ottan választ tészec mindenről nektec.
- 2200 167. Vidulánac Olaszoc buczuzánac,
Az Királlyal szép hadac indulánac,
Ez országban nagy vigan be szállánac,
Üdö muluán szent György napra iutánac.
168. Iöuénc Velentzésöktöl Budában,
Egy Töröc köuet is iutà azonban,
Soc vendég nép az Király uduarában,
Az Töröket hiutà be az várban.
- 2205 169. Czoda módgya köuetség halgatásban,
Széki magas öltözue gazdagságban,
Köuetségöt nem halgat ö hazában,
Iuta köuet eleiben azonban.
- 2210 170. Törökec mind szép rendel meg állánac,
Feyöc haitua soc szép iot mutatánac,
Szola az Wraknac hogy halgatnánac,
Ö ne lenne oka ha romlanánac.

171. Ottan Czausz köuetségöt el kezde,
Gyözhetetlenec az Czaszárt neuezé,
2215 Czauszt meg riaszta masut kezdene,
Igazat mongy mert aszt nem izenhetne.
172. Rendel köuetségét meg azon kezde,
Király meg haraguéc igen riaszta,
Medue módra szeme vérben fordula,
2220 Aiakát harapà vére czordula.
173. Raita Czausz látà ugyan el hala,
Többet à Királynac szólni nem tuda,
Nadrágból meleg sós viz ki fakada,
Más dolgát is ő el boczáta vala.
- 2225 174. Eszt hogy látà Király el ki tzogató,
Gazdayánac Parlagi Györgynec hagyà,
Az szálláson mint egy foglyot tartanà,
Négy esztendő mulua haza boczátnà.
- 2230 175. De Olasz köuetöc elő állanac,
Drága Cristal pohár széket hozánac,
Nagy szép szóckal be mutatác Királynac,
Király meg sem köszöne Olaszoknac.
- 2235 176. Imè tölöc az Iuegöt el fogác,
Király hagyà hogy Pohárszékre raknác,
Olaszokat az ebédre be hinác,
Titkon Király meg hagyà két iffiaknac.
- 2240 177. Im harmad tál étket mikor el hoznác,
Pohárszéknél ketten öszue kapyanac,
Ústöc vonua egymást artzúl czapdossác,
Pohárszékre döllyenec el tasziczác.
178. Töriétek el Cristált padimontomon,
Harmad tál étec hogy volna asztalon,
Iffiac ketten egymást ragadác torkon,
Pohárszéc zöndüle padimontomon.

2216 G izenhetne [K2 P mint K3] 2221 G Ezt látà az csausz [A versfőszöveg miatt Bogáti átírta.] 2223 K3 mely [Sh.] G Nagrágából meleg sós viz fakada, 2225 G király őt elcógatá, 2226 G Györgyöt 2228 G múlva elbocsátaná. 2231 G királynak bemutaták, 2234 γ ságá [α mint K3] 2235 G Olaszokat ebédre behivaták, 2237—2240 P [Hiányzik.] 2237 G Ime [...] mikor hoznák, 2238 G kapnának, 2239 G csapdosnák,

- 2245 179. Imè Cristál zöndüle mind el töréc,
Az Olaszoc nagy sommára böczüléc,
Király szöla az czerepét ki vetnéc,
Töröt állat czerepe sem io ennec.
- 2250 180. Asztalt kapác meg helyére állatác,
Szép arany kupáckal gyorsan meg rakác,
Keués muluán ismegh *azon két* iffiac,
Meg öszue veszénec egymást forgattyác.
- 2255 181. Meg az Pohárszékre ketten dölénec,
Pohárszék el döle kupác törénec,
Király monda kupác fel szedetnénc,
Noha töröt czerepe is io ennec.
- 2260 182. Soc vigasággal lön Király ebéde,
Harmad napon Olasz köuet könyörge,
Hazól iöyön Király nekic izene,
Ezzel köuet Velentzében be méne.
183. Tanácokban bölcz Olaszoc meg értéc,
Hogy Királynac nem kel üueg aiandéc,
Drága arany Pohárszéket szerzénec,
Ki mellet nagy sommát ismeg küldénec.
- 2265 184. Röuid idön meg Budában iutánac,
Czüg az kezöc nagy szépséget hozánac,
Hazól iöttéc io válaszsza iaránac,
Király hüségében hóltig allánac.
- 2270 185. Egy részét Czeh országnac Mattyás birya,
De iob részét Podebradi György birya,
Podebradit az Pápa meg átkoza,
Hogy Vikleff Ianos sectayát tartana.
- 2275 186. Nám egy vitéz fia Victorinus vala,
György nagy néppel fiát fel támasztotta,
Aszt erőssen neki meg paranczolta,
Fridericusra Béczet hogy meg szállya.

2249 G Az széket kapák helyére 2251 K3 azonként [Sh.] G Kevés idő múlva esmeg azon két ifjak, 2255 G szöla 2259 G Másszor [...] neki 2264 G Ki [...] szerzének. [K2 mint K3; α mellé] 2266 G kezek sok szépséget 2273 G Egy vitéz 2274 G az fiát feltámasztá, 2275 G megparancsolá, 2276 G Béczet megszállaná. (α Béczet hogy)

187. Nagy erővel Victorinus el iutà,
Bécz városát az Czaszárra meg szállà,
Nagy szertelen Béczet töre vitatà,
2280 Czaszar röttene Mattyásnac iratà.
188. Vegyed kérlec Attyafiuságomat,
Tudom kárát miattam országodnac,
Meg fizetem en te Kiralyságodnac,
Hittel fogadlac en Attyámfiának.
- 2285 189. Azon kérlec hogy most mindent el feleicz,
Illy nagy szükségemben engem meg segicz,
Az Romai szent Egyházat gyamolicz,
Ez nyaualyámból engem meg szabadicz.
- 2290 190. Semmit nem mulatà Király készüle,
Nagy erővel segitsegre sietè,
Victorinus hallà igen röttene,
Bécz alól el szállà Moruába ménè.
- 2295 191. Az Király el iutà Bécznél meg szállà,
Czaszar Mattyást olly nagy vigan fogadà,
Harom ieles dolgot végesztec vala,
Kiről leuél kösztöc hittel költ vala.
- 2300 192. Ra támadást egymásra egy fél se tenne,
Az ország karáért száz ezer Arany lenne,
Czaszar aszt két esztendőben le tenne,
Ötuen ezerét mingyárt meg fizetne.
193. Czaszárnac egy Hugát Királynac szerzéc,
Beatrix Aszszonnyal Király esküüéc,
Attyafiusagokat erősítéc,
Ez harmadic végezés lön közöttöc.
- 2305 194. Im az Victorinus Taborban vala,
Fridericus azon igen fél vala,
Hogy ha Mattyás Király haza indulna,
Victorinus ottan reya rohánná.

2279 G Oly szertelen a töreté vitatà, 2286 G Ilyen szükségemben 2288 G Ily nyaualyámból 2289 G indulà, 2297 G egymásra nem tennének, 2298 a Ez ország 2300 G azomba letenne. 2303 G Attyafiuságot erősíték köztök, 2305 G Ime Victorynus

- 2310 195. Soc szép szóual az Királt arra bira,
Hogy hadáual menne Victorinusra,
Vere meg aszt mennyen be országába,
Foglallya az Királysagot Pragába.
- 2315 196. Söt meg en is veled adom népemet,
Ugyan biryad őket mint tiedet,
Ha töb nép kel meg többitem népemet,
Mert ugy tartlac mint édes gyermekemet:
- 2320 197. Az Király nagy haddal ottan indula,
Hamar Victorinussal szembe szállà,
Victorinus igen meg röttent vala,
Erös helyre magát be ásta vala.
198. Batorsága nincz igyére gondola,
Alatomba Friderikhöz boczatà,
Hamar véle békességre ment vala,
Semmit ebben az Mattyás nem tud vala.
- 2325 199. Az Királlyal Czaszár népe melly vala,
Czaszár hamar vissza hiuatta vala,
Haraghyában Király haza indula,
Erös dulást Czeh országban töt vala.
- 2330 200. Czac hamar az kötés kösztöc meg bomlà,
Mert Frideric semminec meg nem állà,
Podebradi György Fiastól meg halà,
Czeh Királyság az Mattyásra maradà.
- 2335 201. Hoza Beatrix Aszszont haza Budába,
Czac fortély nem eséc raita útába,
Mert Frideric meg leseté útába,
Hogy sakmánt tétetne Király iauába,
- 2340 202. De hamar tuttára eséc Királynac,
Eleibe siet Matkayánac,
Nem telhetéc kedue Fridericusnac,
Igy halálà meg iotetét Mattyásnac.

2314 G Úgyan birjad mint szinte az tiedet, 2315 G megtöbbitlek tégedet, 2318 G Jutta Victorynussal 2323 G Igen hamar békességet szerettek vala, [A két szótaggal hosszabb sor elejéről K2-ben elhagyták az *Igen* szót.] 2324 G Ebben Mátyás király semmit nem tud vala. [A szótagszámtöbbletet kétféleképpen javították: K2 De ebben Mátyás meg semmit tud vala. α semmit tud] 2327 G haza király [K2 mint K3] 2333 [A szótagszámtöbblet K2-ben így van javítva: Hoza Beatrix Matkaiát Budában,] 2336 G tétessen 2340 G királynak.

203. Esmet kösztec frigy leuelet szörzénec,
Soc ideig bekességben leuénec,
Király hadat hirdete ő népénec,
Hogy hazára mennyen az Machumetnec.
- 2345 204. Báczmegyében Király Táborba szállà,
Szántalan soc hadi szerszáma vala,
Huszár, gyalog és fegyueres nagy hada,
Eszet Machumet kim által erti vala.
- 2350 205. Ezön Machumet igen meg röttent vala,
Hadáual az Király Szeremben iuta,
Postan az Királynac meg irtác vala,
Hogy Frideric Czaszár Posont vitattya.
- 2355 206. Lás melly igen Király ezön busula,
Machumet köuete iötten iö vala,
Frigyet io hit alat ő köuet vala,
Machumettel Király frigyet töt vala.
- 2360 207. Lám az Frigyben kösztöc igy végezénec,
Irassanac meg határban az végec,
Annál bellyeb egy felöl se mennyenec,
Erről két fél hit leuelet véuénec.
208. Az végeket mind két felöl be irác,
Peczét alat aszt egymásnac iktatác,
Az Törökec ezen hálát adánac,
Mert ez löt dolgokról bizonynal irnac.
- 2365 209. Törököc Király indulattyát hogy hallác,
Minden kinczét Czaszárnac vizre rakác,
Siriaban Tengeren túl szállitác,
Föld népe fút az fő népec bodultac.
- 2370 210. Mihelt latà Király Czaszár frigy leuelét,
Fel emelé Eghben az ő két kezét,
Tudoia vagy Isten látod szüuemet,
Hogy nem szomiuhoztam Keresztyén vérét.

2342 G Jó ideig 2345—2348 K2 [Hiányzik.] 2345 G táborban király 2346 G Rettenetes nagy sok hadi szerszáma, 2348 G Az Machumet 2349 G igen rettent vala, 2356 y Machumet fél, király [α mint K3] G hitet 2361 α megirák, 2363 G erről 2364 G Mert dolgokról bizonynal így írnak. [K2 mint K3] 2365 G menését

211. Vala gondom az hitetlen Pogánságra,
Segítségeddel hogy mennyec házokra,
2375 Véget tészec vala Czaszárságokban,
Vagy vég leszen vala Királysagomban.
212. Néköd legyen Wt Isten tudásodra,
Földi feyedelmec mind tuttotokra,
Vala hadam Keresztyénség iauára,
2380 Meg térésem ma lészen romlásokra.
213. Irtac ezer négy száz és hetuen hétben,
Segítségre siet Posonnac ügyében,
Hallà Német tábor rándula Béczen,
Király iutà szállà Német helyében.
214. Czac hamar Posonnál Dunát hidlatà,
2385 Köpczent, Leán Várat igen vitatà,
Hamburgot lötete igen vitatà,
Az benne valókat mind le vágatà.
215. Igen röttenénec soc erös házac,
2390 Sokat bennöc Királynac meg adánac,
Claustrenburgon körül sokat dulánac,
Egeténec soc embert le vagánac.
216. Olly kegyetlensége vagyon hadánac,
2395 Meg változot természeti Mattyásnac,
Kegyességről dühösségre fordultac,
Mert nagy paranczal meg hagyà hadánac.
217. Ne legyen választás semmi személyben,
Gyermekeket fel hannyác hegyes törben,
Iffiac Vénec meg hallyanac egyemben,
2400 Meg hal érte ki nem iár hiuen ebben.
218. Erös Télen à vizec be állottac,
Pusztà Marheknál hadára Czaszárnac,
Estue Király seregi indulánac,
Virrattára Marhek alà iutánac.

2373 G hitlen 2374 G mennék 2381 G az hetven 2382 [A szótagszámtöbblet K2-ben javítva van: megyen Poson] 2383 G tábor varsanta (F Varczanra P uarczanta L vatzanta) 2385 G hidat hidlata, 2396 α népének, 2397 G semmi választás 2398 D töiek törben, K2 karóc hegyben, α felhánnyanak az törben, 2401 α télben 2402 γ Pusztán Marcelnel hadára császárnak, (α Pusztà Marheknál) K3 Pusztán hatta Marcell hada [γ szövege, melyet Bogáti részben átvett, hibás; α alapján javítottuk.] 2404 K3 Marcel γ Marcel α Marhek [Lásd az előző jegyzetet!]

- 2405 219. Szerenczéye Királynac nagy löt vala,
Várasból előszer ki mentec vala,
Kiket Király útban tapasztalt vala,
Váras elöt mind le vágatta vala.
- 2410 220. Hágatà meg környül Váras kö falát,
Mert lön vesztöc kic állánac fal alatt,
Mind le vágatà az benne valókat,
El hanyatà soc helylön Váras falát.
- 2415 221. Im az Duna, Mura mellet valókat,
El rontatà szép külczos Várasokat,
Soc helylen utába Frideric hadát,
Gyakran veri hól égeti Taborát.
- 2420 222. Indula Stiriaban Taboráual,
Német Wyhelt vitatà álgyuiual,
Sanyargatà lötetè soc ostrommal,
Wyhelt meg adác Királynac io moddal.
223. Nagy kegyelmet tön Király az Várassal,
Epite törésit hamarsággal,
Meg takarà soc éléssel szerszámmal,
Bécz felé indula Király hadáual.
- 2425 224. Claustromburgot Király meg szállà véuè,
Kanisait benne hagyà képébe,
Véle hagyà egy falkát ö népébe,
Duna útát meg őrizze hüségbe.
- 2430 225. Wy Bécz alà Király hadát szállità,
Ezer négy száz hetuen kilentzben vala,
Pünkösd hauánac huszad napyán vala,
Erös hartzon kétfélben soc meg hala.
- 2435 226. Erössen wy Béczet kezde lötetni,
Sem porát sem globissát nem kéméli,
A bélsök is soc álgyukat ki szórni,
Emberöknec tetzic föld meny röngeni.

2413 G Im Duna Murva mentében valókat 2416 α hol érheti 2422 G törését 2425 G király szállà megvevé, 2428 G őriztetné 2432 G sok két félben 2433 G Erössen kezdé ő Bécset 2434 G Sem porát golyóbisát 2435 G Belől is az sok álgyukat K2 kisütni,

227. Nagy sűrön gyalog nép mind körül fekszi,
Puskáual szamszerigyel köfalát löui,
Belsőfélis löuést ugyan ki tölti,
2440 Mind az kétfél szemben egymást ugy löui.
228. Elötte két kaput be nem zártác vala,
Algyúc torka onnat ki szolgál vala,
Közel ember reyà nem mehet vala,
Váras körül gyakran hartzolnac vala.
- 2443 229. Czattogás kiáltás kösztöc nagy vala,
Király hada nagy gyakran felyül vala,
Váras hartzoloit be vaghyác vala,
Nyughatatlan éyi nappal kétfél vala.
230. Immár két esztendőben fordult vala,
2450 Királynac Szeremből meg írtác vala,
Töröc Czaszár à frigyét meg bontotta,
Neszttert, Killiét egyszer s' mind meg szállotta.
231. Az köuet Királyhoz még oda iutà,
Két vég házat Czaszár addig el rontà,
2455 Ezen Király erőssen meg busulà,
Machumetnec ő hitire iratà.
232. Meg kültem teneked hamis hitödet,
En nem tuttam embertelenségödet,
Küld meg nekem írásom Pecztömet,
2460 Oka te vagy hogy meg vonom beszédömet.
233. Viuéc Király leuelét az Czaszárnac,
Az Machumet látà ira Mattyásnac,
Köszönetit szomszéd Attyafiánac,
Illyen szóual írata az Királynac.
- 2463 234. En nem ertem okát indulásodnac,
Leueledben írsz te álhatatlannac,
Okát nem ertem te nagy haragodnac,
Mert nem vétöttem mint io barátomnac.

2438 G köfalt 2441 G kaput nem 2442 G onnat füstölög 2443 G nem nézhet 2445 G kiáltás lövés köztök [Így, két szótaggal hosszabb; K2 mint K3] 2446 G felül [K2 mint K3] 2448 G éjjel 2451 G elbontotta [K2 mint K3] 2455 G erősen király [K2 mint K3] 2460 G megvonszom 2465 G indulatodnak, [K2 mint K3] 2467 G te ha Adonak, [szótagszámhiányt K2 így javította: én nem]

235. Rendel házaid mind be irattanac,
 2470 Lásd meg őket bekéuel marattanac,
 De ez négy házakat bele nem irtác,
 Deác büne hogy ők meg nem talaltác.
236. Galambotz és Nester Feyér vár vala,
 Killie, Orsua ez négy szép vég ház vala,
 2475 Kiket Machumet meg vétetöt vala,
 Frigy kötést Királynac meg külte vala.
237. Elő hozatà az Czaszár leuelét,
 Kiből mind meg érté maga mentését,
 Fel szakasztá Király ő frigy leuelét,
 2480 Nem lelé irua benne házac neuét.
238. Nagy haraghya lön az Peter Ersökre,
 Hiuata gyorsan Papot eleibe,
 Az leuelet adà Ersöc kezébe,
 Ez kié az írás tégy választ erre.
239. Söt az Ersöc latà nem tagadhatà,
 2485 Király elöt czac vállát meg vonità,
 Király az Ersöket meg fogattatà,
 Eiyel titkon gyerttyáual kénosztatà.
240. Az Ersöc kényában ottan ki süte,
 2490 Egy Temlö Ozporayát Czaszár külté,
 Szörzet dolog volt aszt azért miuelte,
 Hogy à négy házat ő be nem iegyztötte.
241. Rauasz az Pogánnac ő álnakságát,
 Szin alat tartotta czac baratsagát,
 2495 Tartoztatà czac két ok meg az Királt,
 Hogy meg nem öleté ő à szent latrot.
242. Gyónto confessora mert nęki vala,
 Masic az Pap ölés tilalmas vala,
 Arua varában ött vitette vala,
 2500 Öröc Tömletzre ot vetette vala.

2476 G Frigy törést 2484 D F Az kye tegy vallast K2 Eszt ki miuelte? tégy P Ez ki írása tegy 2488 D fogdostatà. α csepegteté. 2489 G Az kinban az érsek 2490 G oszporát hogy császár 2491 γ az [α mint K3] 2492 G Hogy az házakat 2493 G Ravasz pogánnak [K2 mint K3] 2494 G látà csak ő 2496 G Hogy ottan meg nem ölé az 2497 G Gyóntató confessora nęki vala, 2498 G Másik pap ölés nagy 2500 G őt

243. Wy Bécz dolgaban azért el iár vala,
Öt esztendőre immár fordult vala,
Az Várust éhséggel meg nem haithatà,
Királynac czodáya ezen nagy vala.
- 2505 244. Imè Király magában meg ismeré,
Béczet czac földi erő meg nem venne,
Vizi ereyét igen meg böuite,
Dunán utát Bécznec fogà el véue.
- 2510 245. Tön fogyatkozást ezzel à Várasnac,
Béczben való igen meg szorulánac,
Sokan ęhség miat halni fogánac,
Vékonyodéc nyakoc nem hartzolhatnac.
- 2515 246. Im az Varga várban wy nép érkezéc,
Királynac abbolis nagy gongya eséc,
Azoc Király népét kapdosni kezdéc,
Hol éiyel hol nappal soc hartzoc eséc.
- 2520 247. Azon Király olly igen meg bussúla,
Hartz alat Béczbeis be mennec vala,
Könnyü terhel élet be eitnec vala,
Erös hartzal Várasban mennec vala.
248. Maid fél esztendeig ez mind így tartà,
Király népénec nagy karára vala,
Szent Iuán éiyelére iuttac vala,
Király Varga varára készült vala.
- 2525 249. Nagy készülettal az Varga Váriàc,
Az Béczben valóckal az éiyelt hattác,
Király hadára éiyel rohánnyanac,
Ha vesztikis ök Béczben be állyanac.
- 2530 250. Ostromhoz estue Király készül vala,
Varga Varát hogy éiyel meg ostromlya,
Az Várbelieckel egyben találà,
De azokat mind le vagatta vala.

2503 bánthatà, 2513 G Im varga 2519 γ terehel α terehel élet ejtnek 2521 G esztendeig is mind 2523 G jutottak [A szótagszámtöbbletet K2-ben így javították: éiyelre] 2524 G készül vala. 2525 G várának, 2527 G az éjjel rohannának, 2528 G Ha vesznek is ök Bécsben beállanak. 2529 G király estve 2530 G éjjel hogy 2531 G Várbelieckel 2532 G Várbelieket levágatta vala,

251. Remülénec hogy hallác Várbeliec,
Illő fillő bennec szaladà, meg veréc,
2535 Nagy soc Lampást az Várbol ki teuénec,
Mert Magyaroc környül meg zöndülénec.
252. Igen keuesen az Várban valánac,
Király Zaszloyát adà Lökös Pálnac,
Népe elöt fokra vigye ostromnac,
2540 Azért nagyot igire Király Pálnac.
253. Czoda szörnyü zöngéssel kiáltással,
Mennec ostromnac nagy soc laitoryákkal,
Fokra hága Pál Király Zaszloyáual,
Terdét Pálnac meg sértéc egy Dárdáual.
- 2545 254. Imè az Magyaroc be rohanánac,
Erös Várhoz czac nagy könnyen iutánac,
Az benne valóc mind le vagatánac,
Vár épülési mind el rontatánac.
- 2550 255. Adà nagy hálát az Mennyei Wrnac,
Iambor Király, vitez Kallai Pálnac,
Túrt és Varsánt adà io szolgayánac,
Király szerenczeyén igen czudálnac.
256. Már hat esztendő ebben forgot vala,
Béczen kösség igen meg szorúlt vala,
2555 Ehség miat az nép le omol vala,
Az Profánt Mesteris éhözic vala.
257. Rinac sirnac minden népei Várasnac,
Nagy ohaitua szólnac az Porkolábnac,
Várust adgyuc az hatalmas Királynac,
2560 Illy nagy szörnyü éhséggel ne hallyanac.
258. Ezön szüue Porkolábnac meg eséc,
Látà Friderikhoz is nem bizhatéc,
Király Taborához soc Czeh érközéc,
Kic wyonnan Béczet meg környeközéc.

2534 G Illő fillő szaladának megvevéc, 2535 G az várasból kivínek, 2541 G kiáltással zengéssel, 2542 G ostromnak sok 2547 G Az benn [...] levágattának, 2549 G Nagy hálát ada [A versfőszöveg miatt Bogáti átírta.] 2554 Gannyira megszorula, 2555 γ leomol hul vala, α leomol hal vala, 2557 G népi várasban, 2559 G Várat [P mint K3] 2562 G bizhatnék, [K2 mint K3]

- 2565 259. Fokát Bécznec nagy sűrön löuic vala,
Senki belől ki nem tekinthet vala,
Porkoláb az Várust meg cirkáltatà,
De ő élést benne nem találhatà.
- 2570 260. Rendel az Várust eskütnie fogác,
Gazdagánac háza heyát meg hanyác,
Semmi élést sohól nem találhatnac,
Latác hogy éhel immár meg hálnánac.
- 2575 261. Erről tanaczokban sokat szolánac,
Kegyelemért Királyhoz boczatánac,
Kegyelme lön Királytól az Várasnac,
Sem feyöc marhayoc nem bantatnánac.
- 2580 262. Nagy vigan köuetöc Béczben tērénc,
Kösség elöt dolgokrol beszéllénec,
Király kegyelménec mind örülénec,
Kapukat mind körül le ereszténec.
263. Az Váras Zaszloyát hamar le véuéc,
Király Zászloít törésre fel viuéc,
Paranczolattyát Királynac meg ertéc,
Minden ember hazában takarodgyéc.
- 2585 264. Tiltác fegyuert házoknál az hól volna,
Semmi fegyuert sohól senki ne hadna,
Mert az kinél meg ertic az meg halna,
Vár piatzán minden ember le raknà.
- 2590 265. Es fizetet nép kösztöc az ki volna,
Várasból ki menne rendben állana,
Az Groff iöyen ki Király Taborában,
Feye esic az ki el nem iár abban.
- 2595 266. Tön zöndülést Váras népe hogy hallác,
Szántalan soc fegyuert Vár piatzra hordác,
Váras népe házokban zárkozánc,
Ho pénzesöc Várasból ki állánac.

2565 G Bécsnek sűrűn úgy 2568 G Hogyha élést benne megtalálhatna, 2569 G kezdék, 2575 G Kegyelem 2576 G meg nem bántatnak. 2579 G örvendének, 2581 G zászlóit [K2 mint K3] 2585 G Halnának fegyver házoknál hol volna, [A versfőszöveg miatt Bogáti átírta.] 2587 G megérthetik meghalna, 2588 G lerakja. [K2 mint K3] 2589 G Az fizetett nép közöttök ki volna, [A versfőszöveg miatt Bogáti átírta.] 2592 G nem jár el [K2 mint K3] 2594 G Szántalan fegyvert piacra hordának,

267. Viue az Groff Béczt az Királynac,
Terdre eséc kulczot adà Királynac,
Dob Trombitác harsognia fogánac,
2600 Király szép Hadai meg indulánac.
268. Indula Magyar Balás Drabant hadal,
Az Várust el bamlà szép gyalogockal,
Rendel álnac utzákon halgatással,
Fegyueres be méne az Huszárockal.
269. Elöl Szapoliai Istuán nagy Wrackal,
Be fogà útzákat Louag s' gyaloggal,
Deréc állo sereg Somi Iosáual,
Tábor kiüül álnac sürö Zászloual.
270. Nagy Wrackal és az Uduar népéuel,
2610 Király ugy méne be szép seregeckel,
Ho pénzesöc terden álnac kin rendel,
Királt varyác ilyen nagy tisztességgel.
271. Nagyön czodálkozié Király Béczt dolgán,
Fel halmozuán soc fegyuer sokságán,
2615 Bécznec erős voltán és soc szerszamán,
Király az Varasban szállà egy házban.
272. Adà hálát ezön az nagy Istennec,
Mert ő segítségéuel Wra Bécznec,
Szép seregi Táborban ki menénec,
2620 Wrac Béczben mind le telepedénec.
273. Meg adà szabadsagát az Várasnac,
Fizetöt nép Groffal el indulánac,
Mind marhástól nagy bekéuel iaránac,
Királlyal az Warc vigan lakánac.

2602 γ elbontá α beállá 2605 G [nagy hiányzik. I 2614 G Földi halmán 2618 G Mert segítségével
ura lón Bécsnek,

Követközic ez eneknec ötedic része Mattyás Király haláláról, mellynec hoszszu voltáért külön vagyon nyomtatua más Könywben.

**AZ OETEDIK RESZE MATTYAS KIRALY DOLGAINAC MIND
halaláig.**

Ad not: Arpád vala fő az Kapitán:

2625	1. Mikor Béczet Mattyás Király meg viue,
Ezer négyszáz nyóltzuan öt esztendőbe,
Hadánac iob részét meg telepíté,
Fél esztendeig Béczbe lön czendességbe.
2630	2. Azonnal Német Wyhelyyet meg szállà,
Szapollyai Istuánnac paranczola,
Bécznél Váras nem aláb valo vala,
Véli touáb iárás is gondot adna.
2635	3. Tére meg Budára Karáczon felé,
Gyülést akar tenni wy esztendőre,
Soc dologból mert gyakor panasz ére,
Töruént akar szolgálatni mindenre.
2640	4. Tanáczit feyenként elő hiuata,
Kiuáltképpen Drági Tamással szolla,
Fő itilő mester volt az soc útla,
Ország töruényét szokásit iól tudta.
	5. Hamar mindent Drágitól ő meg érte,
Ország népe mert töruéntelenségbe,
Hamis töruényeket akar törnie,
Nagy iò rendre vagyon ügyekezete.
2645	6. Iauallác az Wrac Király szándékát,
Mert nem szeretic ország rend tartássát,
Bányác soc pokol töruénne szokását,
Kéric wy töruént szerezzen, wy szokást.
2650	7. Az tanácztán gyülést hirdettete,
Minden rendet hiuat wy esztendőre,
Senki nem mulatà Budára gyüle,
Minden iót végezénec az gyülésbe.

- 2655 8. Meg írtác Mattyás Királynac törvényét,
Minden tisztbelieknek szabta rendét,
Minden rendnek tisztében itéletét,
Isten szerént rendelé Decretomét.
- 2660 9. Czoda mint változéc hazánknac dolga,
Igen igaz ám az Magyar köz példa,
Mattyás király mióta meg holt volna,
Az igazság meg holt Magyar országba.
10. Ennec hadiról írtac énekeket,
Illic emlitenünc illy eleinket,
Meg írom halalát és temetéssét,
Mattyás vtán Magyar romlassát vesztét.
- 2665 11. Czuda iò szokását ö eleinec,
El feleite régi Magyar nemzetec,
Esz Magyaroc Királnénac köszönnec,
Rontóya lön Király iò erkölcsénec.
- 2670 12. Im mig Beatrixet nem vette vala,
Iámbor Magyar Kirallyoc nyomát tartà,
Mattyás mindenekhez kegyelmes vala,
Mindennél magat szereteti vala.
- 2675 13. Nem kimile soha semmi ioszagát,
Wrakat, vduarát, kiczinét naggyát,
Ayándékozà sockal tisztartókat,
Már minden szereti vala Királyját.
- 2680 14. Emberséges iò erkölcze Királynac,
Néki ieles ékes tréfai vannac,
Soc féle nemzet vduarában vannac,
De nálla mind egy tisztességben vannac.
- 2685 15. Régi módgya háza ninczen be vonua,
Arany, ezüst, pohár, kanna nincz nalla,
Fris konyhára neki igen kis gongya,
Minden szépség Louán fegyuerén vala.
- 2685 16. Egy Olasz aszszonyért im mint változéc,
Magyar erkölcsből Olaszban öltözéc,
Hogy már módgyát tarttya feyedelemnec,
Véle szembe nem mindenha lehetnec.

- 2690 17. Aytayát is már soc örüzöc ályác,
Hagyot ora vagyon suplicalóknac,
Frisseb módgyát szabuán ő konyhayánac,
Palotákat rakat az méltoságnac.
- 2695 18. Leg ottan soc országokban boczatà,
Minden féle Mester embert hiuatà,
Mindeneknec nagy somma bért fogadà,
Ezeckel soc bölcz Deác ember vala.
- 2700 19. Ieles practica Mesterség hól vólna,
Magyar országban legyen aszt keuánnya,
Olasz országgal vetekedic vala,
Ha szándékát elő veheti vala.
20. Igen kezdéc bänni eszt az nagy Wrac,
Királt vgyan nehéz keduel dorgallyác,
Hogy így vesztegetné kinczét országnac,
Rendét mire hatta el Magyaroknac.
- 2705 21. Királt lagy erkölczeyért igen szöllyác,
Czac nem vgyan szemében pirongattyác,
Hogy az nyerget à hátára fel raktác,
Hogy annyira atta magát aszszonnac.
- 2710 22. Aszt vetic hogy országát meg pusztittya,
Kimiletlen felesége szauára,
Soc entzem bentz aproságra pallanà,
Mellyel eleitől el hasonlanà.
- 2715 23. Nagy eszesen Király erre felele,
Magyaroc vad erkölczét nem szeretne,
Söt minden rendet ő erre íntene,
Igyekeznc minden ez fris életre.
- 2720 24. Ebben ő mindeneknec példa lenne,
Ki ki mentől frisseb lehet úgy élne,
Házakat palotákat épütene,
Pórà az Magyar mindennél se lenne.
25. Menten drága müueket inditatà,
Pesten, Budán, Feyér várban, Visegrádba,
Nem vólt Magyaroc köszt azoknac mássa,
Mert drága szép minden alkotmány vala.

- 2725 26. Végre gondolkodni azon is kezde,
Vtánna ki lenne ország vezére,
Mert Beatrixtól nem leszen gyermeke,
Noha tiz esztendőtt immár élt velle.
- 2730 27. Serény gyermek vala Iános az Fia,
Királynac az egy Agyasától vala,
Termétiben Attyához ütet vala,
Minden erkölcze Királyi mód vala.
- 2735 28. Aszt mindenütt Király mellette tartà,
Töruénben, Köuetségec hallassába,
Sokszor az választ is czac rea hagyà,
Eszt akarnà lenne Király vtánna.
- 2740 29. Söldöt az Gyülés vtán kiáltatà,
Béczen fellyül nagy hadáual indulà,
Gyülésben siet Morua országba,
Czeh László Királlyal vala nagy száua.
30. Előbbi frigyet vele erősité,
Frideric ellen eszt iónac ítélé,
Kire régtől fogua nagy nehezsége,
Onnat egy szállot vár alá meg tére.
- 2745 31. Királynac az Váras magát meg adà,
Noha iò ideig igen vitatà,
Egy néhány fő Váras lön hatalmába,
Télre kelue Király Béczbe be szálla.
- 2750 32. Velle Frantziai Király köuete,
Kinec Maximilián ellensége,
Az Frideric fia egy Hertzegségbe,
Hertzeg ellen Mattyással frigyet köté.
- 2755 33. Erre Király nagy iò keduel engede,
Mert szertelen boszszús az Friderikre,
Kinec hada ha mind kettőre lenne,
Könyebben eshetnéc Mattyás kezébe.
- 2760 34. Német Wyhelly alá szállà táborba,
Kit esztendeig Szápolyai vitatà,
Minap soc élés szekér be szálladà,
Mert alatta hada meg vayúlt vala.

35. Törésse Várasnac még nem löt vala,
Azért Sántzockal mind környül fogatà,
Sürö strázsát minden felé állatà,
Az Várasnac élléssét így el fogà.
- 2765 36. Egy néhány Tornyt és Kastélt állatà,
Bécz felöl valo Hoffstattyát fel gyutà,
Németeket mind kapuig vágatà,
Soc meg hala, soc az árokban hula.
- 2770 37. Serénkednec ben Németec Várasban,
Noha meg rettentec Hoffstát romlasán,
Eszes vitez ember benne Kapitán,
Mindent erőssen bátorit Várasban.
- 2775 38. Másod napon nagy álgyúkat vonatà,
Vgyan az árokból lötet Várasra,
Soc képpen eszét elmeyét forgattya,
Mert löuéssel Várashoz nem fér láttya.
- 2780 39. Az Várust Király kèreti meg adnác,
Tüzel fenyegeti ha meg nem adnác,
Benne valóc egyyiglen meg hálnánac,
Erre az köz népec czac halgatánac.
40. Tiszt tarto vala benne egy fő Német,
Ki benne volt mikor vitatà Béczet,
Tön Királynac czac ilyen feletet,
Várban meg hálnà az tisztesség mellet.
- 2785 41. Tudgya Király Váras nagy erősségét,
Kinél nem vitatot még erősebbet,
Frideric hazayát szép lako helyét,
Mint hamar meg vegye forgattya eszét.
- 2790 42. Hadánac már nem kiczin kára vala,
Várust töréssel meg vehetné láttya,
De éppen akarnà iútnia hozzà,
Váras népe vesztét is nem akarnà.
- 2795 43. Immár heted hua szállásnac vala,
Népet benne éhesztetni akarà,
De ömaga olly igen meg szorulà,
Fél hogy szégyenére el kel hadnia.

- 2800 44. Azomban egy wy hir is erte vala,
Wyhelt meg segitic had közel vólna,
Egri Orbán piseknec hamar írà,
Szükségében mint iò hüue ne hadnà.
45. Egről Pispec nagy szép hadat boczatà,
Vgyan barátin is iò summát vona,
Illy hüségért nagy dicziretet vallà,
Hóltig Király igen szerette vala,
- 2805 46. Hogy Wyhellyben az wy hadat meg latác,
Várust meg adnác igen gondolkodnac,
Ehség mia igen meg busúltanac,
Végre szót adánac Varast meg adnác.
- 2810 47. Wrackal Tiszt tarto Királyhoz iöue,
Illyen ockal Várust nęki igire,
Ha bekéuel mindent el eresztene,
Három száz terhes szekérrel el menne.
- 2815 48. Nękic Király aszt is mind meg engede,
Egy hólnapot kęrénc készülésre,
Addig táboráual méne bal Béczre,
Stiriánac ez Vár vala vég helye.
- 2820 49. Gyakor falut, Mező Várust égete,
Nem soc mulua Bal Béczet is meg véue,
Húsz mező Várust az mellet vétete,
Vgy tere az hagyot napra Wyhellyre.
50. Adác Wyhelly kolczat Mattyás Királynac,
Király zászloit fokokon ki raktác,
Monstra módra az Várust által iárác,
Más kapun ismet táborban szalánac.
- 2825 51. Röuid nap ömaga is be indula,
Harmad nappal az vtán az Várasba,
Király zászloit elöl viszic vala,
Városi fő fő nép az vtán vala.
- 2830 52. Im az vtán az Magyar nagy Wrac,
Király szinte közepibe pompánac,
Feye felet szép menyezetet tartnac,
Vtól tábor népe fő fő Hadnagyoc.

53. Külömb külömb népec ebben valánac,
 Királt üduezic fel szóual kiálttyác,
 2835 Hatalmas Czaszárnac egyszer é mind mondgyác,
 Minden íoual lássa Isten kéuánnac.
54. Oh melly nagy öröm az Magyar országban
 Czaszár fő háza hogy Király hatalmában,
 De nagy kegyelmesség lön ez az hadban,
 2840 Az meg éhült Várust tarttya lakásban.
55. Sokan mohon étekben meg halánac,
 Kiknec gyomroc az elöt meg szorúltác,
 De vitezec senkinec nem ártánac,
 Minden tisztességben az Várust tarttyác.
- 2845 56. Polgároc hitet adánac Királynac,
 Hiuec léznec öröckül Magyaroknac,
 Király fel szállà földén Stiriánac,
 Czudál czendezségén Német Czaszárnac.
- 2850 57. Ottan hamar ez dolognac vtánna,
 Béccen fellyül egy Német had támada,
 Királynac egy czaport hada indula,
 Mind két félben hartz egy aránt löt vala.
- 2855 58. Soc meg hala, sokan foglya esénec,
 Végre meg tolytatánac az Németec,
 Nagy sok kárán nagy búua Frideriknec,
 Láttya nem fog ereye az Németnec.
- 2860 59. Tanáczát eszét olly igen forgattya,
 Királynac ő id szomszédinac fra,
 Egy néhány Hertzeget ő ra támasztà,
 Kiknec Kirallyal baratságoc vala.
60. Fárasztani ezzel Kiralt akara,
 Ha soc felöl hadat támaszthatna ra,
 Király euel is nem sokat gondolà,
 Két hadat az pártosokra boczatà.
- 2865 61. Egyyc hada elöt Bot Andrást hagyà,
 Tót országot dulatni pusztitanà,
 Székel Iacab méne Karniolokra,
 Stiriát, Carinthiát igen dula.

- 2870 62. Rövid nap ömaga Király le szála,
Télre gyüle szent Hipolit városba,
Soc had mia teste igen meg romlâ,
Olly ha betegségét még most iól láttya.
- 2875 63. Az elôt sokat gondolkodot vala,
Vtánna Corona kire maradnâ,
Váradí Iános Pispeket szolitâ,
Olasz Mediolanomba választâ.
- 2880 64. Fél vala Király hogy addig meg halna,
Fia Iános mig emberkorba iútna,
Az Királyság Magyartól el szakadna,
Éltében házasítani akarya.
- 2885 65. Az Mediolanomi Hertzeg leányát,
Kéreti fiánac szép aszszony Blankát,
Meg ígíréc Leánt olyan ok alát,
Ha meg coronáznâc elöb az Iffiat.
- 2890 66. Tudgya mint iár *Fia* ha ö meg halna,
Magyar ország nézne az Mostohára,
Fiát melly Országnac coronáztassa,
Ha Magyar köszt nem lehet aszt gondollya.
- 2895 67. Azért Czeh országot fiánac szánnya,
Ahoz töb tartományokat is haytâ,
Sokat fiánac szerze nagy sommába,
Haddal viue az ki pénzen nem adâ.
- 2900 68. Dolgát Király keménnyen fogya vala,
Soc szomszéd Hertzeget pénzel kénâla,
Ki pénzen ioszagát neki nem adâ,
Okot keres mint rea támadhatnâ.
- 2905 69. Vala Slesiában ackor egy Hertzeg,
Aszt költe hogy vele meg szegte frigyét,
Hadaual meg szállatâ egy fő helyjét,
Hertzeg töb Wraktól kere segidet.
- 2910 70. Czac közel â szállot Várhoz szállánac,
Király hadaual ottan meg viuánac,
Magyari Hadnagyoc igen forgódnac,
Soc hartz vtán öket meg futamatatâc.

- 2905 71. Eszt az Várbeliec hogy lattác vala,
Nem biszthatnac Várat meg attác vala,
Soc tartomány így lön ő hatalmába,
Slesiában és az Lusaciába.
72. Szalla Béczbe ott mind halálíg lakéc,
2910 Wyhely véte vtán harmad fél esztendeig,
Soc felől iöuénc hozzá köüetec,
Német, Töröc, Czeh tölle frigyét kërnc.
73. Iö hire vagyon egész Európában,
Királt rettenegic nem czac szomszedságban,
2915 Tengeren túl nagy hire Assiriában,
Minden akar lenni baratságában.
74. Lönec szembe velle minden köüetec,
Assiriából, Ierusalemi Pispéc,
Rátzac, Görögec, Olasz, Velentzések,
2920 Ki frigyét kër tölle, ki segitséget.
75. Latuán Királynac illy hirét hatalmát,
Frideric hiuatà hozzá ő fiát,
Burgundi Hertzeget Maximiliánt,
Békesség felől forgattya tanacját.
- 2925 76. Az Királyhoz köüeteket boczatà,
Ha mikkppen bekességre hozhatnà,
Illy nagy hoszszu hadat le szalithatna,
Köüetec által eszt sokà iártata.
77. Soc szépségét köüeteknec mutatà,
2930 Király mindenszer öket frissen tartà,
De az dolog iö ideig haladà,
Mert nem tettéc Frideric keuansága.
78. Eszt akarna mindent ingyen meg adnà,
Valamit Király meg vöt orszagába,
2935 Söt minden kára árrát meg kéuánnya,
Frideric eszt tölle nem kéuánhatà.
79. De Király ez ellen még aszt kéuánnya,
Mint hogy hadánac mind oka volt volna,
Ennye költségében faratsagába,
2940 Czac hét száz ezer aranyat keuánna.

80. Az dolgon soha egyyic sem alkhatic,
Végre nagy úntatua Királt ra viuéc,
Gyülést mind két felöl hirdettetenec,
Hogy az bekességet meg erősitczéc.
- 2945 81. Meg betegesüle Király ezenbe,
Hórúl hóra halad Wrac gyülése,
Töb nyuallya nélkül hideg lelésbe,
Az bekesség kötése nem lehete.
- 2950 82. Boczata köuetit Mediolámba,
Fia házassagáról izen vala,
Más esztendőre ő aszt halasztattya,
Mert soc dolga volna most országába.
- 2955 83. Rólla még az elöt végesztéc vala,
Fiát Ianost mig meg nem coronáznà,
Addig Leánt ő meg nem adnà haza,
Ki keletre Király aszt szanta vala.
- 2960 84. Országot tudgya Magyaroc nem adnác,
Sem Királyne az ő fattyu fiánac,
Akarya coronázni Czeh országnac,
Slesiánac, és az Lusaciánac.
85. Szeremi Pispéc iò vállaszszal iára,
Mediolanomból Béczbe be iutà,
Király noha igen beteges vala,
Vitézi dolgait azért nem hagyà.
- 2965 86. Itköznec vetic magokat vitezec,
Külömb külömb iátekokat szerezec,
Király fia Ianos forog közöttec,
Király lattára vitezül ütköznec.
- 2970 87. Vrfi üdösb kiuel szembe öklele,
Hegyes kopyáual az feyét meg sérté,
Ömagát nyeregből iól el ki vete,
Láta Király rayta igen örüle.
- 2975 88. Soc üdö sem teléc el nehezüle,
Mongyác hirtelen Gutta meg ütötte,
Wrac Királynéual álnac előtte,
Nem veheténc semmi szót belölle.

- 2980 89. De czac hay hay és Iesust kiált vala,
Magában tusakodéc az étzaka,
Tettzic mint ha sokszor szólni akarnà,
De nyeluét semmire nem fordíthatà.
90. Ennec teléc immáron harmad napya,
Nagy kedden szinten szent Ambrus más napya,
Az nagy Mattyás Király az nap meg hala,
Kit még eddig Magyar ország ohaytà.
- 2985 91. Drága vezérünc Magyaroc ez vala,
Czac negyuen hét esztendös ackor vala,
Ezer négy száz kilentzuenben meg hala,
Testét Dunán küldéc el feyér várà.
- 2990 92. Ianos hertzeg az Királyne aszszonnyal,
Vduart be hiuata fö fö Wrackal,
Egy másra kepest sirnac nagy iay szóual,
Kegyelmes wroc halalán aszszonnyal.
- 2995 93. Tettzék mindennél ez lég keseruesbnec,
Aszszony elöt Király fi tædre eset,
Esedez aszszonyánac Beatrixnac,
Ne tartanà ötet üdegeninec.
- 3000 94. Illy aruayát felséged el ne vesse,
Most iússon eszedben Attyám soc kerte,
Mindenkor igen ayánlot kezedbe,
Mindent fogadot felséged nêkie.
- 3005 95. Söt en vgyan édes anyámnac tartlac,
Nem külömb hüséggel hóltig szolgálac,
Légy gyamola illy nagy áruaságomnac,
Rontoya se légy en méltóságomnac.
- 3005 96. Tésznec mellette nagy könyörgést Wrac,
Feyenként iffiat ayánlyác aszszonnac,
Mindeniknec hüségeket fogadgyác,
Ebből vgyan ot hitet is adánac.
- 3010 97. Aszszony Ianos hertzeget meg apolà,
Mint egy fiát igiré vgy tartanà,
Wrac hüségét köszene fogadà,
Orszagra gondolna magát ayanlà.

- 3015 98. Béczbe nagy soc sirás vtán temetéc,
 Űres koporsót szent Istuánban viuéc,
 Tanáczban aszt régen mert így végesztéc,
 Két helyyen legyen módgya temetésnec.
- 3020 99. Olly szertelen ohaytás minden rendben,
 Kegyes győzhetetlen feyedelmeken,
 Földi két Czaszárnac rettekettőyén,
 Ki ki neuet talál mint keseregyen.
100. Gyülénec ez vtán mind Feyér várra,
 Temetesse szinte szent Marc napyára,
 Teléc akkor ez soc drága pompába,
 Bár ne tudnóc de láttýuc országunkba.
- 3025 101. Az ö dolga énekemben soc volna,
 Diczirni eléggé ember nem tudgya,
 Régi iò feyedelmec mássa vala,
 Kiknec öröc hirec Historiákba.
- 3030 102. Tettzec az meg rettent Magyar nemzetnec,
 Hogy kezekben vannac ellenségeknec,
 Meg indúltac azért nem czac az végec,
 Tudgyác minden felől soc ellenségec.
- 3035 103. Hada volt minden felé Királyunknac,
 Ha holtát értenéc meg indulnánac,
 Az kic Mattyástól az elöt tartottac,
 Azért kit vállaszszanac aszt gondollyác.
- 3040 104. It vég legyen Mattyás Király dolgában,
 Ezer öt száz hetuen hatban aszt íráim,
 Szinte Mattyás Király halála napyán,
 Gondolom tudgyátoc végezém Thordán.

PARS VI.

LASZLO KIRÁLY VALLASZTASSA

Coronazássa, és hadairól.

1. WRakat gyülésbe hiua Rákosra,
 Orbán Ersec ki Egri Píspec vala,
 Hamar minden szép hadáual el iutà,
 Czac Allföldi Wrac mulattac vala.

- 3045 2. Soc kárát vesztét lattyác az országnac,
Ha az vállasztásson ök mulatnánac,
Pesti Templomban tanácsban szallanac,
Ennye köszt nem tudgyák kit válaszszanac.
- 3050 3. Az Királyságot mert sokan keuannyác,
De főkeppen öt vagy haton valánac,
Köueteket Magyarokhoz boczatác,
Igirettel ayándéckal forgódnac.
- 3055 4. Eszekben igen forog Király fia,
Ianos Hertzeg mindennél kedues vala,
Attya kérése mind előttéc vala,
Iffiu iò voltát is mind tudgyác vala.
- 3060 5. Választani akarnac Királyságra,
Ha Királynac törüény magzattya volna,
Wrac elöt bizony mind czac ez vala,
Hogy nem törüény házassagából vala.
- 3065 6. Ott első nap tanác czac ebben állà,
Ianos Hertzegen soc iámbor ohaytà,
Hogy Attya székében nem maradhatnà,
Mert esze termete mind tettzic vala.
- 3070 7. Német Frideric köueti iutánac,
A rend elöt más nap elő allánac,
Frideriknec vagy Maximiliánnac,
Coronát kéuánnýác Czaszár fiánac.
- 3075 8. Igen dicziric az Maximiliánt,
Vetic Mattyás Királynac fogadassát,
Ha nem halgatnà vtánna olly fiát,
Frideriknec adnác vissza Coronát.
- 3080 9. Király halalánac im czac előtte,
Iosoktól Maximilián meg erte,
Mattyás Király meg halnà ez esztendőbe,
Azért az *Királyság ot közel ese.*
- 3080 10. Orátora Németeknec ki méne,
Harmad renden Lengyel köuet be méne,
Kasmir Király Magyaroknac izente,
Fiát Albértot ültetnéc à székbe.

11. Lengyel Országban már nagy haddal vala,
Albért Hertzeg, Király halála halua,
Azzal Magyaroc hatarában szállà,
Többinec eleit venni akarà.
- 3085 12. Ez elöt czac egy néhány nap mult vala,
Mikor gyüles Rákos mezőin vala,
Sokan egyszer s mind fel rohántac vala,
Albért lenne Király üuöltic vala.
- 3090 13. Oka lön ez olly nagy veszedelemnec,
Albért Magyarokra meg boszszonkodéc,
Mondgya Ország ellen öt meg vetettéc,
Végre raytoc ki tölté ö nagy mérgét.
- 3095 14. Soc köuetec vtán tanáczbba iöue,
Aragoniai Király embere,
Kinec Leánya vala az Királyne,
Beatrix aszszony felöl ír leuélbe.
- 3100 15. Inti azon az Magyar Wrakat,
Leanyát halgassác mint Aszszonyokat,
Ellene se emellyenec más Wrat,
Ezzel akarya be czusztatni magát.
16. László Czeh Király köueti iutánac,
Leg vtólszor az gyűlésben szollánac,
Ez vnokája régi László Királynac,
Tettzic Magyar Kiralyságra méltónac.
- 3105 17. Lön válaszc mind az Orátoroknac,
Ianos Hertzegnec eszt nyiluán meg mondác,
Királlya nem lehetne az országnac,
De mássa se lenne wraságánac.
- 3110 18. Illyen fogadást azért tönec mellé,
Coronát Várat czac meg engedne,
Boszna, Tót, Horuát ország öué lenne,
Attyától adot ioszágitól öszue.
- 3115 19. Soc szóra végre az iffiu ra hayla,
Német köuetnec röuid lön válasza,
Semmi nem kele nagy kéuansagába,
Az többinec iö reménségac vala.

20. Palástolác sokà végezéseket,
Mondgyác hogy várnác az Alföldi népet,
Titkon szolitác az Czeh köüeteket,
3120 Irnánac Wroknac hamar leuelet.
21. Országában nagy iò móddal készülylen,
Indullattya Királysagra vgy legyen,
Az többitöl késedelme ne legyen,
Szándékokat mert értheti mi legyen.
- 3125 22. Sapolódnac az gyülésben Nemesec,
Alföldieket váryác meg szükültec,
Azonban iutà Péczí Sigmond Pispec,
Töb Wrackal kikkel mind szép seregec.
- 3130 23. Táboroc Pesthöz czac közel meg szállà,
Eiyel Budából Király fi indula,
Azoc Attya hiuei mind iól tudgya,
Vélle tartanác az dolgot gondollya.
- 3135 24. Esmet gyülénec mind Pesti Templomba,
Wrac az választást már ertic vala,
Igen boszszonkodnac az töb Wrakra,
Hirec nélkül hogy illy hamar löt vala.
- 3140 25. Rátz Wrac, Tótoc, Horuatoc, Magyaroc,
Kic Alföldröl czac ez minap iutattac,
Királyoc iò tetét igen forgattyác,
Fia mellöl ök el nem álhatnánac.
- 3145 26. Ianos Hertzeg vagyon Buda várában,
Tárház, Corona, Várac hatalmában,
Alföldi Wrac velle egy tanácsban,
Várból Várust meg vegyéc olly szándékban.
- 3150 27. Ottan hir lön ez dologban Wraknac,
Hamar eleit véuéc az dolognac,
Várat Hertzegre Wrakra meg szállác,
Már az két fél hogy öszue indulnánac.
- 3150 28. Rólla eszes népec hamar szollánac,
Esmet egyben gyülénec arra hozác.
Király választassáról tractállyanac,
De semmiben öszue nem alkhátánac.

29. Egy felől Hertzeget bisztattyác vala,
 Alföldi Wrac velle tarttyác vala,
 3155 Töb Wrackal László választassában,
 Kinisi Pál, Báthori Istuán vala.
30. Kétfélben eggyeség czac így lön végre,
 Köüeteket küldenénec fel Béczbe,
 Szepesi Istuán ot az Király képe,
 3160 Kit az vállaszt minden arra engedne.
31. Az Szepesi eszes iò vitéz vala,
 Még előb is Czeh Királt ióllyá vala,
 Nagy eszesen Wraknac vállaszt adà,
 Azért Czeh László Királyra mutatà.
- 3165 32. Nyárba Fekete had fekszc Moruába,
 Ki Mattyás Királynac leg erősb hada,
 Váradi Iános Pispéc ahoz tartà,
 Szepesihöz eggyic köüet ő vala.
33. Igen okoson Pispéc meg gondolà,
 3170 Ha az hadat hittel mellé haythatnà,
 Wy Királynac lenne ez nagy iauára,
 Ellenségétől bátor ne tartanà.
34. Töllec hitet vön öket meg esküte,
 Hüségekre kötè az Ország mellé,
 3175 Száz ezer aranyat oszta közükbe,
 Ország szauáual nêkic eszt ielenté.
35. Az kic az Királtságot igen várnac,
 Hogy eszt értéc olly igen bánkodánac,
 Nem kiczin buua Beatrix aszszonnac,
 3180 Társa akar lenni Maximiliánnac.
36. Királynac adnác Wrac aszt fogadác,
 Férhöz menni szandékát mikor latác,
 Esmet Várbol Wrakat tanácsra hiuác,
 De Király fi pártosi nem alkhatnac.
- 3185 37. Coronát, az kinczet Király fi birya,
 Velle valo Wrackal ez tanácsa,
 Alföldi Királyságra ra gondolna,
 Földén vizen kinczét hadát inditna.

- 3190 38. Im azon fél Wrac Budát ra szállýác,
Mit nem akar véle aszt fogattatnac,
Pécz felé szép hadai indulánac,
Szekerec hayóc kénczel rakua vannac.
- 3195 39. Pártosoknac hamar hire iöt vala,
Ország tárháza meg pusztitua vala,
Ianos Hertzeg Király lenni akarnà,
Haddal országát meg venni akarnà.
- 3200 40. Ezen Wrac igen meg busulánac,
De szép haddal hamar el indulánac,
Kinisi, Bathori elöl forgódnac,
Sár vize mellet erőssen hartzolnac.
41. Király fi népe hamar meg futama,
Annyi nagy soc kincz kele mind kapsiba,
Az szépségben póroknac is soc iutà,
Pispeckel ömaga Pécze szálladà.
- 3205 42. Vitézec nagy nyereséggel iaránac,
Többi Király fitól mind el allánac,
Lako helyekben Al földén szállánac,
Ömaga foglalà tullyát Drauánac.
- 3210 43. Orbán Pispec törökedic ezenbe,
Pártosokat mint öszue békéltesse,
Azért Wratat ismet öszue gyüté,
Lászlót Magyar Királynac hirdete.
- 3215 44. Dorgola beszéddel az nagy Wratat,
Eddig hogy ebben töttec haladékot,
Egyeségre inti mind az országot,
Tisztelni akarya minden ez Királt.
- 3220 45. Pápa köuete soc féle köuettel,
Ot vala töb Királlyoc emberéuel,
Fel kiáltánac mindenec zengéssel,
Akaryác vgy legyen Isten hiréuel.
46. Orátoroc ez vtán el menénec,
Boszszonkodnac hátra is fenyegetnec,
Király fiáual végre meg békéllénec,
Királyért köuetekeket vgy küldénec.

- 3225 47. Táboráual Király már készen vala,
Nagy Szombathoz nem igen meszsze vala,
Köuetec nagy Wrac iutottac oda,
Határban Királynac köszöntec vala.
- 3230 48. Váradi Pispac az Orator vala,
Ország szauát Királynac az meg monda,
Mi okockal választottac Királlya,
Venné Coronát azoknac allana.
- 3235 49. Ið keduel mindent Király fel fogadà,
Miben tarczon az Országot meg hallà,
Erös hitet az Magyaroknac adà,
Gondgyoc lön az vtán coronazásra.
- 3240 50. Tartyác az Coronát fen Misegrádba,
Ianos Hertzeg pártosi vannac Várba,
Elöl Király egy hadat ra boczátà,
De Porkoláb hamar Várat meg adà.
51. De Király azon vtában meg hallà,
Öcze Albért Hertzeg nagy haddal vólna,
Magyar orszag végét igen dulnáya,
Hadában soc Magyar pártos Wr vólna.
- 3245 52. Azért két köuetet hozzà választà,
Inti Orszagánac hogy ne ártanà,
Szerenczeyét nagy Battyánac se bánnà,
Söt ellenségére egyyüt támadnà.
- 3250 53. Rólla Battyánac az Hertzeg izene,
Köuetitöl Királynac aszt ielente,
Pest mezön öt töttéc feyedelemmé,
Az választást könnyen ő nem engedné.
- 3255 54. Erre Király alà Budára szállà,
De még útban köueteckel mulatà,
Albért Hertzeg nyóltz ezenen meg szállà,
Pest mezöin feksziec vala táborba.

55. De már Királynac nem egy ellensége,
Noha még nincz az Corona feyébe,
Maximilián is tör az végekre,
3260 Hol Magyar, hól Török támad ellene.
56. Maximilián czac hamar ki szállà,
Bécz országot hátra venni akarya,
Városokat viszsza szedé nem sokà,
Noha Mattyásnac meg esküttec vala.
- 3265 57. Dolgát László Király mind erti vala,
Azért köüeteket küldé hozzáya,
Melto választassát kéri ne bánnya,
Söt mint Attya fia ezen vigadnà.
- 3270 58. Orátoroc iót nem szerezheténec,
Azért hamar Királyhoz meg térénc,
Feyér Várrà coronázatra gyülnec,
Módgyát rendét meg írnom illic ennec.
- 3275 59. Czeh, Magyar népnec ot vala mind szine,
Louoc Vitézec mindenec öltözue,
Szép seregec vtánna és előtte,
Feyér várrà Király eckeppen ménec.
- 3280 60. Ennec napyà vala szent Máthe napyà,
Indullánac Bodog aszszony *egyházba*,
Elöl Papi rendec processioya,
Coronát Király elöt viszic vala.
61. Túl Corona mellet Király paltzáya,
Más felöl à mellet arany almáya,
Szent Keresztet viszic ennec vtánna,
Ez mellet az arany békösség vala.
- 3285 62. Im egy meztelen Tört is ez vtán,
Másic töre hüüellyében czac vtán,
Louász mester ül Királynac fő louán,
Király zászloit viszic egy fő louán.
- 3290 63. Papockal Wrackal Templomban ere,
Külön egy szép székbén Király le üle,
Az mint Wraknac osztua vala helyye,
Rendel Király vtán ki ki le üle.

- 3295 64. Szentelő Pispec à Zabrági vala,
A nagy Óltárhoz mikor állot volna,
Székiből Király azonban fel állà,
Két Pispec foga Óltárhoz álatà.
- 3300 65. Eggyic à szentelőnec im eszt mongya,
Annya szent egyház tölled eszt kéuánnya,
Ez vitézt rendeld fel az Királyságra,
Szentelő aszt kérdi ha méltó arra.
66. Iuöltic mindenec hogy méltó volna,
Pispec az vtán Királt vgy tanittya,
Írás szerént mi tisztí aszt meg mongya,
Minden igazságra iora oktattya.
- 3305 67. Választ töué Király ot mind azokra,
Minden rendnec igazságát fogadgya,
Nagynac kiczinnec törüént szolgálatná,
Országot ellenségtől ótalmazná.
- 3310 68. Vgy esküvec mindenec hallottára,
Kézét téuén ot à szent Bibliára,
Szentelő ez vtán Istent imadà,
Királt igazgassa és ótalmazza.
- 3315 69. Énekec zengnec ez vtán az Chorba,
Szentelő le üle ot egy stallomba,
Király vagyón előtte tēden álua,
Pispekec, Papoc vadnac körül álua.
- 3320 70. Nagyon szentelő elöt eset tēdre,
Karyáról váláról köntöst le ereszté,
Pispec à szent olayt feyére öté,
Az áldomást beszéddel is ra veté.
71. Tön ez vtán nagy szép könyörgést Pispec,
Wrac Papoc Királt székeben viuéc,
Azonban hogy az Misét éneklenéc,
Segestyében Királt fel öltöztetéc.
- 3325 72. A szent Istuán ruhaiát reá viuéc,
Vgy viuéc Pispekhöz Óltár eleibé,
Pispec Óltárról fegyüert elő viuéc,
Adà Királynac, ez mellet beszélle.

- 3330 73. Mingyárt Király fel köté oldalára,
Beszéd vtán az hüuellyből ki rantà,
Véle keménnyen ide é toua czapkoda,
Meg törlé meg hüuellyében boczatà.
- 3335 74. Töuéc Coronát az vtán feyébe,
Pispökec szentelöuel egyetembe,
Adác az Király páltzát is kezébe,
Mindenic mellet szép dolgokra inté.
- 3340 75. Hogy Óltár elöl Király fel költ volna,
Kardot le odà Inassánac adà,
Pispec à székbe viue kezén fogua,
Meg is tisztét beszéli inti álgya.
- 3345 76. Ottan Chorban szép éneket kezdénc,
Nagyon meg üdüözle Királt az Pispec,
Mind ketten hozzáoc ot Wrat vönc,
Ez lön vége coronázat rendénc.
- 3350 77. Rayta nagy öröme minden rendeknec,
Onnat szent Peter egyházban menénec,
Szerzet helyre hoffstátban ki kelénec,
Pénzt marockal hanyyác valahól mennec.
- 3355 78. De hogy már Király ülne ot székébe,
Ország neki ezen egygüt könyörge,
Régi szabadságiban törünyébe,
Mint Királlyoc hattác tartanà benne.
- 3360 79. Arra szép beszéddel az Király szolla,
Országnac mindent iò hittel fogadà,
Istentöl czac segítséget kéuánna,
Mindent int ez mellet hozzà halgatnà.
80. Tönc nagy örömet fogadást arra,
Kardgyát az vtán Király ot ki rantà,
Négy felé háromszor aual ő vágà,
Ielenti mindentöl meg ótalmaznà.
81. Választa az vtán minden rendeket,
Wraknac soc felé oszta tiszteket,
Határban egy néhány ellenségeket,
Érti szándékokat készüléseket.

- 3365 82. Ackor Beatrix nem aloszic vala,
Kinec hogy el venne Király fogatta,
Király magtalannac annac is tudgya,
Sokan ellent is tartnac az dologba.
- 3370 83. Magyar országot féltic el szakadna,
Fog szállani üdegen Királýságra,
Mert Királytól magot nem fogathatná,
Ki mindennap Királt úntattya vala.
- 3375 84. Még Királt vgyan fenyegeti vala,
Fő házait Maximiliánnac adna,
Nagyot is tehetne, Király iol tudgya,
Mit tegyen, Wrackal azon tanacza.
- 3380 85. Wraknac tanácsban Király eszt mongya,
Előb sem ő ackarattya volt volna,
Ez agnénac hogy fogadást töt volna,
Azert most is szauokra kezét fogna.
- 3385 86. Ne lenne mi országban azon mia,
Szinnel aszszonnac Király eszt fogadà,
Ha Wrac akarnác, öt venne hozzà,
De semmi keduét hozzà sem mutatà.
- 3390 87. Wrac köszt soc vissza vonás támada,
Ország minden felől romlani foga,
Sopron Maximiliánnac meg hódla,
Végeket hól viya, hól kezbe vala.
- 3395 88. Soc Lengyellel Cassát Albért meg szállà,
Magyar Balás velle forgódic vala,
Beatrix népét egygüt igen vágà,
Töröc Alfölden gyakran rabol vala.
- 3400 89. Cassán alól Albert Hertzeg dulata,
Tiszsza két felét erőssen rabollya,
Egret, Váradot fel égeté gyutà,
Kic meg nem hódlánac vágya fogdassa.
- 3400 90. Olly igen Wrakat tiltúl fogdasa,
Maximilian Frideriknec fia,
Szép beszéd igireti pénze nem drága,
Immár egy néhány Magyar Wr önállà.

91. Nem sokára Bezprim vára lön kezbe,
Mert Pispeket Király meg nem segíté,
Székes Feyér vár Bezprimtől nem meszsze,
Kinisi Pált, Báthorit abba küldé.
- 3405 92. Siete Maximilián Feyér várra,
Várasba nem soc nép vagy on iól tudgya,
Népét Váras mert mind be nem boczáta,
Wrac többiuel térénc Tatába.
- 3410 93. Várust Maximilián meg kimlete,
Hadnac szabad nyeresseget igire,
Szaguldókra Várasból nép ki üte,
Kemény hartz sokaig tarta két félbe.
- 3415 94. Löni kezdénec hátul azonközbe,
Por füsttől Váras népe rettene,
Vgyan hátokon szaguldo be méne,
Kaput vonác, bennec soc ben reckede.
- 3420 95. Igen serénkedic Németec hada,
Heuenyében nagy ostromnac indulla,
Aroc vize Város környül nagy vala,
Várat meg hága kaput is ki vágá.
96. Töröt kapun soc nép hamar be omla,
Vtán piatzon szertelen vér omla,
Soc szántalan szépség kele predára,
Várasba Templomokba melly soc vala.
- 3425 97. Olly igen nagy kazdagságot ot nyere,
Német hada, mert mindent meg kerese,
Másod nap Maximilián is be méne,
Magyari nagy Wrac vannac ő velle.
- 3430 98. Kanizsai László és Székel Iacab,
Szöczi Miklóssal valánac töb Wrac,
Király kegyelmét igiri Várasnac,
Azon vagy on mint árthatná Budánac.
- 3435 99. Vitézec à soc predán öszue vesztec,
Ez lön oka Király késedelménec,
Kinisi és Báthori sieténec,
Soc élet, népet Budára szerzénec.

100. Ezen Magyaroc de lásd mint bánkodnac,
Vitézi neuket mint rutitottác,
Németec Magyar nyakára hágtanac,
3440 Kic az elöt czac végekben sem vóltac.
101. Budában forgódnac igen épütneç,
Királlyal Pozsomból iöneç soc Czeheç,
Érté Maximilian készüléseç,
Nagy budulassát is láttya népeneç.
102. Onnat fel szállà Béczebe méne haza,
Meg vöt házakban io falka hadat hagyà,
Király ezenben Budára el iutà,
3445 Akar Öczére menni Cassa alá.
103. Nagy soc gonosz hir öt ezenben ére,
3450 Töröç Nándor feyér várnac mellette,
Kët fö házát Magyaroknac meg vötte,
Feyér vár kiczinnen marat meg tölle,
104. Ioszágit is oda alá el dúlnác,
Kic Maximiliánhoz most haylottac,
3455 Zabrág meg hódlat Maximiliánnac,
Kitöl soc Vár Kastély kezében vannac.
105. Indula mind az által Cassa felé,
Szápollyai nagy haddal iöué mellé,
Albért Hertzeg szállà velle czac szembe,
3460 Szerződésseç nem férheténeç öszue.
106. De Magyaroc magokat nem tarthatnac,
Igaz oka volna Királynac mongyác,
Végre helyt adà Király soc szauoknac,
Sereget szerzéneç szembe viuánac.
107. Erté Albert dolgát rayta vesztenéç,
3465 Gyorsan Királlyal szerződnie kezde,
Nagy békösség löt vala kösztöç végre,
Ki ki Cassa alól hazához tere.
108. Már bekessége vala az fel földneç,
3470 Feyér várból kin czatáznac Németec,
Neha Buda kapuyára öklelnec,
Tarttya Király eszt nem kiczin szégyenneç.

109. Sereggel Kinizsit Alföldre küldé,
 Pártosokat kergetne és büntetne,
 3475 Bathorit Ország hadnagya è mellé,
 Feyér vár alá egy hadáual küldé.
110. Ianos Hertzeget más felé boczátà,
 Ki Zabrági Klastromot viya vala,
 Segítségre szép haddal hamar iutà,
 3480 Székel Iacab, kit Iános meg várt vala.
111. Az vtán gyülénec Feyér vár alá,
 Egy felöl már Báthori meg szállotta,
 Más felöl Kinizsi tábora szállà,
 Király véllec negyuen ezer nép száma.
112. Váras körül Kastéllyokat állatà,
 3485 Bathori fen forog abból vitattya,
 Bezprimból Királyhoz im köuet iutà,
 Házát meg adgya népe aszt fogadgya.
113. Egy néhány ház Feyér várral lön kezben,
 3490 De Töröc rabol Alfölden ezenben,
 Duna két felén Temes várán innen,
 Feyér várról Király méne betegen.
114. Albért Hertzeg hallya nem igen bánnya,
 Varázslóknac hiszen Király meg halna,
 3495 Imit amot esmet dúl kapdos vala,
 Hiti ellen nagy sokba cigánkoda.
115. Söt czac hamar Király meg könyebüle,
 Öczénec, Attyánac ottan izene,
 Fiánac Albértnac is ő izenne,
 3500 Affele ciganság nélkül el lenne.
116. Sábatzot Töröc azonban meg szállà,
 Kémeyét azokra Király választà,
 Törökeken ki semmit nem kaphatà,
 Soc nagyob károkra is okot adà.
117. Iò Magyar országnac nem szerenczéye,
 3505 Vgyan el enyiszéc előbbi esze,
 Albért Hertzeg ismet Cassára iöue,
 Hartzon Priniekben egy néhány vesze.

118. Béczen fellyül hadát Német le vágta,
 3510 Öcze Albért fel földet igen dullya,
 Két ezer dézma bort küldet Crackoba,
 Kit el nem küldhetet földel itatà.
119. Igen dullya Maximilián Moruát,
 Meg akarya szállani nagy Szombatot,
 3515 Alföldnec hallya nagy vissza vonasát,
 Még ezeknél Király vár nagyobbakat.
120. Tettzéc Maximiliánhoz küldene,
 Ki előb is inté az bekösségre,
 De veg nem lehetet vala semmibe,
 3520 Illy ok alat meg lön az frigy el végre.
121. Ha László Király magtalan meg halna,
 Az Corona Német ágra maradna,
 Mert Mattyás Király vgy fogatta volna,
 Mikor Frideric Coronát meg atta.
122. Ot töb okockal is lön à bekösség,
 3525 Láttya Király mibe hoszta à szükség,
 Országot inti azokat fel vennéc,
 Ne lenne meg is töb veszte földeknek.
123. Rayta Ország sockà igen háborga,
 3530 Mert it Magyar szabadsága meg romla,
 Német nemzet rabságára hódlna,
 Végre vgyan ra kelle haylania.
124. De ezenben Alföldről egy hir iöue,
 3535 Törökekben más fél ezért vágot le,
 Al földi Bán, meg annyi foglya szinte,
 Kikben Királynac ayándékon küldé.
125. Az frigy vtán Király hadát indità,
 Öcze ellen ki fel földén dúl vala,
 Két fő Wrat küldet vólt Ispanságba,
 3540 Egri Pispec, Szapollyai Istuán vala.
126. Vala Czeh fegyueres, Magyar ez hadban,
 Két had öszue méne nagy bátorságban,
 Tartà hartz mind egész nap nyugatiglan,
 Albért hada meg fáradà viuásban.

- 3545 127. Ereye keués nincz állo serege,
Magyar állo serege eleire,
Hadánac meg futaméc az iob része,
De nem ismeric egymást à setétbe.
128. Tartà hartzot keués magáual sokà,
3550 Eysel à strasára azzal ackadà,
Magyaroc ielét tutta meg mutatà,
Huszad mágáual Eperiesre szállada.
129. Wrac minden néppel mayd ot vesznéec,
Soc Algyuc Tarasz koc mind el kelénec,
3555 Szápollyai ra szállà Eperiest,
Albért sohonnat semmit nem reménlhet.
130. Szerződnie Szápollyaiual kezde,
Többé soha Magyarokra nem iöne,
Frigyet baratságot meg tökellene,
3560 Erti Király Öczét el eresztötte.
131. Töröc hir iutà czac hamar Királynac,
Nagy had aláya Nándor feyér várnac,
Hoffstattyát már fel égettéc Sabatznac,
Benne valóckal mézön hartzolnánac.
- 3565 132. Az hartzon öt száz Töröc húllot vala,
Sabatziakban czac ötuen meg hala,
Más Töröc had innen Dunán indulla,
Kinizsi Pál hada ra talált vala.
133. De lám abban maid semmi sem szálladà,
3570 Soc el hula, soka foglya ackadà,
Fö Törökeket küldénec Budára,
Kin Magyaroc löne hála adásban.
134. Ackor Király nagy gyülest hirdet vala,
Azért Törökec aszt mind ertic vala,
3575 Gyülesben két Alföldi Wr indula,
Esztegy falka Töröc meg lese útba.
135. Töröc álnoksagát Wrac meg ertéc,
Veletlen öket mind az lesben lépéc,
Két szekér Töröc feyet is kültenece,
3580 Budára, kit az Alfölden szettenec.

136. Vala gyűlés Királt mint házasiczác,
Leánt vegyen mindenec aszt keuánnac,
Beatrix nem tudgya szüüét Királynac,
Értekeznec arról ira Attyánac.
- 3585 137. Romában más Pápa üle székeben,
Végre Király ahoz eséc a szükben,
Ódozatot nyere tölle nagy pénzen,
Leánt vészen ne légyen hüte ellen.
138. Viue hozzà az Gandalai Annát,
3590 Szülésben meg hala hogy hozzà fiát,
Az vég iffiu másodic Layos Királt,
Ki Országgal Mohácson veszte magát.

Vége az hatodic részénec.

HETEDIC RÉSZE,
az al földi hadakról László Király ideyében, mind
halaláig

1. Meg mondom Kinizsi Pál vitézségét,
Az Fekete hadnac szörnyü veszessét,
3595 Alföldi Wraknac part ütéseket,
Támadássokért valo büntetessét.
2. Szobor Márton Töröc Czaszártól iöue,
Frigyet Czaszárral mert nem szerezhete,
Nagy hadát készületét meg beszellé,
3600 De nem érti hada melly felé lenne.
3. Igen félti Király az Feyér várat,
Al földén Sabatzot, Szörént, és Iáytzát,
Al földi végekbe mindent takartat,
Minden házba küldé iö falka hadát.
- 3605 4. Soc Algyut löüö szerszámot viteté,
Döggel Töröc igen hal aszt meg érté,
Azért szándokát sem hadnà az, vélé,
Minden szükségét végeknec meg szörze.
5. Czehekben ezert küldé Feyér várba,
3610 Többit Kinizsi Pál Ispanságába,
Országgal is gyülekezie azonba,
Minden rend örömet az Pogánságra.

6. Iò keduel igiric magoc mindenec,
Papoc, Barátok is, hogy ha kelletnéc,
3615 Vényec, Aszszonyoc kic aszt nem tehetnec,
Szolozmaiockal őket segitenéc.
7. Az Tisztartóc, Ispánoc be szállánac,
Ki ki tisztekben olly igen vigyáznac,
Szomszéd országokban is készen vannac,
3620 Hogy Törökre Királlyal indúllyanac.
8. Töröc Bayazetes Czaszár eszt hallà,
Ki nagy haddal már Sophiánál vala,
Két Bassánac harmintz ezerét adà,
Ömaga meg tere hazába szállà.
- 3625 9. Haddal két felé nagy sokat rablánac,
Nyóltz ezeren Szerén várat meg szállác,
Kanizsai vitézi forgodánac,
Törökeket Szerén alól meg haytác.
- 3630 10. Al földén ám szertelenkedni kezde,
Fekete had hatalmas buya népe,
Dulás koborlás oczmanság előtte,
Minden latorság kegyetlenség benne.
- 3635 11. Erkölczeke Kinizsi mind iól *tudgya*,
Hadnagyokat igen intette vala,
Népet ne hadnác czintalánkodnia,
Öket Szegedbe szalità be Nyárra.
- 3640 12. Kezdénec panaszlani minden rendec,
Soc iszonyu bünekről Kinizsinec,
Érti minden nap czatayat Töröknec,
Most nem akar bút eyteni Czeheknecc.
- 3645 13. Tudgya iò vitézségét ő ez népnecc,
Ha mi lenne Törökre menne vелеc,
Soc panaszszal meg úntatác köz népnecc,
Leuelet íra paranczol Czeheknecc.
14. Had nép azon de lám semmit sem ada,
Leuelét el szaggatta meg tapoda,
Kin Kinizsi olly igen meg busula,
Minden felől népet gyüt alattomba.

15. Ott hét száz louagot elől iaróba,
 3650 Czehekre Kinizsi hamar választja,
 Czehec nem tudnac semmit à szándekba,
 Az hirre egy falkán indúltac vala.
16. Rettenetes hartz lön meg tollyatánac,
 Mert mind vgyan készületlen valánac,
 3655 Egy To mellé nagy sürön szorulánac,
 Kinizsi népe azomba iutánac.
17. De hogy az Tò közzül ki nem veheté,
 Soc puskással ráyoc löuöldeszteté,
 Azért az Czeh nagy hertelen ki üté,
 3660 Ellenségét vgyan iól hátra veré.
18. Az Tábortól Czeh had hogy táuoly vólna,
 Kinizsi meg körülé hátúl foga,
 Esmet az Tò mellé ne szorulhatna,
 Sokat bennec Kinizsi ot le vága.
19. El végre az Wrnac magoc meg adác,
 3665 Kinizsi mit kéuánnà meg fogadác,
 Nagy sirua erről nagy hitet adánac,
 Kinec Czehec nem sockà álhatánac.
20. Pált ez vtán hamar egy Gutta érè,
 3670 Fél hogy nęki véget vgyan az ęrne,
 Ackara öket wyonnan eskesse,
 Királynac, Bathorinac hűségére.
21. Ot Kinizsi szauára sem állánac,
 Hamar ez nagy hadból mind el oszlánac,
 3675 Szokot lederségeket nem hagyhatác,
 Azért imit amot mind meg halánac.
22. Soc üdö sem teléc Töröc indulla,
 Magyar határba sokat dúla rabla,
 Szertelen kénockal rabbokat ronta.
 3680 Kit Kinizsi meg hallà, meg tromfola.
23. Sokat bennec le vágà fogdostatà,
 Temesúarat hartz vtán kénosztatà,
 Malom kerekén sokat forgattatà,
 Sokat meg süteté sokat nyuzatà.

- 3685 24. Eh Disznoc alábba sokat hányatà,
Kötözue disznóckal ot szagattatà,
Ezzel az kölczönt Kinizsi meg adà,
Végbeli Töröket rettentì vala.
- 3690 25. Pokol üdö lön kilentzuen háromban,
Gereb Mattyás, Bathor Istuán meg hala,
Czac az elöt Frideric is meg hala,
Al földi Magyaroc vesztenec vala.
- 3695 26. Lön Rátz országnac egy nagy budulàssa,
Ianos Hertzeg vala fő Kapitánnya,
Nép Ianoshoz szo fogatatlanságba,
Iaytzát Töröc vgyan gyakran iargallya.
- 3700 27. Az Királyhoz méne tisztét le téué,
Abba Király Drenczeni Imrehet küldé,
De Rátzoc mind olly engedetlenségbe,
Kösztec Frangepán Ianos fő mindenbe.
- 3705 29. Erre kéri rablani ki indúlna,
Vtából czauarodnéc az vár alá,
Bassa nyoltz ezeren hamar indulla,
Mind Podólig iárgalà dula rabla.
- 3710 30. Rayta Drenczen olly igen meg bussula,
Hamar Fráangepánnal meg békélt vala,
Hadat szörze, Bassa vtát meg állà,
De Pór és fegyuertelen vala hada.
- 3715 31. Érté Bassa Drenczeninec izene,
Magyaroknac ez nem vólna ellene,
Hogy ment vólna Német Király földére,
Békéuel boczássa arra intene.
- 3720 32. Raboc szántalan sokan vannac vélle,
Olly ha Kapitánt igazra is kère,
De hogy semmi szónac ő nem engede,
Minden hadát Bassa hartzhoz rendele.

33. Elő ére Töröc had szép szer vala,
Drenczeni ő erőtlén hadát láttya,
Ötszáz louag többi mind gyalog vala,
Hatod fél ezer czac parasztság vala.
- 3725 34. Fráangepán, Bernáld olly igen nogattya,
Mert iól láttya Kapitánt hátra czúszna,
Töb Hadnagyoc számára Drenczeni hayla,
Nagy szertelen két had öszue roppona.
- 3730 35. Elöszerig nagy hartz vtán meg haylà,
Frangepán hada, ömaga is el fútà,
Vitéz Drenczeni eleibe szagulda,
Futo hadát tartosztatni akarya.
- 3735 36. Rólla nem tehete, tere meg hartzra,
Tisztességgel kezén veszni akara,
Louát által veréc esec gyalogga,
Kardgya maroc láttya félbe szackada.
- 3740 37. Töröc meg körülé, azomba iuta,
Vítezeckel egy öcze vitéz fia,
Kiket az Töröc ot hamar le vágà,
Drenczeni eleuenen eséc fogua.
- 3745 38. Töröc üzöben nagy sokat le vágà,
Öt ezer hetuen hét Magyar meg hala,
Vitéz Frangepán Ianos is lön oda,
Kinec öcze Bernáld az ki el futa.
- 3745 39. Az Foglyoc orrát Bassa vágdaltata,
Ot fő fő foglyokat elő hozatà,
Azoc köszt vitéz Drenczeni egy vala,
Mint olly vendéget vaczorán úgy tartà.
- 3750 40. Le téteté az vaczorán előtte,
Fiánac, öczénec feyét hogy nézne,
Ennél még nagyobb ötet retente,
Soc búban akarna ött éltetnie.
- 3755 41. Iò louakra fő foglyokat kötöszte,
Az Czaszárnac hogy őket alá küldgye,
Egy Töröc szablyayát kapà mellette,
Czac hogy meg ölnéc Töröket vágà le.

42. Azért Bassa Drenczenit le sem vágà,
Mert meg monta hogy meg nyomorgatatnà,
Czászár eleibe Drenczeni iutà,
3760 Vitéz szüvét termetit még *sem* hagyà,
43. Im à Czászár egy szigetbe vitetè,
Soc nemes vitézèc szigetbe vèlle,
Ot mondgyàc magát méreggel meg ølte,
Többinec vége soc féle kín ère.
- 3765 44. Az nagy veszedelmen igen ohaytnac,
Királyra egy gyűlésben sokan szólnac,
Czendezsegért restségeért dorgallyàc,
Oka soknac, Ország aszt sem gondolàc.
- 3770 45. Meg értè Király, Országnac izene,
Országnac kiczin adóya iárna be,
Czac néppel adóual minden kész lenne,
Ország mellet kész vólna ø mindenre.
- 3775 46. Soc veszél lön ez vtán országunkban,
Két Wr tarttya Coronát Misegrádban,
Bathori András, Szeremi Pispèc Istuán,
Más kèt Wrnac adàc gyűlésben Budán.
- 3780 47. Thamás Egri Pispèc, másic Nadrispán,
Ebből magát el bizà Nadorispán,
Sombos vára vagyon szomszédságában,
Ianos Hertzegé, ki akkor nem vala hon.
48. Ebbe tisztartóual titkony szerződec,
Érti annac ideye hamar el teléc,
Tiszt tarto benne mind úgy czelekedéc,
Ha meg szállýàc könnyen aszt meg vehesséc.
- 3785 49. Porkoláb más lön, az első ki ménè,
Istuán Wrnac mindent ø meg ielentè,
Dögöt, Ganét hányatot az vizekbe,
Algyúkat földbe ásta öszue törte.
- 3790 50. Hamar Sombos alà Istuán Wr szállà,
Király czudállýa neki paranczola,
Királynac Istuán Wr mindent fogadà,
De azomba Várat igen ostromlýa.

- 3795 51. Azon Király ollyha meg is iyede,
Töb Wrac azont ne tennéc rettene,
Meg is Nadrispánnac szépen izene,
Hirét neuét kéri meg tekintené.
- 3800 52. Nem tön választ mind addig az Királynac,
Még nem kezébe lön Vára Sombosnac,
Nagy keuéllyen úgy izene Királynac.
Kiért méltan minden ra haragúanac.
- 3805 53. Okot keres Kinizsi minden módon,
Drenczeniért ő mint boszszút álhasson,
Mindent Alföldön ő batorithasson,
Mert minden fél minapi nagy romlásón.
- 3810 54. Méne Dunán által Zenderö mellé,
Farsángba még erős lön Duna iege,
Tiz ezer iò louag vala serege,
Három ezert dulni rablani küldé.
- 3815 55. Olly nagy kazdagsággal két Kastélt hálnac,
Hól egy Bék felesége gyermeki vannac,
Meg ütéc eggyikét, népét le vágác,
Bék fiai onnan el szálladánac.
- 3820 56. Dulác Várat soc szép marhát nyerénec,
Onnat másikat czac könnyen meg viuéc,
Szörnyen dulác Várat Várust égetéc,
Ebbe hir lön táborba Kinizsinec.
- 3825 57. El aláig iargallyanac aszt hagyà,
Melleyec két ezért ismet boczátà,
Ötuen mélly földig az mind dula rabla,
Az meg iöt népe sohúl meg nem várà.
58. Raboc, Barmoc, drága ruhác szép marhác,
Minden szépség lön kézbe Magyaroknac,
Vigan meg térénc Dunán kelénec,
Kinizsihoz Táborba sieténec.
- 3825 59. Alibéc nyóltz ezen hamar iutà,
Duna parton szinte ellembe szállà,
Immár Táuasznappa napya iò meleg vala,
Altal nem mehet szakalát szaggattya.

- 3830 60. Nagyon szidalmaz kezeit mardossa,
Boszsút nem álhat fogát czikorgattya,
Magyar had Pogánt az parton boszszonttya,
Onnan vigan vég Temesuárba szálla.
- 3835 61. Temesuárra Ianos Hertzeg indula,
Attya hiuét Kinizsit hogy láthassa,
Némettől néhány Kastélt meg vót vala,
Melly Zabrági Pispekség ioszág vala.
- 3840 62. Érté Zabrági Osuáld Pispec hogy el ment,
Hamar meg szállà meg is vön egy fő helt,
Hertzeg Városira viue nagy népet,
Ianos aszt meg érté rayta meg rettent.
63. Pispekre Ianos nagy haddal indula,
Vëlle Kinizsi Alföldi szep hada,
Soc Wr minden felöl szép hadat adà,
Mindent hátra vön égeté dulata.
- 3845 64. Osuáld Pispec faluit mind fel gyutà,
Pórokat ártatlan benne le vágà,
Pispec hadát olly igen üze ronta,
Kanizsai László Bán eszt meg halla.
- 3850 65. László eszes az veszedelmet szánnya,
Az két Wrat ő békösségre hoza,
Nagy erős frigy kötést ő kösztöc hagyta,
Mert az dolog nagyra menne iól láttya.
- 3855 66. Országot gyűlésre Király hiuata,
Löczére, hól két Hertzeget vár vala,
Brandeburgi Német Hertzeg sogora,
Öczéuel Albérttal Löczére iuta.
- 3860 67. Nagy frigyét bekösséget ot szerzénec,
Hogy egymásra többé soha nem törnec,
Soc vigaság vtán haza térénc,
Wrac Királlyal Erdélbe menénec.
68. Iól érti Király mind à soc öszueszést,
Fökeppen Lörintz Wr neki fart vetet,
Hiuatalra minap gyűlésre nem ment,
Ország ado szedőiben meg öletet.

- 3865 69. Király mindent más üdöre halaszta,
Még Erdélben mindent el igazita,
Töröc egy erős Kastélyát meg szálla,
Feyér vár mellett, és aszt meg vöt vala.
- 3870 70. Abból szüntelen All földet rabollya,
Feyér várba keués nép aszt meg halla,
Nagy sokan ki szálla meg veszi vala,
Ha Kinizsi rea nem vigyáz vala.
- 3875 71. Nándor Feyér vár alól el szállánac,
Szent Demeter tayán sokat rablánac,
Lörintz Wr ioszágát sohúl nem banttyác,
Szerzet dolog aszt mindenec gondolác.
- 3880 72. Onnat Podólig égetnec dulánac,
Senkitöl nem félnek vigan rabbolnac,
Száua, Dráua közöt szertelen rontác,
Czac Tél felé ök haza fordulánac.
73. Szerem, Boszna, Tót ország igen romla,
Mert Allföldi Wrac vissza vonásba,
Lászlo Király szerenczéye így forga,
Mert Erdélt is nagy szertelen találá.
- 3885 74. Tisztbe Vajdasagban Drágfi Birtalan,
Király onnat indula Temes várba,
Kinizsi szép haddal várya határban,
Noha Gúttá mia nagy nyauallyában.
- 3890 75. Rebeg à nyelue, meg veszet à szaua,
Szouát azért nem sokan ertic vala,
Allföldi Wrac tölle nem tartnac vala,
Királynac sir, beszél az mint szólhata.
- 3895 76. Oktalan dolgát mongya Pogánoknac,
Mennyit égetnec dulnac rablottanac,
Viselne gondgyát ő nyomorúltinac,
Torlana meg soc vérét Magyaroknac.
- 3900 77. Sokszor torkát üti hogy nem szólhata,
Azzal ielenti halálíg kész volna,
Igen mutat wyal Töröc határra,
Kin Királynac könyue eredet vala.

78. Kardgyát az vtán vitez módra ránta,
Had elöt mint szokot vini mutata,
Soka Királt vendégle nagy Wr módra,
De minden szoua czac Törökröl vala.
- 3905 79. Erre Király mindent neki fogadà,
Es Dunán kele Peter váradgyára,
Töröc rabol, Tót és Horuát országra,
Hamar Kinizsit had elöt választa.
- 3910 80. Pállal Erdéli Vayda Drágfi vala,
Hamar Zenderöig alá iárgala,
Rabot, Barmot hayta, falukat dula,
Zenderö hoffstattyát égeté ronta.
- 3915 81. Törökekre sohúlt nem találánac,
Közel száz mély földig mind iárgalánac,
Mind végig szántalan predát nem tudgyác,
Öt ökröt egy arany forinton adgyác.
- 3920 82. Rólla mondgyác tizen nyóltz pénzen attác,
Egy Aszszont négy leanyáual arúltác,
Illy szerenczeye nem vólt egy Magyarnac,
Kinizsiuel touáb menni nem akarnac.
83. Ackor Töröc Czászár az AEgyptusban,
Sultánnal Tengeren túl vala hadban,
Töröc meg rettent Constantzinapolyban,
Tengeren igen fútnac Asiában.
- 3925 84. De Constantzinapolig mennec vala,
Ha iò Kinizsi szouán iárnac vala,
Az alkolmatosságnac ez ő dolga,
Mikor magát adgya kel kapni rayta.
- 3930 85. Aszt gondolác mint Zenderöt meg szállýác,
Viszsa terte még útokban valánac,
Hogy nyauallya eséc Kinizsi Pálnac,
Czac nem néma ot lön hólta iámbornac.
- 3935 86. Bánkodéc soc vitez ennec halalán,
Czodálatos eszes iò vitez voltán,
Ket Királyhoz ő nagy hüséges voltán,
Nem lön vtanna Allfölden olly Ispán.

87. Allföldön Wrac egymást igen ronttyác,
Egymás ioszágát kborlyác kapdossác,
Szeligy Királlyal nem sokat gondolnac,
3940 Kiért ráyoc nagy haragya Királynac.
88. Méne Bácsà Wratat mind hiuattya,
Kiknec hüségekben nagy gyanós vala,
Többi köszt Lörintz Wrat Király hiya,
Kire régúta boszszonkodic vala.
- 3945 89. Coloczai Pispeket meg bémtotta,
Szeremi Pispac Kastélyit foglalta,
Minap Töröket rablani ki hitta,
Podol felé ioszágán el boczátà.
- 3950 90. Wrat feyedelmét nem böczüllette,
Paranczolattyánac ő nem engede,
Töb boszszu, feyét ökörnec neueszte,
Az czendesz Királt euel meg geryeszte.
- 3955 91. Iò kis Horuát Iános egyyic Wr vala,
Báci, Coloczai Pispac más vala,
Kis Horuát házát meg vötte dulata,
Kit kis Horuát nagy hamar meg vön hátra.
- 3960 92. Soc féltében Királyhoz el sem méne,
Lörintz Wr Annyáuál Királt kérete,
De hogy keuásagában semmi kele,
Várit Kastélyit igen erössite.
93. Ieles fő ház Wylac azt meg takara,
Futakba élést népet mindent hagyà,
Kit Péczy Pispektől haddal vöt vala,
Onnat hadáuál Raholtzaban szállà.
- 3965 94. Nagy haddal gyült Király, Vaydát szolità,
Had elöt Wylac alá öt választà,
Váras népe egy hartz vtán meg hódla,
Várbeli nép nagy sockà ellent tartà.
- 3970 95. Töretni Drágfi kezde Wylac várat,
Lörintz Wr aszt hallya gondola magát,
Nadrispánt kéri barattyát sogorát,
Szükségében mutassa baratsagát.

96. Nem igrhet hadat neki mellette,
De fogadgya Királt meg engesztelne,
3975 Ottan Királyhoz köüeteket küldé,
Az mint lehet Lörintz bünét mentene.
97. Vgyan nagy keménnyen izent Királyra,
Országnac mert ő volna Nadrispánnya,
3980 Ha bünes vólt törüénre hitta volna,
Addig Lörintzre ne támadot volna.
98. Mondanà gyülnénec hamar Rákosra,
Ha Lorintzet ot bünesnec találná
Ő fő Biro ot feyére állaná,
Addig ioszágát ő Felség ne báncza.
- 3985 99. Igen bánnya Király az izenetet,
Tetzéc mint ha Nador ispán fenyeget,
Nagy haraggal meg küldé köüeteket,
Azomban Wylakra szertelen lötet.
- 3990 100. Nagy késő éiyel lön végső ostroma,
Várat meg adác Király be indula,
Lörintz Annja gyázba Királyhoz futa,
Fiaért könyörge de nem hasznalà.
- 3995 101. Az töb Pártosokra Király indúlla,
Kis Horuátnac négy Városiban szállà,
Szent Demeter Szaua mellet meg haylà,
Futakot Péczy Pispeknec meg adà.
- 4000 102. Dunán tul két Várast Király véteté,
Táta mellet hatalmába kerité,
Iozsát Temesuári Ispánt be inté,
És Wyuárra Lörintzre ötet küldé.
- 4005 103. Erdéli Vaydat Somogyságra küldé,
Hogy Kapos wyuárat neki meg vegye,
Meg is Lörintzről Nadrispán izene,
Töb büntetést Király hadnà törüénre.
- 4005 104. Király Nadrispánnac czac eszt izene,
Még magát nem erti addig büntetne,
Ot ál vala Lörintznec egy köüete,
Attól Lörintznec Király eszt izene.

105. Sies mond meg én szómmál eszt Lörintznec,
 4010 Hogy tréffába engem neuez ökörnec,
 Egy nagy szarua nőt annac az ökörnec,
 De más szarua czac most költ meg feyénec.
106. Tudgya bizonynyal két szarual öklelec,
 Ellenségemre keménnyen törkölec,
 4015 Czac az wy szarw az másikhoz ęrkezzéc,
 Ellenségimmal en szembe öklelec.
107. Rendelé Tót, Horuát országnac dolgát,
 Ot meg véué soc Pártos Wrac házát,
 Kitől mit el vöttec mindent meg adot,
 4020 Két ország ótalmára hagyja egy hadát.
108. Az elöt Ianos Hertzeget választja,
 Hadnac el rendelé zsöldgyát meg adá,
 Törökre vigyázna meg paranczola,
 Onnét Baranniaba Péczbe szállà.
109. Poklól iára Kapos wyuárnál hada,
 4025 Drágfi Berthalan Vayda meg szállotta,
 Táborból méne egy szomszéd Kastélba,
 Menyegzöbe hittác nagy vigan vala.
110. Ra vigyáz Porkolab Hóld világ vala,
 4030 Népénec színét melleye választja,
 El fel kele táborra ki rohánna,
 Tábort meg viué ot sokat le vágà.
111. Élést, álgút az mi iót ot találà,
 Dombai Daud aszt az Várba hayta,
 4035 Egy szomszéd városba nagy vásár vala,
 Aszt meg üte mindent ő be takara.
112. Capus alá méne Vaida hogy erte,
 Az menyegző lakásnac izít erte,
 Lötetni Várust nagy serénnyen kezde,
 4040 Várba por fel gyula mindent fel vete.
113. Otben meg iyettec magoc meg adác,
 Tüz miat mindenec vesznec aszt lattyác,
 Kaput nyitánac az tüzre omlánac,
 Tüzet két félbe mint lehet úgy óltyác.

- 4045 114. Rahóltzát Király hada meg szállotta,
Porkoláb meg iyet hamar meg adà,
Német wyuár alat Iozsa tábora,
Hól háza népéuel Lörintz Wr vala.
115. Igen iyet Lörintz Német wyuárba,
4050 Dolgát baráti futtyác mind azomba,
Végre Király aszt engede soc szóra,
Iöne szembe dolgánac okát adnà.
116. Leg ottan Iozsához Vár alà küldè,
Lörintzet Király eleibe intézze,
4055 Hadát Vár alól addiglan el venne,
Ha nem iöne várát tölle meg venne.
117. Lörintznec Ispán mingyárt hitet adà,
Töb pártos Wrac Lörintzel az várba,
Ispán mind azockal Pécze indulla,
4060 Királlyal Lörintz szólla bünét vallya.
118. Ennec okát gonosz tanáczit mongya,
Kiknec szauán Kirallyát meg útálta,
Szeligy feyedelem Lörintzet szánnya,
Meg kegyelmezé törüénre hálaszta.
- 4065 119. Véget pártosoknac Király it ére,
Péczről indula Budára fel ménè,
Oda hamar nagy gyülést hirdetteté,
Pártosokért ország igen könyörge.
120. Többsi köszt az Auráni Prior *fogua*,
4070 Klastromból ez nagy Wraságra iuta,
Iszonyu büneiért ot meg lakola.
De Poki Petert négyen vágtác vala.
121. Igaz törüenyec lön minden rendeknec,
Törüeny haladékról emlekezzenec,
4075 Itilö Mesterre szólnac szegényec,
Kiböl iò válaszoc lön mindeneknec.
122. Nemesec az Wrakra zugoldánac,
Királt pokol tanáczal ök tartánac,
Mindent esztendeig egy Aranyra rónac,
4080 Könnyü nêkic arra hogy nem ök adnac.

123. Az Király látà nagy támadás lenne,
Mert régen öt házat róttác ennyire,
Királt emlékesztetic ő hitére,
Azért nekic Király mindent igire.
- 4085 124. Menyegzőyét Gyűlésben elő hozac,
Beatrixnac fogatta nem tagadgya,
De magtalan üdös voltát útállya,
Czehec törüénye el venni sem hadgya.
- 4090 125. Pápától erre szabadsaga vala,
Wrackal Nemesec aszt ioua hógà,
Királynac ez vtán lön házassága,
Viue Anna aszszont ki Laiost hozà.
- 4095 126. Az ezer öt száz kettőben írtanac,
Iaytztát Törökec hogy egyszer meg szállác,
Ot Magyaroc őket olly igen rontac,
Hogy sokà az végeket ök nem bántác.
- 4100 127. Töröknecc soc ügye volt minden felé,
László Király mig Magyaroc köszt éle,
Még vitézségét senki nem értette,
Eszes vólt, azért aszt minden el hidgye.
128. Rólla érttem, haza Pragába hittac,
Czehec ez mellet magokat anyalác,
Látnà meg egyszer rendét orszagánac,
De az Magyar konyhát monta zsirosbnac.
- 4105 129. Igen czodálkozot nagy olczosagán,
Magyar országnac böczütlen böü voltán,
Egykor Mattyás Király palotayában,
Mattyás Király képét meg láta Budán.
- 4110 130. Azon monda ki vitez iò pásztor vólt,
Ki nekem ennyi köuér iuhot hagyot,
Mongyác hogy Király Magyaról nem tudot,
Egy Magyar wr magyaról ót így szóllot.
- 4115 131. Markos vala nem Lukáczz Mattyás Király,
Lászlót bolondnac ielenté ő azzal,
Hon henyélne ki aszt költi Wrackal,
Az mit Mattyás Király talált kardgyáual.

132. Királt lassu erkölczeyért gyűlöltéc,
Magyar Wrac vgyan szembe meg pöktéc,
4120 Abból támadánac az part ütéssec,
Ki miat Allfölden sokan veszénec.
133. Vénkorában Közüény igen meg bántà,
Teste lakás miat igen nagy vala,
Életében mongyác iámbor volt vólna,
Ezer öt száz tizen nyóltzban meg hala.

VIII. RÉSZ.

LAIOS, IANOS, FERDINANDVS.

- 4125 1. Ezer ötszáz tizen négyben íránac,
Változássa lön Töröc Czaszárságnac,
Szelim ellene tamada Attyánac,
Az előbbi nagy Baiazet Czaszárnac.
- 4130 2. Szelim erti Magyaroc el lágyúltac,
Mattyás hólta vtán czac alig vannac,
László Királlyal keueset gondolnac,
El fordúlt szerenczeye Magyaroknac.
- 4135 3. Vélé iónac nagy keuéllyen indulla,
Tótot, Magyarat végekbe raboltatà,
Vég Sabatzot meg viué előb állà,
Magyar ország it kezde romlania.
- 4140 4. Ackor fő Cardinál Thamás Romába,
Olasz, Magyar veszedelmét gondola,
Pápától egy búlczu leuelet váltà,
Mindent Töröc ellen aual támasztà,
5. Mindent kintől büntől aual meg óda,
Valaki ő zsóldgyán hamar támadnà,
Keresztyén hitért Törökre indúlna,
Öröc élete lenne ha oda halna.
- 4145 6. Töröc Czászár az nagy támadást hallà,
Egyéb hirec ęcéc ot hatráb szallà,
Az paraszt had Nemesekre busula,
Törökről fegyuerét Wrára foga.

- 4150 7. *Wrac soc kegyeflenséget mind tudgyác,
Bulczu leuelen meg batorottanac,
Ha Töröket meg veric sem nyúghatnac,
Wroc mia azért rayoc támattac.*
- 4155 8. El szánac szabadságoc meg kereséc,
Szántalan szegényec erre sietnec,
Ruhayokra mind Keresztet költetec,
Hogy keresztyén hitért eszt czelekednec.
- 4160 9. Az meg dühöt népen iò szò nem foga,
Fò fò Nemesseket sokat le vágà,
Egy Magyar vitéz Wrfi fel támadà,
Szapollyai Ianos ki Vayda vala.
10. Tiszsa mellet Keresztessekre szállà,
Iob részét le vágà, kit által hayta,
Sokat bennec fogtatà kénosztata,
Az feyetlen lábot így le szállita.
- 4165 11. Wraknac Királynac lòn nagy öröme,
Gongya lòn Lászlónac az békösségre,
Béczen egy néhány Király é Hertzeg gyüle,
Maximiliannal Király frigyet szörze.
- 4170 12. Rólla így szóllánac Király Leányát,
Ferdinandnac adnac házassúl Annát,
Király finac adnac Ferdinand hugát,
Mariát Maximilián vnokayát.
- 4175 13. Eszt Király hite ellen czelekede,
Wrac gyakran vetéc aszt ő szemere,
Fia Laios még czac futoso félben,
Meg coronázà ültete székében.
- 4180 14. Történec halála Lászlo Királynac,
Fiát Laiost hagyta két orszagánac,
Nagy kárt tönec Mesteri iffünac,
Az Királyság tisztére nem tanitác.

15. Az Wrac tölle keueset tartánac.
Az tudatlan iffiat lágynac mondác,
Azért eszesb, Idesb Királt kéuánnac,
Ki iob gongyát viselne országánac.
- 4185 16. Rólla gyakran Ianos Vayda szól vala,
Azért Tutoroc gyűlést töttéc vala,
Vaydához gyanúsoc hittác Budára,
Nem adgyác az mit vélnecc hogy kéuánna.
- 4190 17. Téuéc Bathori Istuánt Nádor ispánna,
Gyermec mellé oktatóc vannac hagyua,
Nem szoktattác gondra es vigyázásra,
Király országát hogy veszte ez oka.
- 4195 18. Egybe vesztec Wrac egymásra törnec,
Sokan tunyán czac házoknál henyélnec,
Iò vitéz wr fiak keuesen kösztec,
Sokan az Királyságra ügyekeztec.
- 4200 19. Sulimán lön Czaszár Selimnec fia,
Attyáual Tatárral nem szépen iárà,
Igen haragszic hadánac fogadgya,
Ratz és Magyar országot neki oszttya.
20. Czaszarsagát aual erősítene,
Ebben senki ellene nem tehetne,
Gyermec vólna Magyaroc feyedelme,
Kauaroc mind nagy egyenetlenségbe.
- 4205 21. Valánac ackor fő wrac országban,
Ki Király lön Erdéli vaydaságban,
Szapollyai Ianos Szepesi Ispán,
Bathori György bátya Istuán Nador ispán.
- 4210 22. Moldouában Istuán, Radul Hauaselben,
Kic Magyarhoz halgattac az üdöben,
Battyáni Ferentz Tót, Horuát, Rátz földén,
Prini Peter Ispán vala Allföldén.
- 4215 23. Szaua Dráua vize köszt Szeremségben,
Tomori Pál Kalocza Ersekségben,
Még nem lön Barát hires vitézségben,
De Klastromból iuta az Ersekségben.

24. Ackor Nándor Feyér várat meg véué,
Suliman Magyarokra nagy rest töre,
4220 Király Tomorit Szeremsegbe küldé,
Nagy diczirettel ot tisztét visele.
25. Nagy Wrac köszti Király egy hiue vala,
Turzo Elec országnac tisztartóya,
Broderith Istuán fő Cancellariussa,
Bor nem iszsza Ianos Vduar biráya.
- 4225 26. Királynac Czaszártól ilyen hir iuta,
Minden felé hoszszu frigyét töt vala,
Földén vizen czac Magyarra indúlna,
Magyarokra mert tágas úta volna.
- 4230 27. Tul Száuán Feyér vár, Sabatz kezében,
Szalon kémén, Peter váradgya kezben,
Száuán szabad úta, soc kár Szerembe,
Nehéz volna már állani ellene.
- 4235 28. Aszt szánta ha Magyarot hozza haythattya,
Budán, Romában Meczetet rakatna,
Töröc hitét mindenüt vallatatna,
Ierusalemre szandoka azon volna.
- 4240 29. Fútnac minden felől Layos Királyra,
Király Pápánac egy néhánszor írà,
Királyokat mellette fel támaszsza,
Királyokat is olly igen szorgattya.
30. Ohaytua kéri mostan meg segitczéc,
Keresztyénség Payzsát ne vesszesséc,
Ha most Magyar országra nem tekintnec,
Egész Európára tör ellenségeg.
- 4245 31. Vala köueti Frántzia országba,
Masic Ferdinandhoz Német országba,
Harmad köuet az Portugaliaba,
De semmi nem kele keuansagába.
- 4250 32. Ezen vala Töröc az ő dolgába,
Persáckal, Tatárral frigyét töt vala,
Ez alat Tatárt Lengyelre támaszta,
Más nagy hadat Moldouára támaszta.

33. Az vtán Feyér Várat vötte vala,
 Fellyeb megyen Száuát által hidlata,
 4255 Memhet Békét Erdély fele boczátà,
 Más hadát Tótra, Horuátra választà.
34. Tomori sokszor Királynac izene,
 Végre koczin ömaga fel sietè,
 Töröc nagy hadát szándokát beszèlle,
 4260 Szeremben czac ö nem álhat ellene.
35. Réuét száuán meg állani kellene,
 Vizen Töröc Szeremségbe ne kelne,
 Ebben semmit mulatni nem kellene,
 Bár mindenben öt elöl eresztene.
- 4265 36. Ebből Király hamar gyülest tétete,
 Szent György napyán szigetben eszt végezé,
 Nagy Bodog aszszony napra készen lenne,
 Minden rend Tolnára hadáual gyülnè.
37. Leuelet azomba soc felé küldè,
 4270 Papát, Keresztyén Kiráallyokat kèrè,
 Soc fogadásokra emlekesztetè,
 Sem pénzt, sem hadat töllec nem kèrhete.
38. Leueli Posta Királt olly gyakran èri,
 Hól Vayda, hól Tomori aszt izeni,
 4275 Elöl iáro Töröc Száuát most kèli,
 Immár czac Dráuát ne hadgya el kèlni.
39. Izene Király Allföldi Wraknac,
 Drauán alól és az fő Nadrispánnac,
 Hamar Szerembe mind fel támadgyanac,
 4280 ESzék tayát Töröktől ótalmazzac.
40. Gongya lön Nadrispánnac ö ki szállà,
 De az többi à dolgot el mulatà,
 Elég nem lön ö fel méne Budára,
 Wrac restségét Királynac panaszla.
- 4285 41. Iuta egy kém ki mindent iól meg tuda,
 Királynac tanáczal az im eszt adà,
 Erdély, Havaseli Vaydát boczássa,
 Töröket azockal hatúly fogassa.

42. Ot többet is monda mind iót beszéle,
4290 Király Ianos Vaydánac aszt izene,
Az mi leg iob meg gondolna aszt tenne,
Ha tettzic, Oláhal együt készülne.
43. Nap el téléc senki meg is nincz Tolnán,
Töröc hada immár által költ Száuán,
4295 Soc Várat vöt vagyon Peter varadgyán,
Király meg is segítséget vár Budán.
44. El indulla czac három ezer népe,
Véli Wrac vtánna iönnénec mellé,
Vtból Somlai Báthori Istuánt küldé,
4300 Hamar Vayda minden hadáual iöne.
45. Basi György Vaydától Királyhoz iuta,
Király soc fele esztét Vayda meg únta,
Hól egy szóual melleye hiuatattya,
Mással hogy Töröc hadát hátúl fogya.
- 4305 46. Oláh Vayda Czászárhoz Pártolt volna,
Töröket hátúl fogni ki ő vólna,
Mindenben kész ő felsége szouára,
De mit válaszszon ennyiben nem tudgya.
- 4310 47. Nagy gyorsan Györgyet Vaydához boczáta,
Siessen hadáual aszt paranczollya,
Mindent sietessen iöyen vtánna,
Ki nem iöne Király hitlene vólna.
- 4315 48. Azomba Peter Váradgya el czuszà,
Benne valo vitéz nép mind meg hala,
Töröc földén vizen megyen Wylakra,
Magát Pál Barát mint lehet forgattya.
- 4320 49. Serenkedic haddal Duna el kele,
Gyakran názadon czatáz Törökekre,
Olly nagy eröt ha mint meg késlelhetne,
Gyakran mezőben ügyekezéc vélle.
50. Alà ére Király Tolnára szállà,
Hogy ot Wrac hadát melleye várya,
Szapollyai György Szepesi Ispán iuta,
Más Anibal Pápa hadáual iuta.

- 4325 51. Wylac el költ, Töröc siet ezekre,
Wrakat Király nem veheti erre,
Dráuát őriznéc Töröc el ne kelne,
Király Zászloyától nem mennec meszsze.
- 4330 52. Dorgallya nagy haraggal feddi őket,
Ő kész elő vinni az önnen feyét,
Dobot üteté el inditá népét,
Bátára szállita minden ereyét,
- 4335 53. Iőuénec ot minden felől tábórban,
Tomorit hiuatá vannac tanáczbán,
Vayda öczét Szapollyait szolita,
Ország előtt Fráter Pállal választà.
- 4340 54. Az Király Tábora Mohácsa szállà,
Czac azon alól Karaso viz vala,
Tomori és Prini hada ot vala,
Czac öt vagy hat ezer louag ez vala.
55. Tomori Királytól hamar meg tere,
Ő hadát nagy veszéllyel bira erre,
Király hadáual szállana egyyüue,
Vitezec mondgyác előb kel mennie.
- 4345 56. Hadnagyoc már alig váryác az hartzot,
Már kezekben tarttyác az diadalmot,
Sokszor Töröckel késértettéc hartzot,
Kęric inkább aláb szalicza tábort.
- 4350 57. Az ellenség Dráuán el költ meg hozác,
Wrac ęrtic Királlyal tanáczkoznac,
Vayda tanácztát eszekben forgattyác,
De késén ęrtéc az kit meg bánánac.
- 4355 58. Egy hada iő Bécz felől Ferdinandnac,
Előtte Frangepán Cristoph az hadnac,
Marczal hatarában Horuát országnac,
Vaydáual egyyet izentec Királynac.
- 4360 59. Király Budán vagy akár hún szállana,
Ellenség eleibe ne indúlna,
Még nem ország ereye egyyüt volna,
Vagy immár melleye czac őket várna.

60. Vayda eszt főképpen izente vala,
Vélle soc és valogatot nép vala,
Kiből győzedelmet Király várhatná,
Ne sietne ő felsége az hartzra.
- 4365 61. Tetzic tanáczt de immár késő vala,
Mert az Töröc czac két mély földön vala,
Fő Cancellariust Király boczáta,
Wrakat Hadnagyokat inczen arra.
- 4370 62. Iob helyre tábort vagy hatráb szaliczác,
Mig meg gyűlnek kic sokan útbán vannac,
Illy kis erővel ha veszte lesz Királynac,
Országát meg venni könnyű Császárnac.
- 4375 63. Nem fog semmi iő tanáczt meg dühöttec,
Mongyác aszt Magyarnac aszt nagy szégyennec,
Töröc elöl el menni kissebségnek,
Tudgyác bizonynal Töröket meg verne.
- 4380 64. Azon tanáczon Tomori Pál vala,
Ki soc Kémtől mindent iobban ért vala,
Három száz ezernec Töröket mongya,
De iob része fegyvertelen rossz volna.
65. Mindenestől hetuen ezeren ha volna,
Ki Király hadánac gondot adhatná,
Nagy álguyoc talám háromszáz volna,
Noha czac száz ezeren Király volna.
- 4385 66. Siet Tomori hadából iutánac,
Hadnagyoc izentec Királynac Wraknac,
Az ütközetet már ne halasztanác,
Isten velünc ki rontóya Pogánnac.
- 4390 67. Iól tudgyuc bizonynal őket meg ronttyuc,
Népnek számát ereyét mi iól tudgyuc,
Czac nem Isten mongya ne halogassuc,
Király Táborá indullyon vtánnunc.
- 4395 68. Királynac nincz mit tenni el végezé,
Meg ütköznéc vagy nyerne vagy vesztene,
Frater Pál vakmerő hada eszt szerze,
Aszt tudgya mint mászor czatára menne.

69. Pál tanaczán hadnac iob része vala,
Prini Ferentz Váradi Pispöc ot vala,
Eszes tudós iffiu Iöuendöt monda,
4400 Ki be teléc, az Királynac így szólla.
70. Romába Pápához felséged küldgyen,
Ha el szalad Cancellarius mennyen,
Bár húsz ezer Magyar Mátyrt szentellessen,
Calendariumban nekic helyt keryen.
- 4405 71. Okát Tomori Pál barát ot mongya,
Hólnap ez had hogy el vész ö tanácsa,
Eddig tiz ezer volt Calendariumba,
De ki meg hal húsz ezer czac ez hadba.
- 4410 72. Szép seregec érkezénec azomba,
Battyáni Ferentz, Tót ország bán iuta,
Dráua mellől Szereczén Ianos iuta,
Zabrági Pispéc, Erdéli Simon iuta.
- 4415 73. Pécsi Pispéc More Philep el iúta,
Atzél Istuán, és Turzo Elec hada,
Turzo Beszprimi Pispéckel Budába,
Királyne aszszonnyal Király meg hatta.
- 4420 74. Ez mind huszon négy vagy öt ezer vala,
Töröc tábor Mohác alól meg szálla,
Harmad napig két félben lön czac czata,
De mindenszer Magyaroc nyeric vala.
75. Rendeléc már az hadat ütközetre,
Sokan mondgyác Király fél felé lenne,
Egy álo seregben hogy el mehetne,
Ha mi lenne vagy más ruhában lenne.
- 4425 76. Az had aszt keuánà szem elöt lenne,
Mert aual ö mindent erősítene,
Ha ot ügyet az Pogán Töröc nyerne,
Egy nehány wr ötöt el emelhetne.
- 4430 77. Kallai Ianost, Razgai Gaspárt valasztác,
Király mellet Töröc Balintal hagyác,
Sereget io hozzán el nyutosztatác,
Törökec hogy őket hátúl ne fognác.

78. Vtől álla Király állo seregben,
 4435 Algyuc czac előtte első seregben,
 Király mellet nagy Wrac fegyuerekben,
 Körül választot vitezec mind rendben.
79. Az tábor Mohácson czac alól vala,
 Föld Várnál ki egy kis halmoczknál vala,
 4440 Azon alól Czaszar tábora vala,
 Halom alatt ianczári soc álgýúya.
80. Egynehányat meg mondoc az Wrakban,
 Tomori Pal, Szapollyai György Ispán,
 Battyáni Ferentz, az Tót országgi Bán,
 Bánfi Ianos, Tali Ianos, Atzél Istuán.
81. Lengyel treпка András, czeh slic Istuánnal,
 4445 Corlatkei Peter Chehel Moruáckal,
 More László, Battyáual Philep pappal,
 Töröc Balint, Kalnai Ianos, Bakit Pal.
82. Io Raskai Gáspár, Társai Miklóssal,
 4450 Greuetzki Lampert, Mailát, Palotzi Antal,
 Homonai Ferentz, Szeczi Tamással,
 Cibak Imreh, iò Báthori Andrással.
83. Bositz, Kadicz, Feyérvári Prepostal,
 Nitrai, Bosznai Pispac Esztergamiual,
 4455 Zabragiual és az vitez Vátziual,
 Prini Peter, prini Gábor Horuáttal.
84. Erdödi Peter, Simon Pappal Battyáual,
 Drágfi Iános az Király Zászloyáual;
 Kic többen ot halánac soc iámborral,
 4460 Érdemlénec öröc hirt Magyaroknal.
85. Táborban sokan aszt alittyác vala,
 Király ot nincz, Nadrispán aszt meg tuda,
 Hagyt rendből Királlyal ki indula,
 Tábort meg körülé mindent bisztatà.
86. Hellyekre menénec esmet seregben,
 4465 Töröc hogy indúlna varyác mind rendben,
 Czac estue felé tettéc iobra egy völgyben.
 Hogy lassan lassan egy kopyás had megyen.

4441 K2 K3 Egybe hányat [Sh.] 4443 K2 K3 Battyauai 4448 K2 K3 Bakt

87. Véléc hogy Király hadát az körülne,
 4470 Tomori Raskait ottan ra küldé,
 Wrac nem várhattya Pált kéréc erre,
 Trombitát fútatná Dobot ütetne.
88. Iesust kiáltatà Dobot ütete,
 Nagy kiáltás ropogás mind két félbe,
 4475 Töröc soc meg hala fút tábor felé,
 Bathori András Királyt inté erre.
89. Vtánnoc álo sereggel indúlna,
 Diadalom miénc az Töröc fútna,
 Hól az hartz lön álo sereg el iuta,
 4480 Soc Magyar^t, de töb hól^t Töröket látà.
90. Sereg iob felöl vissza fútni kezde,
 Soc álgyút puskát Töröc mind ki löüé,
 Gollyobis az álo seregre ére,
 Két had vagy^{on} szinten kemény ügyébe.
- 4485 91. Azomba Királt nem tudác houa löt,
 Esztergami Pispéc mellette el eset,
 Három Wrfi mellöle foglya eset,
 Töröc Bálint, Radicz, Kallai el költ.
92. Kemény hartz czac az álgyúc elöt tartà,
 4490 Soc álgyu füsti két hadat el fogta,
 Nem lattya^c soc Magyar egy völgyre tartà,
 Sokà meg is álgyúc elöt viu vala.
93. Tere völgyből sereg igen hartzola,
 Lőuös mia Magyar szertelen húlla,
 4495 Hadnac iob része már el futot vala,
 Nem álhatà az is ám hátat adà.
94. Az Töröc brekasti Kauort kiáltà,
 Bizony ot az álgyú mind töb ez ártà,
 Töröc, Magyar az nap meszsze sem haylà,
 4500 Véli az futasban czalárdsag volna.
95. De hartz mind is más fél oráig tartà,
 Veczernekor felé kezdetet vala,
Éyel soc eső lön soknac használa,
Mert nappal az Töröc nem lön vtánna.

- 4505 96. *Volt czac Mohacson felöl egy falutska,*
Neue Czele most az helyye egy pusztá,
 Dunától meg árrat Czele patakya,
 Ot holt vízbe Király louon futtában.
97. Vesze szegény Magyar nemzetnec szine,
 4510 Nagyob romlásunc nem vólt mi földünkbe,
 Egy nehanyat meg mondoc fő népekben,
 Kic házanként el esénec az ügyben.
98. Vesze Frater Pál, Kalocza Ersec,
 Vélle Vayda öcze Szápollyai György,
 4515 Valkan László az Esztergami Ersec,
 Prini Ferentz az Váradi fő Pispec.
99. Vesze More Philep az Péczy Pispec,
 Paxi Balás ki vala Györi Pispec,
 Czanádi Pispec, és Bosznai Pispec,
 4520 Bánfi Sigmond, ot vesze Ország Ferentz.
100. Vesze Corlatkei Peter, Trepka András,
 Horuát Simon, Prini Gábor, Szécz Tamás,
 Palotzi Antal, Czettrini Frangepán Mattyás,
 Soc Czeheckel ot vesze Czeh slic Istuán.
- 4525 101. Vesze Hampo Ferentz, Battanyi Iános,
 Balasi Ferentz, Imreh, Paxi Iános,
 Pogán Sigmond, Kalnai Istuán é Iános,
 Istuánfi Iánossal, az Tarnál Iános.
- 4530 102. Vesze töb fő néppel az Sárkány Ambrus,
 Podmanitzki Mihály, Tarzai Miklós,
 Orlutzki György Kapitán, Forgác Miklós,
 Többel foglya eséc az Hertzeg Miklós.
103. Vélle fő nepec Maylini Birtalan,
 Kic az vtán valdozánac nagy summán,
 4535 Azoktól ot Czászár mindent meg tuda,
 Ibraim Bassáual az mit akara.
104. Véuéc feyét Tomorinac fen tartác,
 Tábor körül kopya hegyen hordozác,
 Masfél ezer foglyot meg nyakazánac,
 4540 Gyalog négy ezeren alig szálattac.

4523 K3 Polotzi [...] Czerini K2 Palotzi [...] Czetini 4525 K2 K3 Battyaui

105. Vala Szent Ianos nyak vágása napya,
Mikor lön Magyaroknac ez romlása,
Eyiel és másod nap Töröc ki támada,
Mit miuelt emberi nyelw nem mondhattya.
- 4545 106. Városát Pécznec meg dula égeté,
Balátonig szabadon mind fel méne,
Mindenüt rablà dula és égeté,
Budát üresen lelé *fel* égeté.
- 4550 107. Visegrádba Parasztoc szorúltanac,
Egy nehány Baráttal aszt ök meg tartác.
Esztergomban czac egy nehánnyan vannac,
Nagy Matéual, Töröknec még sem adác.
- 4555 108. Vgyan Györig Töröc mind fel iárgala,
Tatát, Feyérvárat, *Komáront* meg hagyta,
Czac az Országot rablani akara,
Vérteshhez Marotha Töröc had iúta.
- 4560 109. Vértés erdeiben soc nép gyült öszue,
Soc szekérrel magát be keritötte,
Töröc meg kezde hozzà sem férhete,
Algyúkat vonata reác el végre.
110. Vesztéc azzal táborokat meg bontác,
Szegény népet ot mind egyyc le vágác,
Völtac huszon öt ezeren aszt mongyác,
Felesegec gyermekec ot halánac.
- 4565 111. Két felét Dunánac rontác pusztitác,
Dráuatól fogua Györig sanyargatác,
Két vagy három száz ezer népnecc tarttyác,
Kic akkor rabbà estec és meg hóltac.
- 4570 112. Iuta egy hir Czaszár haza indúla,
Natolia mert nagy háborua vólna,
Duna Dráua köszt az mit meg vöt vala,
Mind üresen hagyà mert siet vala.
- 4575 113. Soc szò vagon tudom Ianos Királlyra,
Arulónac az Német part öt mongya,
Dicziri bizonnyal az ki eszt írta,
Ki Királlyal ot vólt Moháczí hadba.

114. De ha tanacztát meg fogattát volna,
Isten tudgya talám most iobban volna,
Az veszedelemkor szegednél vala,
4580 Érti az hartzra nem érkezénéc hada.
115. Onnat hamar koczikon el indula,
Czac egy keués magáual siet vala,
Lehetne Királlyal bár czac ömaga,
De késén költ aszt ő hamar meg toda.
116. Más had Frangepán Cristophal Zabrágnál,
4585 Harmad Czeh had Györnél és Feyérvárnál,
Czac nem meszsze Czeh és Német két wrral,
Király mellé iönc vala szép haddal.
117. Inasa Királynac az Cetritz vala,
4590 Czele patakyán előtte úsztatà,
Egy iö üdö muluán eszébe iuta,
Véli hogy Király ot holt az patakba.
118. Nagy hamar vtánna lönc meg találác,
Feyérvárba testét sirua takarác,
4595 Ez lön nagy romlása Magyar országnac,
Igy lön halála iffiu Királlyunknac.
119. OTtan Magyar Wrac meg hasonlánac,
Kic Iánost, kic Ferdinandot választác,
Ferdinandot vgyan meg coronázác,
4600 Budában széķiben ötet be hozác.
120. Nagy hadat támasztà im Ianos Vayda,
Igen busúlt Tokaynál ő ki szállà,
Mondgyác László Király neki fogatta,
Hogy Keresztesseket le szállította.
121. Olly nagy veszedelembé sokà forgà,
4605 Mert Ferdinand kétszer igen meg haytà,
Sokà Lengyel országban szegény iárà,
Végre Czaszárhoz folyaméc dolgába.
122. Nagy kedues lön Czaszárnál Király szaua,
4610 Országát meg ótalmazna fogadà,
Hogy Mohácson nem vólt igen akara,
Kiért Dráuán fellyül mindent meg ada.

123. Pártolás két félben lön bizony oka,
 Hogy országunc igen el fogyà romla,
 4615 Ianos Királynac Czászár aszt meg adà,
 Német hogy aszt érté igen boszszonla.
124. Ra gondola Carol Czászár eszt látà,
 Töb Feyedelmeckel Öczéuel szólla,
 Öczét Ferdinandot ö erre hozà,
 4620 Királyuncnal meg békéltette vala.
125. Osztán igen keués ideig éle,
 Fiát Czászár ótalma alá viue,
 De Ferdinand Magyarokra készüle,
 Minden felé Várakba népet küldé.
- 4625 126. Hánnya minden esztét nagyon forgattya,
 Barát Kincztarto két felé tzimborala,
 Hól túl kis Ianos Király mellet von vala,
 Mikor Czászártól nem fenyíti vala.
- 4630 127. Ianost más eszéuel innét ki szinlé,
 Annyáual az Országból el ki küldé,
 Erdélt é Magyar országot meg ereszté,
 Coronástól Ferdinandnac meg szerzé.
- 4635 128. Busul ezen Töröc Czászár hogy hallà,
 Vég házakban Ferdinand *hada* vólna,
 Királynac mit fogat eszében iuta,
 Nagy hadát Magyar országra boczáta.
129. Euel országunc másodszor pusztula,
 Czac nem mind vgyan Töröc kézbe iutà,
 Eger vára ackor útát meg álla,
 4640 Kis Király fiát Czászár haza szállita.
130. Nem adà meg többé nęki Országot,
 De egy végletiben meg tartà Iánost,
 Így vesztéc Magyaroc az iö Országot,
 Kinél iobbat nem tudom ha ki látot.

- 4645 131. Töröc fegyüere lön illy hatalmassà,
Isten azzal méltan is ostromozà,
Mert nagy igyenetlenségünket látà,
Sockeppen is bününc ötet boszszonta.
— — — — —
- 4650 132. Feyedelmünket azért meg beczüllyüc,
Isten elő vigye szintelen keryüc,
Magyar ország szerenczeyét érhessüc,
Mint előb sokat bíryon aszt hihessüc.
— — — — —
- 4655 133. Ne hadgya el mindenestöl földünket,
Mellyet Isten kiczinből olly naggya töt,
Mikor Pogánoc vóltunc meg ültetet,
Vgy akarta neuünc meszsze teryedet.
- 4660 134. Thordán Szaniszlo sz[ent] Mihály más napyán,
Eszť íráť ezer öt száz hetuen hatban,
Magyaroc változásit oluastomban,
Igen koplalóc valéc nagy haragban.

FINIS.

MAJSSAI BENEDEK

AZ ATYA ISTENRŐL ÉS AZ Ő SZENT FIÁRÓL

Ez notákra { Cyrus etc.
 Daudid Prophetanac etc.
 Batorsagot arról etc.
 Bodog az olyan ember etc.

1.

 Minden allatoknac teremtoiet hiiuc,
 Es az ő szent Neuét el fel magasztallyuc.
- 5 2. Bodog az Wr Isten magas mennyországba,
 Aldot mindenható olly nagy méltóságba,
 Es meg foghatatlan nagy bölcz tanaczaba,
 Ki ielenthetetlen az ő nagy volta.
- 10 3. Ez egy Atya Isten az öröc bodogsag,
 Dűczőséges felség, véghetetlen ióság,
 Szeplő nélkül való szentséges tisztaság,
 Kezdet nélkül való élet, irgalmassag.
- 15 4. Nekiunc meg ielenéc az ő Christussában,
 Lathatatlan Isten, látható Fiaban,
 Wyonnan terömte mindeneket abban,
 Mért mind Ördeg mia valánac romlásbán.
- 20 5. Ez à te Istenned hiw Keresztyén ember,
 Ha tellyes szüueddel benne bizol ember,
 Idegen Istenid ha nem lesz nec ember,
 Iol leszen te dolgoz, Mert üduözül sz ember.
6. De ha soc Istenben üduözül ni kezdesz,
 Baluany Istenekezt tisztolni merendesz,
 Es ha hármass Istent imadandni kezdesz,
 Bizony mondom neked ketség nélkül el vesz.

- 25 7. Iol tudod az Isten mit paranczolt neked,
 Hogy czac ő egyedül Wrad, és Istened,
 Senkitől egyébtől üduösséged neked,
 Soha mind öröcké se legyen te neked.
- 30 8. Czoda rettenetes Istennec haragia,
 Hitetlenség ellen vallo busulása,
 A bün ellen valo nagy boszu allása,
 Soc baluányozásnac meg ostorozása.
- 35 9. Tudiad nincz nagyob bün baluány imadásnál,
 Az igaz Istentől valo el állásnál,
 Hamis Istenneknek valo áldozásnál,
 Teremtő Istennec hátra hagyassánál.
- 40 10. Vtállya az Isten à baluány imadást,
 Buczút, Misse mondast, haromság imadást,
 Szent igéie ellen emberi találást,
 A nagy rettenetes lelki baluanyozást.
- 45 11. Soha Isten neked ezeket nem mondta,
 Ő szent igéiben sem nem paranczolta,
 Az Ördög találta, Papa paranczolta,
 Es az Antichristus öldekléssel hatta.
- 50 12. Mennyországra az út vagyon à Christusban,
 Az Atya Istennec szerelmes Fiaban,
 Öröc élet vagyon ő szent halalában,
 Az öröc igasság fel tamadasában.
- 55 13. Aszt igére az Atya Isten Adamnac,
 Arról tön fogadást à nagy Abrahamnac,
 Arról esküéc meg Daudid Prophetanac,
 Aszt ada meg nekünk gyarlo fiainac.
- 60 14. Ilyen képpen szola ő róla az egből,
 Ez szerelmes fiam, aszt monda mennyekből,
 Czac ő benne tölt be keduem mindenekből,
 Ötett halgassatoc tellyes szüuetekből.
- 60 15. Szerelmében vagyunc mennyei Atyánknac,
 Akie igaz hitből szolgalunc Fianac,
 Es czac ötet vallyuc ígért Messiasnac,
 Örökesi vagyunc ő szent országánac.

16. Soha az Istennek egyeb Fia nem volt,
Hanem czac à szüztöl à ki születöt volt,
Isten tanaczaba el végesztetuén volt,
Minden üdöc elöt el rendeltetött volt.

- 65 17. Az à mü Christusonc, és mü Közbejárnc,
Az ö szent Attyanál Kezesünc, Szoszolönc,
Az à mü életünc, és mü igassagunc,
Minden bölczeségünc, és meg szentelésünc.

- 70 18. Itt Keresztyén ember eszedbe veheted,
Szent Pál mondasából, és meg tanóllhatod,
Senkihöz egyebhöz ninczen folyamásod,
Christus áltál vagyon meg igazulásod.

- 75 19. Innét mind el esnec soc baluány Istenid,
Kikben eddig biztal, bulláid, buczuid,
Mind meg szégyenülnc *te* Misse mondássid,
Es semmié lesznc te lelki baluányid.

- 80 20. Nem lesz maradása Papa országánac,
Christus ellen valo soc találmányánac,
Szent érdeme ellen vallo tamadásnac,
Emberi erőből meg igazulásnac.

21. Czac az Atya Isten az egy igaz Isten,
Ninczen ö köuüle sem volt soha Isten,
Es az ö szent Fia töle valo Isten,
Az igaz Istentöl bizony igaz Isten.

- 85 22. Adatott à Christus à mü büneinkért,
Kénokat szenuedett à mü kénainkért,
Mert érdemlyüc vala mü álnaksaginkért,
Halálra vitetéc à mü valtsagonc ért.

- 90 23. Pusztá czac az ember eszt nem müuelhette,
Gyarlo és erőttlen azért nem tehette,
Halando az ember, aszt minden értötte,
A mü váltsagonkat meg nem füzethette.

- 95 24. Tulaydon czac Christus eszt meg czelekötte,
Mert Isten, és ember, azért meg tehette,
Attyatol vött Istenségüel eszt tötte,
Mü üduességünket ö meg tekéllötte.

25. Iutalma draga lön vére hullásánac,
Atya Isten előtt ő szent halalánac,
Kedues volta nagy lön ő áldozattyánac.
100 Mert czac azzal lön kegyelem ez világnac.
26. Düczőség adassec mennyben az Atyánac,
Es tisztesség legyen az ő szent Fianac,
Mü egyetlen egy Wrunknac Christusunknac,
Ki szent Lelket nekünc adta tagainac.

AZ ÁDÁMNAK ESETIRŐL, ÉS ANNAK FELÉPÍTÉSÉRŐL

[Cyrus etc.]
 [Ez notákra] [Dauid Prophetanac etc.]
 [Batorsagot arrol etc.]
 [Bodog az olyan ember etc.]

1. Vétközéc az első ember Isten ellen,
 Az Paradiczomba teremtoie ellen,
 Ő paranczolattya é akarattya ellen,
 Az Ördög szauánac engede mindenben.
- 5 2. Isten ott meg hadta az Adam atyánknac,
 Es meg paranczola nagy erőssen annac,
 Hogy vala melly napon à tilalmas fanac,
 Gyümölczét meg észí, halállal meg hálnac.
- 10 3. Tinéc czalárd Ördög kigyonac képében,
 Hogy meg czalhatnaia Eua aszszont ebben,
 Igen okos vala ő természetiben,
 Álnoksagos vala az ő életiben.
4. Az

GERGEI ALBERT

ÁRGIRUS HISTÓRIÁJA

Nóta: Oly búval bánattal az Aeneas király, etc.

1. Az tündérországról bőséggel olvastam
Olasz krónikákból kit megfordítottam,
És az olvasóknak mulatságul adtam,
Magyar versek szerint énekben foglaltam.
- 5 2. Lészen most beszédem ifjú Árgirusról,
Acleton királynak kisebbik fiáról,
Ő szeretőjéről, tündér szűz leányról,
Fáradsága után ő vigasságáról.
- 10 3. Bizonyal országát én meg nem mondhatom
Acleton királynak hol légyen, nem tudom,
Az tündérországból volt kővára, tudom,
Mint az krónikából értem és olvasom.
- 15 4. Ékes tartománnyal az király bír vala,
Szép fénylő kővára országában vala,
Asszony felesége szép Medana vala,
Három vitéz fia az királynak vala.
- 20 5. Régi rakott kerte az királynak vala,
Mely szép termő fákkal ékesítve vala,
Drága szép folyóvíz kertében foly vala,
Mellyel szép kőkerete ékesítve vala.
6. Történék azonban kertében hogy járna,
Egy szép virágos fát ott az kertben látá,
Melyet ő ezelőtt még nem látott volna,
Honnan hozták oda, ő azt kérdi vala.

2 T Cronikakbol α krónikából 7 α tündér szűz T az Tünder 23 T ez eleöt α azelőtt

- 25 7. Virága mint ezüst, olyan színű vala,
 Az közepi pedig szép gyöngyszemmel rakva,
 Melynek az termését alig várja vala,
 Háromszor egy napon megvirágzik vala.
8. Sietséggel király az kertészt hívatá,
 30 Kérdé, az almafát ki plántálta volna.
 Monda, hogy ő többé azt nem látta volna,
 Sőt annak szépségét ő is úgy csodálná.
9. Gyönyörűségesen nappal az almafa
 Ezüst virágával úgy tündöklök vala,
 25 Étszaka nagy szépen érik meg almája,
 De reggelre fáján egy sem marad vala.
10. Ezen az Acleton igen búsult vala,
 Másodszor is az fa megvirágzik vala,
 Gyöngyös virágjában sokat békordata,
 40 Étszaka őrzőket az kertben bocsáta.
11. Reggelt alig várja, az király felkele,
 Palota ablakán az kert felé néze,
 Az szép gyümölcsfának hát nincsen termése,
 Ő maga az kertben őrzőkhöz béméne.
- 45 12. Gyorsasággal siet az király hozzájuk,
 De hát az fa alatt mind elaludtanak,
 Az király felkölté, kérdé, mit láttanak,
 Azok az királynak imígyen szólának:
13. „Ért aranyalmákat fán szépeket láttunk,
 50 Egy kis szellőt fűni étszakán hallottunk,
 Mely miatt mindnyájan el kellett aludnunk,
 Mint egy fél megholtak, földre nyomattattunk.”
14. Igen hamar király házában béméne,
 Nagy bánatnak magát mindjára eszeszte,
 55 Egy jövendőmondót hamar kerestete,
 Kinek az bús király ezképpen beszéle:

28 T megh uiragszik α virágozik 35 T erik megh α megéri 44 T J az kertben eörszeökhöz ő őrzök-
 höz az kertben 49 T J Ert R Mi: ε Ezt

15. „Mondd meg nekem, — úgy mond, — ezt az fát ki hozta,
Akaratom ellen kertemben plántálta?
Az ő szép termését kertemből elhordja,
60 Mely miatt, ím látod, jutottam nagy búra.
16. Ha nekem megmondod, várjad nagy jutalmát,
Örökre fordítod az én bánatimat,
Vészesz ottan tőlem sok ajándékokat,
Tészek én tevéled ottan minden jókat.”
- 65 17. Az jövőendőmondó Philareus vala,
Ki ördögösséggel oly igen bölcs vala,
Harmad napot kére gondolkodására,
Akkor szóról szóra néki megmondaná.
- 70 18. Király megengedé, előle elméne,
Harmad nap eltelvén az királyhoz jöve,
Királyt fiaival házban együtt lelé,
Philareus így szól király beszédére.
- 75 19. Monda: „Az termő fát azki odahozta,
Ugyanazon ember termését elhordja,
Az tennen gyermeked néked megmondhatja,
Azki fa termését megoltalmazhatja.
- 80 20. Ennek ő kedvéért hozták ez fát ide,
Az ő szép személyét kívánta látnia,
De ez felségednek fordul nagy bánatra,
Az te gyermekednek nagy bujdosására.”
21. Philareus ennél többet ott nem szóla,
Szép ajándékokat király néki ada,
Fa megvirágoznék, immár alig várja,
Idő reá telvén fénylik szép virága.
- 85 22. Szép vetett nyoszolyát tétete fa alá,
Ő nagyobbik fiát őrizni bocsátá,
Az szép nyoszolyában hanyatt fekszik vala,
Az szép termő fára szemével néz vala.

60 α látod T latom 71 T házban egiüt α együtt házban 73 T J oda δ ide 76 T az kj fa α Ki fának
79 T ez α az | T nagj banatra α bánatjára 80 T Az α És

23. Látá, hogy az alma nagy szépen megérék,
 90 Álomhozó szellő azontól érkezék,
 Nagy nehéz álmotól szegény elnyomaték,
 Királytól aluva reggel találtaték.
24. Középső fiát is elküldé próbára,
 Jövendőmondónak parancsolatjára,
 95 Hasonlatosképpen ez szintén úgy jára,
 Király megharagvék jövendőmondóra.
25. Szegény Philarenust piacra viteté,
 Nagy hirtelenséggel fejét elütteté,
 Nem fog semmit az ő könyörgő beszéde,
 100 Nagy bánattal király házában béméne.
26. Király felesége szép Medana vala,
 Kisebbik fiával béméne az ajtón,
 Királyt vigasztalja szép Medana asszony
 Kisebbik fiával, az szép Árgirussal.
- 105 27. Tekintetes ifjú az Árgirus vala,
 Nagy ékes beszédű, szép termetű vala,
 Szép ékes erkölccsel felruházva vala,
 Kiért az országban néki híre vala.
28. Nagy kegyes beszéddel atyját vigasztalja:
 110 „Én szerelmes atyám — az királynak monda —
 Egy szót szólnék, hogyha felséged nem bánná,
 És ha ráhajlanál én kívánságomra.
29. Ím, látod, bátyáim meg nem őrizhették,
 Sem az őrizők is eszekben nem vették,
 115 Almalopót néked meg nem jelenthették,
 Felséged bánatját nem engesztelhették.
30. Az jövendőmondót megöletéd, látom,
 Mely cselekedeted bizony igen bánom,
 Mert mit jövendőlt volt, igaz léssen, tudom,
 120 Nékem jelentette ez étszaki álom.

101 T zep Medana uala α az Medana asszony 112 T ra hajlanal α ráhajlana 120 T ez etczakj alom
 α étszakai álom

31. Én szerelmes atyám, hadd menjek el én is,
Ha megőrizhetném, próbáljam meg én is,
Az álomhozó szél ha reám támad is,
Miként az több őrzők ha elaluszom is.”
- 125 32. Az keserves király monda Árgirusnak:
„Szerelmes szép fiam, az én bánatomnak
Ne örülj oly igen én búsulásomnak,
Ne légy oka, fiam, minden bánatimnak.
- 130 33. Mert ha igaz léssen Philareus szava,
Bánatomra nékem ez dolog fordulna,
Néked, édes fiam, sok bujdosásodra,
Bár inkább az alma egyig vesszen oda.
- 135 34. Mi vagyon énnékem, fiam, aranyalmám!
Az almafát inkább jobb, hogy levágassam,
Tűzrel mind tövestől, virágostól vessem,
Hogynemmint ennél is inkább háborodjam.”
- 140 35. „Megbocsáss, jó atyám — az ifjú így szóla —
Akaratod ellen elmégyek — azt monda —
Igaz léssen talán Philareus szava,
Noha te felséged őtet levágatta.”
36. Akaratja ellen atyjának elméne,
Az kertben hogy juta, az fa alá méne,
Aranyas fegyverét letevé melléje,
Gyenge vetett ágyra testét leereszté.
- 145 37. Szép egyenes teste az ifjúnak vala,
Idejének szintén virágjában vala,
Úrfi módra termett vitézi járása,
Minden dolgaiban mértékletes vala.
- 150 38. Nem felette karcsú, közép ember vala,
Kiterjedt, fejr, szép sima ő homloka,
Két fekete szeme, szép piros orcája,
Tekintetre méltó, kíváncsatos vala.

122 T J megh eörizhetnem δ megörizhetem 128 T banatimnak α bánatomnak 132 T egigh J
eggyik δ fástól 135 T J uessem R hajtsam ε hányjam 148 T J mertekletes δ tökéletes 150 T J ki
teriet feier szép sima δ És kiterjedt feje szép sima

39. Feküvén ágyában úgy könnyörög vala,
Két szép szemeivel az fára néz vala,
155 Lassanként elhulla az fának virága,
Az alma nőttön nő, szemeivel látja.
40. Az almák megértek, s már fénylenek vala,
Csak egyedül ifjú kertben fekszik vala,
Az önnön testében ugyan retteg vala,
160 Álomhozó széltől mert igen fél vala.
41. Mint egy lassú szellő, olyan zúgást halla,
Szép hat fejér hattyú az fára leszálla,
Hetedik fejéhez nyoszolyára szálla,
Melyen az királyfi igen rémült vala.
- 165 42. Nagy lassan ő kezét akkoron kinyújtá,
Fél lábát hattyúnak kezében szorítá.
Hattyú megrázkódék, hata elszalada,
Hetedik kezében ott marada fogva.
43. Hallhatatlan dolog ím, attól lett vala,
170 Mert emberi szóval az hattyú szól vala:
„Ne siess, királyfi, az én halálomra,
Mert nem jöttem, higgyed, tenéked károdra.”
44. Másodszor az madár ő magát megrázá,
Leányábrázatban magát változtatá,
175 Melyen az királyfi álmélkodik vala,
Az leány ily szóval őtet bátorítá:
45. „Ne félj, szép szerelmem, királynak szép fia,
Medana asszonynak szerelmes magzatja,
Te vagy én szívemnek édes vídámága,
180 Lelkem nyugodalma, életem istájpja.
46. Nem plántáltam az fát atyádnak kedvéért,
Mit haragszik tehát ennek terméséért?
Szabad az embernek elvinni sajátját,
Két kezével plántált fának szép almáját.

155 T az fanak α fának ő 161 α Mint T Mit [Th.] 166 T S J fel ő Egy 168 T S J kezeben ott marada ő fejénél ott maradt 172 T S J R ieottem ε jöttünk | T S J higgyed te neked károdra ő néked higgyed ártásodra 173 T S J az madar eo magát ő őmagát az hattyú 175 T S J almelkodik ő csudálkozik 181 T S J R Nem plántaltam az (J R ez) fat Attjadnak keduiert ε Atyádnak kedvéért nem plántáltam ez fát 182 T S J R mit haragzik tehát ennek terméséért (R gyümölcseért) ε Ennek gyümölcseért mit haragszik tehát 183 T S J el uinnj ő elvinni

- 185 47. Csak néked plántáltam, szerelmem, az szép fát,
Csak tenéked szabad leszedni almáját.
Ím, szemeddel látod tündérek királyát,
Ha szereted, mostan néked adta magát.”
48. Hallhatatlan, mely szép ez az leány vala,
190 Nyelvével az ember azt meg nem mondhatja,
Emberi kéz soha azt meg nem írhatja
Az ő szép termetét mely drága szép vala.
49. Juno, Pallas, Venus, Dido és Minerva
Ezzel nem ér vala nimpháknak soksága,
195 Sem az szép sibillák, sem éneklő musák,
Ékes tekinteti mert mind felülmúlja.
50. Aranyszínű haja földig terjedt vala,
Étszaki időn is ugyan fénylik vala,
Nyoszolya nagy részét árnyékával tartja,
200 Fénylik gyenge testén testszínű ruhája.
51. Termete szép karcsú, magas állapotja,
Fejér az ő teste, mint hatyúnak tolla,
Istenasszony módra termett ábrázatja,
Gyenge, ékes, lassú zengedező szava.
- 205 52. Ifjú felgerjedvén karját felemelé,
Hozzája szorítván leányt megölelé,
Kitől ő magát is leány nem kímélé,
Mert ő is az ifjat igen megkedvelé.
53. Gyönyörű csókokat ajakok nem unnak,
210 Ölegetésekkel karjok nem fáradnak,
Nagy gyönyörűségben mind az ketten vannak,
Így szóla királyfi ím, az szép leánynak :
54. „Kegyes tekintetű én édes szerelmem,
Víg kedvű, szép, vidám szívem, édes lelkem,
215 Ennyi munkát tőled én hogy érdemlettem?
Mit kívánsz éntőlem, én édes szerelmem?

186 T S J csak te neked δ És csak néked | α leszedni T el szedni [Th. ?] 191 T s meg α le 199 T niozo-
lia nagj rezet J nyoszola egy részét δ Nyoszolyája részét 204 α zengedező T lengedező [Th]. 207 T
J kiteől eo δ Ki tőle 209 T unnak α unják 215 T J munkat δ munkád

55. Nálad nélkül, higgyed, nem leszen életem,
El ne hagyjon engem kegyes voltod, kérem,
Az halálra érted hogy ne vessem fejem,
220 Ha személyem tetszik, légy én feleségem.”
56. „Szívemnek virága — az leány is szóla —
Szép ékes rózsaszál, kit ajakam csókol,
Szép fejr, gyenge test, kit kezem tapogat,
Gyönyörű szép beszéd, kit két fülem hallgat,
- 225 57. Mit tusakodjam már az szerelem ellen,
Ha csak hozzád vagyon, szívem, minden kedvem?
Nálad nélkül nincsen énnékem örömem,
Tied vagyok, szívem, ihon az jobb kezem.”
58. Mint mágneskő vasat hozzája szorítja,
230 Így gyenge testeket ők egyben szoríták,
Így ő szerelmeket egymáshoz mutaták,
Sok szívem lelkemet egymásnak mondanak.
59. Végre szép Árgirus az leánynak szóla,
Venus játékára hajlani kívánna,
235 Gyenge lány ruháját kezében szorítja,
Az leány az ellen ilyen szókat szóla:
60. „Én édes szerelmem, fogadjad meg szómat,
Abból még nem közlöm véled én magamat,
Mert ha azt meglátják, mondnak ránk szitkokat,
240 Hagyj békét, szerelmem, ereszd el ruhámat.
61. Lám tevéled közlök minden játékokat,
Ölelgetéseket, gyönyörű csókokat,
Kedved szerint való apolgatásokat,
Ezzel elégedjünk, tűrtecsük magunkat.”
- 245 62. Szép Árgirus néki ezképpen felele:
Hozzá nagy szerelmét ő addig nem hinné,
Mert abból tetszik meg szerelem gyümölcse.
„Mi nem leszen, szívem, az kisebbségünkre.

221 T zolla α így szól 225 T tusakogiam α tusakodnám 231 T J igj δ Az 232 T mondanak α adának
234 α kívánna T keuana 235 T lagj α szép 238 T J abbol δ Abban 239 α azt T ezt [Th.] 248 T az
α ez (R az)

- 250 63. Vallyon s ha virradtig mi itt elaluszunk,
Atyám szolgálától ha itt találtatunk,
Elhiszik-é, hogy mi az nélkül mulattunk,
Főképpen hogy ilyen szerelmesek vagyunk?
- 255 64. Emberi látástól mi semmit ne féljünk,
Mert nagy magas kőkert vagyon mi környülünk,
Erős kapu, azkin reggel kell kimennünk,
Azfelől lehetünk mi bátorságosok.”
- 260 65. Leány meg felele: „Édes szép virágom,
Serkengető, híves, nedves szép harmatom,
Én tetőled magam de hogy tagadhatom?
Vérem kiontását tőled én nem szánom.
- 265 67. Venusnak szerelmes szép játéka után
Magukat mindketten az álomnak adák,
Nem sok idő múlva ottan megvirrada,
Az király felkele, kijöve az ajtón.
- 270 68. Palota ablakán kert felé tekinte,
Tehát az szép fának fénylik szép termése,
Szívében, lelkében ugyan megörüle,
Alig hiszi, hogy hírt fiáról érthetne.
- 275 69. Egy vénasszony ottan eleiben méne,
Az király asszonynak ez képpen felele:
„Vajha ki nékem hírt fiamról mondana,
Szép ajándék lenne tőlem néki adva.”
- 280 70. Vénasszony futamék, kulcs néki adaték,
Kertben hogy bélépék, az leányt meglátá,
Nagy álmélkodással szépségét csudálá,
Aranyszálú haja nyoszolyát befogta.

255 T J R Erős kapu K Értz kapu N Eresz-kapú B Rezes kapu | T kel kj memunk [!] α ki kell men-
nünk 256 T J az feleől lehetünk mj batorságosok δ Mi bátorságosok azfelől lehetünk 257 T J
megh δ azt 266 T J adak δ adván 267 T J R ottan megh virrada α megvirrada ottan 268 T J ki ieöue
az ajton R ajtón ki-ment vala α kiméne ajtaján 272 α érthetne T erhetne [Th.] 275 T J nekem hírt δ
hírt nékem | T mondana α mondhatna (α tehetne) 276 T J R lenne teöllem nekj adua α tőlem néki
adva lenne 278 T J megh lata δ meglátta 279 T J czudala δ csudálta (η csudálja) 280 T szalu α színű

71. Költetni nem meri, mert igen fél vala,
Istenasszony volna, ő azt véli vala,
Lassú leheléssel ott alusznak vala,
Kezeket egymásra általveték vala.
- 285 72. Késit ott kirántá, hajában elmetsze,
Király eleiben azt hamar bévivé,
Nagy álmélkodással királynak beszélé,
Aranyszál hajakat adá ő kezében.
- 290 73. „Lehetetlen dolog — királynak azt mondja —,
Hogy emberi magnak olyan haja volna.”
Asszony felesége felkele Medana,
Öltözik, hogy menjen szép fia látnia.
- 295 74. Azonban álmából leány felserkene,
Sivalkodék, kire ifjú is felkele,
Hajában elloptak, azt eszében vette,
Jajszóval ő haját siratja s kesergi.
- 300 75. „Ó szerelmem — úgymond — ha ezt tudtam volna,
Hogy atyád házánál tolvaj lakott volna,
Jobb még estve innét én eltüntem volna,
Hogysemmint ily szégyent rajtam tettek volna.
76. Nem lehet már többé hogy én itt maradjak,
Mert nagy híja vagyok én fényes hajamnak,
Mert az mi törvényünk nem engedne annak,
Hogy lakója lennék atyád udvarának.”
- 305 77. Sírással Árgirus leányt kérdi vala:
„Én édes lelkemnek kegyes vidámsága,
Ennek az esetnek én vagyok-é oka,
Hogy engemet elhagysz keserves halálra?
- 310 78. Avagy csak azt mondd meg, hol lesz maradásod,
Vagy mely felé vagyok te lakó városod.
Megkereslek téged, bizonynyal meglátod.
Avagy megtalállak, vagy érted meghalok.”

282 T eo α mert 292 T J eölteözék ő öltözik | T fia α fiát 293 T J Azonban ő Azonnal 294 Tt siualkodik ő Sivalkodik 296 T sirattia s kesergj α siratá kesergé 297 T J ha ezt ő ezt ha 303 T merJ az mi teörüenjünk α Az mi törvényünk is

79. Az keserves leány visszatekint vala,
Orcáján könnyei legörögnek vala,
315 „Mi haszna, szerelmem — Árgirusnak monda —
Ez országi ember ha nem jöhet oda.
80. Az fekete várost tudakozd északra,
Az változó helynél ott megtalálsz — monda —
De tudom bizonynyal, hogy nem jöhetsz oda.”
320 Leány azonközben ajtónyírást halla.
81. Többet ott egymással nem beszélhetének,
Keserű sírással az leány eltűnik,
Az ifjú elhala, az földre leesék,
Az király béméne, kertben megállapék.
- 325 82. Az leányt az király sohul nem láthatá,
Az fia hogy elhalt, az földön meglátá,
Könyve lecsordula, fiát felragadá,
Medana asszony is elfakada sírva.
- 330 83. Az keserves király ilyen szókat szóla:
„Ím, majd hol telik bé Philareus szava,
Igaz lészen, tudom, jövendőmondása,
Az alma megérés fordul bánatomra.”
- 335 84. Az atyja és anyja fiát vigasztalá:
„Én édes szívemnek szerelmes istápja,
Ne hadd magad, kelj fel, ne hagyj engem búra,
Hadd értsem meg tőled, mi nyavalyád volna.”
- 340 85. Királyfi sokára eszére jött vala,
„Ne vigasztalj engem — keservesen síra —
Oka te vagy ennek — atyjának ezt monda —
Te miattad mégyek majd szörnyű halálra.
86. Tolvajt küldöttél volt hozzám követségül,
Engemet megfosztál az én szeretőmtől,
Búcsút vészek majdan az napnak fényétől,
Nem akarok többé felkelni ez helyből.”

333 T CS uigasztala L [A hely szúrágta.] β vigasztalja 338 α sira T mongia 340 α majd szörnyű T majdon az 342 T CS megh foztal β megfoszta 344 α ez T az [Th.]

- 345 87. Nagy sok vigasztalást atyja rátámaszta.
 „Nem én vagyok oka, jó fiam — azt mondja —,
 Nem tudtam, magzatom, de nem küldtem volna.”
 Sok szó után ifjú lábára felállta.
88. Atyjával, anyjával házban bément vala,
 350 Leánynak szépségét ő beszéli vala,
 Sem enni, sem innya ő nem akar vala,
 Míg az vén kofának halálát nem látná.
89. Király megengedé, kezében bocsátá,
 Hóhért az keserves ifjú hozattata,
 355 Lófarkon az kofát hamar hordoztatá,
 Azután négy részre testét vágattatá.
90. Atyjára az ifjú viszont kiált vala,
 Minden jószágából részét hogy kiadná,
 Mert lakni házánál többé nem akarna,
 360 Semmi nyugalma mert néki nem volna.
91. Az atyja és anyja ezen csodálkoznak,
 Mind az ketten sírnak, s atyja ígyen szóla:
 „Ne hagyj, édes fiam, minket ily nagy búra,
 Ne adjuk magunkat érted rút halálra.”
- 365 92. Sok sírást, zokogást körülötte tőnek,
 De semmit belőle ki nem vehetének,
 Mint egy dühödt ember kiált mindeneknek:
 Nem léssen lakója többé ő földének.
93. Szóla ismét anyja: „Édes feltartottam,
 370 Az fúvó szélről is megoltalmaztalak,
 Az én kebelemben én úgy tartottalak,
 Ne menj el előlem, látod, mint óhajtlak.”
94. Hogy látá az atyja, szava nem használna,
 Aranyat nagy bőven őnéki adata,
 375 Atyja, anyja házban jajgatván siratja,
 De csak meg sem hallja, az útnak indula.

345 T CS J R ra tamazta L [A hely szúrágta.] ε ráfordíta 347 T CS J de nem kültem L [A hely szúrágta.] R nem küldöttem ε mert nem küldtem 348 T iffiu α fiú 355 α kofát T aszont 363 α ily T olj 364 α rút T az 369 α anyja T az Annia [Szótagszámtöbblet.] | T edes fel tartottam α én úgy tartottalak 370 T az CS J Hogy L K N Még R B Meg 371 T en ugj α higyged 372 T CS J eleöllem L [A hely szúrágta.] δ éntölem 376 T hallia α hallá

95. Az almafát mindjárt többől kiásátá,
Mint egy áldozatot az tűzre hányatá,
Világánál fiát keserven siratá,
380 Jövendőmondónak jut eszében szava.
96. „Jámbor Philareus igazat szólt vala,
Ok nélkül halálra én vitettem vala,
Az én bosszúságom, lásd, nékem mit hozza,
Holtig siralomra az én fejem juta.”
- 385 97. Hasonlatosképpen az anyja siratá,
Szolgálóleányi, az egész udvara,
Mintha halva volna, úgy kesergik vala,
Nem különben mintha eltemették volna.
98. Udvara övéle bezzeg ékes vala,
390 Mert őt tekintetlen senki nem tűrheté,
Ékes ábrázatját sok nem felejtheti,
Éjjel nappal sok szűz az ifjat kesergi.
99. Az szegény Árgirus hegyeken-völgyeken
Mind éjjel, mind nappal észak felé mégyen,
395 Kit elől-utól ér, ő mind tudakozik,
De senki városról nem emlékezhetik.
100. Csak egy inasával ő bujdosik vala,
Az tündérországban immár jutott vala,
Egy nagy havas közben hogy bujdosik vala,
400 Egy széles barlangban egy kis füstöt látá.
101. Mikor az barlangnak szélire eljuta,
Az barlangban ottan egy nagy embert látá,
Ugyan megrettene az embert hogy látá,
De visszafordulni immár késő vala.
- 405 102. Bátorítván magát így szóla magában:
„Nem bízom én immár semmit ez világban,
Jobb holtom, hogysemmint életem nagy búban.”
Ez szók után mindjárt méne az barlangban.

377 T CS J R mingjart a atyja | a többől T földbeől 385 T CS J sirata L δ sirattya 386 α az T es az [Szótagszámtöbblet.] 389 T CS J L Wduara eo ucle bezzegh ekes uala R Udvarát Attyának bezzeg ékesité a Bezzeg ékes vala udvara övéle 390 T tűrhete α tűrhette (R tűrheté) 391 T CS J felejthetj L [A hely szúrágta.] R felejthet a felejthette 392 T CS J L kesergj δ kesergé 394 α éjjel mind T ejel es

103. Az nagy ember kérdé, kicsodák volnának,
 410 Zeng az föld hangjától az ő nagy szavának,
 Egy szeme közepin az ő homlokának,
 Az is csak kerekded, mint bagoly madárnak.
104. Az ifjú Árgirus bátorsággal szóla,
 Micsoda járatban ő akkoron volna,
 415 Eleiben nagy bő beszéddel számlálá,
 Az fekete várost tőle tudakozá.
105. Az nagy ember szóla: „Hallod-é, jó fiam,
 Sok tartományokat immár én bójártam,
 De annak még hírét soha nem hallottam,
 420 Ím, tetőled hallom, de többé nem tudtam.
106. Várj reggelt, jó fiam, talán megmondhatom,
 Mert az tündéreket én reggelre várom,
 Tőlük mind fejenként én megtudakozom,
 Az ki tudja, társul véled elbocsátom.”
- 425 107. Egy vadat egészen nyársra felvonata,
 Inásával együtt Árgirust jól tartá,
 Minden nemzetségét tőle tudakozá,
 És miért fáradna, ő azt is megtudá.
108. Másnapra virradva tündérek jövének,
 430 Sok ajándékokat őnéki hozának,
 Barlang rakva vélek, oly sokan valának,
 Az nagy ember szóla, hogy mind hallgatnának.
109. „Tudom, hogy fejenként ti sokat jártatok,
 Az fekete várost talán hallottátok,
 435 Melyitek hallotta, nekem megmondjátok,
 Nem gonoszból kérdem, nem lészen bántástok.”
110. Egyik is közülök azt meg nem mondhatá,
 Mindenik azt mondja, az várost nem tudja,
 Sőt még csak hírrel is soha nem hallotta,
 440 Az szóra egy sánta ember oda juta.

409 T J L kerde ő kérde 414 T iaratban β járásban 419 T J L2 de annak megh híret R De annak én híret ε De én annak híret | T nem α sem 425 T egezen niarsra fel uonata α az nyársra egészen vonata 431 T J L L2 barlang rakua uelek R A' barlangban vélek α Barlangban óvélek

111. Hogy az szónak okát megértette volna,
Ottan fenn kiálta, hogy ő azt jól tudná,
Az ő fél lábát is ott szegték meg, monda,
De felette messze az az város volna.
- 445 112. Az nagy ember hívá, néki parancsolá,
Magát ifjú mellé utitársul adná,
Oda nem mér menni, sánta ember monda,
Mert ő onnat soha nem jöhetne vissza.
- 450 113. „Én ott az városban sok károkat tettem,
Mert farkas képében sok barmokat ettem,
Mihelyt ők megtudják, hogy én odajöttem,
Halálom énnékem öközöttök lészen.”
- 455 114. Az nagy ember monda: „Hallod, mit beszélek,
Menten menj, ne várjad többé hogy küldjelek!”
Akaratja ellen útra eredének,
Nagy erős utakon éjjel-nappal mennek.
- 460 115. Menésben sok idő immár hogy tölt volna,
Egy nagy magas hegyre felmentenek vala,
Egy nagy széles mezőn várost megmutatá.
„Nem mégyek már tovább — az ifjúnak monda —
116. Mert ha az határban immár én bémégyek,
Mihelyt őnékiek abban lészen hírek,
Tudom én bizonynal, engemet megölnék,
Menj el, járj békével, én is visszatérek.”
- 465 117. Árgirus köszöné, nagy hamar indula,
Fekete városban hogy immár eljuta,
Egy özvegyasszonyhoz találá szállásra,
Kinek gazdagsága, kővára nagy vala.
- 470 118. Jó kedvvel az asszony ifjat befogadá,
Kérdé, honnat jőne s mi szándékban volna,
Nemzetit s országát asszonynak megmondá,
Honnat jó s mit keres, ő azt is megmondá.

442 CS L2 fen kiálta β felkiálta 451 CS L2 oda jöttem β oda mentem 454 CS J L2 többé hogy
γ hogy többé 470 CS J L L2 R szandekben ε szándéka

119. Az asszonyt végtére ifjú kérdi vala,
 Az változó helyet ha tudná, hol volna,
 475 Mert őnéki oda még nagy gondja volna,
 Néki megmondaná, azon kéri vala.
120. Az asszony felele, ifjúnak ezt mondá:
 „Ez városon csak túl az nem messze volna,
 Egy nagy szép ékes kert csak mellette volna,
 480 Kiben egy szép leány mindennap mulatna.
121. Csak egyszer napjában az leány bémenne,
 Hat szép szolgálólány mégyen bé övéle.”
 Monda, hogy az volna tündérek királya.
 Ifjú hogy azt hallá, ugyan megvidula.
- 485 122. Szemét el nem vészi az asszony óróla,
 Ő sok bujdosását erősen csudálja,
 Járással hogy győzte? — álmélkodván mondja,
 Az ő szép személyét nézni el nem unja.
123. Királyfi őnéki azt is megbeszélé,
 490 Hogy ő az leányért jött volna ily messze,
 Mint lett volna dolga, azt is megbeszélé,
 Kiről ím az asszony gondolkodni kezdé.
124. Hajadon leánya asszonynak szép vala,
 „Ez gazdag királyfi — magában gondolá —
 495 Ím mely szép termetű — magában azt mondja —
 Leányomat néki adom házasságra.”
125. Álnokságot asszony azontól gondola,
 Miképpen leányát őnéki adhassa.
 Nyugodalmat ada néki étszakára,
 500 Inasát kihívá az házból titokra.
126. Nagy sok hazugsággal ötet elhité,
 Hajadon leányát őnéki ígéré,
 Hogyha ő kérését bételjesítené.
 Beszédét az asszony ilyenképpen kezdé:

- 505 127. „Mikor el-bémentek uraddal az kertben,
Ez az kis tömlőcske légyen te kezeden,
Mihelyt annak szelét uradra ereszted,
Nehéz álom miatt ottan elnyomatik.
- 510 128. Az szép leány onnat mikor elkimégyen,
Ez kicsiny kenettel kend meg ő szemeit,
Az nehéz álomból őtet felsekentsed,
Ha úr akarsz lenni fiam, azt műveljed.
- 515 129. Maga az asszonynak más szándéka vala,
Mert édes leányát Árgirusnak szánta,
De az bolond inast ím mint eláztatá,
Asszonynak engede, urát elárulá.
- 520 130. Reggelt alig várja, Árgirus felkele,
Az megmondott helyre inasával ménie,
Az szép drága kertet mikoron eléré,
Lassan az ajtaján az kertnek béméne.
131. Csoda ékességét az kertnek csudálja,
Szép folyó forrásra az kertben találá,
Mint egy olvasztott réz, olyan színű vala,
Az helynek is nevét arról híják vala.
- 525 132. Zöldellő borostyán kertet környül fogta,
Ciprus és puszpánggal az kert teljes vala,
Pirosló narancsfák az kertben plántálva,
Liliom virágok bővelkednek vala.
- 530 133. Kertnek közepében sok szép fák valának,
Szagos balzsamumfák szépen illatoznak,
Szép kiterjedt, sűrű, magas, nagy cédrusfák
Napnak fénye ellen árnyékot tartanak.
- 535 134. Egy szép tiszta forrás fának árnyékában
Szépen hömpölyögvén, földből felbuzogván,
Szép lassú folyással kertben széllyel folyván,
Gyenge, szép pázsitot mindenütt áztatván.

508 CS J L L2 L3 miatt ottan el nyomatic R reá ottan mindgyárt ered e ottan szemeire terjed
509 CS J L L2 L3 el ki megyen δ el-ki-menend 510 CS J L L2 kend meg ő szemeit R szemeit meg-
kennyed e ő szemeit megkend 512 CS J L L2 azt δ ezt 515 CS J L2 el áltata [=eláztatá] L el áltatá η
eláztatá 516 CS J L L2 el arula δ elárulta 520 CS L2 Lassan az aytaián az kertnek L J Lassan aytai-
jan az kertnek [Szótagszámhiány. — J kertben, th.] δ Lassacsckán az kertnek ajtaján 533 S fának α
fáknak 534 S hompologven J L hömbölögvén δ gömbölögvén | S J L fel buzogvan δ kibuzogván

135. Drága szép nyoszolya ott az kertben vala,
Szép gyenge fátyollal béborítva vala,
Mindennap az leány abban nyugszik vala
540 Szép leveles fának híves árnyékában.
136. Ifjú szép Árgirus mihelyen meglátá,
Az ágyra borula, ugyan megvidula,
Az ő szeretőjét fáradt testtel várja,
Inasa csak közel nyoszolyához állá.
- 545 137. Asszonytól adatott tömlőt megszorítá,
Álomhozó szellőt urára bocsáta,
Mely miatt Árgirus úgy elaludt vala,
Mint egy holt-eleven ágyra borult vala.
- 550 138. Nem sok idő múlván az szép szűz eljuta,
Ki páva módjára az ajtón bélépett,
Hat szép gyenge leány őutána vala,
Ő szokott helyére menni siet vala.
- 555 139. Igen meleg idő az időben vala,
Földig terjedt haja mint egy sátor vala,
Szép fényes, tündöklő, aranszálú haja,
Szép gyenge személynek árnyékot tart vala.
- 560 140. Testén ingadozik testszínű ruhája,
Lengedező fátyol fejére borítva,
Gyenge zöld pázsitot az alja csapdossa,
Gyenge piros színe mintha mosolyogna.
141. Fejér gyenge lába mint hattyúnak tolla,
Saru az ő lábán akkoron nem vala,
Csak az lába feje mint hó látszik vala,
Zöld harmatos pázsit nedvesíti vala.
- 565 142. Mihelyen Ágirust nyoszolyán meglátá,
Megisméré mindjárt, reája borula,
Gyenge keszkenővel orcáját levonja,
Verítékét mindjárt megenyhíté rajta.

540 S L fának J [A sort a másoló nem írta le.] γ fának 542 S borula β borulván 549 S szeph szuz β leány 550 S az ayton be lepett β ajtón bényomtata 554 J γ terjedt S L terjed [Th., sh.] 555 S szalu β színű

- 570 143. Monda: "Édes lelkem, serkenj fel álmodból,
Hadd vigasztaljalak sok bujdosásidról,
Értekezem tőled sok fáradságaidról.
Ez ideig való próbán forgásidról.
- 575 144. Ne resteld elhagyni érettem álmodat,
Lám nem restelleted sok fáradságidat,
Felvettél érettem, szívem, sok munkákat,
Kelj fel édes lelkem, hadd halljam meg szódat."
- 580 145. Az ő feje felett tőn sok sírásokat,
Végre inasának szóla ilyen szókat:
„Ím, látom uradnak veszedelmes álmát,
Ha felserken, mondd meg tőlem hallott szókat.
- 585 147. Ez beszédek után buzgó óhajtással
Az leány elméne keserves sírással,
Árgirusnak szemét szokott orvossággal
Az inas megkené, felkele azontól.
- 590 148. Kérdé: „Itt vala-é az én víg szerelmem?”
Monda, hogy itt vala, sirata keserven,
De hogy fel nem kelél, elméne tetőled,
Ilyen szókat hagyá mondanom tenéked:
- 595 149. Kétszer még eljövök szeretőm látnia,
De az mi törvényünk többször nem mutatja,
Ha akkor fel nem kél személyem látnia,
Nem jöhetek többé én őtet látnia."
- 600 150. Másodnap is délkor az kertben jutának,
Hasonlatosképpen akkor is járanak,
Az szállásra menvén asszony az inasnak
Ajándékot ada, hogy enged szavának.

578 CS J L R Vegre Inassanac & Inassának végre | CS szolla β monda 584 CS J L L3 azt bizonynyal hidgyed R bizonynyal meg-tudjad & ezt bizonynyal tudjad 588 CS J L L azontul γ azonnal 594 β többé CS többször 596 CS J L L3 en ötet latnia R látogatására & őnéki látnia

151. Harmadszor Árgirus az kertben béméne,
Könyve legörögvén feltekinte mennyben,
Nagy fohászkodással Istenhez könyörge:
„Hallgass meg engemet, ki lakozol mennyben.
- 605 152. Ennyi fáradságom ne légyen hiában,
Atyámat, anyámat az én országomban
Érette elhagytam, jöttem ez országban,
Ha meg nem láthatom, esem rút halálban.”
153. Az szép vetett ágyra nem akar feküdni,
610 Árnyékos fa alatt akar csak sétálni,
Az álomnak magát nem akará adni,
Az inas bujdosik, mert nem tud mit tenni.
154. Nagy sok ideiglen szélllyel sétált vala,
Az inas melléje végre állott vala,
615 Az ajtót is immár megnyitották vala,
Álomhozó szellőt hogy reá bocsátá.
155. Királyfi az ágyra nem mehetett vala,
Az szép zöld pázsitra fa alatt dőlt vala,
Melyet az szép leány eszében vett vala,
620 Keserves jajszóval mégyen őhozzája.
156. „Én édes szerelmem, atyádat, anyádat
Érettem elhagytad gazdag országodat,
Mely hiában tettél ennyi fáradságot!
Csak egyszer hallanád én keserves szómat.
- 625 157. Jaj mely szomorúság szálla én szívemben,
Hogy nem beszélhetek véled keservemben,
Nem láthatlak immár többé én éltemben,
Ha most nem lehetek, szívem, véled szemben.
158. Mert soha nem mehet ez országból oda
630 Se ember, se madár nem repülhet arra,
Én is nagy munkával jöttem ide — monda, —
Többé ide jönöm már nem szabad volna.

609 CS J L agyra δ ágyon 611 β adni CS hadni 612 CS J L R budosic ε búskodik | CS mert nem tud mit tenni β nem tud mit művelni 623 CS L R töttel ennyi faradsagot ε tötted sok fáradságodat 624 CS L hallanad δ hallhatnád 627 CS en éltemben δ életemben 629 CS R soha ε ember | δ ez országból oda CS ember innét oda 630 R Se ember se madár nem repülhet arra CS Az madar sem jöhet ez orszagbol oda ε Az madár sem mehet ez országból oda (M arra)

159. Bárcsak egyszer látnám, szívem, víg kedvedet,
Halkanád füledde az én beszédimet,
635 Füleim is hallaná az te beszédidet,
Nem szánnám letenni érted életemet.”
160. Ez szók után földről leány felemelé,
Nyoszolyára ülven az ölében vevé,
Sűrű könyveivel soká serkengette,
640 Orcáját egészen véle nedvesíté.
161. Mind egész estvéig feje felett síra,
Sok siralmas szókat feje felett szóla,
Keserves jajszóval őtöle elvála,
Az ő inasának végre így szóla:
- 645 162. „Szerelmes rózsámnak, ifjú Árgirusnak
Mondd meg ezen szóval az én virágomnak:
Holtig érte adom magam nagy bánatnak,
Ím lásd, fia vagyok immár az halálnak.
163. Nem jöhetek immár többé őhozzája,
650 Legyen már csendesen tőlem az ő tagja,
Kit őnéki hozza telhetetlen álma,
Kit mostan restelle érettem hagynia.”
164. Nem tűrheté még is, de visszafordula,
Testét apolgatja és csókolja vala,
655 Mely nehezen lélek az testet elhagyja,
Ily szíve szakadva tőle nem válhatna.
165. „Bizonynal jól tudom, én édes szerelmem,
Néked is ez nehéz, hogy nem láthatsz engem,
Mind hiában annyi fáradságod léssen,
660 Töltsd azon ki bosszúd, ki árulód léssen.”
166. Az inas is immár ugyan szánja vala,
Költeni nem meri, mert igen fél vala,
Az szép leány viszont inasnak így szóla:
„Beszéld meg uradnak tőlem hallott szókat:

634 CS beszédimet δ beszédemet 636 CS érted életemet δ az én életemet 637 CS földről leány δ leány földről 638 CS R Nyoszolyára s Nyoszolyába 639 CS serkengette δ serkengeté 647 CS adom δ adtam 648 CS R fia s rabja 656 δ Ily CS Így [Sh. ?] 659 CS annyi δ ennyi 664 CS Beszéld meg Uradnak tőlem hallott szokat R Beszéld meg uradnak mit hallottál vala s Ez szeretőjének őhozzá tanácsa

- 665 167. Az kisebbik szegről vegye le szablyáját,
Az nagyobbikára akassza ő kardját,
És így kitöltheti bosszúmat s bosszúját,
Ha abból fogadja szeretője szavát.
- 670 168. Mert ha eddig régen oda tette volna,
Vélem eddig régen beszélhetett volna,
Kedve szerint vélem mulathatott volna,
Én is ennyi bura nem jutottam volna.”
- 675 169. Az inas eszében ezt nem vette vala,
Az leány elmenvén, urához járula,
Szokott orvossággal urát felserkenté,
Könyve miatt teste mind azon víz vala.
- 680 170. Monda: „Ím, úristen, mint megverítéztem!”
Az inasa monda: „De nem verítéztél,
Hanem szép szeretőd áztatott könyvével.”
„Mit monda, jó szolgám? Hogy nem költöttél fel?”
171. „Miért mondod, uram, hogy nem költöttelek?
Földről szeretőddel ide emeltelek,
Ez ideig véle mind itt könyveztelek,
De ha fel nem keltél, róla mit tehetek?”
- 685 172. Leánynak keserves beszédit számlálá,
Kin az szép Árgirus ugyan elájula,
Az szép leányt ő is sokáig siratá,
Életét nem szánja, magát halni adá.
- 690 173. Monda: „Megérdemlem érette az halált,
Hogy én el nem hagytam érette álmomat.”
Inas monda ismét: „Halld meg az én szómat,
Az leány meghagya mondanom ily szokat:
- 695 174. Te ne igyekezzél soha őutána,
Hanem inkább térj meg atyád országába,
Innét ez országból — mert nékem azt mondá —
Hogy még az madár is nem mehetne oda.

666 R A' nagyobbikára ξ Az kisebbik szegre η Az nagyobbik szegre | R akassza e tegye az 675 R Szokott orvossággal Urát fel-serkenté e Serkentő kenővel felköltötte vala 679 e Hanem szép szeretőd áztatott könyvével R Te szép szeretőd könyvétől nedvesedtél 680 e Mit monda R Monda oh 685 e számlálá R számlálja 687 e siratá R siratja 688 e adá R adja 689 e érette az halált R érte haláloamat 692 e Az leány meghagya mondanom ily szokat R Meg-mondom tenéked az én tanátsomat

175. Homályos beszéddel végre monda ily szót:
Az kisebbik szegről levegyed szablyádat,
Az nagyobbik szegre függeszsed kardodat,
700 Ha bosszút bosszúval állani akarsz.
176. Mert hogyha eddig is oda tetted volna,
Az te szeretőddel beszélhettél volna,
Minden kívánságod bétölthetted volna,
Ő is ennyi bűját nem szenvedte volna.”
- 705 177. Árgirus inasa azt gondolja vala,
Hogy otthon szablyáját nem jó helyen tartja,
De az bölcs Árgirus ottan azt megtudá,
Hogy inasa volna néki árulója.
- 710 178. Az ő kardját ottan nyakában megfogá,
Nagyobbik szegnek az ő nyakát alítá,
Inasának nyakát kisebb szegnek tudá,
Hüvelyéből kardját azontól kirántá.
- 715 179. „Most vészem eszemben, hogy te vagy árulóm,
Az én szeretőmtől voltál te megfosztóm,
Az ő szépségétől távol elszakasztóm,
Hogy én kegyesemet többé nem láthatom.
180. Jóllehet énnékem érte meg kel halnom,
Néked is akarom halálotat látnom,
Tőle megfosztottál engem, jaj mint szánom,
720 Nem látom már többé szegényt, jaj mint bánom.”
181. Néki megbeszélé keserven inasa,
Ő álnok asszonya mint megcsalta volna:
„Gazdag uraságot nékem ígért volna.”
Keserves Árgirus nékie így szóla:
- 725 182. „Nem volt-é énnékem tereád nagy gondom?
Senki kívületted nem volt uti társom,
Köz lett volna veled minden uraságom,
Jaj mint vesztél engem, de majd bosszúm állom.”

700 s bosszút R bosszúd 710 s Nagyobbik szegnek az ő nyakát R Az ő nyakát nagyobbik szegnek 712 s Hüvelyéből R Hüvelyből a' 713 s hogy te vagy R voltál nagy 715 R távol s voltál 721 ζ keserven R kesergven η keserves 726 s Senki kívületted nem volt uti társom R Földön kívületted nem volt jobb barátom

183. Azonban ő kardját kezében ragadá,
 730 Inasa térdeplék, az fejét elcsapá,
 Az szállásra menvén asszonyt megátkozá,
 Szörnyű átok alatt leányostól hagyá.

SECUNDA PARS

1. Halljuk meg immáron sok könnyhullatását,
 Kegyetlen kösziklák között bujdosását,
 735 Az halál torkából megszabadulását,
 Bujdosása után való vigasságát.
2. Másod napon reggel bánattal felkele,
 Sok könnyhullatással városból kiméne,
 Nincsen már sehová semmi reménysege,
 740 Keserűnek tetszik világban élete.
3. Iszonyú kegyetlen havasokon mégyen,
 Hol lenne halála, ő csak azt keresné,
 Egy szép forrás mellett ő maga leüle,
 Ily keserves sírást ő magában kezde:
- 745 4. „Jobb holtom énnékem, hogysemmint életem,
 Nem láthatom többé már az én szeretőm,
 Kiért én nem szánom letenni életem,
 Általutóm rajtam az ennen fegyverem.
5. Ó, édes vén atyám és szerelmes anyám,
 750 Kiket hitetlenül hagytam országomban,
 Az én gyilkosomat csak vélem elhoztam,
 Édes rokonimat bezzeg messze hagytam.
6. Légy egészségben már, szerelmes két bátyám,
 Kikkel én az kertben szerencsét próbáltam,
 755 Nap és az Hold, kiknek világánál jártam,
 Átkozott nyoszolya, azhol elaludtam.
7. Légy te egészségben, én édes szerelmem,
 Jaj, ez idegen föld majd megemészt engem,
 Keserűnek tetszik világban életem,
 760 Szerelemnek mérge majd megemészt engem.

746 L2 mar az en szeretöm ő az én víg szerelmem 748 L2 raytam az ennen ő majdan rajtam én
 749 L2 es szerelmes ő szerelmes vén 753 L2 R egességben mar e jó egészségben 755 L2 à Hold kik-
 nek ő Hold akinek 756 L2 el ő én 757 L2 Legy te egességbe en R Te-is egességben légy ζ Légy jó
 egességben én N Légy egességben tés én B Légy egességben te-is én

8. Én szép fejr testem, kit gyengén tartának,
Az fúvó széltől is megoltalmaztanak,
Hol az te koporsód? vadak elszagatnak,
Ki temet el téged, vallyon s kik siratnak?

- 765 9. Légy egészségben már, én utolsó napom,
Melyen ez világból leszen kimúlásom,
Én utolsó órá, melyen elaluszom,
Ez csorgó forrásnál majd leszen halálom.”

- 770 10. Kardjának az végét az földre bocsátá,
Hegyt oldalában szíve aránt tartá,
Az által hogy esnék hirtelen halálban,
Azonban énekszót az erdőben halla.

- 775 11. Hirtelen tekintte, egy szép leányt látá,
Ugyan megrettene, viszontag felállá,
Mert istenasszonyak ötet véli vala,
Az ő szépségében álmélkodik vala.

- 780 12. Tündérleány volna? — őtőle megkérde,
Ő is kérdésére dolgát megbeszélé,
Keservesen tőle ő jövődőt kérde,
Melyre az szép leány ezképpen felele:

13. „Mostan, te szép ifjú, meg ne öld magadat,
Dolgaidnak várjad jóra fordulását.”
Ő magában viszont ismeg így szóla:
„Jobb holtom, hogysemmint éltem ily nagy búban.

- 785 14. Napról napra, látom, öregbül bánatom,
Jobb az én testemből lelkem el-kimúljon,
Ez keserves világ hogysem így gyötörjön.”
Szabljáját kirántá, hogy többé ne éljen.

- 790 15. Iszonyú ordítást azontól ott halla,
Az melynek miatta haja feláll vala,
Azt alítja vala, sárkány és oroslán
Egymásra találván vának az barlangban.

778 L2 dolgat ő néki 784 ő éltem L2 életem [Sh., szótagszámtöbblet.] 789 L2 azontól ő azon-
nal | L2 ott halla R ő halla e meghallá 792 L2 találva ő találak

16. Monda ő magában: „Ki magát megölné,
 Isten országának lakója nem lenne,
 795 De jobb nékem — úgy mond — az barlangban mennem,
 Hadd szagassanak el oroszlánok abban.”
17. Hogy elközelgete, tekintvén barlangban,
 Hát három ördögfi nagyon vínak abban,
 Azokat megkérde, hogy mi dolgok volna,
 800 Ifjú Árgirusnak így felelték vala:
18. „Egy atyától valók mi mindhárman vagyunk,
 Az atyánktól maradt örökségen vívunk,
 Egy ostor, paláston s egy bocskoron vívunk,
 Ez három jószágon mi meg nem alkhátunk.
- 805 19. Az bocskor s palástnak oly ereje vagyon,
 Hogy azki ezekben felöltözvén vagyon,
 Háromszor ő magát az ostorral sujtván
 Azt mondja: ott légyek, azhol én akarom,
20. Minden kétség nélkül azonnal ott leszen,
 810 Hogy ha dolgaiban bátorságos leszen,
 Nem de nem méltó-é haragudnunk ezen,
 Kinek egymás nélkül semmi haszna nincsen?
21. Középső öcsénknek hagyott ily hatalmat,
 Valamikor akar, minket leszállíthat,
 815 Azmely miatt vallunk sok bosszúságokat,
 Lássad, édes bátyám, te ítélj igazat.”
22. „Atyafiak vagytok, mit vítok? — azt mondá —
 Hallgassatok reá az én mondásomra,
 Én majdan titeket igazítlak jóra,
 820 Az kitek érdemli, annak ítélem ma.”
23. Háromfelé három nagy hegyet mutata,
 Hogy azki először onnat vissza jutna,
 Az hasznos jószágot mert ő annak adná.
 Hallván futamának, készek lőnek hozzá.

795 L2 R az barlangba mennem e mennem az barlangban 799 L2 R dolgok e dolog 801 L2 mi mind harman ő mind az hárman 810 γ dolgaiban L2 dolgaimban [Sh.] 820 L2 L3 Az kitek R Mellyitek K Amellyitek N A' mellytek B Amellyik

- 825 24. Az bocskort lábára, palástot vállára
Felvévén az ostort markában szorítá,
Háromszor ő magát sújtá, és így szóla:
„Hipp hopp szeretőmnél legyek!” — ő azt mondá.
- 830 25. Mint sebes ellőtt nyíl, földről ragadtaték,
Míg visszatérének, mindaddig viteték,
Hallhatatlan messze hirtelen távozték,
Szerencse szegénynek ilyen jó adaték.
- 835 26. Középső ördögfi mihelyt haza jutta,
Megtudá Árgirust hogy ő elment volna,
Ő tudományával szegényt leszállítá,
Egy nagy hegy oldalán földre esett vala.
- 840 27. Hallhatatlan messze hirtelen ment vala,
Mert immár utána nem mehetnek vala,
Keserves Árgirus ő magát siratja,
Még csak madarat is ő nem láthat vala.
28. Magában gondolá, hogy hegyre felmenne,
Nagy keserves szemmel mindenfelé néze,
Magát az halálnak mindjárást ereszté,
Azonban az hegynek egyenest erede.
- 845 29. Szintén kenyere is már elfogyott vala,
Egy kis pogácsája turbájában vala,
Éhségét gyökérrel ő enyhíti vala,
Teljes harmad napig el-feljutott vala.
- 850 30. Drága nagy szép várat láta hegy tetején,
Kinél soha szebbet nem látott éltében,
Akará, hogy ez vár felé közel menjen,
Egy szép leány jöve várból eleiben.
- 855 31. Mindjárt megisméré, hogy Árgirus volna,
Asszonyához leány mindjárt futott vala,
„Ihol jó Árgirus, asszonyom!” — azt mondja,
Mely szóra az asszony mindjárt arcul csapá.

826 L2 R Fel-vévén a Felvévő 828 L2 szeretőmmel ő szeretőmmel 829 L2 sebes el lőtt R a' sebes lőtt a sebesen lőtt 832 ő ilyen L2 igen 836 L2 oldalan ő oldalban 842 a néze R nézne 844 a egyenest R örömet

32. „Vajjon s ki hinné el, mit hazudsz előttem?
Csak álmodban láttad, azt inkább elhittem.”
Más szolgálója is ez híren kifuta,
860 Látá, megisméré, örömmel megtére.
33. „Asszonyom, szeretőd ihol jó!” — így szóla,
Annál is szörnyebben asszony arcul csapá,
Harmadik futamék, az is őt meglátá,
Asszonyhoz béméne, ilyen szokat szóla:
- 865 34. „Az te szép szeretőd ihol jó, asszonyom!”
Azt is arcul csapá, nagy haraggal mondván:
„Megbolondultatok ti, amint arányzom,
Vagy tréfás társtoknak alítotok, látom.
35. Lehetetlen dolog, hogy ő ide jőne,
870 Az emberi nemzet ingyen se remélje,
Ha szárnya volna is, gond volna jőnie.”
Leányok kiáltják, hogy bizony ő jőne.
36. Ő maga negyedszer kétséggel kiméne,
Mihelyen meglátá, ottan megisméré,
875 Fáradt tagját látá, rajta keserüle,
Ő sok bujdosásán megesék az szíve.
37. Kiterjesztett kézzel nyakára borula,
Nagy öröme miatt ugyan nem szólhata,
Gyenge lágy ruháját könyvével áztatja,
880 De szíve sokára meg helyére állá.
38. „Hogy érdemlettem ezt — mondá — szép virágom,
Én édes szép rózsám, nagy szép Árgirusom?
Kész vagyok ma érted halált megkóstolnom,
Ugyan is nagy sokszor volt immár szándékom.”
- 885 39. Egymás szeretők közt mely szokott lennie,
Egyik az másikkal nagy soká beszéle,
De hogy az senkinek már nehéz ne lenne,
Csak rövid beszéddel minden ember értse.

866 ε mondván R monda 875 R Fáradt tagját ε Fáradtságát 883 R ma smár 886 R soká
ε sokat

TERTIA PARS

- 890

1. Ifjat megölelé, házában bévivé,
Minden szerencsáját néki megbeszélé,
Minden fáradságát csak semminek véle,
Az szép gyenge szűzzel játszadozni kezde.
- 895

2. Csattogó szerszámok az várban valának,
Kiktől zeng piaca széllyel az városnak,
Világos paloták ékesen ragyognak,
Aranyos csikorgók naptól csillagoznak.
- 900

3. Drága szép ékes kert ott az várban vala,
Szép ékes folyóvíz az kertben foly vala,
Fénylik az közepin az Venus temploma,
Szép aranyból csinált Belona oltára.
- 905

4. Sűrű szép virágok, árnyékos fák között
Az Ammon istennek kedves szép énekét
Hangos szóval mondja Venusnak serege,
Mint angyali szép szó hallatik zengése.
- 910

5. Ebben szép Árgirust egyedül bévivé,
Mint az szép Diána, úgy mégyen előtte,
Virágos fák alatt vannak leülésben,
Holott szép Árgirus gyakran dől ölében.
- 915

6. Szép vetett nyoszolyák az kertben valának,
Hol egyen s hol másan nagy szépen nyugosznak,
Lágy ruhájok szélről lassan ingadoznak,
Mind az ketten szépek, nagy örömben vannak.
- 920

7. Néha ott elmenvén csípdes szép violát,
Nagy gyakorta ismét az ő szép mátkáját,
Keszkenő szélivel illeti orcáját,
Különb-különb féle rózsákat mutogat.
- 920

8. Sok vigasság után kertből kijövének,
Örömben szerze gazdag lakodalmat,
Hozzája hasonló tündér asszonyokat
Házához hívata, kikkel vigadának.

896 L3 R tsikorgók s vitorlák 898 L3 R a' kertben foly vala s ott az kertben vala 917 R ki-jövének s kísétálnak

9. Mikoron mindnyájan asztalnál volnának,
Senki nem bánkódik, mindnyájan vigadnak,
Egy nagy bánat éré szívét Árgirusnak,
Szemben ülven az szép leány mátkájának.
- 925 10. Az vigasság közben ötet arcul csapá,
Az leány nem szóla, csak fejét lehajtá,
Ismét vigasságban ő magát foglalá,
Másodszor is ifjú leányt arcul csapá.
11. Asszony barátitól ugyan megszégyenlé,
930 De mégis nem szóla, csak fővel tekeré,
Harmadszor is ifjú leányt arcul üté,
Néki így felele, tovább nem tűrheté:
12. „Te Árgirus, azért fáradtál-é értem,
Hogy vendégim előtt így gyalázz meg engem?
935 Szégyennel illessed én királyi fejem?
Mondjad okát mostan énnékem, édesem.”
13. Az leánynak szeme könyvben forog vala,
Árgirus is rajta úgy kesereg vala,
Szép ékes beszéddel néki így szól vala:
940 „Majd megmondom okát, szívem, hallgass reá:
14. Atyámat, anyámat éretted elhagytam,
Gazdag országomtól nagy messze távoztam,
Az te szerelmedért nagy messze bujdoztam,
Veszedelmes helyen nagy sokat forgottam.
- 945 15. Mikor már házadhoz közel jöttem volna,
Három szép szűzleány előmben jött vala,
Kik felőlem néked jó hírt mondnak vala,
De te mind az hármat arcul csaptad vala.
16. Az mely lehetetlen dolognak azt vélted,
950 Hogy én jelen lennék akkor teelötted,
Mindaddig, az míglen nem láttál engemet,
Negyedszer úgy jövéll látni személyemet,
17. Olyan lehetetlen dolognak én vélem,
Hogy megharagudnál, immár nem ítélem,
955 Tudom, hogy egyaránt gyötör az szerelem,
Semmi haragodat ebből nem remélem.”

18. Monda az szép leány: „Árgire, szerelmem,
Most látom, gonoszból hogy nem ütél engem,
Ezzel nem kisebbül az én emberségem,
960 Sőt inkább öregbül az én tisztességem.
19. Nagy szép szeretettel élének egymással,
Sok bujdosás után szép nyugodalommal,
Az sok bánat után jeles vigasságban,
Senkitől nem félnek, vannak bátorságban.
- 965 20. Nincs már Árgirusnak semmi fáradsága,
Annyi bujdosását csak semminek tartja,
Mert az mit kívánt volt, már ölében tartja,
Az mikor kívánja, szintén akkor látja.
- 970 21. Az tündérleánynak sem búsong már szíve,
Helyén vagyon immár bujdosó elméje,
Minden bánatjának vagyon immár vége,
Ez históriának is légyen immár

VÉGE

957 ε Monda R Szólla 963 ε vigasságban R vigassággal 964 ε bátorságban R bátorsággal 972 R
immár ε már [Szótagszámhiány.]

ISMERETLEN SZERZŐ

EURIALUS ÉS LUCRETIA HISTÓRIÁJA

Ad notam:

Időd szép virágát, termeted szépségét szívem miért hervasztod
[Bánat keserűség...]

PRIMA PARS

1. Sok erős vitézek, bölcsék és királyok szerelem miatt vesztek,
Ifjak, szép leányok sok mérges nyilai miatt megemésztettek,
Országok pusztultak, városok és várak mind földig letörtettek.
- 5 2. Parisnak öröme Priamus királynak birodalmát elveszté,
Troját eltörété, Hectort levágatá, királyt is megöleté,
Ilion országának minden tartományit ellenség kézben ejté.
3. Egy pogány asszony is Sámsonnak elméjét oly igen megvakítá,
Az ő mondhatatlan erejét elvévé s szemét kitolattatá,
Ő magát is végre pogányokkal össze az föld alá borítá.
- 10 4. Szent Dávidnak fia, bölcs Salamon király Istennél kedves vala,
De Fáraó király leánya szerelme miatt bálványt imáda,
Mindenféle renden az vak szerelemnek vagyon ilyen hatalma.
5. Sokakról szólhatnak, kiknek példájokról lehetne több beszédem,
De most kiváltképpen két ifjú személynek szerencsáját éneklek,
15 Kikben mérges voltát igen megmutatá az kegyetlen szerelem.
6. Egyik Eurialus, másik Lucretia, mind az kettő szép vala,
Tűrhetetlenképpen egymás szerelmére felgerjedtenek vala,
Kinek sebes tüze miatt végezetre az egyik meghalt vala.
- 20 7. Azért most öt részre beszédemet rólok és az éneket osztom,
Az első részében az ő szerelmeknek indulatját megmondom,
Azután egymásnak küldött leveleket más részében megírom.

1 A: vitézek α férfiak 2 K soc mérges nyilai miatt meg emésztettek F γ mérges nyilak (D *niai* sh.) miatt
F L meg emésztettek D meg emésztettek [Szótagszámbírány.] 6 α Ilyen | F L orszaganak K szép
országna D országoknak | F tartományit β tartományát 8 F eluij s szemét ki tolatatta β elveszté
szemeit kifolyatá 11 F leania β leányi 12 F Ille β ily nagy 13 β kiknek F kinek 15 F mutatá β mu-
tatja 19 F az β ez 20 F meg mondom β megírom 21 F meg írom β megmondom

8. Sok szerencséjéről és nagy szerelméről két részében éneklek,
Utolsó részében szörnyű haláláról az asszonynak beszélek,
Ha reá hallgattok, szerelem hatalmát ebből megérthetitek.
- 25 9. Mikoron először Sénás városában Zsigmond császár ment vala,
Drága készülettel és nagy tisztességgel ötet fogadták vala,
Szent Márta temploma mellett egy palotát néki szerettek vala.
10. Ceremóniáknak végezése után az templomból kilépék,
Mentében négy asszony, egymáshoz hasonlók, előtte megállapék,
30 Azoknak szépségét császár hogy meglátá, lováról leugordék.
11. Ő ideje szerint jóllehet az császár immár ifjú nem vala,
De az bujaságra természeti szerint gyors és hajlandó vala,
Az szép asszonyokkal való nyájasságban ő gyönyörködik vala.
12. Asszonyok köziben magát elegyítvén fordula szolgálhoz,
35 Kérdi, hogy ha láttak valaha éltekben hasonlót asszonyokhoz?
„Meghaladták — úgymond — az emberi képet, hasonlók angyalok-
[hoz.”
13. Asszonyok ezt látván szemeket az földre legottan lefüggeszték,
Szemérmetséggel az ő szépségeket inkább megékesíték,
Ő tekintetekkel Zsigmond császár szívét igen megsebesíték.
- 40 14. Termettel, orcával, ruhával ezek közt Lucretia szebb vala,
Ki még húsz esztendőtt ő ideje szerint meg nem haladott vala,
Camillák nemzete, néki Menelaus méltatlan ura vala.
15. Ennek állapotja magasb az többinél, haja bőséges vala,
Aranyban, kövekben annak kötözése és arany színű vala,
45 Szép magas homloka semmi semergéssel nem rútíttatott vala.
16. Szemöldöke néki-kézij módra hajlott, szeme fekete vala,
Orra szép egyenes, teljes rózsza színű piros orcája vala,
Klárís szín ajaka, fejjér apró foga, szép kicsiny szája vala.
17. Örvendetes szava, ékesen szólása, tisztességes tréfája,
50 Mindeneknél kedves, ifjakkál szerelmesb soknál ő nyájassága,
Nem félénk, sem merész, de nagy mértékletes minden maga tartása.

22 F zerelmekreöl β örömeokröl 26 F es nagi tizteseggel β csoda nagy örömmel 27 β szerettek F keszitetec [Szótagszámtöbbllet.] 30 β hogy meglátá F mikor latta 42 K Camillac nemzete F kj miat nemzette D Kimillak nemzete L Ki nagy Nemböl vala | β néki Menelaus F Menelaus niekj 43 β állapotja magasb az többinél F az teöbinil Allapatia magasb 44 β kötözése és F cöltezise zep 46 K L kézij F D ekes | β szeme fekete F fekette szeme 48 A: szín α színű 50 F D szerelmesb K L szerelmes | F soknal cö β sokaknál 51 F nem β Sem | F maga tartasa β dolgában vala

18. Arany, gyöngy és ezüst, szép drága kövekkel ruháját ékesítik,
Császár udvaránál nagy sok fő emberek csak öt emlegetik,
Valahová térül, mindeneknek szemek őreá fordítatik.
- 55 19. Udvar népe közé egy szép ifjú legény Franciából jött vala;
Eurialus neve, gazdag nemzetsége, de közép ember vala,
Harminckét esztendő, szép ékesen járó, teljes orcájú vala.
20. Maga viselése, egyenlő erkölce császárnál igen kedves,
Szolgákkal, szerszámmal, lovakkal, ruhákkal az ő szállása teljes,
60 De szerelem ellen azzal is nem lehet erős és győzedelmes.
21. Nem sok idő múlván, látván ezek egymást felette megkedvelék,
Jóllehet szerelmét sem egyik, sem másik egymásnak nem jelenték,
De az felgerjedt tüzet sokáiglan ők el nem fedezheték.
22. Egymással sokáig beszéddel, szólással össze nem férkeztenek,
65 Mert mind nemzetséggel, nyelvvel és szólással egymástól különböztek,
Csak tekintésekkel és az ő szemekkel egymással beszéltenek.
23. Megsebesült szívvel, felgerjedt elmével Lucretia búskodik,
Házasságát látja, urát nem szereti, szüntelen gondolkodik,
Sem éjjel, sem nappal az szerelem miatt elméje nem nyughatik.
- 70 24. „Semmi gyönyörűség nincsen én uramban — ő magában azt mondja —
Gyűlölséges szava, sok ölelgetése, kedvetlen csókolása,
Jövevény ifjúnak csak tekintése is nálam felül haladja.
25. Az felgerjedt lángot oltsd meg most magadban, ha lehet, Lucretia!
Vajha az lehetne, bizony az én szívem nem volna búskodásba,
75 De szokatlan erő akaratom ellen elmémet háborgatja.
26. Tudom, mi volna jobb, de most az gonoszbat kell énnékem követnem,
Jövevény emberrel, ó, én búsult szívem, mi közöm vagyon nékem?
Miért hogy idegen országbéli ágyra gerjede az én lelkem?

52 F ezeöst zep draga köveekkel K ezüst nagy szép drága kövec D ezüstös draga kövecek L ezüst nagy szép kövekkel 54 F mindenecc szemec β mindennek szemei 55 F Vduarnepe közj K Vduar népe köszte γ Udvara népe közt 58 F erkeölche β erkölcsű 59 β lovakkal F Arannial 60 F azzal es β ezekkel | F erős és β azért ő 61 F latuan β láták 62 β szerelmét sem egyik sem másik F sem eddic sem masic szerelmit 64 F ferkeztenec β férhetének 65 F keölembeztec β különböznek 66 F besziltenecc K beszélhetnec γ beszéltenek 68 F Hazas voltaát Lattia Vrat nem szeretj β Urát nem szereti házasságát látja 72 F tekintiseis nalam feleöl β tekintete is nálam feljebb 73 β magadban F elmidben 74 F Vaiha az β Vajha ez | F volna β lenne 75 F ellen β nélkül 78 β Miért F kijrt | F agira K ághra D arra L [Átírva.] F leölkeöm β szívem

27. Nem de nem adhat-é ugyanezen föld is, ki kedvemben lehessen,
 80 Hogyha az én szívem mostani uramtól ilyen igen idegen?
 De képe, termete szép Eurialusnak szüntelenül szívemben.
28. Kit nem indíthatna ifjú szép orcája, vitézi állapotja,
 Ki az én szívemet bizony kelleténél feljebb álthatotta?
 Majd kétségben esem, ha ő is szerelmét énhozzám nem mutatja.
- 85 29. Nem tudok mit tennem. Elárulhatom-é az én tisztaságomat?
 Valamely idegen férfirra bízam-é titkomat és magamat?
 Ki ha megun engem, más leányt szeret meg, elhagyja én ágyamat.
30. De nem azt mutatja ékes ábrázatja, víg és nemes erkölcsé,
 Valami csalárdság, kit kellene félnem, hogy őbenne lehetne,
 90 Ottan megeskütöm, hogy én szerelmemet soha el ne felejtse.
31. Nem félek bizonynal, minden késedelmet majd kivetek szívemből,
 Az én szépségemet mert ő is szereti, látom tekintetiből,
 Vagy itt marad vélem, vagy véle elviszen, ismerem erkölcséből.
32. Vajjon elhagyjam-é férjemet, anyámat, az én kedves hazámat?
 95 Ne engedje Isten, hogy én cselekedjem ilyen nagy gonosztságot!
 De kegyetlen anyám gyakorta megbántja az én vigasságomat.
33. Férfi nélkül pedig örömesben lennék, hogynem urammal élnék,
 Hazám ott lehetne, hol Eurialussal kedvem szerint élhetnék,
 De viszontag hitem és én nemzetségem nagy kisebbségben esnék.
- 100 34. Mit árthat énnékem, kit ingyen sem hallok, az községnek beszéde?
 Azki hitét, nevét felette őrizi, nincs semmi merészsége,
 Nem újonnan történt, és nemcsak énrajtam ily dolognak kezdete.
35. Szép Ilonát Paris akarhatja nélkül el nem vihette volna,
 Medeát az Iason Colchis szigetiből ki nem hozhatta volna,
 105 Az sokaság között ha én is vétkezem, senki nem csodálhatja.”
36. Azképpen sokáig az szép Lucretia magában tusakodék,
 De az szerelemtől minden okossága végre megvakították,
 Eurialusnak is hasonlatos lánggal elméje gyötretteték.

80 F az en ziuem β én szerelmem 81 β szüntelenül F szeöntelen eöl [Th.] 83 F bizonj keletinel felieb β kelleténél feljebb immár 84 K ha ő is F eös ha γ ha édes 87 F megh un β megcsal 94 F D hazamat K L házamat 98 F γ Hazam K Házam 99 F K hitem D L hirem 101 F hitit neuit fölette β hírét nevét felettébb 104 F L Colcos K Colchus D Kalkos | F ki β el 106 F Az kepen sokaig az zep Lucretia magaban β Igyen Lucretia az ő elméjében sokáig 107 F megh uaketatek β meggyö-zettetéek

- 110 37. Császár udvarának mellette szép háza Lucretiának vala,
Másfelől mellette csak közel hozzája Eurialus szállása,
Udvarban mentében asszonyt az ablakról mindennap jól láthatja.
38. Naponként szép kövér pejlován ház előtt önnönmagát hánytattja,
Az császár előtt is gyakorta szemeit ablak felé fordítja
Kiből szerelmeket ő maga is császár eszében vette vala.
- 115 39. Azkik ezt mondani szokták, bizonyára nincs azokban hamisság,
Hogy az szegények közt alacsony házakban lakhatik az tisztaság,
Drága palotákban szemérmertességet nem tarthat az gazdagság.
40. Valaki mindenkor kedve szerint lakik, szüntelen szomjúhozik,
Jelen valót megun, megtiltott dolgokra gyakorta igyekezik,
120 Mert az jó lakástól az gonosz kívánság inkább felgerjesztetik.
41. Igyekezik vala kivetni szerelmét szívéből Lucretia,
Kért ő házában, hogy maga lehetne, bérekeszkedik vala,
De mihelyt meglátá ifjat, az megaludt láng ismét fellobbana.
- 125 42. Gyakran gondolkodik, kinek nagy szerelmét bátran megjelentethné,
Mert az titkon való tűz az ő elméjét sokkal inkább égetné,
Ura szolgálai közt vala egy vén ember, kinek Sosias neve.
43. Német nemzetségből igen jámbor és hív szolga Sosias vala,
Ennek ilyen módon titkát Lucretia megjelentette vala,
Mikor nagy sereggel az ő háza mellett császár bémegyén vala:
- 130 44. „Tekintsed, Sosia, mely igen szép ifjak az császár körül vannak,
Mind ez világ szerint ezekhez hasonlók bizony nem találtnak,
Ruhákkal, szerszámmal, termettel, szépséggel mindent felülhaladnak.
45. Vajha az úristen urat ezek közül nékem engedett volna,
Kiknek szépségeket ha mostan nem látnám, soha nem hittem volna!
135 De mondd meg énnékem, ha mely ezek közül ismeretedben volna?”

111 F mindennap iol lathattia K mindenkoron iol láttya γ mindenkor ő jól látja 113 F Az chaszar eleötis β Császár előtt állván | F ablak felj β az ablakra 114 F ömagais chaszar esziben vötte walla β már önnönmaga is Zsigmond császár jól látja 115 F ezt β azt | [F A bizonyára szó hiányzik; th.] ninch azokban β bizonyára nincsen abban 118 F mindenkor β szüntelen 119 β valót F voltat | F dolgokra β dologra 121 β szerelmét kivetni szívéből F zuiibeöl kj uetnj zerelmit 122 β Kért ő házában hogy azt megolthatná (γ hogy maga lehetne) berekeszkedik vala F hazban rekezkeduin mar az Cupidonac teözit megholtia valla 123 F Iffiat az megh allut lang ismet β az megaludt szikra újonnat 125 F tűz β láng 126 β vala egy vén ember F egi vin ember valla 128 F illen modon titkat Lucretia β az ő titkát ilyen módon asszony 129 F mellet β mellől 134 F L Kiknek K D Kinek 135 F L kezeöl K D között

46. „Sokat ezek közül ismerek, asszonyom” — az szolgálta azt felelé.
Az Francia-beli Eurialust is megkérdi hogyha ismerné.
Sosias azt monda az ő asszonyának, hogy azt is jól ismerné.
- 140 47. Szóla Lucretia: „Tudom jámborságod, hogy nem mondd senkinek,
Megvallom tenéked felgerjedett tüzed ehhez nagy szerelmemnek,
Jelentsd meg őnéki, kérlek, hozzá való akaratját szívemnek.”
48. Felele az szolgál: „Mit hallok tetőled? gonoszság az, asszonyom!
Nemhogy megművelném, de még elmémben is bizony én nem bocsátom,
Az én vénségemre, higgyed, én uramat soha el nem árulom.
- 145 49. Inkább ezen kérlek, tekintsd meg nemzedet, győzd meg te szerelmedet!
Most még igen könnyen az újonnan indult tüzet megenyhítheted,
Ki hogyha felgerjed, semmi orvossággal eleit nem veheted.
50. Az szeretet soká titkon nem maradhat, önnönmaga kiterjed,
Ha urad megtudja, gondold meg erkölcsét, mit cselekeszik véled!”
150 Monda Lucretia: „Hallgass, én urammal szívemet ne ijesszed.
51. Ki haláltól nem fél, meghiggyed, Sosia, nem retteg más dologtól,
Valamit énréám hozand az szerencse, el kell szenvednem attól,
De meg nem szűnhetem, igazán megvallom, az én kívánságomtól.”
- 155 52. „Mit vesztet magadat — felele Sosias — szégyenítet nemzedet.
Csak tenéked lészen te nemzedetid közül parázna asszony neved,
Gondolatod pedig sok őrző szemektől talán véghez sem vihedd.
53. Melletted vén anyád, férjed és leányid szüntelen veled vannak,
Urad háza népe és jámbor szolgálai soha el nem távoznak,
Ha ezek hallgatnak, az kövek is reád és az ajtók kiállnak.
- 160 54. Ha senki tenéked őrződ nem volna is, látja Isten dolgodat,
El nem szenveded ő, ha te meg nem szűnöl, gonosz gondolatodat,
Gondold meg uradat, ne rútítsd magadat, tartsd meg tisztaságodat!”

136 F azt β így 137 F Az franciabeli Eurialust is megkérj K De az Frantziabol való Eurialust γ Pannoniabeli Eurialust ismét 141 F Jelench meg őnekj β Jelentsd meg néki 143 F miegh elmembeis bizony en β csak szívemben is bizony bé 146 β megenyhítheted F megh enhetened 148 F önenmaga β mert őmaga 149 F mit cheleszik [Th. *chelekeszik* helyett.] β mint cselekedik 151 F Sosia β Sosias 154 β Mit vesztet magadat felele Sosias F Felele Sosias mit vesztet magadat 155 F kezeöl β között 156 β szemektől F zemely közt | β vihedd F viszed 158 F Vrad β Uram | F soha β tőled 159 β kövek is F keő falok 160 F lattia β tudja 161 β El nem szenveded ő F Eő elnem szenvedj | F ha te megh nem szönel gonosz gondolatodat β hogyha el nem hagyod gonosz gondolatodat

55. Asszony ezt felelé: „Azt igazán mondod, szerelmes atyámfia,
De az uralkodó megdühödött szerelem szívemet háborgatja,
165 Tudván az gonoszra akaratom ellen hanyatt-homlok indítja.
56. Nagy sokat magamban róla gondolkodtam, ellene tusakodtam,
De nem volt mit tennem, fejemet immáron alája hódoltattam,
Kérlek, ne hagyj engem, légy segítség ebben, azmit most reád bíztam.”
57. Nagyot fohászokdék Sosias ezt hallván, monda Lucretiának:
170 „Az én gondban fáradt vén fejemért szólok mint bízott asszonyomnak,
Ne veszed híredet, enyhítsd meg elmédet, tartsd meg nevét uradnak!”
58. Monda: „Megfogadom szódat, nem hagyom el még szemérmességem,
Meggyőzőm halállal az én szerelmemet, hogyha el nem rejthetem,
Vassal vagy méreggel én tisztaságomat talán megőrizhetem.”
- 175 59. Igen megijede Sosias ezt hallván, monda, hogy: „Nem szenvedem!”
Szóla Lucretia: „Ha én elvégeztem, te meg nem tilthatsz engem,
Erre sok fő asszonyemberek példája int és vezérel engem.”
60. Látván ezt az szolgál, semmit asszonyánál hogy beszéde nem fogna,
Monda, életére, hogynemmint hitére már nagyobb gondja volna,
180 Fogadá, hogy mennél hamarább találná, Eurialusnak szólna.
61. Ezzel felgerjedett elméjét asszonynak jó reménységre vivé,
Az ő fogadását csak szóval ígéré, de bé nem teljesíté,
Hogy halogatással asszonynak szerelmét ő megkisebbitené.
62. Nagy sok ideiglen asszonyának szívét reménységgel táplálá,
185 De hogy hazugságban immár ne maradna, az ifjúhoz indula,
„Ó, mely igen szeret egy asszony tégedet!” — Őnéki csak ezt monda.
63. Kérdezkedésére annál többet néki Sosias nem felele,
Eurialus őtet, honnét jött és ki volt, ingyen sem ismerheté,
Hogy szép Lucretia küldte volna hozzá, soha azt ő nem vélé.

163 F Asszony ezt felele β Felele az asszony 168 K segítség ebben F segítségemben γ segítséggel [Szótagszámbírány.] 169 F L ezt K D azt 170 F mint bízott β néked mint 172 F Monda megh fogadom β Megfogadom szódat | F szódat nem hadgiom el meg K nem hagyom meg most el en D nem hagyott el engem az en L mert nem hágy-e engem én 173 β rejthetem F vitettem 174 β én tisztaságomat F tisztaságomat en 175 F megh iede β megrettene 176 β elvégeztem F vezeztem [Th.] | F tilthatsz β tarthatsz 177 F int és vezirel K vit és vezérel γ inditanak fel 178 F semmit aszonianal hagi beszéde β hogy az ő beszéde semmit nála 181 K reménységre viué F Reminsighre inche γ reménységben ejté 183 F megh küsebitenē β megkisebbitenē 184 F Aszonianak β asszonynak ő 185 β ne F nem 186 K egy asszony tégedet őneki csak eszt mondá F egi Asszony teged monda [Így, hiányosan leírva.] γ egy asszonyi állat D őnekie eszt monda L őneki csak ezt mondá 187 β annál többet F többet annál 188 F ieött es kj vott K iö, s ki volna γ jött és ki volna | F sem ismerhete β meg sem ismeré

- 190 64. De az szerelemnek kemény nyila szívét általhatotta vala,
Semmi nyugodalma sem éjjel, sem nappal néki nem lehet vala,
Titkon való lángtól belől az ő szíve megemésztetik vala.
65. Régi erősségét jól tudván, fölötte igen csudálja magát,
Szidalmazza szívét, hogy elhagyta volna előbbi okosságát,
195 Mert az szerelemnek érzi ő magában győzhetetlen hatalmát.
66. Ezt mondja magában: „Most tudom, mi légyen az szerelemnek tüze,
Kiben nagy rettegés, nagy sok gondolkodás, rövid annak öröme,
Nem tusakodhatom, mint eszemben vettem, semmiképpen ellene.
67. Illik énhozzám is, azmitől magokat királyok sem óhatták,
200 Sem bölcs Alexander, sem az erős Sámson el nem távoztathatták,
Sőt amaz igen bölcs Aristotelest is szentnek itt nem találták.
68. Herculesről mondják, hogy kardját elvetván guzsalyat vett kezében,
Hogy szeretőjének ily engedelemmel lehetne jó kedvében,
Noha őnálánál erősb vitéz nem volt az föld kerektségében.
- 205 69. Természettől vagyon hintetvén szívünkben az szerelemnek magva,
Vadak és madarak, fene oroszlánok vannak birodalmában,
Tengerbeli halak vízben sem lehetnek miatta bátorságban.
70. Az ifjakat bírja, véneknek megaludt szíveket felemeli,
Mindeneket meggyőz és szokatlan tűzzel az szüzeket égeti.
210 Hát mit erőlködöm természetem ellen most én is igyekezni?”
71. Ezeknek utána embert keres vala, ki által elvégezze,
Nisus, egy barátja, efféle dolognak csoda okos mestere,
Egy asszonyt fogada, kitől Eurialus ilyen levelet küld:

189 β soha azt ő F azt ő soha 191 F nekj nem lehet β őnékie nem 192 β belől az ő szíve F az ő szíve belől 193 F feőlette β magában 197 F öröme β élete 198 F vőttem β vészem 200 β távoztathatták F tauozhattac [Th.] 203 F engedelemmel lehetne io β engedelmével lehessen jobb 204 β Noha F Soha | F az β ez 206 F birodalmában β ő hatalmában 208 F Az Iffiakot β Ifjakat ő 209 β szüzeket F szüeket 211 F embert β módot | F eluigeze β elvégezné 212 K Nisus F Isus D Nyphus L Nymphus 213 F Egi asszont fogada kitől Eurialus illen leuelet küldé β Gyorsan egy vénasszonyt fogada, ki ilyen levelet néki vinne.

SECUNDA PARS

Argumentum

Non potuere diu validum cohibere furorem
Prodidit incensas charta manusque faces.

1. „Köszönetem után írásomban néked egészséget kívánok,
215 Hogyha én magamnak az te jó kedvedben egészséget találok,
Mert mind egészséget s mind jó reménységet én csak tőled várok.
2. Én magamnál immár Lucretia téged sokkal inkább szeretlek,
Vélem, temagad is eszedben vehetted, mely igen kedveltelek,
Megtörtött szívemnek sok fohászkodási bizonytsági lehetnek.
- 220 3. Tudom, temagad is gyakorta jól láttad az én ábrázatomat,
Netalán szántál is, látván szememből sok könnyhullatásimat,
Kérlek, vedd jó néven, ha megnyitom néked most az én titkaimat.
4. Az te nagy szépséged, kedves ékességed már megfogott engemet,
Most veszem eszemben, szerelem mi légyen, hogy láttalak tégedet,
225 Te az Cupidónak birodalma alá hódoltatál engemet.
5. Sokat erőlködtem, megvallom tenéked, hogy ezt elkerülhetném,
De nagy szépségedtől, ékes termetedtől igen meggyőztetém,
Már te rabod vagyok, fényes szemeidtől mert én megkötöztetém.
- 230 6. Nem lehetek immár soha én magamnak többé birodalmában,
Ételem, italom és gondolkodásom vagyon te hatalmadban,
Mind éjjel, mind nappal tégedet kívánlak, várlak az én ágyamban.
7. Te magad tarthatsz meg, csak te veszhetsz el is, válaszd el most
[egyiket,
Tégy választ énnékem, leveledből hogy én érthessem meg elmédet,
Beszéddel is ne légy mostan keményb hozzám, mint láttam szemeidet.
- 235 8. Nem nagy dolog, higgyed, ó, szép Lucretia, tőled azmit kívánok,
Elég leszen nékem, ha egynéhány ígét én tevéled szólhatok,
Az én levelemben tőled ennél többet bizony én nem kívánok.

215 F en magamnak az the io keduedben egesseget β vigasztalást és jó reménységet én tenálad
216 F smindt io β és mind 219 F megh szerzet β megsebhedt 220 F lattad β látod 221 F szantalis
latuan szemeimbeöl β szántad is hogy láttad szememből 223 F mar β most 224 β mi légyen F ereit |
F hogi lattalak β hogy én látlak 225 β Te F De 227 β De F Te 231 β tégedet F téged [Th.] | β
várlak az én F varlak en [Th.] 233 F leueledből hogi en β hogy te írásodból 234 A: keményb α
külömb | F lattam β látom 237 F L nem K D sem

9. Ezt ha megengeded, boldogságban élek, ha megtartod, elveszek,
 240 Immár hűségedre bízom én magamat, kit felette szeretek,
 Légy jó egészségedben, ó, én édes lelkem, talán véled lehetek.”
10. Pecsét alatt gyorsan levelet vénasszony Lucretiának vivé,
 Az önnön házában, szerencse úgy hozá, csak önnönmagát lelé,
 Kitől hozta volna, annak kívánságát hűséggel megjelenté.
11. Gonosz híre-neve az egész városban az vénasszonynak vala,
 245 Hogy ezt küldték hozzá, igen nagy szégyennek az Lucretia tartá.
 „Micsoda tégedet hozott én házamhoz, gonosz asszony? — azt monda.
12. Tisztességes személyt álnok beszédeddel hogy mersz megkísértetni?
 Nemes asszonyoknak hogy mered ágyokat te megcsúsztatni?
 Ifjaktól levelet, undok asszonyember, hogy mersz nékem mutatni?
13. Ha tisztességemet és ifjúságomat most meg nem tekinteném,
 250 Levelet senkinek soha nem hordoznál, véled azt cselekedném,
 Menj el azért mindjárt leveleddel együtt gonosz asszony, éntőlem.
14. Avagy add kezemben, hadd égessem mind el álnok iratásodat,
 Temagad siess el, míg uram meg nem lát, ne üsse meg hátadat,
 255 Többé soha ne lásd, álnok asszonyember, az én ábrázatomat.”
15. Az levelet kapá, szaggatá, tapodá, az hamuban béveté,
 Kire az vénasszony, tudván asszonyoknak erkölcsét, így felele:
 „Megbocsásd, asszonyom, mert nálad kedvesnek ezt az én szívem vélte.
16. Ha azt nem engeded, kitől hozzád jöttem, hogy ismeg ahhoz térjek,
 260 Szódat megfogadom, de meglásd, hogy kitől engem hozzád küldtenek.”
 Gyorsan visszatérek és jó reménységet vinnék az ifjú legénynek.
17. Monda: „Vitéz ifjú, légy nagy vigasságban, igen szeret tégedet,
 Hogynemmint te őtet, látom, sokkal inkább kedveli szépségedet,
 Szépen megolvasá, igen csókolgatá mind az te leveledet.

238 F boldogságban élek β boldog ember leszek 241 F levelet uen Aszonj β az levelet ottan | F uiuj β küldé 242 F hozza csak önmagát lelj β adá csak egyedül találá 243 β annak kívánságát F kiuansagat annak | β hűséggel F hűsigit 244 F az egész Városban az Vén Asszonnac β ez asszonyembernek egész városban 245 F kötik hozza igen nagy szígyennek az β küldte hozzá oly nagy kisebbségnek szép 246 β Micsoda F kichoda 247 F megh kísértetj β megkísérteti 252 F mindgiart leveledel edgiut β tőlem mindjárt leveleddel 253 F iratásodat β iratásodat 255 F álnok β gonosz 257 F érkeölchit igi β ily erkölcsét 258 F Megh bohasd β Megbocsáss F [A mert szót a másoló kihagyta.] 260 F hozad költenek K most hozzád kültet γ én hozzád küldettettem 262 F Monda uitiez Iffiu legi nagi uigasságban β Légy nagy vigasságban vitéz Euriale 263 β Hogynemmint te őtet látom sokkal inkább F látom sokkal inkább hoga nem mint te őtet 264 β Szépen megolvasá igen csókolgatá mind F ighen chokolgatta szíepen megh oluasaa most

- 265 18. Nem lőn üressége, hogy választ tehetne mindjárt kívánságodra,
De el nem múlatja, rövid nap választot ő teszen írásodra.”
Vénasszony kijöve, soha többé reá az ifjú nem találja.
19. Az elszakadozott papirost azután Lucretia felszedé,
Mindenik darabját levélnek ismegint helyére helyezteté,
270 Ezerszer olvasá, igen csókolgatá, ládájában bétévé.
20. Levélnek hol egyik, hol másik igéje szívét igen furdalja,
Végezé magában, hogy ő akaratját az ifjúnak megírná,
Ezen igékkel írt levelet vitéznek követtől küldött vala:

LUCRETIA EURIALO

- 275 21. „Hadd el, ne reméljed, azmit meg nem nyerhetsz, Euriale, szívedben!
Levéllal, követtel ne sérts meg engemet jó híremben-nevemben,
Higgyed, hogy nem találsz azok közt engemet, kiket gondolsz elmédben.
22. Nem vagyok bizonynyal, ifjú Euriale, kinek mostan alítasz,
Hogy kerítő asszonyt, tisztességem ellen én házamhoz bocsátasz,
Én életem tiszta, keress más szeretőt, mert engem meg nem csalhatsz.
- 280 23. Egyebekkel úgy élj, azmint néked tetszik, de éntőlem elszűnjél,
Semmit ne kérj tőlem leveleid által ilyen vakmerősséggel,
Tudod, hogy méltatlan ember vagy énhozzám, azért légy egészséggel.”
24. Jóllehet keménynek tetszék ez az levél ifjú Eurialusnak,
Mert különböz vala szavától mindenben az elküldött asszonnak,
285 Mindazáltal arra utat nyita nekik, írhatnának egymásnak.
25. Hűn az követnek is, kit szép Lucretia hozzája küldött vala,
De igen búskodik, hogy az olasz nyelven még szólni nem tud vala,
Az szeretet ebben igen gyorsá tévé, mert hamar megtanula.

265 F mindgiart kiüansagodra K most az te írásodra γ mostan kívánságodra 266 F rövidnap választot io leszen [Th. eö teszen helyett.] Jrasodra β hamar ír tenéked ismét kívánságodra 267 F soha teöbbj reá az Iffiu β ifjú soha többször reája 268 F azutan β viszontag 269 F ismegint β viszontag 271 F egeie β darabja 272 S meg írna β megírja 273 S köuettül küldöt vala β követ által bocsáta 276 S kiket β azkit | β elmédben S szíuedben 280 S vgy ély β élj úgy 282 S méltatlan β nem méltó 283 β az S e 284 S szauatul mindenben β előbbi szavától 285 S γ nekik K F néki 287 S megh β δ

EURIALUS LUCRETIAE

26. Néki megfelele, inté arra ötet, reá ne haragudnék:
 290 „Mert jövevény lévén, nem tudtam ki légyen, kitől levelet küldék,
 Tisztességes dolog kereső szerelem oka, hogy néked írék.
27. Bizonyára tudom, ó, szép Lucretia, szemérmetes voltodat,
 Nem mostan hallottam, kit inkább szerettem, az te tisztaságodat,
 Higgyed, hogy gyűlölök én is, Lucretia, szemtelen asszonyokat.
28. Feljebb való jószág szemérmetességnél nincs asszonyi állatban,
 Mert az szép ábrázat elveszendő jószág, és vagyon elmúlásban,
 295 Kihez ha nem járul az szemérmetesség, nincsen dicséret abban.
29. Azért szerettelek, azért tiszteltelek mindeneknek felette,
 Oly dolgot nem kérek, ki miatt kisebbülj jó híredben-nevedben,
 300 De mit írásomból elméd meg nem érthet, beszédem megjelentse.”
30. Az levéllel együtt drága ajándékot Lucretiának küldé,
 Kéré, ne mulatna, hanem levelére mindjárt választ tenne,
 Nem sok idő múlván az szép Lucretia néki ígyn felele:

LUCRETIA EURIALO

31. „Elvőm leveledet, nem panaszkodom már az te követedről,
 305 Nem nagyra becsülöm, azmit nékem írtál hozzám nagy szerelmedről,
 Mert sokan szerettek hiában engemet, példát vehetsz azokról.
32. Hogy beszélhess vélem, éntőlem nem lehet, sőt ugyan nem akarom,
 Ha fecske nem lehetsz, egyedül én tőled nyilván nem találattom,
 Hogyha akarnám is, őrzőktől és magas házaktól megtiltatom.
33. Ajándékid vettem, mert az ő szép mívek engem gyönyörködtetnek,
 310 Ím egy gyűrűt küldtem érettek, hogy nálam hiában ne legyenek,
 Te ajándékidnál nem kevesebbet ér, Isten legyen már véled.”

291 S Tiztesseges dolog kereső szerelem oka hogy neked írék β Tisztesség kereső szerelem lón oka hogy én tenéked írnék 292 S szemérmetes voltodat β szemérmetességedet 293 S szerettem β szeretek 295 S ninc azszony allatban K nincz az aszszonyállatban γ nincsen asszonyállatban 296 S el veszendő β változandó 298 β azért tiszteltelek F es azért dichirlek 299 F io β te 305 β Nem F sőt 307 F nem akarom β sem akarom 308 F niluan β bizony 311 F érettek hofi β hogy érettek 312 β Te ajándékidnál F az Ajandekoknál | β Isten legyen már F es Isten legen

EURIALUS LUCRETIAE

34. Bővebb szóval erre választ Eurialus tőn szép Lucretiának:
 „Nagy örömem vagyon, hogy véget vetettél panaszolkodásidnak,
 315 De hogy szerelmemet kevésre becsülöd, ez oka bánatomnak.
35. Tudom, hogy nagy sokan téged szerettenek, de így mint én nem égték,
 Talán te nem hiszed, mert látom, helye nincs tenálad beszédemnek,
 Ha véled szólhatnék, bizonyára nálad utálatos nem lennék.
36. Vajha ideiglen fecskévé lehetnék, azmint te magad írod,
 320 Jóllehet bolhává örömesben lennék, ne tennéd be ablakod;
 Ezt én nem úgy bánom, hogy nem szólhatsz vélem, mint azt, hogy nem
 [akarod.
37. Semmit én egyebet, hanem te elmédnek jóakarátját vészem,
 Ha lehetne tőled, miért, Lucretia, hogy nem szólanál vélem?
 Kinél jobb akaród ez világon nincsen, miért utálsz meg engem?
38. Ha azt parancsolod, hogy az tűzre menjek, abban is én engedek,
 325 Legyen akaratom, ha módod nem lehet, hogy én tevéled legyek,
 Az alkalmatlanság ha csak áll ellened, abban én is engedek.
39. Változtasd meg ebben, kérlek, Lucretia, az te akaratomat,
 Hiában valónak azhol mondod lenni az én fáradságomat,
 330 Nem illik tehozzád ily nagy kegyetlenség, meghiggyed az én szómat.
40. Légy szelídebb hozzám, ha éltem akarod, mostan te szeretődhöz,
 Mert ha úgy beszélsz, akaratom nélkül ember öldöklő lészesz,
 Hogyan más fegyverrel, kemény beszédeddél te könnyebben meg-
 [ölhetsz.
41. Semmit én tetőled többet nem kívánok, hanem hogy engem szeress,
 335 Ebben nem találhatsz semminémű okot, kit énellenem vethess,
 Ettől nem tilthatnak, kik őrzenek téged, hogy engemet ne szeress.
42. Boldognak álítom magam, ha azt mondod, hogy te szeretsz engemet,
 Akarom, hogy vetted el ajándékimat és nem szegted kedvemet,
 Netalán azok is eszedbe juttatnak valamikor engemet.

313 F erre ualazt Eurialus tőn β választ Eurialus íra az 314 β panaszolkodásidnak F panaszolkoda-
 sodnak 315 F ez oka banatomnak β az oka bánatimnak 316 F teged szerettenek β tégedet szeret-
 tek | β így mint én F mint en 317 F látom β semmi 320 F ne β nem 321 F Ezt β Azt | F L szol-
 hacz K D szóllasz 327 F ha chak β hogyha | β ellened F ellenünk 331 F mostan K immár γ ím a
 333 F beszédeddél β beszédiddél | F megh eölhecz β elveszthetsz 336 β Ettől nem tilthatnak F Attul
 nem tiltanak

- 340 43. Jóllehet nem nagyok voltak, de talán ezek sokkal kisebbek,
Kiket ez levéllel együtt én tenéked mostan újonnat küldök,
Csak te szeretődért ezeket ne utáld, rövid nap többet küldök.
44. Azmely arany gyűrűt énnékem küldöttél, ujjamból ki nem esik,
Gyakor csókolással tehelyetted tőlem az megnevésítettik,
345 Légy egészségben már, így az én szívem is tőled vigasztaltatik.”
45. Gyakorta egymásnak ilyen leveleket írogatának vala,
Végre Lucretia az ő nagy szerelmét megjelentette vala,
Kiről egy levelet ezen értelemre Eurialusnak íra:

LUCRETIA EURIALO

- 350 46. „Örömet akarnék, vitéz Euriale, én tenéked engedni,
Az én szerelmemben, azmint tőlem kéred, téged részessé tenni,
Mert te nemesség és ékes erkölcsöd tőlem azt megérdemli.
47. Igen tetszik nékem az te nagy szépséged és kegyes tekinteted,
De nem léssen jómrá, ha én is követem az te nagy szerelmedet,
Ismerem magamat, nem tarthat szerelmem nagy mértékletességet.
- 355 48. Tudom, hogy sokáig te itt ez városban, azmint hallom, nem leszesz,
Ha játékban esünk, hova legyek aztán, mikoron elmenendesz?
El nem maradhatnék, azt alítom pedig, hogy véled el nem viszesz.
49. Sokaknak példái rettentnek engemet az te nagy szerelmedtől,
Kik elhagytattak szerelem idején idegen emberektől,
360 De az többi között kiváltképpen azmint hallottam ezek felől:
50. Mikoron az Iason Colchos szigetében az nagy sárkányt megöle,
És az aranygyapjat az ő vén atyjához Görögországban vivé,
Medeát megszálá, kinek segítségét akkor dolgában kéré.
- 365 51. Megöletett volna Cretában Theseus az nagy Minotaurustól,
Hogyha Ariadne tanácsával meg nem szabadult volna attól,
Kit egyedül hagyta egy puszta szigetben, elhozván az atyjától.

342 β utáld F utalj 344 β Gyakor csókolással tehelyetted tőlem F hellietted en tőlem minden nap chokokkal 351 F Nemessiged β nemzetséged | F erkeölched β termeted 352 β kegyes S ekes 355 S te it ez városban az mint hallom nem leszesz β azmint hallom ide az városban nem jöhetsz 357 S viszesz β vihetsz 359 S el hagyattanak K el hagyatatos γ elhagyatattak 360 S az mint β azmit 361 S L Colchos F Colcos D Colkos K Colchus 363 K akkor S γ akori [!] 365 S tanachaua β tanácsából 366 S Kit egyedül hagyta egy puszta szigetben el hozvan az β Egy puszta szigetben hagyta ő ágyában kit elhoza

52. Igen megcsalaték Dido Aeneastól, az önnön vendégétől,
Mikor befogadá úgymint futott embert Troia veszedelméből
Mind okot, mind fegyvert halálra talál a idegen embertől.
- 370 53. Külső szerelemben nagy sok veszedelmet gyakran hallottam lenni,
Azért semmiképpen álnok szerencsére nem merem fejem vetni,
Szárnyas az szerelem, együld véled együtt el kezd tőlem repülni.
54. Néktek férfiaknak az szerelem ellen erős elmétek vagyon,
Asszonyállatoknak szerelmének célja halálban vetve vagyon,
375 Nemcsak szeretnek ők, hanem dühösködnek, mindennél nyilván vagyon.
55. Ha társat nem talál, nincsen rettenetesb az mi szeretésünkénél,
Mert ha felgerjedünk, hírünk hátravetvén nem gondolunk semmivel,
Nincs más orvosságunk, hanem csak hogy legyünk az mi szeretőinkkel.
56. Az mi távol tőlünk, azt mi sokkal nagyobb buzgósággal kívánjuk,
380 Csak elég lehessen mi bujaságunknak, halálunkat sem szánjuk,
Az mi életünket és az mi hitünket csak semminek alítjuk.
57. Nemes személy, házas, gazdag asszony vagyok, jobb azért most énné-
[kem
Az te szerelmedet, ki nem állhatatos, szívemből el-kivetnem,
Ne legyek Sapphonak, se Phillisnek társa, most még elkerülhetem.
- 385 58. Kérlek azért téged, szűnjél meg, ne kívánd hozzád én szerelmemet,
Oltsd meg magadban is, hogyha lehet tőled, az felgerjedett tüzet,
Asszonyállatoknál erős az férfiú, ezért tőled meglehet.
59. Ha szeretsz engemet, miért igyekezel az én veszedelmemre?
Az jó akarattal az te kívánságod nyilván nem férhet össze,
390 Te ajándékidért egy drága keresztet küldtem, légy egészségsben."
60. Veszteg nem lehete vitéz Eurialus, hogy az levelet látá,
Mert az újonnan írt beszéd az ő szívét felgerjesztette vala,
Azért ilyen szóval szép Lucretiának más levelet írt vala :

370 β szerelemben S szerelmekben | S gyakran β sokszor 371 S semmiképpen alnok szerench nemere merem fejem β nem merem most álnok szerencsére az én fejemet 372 S együld β félek | S elkezt tülem repülni β hogy el kezd repülni 374 S Asszony állatoknak szerelmének chellya β Az asszonyállatok szerelme meghiggyed 378 S az mi szeretőinkel β mi az mi szeretőnkkel 380 S Chak elég lehessen mi buiaságunknak β Csakhogy bujaságunk lehessen minékünk 381 S hitünköt β hírünköt 383 β szívemből el-kivetnem S en szíuemből ki vetnem 384 β Sapphónak se F Sophonnak es | F L most miegh K D mostan 385 F szönül megh ne kiuand hozad β ne kívánjad hozzád mostan 386 β lehet tőled F teőled lehet 387 β Asszonyállatoknál erős az férfiú ezért tőled meglehet F Ferfj vagi es nagioz erősseged vagion szerelem megh nem geőzhet 389 F őszue β egybe 392 F az Vionnan irt β újonnan írott | F felgeriesztette valla β felette felgerjeszté 393 F mas leuelet irt Valla β írt levelet ereszté

EURIALUS LUCRETIAE

61. „Ó, én édes lelkem, te szép Lucretia, légy nagy jó egészségben,
 395 Ki kevés méreggel vigasztalást küldtél énnékem leveledben,
 Mely mérget mindjárt elviszesz, azt vélem, ha lehetsz vélem szemben.
62. Az tennen gyűrűddel megpecsétlett levél mikor kezemhez juta,
 Sokszor megolvasám és megcsókolgatám, de másra intesz abba,
 Hogyan mint énhozzám való szerelmednek kívánsága mutatja.
- 400 63. Azon kérsz engemet, hogy ne szeresselek, mert ártok azzal néked,
 Idegen férfinak hajlandó szerelmét te mert nem követheted,
 Megcsalt asszonyoknak példáitól, írod, hogy te magadat félted.
64. Oly igen szép móddal és drága igékkel írásod ékesíted,
 Hogy azokkal inkább az én szerelmemet tereád felgerjeszted,
 405 Elmédnek nagy voltát csodáltatod inkább, hogyan elfelejtetted.
65. Vajjon ki gyűlölné szeretőjét azért, hogy bölcsességét látna,
 Kit, ha lágyítani szerelmem akartad, ne mutogattál volna,
 Te tudományodat és bölcsességedet titkolnod kellett volna.
66. Ilyen írásoddal nyilván meg nem olthadd az én szívemnek tüzeit,
 410 Mert mikor olvasom, az te levelednek csodálom ékességét,
 Inkább felgerjedek, hogy te szépségednek látom nagy bölcsességét.
67. Szépség és bölcsesség, jó erkölcs, ékesség szerettetnek tégedet,
 Mondjad az köveknek, hogy változtassák meg az ő természeteket,
 Fordítsd meg vizeknek folyását, úgy én is elfelejtlek tégedet.
- 415 68. Mikor az fényes nap ő keleti felé az égen visszafordul,
 Mikoron az hegyek hótól üresednek, az erdők az vadaktól:
 Az én szerelmem is elidegenedik az szép Lucretiától.
69. Azmint te alítod, higgyed, nem oly könnyű dolog az férfiaknál,
 Az felgerjedsz lángot hogy ők megolthatnák hamar az asszonyoknál,
 420 Sőt némelyek mondják, hogy ebben erősbek leányok az ifjaknál.

396 F elueszesz [Th. *elueszesz* helyett.] β elvehetsz | F azt uélem ha lehecz β éntölem ha lészesz
 397 β megpecsétlett levél F megh pechilt leuel(et) | F kezemhez β kezembe 401 β te mert F mert
 te 402 F magadot β fejedet 405 F elfeleitetted β elfelejtetnéd 409 β oltod F olthad 411 F felgerie-
 dek β felgerjeszted 416 F az erdők az β és az erdők 417 F az zep β akkor 419 F hamarab [Th.
hamarb helyett.] az β hamarább 420 F az Ifiaknal β férfiaknál

70. De nem tusakodom mostan sokat erről, térek én beszédemre,
Szükség, hogy feleljek az te levelednek mindenik cikkelyire,
Kiváltképpen azhol sok példákat hozván szólsz az jövevényekre.
- 425 71. Egyenlő vétek az mind az férfiakban, mind az asszony népekben,
Azmit előhányál nagy friss beszédekkel te ékes leveledben,
Sokan asszonyoktól férfiak közül is megcsalattak ügyekben.
72. Priamusnak fiát Troilus herceget az Criseis megcsalá,
Ifjú Deiphobust Paris után az szép Ilona elárulá,
Az ördögös Circe az ő szeretőit barmokká változtatá.
- 430 73. Méltatlan dolog ez, ha kevésnek vétékét mindenekben alítják,
Ezek példájából az jövevényeket ha mind csalárdnak mondják,
Mennyi asszonyállat vagyon ez világon, gyűlölségben hozhatják.
74. Illik, hogy azokról példát vegyünk, azkik meg nem csalatkoztanak,
Mint Antoniussal az szép Cleopatra, végig megmaradtanak,
435 Nem szükség, hogy többen azok közül mostan előszámáltassanak.
75. Értem, hogy olvastad az bölcs Ovidius könyvében írt verseket,
Kiből megértheted az görög ifjaknak idegen szerelmeket,
Elhagyták érette széles országokat, házokat, nemzeteket.
76. Ezen kérlek téged, lelkem Lucretia, hogy ne gondold azokat,
440 Azkiknek éktelen dolgok ellenzené az mi gondolatunkat,
Kik igen kevesen találtnak, ha megszámlálod is azokat.
77. Nem azért követlek, hogy tőled elváljam, hanem hogy szeresselek,
Éltemben náladnál ez világon többet soha ne ismerhessek,
Jövevénynek ne mondj, mert az akaratom, hogy itt való lehessenek.
- 445 78. Ott lehet én hazám, valahol te léssesz, szerelmem, Lucretia,
Hogyha ideiglen eltávozandom is, sietve jövök haza,
Dolgaimat szépen hogy elrendelhessem, megyek Németországba.
79. Tudom, hogy találók alkalmatosságot itt megmaradásomban,
Sok dolgai vannak elmúlhatatlanok császárnak ez országban,
450 Azoknak gondjokat magamra felvészem, maradok ez városban.

422 β feleljek F felelek 423 F szólsz az β szólasz 425 F az mit eleő hania β azmint előhányád 426 F igekben β élteken 427 F Criseis K Briseis γ Crisis 428 K Deiphobust F Delphibust γ Delphibeust 429 F szeretőit barmokaa β szeretőjét barommá 431 F peldaiabul β példáiból 436 β írt F az 442 köuetlek β kívánlak 443 F soha β bátor 445 F D hazam K L házam 447 F elrendelhessem β elvégezhessem 450 β magamra felvészem F felueszem magamra

80. Ha pedig így nem fog, követségben jövök ide Hetruriában,
Avagy az császárnak helytartója lések ebben az tartományban,
Hiszem, hogy megnyerem, mert én kedves vagyok császárnak udvárá-
[ban.
81. Semmit ne félj azért, én gyönyörűségem, szívem és reménységem,
455 Mint én lelkem nélkül, bizony nálad nélkül nem lehet az én életem,
Könyörülj énrajtam, mert miképpen az hó naptól, megemésztetem.
82. Tekints meg munkámat és szüntelen való nagy sanyarúságomat,
Vess véget immáron te sok kínzásidban, halaszd el halálomat,
Mind éjjel, mind nappal sok éhezésimet tudod vigyázásimat.
- 460 83. Látod, ábrázatom nagy szerelem miatt mely igen meghervadt,
Alig tarthatja már lelkemet én testem, annyira megfáradott,
Szüleid, gyermekid megöltem volna is, így állhatnád bosszúdod.
84. Ha te ígyen büntetsz engem, szeretődöt, vajjon s mit mívelsz azzal,
Ki rajtad bosszút tett, avagy azki néked volt valamiben kárral?
465 Bizony ehhez képest elszenvedhetetlen haragod leszen azzal.
85. Ó, én egészségem, ó, én vigasztalóm, asszonyom, Lucretia!
Végy bé te kedvedben, hogy az én szívemet az kín ne sanyargassa,
Ha szeretsz engemet, gyorsan írd meg nekem: ez szívem akarátja.
86. Szabad legyen immár nekem azt mondanom, hogy én te szolgáló vagyok!
470 Lám az jámbor és hív szolgálókat szeretik császárok és királyok,
Noha mindenféle rendet felülhalad azoknak méltóságok.
87. Légy jó egészségben és jó szerencsében, ó, én gyönyörűségem!
Te vagy reménységem, félelmem, szerelmem, ez világban életem,
Légy jó kedvvel hozzám és jó akarattal, csak így tarthatsz meg engem.”
- 475 88. Mint az belől romlott torony kívül látva győzhetetlennek tetszik,
De ha nagy kosokkal érdeknie kezdik, igen hamar megtörik:
Azonképpen asszony ifjú beszédétől naponként győzzetetik.

451 F követségben K követségben γ követségem 455 F az én életem β én életem 457 F szüntelen β gyakorta 459 β éhezésimet F esedezesimet 460 F zerelem β szerelmem 464 F auagi aki neked K vagy az ki tenéked γ vagy azkinek voltam 466 F egissigem oh én uigasztalom Aszoniom β ékességem ó én vigasságom szerelmem 467 F leölkeömet β szívemet 468 F akarattja β kívánsága 469 β legyen immár nekem F leszen nekem imar 471 β Noha F Soha | F felcöl halad β felülmúlnak 474 F chak igi K D és vgy L mert így 475 F Mint az beleől romlot torony kiuul latua K Mint az erős tornyot mikor künl nézed γ Mintha kívül Tróját szemekkel látnád 476 β érdeknie F tördelnj

89. Szorgalmatosságát ő szeretőjének hogy jól eszében véné,
 Negyed levelében eltitkolt szerelmét nyilvánban megjelenté,
 480 Ilyen levelével Eurialus szívét szertelen felgerjeszté:

LUCRETIA EURIALO

90. „Immár bizonyára többé te ellened én nem tusakodhatom,
 Te nagy szépségedet én nagy szerelmemben részletlenné nem hagyom,
 Meggyőztél immáron, én erős elmémet néked meghódoltatom.
91. Ó, én szegény fejem, hogy elvőm tetőled először leveledet,
 485 Ez lőn oka nyilván, hogy veszedelemre vetettem életemet,
 Hogyha az te hited és okos tanácsod meg nem segít engemet.
92. Tartsd meg Euriale, az te fogadásod, kit leveledben írtál,
 Ha szerelmed alá tudatlanság miatt már engemet hajtottál,
 Ha elhagynál, bizony mindeneknél fenébb gonosz áruló volnál.
93. Könnyű megcsalnotok az szegény együgyű asszonyi állatokát,
 490 Szégyenb annál néktek meg nem tartanotok az ti fogadástokat,
 Azért, ha nem lésszesz állandó, jelentsd meg az te akaratodat.
94. Helyén még az dolog, megváltoztathatjuk az mi kívánságunkat,
 Azmit meg kell bánnunk, igen oltalmazuk most még attól magunkat,
 495 Végét meg kell néznünk, hogy félbe ne hagyjuk mi elkezdett dolgunkat.
95. Asszonyember vagyok, én keveset tudok, tennenmagad jól látod,
 Reám és magadra, hogyha férfiú vagy, legyen néked nagy gondod,
 Immár tied leszek, hogyha fogadásod és hited megtartandod.
96. Ezt én nem művelném, hűségedben hogyha mostan kétséges volnék,
 500 De bízom tebenned, hogy örökké bátran neved alatt élhetek,
 Isten legyen véled, én gyönyörűségem, vezére életemnek!”

482 F en nagi β az én 483 F megh geözettil [Th. geöztill helyett.] β Meggyőzted 484 F teteöled eleö-
 szer leueledet K előszer az te leueleidet γ először töled leveleidet 485 β hogy veszedelemre F nagi
 veszedelmemre 486 F segit β segil 488 β szerelmed F szerelem 489 β mindeneknél fenébb gonosz F
 minden Aruloknál fellieb gonozb [így, két szótaggal hosszabb.] 491 F Szegebn K Szegénb γ Szé-
 gyenb 494 β bánnunk F baniak | F most megh β mostan 495 F neznünk β látnunk | K mi el k:zdet
 dolgunkat F elkezdet tanachunkat γ elkezdett ddlgainkat 496 F latod β tudod 497 F firfiu vagi β
 férfi vagy te 498 β hited megtartandod F hötedet megh tartod 499 F hiusigedbe hogiha mostan
 kietseges β az te hűségedben ha mostan kétes 500 F allat β által

TERTIA PARS

Argumentum

Quam vir, quam mater, quam ianua firma tenebat
Artibus est tandem foemina victa suis.

1. Ennekutána is nagy sok leveleket egymásnak küldözének,
Mind egyik, mind másik oly nagy buzgósággal egymásnak felelének,
Mind az kettőnek már csak az kívánságok, hogy együtt lehessenek.
- 505 2. Felette nehéznek és lehetetlennek ez dolog tetszik vala,
Mert soha se kívül, se belől egyedül Lucretia nem vala,
Ura Menelaus sok szemekre ötet őrzeni bírta vala.
3. Az olaszok között igen elterjedett vétek ez mindeneknél,
Hogy feleségeket sokkal inkább őrzik aranyból és ezüstből,
510 Eszekben nem vészik, hogy nagyobb bolondság semmi nem lehet ennél.
4. Az megtiltott dolgot az asszonyemberek sokkal inkább kívánják,
Azmit akarsz, bánják, azmit te nem akarsz, viszontag azt kívánják,
Kevésben vétkeznek, ha valamennyire szájokra bocsátandják.
5. Mint az verőfényen mely könnyen egy sereg bolhát megőrizhetni,
515 Szintén olyan könnyű akaratja nélkül asszonyt megoltalmazni,
Csak hiában őrzik, azki önnönmaga nem akar tiszta lenni.
6. Szelidíthetetlen (mindenek meghiggyék) vad az asszonyi állat,
Kit semmi őrizet, sem pedig erősség soha nem zabolázhat,
Mert ő az őrzőket sokkal inkább őrzi, oly igen okos állat.
- 520 7. Ott egy ifjú legény atyjafia vala az szép Lucretiának,
Kitől leveleket gyakorta küld vala bátran Eurialusnak,
Mert szerelmét annak megmondotta vala, mint hív atyjafiának.
8. Ennek lakóhelye Lucretia anyja házához közel vala,
Oda Lucretia anyját látogatni gyakorta megyen vala,
525 Azért ily végezést ők egyenlőképpen azzal tőttenek vala:

504 S Mind az kettőnek mar β Mert mind az kettőnek | S kiúansagok β kívánsága 506 S se kiűl se belől egyedül β egyedül sem kívül sem belől 507 S szemekre ötet őrzény β őrző szemekre mert ötet 509 S arannal es β mind aranyból 514 S könnyen β könnyű | S L megh őrizhetni K D meg örüzni [Szótagszámhiány.] 518 S erősség β megtiltás 519 β őrzőket S örököt [Sh.] F (örököt) őrzőket 522 S annak β ennek

9. Mikoron az anyja szép Lucretiának az szentegyházban menne,
Ő kamorájában Eurialust ifjú azkoron rekesztené,
Anyját mintha látni Lucretia menne, Eurialussal lenne.
- 530 10. Két napot hagyának, kik esztendőnél is hosszabbaknak tetszésnek,
De itt az szerencse semmit nem szolgálta az ő végezéseknek,
Mert megérté asszony, ifjat kirekeszté napján az végezésnek.
11. Nagy szomorúságos követséget ifjú vín az Eurialusnak;
Látván Lucretia, hogy kinyilatkozott álnoksága dolgoknak,
Monda, hogy „oly utat keresek, nem állhat ellene anyám annak.”
- 535 12. Egy Pandalus nevű sógora férjének ott az városban vala,
Ennek is titkait az szép Lucretia megjelentette vala,
Mert az felgerjedt láng az ő elméjében meg nem nyughatik vala.
13. Azt izené titkon ő szeretőjének, hogy ezzel barátokznék,
Mert ez jó erkölcsű és az ő dolgában hív embernek láttatnék,
540 Ezáltal őnékik szemben lételekben mód és út találtatnék.
14. De nem tetszik vala az Eurialusnak, hogy titkát arra bízna,
Menelaus körül szüntelen forгани kit szemeivel látna,
Mert igen fél vala, netalán valami csalárdság abban volna.
- 545 15. Tanácskozás közben Eurialus arra császártól választaték,
Koronázatjáról végezne pápával, Rómában béküldeték,
Mely követség nékik szép Lucretiával igen nehéznek tetszék.
16. De nem lőn mit tenni, mert rajta császárnak kemény parancsolatja,
Két egész holnapig császár dolgajáért ő Rómában mulata,
Addig Lucretia siralmas ruhában sötét házban ült vala.
- 550 17. Mindenek csodálják, de nem tudják okát ő szomorúságának,
Soha vigasságát nem látják őnéki, mint egy özvegyasszonynak,
Úgy tetszik őnékik, ha fogyatkozása volna az fényes napnak.
18. Az ő háza népe látván ezt, hogy fekszik szüntelen ő ágyában,
Betegnek alítják, mert soha ezelőtt nem volt ily nagy bánatban,
555 Nagy sok orvosságot keresnek őnéki, vannak nagy búskodásban.

527 F Eurialust Iffiu azkoron rekesztene K akkor Eurialust iffiu D akkor Iffiu Euryalust L Ifiú Eu-
rialust akkor β bérekesztené 531 F megh irtj β megértvén 532 F uin az β monda 533 F latuan β Látá
| F dolgoknak β dolgának 534 β ellene anyám F Aniam ellenne 537 F felgeriet lang az β felgerjedett
láng | F nyughatik β aluszik 538 F ezel β azzal 539 F ez β az 542 F forгани β forgódni 548 F cha-
szar dolgaiaérth β az császár dolgáért 551 F lattiac β látták 552 F őnekik β őnéki | β ha fogyat-
kozása volna az F mint ha fogyatkozassa volna 553 F latuan ezt hofi fekszik K látác hogy fekszik
D hofi latak hofi fekszik L hogy fekszik meg-láták 554 F ez β az

19. Senki nevetségét nem látta őnéki, sem ágyából felköltét,
Míglén Eurialus eleiben hallá Zsigmond császár menetét,
Mintegy mély álomból ottan felserkene, hogy hallá jövetelét.
- 560 20. Leveté magáról asszony gyászruháját, ékesen felöltözék,
Házának ablakit mind megnyitogatá, szívében megváltozék,
Kit hogy láta császár, „Euriale — monda — ne tagadd, azmit láték!
21. Senki Lucretiát te távol létedben itt kinn soha nem látta,
De hogy te megjöttél, látjuk: immár felkölt piros hajnal csillaga,
Minthogy az hurutnak, így az szerelemnek nincs semmi titok háza.”
- 565 22. „Tréfálsz te énvélem, császár, azmint szoktad — Eurialus azt mondja —
Nem tudom mi légyen, azmiről nékem szólsz, — császár előtt azt
[mondja —
Az te lovidnak nyerítések inkább őtet felindította.”
23. Ezeket megmondván, titkon Lucretiát azért ő tekinteli,
És elfeledkezőn az ő szép szemeit néha reá függeszti,
570 Jövele után csak az intésekkel lőn első köszöneti.
24. Egnéhány nap múlván Nisusnak nagy gondja Eurialusra vala,
Piacot megnézé, mely Menelausnak csak háza mögött vala,
Honnét ablakára szép Lucretiának tekintet lehet vala.
- 575 25. Kufárt ajándékkal ott megengesztelé, monda Eurialusnak:
„Ez ablakról színét mindennap láthatod te szerető mátkádnak.”
Vala egy szükséghely csak három ölnyre ellenében ablaknak.
26. Innen Eurialus sok ideig néze, sokáig várakozék,
Ha történet szerint asszony arra jőne, kiben meg nem csalaték.
Nem sok idő múlván jelen az ablakról Lucretia láttaték.
- 580 27. Kétfelé tekinté, monda: „Mit csinálsz itt, szerelmem, Lucretia?
Hova mégy? maradj még, ó, én két szememnek ékes világossága!
Tekints ide reám, ó, én segítségem, lelkemnek vigassága!

556 K D neuetiségét F L neuetisit | β nem látta őnéki F cöniekj nem latta 557 F chaszar menetit
K Császárnac mentét γ Császárnak jöttét 560 F mindt megh nitogatta β ő mind felnyittatá 563 β
felkölt F felkelle [Szótagszám többlet.] 564 F igi az szerelemnek β az szerelemnek is | F titok β rejtek
565 F az mint szoktad β az mit szólsz 567 F nieritisek β nyerítése | F fel indította β felserkentette
569 β szemeit F zemilit 570 F Ieöutele β Megjötele | F az intésekkel leön β intésekkel lőn ő 572
F Piaczot β Piacon | F megöt β mellett 574 β megengesztelé F megh engeszteluin 575 β Ez F Az
579 F ablakról β ablakon

28. Vagyok Eurialus, nézz meg személyemet, az te szerető mátkád.”
 Monda Lucretia: „Te vagy-é, szerelmem? vajha szívemet látnád,
 585 Most szólhatok véled, de megölelnék, ha fejedet hajtánád.”
29. Eurialus monda: „Nem nehéz dolog ez, majdan megcselekeszem,
 Ajtódat zárold bé, míg én az lajtorját az ablakra felteszem,
 Szerelmünk örömét soká halogatjuk, azmint eszemben veszem.”
30. „Ha éltem akarod — monda — ne műveld azt, mert az nem jónkra
 590 Innen jobb kéz felől, tudod, hogy énnékem gonosz szomszédom [vagyon,
 Sőt az kufárnak is bizonyára nálam kevés hitele vagyon. [vagyon,
31. Innen beszélhetünk, de más utat arra kell minékünk keresnünk.”
 Eurialus monda: „Halálom az látás és az mi beszélésünk,
 Hogyha két kezünkkel, szívem, Lucretia, össze nem ölelkezünk.”
- 595 32. Sok beszélés után nádszálon egymásnak ajándékot adának,
 Nem több ajándéka lőn Eurialusnak, mint az ő mátkájának,
 El nem titkolhaták, de híre lőn ebben amaz vén Sosiasnak.
33. Monda vén Sosias: „Csak hiában állok szeretőknek ellenek,
 Elvész az asszonyom, háza megszégyenül, ha gondot nem viselek,
 600 Az két gonosz közül jobb az kisebbiket ha választom nékiek.
34. Asszonyom szerelme hogyha titkon leend, semmit nem árt őnéki,
 Látom, hogy megvakult, sem hírét, sem nevét már meg nem tekintheti,
 Jó hírét megtartom, szemérmességét ha meg nem őrizheti.
35. Nem akarom, háza hogy megszégyenüljön, sem hogy megölje magát,
 605 Munkámat nem szánom, elmegyek, megtudom tőle az ő szándékát,
 Míg lehete tőlem, ellene állottam, hogy elhagytatnám dolgát.
36. Látom, semmiképpen hogy az gonoszságot el nem távoztathatom,
 Hogy az titkon legyen, immáron énnékem csak arra kell gondolnom,
 Az titkon lett dolog meg nem lett dologtól nem különböz, alítom.

583 F zemeliemet β szoneidde 584 F Monda Lucretia Te uage zerelmem uaiha β Te vagy-é (γ vagy én) szerelmem vajha szoneidde az én | β szívemet látnád F latnad szíuemet 585 F ha fejedet haitanad β hogyha fejed hajthatnád 587 F L migh en K D miglen 588 β azmint F az mit 592 S arra kel minekünk keresnünk β nekünk arra kell választanunk 593 S ez β az 594 S Hogy ha két kezünkkel β Hogy két kezeinkkel 595 S nad szalon β ablakon 597 S ebben β abban | S am az K hamar γ ott az 599 S az β én 600 S küzzül β között 606 S el hagyatnan [Sh.] F L elhagiatnam K D el hagyasom 607—609 γ [Hiányzik.] 609 S dolog K dolgot | S különböz K külemben

- 610 37. Közönséges véték minden emberekben az fajtalan bujaság,
Senki nincsen olyan ember ez világon, kit nem bánt az kívánság,
Azki okossággal cselekszik, annál vagyon most az tisztaság.”
38. Ezeket megmondván látá Lucretiát, hogy ágyasházból jőne,
Semmit nem mulata, asszonyának ottan ő eleiben méne,
615 Ötöle megkérde: miért hogy szerelmét már véle nem közlené?
39. „Eurialust nyilván te igen szereted — asszonyának azt mondá —
Tőlem eltitkolod, de meglásd, kinek higgy, dolgotat ne bízd másra,
Mert első bölcsesség: ne szeress; második: hogy az ne legyen tudva.
40. Magad követ nélkül el nem végezheted te igyekezetedet,
620 Tudom, sok időtől fogva megtanultad hozzád nagy hűségemet,
Parancsolj, asszonyom, érted szerencsére vetem az én fejemet.
41. Nagy gondom volt nékem, hogy az te szerelmed ki ne nyilatkoztassék,
Te meg ne büntessél, az te férjed pedig kisebbségben ne essék,
Minden nemzetséged és az te vén anyád meg ne szégyenültessék.”
- 625 42. Monda Lucretia: „Bizony igaz, azmit mondasz nékem, Sosia!
Mindenkor nagy hitem, bizodalmam vagyon az te jámborságodban,
De rest és ellenző valál előbb nékem az én kívánságomban.
43. Mostan hogy te magad ajánlod magadat, nem félek csalárdságtól,
Hogy együtt lehessek az én szeretőmmel, várom jámborságodtól,
630 Jól tudod meggyulladt szerelemnek lángját, nem válhatom meg attól.
44. Gerjed Eurialus, nékem meg kell halnom, mert nem tudok mit tennem.
Bizony nagy bolondság, hogyha tusakodol ebben mégis ellenem,
Együtt ha lehetnék, talán aztán mértékletesb lenne szerelmem.
45. Menj el azért gyorsan szép Eurialushoz, atyámfia Sosia!
635 Mutass utat néki, miképpen lehessen könnyen hozzám jutása,
Negyed napot várjon és akkoron leszen jobb alkalmatossága.

611 S nincsen olyan ember ez β nincs oly ember ez széles 612 S annál vagyon mast az β mostan annál vagyon 613 S meg monduan β megmondá 614 S L ö eleyben K D eleiben ö 616 β mondá S mondgya 617 S higgy K [E szó helye ki van szakadva.] γ hisz 618 S szeres K [E szó helye ki van szakadva.] γ keres 619 S the igyekezetedet β az te akaratodat 620 β nagy S en 630 F tudot β látod | F langiat β lángja 631 β Gerjed Eurialus F Kerjed Eurialust | F L tenem K D tenni 633 F talam oztan mertekletesb lenne szerelmem β ezután netalán mértékletesb lehetnék

46. Az parasztság közül búzát hoznak azkor uramnak udvarában,
Azkoron béjöheth, hogyha öltözendik szegényember ruhában,
Garádicson hordjon azkor ő is búzát uramnak tárházában.
- 640 47. Tudod, első ajtó grádics mellől nyílik az én ágyasházamban,
Az napon ott lézsek, mondd meg önékie, az első kamorában,
Többtől elváljék, csak ő maga legyen, úgy jusson bé házamban.”
48. Jóllehet ez dolog az vén Sosiasnak igen nehéznek tetszék,
De nagyobb dologtól félvén ő ellene semmit nem tusakodék,
645 Ő magát találá, asszonya tanácsa néki megjelenteték.
49. Hallván Eurialus, úgy mint könnyű dolgot azt ő semminek vélé,
Szép Lucretiának parancsolatjához önnön magát készíté,
De az negyednapí várás késedelmét hosszú időnek vélé.
50. Ó, te balgatag szív, megsötétült lélek és vakmerő okosság!
650 Ó, te rettentetlen elme, szeretőkben miért vagy oly nagy vakság,
Hogy csak igen kicsiny dolognak tenálad tetszik ez nagy gonoszság?
51. Mi lehet oly igen magas, alacsonynak kit te nem alítanál?
Mi lehet oly igen bezárlott, kit nyitva lennie nem mondanál?
Mi lehet oly igen veszedelmes, azmit könnyűnek nem tartanál?
- 655 52. Csak hiában tőled az házas férfiak feleségeket őrzik,
Törvény és félelem, az szemérmetesség rajtad nem uralkodik,
Ellened nem állhat senki, az munka is néked játéknak tetszik.
53. Minden állatoknak megszelidítője, szerelem, mely éktelen!
Fő gazdag és kedves, ifjú, bölcs és okos férfiat mire viszen?
660 Hogy bársony ruháját levetvén, magára darócot, zsákot vegyen.
54. Ki ennekelőtte nagy gyönyörűségben felnevedett vala,
Hogy terhet vállain hordozzon, szerelem most kényszeríti arra,
Az piacon állván mint egy terh hordozó, önnönmagát árulja.

637 F paraztság β paraszt nép 639 F garadichon horgion azkor K Grádicsokon akkor hordgyon D Garadiczon akkor hordgion L Gráditson ide hordgyon ő 640 F garadich meleől [Szótagszám-többség.] K gradicz mellet D gradicz mellől L az gráditsról 642 β elváljék F elualik | F jusszon K [E szó helye ki van szakadva.] γ jöjjön 645 F nekj β tőle 649 F megh setetölt lilek K megsötétült elme γ színnel megsötétült 650 F te rettentetlen β rettenthetetlen | F olj β ily 651 F ez β az 653 F bie zár-
lot kit nitua lenie nem mondanal K erőssen be zárlot kit nyitua nem találál γ bezárlott akit te
nyilatkozva nem lelnél 656 F az β és 660 F vedgien β vészen 662 F vallain hordozon zerelem most
kinszeritj β hordozzon vállán most szerelem kényszeríti őt 663 F tereh hordozo [Szótagszám-többség-
ket.] γ terh hordozó K terhes hordot

- 665 55. Ó, mely hihetetlen, csoda dolog volt ez, hogy ilyen nagy férfiat
Az parasztság között kell keresni most is, ki tanácsával tarthat!
Az széles világon már nagyobb változást, én nem tudom, ki hallhat?
56. Ez volt, azmiről szólt az bölcs Ovidius változásról írt könyvben,
Hol az embereket barmoknak, köveknek változtatja képében,
Circe szeretőit fene bestiákká teszi természetekben.
- 670 57. Mert oly oktanul az szerelem tüze az emberben gerjedez,
Hogy esztét elhagyván, oktan állattól csak keveset különbez,
Megvakult elméje, megkeményült szíve hasonló az kövekhez.
58. Eurialus látá, feltetszett az hajnal, kit csak alig vár vala,
Az alávaló nép közé elegyülve magát boldognak mondja,
675 Mátkája házában zsákokban az búzát nagy szíve szerint hordja.
59. De alájöttében az garádicsokon többtől elmarada,
Ágyasház ajtaját megnyitá, miképpen Sosias hagyta vala,
Bémenvén egyedül az szép Lucretiát házában találta vala.
60. Közelebb járulván hozzája szép szóval őnékie köszöne:
680 „Légy jó egészségben, lelkem, Lucretia, életem reménysége!
Most, hogy te magadat találtalak, vagy szívemnek nagy öröme.
61. Azmit régtől fogván kívántam tetőled, immár mostan megnyertem,
Semmi közbevetés, sem pedig fal nincsen közötted és közötttem,
Most bizony szabadon az én szeretőmet csókolom és ölelem.”
- 685 62. Eurialust látván az szép Lucertia igen elálmélkodék,
Jóllehet ez tanács ifjúnak ötőle szolgál által adaték,
Nem hiheti vala, léleknek alítja, oly igen csodálkozék.
63. Az ölelgetésen és csókolgatáson de végre megismeré,
Monda: „Te vagy-e itt, ó, én szívem, lelkem, ifjú szép Euriale?”
690 Hozzája szorítá, szép fehér orcáját az pirosság bételé.

666 F Az β E 668 F hol β Hogy | K barmoknak köveknek F köveknek barmoknak D baromma változtatta L barmá változtatná | F változtatia K változtatta γ az szerelem 669 F bestiákka K bestiákra γ bestiává | F teszj természetekben β tévé természetiben 670 F az emberben β emberekben 672 F megh keminült β megémült ő 673 F felteczet β feltetszék 674 F Az alávaló nép köze elegyulue β Az parasztnép közé magát elegyitvén | K magát boldognak mongya F boldognak mongia [Így; két szótag hiányzik.] γ immár boldognak mondja 676 F az garádichokon β ő az garádicson 679 F iaruluan β járula 684 S szöretömöt β szerelmemet 686 S ez F β az 688 S Az ölelgetesen es chokolgatason β Az ölelgetésen és csókolgatásán

64. „Most látom bizonynal — monda — vagyon hozzám tenéked nagy
[szerelmed,
Hogy ily veszedelmes dologra érettem te fejedet vetetted,
Meghiggyed, hogy én is soha nem keresek más szeretőt helyetted.
- 695 65. Vigye az úristen nagy jó szerencsével véghez mi szerelmünket!
Te birodalmodban lések, míg ez tagok tartják az én lelkemet.
Erővel adtanak férjemnek, elhagyom azért éretted ötet.
66. Szükség azért mostan, ó, én víg szerelmem és én gyönyörűségem,
Hogy vesd le ez undok ruhát, kit vettél most tereád énérettem,
Az te szépségedet engeddd, hogy láthassam, mutasd meg magad nékem.”
- 700 67. Levetvén az undok ruhákat magáról fénylik szép ruhájában,
Az beszélés közben futamék Sosias, megáll a ajtóban,
Monda: „Magatokat ójjátok, imhol jó Menelaus az házban.”
68. Lucretia monda: „Vagyon egy rejtkehely itt az én ágyam alatt,
Azkiben tartani az én uram szokta minden drága marháját,
705 Kiről írtam néked, abban mostan menj bé, uram ott meg nem láthat.
69. Jól eszedben vegyed, igen megőrizzed magadat mozdulástól.”
Nem tudá mit tenni, azt kelle művelni, azmit halla asszonytól,
Megnyitá az ajtót Lucretia, hogy szót halla az ő urától.
70. Menelaus ketten béméne Bertussal, leveleket keresnek,
710 Kikre mondják vala, hogy szüksége volna városbeli községnek,
Sehol nem találák; Menelaus ottan monda feleségének:
71. „Jól eszemben nem jött, de talán bétöttem az rejtkeben azokat,
Ott is megkeresem, menj el, Lucretia, hozz először világot.”
Igen megrettene, mihelyen meghallá Eurialus ez szókat.
- 715 72. Már gyűlöli vala az szép Lucretiát, így búskodik magában:
„Ó, gonosz szerencse, miért hozál engem ilyen nagy bolondságban?
Bujaságom miatt ihol kell akadnom most nékem az hálóban.

692 S te β most 695 S ez β az | S az en β bennem 696 S azért F éretted β teéretted én 698 S ruhát
kit vöttél mast te read en érettem K ruhákat kit vöttél most te read en értem γ ruhákat kit vettél most
reád énérettem 703 S Lucretia monda β Monda Lucretia 704 β Azkiben S Az kikben [Sh.] 710 S
Kikre β Kire | S szükségse β szükségnek | S kössegek β népeknek 711 S ottan monda β monda ottan
712 F Jeött de talam [S-ben csak az *talam* szó olvasható.] β jut netalán 714 S mihelyen β mihent
ott | S ez β az 716 S miért β mire | S ilyen nagy bolondságban β ily nagy veszedelemben

73. Elvesztem híremet, nevemet, császárnál való kedvességemet,
 720 Abban is kétségem vagyon, hogy megtartsam itt az én életemet,
 Ó, minden bolondok között én bolondabb, mint vesztém el fejemet!
74. Akaratom szerint ejtém én magamat ez nagy veszedelemben,
 Ha ily drágán adják, bezzeg kevés öröm vagyon az szerelemben,
 Rövid gyönyörűség, nagy hosszú bánatok rekesztetnek ebben.
75. Vajha mennyországért kellene szenvednem ez nagy nyomorúságot,
 725 Az örökké való örömért venném fel ez nagy sanyarúságot,
 Kire kicsiny fűsthöz hasonló örömért most vetettem magamat.
76. Ihol immár példa és szidalom vagyok mindeneknek előtte,
 Szégyenvallás nélkül nem lehet fejmemnek innen menekedése,
 Mert ha kimehetnék, senkinek szerelme többé nem rekesztene.
77. Vigy ki, én Istenem! ifjúságomnak most ne nézd tudatlanságát!
 730 Tarts meg, uram, engem, hogy te felségednek engeszteljem haragját,
 Már eszemben vettem, hogy nem kellett volna szeretnem Lucretiát.
78. Nem szeretett bizony, hanem mint egy szarvast hálóra hajtott engem,
 Tudtam csalárdságát asszonyembereknek, mégis el nem kerültem,
 735 Eljött az én napom, nincs több segítségem náladnál, én Istenem.”
79. Szép Lucretia is oly igen szertelen ezen megrettent vala,
 Hogynemmint ő magát, szeretőjét sokkal inkábbban félti vala,
 De nagy gyorsasággal orvosságot ismeg ez ellen talált vala.
80. Monda: „Ihol vagyon, uram, az ablakon egy kicsiny iskátula,
 740 Ha jól emlékezem, énnékem úgy tetszik, hogy oda tetted volna.”
 Érette futamék, akaratja szerint aláejtette vala.
81. Monda: „Hamar, uram, mert nem akartommal ablakról aláejtém,
 Fussatok érette, kárt addig ne valljunk, én innen felül nézem.”
 Gyorsan mind az ketten érte futamának, hogy semmi el ne vesszen.
82. Ebből minden ember eszében veheti asszonyembernek dolgát,
 745 Mely igen könnyen ő, mikoron akarja, megjártsodtatja urát,
 Ki asszonyembertől soha nem csalatott, szentnek mondhatja magát.

720 S fejemet β magamat 723 F banatok [S-ben e szó helye ki van szakadva.] S [re]klesztetnek ebben β bánatot rekeszte én szívemben 727 S es szidalom vagyok β vagyok és szidalom 732 S Maar β Mert 734 S Asszony embereknek β asszonyi állatnak | β kerűjtem F kereölím S ke[...]löm [Sh.] 738 S ismeg β asszony 739 F ablakon [S-ben e szó helye ki van szakadva.] β ablakban 740 β emlékezem F emlékeznim [S-ben e szó helye ki van szakadva.] | S ennekem vgy techik β úgy tetszik énnékem | F volna [S-ben e szó helye ki van szakadva.] β vala 746 S könnyen ő mikoron β nagy könnyen ő mikor

83. Hetruriabéli módra magas vala háza Menelausnak,
 Nagy sok garádicsok, kin alá s fel járnak, rajta csinálva vannak,
 750 Míg oda járanak, más helyt ada addig ő az Eurialusnak.
84. Mindent el-felszedvén viszontag az házban mindketten feljutának,
 De hogy csak egyet is az iskátulában ők meg nem találának,
 Rejtekekben keresék, ott gyorsan meglelék, ottan kiindulának.
85. Szép Lucretia is az ajtót megnyitván monda Eurialusnak:
 755 „Jer ki már én lelkem, szerelmem, summája ki vagy vigasságomnak,
 Jövel ki, kútfeje gyönyörűségemnek, minden nyájasságomnak.
86. Semmit ne félj immár, mert szabad mezeje vagyon vigasságunknak,
 Mostan helye vagyon ölelgetésinknek és csókolgatásinknak,
 Az hív szeretőket nem hagyja az Isten, kedvez nyájasságoknak.
87. Jövel, szép rózsaszál, jövel, szép liliom most az én kebelemben!
 760 Mit állasz, én vagyok az te Lucretiád, miért vagy rettegésben?
 Miért kételkedel énhozzám, hogy mindjárt nem jössz az én ölemben?
88. Alig vethető ki megrettent szívéből Eurialus félelmét,
 Igen ölelgeté és megcsókolgatá mindjárást szeretőjét,
 765 Monda, hogy „méltó vagy, kiért én felvegyem az félelemnek terhét.
89. Kár volna, ha ingyen adnának ily édes, nagy szép gyönyörűséget,
 Kár volna vennie nagy fáradság nélkül ilyen öleléseket,
 Ezerszer meghalnék, ha feltámadhatnék, érted adnám lelkemet.
90. Ó, én jó szerencsém és én boldogságom, vajjon téged látlak-é?
 770 Avagy talán álom mulandó játékja szemeimet fogta bé?
 Vajjon kezeimben, ó, én édes lelkem, kezeidet tartom-é?”
91. Akkor Lucretia szép, ránc nélkül való, vékony ruhában vala,
 Kiből tagainak szép ékes termetek igen megtetszik vala,
 Nyaka fejérsége, szemeinek fénye ugyan villognak vala.

748 K Hetruriabeli S Retruriabeli F Retribuabelj γ Entrusiabeli 749 β kin alá s fel S kiken ők fel
 750 β járanak más helyt ada addig ő az S iarnak mas helyet adanak addig 751 A: Mindent el-fel-
 szedvén S Mindent fel szedenek β Mihelyt el-felszedék 753 β ottan S oztan [Sh.] 754 S megh
 nituan β megnyitá 755 S mar en β immár 757 S vigasagunknak K nyayaságinknac γ nyájasságunk-
 nak 758 S chokolgatásinknak β csókolgatásunknak 759 β nyájasságoknak S niaiassaginknak 762 S
 en hozzam: hogy mingyart nem iusz az en ölemben β nám vagyok tehozzád bizony én nagy hűség-
 ben 764 S Ighen ölelgete β Szépen megölelé 766 γ édes nagy szép S igen edes K édes és szép 767 S
 ilyen ölelesekét β ily ölelgetéseket 773 S termetek β termeti 774 S Niaka β Teste

- 775 92. Örvendetes színe, szép víg tekintete, piros-fejér orcája,
Ékes nevetése és nagy mértékletes az ő mosolyodása,
Szép keskeny dereka, teljes az ő mellye és ékes állapotja.
93. Ifjú Eurialus semmiképpen magát meg nem tartóztathatá,
Félelmét felejtven mértékletességét azkoron hátrahagyá.
780 „Az mi szerelmünknek most vegyük gyümölcsét!” Lucretiának mondá.
94. Ifjúnak először, mintha tusakodnék ellene, Lucretia
Monda, hogy hitére és tisztességére néki nagy gondja volna,
Beszédnél, csókoknál, ölelgetéseknél ő többet nem kívánna.
95. Eurialus szóla: „Nem tudod, mit mondasz, szerelmem, Lucretia!
785 Ha nem tudja senki, hogy mi ketten vagyunk, ezt is meg nem tudhatja,
Ha valaki tudja, bolond ember léssen, ezt is ha nem alítja.
96. Enélkül hírünket ha megkisebbitjük, tudatlanság mitőlünk,
Ez az szerelemnek gyümölcse, ki nélkül bizonynal nem lehetünk,
Jobb inkább meghalnom, hogynemmint ez házból anélkül el-kimen-
[nünk.”
- 790 97. Monda Lucretia: „Gonoszság ez tőled!” Eurialus felele:
„Gonoszság, az elvett jókkal ha nem élnél, mikor tőled lehetne.
Nagy sok kívánságom, munkám, fáradságom hát csak hiában lenne?”
98. Ezeknek utána szép Lucretiának ruháját felemelé,
Képmutatásképpen mégis tusakodék ellene egy kevésse,
795 De fáradság nélkül csak kevés munkával végre ötet meggyőzé.
99. Nem úgy lőn ezeknek dolgok, mint Thámárnak Hamonnal történt vala,
Hogy az első dolog az ő szerelmekben véget vethetett volna,
Hanem sokkal nagyobb lángot előbbinél benne gerjesztett vala.
100. De eszében juta: nem lenne javára, hogyha soká ott lenne,
800 Egy keveset évék, ivék mátkájával, azután el-kiméne,
Gonoszt öfelőle az paraszt ruhában akkor senki nem véle.

775 β színe S szíue [Sh.] | S szép víg tekintete β és szép tekinteti 783 S ő többet β többet δ 784—794 L [Hiányzik.] 785 S ezis β azt is 786 S ezis β azt is 788 S bizonynal nem lehetünk K soha mi nem lehetünk D mindenkor szűkölködünk 789 S è házból annekül β anélkül ez házból | K el ki mennünk S ...mennyek [A papír szakadt.] F mi ki mennuk D el ki mennek 790 F ez S [A papír szakadt.] β az 791 S az el vőt jókkal ha nem elnel mikor tőled β az jókkal hogyha mi nem élünk mikor tőlünk 792 S hat β hogy 793—795 S F [Hiányzik; F-ben a 789—790. sor között a másoló egy versszaknyi üres helyet hagyott.] 793 γ szép Lucretiának ruháját K à szép Lucrétiát az ágyra 796 S ezeknek β azoknak 797 S L volna K D vala 798 S gerieztet β indított 799 β eszébe F eszekben [S-ben e szó helyén a papír kiszakadt.] | S lenne β volna

101. Oly igen csodálja vala magát azkor Eurialus utában.
„Vajjon mire vélné császár, ha így látna? — mondja vala magában —
Bizony csak nevetség, csúfság és szidalom lennék én az udvarban.
- 805 102. Tudom, hogy énnékem soha mindaddig is békességet nem hagyna,
Miért vettem volna reám paraszt ruhát, míg tőlem meg nem tudná,
De másra mondanám, mert tudom, kedvében néki is Lucretia.”
103. Ruháját levetvén, azkik őnékie hív baráti valának,
Megbeszélé nékik hozzája szerelmét az szép Lucretiának,
810 Mely nagy félelemben először, azután nagy örömben voltanak.
104. Azt is mondja vala: „Bezzeg nagy bolondság volt, barátim, éntőlem,
Hogy ily szerencsére egy asszony kezében bíztam volt az én fejem,
Maga az én atyám kis gyermek koromban nem így taníta engem.
105. Az asszonynépeket hajlandó kegyetlen vadaknak mondja vala,
815 De azkoron nyilván atyám tanítását elfelejtettem vala,
Mikor vállaimat az nagy zsák búzával én megterheltem vala.
106. Mely rút éktelenség és mely nagy kisebbség énrajtam esett volna,
Ha valaki engem az búzahordásban megismerhetett volna,
Avagy Menelaus az kereskedésben ha reám talált volna.
- 820 107. Nagy kemény törvények vagyon itt azoknak, azkik paráználkodnak,
De feleségeért annál sokkal nagyobb haragjok férfiaknak,
Egyik vereséggel, másik fegyverrel is ellenek áll azoknak.
108. De ha Menelaus szinte megengedte volna is életemet,
Nemde megköötöztvén nem küldött volna-é az császárnak engemet?
825 Mely nagy kacagással és nagy kiáltással fogtak volna engemet!
109. Bezzeg nagy bolondság volt azkor énbennem, ha mostan meggondolom;
Mely sok veszedelem állott fejem felett, hogyha előszámlálom,
Kikből Lucretia által lőn énnékem bizony szabadulásom.
110. Ó, te bölcs és nemes, hív asszonyi állat, mit nem bízhatnék reád?
830 Hogyha ezer fejem volna is énnékem, miért nem bízám reád?
Látom hűségedet, nem oly állhatatlan, miképpen az ingó nád.

802 S magat azkor β akkor magát 805 S hogy ennekiem soha mind addigis β mindaddig is hogy soha énnékem 806 S ream paraszt ruhát 811 S Aztis β Ezt is 813 S tanita β tanított 814 β vadaknak S vadanak [Sh.] 816 S buzauat β búzákkal 820 S törvények β törvénye 821 S annal sokkal nagyob haragiok K még nagyob haragyoc vagyon γ annál nagyobb vagyon haragiok 822 S ellenek β ellene 824 S Chaszarnak β császárhoz 825 S kacagassal es nagy kialtással fogtak β kiáltással és nagy csattogással vittek

111. Tudsz te szeretni is, az te szeretődöt meg is tudod őrzeni,
Mert ki tudott volna ily hirtelenséggel ily jó utat gondolni,
Mellyel keresőket az rejtek helyekről el tudná fordítani?
- 835 112. Tenéked ajánlom az én életemet, azkit te megtartottál,
Nem tulajdonítom bizony énmagamnak, hogy élek ez világgal,
Nem kímélem tőled, higgyed, Lucretia, azkit énnékem adtál.
113. Ó, drága elméjű, kegyes tekintetű, gyönyörűséges nyelvű!
Ó, szép fejr tagú, teljes ábrázatú, nyájas, ékes beszédű!
840 Vajjon mikor lehet véled mulatásom, igaz és hű szeretőd?
114. Szép ajakaidat, víg szerelmem, vajjon mikor csókolgathatom?
Szép ékesen szóló, rebegő nyelvedet mikoron hallgathatom?
Két fejr mellyedet, ó, én szívem, lelkem, mikor tapogathatom?
115. Bizony kicsiny dolog, barátom Achates, azmit te távul láttál,
845 Mennél közelb leend, annál szebbnek tetszik ez asszony ábrázattal,
Én az libiai királyné asszonyt is nem mondom szebbnek annál.
116. Nem csudálom én azt, ha Kandalis király az ő szép feleségét
Az ő hív társának akarta mutatni, látná teljes örömet,
Én is nagy örömet megmutatnám néked Lucretiának testét.
- 850 117. Meg nem beszélhetem én különben néked az ő csuda szépségét,
Te sem értheted meg az én szerelmemnek mondhatatlan örömet,
Tudom, hogy nem bánod, meg nem beszélhetem ennek gyönyörűségét.”
118. Így beszélgetének Eurialus, ketten, társával Achatessel,
Lucretia dolgát nem meré közleni így az ő feleivel,
855 Egyebeknek nem hűn, Sosiast szégyenlé bántani beszédével.

832 S Tucz te szerethnyes β Tudod szeretnie 833 S ily hirtelensegel ily io β ilyen hamarsággal ilyen
834 S el tudna fordítani K el tudod igazítani γ tudott volna mutatni 836 S világgal K világnál γ vi-
lágón 839 S tagu β színű | S niaias ékes K drága okos γ ki vagy okos 840 β lehet S leued [Sh.] F
leszen 842 S rebegeő β repeső 843 S Ket felől [Sh.] mellyedet γ F Két fejr mellyedet K Két szép
fejr mellyedet 845 S leend β lennél 855 S Egyebeknek [Sh. Egyebeknek helyett.] β Senkinek ö | S
szegyenle β nem meré

QUARTA PARS

Argumentum

Alter amans Pacorus erat, quem foemina spreuit
Eurialo gratum praebuilt illa torum.

1. Egy Pacorus nevű tisztos ifjú legény Pannoniából vala,
Oly igen felette az szép Lucretiát ez is szereti vala,
De Eurialussal az szerencse néki nem egyaránt szolgálja.
- 860 2. Miérthogy szép vala, gondolá, hogy őtet Lucretia szeretné,
Mert víg tekintete és nyájas beszéde néki azt jelentené;
Azért azt gondolá magában az ifjú, hogy azt megkísértené.
3. Bölcsen cselekedék, levelet felette vékony hátyára fra,
Igen békötözé, hogy meg ne tetszenék, egy bokor violába,
Szép Lucretiának nyújtá, mikor menne leányival templomba.
- 865 4. Nem véve el tőle virágot az asszony; ő magát megszégyenlé,
Az vénasszony inté, hogy tőle elvenné, az nem nagy dolgot tenne;
Elvévé, de egyik leányának adá, tőle hogy távol méne.
5. Azonközben elő valami tanuló deákok érkezének,
Virágot elkérék leányoktól, könnyen kit tőlek megnyerének,
870 Levelet megláták, kit az virág közé békötözve lelének.
6. Nagy kedvekben elébb deákok valának felette asszonyoknak,
De hogy az császárnak udvara Senasban lőn, megutáltatának,
Az fegyverzörgésben több gyönyörűséget azután találának.
- 875 7. Innen sok gyűlölség, harag és irigység közöttök támadt vala,
Az vitézlő népnek miként árthatnának, ők kereskednek vala,
Az violának is álnokságát azért megjelentették vala.
8. Hogy azt megolvasák, semmit nem késének, vivék Menelausnak,
Ő házához méne, feddással, szitokkal szóla Lucretiának,
Végre megengede, hogy megérté szavát jámbor vénasszonyának.

860 S tekintete β tekinteti 864 S leanyual β leányokkal 865 S Nem veue eltüle virágot az aszony, ő magat meg szegyenle β Ifjútól virágot asszony el nem vevé kit ő igen szégyenle 867 S tüle hogy tauul mene β többé hozzá sem vövé 868 S elő β ismét 870 S közze β között 871 S Nagy keduekben eleb Deakok valanak felette β Igen nagy kedvekben deákok azelőtt valának 872 S De hogy az Chasza[rnak] Vduara Senasban lő[n] meg vtaltatanak β De hogy udvara lőn Senasban császárnak ők meggyűlöltetének 874 S Innet β Igen 875 S ők kereskednek β okot keresnek 876 S Az Viola-nakis alnoksagat β Violában talált álnokságot 878 β méne S menuen

- 880 9. Soká nem tűrheté, hamar az ifjúra panasza az császárnak,
Ifjú megesküvék, hogy soha nem szólna többször Lucretiának,
De hitét megszegé, mert ő más levelet írta ismét asszonyoknak.
10. Farsangnak elein, télnék közepiben ez dolog történt vala:
Mikoron az város szüntelen játéokban és vigasságban volna,
885 Asszonyok utcákra, ifjak ablakokra hót hagyigálnak vala.
11. Gondolá Pacorus, alkalmatossága hogy azkoron jó volna,
Csuda bölcsességgel az megírt levelet viaszban bétakará,
Hogy megkísértené, ha Lucretiának szerelme volna hozzá.
12. Azt is okossággal hóban bécsinálá, ablakon béhagyítá,
890 Tűzhöz közel esék, az hó és az viasz levélről elolvada,
Menelaus látá, levelet olvasá, feleségét dorgálá.
13. Ebből megértheti nyilván minden ember szerencsének erejét,
Ki mikor akarja, sokáig mutatja némelynek kedvességét,
Némelynek viszontag semmi okossággal nem hagyja előmentét.
- 895 14. Azt mondják nagy sokan, hogy az szerencse nem árthat az bölcs
[embernek,
Kit meg kell engednem azoknak, kiknek oly nagy immár bölcsességek,
Hogy csak igaz, okos és bölcs erősségben vagyon gyönyörűségek.
15. Eszesnek, gazdagnak, szegénynek, betegnek nincs semmi különbségek,
Ezek az Phalaris réz bikájában is boldogságban élhetnek,
900 Kik közül csak igen kevesek, alítom, ez világban lehetnek.
16. Igaz dolog azért: minden embereknek közönséges életek
Kedvezése nélkül igen szűkölködik nyilván az szerencsének,
Kiket akar, lenyom, és azkiket akar, tőle felemeltetnek.

880 A: Soká α Soha 881 S soha nem β sohasem 885 S vchakra iffiak ablakokra F hot [S-ben e szó helye ki van szakadva.] K ablakán iffiac az vtzáról hogy γ ablakban ifjak az utcákon hogy 888 S volna hozzá β hozzá volna 889 S be chinala K be takará γ betakarva 890 S es az viasz β az viaszról 891 S leuelet oluasa feleséget dorgala K feleségét ottan erőssen meg dorgálá D feleséget dorgala hagi leuelet oluasa L asszonyt meg dorgálá hogy levelet olvasá 892 S szerenchenek β szerelemnek 895 S szerenche nem arthat az bölch embernek β bölcs embernek nem árthat az szerelem 896 S kiknek oly nagy immar K kiknek már olyan nagy D kicnek ollian nagi L az kiknek olyan nagy 898 F Eszesnek S L Eszesnek [!] K D Ezeknek 900 S chak igen keuessek alitom ez világban lehetnek β alitom ez széles világon hogy nem sokat lelhetnek 902 S Keduezese nélkül igen szűkölködik niluan az szerenchenek β Kedvesség szívökben igen uralkodik nyilván az szeretőknek 903 S le nyom es az kiket akar β levon kiket akar ismét

- 905 17. Pacorusnak dolgát igen bölcs tanácsnak vajjon ki nem mondaná,
Ki szép virágokban levelet, azután hóban takarta vala?
De az vak szerencse bölcs okosságának ellene állott vala.
18. Ezt hallván Pacorus, hogy ő álnoksága kinyilatkozott volna,
Elszökék, nem mére többé megmaradni császárnak udvarába,
Nem esék kárára az Eurialusnak ifjúnak elfutása.
- 910 19. Nem hiában szokták köz példabeszédben magyarok azt mondani,
Hogy azmely kővárat senki nem ostromol, könnyű azt megtartani,
Kinek szeretője nincsen, könnyű annak mindenkor tiszta lenni.
- 915 20. Vala egy kis szoros utca Lucretiának ágyasháza mellett,
Honnan az két falon szintén az ablakra akárki is felmehet,
De nappal nem meré azt megkísérteni, mert az csak éjjel lehet.
21. Történék azonban, kelle falujában menni Menelausnak,
Alkalmatosságot kivel ismét ada ifjú Eurialusnak,
Éjjel istállóban méne tanácsából ő az vén Sosiasnak.
- 920 22. Szénában rejteztvén igen várja vala, hogy Sosias jelt tenne,
Dromo nevű szolga jöve, hogy lovaknak jászolban szénát vetne,
Csak egy kis héa lón, ifjú Eurialust villával meg nem éré.
23. Hirtelen Sosias látván megfutamék, monda szolgatársának:
„Hadd nékem ez munkát, menj be, viseld gondját te az mi vacsoránk-
[nak,
Mostan kell jól laknunk, mert tudod erkölcsét az mi fősvény urunknak.
- 925 24. Mikor itthon vagyon, jól tudod, mint kímél tőlünk ő mindeneket,
Asszonyunk jó kedvű, mostan főzet nekünk ő szép drága étkeket;
Menj el azért gyorsan, míg én is bémegyek, készíts el mindeneket.”

905 F takarta [S-ben e szó helye ki van szakadva.] β hagyított 906 S vak β jó 907 S L volna K D vala 909 S az β szép 910 F pelda [S-ben e szó helye ki van szakadva.] β [A pelda szó hiányzik; a szótagszámláhiányt két forrásban pótolták:] K gyakran köz beszédben L köztők köz beszédben 911 S az mely kö K valamely γ ha az mely 912 β mindenkor tiszta lenni S annak tisztaságot tartany 914 S ket β kő 915 S az β ez 917 β Alkalmatosságot kivel ismét S Kiuel ismet alkalmatosságot 918 S ő az β amaz 919 S tenne β adna 920 S hogy lovoknak jászolban szenat vetne β istállóban lovoknak enni adna 922 S Sosias latuan megh futamek β futamék Sosias hogy látá 923 F ez [S-ben e szó helye ki van szakadva.] β az | S be β el 926 S Asszonyunk β Asszonyom 927 S migh β majd

25. Monda Dromo: „Mindjárt elmegyek, mert arra vagyon nékem nagy
[gondom,
Uramnak asztalát, hogynemmint lovait örömesben vakarom,
930 Bátor soha többé onnan meg ne jöjjön, Istentől azt kívánom.”
26. Felele Sosias: „Hogy ezt hallok tőled, dicsérem én dolgotat,
Én is már régen elváltottattam volna az én fősvény uramat,
De asszonyom engem reggeli étkekkel gyakorta tartóztatott.
27. Mostan itthon nincsen, együnk-igyünk, semmit ez éjjel ne aludjunk,
935 Míg ő haza nem jó, addig örülhetünk, nagy vígan lakozhatunk,
Egy egész hónapig nem talál ő annyit, azmennyt most megiszunk.
28. Dromo házban méne, Eurialus látván szénából el-felkele,
Sosiast dicsére, szorgalmatosságát őnéki megköszöné,
Gyorsan az két falon szép Lucretiának ágyasházában méne.
- 940 29. Látván Lucretia ottan megölelé, szépen megcsókolgatá,
Venus dolga után borral, szép étkekkel Eurialust jól tartá,
Keveset mulata, mert az Menelaus azonban haza juta.
30. Hírt tőn vén Sosias, asszony az étkeket asztaltól mind elraká,
Rettene az ifjú, nem tud mit tennie, elfutni akar vala,
945 De módját találá, ura eleiben kiméne Lucretia.
31. „Ó, én édes uram, már azt vélem vala, hogy te paraszttá lettél,
Hogy ennyi ideig akaratom nélkül te az faluban késél,
Kételkedem hozzád, netalám valami leányt ott megszerettél.
32. Tudom férfiaknak ő feleségekhez való hűtlenségeket,
950 Másutt ne hálj, hogyha ez kétségtől akarsz megmenteni engemet;
Én mind étlen-itlan várlak, egyél vélem, ím hozatok étkeket.”
33. De az Menelaus kívül az faluban immár vacsorált vala,
Azért ágyasházban úgy mint fáradt ember ő igen siet vala,
Hogy megkésélhetné, viszontag őnéki monda szép Lucretia:

929 F vramnak asztalat hogi nem mint louait örömesben vakarom K Wram asztaláual hogy nem mint louáual en örömesben bánom γ Uram asztalánál hogynemmint lovánál én örömesben lakom 931 F en β te 932 β már régen elváltottattam volna az én F megh ualtottattam volna mar régen ezt az 934 F D ez K L az 936 F talal ő K kereshet γ ennenk meg | F megh iszunk β meg-eszünk 937 β szénából el-felkele F az Szienabul felkele 939 F kiet β kő 940 F ottan β szépen | F szépen β ottan 943 F L aztaltul K D asztalrol 945 β találá F talalak 946 F Oh en edes Vram mar azt Vélem Valla β Monda azt már vélem vala édes uram (L Monda edes Uram már azt vélem vala) 947 F L kesel K D késtél 948 F meg szerettl β megkedveltél 950 F ez β az | β megmenteni F megh öriznj 954 F L kiselhetne K D késlehetné | F viszontag ő nekj β viszont őnékie

- 955 34. „Rosalia nevű faluból jobbágyok ma borokat hozának,
Erősen dicsérék, de azok éntőlem meg nem kóstoltatának,
Jerünk az pincében, kóstoljuk meg őket, ha jóknak találtnak.”
35. Jobb kezével gyertyát, bal kezével pedig urának kezét fogá,
Az alsó pincében ketten egymás mellett így menének ők alá,
960 Gondolá, hogy elment immár Eurialus, urát ismét felhozá.
36. Másnapra kelének, azt hiszem, hogy ura hozzá kétséges vala,
Mert az utca felől kőfallal ablakot bécsináltatta vala,
Az kufár házát is elvonatá, honnan egymásnak szólnak vala.
37. Látván az szeretők, ezen mind az ketten igen elbűsulanak,
965 Nem felejtették el az ő szerelmeket, sokat gondolkodának,
Eszében Pandalus felől való tanács juta Eurialusnak.
38. Előbb Eurialus semmiképpen hinni Pandalusnak nem mére,
De hogy látta volna: szép Lucretiával különben nem lehetne,
Utolsó kétséges orvosságot akkor mint bölcs orvos, úgy vévé.
- 970 39. Gyorsan szállására Pandalust hivatá, mellette leülteté,
Ketten maradának, mert szolgálait onnan mind fejenként kiküldé,
Kéré, hogy azmiért hivatá, senkinek azt meg ne jelentené.
40. „Hogy tenéked erről szóljak — monda néki — gyakorta elvégeztem,
De meg nem lehetett, mert te hűségedet ennyire nem ismertem,
975 Most immár megmondom, mert sok barátimtól jámborságod értettem.
41. Jól tudod, mi légyen az emberek között az szerelem hatalma,
Nem tudom, vétektől vagy pedig erőtlő vagyon-é birodalma;
Nincs oly erős ember, kinek szíve vagyon, hogy nem volt véle gondja.
42. Mindeneknél szentebb az ő idejében az Dávid király vala,
980 Ő fia Salamon mindeneknél bölcsőbb, Sámson is erősb vala,
De azért egyik is szerelem tüzetől magát meg nem óhatta.

957 F D jerunk K L mennyünc 961 F azt hiszem hogi vra hoza kietseges valla β az ura azt hiszem kétséges vala hozzá 963 F eluonata honnan egimasnak szolnak valla β onnan elvonatá honnan beszélnek vala 965 F feleitettikél β felejtethük el 967 β Előbb Eurialus semmiképpen hinni Pandalusnak F Hinnj Pandalusnak semmiképen elib Eurialus 968 F latta volna β ő látnája 969 F vtolso kietseges oruosagot azkor mint bölch oruos vgi uiui β Akkor az kétséges orvosságot úgy mint bölcs orvos elővévé 971 F onnan β ottan | β mind fejenként F feienkint mint 973 β monda F mongia 974 F enire β annyira 977 F vagion é β vagyon ő 978 β nem volt véle F vele nem vot 980 F mindeneknil bölcheb β bölcs és mindeneknél | β Sámson is erősb F Samson erőseb 981 F szerelem tözitől magat megh nem ohatta β szerelemtől magát meg nem vonhatta (L ohatta) vala

43. Felgyulladt elmének, gonosz szerelemnek ez pedig természete,
Hogy mikor tilalma vagy, sokkal nagyobb akkor gerjedezése,
Semmi orvossága nincs több, hanem mikor véle szép szeretője.
- 985 44. Voltanak régenten az mi időnkben is férfiak és asszonyok,
Kiknek szerelmeknek megtiltása miatt történt szörnyű halálok,
Viszontag az együtt való létel után elmúlt nagy buzgóságok.
45. Nincs jobb az embernek, mint idejekorán engedni szerelemnek,
Eltörrik hajója, valaki ellene evez habos vizeknek,
990 Sokkal bátorságosb, ha mindjárt mentében bocsátja az szeleknek.
46. Ezt azért beszélem, hogy nagy szerelmemet tenéked megjelentsem,
Kiben ha akarod, lehet tőled nékem igen nagy segítségem,
Azmi haszon innen következik, azt is tenéked megbeszélem.
- 995 47. Nem tudom, mi dolog, igen megszerettem én az szép Lucretiát,
Kiben nincsen vétkem, mert szerencse bírja embernek akaratját,
Kinek birodalma vagy mindeneken, kik vannak az ég alatt.
48. Azt alítom vala én az itt lakozó asszonyállatok felől,
Hogy elméjekben is azt viselnek, azmi tetszenék ő szemekből,
De mintha étető volna ő szemekben, úgy csalattam meg ettől.
- 1000 49. Elhittem vala én bizonynyal, hogy szeret engemet Lucretia,
Mikoron ő kegyes szemeivel gyakran engem tekintél vala,
Viszontag hogy őtet szeretném, szépsége arra kényszerít vala.
50. De eszemben vévém, hogy én az hálóban hiában rekesztettem,
Azután hogy ő is engemet szeressen, mind azon igyekeztem,
1005 Nagy sok írással és könyörgéssel azt is immár megnyertem.
51. Felgyulladt az asszony, én pedig gerjedek, mind az ketten elveszünk,
Az mi életünknek hosszabbítására orvosságot nem lelünk,
Hogyha te minékünk az mi szerelmünkben nem lélsz segítségünk.
52. Ura mind öccsével nem különben őrzik mindenkor Lucretiát,
1010 Mint az erős sárkány Colchos szigetében őrzé az arany gyapjat,
És az háromfejű Cerberus szüntelen őri pokol kapuját.

983 F sokkal nagioab akor β akkor nagyobb sokkal 984 F ziep β ő 989 F Eltörrik haioia β Elveszti életét | L evez haboz [Sh. habos helyett?] vizeknek F vezirel es euezik K euezend az vizekne D vezerlő az vizeknek 990 F ha mingiart β mindjárást 995 S embernek β emberek 998 S viselnek az mi techenek β viselik az mit láttam az 999 S challattam megh ettől K meg győzettem ettől D latatom ezektől L láttatik ezektől 1001 S engem β reám 1003 S veuem β vóm én (L vöttem) 1005 S aztis immar β immár azt is 1007 S az β Ha 1008 S te minékünk β minékünk te | S segítségünk β segedelmünk 1009 S mind β az 1010 S L D F Colchos K Kolkus

53. Sok időtől fogván ismerem én immár az ti házatok népét,
Nemesek, gazdagok vagytok, jól hallottam én az ti híreteket,
De bár Lucretiát ne láthattam volna, az ti nemzetségeket.
- 1015 54. De vajjon ki lehet ellene állható az gonosz szerencsének,
Ki nem választásból, hanem történetből ada az szerelemnek?
Mindketten gyötrődünk és alatta vagyunk minden veszedelemnek.
55. Jóllehet még eddig igen elrejtettük az mi nagy szerelmünket,
De ha ezután is el nem fedezhetjük, elvesztjük mi fejünket,
1020 Ha te meg nem tartod eszes tanácsoddal most az mi életünket.
56. Talán meglehetne tőlem, hogy magamban azt én megengyhíteném,
Ti nemzetségeitek híréért, nevéért bizony meg is művelném,
Hogyha hasznokra és tisztességekre valónak én azt vélném,
57. De Lucretiának megdühödött szerelmét immáron jól ismerem,
1025 Vagy magát megölné, ha innen elmennék, vagy megkeresne engem,
Az ti házatokat és nemzetségeket így megkisebbiteném.
58. Ez volt az én dolgom, kit te hűségednek akartam megmondani,
Most keressünk utat, kivel ez gonoszat tudjuk eltávoztatni,
Erre segítséget tenáladnál többet nem tudunk kit keresni.
- 1030 59. Magamat én néked ajánlom, ígérem, atyámfia, Pandale,
Engedj szerelmünknek, ne légyen ennél is inkább gerjedezése,
Ha együtt lehetünk, netalán megszűnnék, nem léssen nagy ereje.
60. Tudod minden részét és minden járását Menelaus házának,
Tudod azt is, mikor valahova léssen uta önnönmagának,
1035 Tudod, mikor vihetsz bé kamorájában engem Lucretiának.
61. Menelaus öccse csuda szorgalmatos őrzője az asszonynak,
Minden beszédére és tekintésére vigyáz Lucretiának,
Minden nevetését és fohászkodását megnézi, kire vannak.
62. Ha lehetne tőled, nyilván meg kellene ez embert játszódtatnunk,
1040 Mikor Menelaus távol léssen, akkor egymással tanácskozzunk,
Azt is eliktassad mind az több őrzőkkel, hogy ne legyen bántásunk.

1014 S nemzetségeket β atyák fiát 1015 S szerencsének β szeretetnek 1018 β elrejtettük S elrejtettünk [Sh.] 1020 S F eszes K okos γ ékes 1022 S Thi nem [A folytatása nincs meg.] F thi nemzetségeiteknek β Te nemzetségednek 1023 F azt β ezt 1026 F tj β te 1027 F megh ielentenj β megmondani 1028 F ez β az 1029 F tudunk β tudok 1031 F Engedj β Engedd | F L szerelmünknek K D szerelmünket | β gerjedezése F felgeriedeze [Szótagszámtöbblet.] 1032 F lehetünk β lehetnének | F nem léssen nagi ereie β szívünk gerjedezése 1036 F őrzője az β őrizője 1037 F tekintisire β tekintetire 1039 β ez F az

63. Tudom, hogy tenéked hiszen Menelaus, és szódat megfogadja,
Talán Isten adja, hogy Lucretiát is az te kezeden bízva,
Kit hogyha megművel, te általad lehet utunknak szabadsága.
- 1045 64. Sok jó következik, kit ebből megérthet az te bölcs okosságod,
Mert az ti házatok tisztességét ezzel te jobban megtarthatod;
Az mi szerelmünket te elfedezheted, Lucretiát megtartod.
- 1050 65. Egy éjjel ha nékem titkon engedtetik, nem árt Menelausnak,
De ez meg nem lévén utánam jövése ha lészen az asszonynak,
Mindenek megtudják, és nagy kisebbsége lészen ti házatoknak.
66. Gondoljad meg, mely nagy nevetsége lészen őrajta az községnek!
Az egész városnak szégyenére esik, nemcsak az egy nemzetnek.
Látod, nem esik jól dolgunk, ha ellene tusakodol te ennek.
- 1055 67. De talán mondanád, hogy meghaljon inkább fegyverrel vagy méreggel,
De jaj bizony annak, ki megfertőzteti magát az embervérrel,
És az kicsiny vétket Istennek ellene bünteti nagy vétekkel.
68. Nem jó az gonoszat megöregbíteni, de jó megkisebbitni,
Az két gonosz közül szükség az kisebbet mindenkor választani,
Minthogy az jók közül az nagyobb jót szokták mindenkoron dicsérni.
- 1060 69. Nékünk minden utunk, valahová térünk, mindenütt veszedelmes,
Ez, azkit mutatok, talán te általad nem lészen veszedelmes,
Kivel mind vérednek, mind pedig énnékem nem kevés hasznot teszesz.
70. Igen megbúsultam, hogy látom gyötrődni az asszonyt énmiattam,
Hogynemmint tégedet untatnálak, inkább gyűlölségét kívánnám,
1065 De tőle nem lehet, én sem hagyhatom el, immár arra jutottam.
71. Semmi reménységünk bizonyára nincsen minékünk életünkben,
Hogyha az mi hajónk fogyatkozást talál az te mesterségedben,
És nem viseltetik az te bölcs gondoddal elmédben csendességben.

1043 β az te kezeden bízva F te kezeden aianlia 1044 F lehet vtunknak szabadsagha β lészen utunk szabadulása 1045 K kit ebből meg érhed F ebből kit megh írthet γ kit megérthet ebből 1047 F tartod β tarthadd 1048 β Egy éjjel ha F Ha egi eiel 1049 F ez megh nem liuin β ha ez nem lészen 1051 K Gondollyad meg F Gondolodé γ Gondoljad de 1054 F De talam β Netalám 1055 β magát F kezit 1056 F Istennek ellenne bñntet jnagi utekkel β higgyed megbñnteti Isten örök halálal 1057 K de io meg kisebbitni D de io meg kisebbiteni L de meg kisebbiteni F iob meg kõnebitenj 1058 β közül F közet 1059 β közül F közöt | F mindenkoron dichirnj β mindenkor választani 1060 F terõnk β nézünk 1061 F mutatok K most mondóc γ mutatot 1062 F uerednek β õnéki | F teszesz β tehetsz 1065 F Imar arra Iutottam β azt énmagam jól látom 1067 F haionk β hitünk 1068 β elmédben F elmiddel

- 1070 72. Most azért segíts meg minket, jó hírében tartsd meg nemzetségedet,
Jótéteményidért hogy háládatlannak te ne alíts engemet,
Azon igyekezem, hogy nagy főemberré tehesselek tégedet.
73. Tudod, hogy én kedves vagyok az császárnál, néked mindent nyerhetek,
Most pedig esküszöm, én az én hitemre néked fogadást tések,
Hogy tennemagadnak és maradékidnak főispánságot szerzek.
- 1075 74. Az mi szerelmünket, magunkat, hírünket én tenéked ajánlom,
Te nemzetségednek nevét, tisztességét az te hitedre bízom,
Te tarthatsz meg minket, csak te veszhetsz el is, magunkat reád hagyom.
- 1080 75. Mosolyodék ezen, hogy hallá Pandalus, egy keveset hallgata,
Monda, hogy „értettem, de bizony akarnám, ha ez nem történt volna,
Néktek engednem kell, hogyha már az dolog köztetek jött annyiba.
76. Tudom, nemzetségem, hogyha nem engedek, esik nagy szidalomban,
Fejenként miatta lészünk nagy szégyenben és nagy botránkozásban,
Látom, hogy gerjedez és őmagának is nincsen birodalmában.
- 1085 77. Hogyha nem találom eleit, megöli nagy búsultában magát,
Azvagy az ablakról az szerelem miatt aláhagyítja magát,
Látom, hogy nem nézi sem hírét, sem nevét, sem az ő jámbor urát.
78. Sokat ő ellene szóltam, szidalmaztam, lágyítani akartam,
Mindeneket utál éretted, őnéki semmit nem használhattam,
Te vagy elméjében, téged kíván, gondol, kin igen csudálkoztam.
- 1090 79. Gyakorta engemet hozzája szólítván Eurialusnak mondott,
Mintha nem ő volna, az szerelem miatt annyira megváltozott,
Kinél tisztább, okosb asszonyi állatot egész város nem tartott.
80. Ó, mely csuda dolog, hogy az szerelemnek vagyon ily nagy ereje,
És az embereknek ő természetekben ilyen erős törvénye,
1095 Kinek orvossággal szükség volna, hogyha most állhatnánk ellene.
81. Mondom én magam is, hogy más utat ebben bizony nem találhatunk,
Hanem azkit tennenmagad most mutatál, abban kell már eljárnunk,
Én érette lések, néked hírré tésem, csakhogy időt találjunk.

1069 F híriben β hírünkben 1070 β te ne alíts F nem alítasz 1074 β maradékidnak F nemzetségednek | β szerzek F nierek 1076 F neuit β híret 1077 β meg minket F minket meg | β hagyom F ha-
giuk [Th.] 1079 F értettem β im értem 1080 F az dolog köztettek jöt aniba β köztetek az dolog ebben
vagyon 1083 F geriedez β gerjedett 1085 S ablakról β ablakon 1086 S az ő iambor β pedig az ő 1094
S törüenye β hatalma 1095 S hogy ha mast β mostan ha | F alhatnank S alhatnak [Sh.] β állhat-
nék 1096 S találhatunk β találhatok 1097 S mar el iarnunk β maradnotok 1098 S neked β nék-
tek | S chak hogy időt talallunk β ha módot találhatok

- 1100 82. Nem illik énhozzám tőled ez dologért hogy valamit kívánnék,
Csakhogy ezféle hírt és reánk jövőndő nevet eltávoztatnék.”
Eurialus monda: „Bűn volna, ha ezért jóval néked nem lennék.
83. Azmint megígértem, az főispánságot, higgyed, néked megszerzem,
Csakhogy el ne vessed ezt az méltóságot tőled, ha én megnyerem!”
Felele Pandalus: „Csak ebből ne legyen eredeti, nem vetem.
- 1105 84. Ha reám nézendő, szabadon akarom, hogy énnékem adassék,
De ilyen ok alatt nem akarom, senki nékem köteleztessék,
Hogyha híred nélkül ez meglehet vala, örömet azon valék.
85. Elmegyek már tőled — azt mondja Pandalus — légy nagy jó egész-
[ségben!”
„Te is azonképpen — Eurialus monda — légy nagy jó egészségben,
1110 De ha szívet adtál, hogy együtt lehessünk, légy érte mindenképpen!”
86. Elválék Pandalus ifjútól, és ezen felette örvendezék,
Először, hogy ilyen jeles főemberrel ő megismerkedheték,
Másodszor remélé, hogy az tartományban főispánná tétetnék.
- 1115 87. Csoda kívánsága az megígért tisztre az Pandalusnak vala,
Jóllehet beszéddel, mintha nem kellene, azt jelentgeti vala,
Asszonyi állathoz hasonló erkölce őnéki ebben vala.
88. Ó, mely csodálatos és megmérhetetlen az Istennek tanácsa,
Hogy ő ez világot jóknak, gonoszoknak egyaránt osztogatta,
Méltatlanoknak is az méltóságokra utokat megnyitotta.
- 1120 89. Sok rend és garádics, tudja minden ember, vagy az nemességben,
De igen keveset találsz, ki igazán jutott volna ezekben,
Hogyha jól meghányod-veted eredetét ezeknek mindenekben.
90. Minden országokban azokat alítják most igaz nemeseknek,
Az kik szabadsággal és gazdagságokkal felettébb bővelkednek,
1125 Noha az gazdagság ritkán jár mellette az jámbor vitézségnek.

1100 S el távoztatnak β távoztathatnék 1101 S ezer [Sh.] F ezirt β azért | S ioual neked β néked jóval
1102 S Az mint β Azmit 1103 S vessed ezt β veszed azt | S meg nyerem β megszerzem 1104 S vetem β
vesztem 1107 S D hired K L hirem S ez β az 1110 S De ha szívet adtal β De nagy gondod legyen
1111 β örvendezék S öruendeztek [Sh.] 1113 S remelle β örüle 1118 β osztogatta F osztogattia 1121 β
igazán jutott volna ezekben F ezekben igazan iutot volna 1124 F gazdagságokkal feletib β nagy
gazdagsággal felette

91. Kóborlás, uzsora és az árultatás sokat nemesített meg,
Sokat hízelkedés, hazugság vitt elő, sokat undok fősvénység,
Némelyet öldöklés és feleségeknek vétke gazdagított meg.
- 1130 92. Igen ritkán vagyon, azki igazsággal gyűjthessen gazdagságot,
Azt tartják, hogy azki minden füvet kaszál, az rakhat nagy asztagot,
Akárhonnan legyen, nem kérdik, hol vetted, csakhogy legyen nagy
[zsákod.
93. Az gonoszul gyűjtött gazdagság jutalma, higgyed, az hamisságnak,
Ki az más világon súlyosságos terhe lészen az gonoszoknak,
Azért csak azt tartom nemesnek, valaki megutálója annak.
- 1135 94. Nem becsülöm bizony az drága ruhákat és az nagy palotákat,
Falukat, lovakat, drága szerszámokkal készített vacsorákat,
Mert ezekben sokszor láttam uralkodni valami bolondokat.
95. Tudatlanság azért, azki mindezekben véli az nemességet,
Mert ha így volna ez, mindenféle vétek tehetne nemeseket,
1140 Az mi Pandalusunk csak kerítésével találja nemességet.
96. Nem sok idő múltán esék háborúság kívül ott az faluban,
Mert Menelausnak jobbágyát megölik az önnön falujában,
Szükség lőn kimenni, hogy ő törvény szerint véget tehetne abban.
- 1145 97. Monda Lucretia: „Tudod, édes uram, hogy te nehéz ember vagy,
Te nehéz ügétő lovaidon ne menj, mert most is beteges vagy,
Kéress egy poroszkát kölcsön, talán könnyebb, hogy ilyen erőtlén vagy.”
98. Hallván Menelaus tudakozni kezde, holott találhatnának.
Felele Pandalus: „Hallom, hogy jó vagyon ifjú Eurialusnak,
Hogyha parancsolod, én magam elmegyek, mintha kérném magamnak.”
- 1150 99. Monda Menelaus: „Akarom, ha elmegy.” Pandalus menten mene,
Eurialus könnyen lovát néki adá, magában ezt felele:
„Te az én lovamon, én feleségeden ügetek, Menelaë!”

1128 F felesígenek β feleségeknek 1129 β gyűjthessen F geöitessen 1130 F hōgi azkj minden β ki minden féle 1131 K vötte F γ vötte | F hōgi legen nagi Sakod β légyen sok jószágod 1133 F suliosagos β igen nehéz 1134 F nemesnek ualadj megutaloia anak β igaz nemesnek kik vitézséggel találják 1137 F sokszor latam β látom sokszor 1138 F Nemessiget β gazdagságot 1139 F ha igi Vol-na ez β im ezt jól hallod | F tehetne β lelhet most 1140 F az mj Pandalusunk β Azmint az Panda-lus | F talala K nyere az D niere mast L im nāere 1143 F tehetne abban β tenne azokban 1146 β egy poroszkát kölcsön F keöchen egi poroszkát | F illien β te vén 1147 β Hallván Menelaus tudakozni kezde F Tudakoznj kezde haluan Menelaus 1149 F elmegiek β elkérem

100. Azt végezzék köztök: éjjel öt órákor Eurialus ott lenne,
 És reá hallgatna, mikoron az házban Pandalus éneklene.
 1155 Menelaus lovon elméne, az éj is hamar elközelíte.
101. Asszony ágyasházban, Eurialus kívül az jelt csak alig várja,
 De nem hallhat semmit, az óra pediglen immáron elmúlt vala,
 Achates azt mondja, hogy megcsúfoltattott, kivel ott ketten vala.
102. De nehéznek tetszik az sok várás után, hogy hiában elmenne,
 1160 Hol egy, hol más okát az késedelemnek forgatja ő szívében,
 De hogy Menelaus öccse jelen vala, Pandalus nem énekle.
103. Semmit nem aluszik Menelaus öccse, csalárdságtól igen fél,
 Pandalus őnéki monda: „Nem aluszunk-é mind ez egész éjjel?
 Bizony én alhatnám, mert azmint aráncsom, vagyon immáron éjfél.
104. Csudálkozom rajtad, hogy ifjú korodban vén természeted vagyon,
 1165 Kik virradta felé alhatnak, mert száraz nyavalya rajtok vagyon,
 Nem tudom, mit vigyázzsz, jerünk el, mert bizony immár ideje vagyon.”
105. Monda, hogy „menjünk el bátor, de először lássuk meg az ajtókat.”
 Járván azokhoz, mind az reteszekben vete nagy lakatokat,
 1170 Vala egy nagy vas is, kivel bészárlani szokták vala az kaput.
106. Kéré, hogy Pandalus vasat felemelni őnéki segítene,
 Mert oly súlyos vala, hogy azt két ember is nehezen felemelné;
 Hallván Eurialus: már hogy bémehetne, lehetetlennek vélé.
107. Felele Pandalus az ifjú legénynek: „Kitől félsz most oly igen?
 1175 Minem megostromlják az házat, hogy zárod az ajtókat szertelen!
 Hiszen azért lakunk az városban, hogy itt lehessünk békességben.
108. Messze vannak tőlünk, kikkel hadakozunk, az florenciaiak,
 Hogyha lopótól félsz, azok ellen ajtók jól bezárolva vannak,
 Hogyha ellenségtől, ez egy házban téged könnyen megtalálhatnak.

1153 F eiel eöt β este nyolc 1155 F elmene az eis hamar elközelíte β ott hamar elméne Pandalus elkészíté 1157 F halhat semmit β hallá az jelt 1160 F ő szíuiben β elméjében 1163 F Pandalus eönekj monda nem aluszunké mind ez β Ne aludjunk-é már Pandalus azt mondja semmit az 1166 F mert szaraz niauollia raitok β azokon száraz nyavalya 1167 F mert bizony imar β immáron szintén 1168 β lássuk meg F megh lassuk 1169 F azokhoz mind az retezegben vetj K aytókhöz retezekben veté ő ot γ azokhoz mind azokban vete ő ott nagy 1170 K vala az kaput F az kapukat [Így, egy szótaggal rövidebb.] γ vala ajtókat 1175 F zarod az aitokat szertelen β zárlod az ajtókat oly igen 1176 F az Varosban hogi it lehessunk biekesegben β belől az városban hogy békével lehetnének 1178—1179 β [Fordított sorrendben.] 1179 F hogi ha ellensigtől β Ha ellenségtől félsz

- 1180 109. Fájnak én vállaim, bizony én az terhet mostan nem emelhetem,
Törődött is vagyok, terhelésre erőmet nem ismerem,
Emeld fel vagy hadd el, mert bizony nem lehet most az én segítségem.”
110. „No ám járjon — monda Menelaus öccse — bátor immár elmenjünk.”
Achatesnek szóla Eurialus, hogy „még egy óráig itt legyünk,
1185 Talán azonközben valaki megnyitja, bátor aztán elmenjünk.”
111. Felette megunta vala már Achates Eurialus várását,
Átkozza magában, hogy miatta kellett megszakasztani álmát,
Aztán nem késének, egy kis hasadékon megláták Lucretiát.
112. Ifjú odaméne, monda: „Egészséggel, lelkem, szép Lucretia!”
1190 Hallván ezt az asszony igen megrettene, akara elfutnia,
De bátorságot vőn, azfelé indula, kérdé: kicsoda volna?
113. Felele az ifjú: „Én vagyok, szerelmem, az te Eurialusod,
Nyisd meg én örömem, régen várlak téged, vagyon éjféli, jól látod.”
Szavát megismeré, de míg meg nem látá, nem nyitá meg az ajtót.
- 1195 114. Nagy munkával oztán az nagy lakatokat reteszekből leszede,
De hogy az nagy támasz vasakat ajtóról ő el nem emelheté,
Csak két láb nyomnyira kétfelé az ajtót nehezen feszítheté.
115. Igen megszorítván magát Eurialus az ajtón beszalada,
Barátját, Achatest kéré, hogy istrázsát onnan kívül állana,
1200 Lucretiát kapá, szépen megölelé, igen megcsókolgatá.
116. Akkor Lucretia ő kezei között nagy hirtelen elhala,
Nem tudom, örömtől, avagy félelemtől, de színe meghervada,
Rettene az ifjú, nem tud mit tennie, okát nem találhatja.
117. Monda ő magában: „Ha őtet így hagyom, halálra méltó leszek,
1205 Ha véle maradok, én is bizonyára őmiatta elveszek,
Nem tudok mit tennem, bizony mindenfelől veszedelemben leszek.
118. Ó, te boldogtalan szerelem, mennyi méz, kétannyi méreg benned!
Mely sok veszedelmes halál árnyékában forgottam én éretted!
Csak ez vala híja, hogy ugyan kezemben szeretőmet megöljed.

1182 F most az en β ezbéli 1186 β Felette F Melette 1187 F miatta K ő érte γ miulta 1190 F megh
rettenne β megjede 1193 β régen várlak téged F teged regen varlak 1194 F megh nem lattaa β nem
láthatá 1195 F az nagi lakatokat retezekből leszedj β ott az reteszekből lakatokat kiszede 1196 F
aitorul β ajtókról 1197 F kietfelj az aiot nehezen feszithete β nehezen az ajtót ő kétfelé feszité 1198
F bie szalada β beszorula 1201 F L elhala K D meghala 1206 F tennem β tenni 1207 F zerelem β
szerencse 1208 F hal [Th. *halal* helyett.] anekaban forgottam β halálban forgottam gyakorta

- 1210 119. Miért hogy engemet inkább ölelte régen te meg nem öltél?
Miért hogy az fene sívó oroszlánnak torkában nem vetettél?
Miért, te kegyetlen, hogy énnékem inkább, mint őnéki kedvezteél?"
120. Szerelem meggyőzé, halálát nem nézván az asszonnyal marada,
Az megnémult testet ágyról felemelvén szépen megcsókolgatá,
1215 Sok könnyhullatással és fohászkodással őnékie ezt mondá:
121. „Ó, én víg szerelmem, lelkem, Lucretia, hol mostan az te eszed?
Hol vannak füleid és víg tekintetű szép fekete két szemed?
Miért nem nézsz reám, nem hallasz, nem felelsz, mikoron szólok néked?
122. Mosolyodjál reám, mint azelőtt szoktál, én vagyok teelőttd,
1220 Te Eurialusod vagyok, kezeimmel ki ölelgetlek téged,
Ó, én szívem, lelkem, élsz-é avagy halva forgatlak most tégedet?
123. Miért nem mondottad, hogy megöljem magam, halni ha meg akartál?
Ha szólni nem akarsz, majdan általütöm oldalamat az karddal,
Hogy együtt vegye ki lelkünket az testből most az kegyetlen halál.
- 1225 124. Ó, én víg életem, én gyönyörűségem és kedves reménységem!
Teljes nyugodalmam, így vész-é el immár tevéled az én fejem?
Meleg az te tested, lelket érzek benned, nem haltál meg, azt hiszem.
125. Emeld fel szemeid és ékes fejedet, életemnek virága!
Miért nem szólsz nékem, így fogadsz volt-é bé az te ágyasházadba?
1230 Ez volt-é az öröm és az nyugodalom, kire engem híz vala?
126. Kelj fel, téged kérlek, ó, én nyugodalmam, tekints Eurialusra!
Eurialus vagyok, hogy nem tekintesz már az te vigasságodra?"
Azonközben nagy sok könnyhullatásokat hullata homlokára.
127. Mintha rózsavízzel megöntözték volna, az asszony felserkene,
1235 Mint nehéz álomból felocsúdott ember, szemeit felemelé,
Látván szeretőtjét, monda: „Holott valék, szerelmem, Euriale?

1210 β inkább ölelte régen F ö elelte régen inkap 1211 β oroszlánnak torkában F oroszlanok keziben 1212 F mint eőnekj K hogy nem néki γ hogy énnékem 1213 F nizuin β száná 1214 F az megh nemult K Az el ajult γ Az meg nem holt | F adgirol fel emeluin β ágyáru felvévé | β megcsókolgatá F chokolgata [Igekötő nélkül; szótagszámhiány.] 1217 F kiet szemed β szemeid 1219 F szoktal β szoktad 1220 β kezeimmel F kezemel [Szótagszámhiány.] 1221 β avagy F uagi [Szótagszámhiány.] | F most tegedet β mostan téged 1224 β vegye ki F vedgie [Igekötő nélkül; szótagszámhiány.] 1226 β el immár F imár el 1227 F hiszem β vélem 1229 F az te β engem 1231 β téged kérlek F kerlek teged 1232 F hoga nem tekintesz mar β miért nem nézsz reám 1235 β Mint nehéz álomból felocsúdott F vgi mint nehez alombul ochodot 1236 F Latuan β Látá

128. Miért nem engedéd, hogy én ez világból most kimúlhatok vala?
Az te kezeidben nagyobb boldogsággal most meghalhatok vala,
Így légyen, kívánom, míg tőlem elválol, lelkemnek kimúlása!
- 1240 129. Ezeket megmondván az ágyra mindketten ők együtt indulának,
Holott egész éjjel, úgy mint két szeretők, egymással mulatának,
Mint a Troia béli hajókban Parissal Ilona, vigadának.
130. Marsnak és Venusnak nem volt ilyen kedves ágyok — egymásnak
[mondják,
Szép ékes beszéddel mondja Lucretia ifjú Eurialusnak:
1245 „Te vagy Ganymedes, te vagy Hyppolitus nékem, Lucretiának.”
131. Eurialus mondja: „Nem volt Polixena bizonynyal szebb náladnál,
Előttem volna is, inkább szeretnék bizony téged Venusnál,
Noha szépségéről nagy sok dicsérete vagyon az poétáknál.”
- 1250 132. Néha szép orcáját, néha szép szemeit igen dicséri vala,
Néha fejr testét, hol nem látta volna, ő tekinteli vala.
„Bizony szebbnek látom, hogynemmint én véltem — magában mondja
[vala.
133. Ilyennek látta volt Actaeon Dianát kútfőn az feredésben,
Semmi tag itt nincsen, kit nem dicsérhetnék ez asszonynak testében,
Mi lehet szebb, fejrén ennél ez asszonynál földnek kerektségében?
- 1255 134. Megmenedtünk már az veszedelemtől, ó, én szívem szerelme!
Mi lehet oly dolog, kit érted én lelkem örömet nem szenvedne?
Ó, te szép ékes melly! és én szeretőmnek két szép fejr csecsei!
135. Titetek tartlak-é? vallyon ti vagytok-é most az én kezeimben?
Ti szép sima karok, jó illatú tagok, ti vagytok-é ölemben?
1260 Kész volnék meghalnom, hogynem kedvem szegnék ilyen nagy örö-
[memben.
136. Te vagy-é mellettem szerelmem, vagy álom játszódtat most engemet?
Igaz gyönyörűség vagyon-é szívemben, ki vigasztal engemet?
Bizony úgy alítom, hogy nemcsak az álom fogta meg én elmémet.

1244 S Iffiu β ismét 1245 K L Ganimedes D Hayamedes S Hanymedes F Hanimades 1247 β inkább szeretnék bizony S bizony inkább szeretnék 1248 S dicherete vagyon β dicséreti vannak 1251 S hogy nem mint en veltem magában mongya vala β hogynem én magamban régen alítom vala 1252 S látta β látja 1253 S tagh ith K taghya γ tagok | β dicsérhetnék S dicheretnel 1254 S My β Ki | β ennél S ember 1255 S szerelme β szerelmem 1256 S örömet K bátran el γ bizon el 1261 S szerelmem vagy álom iachottat mast K vagy csak álom mostan iádztat meg D vagi álom iaczottate mastan L vagy álom fogta bé mostan én 1262 S szüembem β énbenem

- 1265 137. Ó, gyönyörűséges csókok, mézzel folyó édes ölelgetések!
Ó, mely igen boldog és mely örvendetes nyájasságban most élek!
Senkit szerencsésbnek magamnál nem mondok, ha gyakorta így élek.
138. Ó, irigy éjszaka, gyorsaságos órák, miért hogy így siettek?
Miért örömröket valami kevésbé hogy meg nem késleltetek?
Adjatok oly hosszú éj, mint Alcmenának régentén engedtetek.
- 1270 139. Soha rövidebb éj nem tetszett énnékem ennél az éjszakánál,
Jóllehet én sokszor voltam Dáciában és az britannusoknál,
Mondják, hogy az éjjel sokkal is rövidebb, hogynemmint itt, azoknál.”
- 1275 140. Így beszélgetének ifjú Eurialus az szép Lucretiával,
És így mulatának ölelgetésekkel és gyakor csókolással,
Összeszorítkozván ők nagy kedvek szerint játszadoznak egymással.
141. Meg nem aludt vala az szerelem benne után ez dolognak,
El nem fáradt vala régi nagy ereje az ő kívánságoknak,
De mint az Antaeus földből feltámadván, inkább megújulának.
- 1280 142. Az éjjel elmúlván hajnalban kelének, egymástól elválának,
De naponként őrzők Lucretia ellen igen sokasodának,
Kik miatt egymással sokáig azután ők nem vigadhatának.
143. Erős az szerelem, mindeneket meggyőz, ellene senki nem áll,
Nem lehet oly erős, ki által magának bölcsen utat nem talál,
Azért ezután is sokszor együtt lőnek ennek ereje által.

QUINTA PARS

Argumentum

Postquam nulla datur coeundi copia nuptam,
Deserit Eurialus, conditur illa rogo.

- 1285 1. Eugenius pápa római császárral akkor megbékélt vala,
Eurialusnak is császárral Rómában készülnie kell vala,
Jóllehet titkolja, mindazonáltal asszony ezt megértette vala.

1265 S öröndetes nyaiassagban β nyájasságos szerencsében 1266 β szerencsésbnek S szerenches-
bet | S magamnál β nálamnál 1267 S iregy β rövid 1272 β sokkal is rövidebb F sokal rövideb
volna [Szótagszámtöbblet.] | F azoknál β házunknál 1275 F szoritkozuan űk nagi keduek szerint
iaczodoznak β ölelkedvén ők így mulatának egész éjjel 1276 F ez β az 1279 β Az éjjel elmúlván F
Az eiet elmulatwan [Szótagszámtöbblet.] 1280 F ellen igen β mellett inkább 1281 β egymással so-
káig F sokaig egi massal 1282 F senki β semmi 1284 F ezutanis β azután is 1287 F megh értette β
meghallotta

2. Mert vajjon mi lehet oly igen nagy titkon, kit az szerelem nem ért?
 Ki lehet oly okos, hogy ki megcsalhassa az önnön szeretőjét?
 1290 Azért Lucretia hallván megrettene, íra ilyen levelet:

LUCRETIA EURIALO

3. „Haragudnám reád, hogyha az én lelkem tereád haraghatnék,
 Hogy te akaratod, útra készülésed tőlem eltitkoltaték,
 De hogy téged inkább én magamnál szeret, fel nem indíttattaték.
- 1295 4. Miért hogy énnékem, vitéz Euriale, ezt meg nem jelentetted,
 Császár hogy elkészül, kivel tenéked is, tudom, hogy el kell menned?
 Hová legyek én el, kinek hagysz engemet, hogy nem viszesz el veled?
5. Mit tegyek, nyavalyás, ha az én szerelmem tetőled elhagyatik?
 Kiben nyugoszik meg én elbúsult szívem, ha tőled eltávozik?
 Két napot nem élek, teéretted lelkem testemből el-kimúlik.
- 1300 6. Könyörülj énrajtam könnyhullatásimban megázott levelemért,
 Az te jobb kezédért és nekem adatott teljes igaz hitedért,
 Ha tőled valamit érdemlettem, szánj meg engemet mindezekért.
7. Nem kérlek én arra, hogy itt maradj velem, de hogy elvigy engemet,
 El nem maradhatok semmiképpen tőled, jól tudod szerelmemet,
 1305 Nem nehéz dolog ez, érts meg tanácsomat, ebben jó módod lehet.
8. Tétetem, magamban mintha szentegyházban mennék én este felé,
 Csak másodmagammal, vénasszonnyal lézsek, úgy indulok afelé,
 Küldd el két vagy három szolgádat akkoron te is szentegyház felé.
9. Nem nagy munka léssen, nem állok ellenek, ragadtass el engemet,
 1310 Ne alítsd magadban, hogy ily éktelenség nem illette tégedet,
 Nám az Priamusnak fia is így talált magának feleséget.
10. Ezzel bosszúságot, higgyed, én uramnak igen nagyot nem téssesz,
 Bizony az halál is elváltasz tőtle, hogyha te el nem viszesz,
 Kivel te magadnak bánatot, énnékem nagy gyalázatot szerzesz.

1288 F titkon β titok | F érth β tud 1290 β íra F keölde 1291 F leölkeöm β szívem 1293 F en magam-
 nal szeretlek [Th. *szeret* helyett.] γ énmagamnál szeret K szeretlec magamnál | F Jnditattatek β in-
 dultattaték 1296 F uiszes [Th.] el D uiszen el K L visz el te 1299 F élek β érek 1301 F nekem adatot
 β énnékem adott 1306 F en β el 1308 F szolgadot akkoron β szolgádat K ackor γ akkoron

11. De ne légy kegyetlen hozzám, Euriale, hogyha szeretsz engemet,
Ne hagyj az halálban, ki magamnál inkább szeretlek én tégedet.”
Kire Eurialus szép Lucretiának íra ilyen levelet:

EURIALUS LUCRETIAE

12. „Ez volt oka, hogy én utamat titkoltam, Lucretia, tetőled,
Időnek előtte hogy tennenmagadat felette ne gyötörjed,
Tudom erkölcsödet, hogy te az bánatot soha meg nem tűrheted.
13. Ne véd azt magadban, hogy elmenvén császár többé már ide nem tér,
Ha szintén hazánkban megyünk is, erre kell jönni, más útra nem tér,
Ha másra menne is, higgyed, hogy szeretőd hozzád ismét erre tér.
14. Ne engedje Isten nékem, hogy mehessek soha az én hazámban,
Hanem mint Uliisses tévelygő, bujdosó legyek mind ez világban,
Hogyha nem jövendek viszontag tehozzád Sénásnak városában.
15. Semmit ne félj azért, ne hadd el magadat, újulj meg te erődben,
Ne gyötörd testedet, vigasztald szívedet, élj addig nagy örömben,
Az ragadás felől nem hasznos tenéked, azmit írsz leveledben.
16. Gondolod-é, hogyha lehetne énnékem nagyobb gyönyörűségem,
Mint hogyha tégedet szüntelen utamban viselhetnék vélem?
De tisztességedre, nem kívánságomra kell gondolnom énnékem.
17. Nem érdemli tőlem hited és hűséged, hogy azt műveljem véled,
Ki miatt szégyenülj és megkisebbljön jó híred és jó neved,
Tartozom én azzal, hogy jó tanács legyek mindenekben tenéked.
18. Tudod, nagy nemzet vagy, mindenek becsülik az te nemességedet,
Szépnek, szemérmesnek minden nemzet között mondják az te nevedet,
Nemcsak Olaszország, de mind Német, Magyar hallotta te híredet.
19. Érted hátravetném, higgyed, Lucretia, az én tisztességemet,
De ha elragadlak, mely nagy szidalommal illetem nemzetedet!
Minden ismerőid és barátid között megrúgtlak tégedet.

1317 β íra F keölde 1321 β elmenvén F elmenien 1322 β megyünk is F megenis 1323 β menne is F megenis S [Csak ennyi van:] nis | S ismet erre ter β viszontag megtér 1332 A: tisztességedre α tisztességünkre | β kívánságomra S kiüanságunkra | S L kel gondolnom ennekem K D kel énnékem gondolnom 1333 S L hitöd es hiuseged β hitem tisztességem | S az [Sh.] F azt β ezt 1334 S io híred es io neued K az te híred és neved D az te híred neued L az te jó híred neved 1335 S en azzal β azzal én 1338 S Nemet Magyar β magyar német

20. Anyád temiattad esnék tűrhetetlen, keserű nagy bánatban,
Az te gonosz híred elterjed hirtelen mind ez egész országban,
Kik téged ismernek, gondold meg, mit mondnak felőled az városban:
- 1345 21. Ihon Lucretia, kit Brutus társánál tisztábbnak alítottunk,
Az görög Ulisses feleségénél is szemérmetesbnek mondtunk:
Egy parázna embert követ, most ilyen hírt öfelőle hallottunk.
22. Nem illik, hogy legyen Lucretia neve, hanem inkább Medea,
Ki házát elhagyván, atyját elárulván Iason után indula,
1350 Ó, mely keserűség, hogyha ezt hallanám, az én szívemben volna!
23. Még az mi szerelmünk titkon vágyon nálunk, most mindenek dicsérnek,
Az elragadásnak utána hirtelen háborodnának ezek,
Mennyi dicséreted most vágyon, tíz-annyi szidalmad következnek.
24. No hadd járjon hírünk, gondold meg, ha véled kedvém szerint élhetnék,
1355 Én császár szolgálja lévén, károm nélkül tőle el nem mehetnék,
Mert ő tett gazdaggá, ő tett hatalmassá, ellene nem véthetnék.
25. Hogyha elhagynám is, nem tarthatnálak úgy tégedet kedved szerént,
Udvarat ha követném, semmi nyugodalmunk nem lenne kedvünk szerént,
Mert együtt az császár nem mulat, csak helyről helyre járunk naponként.
- 1360 26. Ha mint egy közasszonyt táborról táborra tégedet hordoználak,
Mely nagy szidalommal véled egyetemben engemet csúfolnának!
Kérlek azért téged, hagyj békét azféle tudatlan gondolatnak.
27. Gondold meg híreket, tarts meg tisztességét jámbor nemzetségednek,
Temagadnak kedvez inkább, hogynemmint az megdühödt szerelemnek,
1365 Hogyha ezt műveled, több gyönyörűsége léssen nagy örömünknek.
28. Más szeretőd talán, hogy őtet követnéd, téged arra intene,
Jövendőt nem nézven csak bujaságában hogy tevéled élhetne,
De igaz szeretőd nem volna, híredre ki gondot nem viselne.

1342 S esnek β esik 1343 S es [Sh.] F ez β az 1347 S Egy parazna embert köuet mast ilyen hírt ö felőle hallottunk β Kár volna tenéked ilyen undok névvel magad K meg gyaláztátod γ kisebbitened 1348 β Medea S Media 1350 S ezt β azt 1352 S haborodnanak β felindulnának 1353 S Mennyi dichereted mast vágyon tíz anny szidalmad köuetkeznek β Mennyi dicséretben vagyunk tíz annyira szidalmaznának ezek 1355 F tőle β tőled 1359 F chak heliről helire iarunk naponként K sokáig helyről helyre ő megyen D hanem heliről helire csak iarunk L ha nem helyről helyre kel járunk 1361 F L szidalomual K D szidalomban 1365 F hogi ha ezt mieuled teöb geönereösighe β Több gyönyörűsége hogyha ezt követed | F örömünknek β örömednek 1367 F buiasagaban β bujaságára

29. Én azmit tenéked hasznodra alítok, azt igazán megmondom:
 1370 Maradj meg itt mostan, várj örömmel engem, csak ez az én tanácsom,
 Mennél hamarb lehet, hogy én megtérhessek, arra leszen nagy gondom.
30. Vannak az császárnak itt Etruriában nagy sokféle dolgai,
 Én azoknak gondját felveszem magamra, császár is megengedi,
 Véled károd nélkül hogy soká élhessek, elmém igyekezeti.
- 1375 31. Élj jó egészségben és szeress engemet, én lelkem, Lucretia!
 Szíved szerelmemet benned való lángnál kisebbnek ne alítsa,
 Akaratom ellen megyek el innen most, minden ember jól látja.”
32. Megnyugovék ezen megbúsult elméje az szép Lucretiának,
 Szavát megfogadná, csak meg ne csalatnék — írja Eurialusnak.
 1380 Nem sok idő múlván császárral az ifjú Rómában indulának.
33. Azonközben ifjú Rómában mulatván hideglelésben esék,
 Betegség, szerelem tüze miatt szegény egyaránt égettetik,
 Az megerőtlenült testet két nyavalya haszontalanná tevék.
34. Már kétséges vala minden embereknél Eurialus élete,
 1385 Csak az orvosoktól késleltetik vala testében az ő lelke,
 Császár mint egy fiát naponként meglátni és vigasztalni jöve.
35. Sok orvosságokkal szüntelen az császár ötet orvosoltatja,
 De Lucretiának levelénél semmi többet nem használhata,
 Kiből szeretőjét egészségben akkor lenni értette vala.
- 1390 36. Az megkönnyebbité valami részében ifjúnak nyavalyáját,
 Ágyáról felkele, mert valamennyire megerősíté lábát,
 És megékesíté vitézkedésével császár koronázatját
37. Koronázat után Rómából az császár jöve Perusiában,
 De hogy még ereje jól meg nem jött vala, ő marada Rómában,
 1395 Onnan elindulva csak vékony erővel jöve Sénás városban.

1369 F En azmit tenéked K Az mit en tenéked γ Azmit tenéked én 1371 K hamarb F hamarab γ hamareb | F arra leszen nagi gondom K csak azon igyekezem γ én azon igyekezem 1373 F L magamra fel uezsem K D en magamra vészem 1374 F karod K bánat γ nalad 1376 F zerelmemet benned valo langnal β az szerelmet benne való lánggal 1377 β megyek el innen most F migeiken el [beszúrva: en] mostan 1379 F megh fogadna chak megh ne chalatnek β megfogadá csak ne csalatatnék 1381 F mulatuan K hogy iuta γ indula 1382 F eghetettek β gyötretteték 1383 F L niauollia K D nyauallyác 1385 F oruosoktul β orvosságtól | F testeben β benne már 1386 F es uigasztalnj jöue β megyen megvigasztalni 1388 F többet nem használhatta β több néki nem használta 1389 β akkor lenni F lennj akkor 1390 F Az β Ez | F risziben β részéből 1393 K Perusiaban F Petrusiumban γ Petrusiaban

38. Látá egynéhányszor az szép Lucretiát, de véle nem szólhata,
Azért leveleket gyakorta egymásnak írogattanak vala,
Az elragadásról nagy sokat egymással titkon traktáltak vala.
- 1400 39 De harmadnap múltván látá Eurialus: nem lehet vég dolgában,
Izene asszonnak, hogy nem maradhatna immáron az városban,
Előbbi örömnél lőnek mind az ketten sokkal nagyobb bánatban.
40. Jó lova hátán már ifjú Eurialus utcán forgódik vala,
Igen nagy szomorú szívvel Lucretia ablakról nézi vala,
Keserű sírással, könnyhullatásokkal egymásra néznek vala.
- 1405 41. Egyenlő fájdalom mind az kettő lelkét felette gyötri vala,
Kik az ő szíveknek szakadását immár magokban érzik vala,
Mint lélek az testtől, oly nehezen ők egymástól elválnak vala.
42. Mely igen iszonyú fájdalom halálban legyen, azki nem tudja,
Két egymás szeretők elválását hogyha szívében meggondolja,
1410 Eszében veheti, jóllehet az testnek nagyobb kínját láthatja.
43. Gyötrődik az lélek, elhagyván az testet, úgymint ő szeretőjét,
Lélek eltávozván az test is elhagyja kínját, érzékenséget,
Csak egyik szenvedí, az másik nem érzi aztán az kinnak terhét.
- 1415 44. De mikor két lélek egyben foglaltatott szerelemnek általa,
Sokkal veszedelmesb, hogyha meggondolod, azoknak elválása,
Az érzékenységnek mert mind az kettőben egyaránt birodalma.
45. Bölcs Aristophanes az két barátságos férfiakról azt mondja,
Hogy noha két testek vagyon, de két testben már csak egy lélek volna,
Azért ezekről is minden ember nyilván ugyanezt alíthatja.
- 1420 46. Ebből következik, hogy nem az két lélek távozik el egymástól,
Hanem az egy lélek, ki kettőben vala, mettetik el egymástól,
Egy elme és egy szív, ki kettőben vala, szakada el egymástól.

1397 F azirt leueleket β Levelet azért ők 1398 F titkon tractáltak K ők tanácskosztac γ ők titkolta
nak 1400 β Izene asszonnynak F Aszonnak Jzene 1402 F Jo loua hatan mar Jffju Eurialus Vchan β Az
ő lova hátán ifjú Eurialus immár 1404 β sírással F sirasa [Th.] 1407 F olj nehezen eők egimastul
elualnak valla β nehezen egymástól ők elváltanak vala 1408 F halalban legien az kj nem tuggia β az
halál azki meg nem kóstolta 1409 F ket β Kic 1412 β Lélek eltávozván F Lilektől tauozuan | F ken-
niat K kinnac γ kinnal 1414—1416 β [Hiányzik.] 1417 β Aristophanes F Aristotelles 1418 F volna β
vagyon 1419 F minden ember niluan vgian ezt alíthatia β bátor minden ember ugyanezent alítsa
1421 F metettik K metztetic γ válának

47. Minden érzékenység tőlek eltávozik, erősen sírnak vala,
 Az ő orcájokban az nagy bánat miatt vér nem maradtott vala,
 1425 Ha könnyhullatások nem láttatott volna, holtnak mondhattad volna.
48. Vallyon s ki írhatná és ki mondhatná meg az ő nagy bánatjokat?
 Ki gondolhatná meg az ő tűrhetetlen nagy szomorúságokat?
 Hanemha hozzájok hasonlóknak mondom az régi asszonyokat.
49. Az Protesilaus mikor görögökkel ment vala Troia alá,
 1430 Felesége látván, szép Laodamia ottan földre borula,
 Vér hirtelen való bánat miatt az ő orcájában nem vala.
50. Mikoron megérté, hadban először is hogy ura meghalt volna,
 Igen megbúsula és megkeseredék, Parist átkozza vala,
 Nem sok idő múlván keserűségében halála történt vala.
51. Phoeniciabéli Dido Aeneastól mikoron elhagyták,
 Az ő nagy szerelme felgerjedt lelkében soha meg nem nyughaték,
 Az önnön kezével, Aeneas törivel szíve általvereték.
52. Ifjú Eurialus hogy szemei elől őnéki eltávozik,
 Földre leborula, az szép Lucretiát leányok felemelék,
 1440 Ő ágyasházában, hogy lelket vehetne, azoktól béviteték.
53. Nagy sok idő múlván felszerkenvén ismét eszében magát vévé,
 Minden ékességét leveté, szívéből örömet kirekeszté,
 Mind haláláiglan csak polgári módra való ködmönt visele.
54. Senki nevetését, se tréfabeszédét azután nem hallotta,
 1445 Semmi énekléssel, sem pedig örömmel magát nem vigasztalta,
 Míglen az szüntelen való bánat miatt esék nagy nyavalyába.
55. De miérthogy szíve tőle és elméje immáron távol vala,
 Vigasztalást néki szomszédi, baráti már nem adhatnak vala,
 Az ő keseredett anyja keze között lelkét el-kibocsátá.

1425 β mondhattad volna F mondhatnak valla 1426 F írhatna es ki mondhatna megh β mondhatná és ki írhatná meg 1428 β hasonlóknak mondom F mondom hasonlokna | F Aszoniokat β szeretőket 1429 K Protesilaus F γ Pentesilaus 1431 F banat mia az ő β bánatnak miatta 1435 F Poeniciabeli K Phenicabeli D Phenetyabeli L Phoeniciabeli 1436 F niugouék β nyughaték 1439 F Lucretiat Leaniok fel emelek β Lucretia ismét felemelteték 1440 F azoktul bie uitettik β leányoktól viteték 1441 β felszerkenvén F felserkentuen | F esziben magat ueuj β ágyról felemelteték 1442 F ziuiből örömit kirekesztj β magáról szíve bánatban esék 1444 F halotta β hallhatá 1445 F vigasztalta β vigasztalá 1447 F ziué tőle β tőle esze 1449 β el-kibocsáta F ő kj bochatta

- 1450 56. Az Eurialus is hogy szeretőjének elméne szeme elől,
Senki nem hallotta őnéki mentében beszédét semmi felől,
De csak gondolkodék szép Lucretiához való térése felől.
57. Hogy onnan eljöve, ifjú az császárhoz mene Perusiában,
És onnan császárral az Ferrariában, és jöve Mantuában,
1455 Több fő városokban és Basileában, végre Magyarországon.
58. De míg élhete is, soha nyugalma nem lőn Lucretiának,
Hanem minden éjjel álmában követé utát Eurialusnak,
Miképpen az ifjú mindenütt követé utát Zsigmond császárnak.
59. Hallván Eurialus asszonynak halálát igen megháborodék,
1460 Felette keserves bánattal mindjárt gyászruhában öltözk,
Soká semmi dolog vigasztalására néki nem találtaték.
60. Nem sok idő múlván egy szép leányt császár őnéki szerzett vala
Herceg nemzetségből, ki tiszta életű, bölcs, jó erkölcsű vala,
Kivel holtáiglan ifjú Eurialus kedve szerint élt vala.
- 1465 61. Senki hazugságnak, valaki olvassa, ez dolgot ne alítsa,
Ezek példájából azki jól megérti, nyilván megtanulhatja,
Hogy az szerelemnek méreggel megtöltött poharát meg ne igya.
62. Az rágalmozó szó távol légyen innét, és az gonosz irigység,
Nem azoknak írtam, kikben uralkodik az balgatag kevélység,
1470 És azkiket ebből régen kifárasztott az rest és tunya vénség.
63. Ifjak, én feleim, ifjaknak hasznokért ezeket összeszedtem,
Kik után ballagni mindenkoron szokott az kegyetlen szerelem,
Hogy ettől meg tudják magukat őrizni, csak ez igyekezetem.
- 1475 64. Képét, ábrázatját, magaviselését, termetét is megírom,
Miről ismerik meg, hogy elkerülhessék, ifjaknak megmutatom,
Mert csak őreájok vagyon kíváltképpen ez énekben nagy gondom.
65. Gyermekek az szerelem, mezítelen írják, nincs őnéki szakállá,
Szeme vak őnéki, hajlandó kéziya, vállán vagyon két szárnya,
Oldalán tegzében sok mérges nyilai, kezében égő fáklya.

1450 β szeme F szine 1451 β őnéki mentében beszédét F mentiben beszidit ő nekj 1453 F L mene K D iöue | K Perusiában F Petrusiumban γ Petrusiában 1461 K D Soká F L Soha 1463 β életű bölcs F bölch okos es 1467 β megtöltött F megh tölt [Szótagszámhiány.] 1468 F szo β szű 1469 F kikben β kiben 1473 F ettul β attól | F ez igyekeztem β azon igyekeztem 1476 F kiualt kepen ez énekben β ez énekben szorgalmatos 1478 β kéziya vállán vagyon F kezej vagion nala 1479 β Oldalán tegzében F tegziben oldalan

- 1480 66. Írják gyermek képben, mert azki bölcs, okos, az eltávoztathatja,
Csak az gyermekekhez hasonló emberek vannak birodalmában,
Kiknek semmi eszek, semmi okosságok nincs, azokat ostromlja.
67. Meztelen írják, mert az szeretőkben nincsen szemérmesség,
Vaknak azért írják, mert meg nem láthatja, micsoda az tisztesség,
1485 Jó cselekedet közt és az tévelygés közt nincs önála különbség.
68. Avagy hogy azt véli, hogy cselekedeti mindentől titkon vannak,
Eszében nem vészi, mindennek szemei hogy őreá vigyáznak,
Sem Istent, sem törvént nem néz, önnön magát adja az bujaságnak.
69. Vannak sok nyilai, mert sok embereknek általlövi szíveket,
1490 Szárnyai azt jegyzik, hogy csak idestova visel ő mindeneket,
Igen állhatatlan, gyakorta elveszti az régi ösvényeket.
70. Jobb kezében fáklya, mert birodalmában azkiknek hódolása,
Sebes égő lánggal azoknak szíveket szüntelen sanyargatja,
Testeket rútítja, végre lelkeket is az pokolban taszítja.
- 1495 71. Sem éjjel, sem nappal soha nem nyugoszik, mindenkor ólálkodik,
Mindeneket kísért, nagy sokakat meggyőz, azokon uralkodik,
Azkiknek szívekben késedelmet vethet és meggyökerezhetik.
72. Első indulatját ha eszedben vészed, könnyen azt megoldhatod,
De erőt ha vészen, miként az álló fát, nehéz kiszakasztanod,
1500 Kit vessző korában kivonhattál volna, végre ki sem áshatod.

1480 K D képben F L képpen | β az eltávoztathatja F ezt elkerölhetj [Szótagszámbíány.] 1482 F
ninch β csak 1484 K tisztesség γ okosság F szemírmettesegh [Szótagszámtöbblet.] 1485 β külön-
ség F keuilsigh 1486 β véli F uile 1488 β néz F nezj [Th.] | F unnön magat adgia az buiaságnak β
adja magát csak az nagy bujaságnak 1490 β jegyzik F iriak | F hogi β mert 1493 F egő langual azok-
nak szíuököth szuntelen saniargattia β láng azoknak szíveket szüntelen szokta sanyargatnia 1494
F az pokolban taszittia β pokolban bétaszítja 1496 β kísért nagy sokakat meggyőz F meg göz
sokakat megh kesirt 1497 β szívekben F szíueknek [Th.] | F D uthet K L vehet 1498 F könien
azt β te könnyen 1499 F nehéz kiszakasztanod K hogy ki sem szakaszthatod γ te ki sem szakaszt-
hatod

73. Gyűlöli az munkát, felette szereti ő az hivalkodókat,
Hogyha eszed vagyon, egyik fegyvered az: hadd el az tunyaságot,
Mindenkoron munkát találj őellene, kiben foglald magadat.
- 1505 74. Vége már ez légyen az én írásomnak az szerelem dolgáról,
Azki többet akar róla tudakozni, értse több írásokból,
Utolsó tanácsom, hogy azkitől lehet, megója magát attól.
75. Mikoron írnának másfélezer után hetvenhét esztendőben,
Aeneas Sylvius írásából szerzék ez éneket versekben,
Bodrog vize mellett, Patak városában, az úr gombos kertében.

1502 F az β ez 1503 β munkát F okot 1503—1504 F [A két sor között:]

Bizonial iol tudom hogi nem munkalkosznak nagi sok fele emberek
ielesben kik laknak varakban kastiliokban es vrak vtan Jarnak
hanem chak magokat attak az Bachusnak Bachus utan Venusnak

Mindenfele uitek eleőszer szarmazik bizonj chak riszegsigből
es annakutana az nagi sok hiuolkodasbul
kiket hogi elhagina megh gözhető mindent szorgalmatossagaul

1505 β több F az 1507—1509 F γ [Hiányzik.]

HUSZTI PÉTER

AENEIS

I. Pars.

Troia veszessenek oka, görögek hada Troiara, es Troia meg vetele.

Ad notam: „Batorsagot arrol feienkent vehetünk...”

1. En mostan beszellem az romaiakat,
Pogansagban törtent szep czuda dolgokat,
El kezdem troiaiaknak romlasokat,
Es romaiaknak onnat szarmasztokat.
- 5 2. Söt, hogy ha valami ektelen törtennek,
Irasomba ha mit nem keduellenetek,
Nekem meg boczasson abbol kegielmetek,
Mi modon eltenek, vgy szollok tünektek.
- 10 3. Kiraly regen Archadia földén vala,
Olasz Dardanusnak aszt neuezik vala,
Egyszer az tengerre barkaba ő szalla,
Tenger vize ragada, iuta Asiaba.
- 15 4. Rettene ezen ő, mert szep hazayaba,
Lehetetlen terni az Olasz orszagba,
Ra gondoluan magat ot meg hazassula,
Egy kiraly leanyat ő hazassul hozza.
- 20 5. Im lön az asszontol egy ferfi magzattya,
Kit Trosnak neueze, de kiraly meg hala.
Tros fel neuekeduen egyszer eszt gondola:
Egy igen nagy varast, hogy ő fundaltatna.
6. Bölczen el kezdete, aszt el is keszite,
Ő magarol varast Troyanak neueze,
De ez is meg haluan, fia lön helyebe,
Kit Ilusnak hittak, egy kö varat szerze.

12 B iut K jöt 15 B Ra gondola

- 25 7. Ez is ömagarol neueztete hazat,
 Ez vtan is sokan birak az orszagat,
 El vegre Priamus veue birodalmat,
 Az *Ilium* varat, es igen nagy Troyat.
- 30 8. Rettenetes de csak ennek lön az üdö,
 Vilag kezdetitől fogua az esztendő,
 Harom ezer, s' nyolcz szaz tellyes het esztendő,
 Hecuba aszszonyal tisztos felesegő.
- 35 9. Egyszer ez az aszszony mikor terhes volna,
 Iszszonnyodo almot ö agyaban lata,
 Egy egő üszszöget hat szült volna, lata,
 Melly mia töueből ki egne szep Troya.
- 40 10. Beszelleni aszszony eszt kezde kiralynak,
 Röttenuen az kiraly aszt hagia aszszonnak:
 Valami leszen az, rea gondollyanak.
 Aszt mind az ideig szüuekben titkol/yak.
11. El iuta születesének ö ideye,
 Egy szep fiu magzatot ez vilagra szüle,
 Kit kiraly latuan gondolkodek elmeye,
 Nem tud mit tennie, aszszonial beszelle.
- 45 12. „Lattyuk az gyermeknek ekes szep orczayat,
 Meg venhettem, szanom en kis magzatomat,
 En hiszem, hogy Isten viseli gondomat,
 De en nem nezhetem magtalan voltomat.
- 50 13. Lenne talam ez nagy romlasunknak oka,
 Az ki mia tüzzel el egne szep Troya,
 Iob meg hallyon” — egy hiü emberere biza,
 Nagy szörnyü halallal, hogy giermek meg halna.
- 55 14. Az ki viszi vala a kiraly magzattiat,
 Igen keserüluen giermeknek szep voltat,
 Egy erdőben csak le töue kiraly fiat,
 Pasztorok közet tartak fel kiraly fiat.

28 D Iliu B K Ilium 30 B fogua ennij eztendő 33 B Egyszer hát ez 35 üzeget hogy szült 36 D K ége B egne 38 B Király meg hadgyá 40 D K titkolak B titkollyák 41 B születéssének ideie 43 B Ezzen meg háborodék király szüübe 45 B szép ekes 47 B Hiszem hogy az Isten 50 B Ki mia el egne tüzzel az szép 51 B emberre 52 B Hogy szörnyü halállal Giermek [!] 55 B erdőben néki meg vete kis ágyát, 56 B Pásztorok fel tartak az Király

15. Az pasztorok ötöt Parisnak neuezek,
 Ő iffusagaban hire neuekedek,
 Pasztorok köszt erősb ninczen, aszt hirdetek,
 60 Troiaban aszt hallak, rola beszellenek.
16. Egy erős vitezt ot Hectornak neueztek,
 Nagy czudalatosnak ereiet beszellek,
 Parissal az egyszer bayt vini keredzek,
 Parist meg gyöze ő, es meg fogattatek.
17. Tuttara Priamus kiralynak eszt adak,
 Ő hireert azert Troyaba hiuatak,
 Ismere a kiraly ötet magzattyanak,
 Nem tudgya mit tegien, Troyaba marasztak.
18. Egy üdőben az Thessalia orszagban,
 70 Peleus kiraly lakik vala az orszagban,
 Az szep Thetis aszszont hazasul meg hozuan,
 Sok orszagbol lönek kirallyok az nazban.
19. Rea gyültek vala vrak s aszszonnepek,
 Ördegi tudományokban igen bölczek,
 75 Kiket pogansagban veltek isteneknek,
 Mert hatalmas *vala ő* czelekedetek.
20. Nagy szep Venus, Iuno es Minerua aszszony,
 Mikoron menyegző volna olly nagy vigan.
 Ket fő embert nem hittak volt az lakasba,
 80 Azok menyekezőt hozak illy dolokba.
21. Vala gongya az ket embernek ackoron,
 Bellonanak s Marsnak nagy boszszuiok azon,
 Kik egy arany almat küldenek lakasba,
 Aszszonyok köszt szebnek adgiak aszt, olly okon.

59 B nincz 60 B Mely hir nagy Troiaba hamar érkezek 61 B Erős vitez Hector nagy Troiában lakék
 64 B Meg győzé, es Paris fogua viteté 65 B Tuttára ezt adák Priamus királynak 66 B Parist nagy
 hireiért Troiába bé hiuak 67 B Király meg ismere ötöt 69 B Egykor Pileus kiraly Thessalia 70 B
 Mikor lakik vala nagy kazdagságában 73 D io [Szótagszámtöbblet.] *β* s 74 B tudományokban nagy
 bölczek 76 D vala az ő [Szótagszámtöbblet.] *β* vala ő 77 B Venus aszszony, Iuno, es Minerua 78 B
 Es mind az vendégek már vigadnak vala 79 B Kit az Pello es Mars ott irigylük vala 80 B Mert
 őket lakásba nem hitták vala 81 B Vala azért gondgya Pellonak es Marsnak 82 B Az vig lakodal-
 mot mint meg bonthatnák 83 B Es egy arany almát küldnek aszszonyoknak 84 B Kit az három köz-
 zül leg szebnek adnák

- 85 22. Mindenik aszszony aszt keuannya maganak,
 „En erdemlem” — mind harman csak aszt kialtlyak,
 Osztolni aszszonyok rayta nem tudanak,
 Parist menyegzősők köz biroua fogak.
23. Egyik aszszony, Iuno Parisnak aszt suga :
 90 „Itild nekem csak ez arany almat” — monda,
 „Mind hatalmasb vagyok ezeknel” — így szola,
 „Országokat adok, teszlek egy nagy vrra.”
24. „Csak nekem itild eszt” — Mineura aszt mongya,
 „Iuno aszszony hatalmasb nallamnal noha,
 95 De nallamnal eszesb s bölczeb hol, ki volna?
 Bölczen tanitlak en iöuendő mondasra.”
25. Szep Venus aszszonyis ezek vtan suga :
 „Paris, im iol hallod mit ket aszszony suga,
 Az mit ök igrnek, ne nez semmit arra,
 100 Mert eleg orszagod, s eszed vagyon” — monda.
26. „Csak engem mondgy szebnek, s ad az arany almat,
 Szepsegdhez szerzek en illendő matkat,
 Meg szerzem teneked az görög Helenat.”
 Örömeben ennek itile az almat.
- 105 27. Im melly nagy gyűlölség közöttük indula,
 Mert Venusra ezért boszszonkodnak vala,
 „Te vagy szeb közöttünk” — így zugodnak vala,
 Parisnak azért ő leant szerzet vala.
28. De lam, Paris hogy az leaniert indula,
 110 Az Lacedemonba tengeren el iuta,
 Melly Görög országban egy fő varos vala,
 Özüegy kiraly aszszony ot lakozik vala.
29. Ilona szep leany ez aszszonye vala,
 Egy görög kiralynak kit ő iedzőt vala,
 115 Leannak szepseget mikor Paris lata,
 Sok neppel varosban ottan be ment vala.

85 B Mindenik kiuánya az almat magának 86 B En erdemlem, hárman mind azt kiáltnak 87 B tudnak 88 B menyeközösek 89 B Iuno az Parisnak suga 90 B az 92 B teszlek nagy K teszlek én nagy 93 B azt Minerua mondgya 94 B Nálamnál az Iuno hatalmasb 95 B bölczeb ki 96 B én taneitlak 102 B illendő társot 103 B teneked görög szép Ilonát K görög Ilonát 104 B Eörömeben Venusnak itélé 105 B köztök meg indula 106 B Venusra asszonyok boszszonkodnak 108 B Parisnak az leánt ezért szörzőt 109 B hogy az Paris leányért 112 B királyné [...] lakik

30. Vakmerőkeppen ő leant el ragada,
Harczolanak velle, de vizre be futa,
Troyaban nagy vigan leannyal ő iuta,
120 Az görög kiralynak ez lön boszszusaga.
31. Mondhatatlan igen kiraly busult vala,
Sietseggel egy nagy hadat gyütöt vala,
Egesz Görög orszag mind fel zendült vala,
Troyat Ilonaert Parisra meg szalla.
- 125 32. Demophoon kiraly egy haddal segelle,
Agamemnon s Pyrrus ő melleye iöue,
Achilles es Nestor, Vlisses el iöue,
Ezer ket szaz s ket hayockal rea mene.
- 130 33. Erös harczok egymas között ot esenek,
Kiben ieles fő emberek el veszenek,
Algiuk es pusakaiok meg nem volt nekiek,
Szamszerigy, parittyá vala ő löuesek.
- 135 34. Olly sok viadalhoz valo szep szekerek,
Szepen ahoz valo hagyito gerellyek,
Gerendakbol ök kosokat szerzettenek,
Erös köfalokat azockal törtenek.
- 140 35. Derek ostromokat sokakat teuenek,
Kickel az görögek semmit nem nierenek,
Sok orszagbol Troiat mert megis segíték,
Az kik Priamusnak iamborsagat veuek.
36. Vala nap kelletről vitez Rhesus kiraly,
Szereczen orszagbol vala Memnon kiraly,
Vala Penthesilea aszszoni Scittyabol,
Priamusnak tarsa az Aeneas kiraly.
- 145 37. Cziggedenek, meg faradanak görögök,
Alnoksagot sokszor szerzenek közöttök,
Troia vetelere kickel az görögök,
Nem giakorta hasznal ő sok bölczesegök.

117 B Vakmerőkeppen ott leánt 119 B leányual meg iuta 129 B ott léuének 130 B Es ieles vitézek s fő emberek veszének 132 B parittia csak vala löuesek K vala lövések 137 B ostromokat már sokat 138 B görögök csak semmit nyerének 139 B meg segeiték 148 B Nagyon igyeközüén keueset nyere-
rének

38. Ezen gondolkoduan, maid vgian nagi szegien,
 150 Tiz esztendő fordult vala mar mind ebben.
 Hogy ha Troia alol ki szallani kellien,
 Leg vtolso alnoksagok lön im illien:
39. „Nem ackaria Isten” — im mind aszt kialttiak,
 „Mi kezünkben adni varat szept Troianak,
 155 Io istene vagion az iffiu Parisnak,
 Nagi emlekezetit hadgiuk itt hadunknak.”
40. Tőnek aldozatot Pallas szent aszszonnak,
 Ő oltalmazoa mert a szept Troianak,
 Haragiat el vegie rollok, aszt kialttiak,
 160 Egi nagi fa louat is ök faragtatanak.
41. Ennek mongyak olly nagy szertelen nagysagat,
 Festeckel meg színlek köüül az oldalat,
 Az torkan hattanak egy kis al aytoczkat,
 Egy nehany szaz emberrel tölte*k meg hasat*.
- 165 42. Rakodanak bele mind fö fö emberek,
 Tisandrus, Stenelus, Vlisses ot velek,
 Acamas, Makaon, Pyrrhus be menenek,
 Troas görög kiraly, Epeus közötttek.
43. Ottan az derek tabor mind el indula,
 170 Hogy haza menenek, aszt tetettik vala,
 Tenger szigeteben meg szallotak vala,
 Troiabeliek eszt de nem ertik vala.
44. Mind kiczin s nagy igen örül az Troyaban,
 Mar meg szabadultak, aszt velek varosban,
 175 Azert tabor helyyre ki iöuenek sokan,
 Kerülik, czodalnak az lonak nagysagan.
45. Az egyyk aszt mongya: „de mire valo ez?”
 Az masik aszt mongya: „im melly szept marha ez,
 Az varos kapuyan hogy ha be ferne ez,
 180 Egesz ez vilagon egy czuda lenne ez!”

149 B Ezt görög vitézek nagy szegyennek tartuák 150 B Hogy ha Troia alol kely ki szalaniak 151 B Maid tiz esztendeig kit erősen vitták 152 B Illyen álnokságot végre el gondolnak 153 B Isten mind csak azt kiáltnak 160 B Kiért nagy fa louat meg faragtatanak 161 B mondgyák szertelen ő nagyságát 163 B torkán meg hatták 164 D meg az hasat [Szótagszámtöbblet.] β meg hasat 166 B Steneleus 168 D K Toas B Troas [...] Epeus 169 B Ottan derék tábor im mind 172 B ezt nem 175 B Az tábor helyére ki 180 B Ez egész vilagon nagy czuda

46. No, harmadik szola az nagy sokasagnak:
 „Furyuk meg es lassuk mi voltat ez lonak,
 Vagy gyuyczuk fel, auagy vessük az haboknak,
 Ne hidgyünk görögek szép aiandekanak!”
- 185 47. Olly nagy dul fullással az Neptunus pappya,
 Varbol es varasbol el ala szagulda,
 „Oh szegeny bolondok!” — eszt kialttya vala,
 „Görögeket lam mi meg ismertük vala,
48. Söt ellenseg el ment, aszt alittyatok ti,
 190 Ö alnoksagoktól auagy nem féltek ti?
 Talam veszedelmünk nem gondollyatok ti?
 Ne hidgyetek nekik!” — az nepet vgy kerí.
49. Pap ezeket monduan ö faiat fel vete,
 Lonak oldalaba az kopyat öklele,
 195 Az lo ömagaban vgian meg is zenge,
 De nepnek el fordult esze es elmeie.
50. Rola nem tudanak semmi iot vegezni,
 Zaygassal pasztorok kezdenek im iöni,
 Egy göröget kötue az kiralyhoz vinni,
 200 Mezön aszt fogtak volt, kezdek aszt czodalni.
51. Olly nagy fohazkodast fogolly teszen vala,
 Priamus kiralyhoz mikoron be iuta,
 Görögektől erre boczattatot vala,
 Troiat el arullya, ez oktatot vala.
- 205 52. Gondolt alnoksaggal így szolla kiralynak:
 „Minden felől csak iay nekem, niomorultnak,
 Görögek köszt vagiok en fia halálnak,
 Elötedis haytom feiemet halálnak.”
53. Ez ö kesergesen kiralynak vrackal
 210 Vgian szüue esek, monda nagi szép szoual:
 „Mond meg aszt houa megí, es mi nemzet volna!”
 Fogoly így felele nagy okos modgiaual:

182 B es meg 183 B fel, vag vessük a' nag haboknak 186 B Várhol város által ez helyre szagulda
 198 B im kezdenek 200 B Kí mezön meg fogták kezdék 204 B arullya így oktatot 209 B Ezzen
 kösereguén király az wrackal 210 B Igyen meg szolleit az foglyot szép

54. „Nektek meg beszellem nagy bizonisagockal,
 Valami az dolog, mind igaz vallással,
 215 Görög nemzet vagiok, mondom eszt igazal,
 Sinonnak neuzet attiam ö hazanal.
55. Igen szegeni attiam hofi ide boczata,
 Egi Palamedesnek engemet aianla,
 Kinek hires, neuet nagi sok iambor tudgia,
 220 Nem iambor Vlises, az kit el arula.
56. Ez hadban mert mikor fel hirdetnek vala,
 Vlisses ömagat ot töue bolonda,
 Sok fele allatot ekeieben foga,
 Czudakeppen mezöt azzal szanttia vala.
- 225 57. Illien alnoksagot söt azert gondola,
 Ne kellene iöni hadba Troya ala.
 Palamedes vram latuan meg probala,
 Ha igaz bolondsag szallot volna rea.
- 230 58. Raggada Vlissesnek egy kis magzattyat,
 Szanto vass eleiben veté a fiat,
 De Vlisses fel emele eke szaruat,
 Meg ielente ezzel czak nagy rauaszszagat.
- 235 59. Ot kenszeritetek ez hadban el iöni,
 Boszszusagat de nem akara el nielni,
 Egy alnok leuelet gondola iratni,
 Kiuel en vramnak el kellene veszni.
- 240 60. Mellyet iratot volt, kiraly, te szauadal,
 Hogy fogattad volna nagy io akarattal,
 Hozzad valo hiüseget nagy sok arannial,
 Meg fizeted neki sok talentumockal.
61. Az görög kiralyhoz mikoron vitetek,
 Nagi esküesseeckel nem menekedhetek,
 Mert Vlisses vizsont ezen meg esküuek:
 Most is nalla a penz, czak hogy meg keressek.

213 B Néktök bizonyában most elő számlálom 214 B En dolgom minemü azt nem titkolhatom
 215 B vagyok én igazán mondom 216 B neueze ö házánál atiam 217 B Engem szegény 224 B
 azzockal meg szántá 226 B kellyene hadba el menni Troia 227 B vram raita meg 230 B az kis
 fiát 231 B Vlysses fel ránta hamar eke 233 B el menni 236 B Mely által vramnak el kely vala
 vezni 239 B sok ió aranyual

- 245 62. Nam, az eiyel Vlisses rea gondolt volt,
Palamedes satorához *eiyel ment* volt,
Egy szakban arannial sok penzt oda vit volt,
Mellyet reytek helyyre, satorba vetet volt.
- 250 63. Az Vlisses beszedere meg keresek,
Talentum araniat satorba meg lelek,
Meltatlan halallal en vramat vesztek,
Ezen az en szüuem igen keseredék.
- 255 64. Ezen eiyel, nappal mikor sirok vala,
Es sokszor Vlissest fenyegetem vala,
Boszszumat allanam, aszt beszellem vala,
En ream is azért iöue nagy haragia.
- 260 65. De miért beszellem en ezeket mostan,
Görögök dolgat ty töllem tudakozuan,
Öllyetek meg, bator, engem inkab mostan,
Nektek meg köszönik görögek aszt haluan.”
66. Inkab kezde annal kiraly tudakozni,
„Senki nem bant” — vgymond, kezde vgy bisztatni,
Vlisessel mint löt dolga, aszt kerdezi,
Mint akadot kezbe, aszt kezde kerdezni.
- 265 67. „Giakorta akartunk innet mi el menni,
Troia alol ki ki hazankban oszlani,
Sokszor ottan tenger kezdet reank aradni,
Telbe pokol üdö nem hagiöt indulni.
- 270 68. Immar most vgian el tekellök magunkban,
Pallas szent aszszonyhoz egy embert boczatuan,
Adgion olly tanaczot iöuendö mondasban,
Mint mehetünk haza Troiat ide hagyuan.
- 275 69. Tanusag illyen lön Pallas szent aszszontol:
Tü mikor Troiara indulatok hazol,
Nem fere el Agamemnon egy vadomtól,
Szaruasomat ö meg löue keziyéből.

245 B Nam reia az éyel Vlysses gondolt 246 D eiyel ö ment [Szótagszámtöbblet.] B Eyel sátorához Palamedesnek ment volt K éjjel ment 247 B Egy sákban aranyat es sok szép pénzt vit volt 252 B szüuöm meg keseredék 254 B Vlysses meg fenyegetem 256 B azért nagy haragia szálla 257 B mostan ezeket 258 B Töllem tudakozuán tü az görögöket 259 B Meg öllyetek bátor inkáb most engemet 260 B Görög nép köszöni tü-néktek veztemet 261 B Inkáb király annál tudákozik vala 262 B mond, biztattia vala 263 B mint iárt azt kerdezi vala 264 B kézbe hogy ö meg mondana 265 B mij innét 267 B Sokszor tenger kezdet reánk meg áradni 276 B Szarusasomat meg löué az kéz-iyéből

- 280 70. Olly nagy boszszusagom ezért lön reatok,
Szelet nem boczatek tengeren reatok,
Mig nem ember verrel nekem aldozmatok,
Kegielmessegemből Troiat meg szallatok.
71. Czak most is ennekem ti vgy aldozzatok,
Nagy io szerenczeuel tengeren iarhattok.
Az köuet el iutuan, hogy mi eszt meg hallok,
Kit kellyen meg ölni, nagy sokan kialtok.
- 285 72. Olly nagi haragia ream Vlissesnek vala,
Mondam, mint veszthessen, arra gongia vala,
Annyi sok nep közöt engem meg ragada,
Io ez aldozatra, aszt kialtya vala.
- 290 73. Engem kegyetlenül ot meg kötözenek,
Szememet be kötek, az oltarhoz vinek,
Meg rantam karomat, ottan az kötelek,
Szakadanak rolam, en vgi el szalladek.
- 295 74. Partyara tengernek ottan en sietek,
Semlinges nad közöt nagi soka budosek,
Az görögek előtt en igi el szalladek,
Vtannok attiamhoz menni en nem merek.
- 300 75. Immar tekincz, kiraly, nagi niomorusagom:
Sem az görögek köszt ninczen bizodalmam,
It is csak felseged lehet en oltalmam,
Meltatlan voltomert, vram tekincz ream!”
76. Tön kegyelmesseget az kirali ő velle,
Hatra kötöt kezét el odatni kezdte.
„Semmit ne felli,” — vgi mond, „csak szolli ra az egire,
Mi attiankfia legi, szolli en kerdessemre!
- 305 77. De ez igen nagi lo ki- s mire valo volt?
Ki gondolta, vagi mi vegre czinaltak volt?”
Sinon felele, vgi mint tanitatot volt,
Kezét öszue teuen, mongiak hogi igi szolt volt:

290 B bé kötuén oltárhoz viuének 293 B tengernek csak gyorsan sieték 294 B Semling es nad [...] sokat 296 B atiámhoz el menni nem 297 B király tekincz 298 B ninczen maradásom 303 B csak meg felely erre 304 B légy halgas kérdésemre 307 B vgy felele

- 310 78. „Veszem bizonsagra az napot es holdot,
Az ti Istenteket, es az en szabliamat,
Immar en nem nezem az Görög orszagot,
Igazat beszellek, csak halliatok szomat!
- 315 79. Lattuk nagi giakorta tü io szerenczetek,
Meg ertettük melly igen volt tü veletek,
Tennen köniuetekből, mert eszt emlegettük,
Pallas mind addiglan lenne ti veletek,
- 320 80. Czuda draga kepet hallottunk mi itben,
Kit Pallas ömaga adot volt meg regen,
Mig Troiaban az allana tisztességben,
Titkon nagi sokszor tanaczkozanak ezen.
81. Igen titkon egiszer, im, el be assanak,
Troia templomra likat ök asanak,
Diomedes es Vlisses indullanak,
A szent kepet inset ketten el ki lopak.
- 325 82. Söt, közöttünk mikor taborban le töuek,
Az kepnek szemeből veres köni serkezek,
Az kezében a kopia meg reszkettetek,
Haragia Istennek ezzel ielentetek.
- 330 83. Ot vala közöttünk egi iöuendő mondo,
Calcasnak hittuk mi, igen igaz mondo,
Ez kep görögeknek, vgy monda, nem melto,
Mert ismerem, hozzank hagi nem io akaro.
- 335 84. Ne mulassanak, aszt Troiaba be adgiak,
Nem mernek be menni, mind ketten aszt mondak,
Calcas paranczoluan ott a sokkasagnak,
Istennek ez louat ök azert czinalak.
- 340 85. Az lo nagy voltanak csak ez lön az oka:
Mert olly meltosaga ez nagy lonak volna,
Kapun be nem *vihetnek erős* Troiaba,
Troiat ne segellie szent Pallas io volta.

314 B Meg ismertük mely 315 B Meg ielentik nijluán az tünön köniuetek 318 B ö-maga néktök adta regen 319 B Troiában mlg állana 321 B Titkon tanácskozuán ök nagy szokszor [!] ezzen 322 B Troia templomára egy lykat niytának K lyukat hordozanak 323 B Vlysses abban indulának 324 B képet ketten templomból lopának 327 B Es kezében az kopya ott meg 328 B Istennek haragia 330 B Calchasnak kit hittunk ez egy igaz mondo 333 B mulassák el azt 339 D vihetnek az erős [Szótagszámtöbblet.] B Ha bé nem vihetnék kapun nagy Troiaba K vihetnek erős

86. Söt, ha be vihetnek, mind aszt mongiak vala,
Troya görögeken hogy el hatalmazna,
Peleponnesussig őket meg haytana.”
Sokat az Priamus ezekről gondola.
- 345 87. Hatalmas kirallyok velle kik valának,
Tanaczokban sokat ott erről szollanak:
„Mind igaz beszede a szegeny Sinonnak,
Lam, semmi ketseges szaua ninczen annak.
88. Vigyunk aldozatot azért Neptunusnak,
350 Talam meg ielenti medgiünk mi az lonak.”
Ottan Laokon papot az oltarhoz hiuak,
Varas kyuül, tenger parton, az hol szoktak.
89. Szep ket fiaiuál az pap am el iuta,
Aldozattyat mikor el kezdette vala,
355 Rettenetes dolog rayta törtent vala,
Tengerből ket sarkany iöue ö reaia.
90. Tisztes ket giermeket az papnak meg marak,
Laokont is szörniükeppen meg mardosak,
Az sarkaniok varasban be indullanak,
360 Pallas templomaba menenek, aszt latak.
91. Vgian el hüle, aszt hogy lata a sok nep,
„Az lo öklelesert lön ez” — mongia az nep,
„Meltan eset rayta” — aszt kialtia az nep,
„Be vigiük az louat” — aszt akarya az nep.
- 365 92. Szeanak melly kaput ackoron hittanak,
Tenger felöl magas keritest le rontak,
Az varosi nepek el ki indullanak,
Köteleket az lo nyakara foytanak.
93. Fiak, gienge szüzek mind rendre allottak,
370 Szep eneklesseckel az louat ök vonszak,
Vrak, fő polgarok ot leg vtol vadnak,
Hazas aszszony nepek az lo körül vadnak.

345 B kik velle 346 B sokat már erről 353 β két fiáual B már az pap 354 B kezdette volna 356 B sárkány reiáia iött vala 359 B Sárkányok városba az vtán indultak 361 B Vgyan ott el hüle látuan azt az sok nép 362 B öklelésért ez lön azt mondgya nép 364 B louat mert azt akaria nép 365 B Szeanak az mely 366 B rontának 367 B Városbeli népeckel ki 368 B Kötelet az nagy lo 369 B Férfiak, gyöngé [...] állának 372 B aszszony nepek lo körül valának

- 375 94. Igen nagy innepet akkoron szerzenek,
Szep processioual varasba be viuek,
Szinten az piacra az louat helylyhetek,
Zöld aggal hazakat mind meg ekesitek.
- 380 95. De melly nagy vigasag im kezdetet vala,
Az louat körüluen vgy tanczolnak vala,
Egesz Troia bortol meg reszegült vala,
Szellel mint az holtak, vgy feküsznek vala.
- 385 97. Szertelen az varast ottan meg boditak,
Varos virrasztokat előszer le vagak,
Szigetben töb görögeknek ielt adanak,
Varost minden felől eiel ök fel giutak.
- 390 98. Piaczon, vczakon nagy kialtas vala,
Rettenetes romlas ot kezdetet vala,
Estueli bor mindent el niomot, ölt vala,
Eggik kiraly varban illien almot lata.
- 395 99. Lam, ez vala tarsa Priamus kiralinak,
Kit neuznek vala iambor Aeneasnak,
Lata abrazattiat az meg holt Hectornak,
Kit az előtt regen harczon meg ölenek.
- 400 100. Ő haia, szakala verrel öszue fogiot,
Monda Aeneasnak: „Had el most almodat,
Ellenseg titöket mert mind körül fogot,
Fenekeuel a szep Troia im fel forgot.
101. Czak szabadulhas ki ez veszedelemből,
Es ragadhasd ki a szentek kepet tüzből,
Tengeren induli ki maydan ez orszagbol,
Lako helylet kerhecz azert olaszoktol.”

375 B helyhezték 376 B agackal házakat meg ekösseiték 377 B vigasság már közöttök vala 386 B viraztoijt 388 B éyel fel gyuytának 389 B Hogy mar görögök Troiat megh vetec vala 396 β le vá-
gának 398 B Ki monda 399 B Mert titöket ellenseg már mind

- 405 102. Testeben Aeneas im meg iszoniodek,
Agiabol szököllek, el ki futamodek,
Varos veszedelmet latuan meg felemlék,
Esze veszet nem tudgia mit czelekedgiek.
103. Raggada fegyueret, azzal el indulla,
410 Egy pap eleibe előszer is iuta,
Apro baluany istent pap ölebe kapta,
„Houa legiünk immar?” — Aeneas aszt monda.
104. Az pap mint szolhata, eszt monda kiralynak:
415 „Ez az vtolso nap az troiaiaknak,
Nagy siralmas üdöre iay mikent iutank,
Hirünkel, neuünkel az földre le romlank.
105. Kegietlen Iupiter az iot masnak atta,
Görögek kezeben Troia szep varossa,
Am az lator Sinon am mint el arulta,
420 Az vczakat immar mind ellenseg allya.”
106. Valanak el egymastol ök nagy sirassal,
Am, egybe talala troiay iffiackal,
Ripheus Iphitussal, Hipanis Dunassal,
Priamus veyeuel: vitez Korebussal.
- 425 107. „Együt halyunk ma meg!” — azoknak eszt monda,
Hold vilagon az iffiackal el indulla,
Az melly ellenséggel birnak, ölik vala,
Fő nélkül sok testet immar lelnek vala.
108. Mennek vala ök egy szoros köfal közöt,
430 Szinten arczul talala egy fő görögöt,
Androgeusnak hittak aszt az fő embert,
Körüle lata *kiraly nem* sok görögöt.
109. Ot az görög vele őket tarsainak,
„Hol iartok illy kesen?” — monda Aeneasnak,
435 „Niereséggel sokan immar meg rakottak.”
Eszebe viue magat, *hogy nem* iol iartak.

406 B szökölleén 407—408 B [Felcserélve.] 411 B isteneket 414 B ez vtolso napiok az 415 B mi-
ként mij iutánk 418 B Troiának várossa 419 B Sinon miként el 421 B Vallának egy-mástol igen
nagy 426 B Az föld világánál iffiackal indulá 429 B vala ezzek szoros 430 B Szintén találának artzúl
egy görögöt 431 B fő görögöt 432 D kiraly ot nem [Szótagszámtöbblet.] β Király nem 433 β Itt
436 D hogy ő nem [Szótagszámtöbblet.] B veyé hogy nem ió helyen járnak K hogy nem

110. Vinni kezdé hatra az görög ömagat,
Aeneas nem vara veget ő száuanak,
Nodita iffiakat azonnal azoknak,
440 Gondot ada nekik, mint nem barattyanak.
111. Első szerenczeie io lön az kirallynak,
Tanaczul eszt ada egy iffiu tarsainak:
Öltözzenek fel ruhaiokban holtoknak,
Aeneas viue fegiueret Androgeusnak.
- 445 112. Riuas, siuas varosban igen nagy vala,
Az ellenseg közöt sokat iartak vala,
Eggiet-kettöt nagy sok helyen ölnek vala,
Az nagy templom fele indultanak vala.
- 450 113. Egy szép leaniat az Priamus kiralynak,
Kit neueznek vala a szép Cassandranak,
Vstökenel fogua hat igen vondozzak,
Gienge keze, laba neki kötue vannak.
- 455 114. Lön keserüsege ezen Aeneasnak,
Görögeckel sokat azon harczolanak,
Leant ellensegtől ackoron el kapak,
Görögek esmerek őket troiaiaknak.
- 460 115. Olli nagy sokan am vtannok eredenek,
Vagak, ölek a kiket el erhetenek,
Harman az kiralihoz az varhoz menenek,
Hat igen ostromliak immar az görögek.
116. Nagi sok laytra falhoz fel tamasztua vala,
Ök is sok nep közöt fel hagtanak vala,
Az varbelieckel fel szorultak vala,
Azokhoz fel menni ök sietnek vala.
- 465 117. Görögeket ostromon sokat vesztenek,
Mert egy magas torniot ök raiok döitenek,
De semmiből ellenseg nem keuessedek,
Belöl sok aitokat, ladakat törenek.

440 B néki 441 B lön Aeneasnak 442 B társának 443 B Eöltöznünk fel ruhayokba az holtaknak
444 B Androgeus fegyuerét meg tartá magának 445 B sirás immár városban nagy 453 B ezzen az ki-
rállynak 458 B ölek, kiket a hol erhetének 459 B Hárman vén királyhoz 465 B sokat ostromon
466 B tornyot raiayok 467 B ellenseg meg nem

118. Az kiraly hazara mikoron iutanak,
 470 Kiben siuast, riuast nagy sokat hallanak,
 Aszszoniok es gienge szüzek siualkodanak,
 Az igen ven Priamussal kik valanak.
119. Kiraly mint ven ember ö kardgiat fel köte,
 Nagy sirassal monda ö szep felesege:
 475 „Vram, vram ne meny kerlek töllünk meszsze!
 Venseg mia mar nincz eröd az fegyuerre.
120. Venkorunkban, vram, ime mire iutank,
 Ihol en üszög szülesem mellyet latank,
 Kit mind ez ideig mi kösztünk titkolank,
 480 Im meg vagion nekünk szep görög Ilonank.”
121. Ezenközben görög Pyrrus oda iuta,
 Priamusnak fiat ö kergeti vala,
 Attya eleiben mikoron az iuta,
 Ven szüleye előtt Pyrrus eszt le vaga.
- 485 122. Priamus az iambor mikoron eszt lata,
 Szablyaiaual görög Pyrrushoz ö vaga,
 Paysanak szinet szablya meg sem foga,
 Az ven iambort Pyrrus ott ustöken kapa.
123. Ö meg holt fianak el folt sok vereben,
 490 Labarol le eyte kiralyt ot meg öle,
 Hecuba aszszont mint rabyat meg kötöze,
 Aeneas magaban eszt haluan el hüle.
124. Rementelen immar csak egiedül vala,
 Egy templom az varban olly igen szep vala,
 495 Azon altal menni Aeneas akara,
 Szep Helena aszszont templomban talala.
125. Czak egyedül aszszony ömagat meg vonta,
 Az oltar meget egy szegeletben vala,
 Fel geryede Aeneasnak nagy haragya,
 500 „Oh atkozot aszszony!” — ö neki így szola,

471 B Aszszonyok, gyenge szüzek ott siualkodának 472 B kik ben valának 473 B ember az kardot
 475 B kerlek ne meny 476 B immar nincz eröd fegyuerre 482 B fiát ki kergeti 484 B Pyrrhus öt le
 486 B Az ö szablyaiaual görög Pyrrushoz vágá 491 B Az Hecuba [...] rabiát kötözé 492 B ezt
 haluán magában K eszt látuan el 496 B Ilona 498 B Es az oltár meget el reytet vala 499 B ge-
 riede ott Aeneasnak haragia

126. „Vagyone hireddel az mi nagy romlassunk?
Mind te miattad lön ez niomorusagunk,
Kedued szerent esek talam mi rabsagunk?
Siralomra hozad az mi vig lakassunk.
- 505 127. Rollunk ha mikor emlekezel hazadban,
Fogsz ezzel kerkedni nagy vig kaczasban:
Boszszu löt eretted az hires nagy Troian,
De meg latod mint iarsz maydan en miattam.
- 510 128. Regen hallottam en eszt sok iamboroktól,
Semmi diczireti ninczen emberektől,
Ha ki aszszony embert fegyueruel meg öl,
Meg is iob, hogy ne meny te is ki Troiabol.”
- 515 129. Aeneasnak minden szandeka ez vala,
Annal touab aszszony eletet ne hadna,
Mereg, boszszu szüuet meg szállotta vala,
Troia nagy romlast vgy kesergi vala.
- 520 130. Nagy hirtelen Aeneasnak edes annya,
Venus aszszony előtte meg állapot vala,
„Edes fiam!” Aeneasnak ő így szola,
„Mit haragszol, mit szolsz így ez Ilonara?
131. Semmi okot fiam aszszonra te ne ves,
Ved eszedbe magad, ne legy illy versenyes,
Gondoly inkab arra, mint en velem iöhes,
Lassad ven attyaddal othon is mint teszsz.
- 525 132. Vagion vilagon hazadbeli neped,
Kiczin Iulliussal te szép feleseged,
Ez ideiglen oltalmaztam eretted,
Nem Ilona, hanem Isten ellenseged.”
- 530 133. Vegietek eszetekben eszt ti gonosz fiak,
Egy pogan kiralyrol maydan mit hallotok,
Mint kellyen az attyat s anyyat halgatnotok,
Niomorusagokban tü meg se vnnyatok.

509 B én hallottam 512 B te-is ne meny 514 B Aszszont élni hogy ne 519 B Aeneas, Venus így szól
vala 520 B így szép Ilonára 521 B fiam ez aszszonyra ne ves 525 B Vagyon ez vilagon 526 B Iuliusod
528 B hanem Iupiter ellenségöd 529 B [eszr hiányzik.]

134. Vilagon az Troya igen hires vala,
Kit csak egy leaniert el vesztettek vala,
535 Czak keues magaul egy kiraly marada,
Aeneasnak hittak, szep Venusnak fia.
135. Eszt ő edes anyja az harczon keresé,
Mint edes születet őtet keserüle,
Keri hazához is immar tekintene,
540 Attyat s feleséget iob volna el vinne.
136. Ő szüueben kiraly nagy sokat gondola,
Talam tisztességben ot hatra maradna,
Ha több vitezek köszt harczon meg nem halna,
De nem szana aszt ő nezuén ven attyara.
- 145 137. El indula kiraly, az anyja előtte,
Attianak hazához csak hamar sieté,
Attiat, ven Anchisest nyakon meg ölele,
Szeme nagy sirastol ot verrel könnyeze.
- 550 138. „Teged kerlek, attiam!” — Aeneas eszt monda,
Menniünk ki varasbol mely fele iob volna,
Úllyünk veszteg nappal egy erdős hegy allyba,
Hiszem, Isten gondot visel mimagunkra.”
139. Erre ven Anchises szolla ő fiának:
„Az kinek ereyek vagyón am fussanak,
555 Hazammal eggyüt ma engemet ronczanak,
Eleget eltem mar, am bar le vagianak.
140. Regi Troiat nekem hiszem az istenek,
Meg tartottak volna ő szent kegiessegek,
Ha akartak volna hogy en többet ellyek,
560 Varas piaczara söt enis ki megiek.
141. Vczakon keresek halalt en magamnak,
Talam keserülnek görögek ha latnak,
Az ő isteneknek en velem aldoznak,
Niomorult ven embert elnie nem hagynak.

537 B anya hartzon meg keresé 538 B születetét vgyan köserülé 539 B Keri vala házához hogy tekin-
tené 542 B tisztességében 544 B De azt ő nem szana nezuén 546 B hamar el ére 553 B Anchises így
szolla fiának 554 B kiknek 555 B engemet eggyütt ma 562 B görögök raytam ha 563 B Istenöknek
engemet áldoznak

- 563 142. Meg adom teremtőmnnek ez kis szeleczket,
 Aniamnak meheben kit nekem engedet.”
 Mint io fiu, Aeneas mikor halla eszt,
 Attyanak felele, vgy mint keseredet:
- 570 143. „Pirullyon meg orczam, hogy ha aszt mielem,
 Nallad nélkül semmit ha en czelekedem,
 Söt inkab akarok előtted el vesznem,
 Legien tarsaim köszt io emlekezetem.
- 575 144. Ream kesz vagiok mindent erted fel vennem,
 Az kegyetlen Pyrrus had lasson meg engem,
 Az mit Priamussal czelekedek, neszttem,
 Szemed elöt vagyon az földre le engem!”
- 580 145. Igen hamar iffiu fegyueret ragada,
 Ellenseg közibe futnia ackara,
 Ö szep felesége labat am meg kapa:
 „Ne hagy giermekestöl vram giaz aruaua!”
146. Miert nem tekinted az te ven attyadat,
 Gondoli meg engemet, te hazas tarsodat,
 Mindeniknel inkab küsded magzatodat,
 Kinek hagyod it te kiczin Iuliusodat?”
- 585 147. Olly nagy czuda törtenek im azonközben,
 Az kis giermek ven Anchisesnek öleben,
 Az melly süuegeczke az giermek feieben,
 Egö tüzzel az fel lobbana feieben.
- 590 148. Rettenenek, vizzel aszt öttözik vala,
 Nem aluek el az migh ideie el nem alla,
 Ven ember Istenhöz hogy könyörög vala,
 Eghből nagy dörgessel egy szep czillag szalla.
- 595 149. De lam, czudakeppen az czillag indula,
 Az haztol mint egy nagy kopya hozza, niula,
 Troian köüül egy magas Ida hegy vala,
 Kek füsti maraduan az hegybe meg szalla.

567 B Aeneas haluan ez beszédet 572 B közt íó hirem íó neuem 581 B Mert oh vram mostan nem az vén atíádat 583 B inkáb te kis magzatodat 584 B itt kicsin 585 B im ot azon 586 B Az vén Anchisesnek kis gyermek öleben 589 B vizzel meg öttözik 590 B ideie nem vala 592 B dörgéssel szép czillag szál vala 593 B De nagy czoda-keppen

150. Im eszt latuan Anchises kezeit emele,
 Az eset czillagot imadnia kezde:
 „Valamit akartok mar velem miuelnie,
 600 Kesz vagyok istenek nektek engednie.”
151. Az giermek czudaian ot ez ielentetek:
 Felseges kirallya hogy az köuetköznek,
 Vtra indullyanak, ez czillag ielenek.
 Aeneas így szolla ackor Anchisesnek:
- 605 152. „Ream veszek attyam eretted nagy munkat,
 Ier el velem, hadgyuk it immar hazunkat.”
 Rea veue szep oroszlan bőr subayat,
 Vallara fel veue az ő edes attyat.
153. Ő vtanna sok szolgai indulanak,
 610 Sok ellenseg közöt el ki lappanganak,
 Varas kapuiara mikoron iutanak,
 Aeneasnak feles eget ot el kapak.
154. Gondola, hogy hatra terien meg erette,
 Haza nepet haggia Ida hegy közibe,
 615 Czak egiedöl Troiaba esmegent tere,
 Feiet ackor vete olly nagy szerenczere.
155. Vala nagy banattya ő szep feles egen,
 Ven attyahoz tere esmet nagy sietuen,
 Troiay sok futot nepet velle leluen,
 620 Aszszoniokat, leaniokat veszekeduen.
156. Marhaua! kit ki kaphattanak Troiabol,
 Fel rakoduan el indullanak hegy albol,
 Fel fele menenek az hegyre az vtbol,
 Troiat nezik, nem teczik ki sürő langbol.

597 B Látván ezt Anchises kezeit fel emelé K Látván az Anchises 598 B Le eset 601 B itt 602 B királyság hogy rá köuetköznék 603 B indulnának 612 B Aeneasnak szép feleségét 613 B meg terien 615 B Troiába megint hátra tere 622 B rakoduán onnan indulának hegy 624 [A sor után:] B Masod resz. Az Aeneas királynak budosásában történt szerenczeyének forgása. K II. Pars. Aeneasnak bú-dostabéli szerentséje.

Masodik resze.
Aeneasnak budostabeli szerenczeie.

- 625 1. Paranczoluan Anchises a sockasagnak,
Az tengerre nagy sok haiockal szallanak,
Iay szockal budosni ackor indullanak,
Fa baluannial kiket isteneknek hittak.
- 630 2. El iutanak Tracianak hatarara,
De sokat az földen nem niughattak vala,
Mert nagy czuda dolgot mond it az Cronica,
Kitöl meg rettenuen el futottak vala.
- 635 3. Rendel iria Virgilius harmadik könyueben,
Aeneas ki szaluan az Tracia földén,
Aldozatot Venus aszszonnak szerezuen,
Bikaua!ldozek egy szep kis hegieczken.
- 640 4. Meg kel uala oltart mar ekesiteni,
Zöld agokat kezde reaya szaggatni,
Egy agat le szeguen kezde czuda lenni,
Az el szeget agbol ver kezde ki iöni.
- 645 5. Poszdula Aeneas mikoron eszt lata,
Mas agat is szeguen vgian vere iara,
„Szerenczesicz Isten latasomat!” — monda,
Harmadik agat is kezeuel meg foga.
- 650 6. Rea ilyen kialtas lön fel az földböl:
„Aeneas mit szaggacz meg holtat az földböl,
Ne ferteztesd kezedet az en veremmel,
Nem idegen vagyok te nemzetsegedböl.
- 650 7. Inkab fus el kegietlen nepek földiröl,
Polidorus vagiok az regi Troiaból,
Ide küldé attyam Priamus kinczeuel,
Itt ölenek engem, meg fosztuan a penztöl.”
- 655 8. Sietuen Aeneas attianak meg monda,
El mennenek onnat, aszt vegesztek vala,
Aldozatot az lelekert töttek vala,
Pokolba mert addeg az nem mehet vala.

625 B az nag sokasagnak 627 D sockal [!] B sokat K szókkal 630 B nyughatnak 633 β Ezt iria 655 B De annak lelkeiért áldoztanak vala

9. Czak hamar troiabeliek ot hozanak,
Egy-egy pohar teyet kit rea ontanak,
Egy-egy marok feldel meg aiandekozak,
660 Canciockal tiszteluen ök buczuzanak.
10. Olly igen sietnek onnet el indulni,
Külömb-külömb tartomaniokra budosni,
Delosba mikoron kezdenek be iutni,
Apollo papyatol kezdek eszt hallani:
- 665 11. „Sohol tünektek nem lehet maradastok,
Meg kel keresnetek az hol elt ösötek,
Az Olasz orszagbol iöt volt ki attyatok,
Ott leszen öröcke ti birodalmotok.”
- 670 12. Creta tartomanyba azert ök menenek,
Ott sok ideiglen le telepedenek,
Egy szep varast kiraly ö farrat nepenek,
Rakattata, törüent hagia az veneknek.
- 675 13. Az vy varast neueze ö Pergamanak,
Almaban ielenek ot is az kiralynak,
Olly reszet keresse az Olasz orszagnak,
Olaszul kit hinak az Hesperianak.
- 680 14. Nem lön mit tennie felet ö nepenek,
Meg rakot varasban hagia hogy elnenek,
Sok köny hullattassal onnan készülének,
Sok buczu vetellel es el euezenek.
15. Tamada haboru tengeren reaiok,
Ök sohul földet nem kezdenek latniok,
Szelek mia lönek hirtelen nagy habok,
Ackarattyok ellen mennek immar haiok.
- 685 16. Vala ötöd napya az nagy zur zauarnak,
Nagy meszsze hegyeket vgy teczik latnanak,
Köddel füstölgenek, az mint most is szoktak,
Euezni kezdenek, hogy ha ki iutnanak.

657 B Ezzen közben troiaijak elő hozanak K Ezekben troiabeliek 660 B Enekléssel tiszteluen el buczuzának K tisztelvén el butzuzanak 666 B keresnetek holot tzélt üssetök 667 B Ió Olaz 668 B öröcké nagy birodalmotok 671 B király meg farrat 672 B Rakata, hadgyuán ott az K hagyván 682 B Soholt nem kezdenek már földet látniok

- 690 17. Nagy munkával mikor el oda jutának,
Partra az hayókkal mind el ki szállanak,
Ott szemet rakanak hogy meg nyugodnának,
Sok barmot nem meszsze ime ők latanak.
- 695 18. Veuek fegyvereket, barmokat vaganak,
Etelhöz mikoron már le rackodanak,
Czuda nagy madarak azonba jutának,
Mineműt soha sem hallottak, sem lattak.
- 700 19. Mongiak harpiáknak hogy voltanak volna,
Kiknek abrazattiok mint embere volna,
Horgas orrok, körmök de rut bűdös vala,
Minden elől etelt el kabdosnak vala.
20. El ragadak etelt egyszer s mind előlők,
Maszszor is nem hagiak bekeuel meg enniek,
Harmadszor meg hagia király ő nepenek:
„Fegyverrel tamaggiunk már mind fel ellenek!”
- 705 21. Renden az vitezek le telepedenek,
Szerzet etket ők ismég elő veuenek,
Harpia madarak el fel kerengenek,
Ki vont fegyvereckel varak az vitezek.
- 710 22. Az madarak fellyül ala czapnak vala,
Troiaabelieket le ganellyak vala,
Az fegyver csak tollokat sem fogya vala.
Etiket el ragaduan nagy boszszusag vala.
- 715 23. Rayta nagy czudaiok az troiaiaknak,
Nem meszsze az fakra madarak szállanak,
Kezde egyk kiáltani az királynak:
„Hallyatok mit mondok nektek, troyaiak!
- 720 24. El mehettek bizony az Olasz orszagra,
Mert az nagy Istennek ez ő fogadassa,
De hogy le vagatok az mi barmainkba,
Mi magunkkal is viuatok orszagunkba,

690 B hayókkal ők mind ki 692 B Ime közel oda sok barmot látának K ime látának 696 B Minemüket 698 B emberé vala 699 B Horgos az ő körmök 702 B békéuel ennének 704 B már mij mind ellenek 705 B Rendel 706 B etket esmég ők elő 708 B fegyvereckel vitezek enének 711 B fegyver tollokat meg sem 715 B Kiáltuán az éggiyk így szolla királynak 716 B mondok tőnektek 717 B országba 720 B Magunkkal-is hogy viuatok

25. Tü addig az földre le ne mehessetek,
Mig nem nagy ehseggel eszt meg fizetitek.”
Ezeket meg monduan onnan repülenek,
Aldozatot troiaiak ott szerzenek.
- 725 26. Remülő czudaiok többi köszt ez vala,
De nagioz czudakat mond meg az poeta,
Kikre önekiek menniek kel vala,
Mellyeket az bölczek irtanak czudara.
- 730 27. Onnan el induluan esztendő el telek,
Vlissesnek tartomaniat am el erek,
Sok ellenség közzül igen felelmesek,
Lappaganak, Siciliaba menenek.
- 735 28. Illy dolgokat irtak az Siciliarol,
Mellyen troiaiak olly nagy vakmeröül,
Szerenczet kesertven Epyrus földéről,
Iartak ot az bölczek, meg irtak czudaül.
- 740 29. Az Siciliat hittak az Trinacrianak,
Mongiok oriasok regen ott laktanak,
Azok feiedelmit Sicannak mondotnak,
Ki az földet neueszte az Sicilianak.
30. Nem meszsze vagion ez az Olasz orszagtól,
De az derek tenger eszt el mosta attól,
Egyik felöl nem folyhat nagy Aethna hegytől,
Mas felöl az Olasz orszagnak földetöl.
- 745 31. Olly nagy sebességgel az tengernek vize,
Az hegy oldalt üti habok sebessege,
Szinten az fenekre forog nagy örüenyé,
Fel tamaduan benne fel ötlük az egre.
- 750 32. Szel miat rettenő vizek mint czattoganak,
Tenger fenekiröl olly nagy erek vannak,
Az föld alat kenkö sok vagyón, aszt mongiak,
Az viz örüen lykan lang üt fel aszt irtak.

730 B tartományát hogy el 731 B közöt 733 B irtak Sicilia országrol 737 β hittak Trinacryának
740 β neuzte Siciliának 743 D foly az nagy Aethna hegyetöl B folyhat nagy Athena hegytöl K
folyhat nagy Aethna hegytöl 744 B felöl ió Olaz

33. Karibdisnek hittak ez ilyen nagy czudat,
Lathatanak ott töb tengeri czudakat,
755 Kiultkeppen mongiak ot vagyon egy allat,
Scillanak neuezik eszt, im ilyen allat:
34. Vagyon mint leannak szep gienge orczaya,
Az mellyetöl fogua mint ha farkas volna,
Az czypeien alol mint ha sarkany volna,
760 Delphin hal modgyara vagyon annak farka.
35. Ez mind eyel, nappal haniodik az vizben,
Szep gyenge szauauual enekel tengeren,
Sokan, kik nem tudgyak mi allat ez legien,
Eneklesre tartuan, oda vesznek vizen.
- 765 36. Ketczud aia ilyen a Sicilianak,
Harmadik czudaia Aethna hauassanak,
Semmi fa nincz rayta, czak az nagy kösziklak,
Az eghben fel nőttek, mint olly magas tornyok,
37. Vannak azok közöt olly nagy melly barlangok,
770 Eyel, nappal vannak ott nagy czatogasok,
Barlangokbol iönek nagy sebes tüz langok,
Kenkö miat sűrö füstel ök langalok.
38. Ez helyyre Aeneas kiraly mikor iuta,
El hüle testeben, es eckeppen szolla:
775 „Lam, bodogok voltak, kik most vannak halua,
Troia köfalai köszt mertek meg hálnia.
39. Czak en marattam volt nagy niomorusagra,
Az kegietlen Diomedesnek iob karya,
De hogy nem vagot volt le erős Troyabá,
780 Baratim köszt hirem mert nagiob löt volna.
40. Az *Simois* vizet mikor nezem vala,
Verrel elegi testek hempellyegnek vala,
Attyam fiait en hogy ot latom vala,
Ez veszedelemre egyik is nem iuta.”

754 B Ott láthatnak többet tengeri nagy czudát 755 B mondgyák hoé vagyon 760 B vagyon nék farka 766 B Harmadik az Athena nagy hauassának 768 B mint egy magas 772 D langalnak β langalók 781 D Tanais β Sinois 782 B elegyeitét hogy hempelyeg 783 B Atiámfiat ott szömmel látom

- 785 41. Nem vegezhető el ő száuat ezenben,
A szel arczul iuta reia nagy hirtelen,
Az habok teteien fel vitetnek eghben,
Neha mind barkastol lesznek el fenekben.
- 790 42. Vitorlak, kormaniok hamar meg romlanak,
Fel oldalt vitetnek szinnel az nagy barkak,
Kösziklara *hárommal fel* ackadanak,
Nepek negiedyckel mind el borulanak.
- 795 43. Nagy sok kazdagsagot az elők el hanniak,
Nekik vizben vsznak, habokhoz kapdosnak,
Romlot hayo deszkakra ragadosztanak,
Aszszoniok es leaniok igen siualkodnak.
- 800 44. Telnek nagy habokkal felliül mind az haiok,
Dugattiak, foldozzak aszt az io aszszoniok,
Az mint lehet igen eueznek ferfiak,
Sokan el veszenek am ki szalladanak.
45. Am egy nap s egy eiel ot mind hankodanak,
Mas napon hogy az föld mi voltat czudalnak,
Egy orias Polyfemusnak hittanak,
Az kösziklak közül hat iö, aszt meg latak.
- 805 46. Lam istap kezeben az egy nagy fönnyü fa,
Nagy falka iuh megien *az hegyen* vtanna,
Pasztor modra sipya holna alat vala,
Az tenger partyara ő mikoron iuta.
- 810 47. Itt az oktalansag az vizbe be lepek,
Czak az öuet ere az mellysege viznek,
Troiaiak azon ot el remülenek,
Barkackal euezni ök el sietenek.
- 815 48. Iol lata orias, öket el nem eri,
Az tenger közepin kezde fen allani,
Az tarsait kezde hegyből kialtani,
Rettenetes nepet latanak ot iöni.

791 D hárommal am fel [Szótagszámtöbblet.] B Kösziklákra β hárommal fel 793 D elő [!] B előt el hántak K elők el hadnak 796 B Leányok vgy siualkodának K leányok ugy siualkodnak 800 D Sokat már el veztuán K Sokat elvesztvén 801 β hánkottanak 804 B Nagy kösziklak közül hát iü ök meg 806 D ot am ő β az hegyen 815 B Az társait hegyből alá kialtani

49. Partian az tengernek ők meg sereglenek,
Nagy sokat ő kösztek azok vesződenek,
Busultak hogy troiaiak el mentenek,
820 Mert io konczot szayokból *ot ki* eytenek.
50. Libia országban immar troiaiak,
Nagy sok szerenczeokról mikoron iutanak,
Mind is het barkauál csak alig marattak,
Nagy faraduan ők egy szigetben szállanak.
- 825 51. E szigetet tenger körös-körniül follyá,
Az tengerben haylot egy nagy magas partia,
Kinek az teteien egy szép erdő vala,
Az part allyat sem szel, sem víz hab nem tartia.
- 830 52. Nam, Achates kösztök serény iffiu vala,
Aczelt, kouat, taplot csak hamar ragada,
Tüzet szerze, király aszt mikor meg lata,
Nylat és kész iyet veue fel karyara.
- 835 53. Igen hamar az erdőbe felsiete,
Egy nagy sereg száruas eggiüt rá böckene,
Kikben hetet király nilackal meg löue,
Étel, ital vtan király is le üle.
- 840 54. Siralmas szüüöket vitez tarsainak,
Illy szép beszéddel engesztelte azoknak:
„Szerelmes tarsaim már ti mit gondoltok,
Vagy mit keseregtek, auagy miért sirtok?
55. Mit szolhattok bizony, hogy nagy szerenczekre,
Feietek vetitek sok veszedelmekre,
Ez vtan is megüünk rettenetesbekre,
De ki ment az Isten mindenekből vegre.
- 845 56. Inkab azon mostan ti ne bankodgyatok.
Sok, niomorusagból mikoron ki iuttok,
Nagy örömmel kerkeduen eszt mondhattyatok,
Az Olasz országban mikeppen iuttatok.

820 D *ot* ők ki [Szótagszámtöbblet.] B száyoiból most ki K száyoiból ott ki 824 B faraduán egy szigeten ők meg szállának 833 B hamar király erdőbe siet 835 B hetet az király *β* meg eyte 838 B beszédeckel 841 B bizony az sok szerenczékre K bizony hogy sok szerencsékre 842 D feietek [!] B Fötöket K Föjeteke 846 *β* Söt

850 57. Regi Troiat ot kel vyonnat meg raknunk,
Istenek ot adnak niugodalmot nekünk,
Mostani siralmunk ot leszen örömrünk,
Es maradekunk köszt nagy hiresek leszünk."

855 58. Az kiraly magaban noha olly keserues,
De szep beszedeckel az nyelue olly ekes,
Az ő szolgálaihoz olly igen kegielmes,
Ő io erkölczéről meg mostan is hires.

Harmadik része.

Honnet legien szarmazot az Romai birodalom.

- 860 1. Czuda nagy hatalmat az romaiaknak,
Eszünkben vehettiük mi voltat azoknak,
El mult esztendőkben kik oda iartanak,
Egesz ez vilagot mikor azok birtak.
2. Vak pogansag holot mostan vralkodik,
Es az isteni hit hol meg meg nem teczik,
Szantalan orszagok mostanis rettegik,
Mennyorszag kapuiat mert onnat zörgetik.
- 865 3. Leszen de az nepnek nagy szegien vallasa,
Isten fia mikor el iö ez vilagra,
„Nem ismerlek titeket!” — nekiek aszt mongia,
Mert troiay pogansagokat vtallya.
- 870 4. Az pokol fenekre Romat el be nielie,
Sok lelket regulta miért hogy ő veszte,
Mert am czuda vad ő volt az kit neze,
Daniel propheta az kit irt könyueben.
- 875 5. Boszszontotta az vad eltig ő istenet,
A szent irya annak vas fogat s vas körmet.
Fegyuerrel, nielueuel nagy sok artatlanert,
Az földhöz foggatot az igaz Istenert.
- 880 6. Vigan halat adgyunk az igaz Istennek,
Hogy meg ielentötte ő mi voltat ennek,
Ne felliük hatalmat bator immar ennek,
Mert ismeretire hozot szent hitinek.

860 B Ez egész [...] birtanak 862 B Es az kereztien hüt hól még most nem 868 B pogánságokat meg vtállya 869 β nyeli 871 B amaz czuda vad az volt 872 B prophéta, melyről irt 873 B vad mind eltig Istenét 874 B Daniel mond neki van 878 B ielentötte már mi 879 β féljünk

7. Kezdetben sok ezer mondasok voltak,
Sibillak, prophetak kit meg mondottanak,
Hogy meg kel lennie az ő hatalmanak,
De nagy szörniü keppen kel romlani annak.
- 885 8. Czuda romlasokat es budosasokat,
Meg beszéltem eddig az troiaiaknak,
Mar ez vtan igaz vton iarasokat,
Meg mondom immaron propheciayokat.
- 890 9. Immar Libiaban az Aeneas vala,
A szep Venus aszszony az kiralynak annya,
Eyel, nappal fohazkodással sir vala,
Iupiter kegielmet igen keri vala :
10. „Sok orszagoknak s embereknek istene,
Szenteknek ez földön te vagy feiedelme,
895 Minden hatalmassag vagyön csak kezeden,
Menny ütő köuedtől retteg az föld nepe.
11. Az en egyyetlen egy fiam az Aeneas,
Mit vetet ellene felsegednek, de las,
Hogy illy keserues ken, es faratsag vallas,
900 Nem boczatta igert földre sok haborgas.
12. Nam, sok esztendeie te fogadasodnak,
Olasz ország lenne ő meg maradasok,
Egy nagy hires Roma szarmasznek ő rólok,
Nap kelletig lenne az ő birodalmok. :
- 905 13. Gyakorta Troiarol mikor emlekezek,
Magamban romlasan mikoron kesergek,
Fogadasid ottan szüuemben ötlennek,
Ezzel nagy siralmat sokszor en enyhitek.
14. Vay te nagy hatalmu szent Iupiter isten, 911
910 Hogy nem könyörülsz mar te nemzetségeden,
Niomorusagoknak ves veget mar itten,
Ally meg regi *isteni vegezesseden*.

882 B kik ezt meg mondották 884 B szörnyükeppen el romlani 886 B beszéltem 889 B Lydiában
894 B földön csak te vagy Istene 908 B siralmat gyakorta enyhitek 912 D isteni te vegezesseden
[Szótagszámtöbblet.] β isteni végezesseden

15. Sokan am marattak meg az nagy Troiaban
 Keuesseb munkaua! onnet el budosuan,
 915 Batron elnek immar szep vy orszagokban,
 Niomorusag immar öket nem busituan.
16. Tengereken által az nagy Anthenor ment,
 Nagy szep lako helliet ki immar epitet,
 Egy varast Paduanak ö regen neuezet,
 920 Az tenger közepin rakta fel Velenczet.
17. El szallat lam regen Parisnak egy fia,
 Am az iffiu Franco io Pannoniaba,
 Siccan hegynel a szep Duna viz partiara,
 Sicanbria varast nagy vigan rakattia.
- 925 18. Egy nagy nemzetseget immaron boczatot,
 Olasz orszagon tul kiket meg szallitot,
 Io hirt, neuet azok orszaganak adot,
 Kit ö magarol io Francianak hiut.
19. En vagiok teneked egy edes leaniod,
 930 En fiam Aeneas teneked vnokad,
 Vgian minket illetne az te orszagod,
 Czak Iuno felesegedet meg nem birhatod.
20. Regi arany almaert mind eszt miuele?
 Az meg igirt földre te minket így viszsze?
 935 Sok fogadassodrol így emlekezele?
 Isteni voltodat de nem tekintede?
21. Ez panaszolkodast hogy Iupiter halla,
 Eghből kegielmessen ö tekinte ala,
 „Szep leanyom, Venus, ne felly” — igien monda,
 940 „Az mit en fogattam, meg adom” — aszt monda.
22. Feyedelem ki most az Olasz orszagban,
 Latinusnak hyiak ö szep varasaban,
 Szep leanya vagyon el ado koraban,
 Aeneasnak adom aszt en hazassagban.

913 B sockan meg marattak ám az 919 B Paduának im regen 920 B fel rakta 928 B Mellyet ö 933 B miuele K müvellye 937 B Iupiter hogy 939 B igien szóla 944 B én azt

- 945 23. Eghben fel emelem en az te fiadat,
 Noha kegyetlen nep lakya az orszagot,
 Ő ellene tamaszt rettenetes hadat,
 De meg rontuan őket egy szep varast rakat.
24. Repeső Ascanius, az kiczin magzat,
 950 Harmincz esztendeig birya ot orszagot,
 Albat rakatattya, vgy mint lako hazat,
 Az ő nemzetiből adok en egy leant.
25. Ez leantol ket szep giermek születtetik,
 Ki Romulusnak, Remusnak neueztetik,
 955 Egy nagy Roma varos ezektől rakatik,
 Vilag birodalma önekik adatik.
26. Nem leszen vege ez varas birodalmanak,
 De boszszukat tesznek az Görög orszagnak,
 Vgian niakokon ül az görög vraknak,
 960 Troia romlassaert azok boszszut alnak.
27. Szep kirallyi magzat el vegre egy leszen,
 Iulius Augustus kinek neue leszen,
 Arany üdö ennek ideyeben leszen,
 Semmi haborusag az földön nem leszen.”
- 965 28. Sőt, ha ilyen pogan prophetalast nem hisz,
 Hozzunk ele ollyant, kit ketelen meg hisz,
 Az mennyei felsegnek aszt tudom hogy hisz,
 Daniel irassanak en hiszem meg hisz.
29. Soha feyedelemseg nekül ez világ,
 970 Teremtestől fogua nem volt ez nagy világ,
 Istentől negy reszre oszla regen világ,
 Kikben lenne külömb-külobmb nagy vrasag.
30. Szent Danielnek aszt azert meg ielente,
 Egy almaban negy vad tengerből ki iöue,
 975 Egyik mint oroszlan, olyan a szemelnye,
 Szarnia mint egy sasnak, ollyaten feketé.

949 B amaz 951 B rakattia ő vgy 952 B nemzetiből szörzők néki leánt 953 B Eztül két szép gyermek néki születtetik 954 B Kiket Romulusnak s' Remusnak neuezik 957 B leszen-is vege város 958 B De ők bosszút 959 B nyakokon iárnak görög 967 B hoğ meg hisz 968 B irassának tudom hogy meg 969 B Soha ez nagy világ egy feyedelem nélkül 970 B volt határ nélkül 971 B Négy rézre osztaték elein Istentül 972 B Egy egy réz biraték külömb feyedelemtül 973 B Danielnek Isten ezt meg

31. Söt, második egy haragos medue vala,
Kinek a szayaban három rend fog vala,
Harmadik vad egy negy feiü pardocz vala,
980 Az vallabol negy nagy szarnya ki nöt vala.
32. Szörnyeb mind ezeknel negiedik vad vala,
Nem mondhatom kepet, miczoda vad vala,
Vas foga, vas körme olly kegietlen vala,
Foagual, körmeuel mindent ront, veszt vala.
- 985 33. Söt, annak homlokan szinte tiz a szarua,
Tiznek közepiböl, im lasd melly nagy czuda:
Egy kiczin szaruaczka olly nagiot nöt vala,
Harom szarua töből mellöle ki romla.
- 990 34. Szeme, szaya annak ollyan mint embere,
Atkot, szidalmazast kezde a szentekre,
Mind addeg sem szünek nagy kegietlensege,
Mig nem egy arany szek földre tetetek le.
- 995 35. Sok üdönek vennyre a szekben le üle,
Mennyei angyalok alnak ő előtte,
Az kegietlen vadat az ven meg itile,
Aszt meg öle, s az orszag lön a szenteke.
- 1000 36. Söt, Nabogodonozor az első vad vala,
Medve, egy rend foga ez az Cyrus vala,
Darius es Xerxes az kettei vala,
Harmadik vad az nagy görög Sandor vala.
37. Sockal rutab az melly negiedik vad vala,
Vtolso üdönek mert ez lön czaszara,
Romai papsagot az vad iedzi vala,
De az kiczin szaru az török nemzet vala.
- 1005 38. Soha ez szörniü vad addig le nem szal,
Nielueuel, körmeuel a szenteken ez al,
Mig a szent ven ember az eghből le nem szal,
Ki miat ez nagy vad az melly pokolra szal.

977 B második vad haragos 978 B Kinek nagy szayában K rendel foga 979 D B K nagy [!] 985 B szintén 990 B szitkot monda sokat az 992 B Szék le téteték földre 996 D es [Szótagszámtöbblet.] β s 998 D Melinek B Meduének egy K Medve egy 1001 B rúttab állat negyedik 1005 B van mind addig

- 1010 39. Söt, bizonnia! mondom eszt en a szenteknek,
Kik Christus hitiben mind ez napig elnek,
Meg szabadulásnak bar ne örüllyenek,
Mert mind itéletig ök kesergettetnek.
- 1015 40. Sok karomlast azok ellenünk tesznecke?
Az Romatol függök mind eltig pökneke?
Mas felöl az török nep vagy *el* süllyeszti?
Örüllyünk, mert Isten meg aszt meg bünteti.
- 1020 41. Olly buual, banattal az Aeneas kiraly,
Fel keluen indulla csak masod magauual,
Egy erdőbe lepek ketten Achatessel,
Kezeben kez iye marok nyilaiual.
42. Raytok eset nagy sok gonosz szerenczeben,
Mikor gondolkodnek iaruan erdő közben,
Gienne szept szüz iuta ellenebe szemben,
Hiait eresztette a szelnek menteben.
- 1025 43. El fel öuedzette szepen holna allyat,
Tracyai modra kötötte puzdraiat,
Fel agatta leany giene lagy ruhaiat,
Mint egy vadász ember meg kötötte saryat.
- 1030 44. Csak közel sem iutuan szept szoval így szolla:
„Nem lattatoke it az en tarsaimba,
Ha valami vadat it üztenek volna,
Illyen modu vadazokat it iarnia?”
- 1035 45. Aeneas szept szoual monda: „Mi nem lattunk,
De vary meg te leany, veled had mi szolliunk,
Ne sies, ne sies illyen igen töllünk,
Mert semmi dologban teged nem keslelülnek.
- 1040 46. Nem emberi abrazat az te szept orczad,
Sem emberhöz illő te giene szept szauad,
Isten aszszony vagy te, mondok en igazat,
Azert könnyebicz meg mi faratságunkat.

1009 B én ezt 1011 D szabadulásnak itt ne 1012 B ítéletig meg kösergettetnek 1015 D vagy süllyeszti [Szótagszámhiány.] B vagy el süllyeztő? K vagy süllyesztő 1016 D büntete B Isten őket meg bünteti K bünteti 1019 B lépnek 1025 B holna álat 1028 B saruyát 1029 β Közöl el sem 1034 B De te leány váry meg veled 1036 B dologban 1039 B én mondok 1040 B meg nagy fáradságunkat

47. Inkab teged kerünk, mond meg aszt minekünk,
Hol budosunk mostan, vagy mi földén vagyunk,
Tengeri szel mia ide ki verettünk,
Sok aldozatokat teneked mi teszünk.”
- 1045 48. „Tauol legien az tisztelet” — a szüz monda,
„Tracyai leany vagyok en” — aszt monda,
„De keues beszedd az mély tartományba,
Meg mondom holot budostok tenger miatt.
49. Hires ez föld resze egesz ez vilagban,
1050 Nincz gonosz szerencze ez ti vtatokban,
Mert hozot titeket az nagy Africaban,
Es hamar ki iuttok egy nagy szep varasban.
50. Vyonnat most rakyak varasnak köfalat,
Söt, hallottatoke az Pheniciat,
1055 Vagy hallottatoke Cartago varasat,
Annak hataraban leltetek ti szallast.
51. Nemes feiedelem aszszony varast biria,
Kinek neue Dido, auagy szep Elisa,
Io keduel ez aszszony fogad be hazaba,
1060 Iupiter veletek, ki most hordoz abba.
52. Gallyakon de mostan ti honnat iöttetek,
Mi nemzetek vattok, auagy houa mentek?”
Kiraly fohazkoduan igy szolla a szüznek:
„Mi vagiunk vilagban nagy keserues nepek.
- 1065 53. Am az hires Troiat hogy ha te hallottad,
Benne lakot nepet auagy ha te lattad,
Aeneas kiralynak neuet ha te tutad,
Melly niomorusagban iuttunk im hol latod.
54. Ragadosztunk keues haiockal ez partra,
1070 Akarnank euezni az Olasz orszagba.”
„Akar kik legietek” — nekik szüz igy szolla,
„Isten iar veletek, es hordoz io vtra.”

1042 B mostan, es mi 1045 B Táuul az áldozat legyen az szüz 1048 B mondom budostok az nagy tenger mia 1049 B ez egez 1051 B Mert tütöket az tenger hozot Africában 1054 B hallottátoké tü az 1057 B aszszony a' nagy várost 1058 B Annak neue 1059 B be fogad 1060 β hordoz oda 1061 D most [Szótagszámhiány.] β mostan 1064 B Ez vilagban vagyunk mij köserues

55. Ot hirtelen leany töllek el indulla,
Meg ielente magat, hogy szep Venus volna,
1075 Nagy keserues szockal Aeneas kialta,
Ö többet nem szolla neki edes annya.
56. Olly igen kesereg kiraly ömagaba,
Söt, hogy meg tert volna az ö szállassara,
1080 Hat iambor Anchisses fekszik immar halua,
Ven attyat temete nagy siruan aldozua.
57. Partiarol tengernek kiraly io haynalban,
Keues farat nepet az vtra indita,
Czak masod megauaal ömaga mas vtra,
Iffiu Achatessel mert Isten hordoza.
- 1085 58. Egy sürö szep köddel a szep Venus aszszony,
Ötet környül veue, vgy mint isten aszszony,
Lathatatlan keppen visele az vton,
Tarsainal előb iuta be varasban.
- 1090 59. Templom fele Cartagoba mikor menne,
Az kiralne aszszont nagy sok neppel lele,
Egy vy hir iuta kiralne aszszonnak, ime:
Troiaiak iuttak volna ö földere.
- 1095 60. Raytok szüue esek im a szep aszszonnak,
Paranczolattyabol ök be hiuatanak,
Aszszony laba előt ot az troiaiak,
Kegielmet nierenek, mint olly niomorultak.
- 1100 61. Vgy kerdezi aszszony ö niaualiaioikrol,
Mert mar regen hallot vala szep Troiarol,
Ot egy Ilioneus igy szolla leg elől:
„Vagion feiedelmünk az ki iöt Troiabol.
62. Sok niomorusagunk attol meg ertheti,
Ha kegielmesseged öt meg keresteti,
Nem tudgiuk houa löt, most ha budosiki.”
Az Aeneas kiraly kezde eszt halgatni.

1076 B De többet 1078 β szállásokra 1091 B Királyné aszszonnak iuta egy vy hire 1092 B Hogy troiaiak
iöttek volna az ö földekre 1099 B Egy Ilioneus neuö igy

- 1105 63. Sok szockal ö kegielmet aszszony aianla,
Vtakra kiralyert küldeni akara,
Aeneas az ködből ömagat *tisztíta*,
Alazatos keppen az aszszonyhoz iuta.
- 1110 64. Sok nep czudal vala az vendeg nepeken,
De a kiralne lön igen nagy örömben,
Kezen foguan Aeneast ot nagy io kedueben,
Az nep vtat aduan fel viue hazaban.

Negiedik resze.

Dido aszszony hazassulassa es halala: Aeneasnak Olasz országban euezése.

Ad notam: Im mint nyomorodam, felseges vr Isten...

- 1115 1. Pogan cronikakbol egy szep dolgot mondok,
Kit mindennek mostan en czudaul mondok,
De főkeppen ferhöz menő io aszszonniok,
Peldat venni erről gonoszt ram ne szollyatok.
- 1120 2. Egy kis pelda beszéd, kit ti költöttetek:
Kerkedeken leaniok hamarab meg esnek,
Melly igaz legien az, hallyak meg mindenek,
Mert iffiaknak s agnak vagyon olly természetek.
3. E szeles föld regen három reszre osztot,
Asianak es Europeanak hiuattatot,
Africanak neuesztek az harmadikat,
Mellyekben neueznek hatalmas országokat.
- 1125 4. Regi országok köszt az nagy Africaban,
Lakik vala regen az Pheniciaban,
Belus neuő kiraly Sidon varassaban,
Tyrust es Vtikat ki rakatta vyonnan.

1105 B szóckal kegielmét az aszszony 1107 D ömagat kitisztíta [Szótagszámtöbblet.] *β* ömagát tisztíta 1110 B De királlyal aszszony lön ott nagy örömben K. De király aszszony lön 1111 B fogua Aeneast ő nagy vig kedueben K Aeneast nagy 1112 [A sor után:] B Negyed resz. Az Dido aszszony meg szereti Aeneas kiralyt. Az Aeneas meg beszelli Dido aszszonnak az ő budosásának okát, es ké-telen el indul az Olaz országba, az isteneknek intések által. Dido aszszony meg hal nagy szereteti-ben. Ezzen notára: Im mint nyomorodám, etc. K. IV. Pars. Dido aszszony házassulása és halála: Aeneasnak Olasz országban evezik. Ad nomta: Im mint nyomorottam felséges Vr Isten. 1119 *β* le-gyen azt hallyák 1120 *β* ily 1122 B Asianak, Africanak 1123 B Europeanak neueztek

- 1130 5. Csak ket magzattya lön kiralynak elteben,
Meg hala az kiraly egy betegsegeben,
Fia, Pigmalion kiraly lön az földön,
Dido Elisa egy huga nagy szepsegeben,
- 1135 6. Vala Herculesnek egy iambor fő papy,
Sicheusnak hittak, igen iambor vala,
Elisa szep leant az ő attyafia,
Nagy kazdagsagaert ez papnak hazassita.
- 1140 7. Pap kazdag kinczenek olly nagy hire vala,
De minden aranyat földbe asta vala,
Pigmalion kiraly boszszonkodik vala,
Aranyal, ezüstel hogy egy pap kazdagb vala.
8. Ime, Herculesnek mikor ez aldozna,
Nyillal altal löue papot, es meg hala,
Gienge felesége kin vgian posdula,
Mert attyafiahoz eszt soha nem gondolta.
- 1145 9. Ezert ő battyara boszszonkodik vala,
Soha meg io szemmel latni sem akarya,
Ez alat sok nepet aszszony fogad vala,
Egienlő keppen kiralt mert giülölük vala.
- 1150 10. Nem lehete egieb dolgaban, gondola,
Csak szinnel battyaua meg bekellet vala,
Keserü sirassal battyát kerü vala,
Nepet küldgien neki, kiuel ő el indulna.
- 1155 11. „Siralmat, banatot talam el feleytek,
Ha keues napokra te hazadhoz megiek,
En meg holt vramnak hazatol el megiek.”
Kit az kiraly haluan indulanak seregek.
- 1160 12. Pigmalion remenli vala ő szüueben,
Kazdagsag iő hozza kedue keresesben,
De Elissa szszony okos elmeieben,
Haiokra rakoduan indulla az tengeren.

1134 B Kit Sicheusnak 1136 B gazdagságért 1141 B mikor pap áldozna 1148 β királyt gyűlölik
1152 K kiuel el 1156 B Kit király meg haluán 1157 β vala szüuében

13. Ő titkon töltete sakokat föuennyel,
Tengerbe haniata ilyen beszedeckel:
„En meg holt vramert aldozom ezeckel,
Legien lelke vtan kit kereset ket kezzel.”
- 1165 14. Tanacza az vtan lön feniegetessel,
Ő battya nepenek ilyen beszedeckel:
„Lattyatok tengeren vagyok en sok neppel,
Es kezemben vattok ti minden erőteckel.
- 1170 15. Raytatok boszszumat bizony most meg alom,
Ha ti vgy nem iartok az mint en akarom,
Söt, ha battyam neuet valakitől hallom,
Az tenger közepet szörnyü halálnak adom.”
- 1175 16. „Veled leszünk halalig” — azok mondanak,
Ciprus szigetiben mikoron iutanak,
Szep szüzek, leaniok szigetben valanak,
Kik aldoznak vala az Venus szent aszszonnak.
- 1180 17. Szep leany szüzekben niolczuant el kapata,
Szaporodnek nepe az hol le szallana,
Huga dolgat Pigmalion mikor halla,
Sok neppel vtanna indula, de heyaba.
18. Rakodek ki aszszony azon Africaban,
Az ot valo neppel lakek *bátorságban*,
Vegre földet kere ot az tartományban,
Mennyt egy ökör bör be fog szeles voltában.
- 1185 19. Ez nem sokat tenne, lako nep gondola,
Örök arron föld lön az aszszonnak adua,
Egy ökör bört hosszan mecze *keskeny* szira,
Azzal foglalt földet aszszony tulaydonita.
- 1190 20. Gondolattya okos lön Dido aszszonnak,
Egy varast fundala, mint lako hazanak,
Aszt köz ackaratbol hiua Cartagonak,
Fogh helye vegre lön mind az egész orszagnak.

1173 B Velled mind halalig leszünk ök mondanak 1176 B vala Venus 1182 D barasaggal B bátorságban K bátorsággal 1184 B ökör börrrel bé foglalhattia 1186 B az Didonak adua 1187 D zepen β kesken

21. Nagy romlas történek ezen üdö közben,
Troianak varasan Asia földeben,
1195 Az görögek mia lön földre töresben,
Az benne valo nep esek olly nagy insegben.
22. Olly romlas vala ez ackori üdöben,
Kinek massa nam volt föld kereksegeben,
Egesz ez vilagon eseti pelda lön,
1200 Az hol halliak vala minden szanta szüueben.
23. Rettenetes insegből kik szálladanak,
Idegen orszagra sokan budosanak,
Egy Aeneas neuö kirallya Troianak,
Budosuán iöt vala varasaban annak.
- 1205 24. Viue Dido aszszony io keduel hazaba,
Mert niomorusagat esedezuen szannya,
Vy czudaiul regen mar Troya romlása,
Fel iratot vala Dido aszszony hazaba.
- 1210 25. Minden kegielmeuel ömagat aianla,
Lakodalmot szerze vigan vduaraba,
Draga kazdagsagot aszszony meg mutata,
Haza fenlik vala sok szepsegnek miatta.
- 1215 26. Ötuen szolgállo leany es aszszonnepek,
Fö-fö szolgállo nep mas rendbe ellenek,
Etkeket asztalra egyszersmind le teuenek,
Etelhöz, italhoz nepek le ültetenek.
- 1220 27. Kis fia Aeneas kiralynak öltözue,
Giermek Iuliusnak az orczaian szep szine,
Fenlik, pirossodik attyanak öleben,
Iffiu Dido aszszony kin geryedez szüueben.
28. Soka nem türhete aszszony hozza hiua,
Az futoso giermek vgian meg ragada,
Geryedező keppen aszszony apolgata,
Szüueből ki esek regen meg holt pap vra.

1196 B Benne valo népek esének nagy 1197 B Oly nagy romlás omlás vala az időben 1199 B Ez egész β világnak 1200 B Minden ki hallotta meg szánta 1211 β gazdagságát B az aszszony mutata 1213 β szolgáló szép leány s' asszonynépek 1218 B Az gyermek Iulusnak ortzáján 1219 β pirosollik 1221 D B K Soha [!]

- 1225 29. Pengesse, szollassa sok vigasagoknak,
Szerelme, io kedue iuta az aszszonnak,
Estueig vig keduel, *soká* mulatanak,
Akara az aszszony, hogy mind eggiest innanak.
- 1230 30. Olly igen beszélget aszszony Aeneassal,
Kerdezi mint iartak az hires Troiaual:
„Szerelmes Aeneas, beszeld meg igazal,
Görög czalardsagat minden budosasoddal.
- 1235 31. Nekem teczik vagy on most het esztendeie,
Mitöl fogua eset Troya veszedelme,
Attol fogua hol iartatok ez üdöre?”
Ö nagy szerelmeben kerdezi mindenekre.
- 1240 32. Aeneas aszt mongya: „Kerem felsegedet,
Ne vycz meg nekem regi keseruemet,
Latod eyel vagy on, ne kery erre minket,
Lehetetlen dolog, melyre kersz most engemet.”
33. Rea onszola aszszony ö szerelme miat,
Sok köny hullattassal kiraly kezde szauat,
Valamiben forgot, el beszelle dolgat,
Mar meg virrat vala, hogy el vegeze szauat.
- 1245 34. Elissa Didonak de nem kel alloni,
Noha mind az vendeg el oszla niugodni,
Aeneas mi voltan czak kel gondolkodni,
Dolgat, szauat, kepet soha nem feleytheti.
- 1250 35. Söt, nagy gondolkoduan ala s fel iar vala,
Egy attyafi nennye Anna aszszony vala,
Titkos helyre kezen fogua vitte vala,
Illyen beszedeckel ot tanaczkozik vala:
- 1255 36. „Edes attyamfia” — Dido mongya vala,
„Melly nagy niughatatlan vagyok en magamba,
Miczoda vendeget hosztunk be hazunkba,
Ki nem esik szüemből ez ember mi volta.

37. Tökелletes ember az Istentől vagyón,
Meny niomorusag volt az ő niakokon,
1260 Czudalkozom meg is melly batron ő vagyón,
Lam, sok aluszik meg, kin niomorusag vagyón.
38. Vay, ha magamban el nem vege sztem volna,
Hogy ferhöz ne mennek vram hogy meg hala,
Bizony ez emberrel nekem nagy szom volna,
De vtallatossag nallam hazassag agya.
- 1265 39. Soha nem szegem meg tökелlet szandekom,
Holtomat ezennel söt inkab akarom,
Szemermesseget meg hogy nem meg rutitzsam,
Mellyet vele el vit en meg holt Sicheusom.”
- 1270 40. Ő szeme böü könyuel így beszéluen labba,
Anna aszszony szerelmes öczenek ot szolla,
„Ah, en edes öczem, melly bolond vagy” — monda
„Ezen iffiusagban meg halsz nagy banat mia.
- 1275 41. Tudatlan vagy meg te hazassag dolgaba,
Melly draga magzatok lesznek hazassagba,
Az te fogadasid legyenek heyaba,
Az te meg holt feryednek nincz mar read gongya.
- 1280 42. Nagy tökелletesseg immar igaz eleg,
Lam menny sok keröid voltak ez ideig,
Senki el nem haytot teged arról addig,
Miert tartasz ellent szerelmednek mind eltig?
43. Ved eszödben miczoda föld kire iuttunk,
Minden felöl vagyón gonosz ellensegünk,
Battyadtol is vagyón nagy feniegetesünk,
Hiszem, hogy Istentől vagyón ez mi vendegünk.
- 1285 44. Nem ala valo nemzet *is* a mint lattyuk,
Ha hazassagodat ez emberrel lattyuk,
Ez vtan is soha ez dolgot nem banyuk,
Minden hirünk, neuünk az eghbe magasztallyuk.”

1270 β öczenek szölla 1273 B te még 1276 D Te [Szótagszámbiány.] β Az te 1281 D elődben β eszedben 1285 D nemzet ezis [Szótagszámtöbblet.] β nemzet is

- 1290 45. Czak alig varhata, hogy kiraly fel kellyen,
Mar el batorodot az ő szerelmében,
Kezen fogua hordoza kiralt haz közben,
Szepen rakot varat mutogattya kedueben.
- 1295 46. Tetete vionnan mas kazdag vaczorat,
Sziue szerent keuannya kiralnak szauat,
Esze veszet ismet meg beszellye Troyat,
Eiel niughatatlan forgata nagy tőz langiat.
- 1300 47. Reggel harmad napon vadaszni keszüle,
Ő agias hazabol ki iöue öltözue,
Nagy kazdagsag mia vgian ragiag szine,
Nagy sok fő nep s leany aszszony ő körülle.
48. Ot lam aszt sem tudgia, mint lepiek a földre,
Szeles boglarockal ruhaiat fel kötöte,
Arany szal haiackal haia ekesülue,
Az ő modgyok szerent a szelnek eresztette.
- 1305 49. Ime löüö nyla be rakot tegzeben,
Szep draga köueckel fenlik tündöklesben,
Kesken derekara aszt fel öuedzette,
Egy öltözöt lora, mint egy vitez fel üle.
- 1310 50. Am, kezeben veue aranyas dardayat,
Troiaiaknak is hozata louakat,
De főkeppen kiralynak egy ieles louat,
Kis Iuliusnak is hozata egy szép louat.
- 1315 51. Nagy kirally moddal ot el indulanak,
Mikor egy erdőben ime vadasznanak,
Nagy zugassal eghből szelek indullanak,
Meny dörges, czattogas, nagy kö esők iutanak.
- 1320 52. Vadazast el hagyuan ök mind el oszlanak,
Az kö eső elöt hegyben budokanak,
Dido aszszony kirallyal ketten valanak,
Egy köszikla ala zapor elől allanak.

1289 B királyt hogy K király hogy 1290 B bátorodot aszszony szerelmében 1291 B királyt az ház
1292 β mutogatta 1294 B kiuannya az kiralynak 1300 B sok nép 1314 B Ime egy erdőben mikor va-
dázának

53. Szerelemnek tüzet touab nem türhete,
Aeneas kirallyal mindenről beszelle,
Minden ackarattyat ott ő meg tökelle,
Immar ferye vagyon, kin olly igen örülle.
- 1325 54. Vala iffiu kiraly Mauritaniaba,
Ki keuannya vala Didot hazassagra,
Meg halla ez dolgot hirtelen hazaba,
Iupiter istennek könyörge busultaba:
- 1330 55. „Ez dolgot felseges Iupiter latode,
Hatalmassagodat lam minden rettegi,
Egy aszszonyallat lam mi földünket eli,
Masunnan budosot ide, nem boszszusage?
- 1335 56. Nem gondolta vele valo io tetünket,
Hatra vette az en bizony beszedemet,
De mas iöueuennek im inkab keduezet,
Kegielmesen tekincz en aldozat tetemet!”
- 1340 57. Iupiter meg halla annak könyörgeset,
Mercurius angyalt küldé mint köüetet,
Cartagoba vigie az illy köüetseget,
Aeneas kiralynak mongya ez izenetet:
58. Ez idegen földön de miért mulatna,
Hogy nem iut eszeben ő igirt orszaga,
Nem illy feleseget Isten neki adna,
De az kinek magua ez vilagot el birna.
- 1345 59. Nem szannyaeddig valo budosasat,
Ő io hire neuének meg alazasat,
Ő kiczin fianak igirt birodalmat,
Melly szep leany varya oda be önen magat.
- 1350 60. Siet Mercurius Cartagoba menni,
Hat Aeneas kezdet igen epiteni,
Pardocz es oroszlán bőriben forgodni,
Ki nem gongia vala ollyban már törekedni.

61. Czak hamar Merkurius ötet szolita,
 Mind e köüetseget beszellete vala,
 1355 Kin magaban kiraly vgian meg aiula,
 Haya meg borzada, es vgian meg nemula.
62. Az mint czelekednek magaban gondola,
 Mi modot talallyon az el indulasba,
 Hogy szep felesége aszt meg ne tudnaia,
 1360 Nagy vak merökeppen titkon szolgait hiua.
63. „Regi faratsagot elő kel uennetek,
 Hayokat czinalni hamar siessetek,
 El kellene mennünk, ha mi modot lelek,
 Mi legien szandekunk, ingien se beszellyetek.”
- 1365 64. Titok de nem lehet a szeretök között,
 A szerelem ki kialtya magat nep köszt,
 Szemerem, tisztesseg ninczen az felek köszt,
 Eszt sem titkolhattiak szerelmes Dido előtt.
- 1370 65. Az io aszszony ime szüueben dobbana,
 Szerelmes vranak batarsaggal szolla:
 „Mit hallok te hozdad” — sirua beszél vala,
 „Hittede dolgodat töllem hogy reytue volna?”
- 1375 66. Gondold szerelmemet melly te hozdad vagyon,
 Hited, tisztesseged tudod nallam vagyon,
 Meg halok eretted, ha ez szandekod vagyon,
 Akaryis nem mehecz, az telis raytad vagyon.
- 1380 67. Istenekre, es az te hitedre kerlek,
 Miczoda az oka, nem szeretze, kerlek,
 Az en io tetemet gondold, azon kerlek,
 Ez igyekezettel ne öly meg, azon kerlek!
68. Nem leszen mar nekem semmi tisztessegem,
 Az eghben fel hatot vala az en hirem,
 Meg holt te miattad en szemermessegem,
 Kinek hacz mar engem, en szerelmes vendegem.

1353 B Köüete Istennek hertelen szolleita K Követét Istennek hirtelen szolita 1363 D Ielünk [Rím-
 hiba.] β lelek 1367 B nincz az félék között 1371 B Te-hozzád mit hallok sirua 1372 B Hittedé hogy
 töllem dolgod reytue volna 1375 B Eröttöd meg hallok ha 1382 β vala én ió hirem 1384 B engöm szé-
 relmes

- 1385 69. Inkab mit gondolnek te elmeneseddél,
Czak hadnál engemet egy szep kis vendeggel
Öruendezne lelkem iatek szerzesseuel,
Ki hasonlo lenne az tennen szemellyeddel.”
70. Haboroduan kiraly felele aszszonnak:
1390 „Az te io tetedröl halat nem adhatok,
Ne felly kerlek soha, mert meg nem tagadlak,
Az hatalmas Isten elöt tegedet meg aldlak.
71. Az en menesemet töled nem titkoltam,
Söt, meg szüuemben is soha nem gondoltam,
1395 De az isteneknek ackarattyok raytam,
Melly ha nem onszolna, vy Troiat it rakatnam.
72. Engem sok intessel mas orszagban hinak,
Felseges Iupiter, es mind a Sibillak,
Abrazattya rettent alomban attyamnak,
1400 Ne fogyam meg io szerenczeyet kis fiamnak.
73. Ream ezokaert most ne haragodgyal,
Mert ketelen vagyok, es ne buslakodgyal,
Meg az Isten eltet engem vilagauaal,
Meg kereslek teged nagy sok faratsagockal.”
- 1405 74. Orczaiat az földre aszszony le fordita,
Lata szep szouauaal, hogy semmit hasznalna,
Az mint tuda, haraggal szollani foga:
„Te hitetlen, latom akarated mi volna.
75. Sirasom, keresem, szerelmem meg nem hayt,
1410 Egy budoso valal, adek lako hazat,
Es mint bolond neked adam orszagomat,
Annal nagiobat, mert attam enen magamat.
76. Az mellyeket mondasz, nem hiszem azokat,
Mint ha igen tudnak istenek dolgotat,
1415 Ahol, meny el bator, vegy kazdag orszagot,
De meg latod, en is fegyuerrel leszek raytat.

1385 D elmeneseden [Rímhibá.] β elmenéseddal 1389 B felele Didonak 1392 B tégöd 1399 B álmában 1400 B meg szerenczeyét 1404 B Tégöd meg kereslek nagy 1407 B Az mit tuda 1412 B Ennél nagyobb ez, mert adtam én magamat

77. Raytad boszszut allok az en eletemben,
Ha vgy nem arthatok, veszek ördögseben,
Vgy is haborgatlak egesz eletedben,
1420 Halalom vtan is read iaryon az lelkem.”
78. Sok beszedekek közbe aszszony el aiula,
Szolgalo leaniok ölben viuek agyra,
Király keseredék, sirata magaba,
Czokolgata, szana, hertelen el indula.
- 1425 79. Igen nagy banattal az hayokra szalla,
Aszszony egy üdöre fel ebredet vala,
Az ö attyafiat, Anna aszszont hiua,
Tenger fele, kiraly vtan hamar boczata.
- 1430 80. „Tudod edes nenem mint szeretet teged,
Minden titkat inkab ielentette neked,
Talam inkab meg fogadgya a te beszeded,
Keserczük meg egyszer, czak azon kerlek teged.
- 1435 81. Az en keuelly ellensegemnek eszt mondgyad:
Nem en gyutottam fel tüzzel erős Troiat,
Mi nem en öltem meg az ö ageb attyat,
Hogy semmiben lam nem fogadgya az en szomat.
- 1440 82. Mit fut illy erőssen, köniörüllyen raytam,
Hogy hazasom legien, nem kerem immaran,
Sem hogy ertem ne mennyen Olasz orszagban,
Czak keues ideig maradgion meg szallasan.
83. Az en banatomat talam el feleytem,
Nyarra keluen bator szabadon el mennien,
Mert ha meg nem marad, magamat meg ölöm,
Mit hasznal az vtan halalommal elteben.”
- 1445 84. Nagy gyorsan Anna aszszony ot el indula,
Szep szoual s haraggal de semmit hasznala,
Dido aszszony meg is nezi ha lathattya,
Hogy meg ölye magat ö szüueben el szana:

1419 B életömben 1421 B között 1424 β szána, kételen el 1429 β Tudodé édes 1435 β És nem 1439 B semmiben nem fogadgy meg az 1439 B mennyen az Olaz 1446 D es [Szótagszámtöbblet.] β s

85. Nennyet szüue szakadua olly igen varya,
 1450 Köüetsegből, Anna monda, el költ volna,
 Kezet öszue czapuan siualkodik vala,
 Agyas hazba futa, arczul agyra borula.
86. Nagy szerelme miat kiraly abrazattyat,
 Arannial, szomanczal az Aeneas kiralt,
 1455 Fel iratta vala, ragada az tablat,
 Magahoz szorituan vgy sirata ömagat.
87. „Süilyedek hogy veszek” — iayal mongya vala,
 „Mit tegyek immaran, houa legyenek?” — mongya,
 „Restellem, szegyenlem czak szemem is lassa
 1460 Feyem felet valo eghet, mert meg holtam ma.
88. Semmire nem kel mar szepseg es aszszonysag,
 Bar ne atta volna mennyei kiralysag,
 Hogy az mi partunkra troiay kiralysag,
 Ki szalhatot volna, nekem örök szidalomsag!
89. Szepet nierek az en *hazasulassomba*,
 1465 Vallyon s houa menniek szegiensegem mia,
 En sok keröimnel vagyok meg vtualua,
 Kiket en meg vetek, azert iob meg hallyak ma.”
90. Sok siralom mia feie meg hiuula,
 1470 Aszszu fat hordata hogy aldoznak, monda,
 Sicheusnak kardgyat ö ele ragada,
 Önen maga az fat egy haynalba fel gyuta.
91. De nam, nagy vakmerön az fakra fel alla,
 Az meg irot tablat teue talpa ala,
 1475 Altal üte magat, le esek az fakra,
 Kin az varas nepe erőssen remült vala.
92. Iaygatas es siras azon nagy kezdetek,
 Anna aszszony halla, hertelen futamek,
 Ö szep gyenge öczere iay szoual esek,
 1480 Testet palotaban az leanyok emelek.

1456 B sirattia 1458 B Immáran mit tegyek houá 1465 D en meg hazasulassomba [Szótagszám-többslet.] β én házassulásomba 1466 D Vallyon es houa [Szótagszám-többslet.] B Vallyon houa K Vajjon s hova 1471 B Eö Dicheusnak kardgyát im elő 1472 B meg gyuita 1477 B sirás ez dolgon ott nagy lén 1479 B öczére nagy iay 1480 B Testét az palotában leányok

93. Didot vetet agyra mikor töttek vala,
Orczaiait ő nennye socka czokolgata,
Egyszer Dido aszszony szemet rea fordita,
Gyenge karyan haromszor emelkedet vala.
- 1485 94. Ot magat nem biruan szepen ereszkedek,
Vilagbol ackeppen aszszony el ki mulek,
Lelke az Plutohoz pokolba vitetek,
Haya, körme cigan modra el meteltetek.
- 1490 95. Mind egész elteben Anna aszszony sira,
Minden nap az hayat, körmet ő iaygata,
Ömaga orczayat s hayat meg szaggata,
Onnan marat az mod a szegeny ciganokra.
- 1495 96. Aeneas kiralynak erről hir erkezek,
Sietuen vitorlat szelnek eresztenek,
Sicilia fele hatra euezenek,
Nagy sok esztendökre Olasz orszagot erek.

Ötödik resze.

Aeneasnak czelekedeti Olasz orszagban.

Ad notam: Sok kiralirol s czaszszarrol emlekesztem...

- 1500 1. Giakran hallottatok historiakat,
Ez vilagrol irot derek cronikat,
Es az földnek hatan vrasagokat,
Mellyeknek meg mondam nagy czudaiokat.
2. Nem velem, hogy erről meg semmit szoltam,
Romanak hatalmat sokszor gondoltam,
Pogan es szent irast sokat oluastam,
De massat en ennek meg nem talaltam.
- 1505 3. Olly ha Sido orszag nagy hatalmas volt,
Török Solimant is lattuk mar mi volt,
De Romanak hogy valaki paranczolt,
Ez ideig ember nem sokat hallot.

1481 B tötték volna 1494 B vitorlákát 1496 [A sor után:] B Ötöd resz. Aeneas hada Olasz országban, es halála. Sok királyokrol Czaszár: etc. notaiára. K. V. Pars. Aeneas hada Olasz országban, házassulasa, halála, maradéki, Roma fundálása: Ad melodiam: Sok kiralyrol s-császárrol emlekesztem. 1497 B Hystoriát 1498 B Ez dologrol irot 1504 B ennek én 1508 β Ez ideig senki nyakán nem szántott

- 1510 4. Nagy hatalmas vrak Romaba voltak,
Kik benne születtek de bölczek voltak,
Ő birodalmokat masra nem bisztak,
Minden monarchiat fellyül halattak.
5. Vallyon mit niert raytok Nagy Sandor kiraly,
Egyszer adot adot io ackarattal,
1515 Soha nem birt velek az hires kiraly,
Lappangot előtte sok pogan kiraly.
6. Poganok nagy sokszor latuan hatalmat,
Czodalkozuan itilek ez nagy Romat,
Nem embernek montak előb lakoyat,
1520 De istennek hittak Roma rakoiat.
7. Saturnus regi feiedelem volt volna,
Olasz orszag földén melly lakot volna,
Kinek iamborsagat mondgiak volt volna,
Semmi külömbsegget nem enget volna.
- 1525 8. Eltek közönseggel egy keresetet,
Szolgallast, ver ontast az nem engedet,
Egy arant hatta fő neppel köz rendet,
Ackor mongyak regi aranyas üdöt.
9. Tulaydon neuere az földet hittak,
1530 Az Capitoliomot ackor raktak,
Holta vtan kiralt istennek hittak,
Picus, Faunus, Latinus vgy szarmasztak.
10. Kiralysagban ezekis eltig voltak,
Szollassok föld nepnek mint deakoknak,
1535 Most is Romaban hasonloyul szolnak,
Czak valamennyre hogy otrombultak.
11. Vagion mostan is olly fele keresztien,
Ki dicziri Istent czak deak nieluen,
Aszt tudgia, hogy czak aszt kedueli Isten,
1540 De honnan vettek fel, im meg mondom en.

1521 B Saturnus egy feyedelem 1532 β Fauus [!] 1538 B Istent ki dicziri czak

12. Egy néhány ezer esztendő mulasban,
Iartak apostolok praedicalasban,
Christus igeieuel mentek Romaban,
Sokat meg öltek ot, mindennel tuduan.
-
- 1545 13. Rollok ömagaban nem feletkezek,
Paranczola Latinus be iönenek,
Kirally szekiben ö le ültepek,
Troiaiak eszessen köszönenek.
- 1550 14. Ő nyomorult voltokat, budostokat,
Meg beszéluen Istennek ackarattyat,
Kegyelmet keresnek, es lako hazat,
Nem szegenytek meg nepet es orszagat.
- 1555 15. Igen szep *aiandekot* hosztak vala,
Aeneas neuueul kit attak vala,
Latinus leanya szerenczeiet varya,
Szilid kegyelmeuel nekik így szolla:
- 1560 16. „No, hatalmas Isten hozot titeket,
Adgyon azért nektek io szerenczeket,
Iöyen be kiralytok, fogya kezemet,
Akarok tünektek előmenetet.
17. Czuda sok ieleket en latok vala,
Leanyomnak ki lenne hazas tarsa,
Hiszem, hogy Iupiter eszt így akarta,
Lauiniam legyen Aeneas tarsa.”
- 1565 18. Am io keduel öket ayandekoza,
Louakat kazdag szerszammal hozata,
Aeneasnak szekereket boczata,
Iuliusnak is arany lanczokat ada.
- 1570 19. Vala nagy boszszuban leannak annya,
Hamar varas kapuyat fel vonata,
Latinus kiralyra arczul tamada,
Siruan, atkozoduan így kialt vala:

1541 B néhány száz ió eztendő 1545 B ömagában el nem 1546 B Latinus hogy bé 1547 D ülteték B
székiben ott ö le ültepék K ültepék 1548 B eszössen néki köszönenek 1551 β kérének 1552 β népei
országát 1553 D aiandekokat [Szótagszámtöbblet.] ajándékot 1554 B ki 1564 B Lauiniám hogy le-
gyen 1566 B szerszámokat

20. „Tartot gyermekedet hogy iol attad el,
Nyakat ez may nap am mint vagtad el,
1575 Iöueueny latornak mint arultad el,
Engemet is velle te ma meg öltel.
21. Az troiay Paris ez leszen nekünk,
Ki mia onnan is ki vesztek ezek,
Hop, miis magunknak melly nagyot nyertünk,
1580 Toluay modon kapyak el leant töllünk.
22. Melly iamborul Turnus keuanta tölled,
Nem idegen volt az, de söt nemzeted,
Minden nemzetseget, hirtet ismered,
Meg is ez el *futot* inkab kedueled.
- 1585 23. Im ezennel lassuk e szep menyegzőt,
Bor helien igianak ember vereket!”
Ki futuan hazabol küldé köüetet,
Turnusnak ezekről ada hireket.
24. Mikor im eszt Turnus hallotta volna,
1590 Boszszuia, haragya el fel posdula,
Nagy hadat hertelen ö fel tamasztá,
Segitseget nagy sok felöl kert vala.
25. Pogan *Mezentius* az Tusciabol,
Ennek fia *Lausus* Agillinabol,
1595 Harmad Auentinus Hercules magbol,
Camilla aszszony is vala *Vulscabol*.
26. Vgian el amultak az troiaiak,
Czak Latinus vala ö bisztatoyok,
Ki sok nepet ada az Aeneasnak,
1600 Viz parton egy kastelt ök czinalanak.
27. De lam paranczola Latinus kiraly,
Siessen el mennie Aeneas kiraly,
Latiumban lakik Euander kiraly,
Adgyon segítseget io szomszed kiraly.

1580 β el ez leánt 1583 B nemzetsegének 1584 D futotat [Szótagszámtöbblet.] β futót 1591 B Nagy hertelen hadat ö 1593 D Menzentinus β Mezentius

- 1605 28. Ő gondgyat visseli addig az hadnak,
Engede Aeneas paranczolatnak,
Fel serdült Iulust hagyja az királynak,
Meg ő tauolly leszen, iol forgodgyanak.
29. Nem kel lam nyugonni az Aeneasnak,
1610 Eyel-nappal euezesben valanak,
Palantheum varashoz hogy iutának,
Lako helye ez Euander királynak.
30. Sok köny hullattassal könyörge kiraly,
Nyomorusagat beszeluen sirassal,
1615 Könyörüle, szana az iambor kiraly,
Latinust is-nezuen segite kiraly.
31. Kiraly melle ada az önnen fiat,
Aeneas sietuen lata kastellyat,
Sok helylen le vontak immar az falat,
1620 Czak Isten tartotta sokszor taborat.
32. Olly vakmerő ellenséggel harczola,
Rettenetes lön az hadnak forgassa,
Czodaltattya szörnyü voltat cronika,
De minden dolognak csak ez summaya:
- 1625 33. Gyözedelmet vőnek az troyaiak,
Egy nehany kirallyok ot meg halanak,
Turnus egyszer el szökek sullyan harcznak,
De vegre meg ölek az troyaiak.
34. Ez lön Aeneasnak masod hazaya,
1630 Mellybe nagy ver ontas nélkül nem szalla,
Latinus ipaua szerzesbe alla,
Szabadon boczata mar az varasba.
35. Nagy kialtasok varasban esenek,
Nem kel ide iönni olyan embernek,
1635 Ki miat orszaggal insegbe esnek,
Söt, halalig neki meg nem engednek.

1607 D Iuliusz hagyja királynak β Iulust hagyja az királynak 1611 β várashoz mikor iutának 1612 B helyre az 1635 β estek

36. Tön cittitast iambor Latinus kiraly,
De nem gondolanak semmit szauauaal,
Azert ostromlata Aeneas kiraly,
1640 Nem sok napra szot adanak varasbol.
37. Ezen meg rettene Amata aszszony,
Fel akasztá magát kiralyne aszszony,
Sok orszag rettene ez czuda dolgon,
Nagy sok ellenseg lön meg holdolasban.
- 1645 38. Feyet haytogata Latinus kiraly,
Sokat tanaczkozek fő olaszokkal,
Köueteket küldé io akarattal,
Aeneast be varyak minden hadauaal.
- 1650 39. Ülenek louakra reggel masod nap,
Aeneas indula varashoz az nap,
Mind az egész hadnal kiraly magassab,
Iulus is forgodek had előtt az nap.
- 1655 40. Raytok az olaszok oh mint czudalnak,
Ven Latinussal fő nepek valanak,
Eleikbe szep moddal indullanak,
Nagy szerelmes keppen kezét niutanak.
41. Olly igen köueti Latinus fiat,
„Meg boczas io fiam!” — kerí Aeneast,
„Engemet ne velly haborusagnak okat,
1660 De hiszem iol erted mindennek okat.
42. Rayta boszszut allot hatalmas Isten,
Iöy be te hazadba öröksegedben,
Meg adom teneked az mit regenten,
En igittem vala ide iötödben.”
- 1665 43. Ezekre Aeneas kiraly felele:
„Edes attyam, mindent ertettem ezbe,
Nem te voltal fő ok è sok veszelybe,
Isten így akart hozni engem ez földre.”

1646 β tanácskozot 1648 B várnák 1651 B hadánál király magasb 1652 D Iulius β Iulus 1664 B vala ide iötödben 1667 B fő oka ez veszélben

44. Igy beszélven mentek vala be hazbá, 16
1670 Aszszonnepek s leanyok sok ablakokba,
Ki omlottak vala az nagy czudara,
Minden vigasaggal piacz zeng vala.
45. No vegre a szép szüz el be indula,
Ekesen be lepek kiraly leanya,
1675 Szantalan szolgallo hozzan vtanna,
Vidam tekintetü szép leany vala.
46. Feiedelem Aeneas mikor lata, 30
Ö magaban rayta sokat czudala,
Nem semmi Turnusnak vakmerő volta,
1680 Ily szépséget attá magát halálra.
47. Ö ven attya leant am kezen foga,
Aeneas kiralynak szépen anyla,
Sok iduezleteckel öket meg alda,
Kit Aeneas kiraly io keduel foga.
- 1685 48. Regi hü szolgálai ottan szolita,
Achatessel anydekot osztata,
Szép Lauinianak ruhakat ada, 300
Az mellet kazdag arany lanczot ada.
49. Troyabol ki kapot kazdagsagokbol,
1690 Tisztele apyat kiraly palczaua,
Priamustol marat arany kapaua,
Ömagat aianla szolgallattyaua.
50. Sőt, melly nagy kazdagon az menyegző-lön,
Egy varas elteben el fel készült lön,
1695 Szerelmeben mert hogy felessege lön,
Olasz nielven neué Lauinium lön.
51. Ö elteben holtig nagy iambor vala, 30
Mint törödet ember vegre meg hala,
Iulus Ascanius fia marada,
1700 Alba neuö varast az rakattata.
52. Rolla marat vala ket fiu magzat,
Amulius, Numitor birak Albat,
Amulius el üze öczet Numitort,
Hogy inkább birhassa ö birodalmat.

- 1705 53. Olly szep leanya Numitornak vala,
Kit Rheanak hittak, battya gondola,
Magot ne foghatna öcze leanya,
Ki mia el veszne ő kiralysaga.
- 1710 54. Gonosz ackaratbol senki ne velle,
Örök szüzessegre az leant küldé,
Mars istennek clastromaba aszt szerze,
Az napnak fenye az vtan el veszé.
- 1715 55. Oly szep ket magzattya ackor löt vala,
De nem tudgyak kitöl szarmasztak vala,
Ez nagy czudan kiraly bankodik vala,
Titkon ket gyermekert be küldet vala.
- 1720 56. Kegyetlenül leant elön temete,
Giermekeket vizbe vetnie küldé,
De az ember ki azokat el viue,
Egytas mellet viz parton am le teue.
57. Azokra talala egy nösten farkas,
Szaiaiban fel fala öket, mint okos,
Kis kölykei közze viue az farkas,
Teien fel neuele igen irgalmas.
- 1725 58. Nyiay iuhal egy pasztor nemi meszsze vala,
Honnan mint eh allat iuhot kap vala,
Az pasztor Faustulus kergeti vala,
Egyszer az alamra szinte talala.
- 1730 59. Tisztes giermekeket hogy latta volna,
Olly igen magaban raytok czudala,
Kiket ő öleben vin a szallasra,
Remusnak, Romulusnak neueszte vala.
- 1735 60. Valanak immar iol fel serdült korban,
Toluaioi budosnak vala hatarban,
Giakran szoktak vala kapdosni iuhban,
Vigizanak ketten az iuh kosarban.

1711 B azt küldé 1714 B származot 1733 D Vannak [Szótagszámhiány.] β Valanak 1736 D Vigiznak
[Szótagszámhiány.] β Vigyzának

61. Söt, egyszer toluaiok rohantak vala,
Remust meg kötözuen el kaptak vala,
Amulius kiralynak vittek vala,
1740 Hogy toluayfi volna, arultak vala.
62. Tisztet mar tart vala kiralynak öcze,
Kit az kiralsagert regen ki vete,
Vduar biro Numitor kiraly engette,
Az giermek annianak attia ennybe.
- 1745 63. Ennek ada Remust, hogy meg büntesse,
De ő iffiu voltan ő könyörüle,
Soka ő hazaban el reytegete,
Annak abrazattyat gyakran szemlele.
64. Söt, Numitor egyszer kerdezny foga,
1750 Honnan valo volna, neki meg mongya,
Iffiu meg beszelle az mint hallotta,
Erdöben az farkas mikent tartotta.
65. Test ver attyafia hogy meg egy volna,
Iuh kosarban egy pasztornal ki volna,
1755 Kiket farkas alol el hozot volna,
Es az iuhok teyen fel tartot volna.
66. Vig szüuel Numitor meg is vgy kere:
„Ier el velem fiam — vgymond — az helyyre,
Mutasd meg ennekem iuh hol legelne,
1760 Akarnam az pasztor velem beszélne.”
67. De melly nagy örömmel ök mennek vala,
Mikor az iuh pasztort meg letek volna,
Ideiet dolognak ertettek volna,
Romulust is Numitor el hoszta vala.
- 1765 68. Ismere Numitor vnokainak,
Pasztorockat hittel ott fogattatak,
„Czak legietek velünk” — igien szolanak,
„Kiralt meg ölhettiük, czak akaryatok.
69. Nagy vracka teszünk feienkent tüteket,
1770 Mert mi vagiunk az kirally nemzetek,
Minden birodalmok minket illetnek.”
Eszť haluan pasztorok sokan gyülenek.

70. Ebben hír lön egész ország nepenek,
Io remenseg miat melle iöuenek,
1775 Amulius halla, ketsegeben esek,
Nem sok viadallal ötet meg ölek.
71. Parttyan Tiberisnek hol vettetenek,
Ket felöl az vizen varast szerzenek,
Het igen nagy hegyet be keritenek,
1780 Mezöt s szanto földet benne szerzenek.
72. Leaniokat szomszed földről kapanak,
Sabinibol erőuel hazassulanak,
Pasztorockal kirallyok le szállanak,
Szaz tanaczot attyak valasztatnak.
- 1785 73. Ez lön az nagy Roma ez mai napig,
Kit senki meg nem birt meg ez ideig,
De soknak paranczolt mai oraig,
Kikben meg neuezek, nem nyugszom addig.
74. Czuda melly hatalmas Athena vala,
1790 De semmit Romanak meg sem arthata,
Lacedemon varas neki meg hayla,
Sandor fő varasi halgattyak vala.
75. Tauria, Gallia es Britania,
Nagy Asia, Colchos es Arabia,
1795 Meotica, Lidia es Tracia,
Illiria, Parthus, Lusitania.
76. Igen rettegte öt bölcz Görög ország,
Tot ország, magyarok s szereczen ország,
Carthago, Cyrene, Aegyptus ország,
1800 Nagy ket Nemet ország s Francia ország.
77. Többi közöt de iay, sidok orszaga,
Az egh alat mint lön onnan romlassa,
Husztii Peter kit magaban czudala,
Isten rea segiluen maszor meg mondgya.

ISMERETLEN SZERZŐ

TELAMON HISTÓRIÁJA

1. Lakik vala régen az Görögországban
Az Telamon király Antiochiában,
Kinek csak egy fia vala udvarában,
Diomedes neve, nagy szép állatjában.
- 5 2. Házasságra magát ő gondolta vala,
Telamon királynak ha lenne halála,
Késő házasságban ne lenne halála,
Addig rá gondolna, míg lenne halála.
- 10 3. Szóla ő atyjának, Telamon királynak,
Hogy reá gondolna ő házasságának,
Kit ő megkedvelne, vennéje magának,
Vagy szegény vagy gazdag, azt venné magának.
- 15 4. Az Telamon király felele fiának:
„Énnékem is tetszik, mint édes atyádnak,
Hogy magadat adjad törvény házasságra,
Csak az személyt értsem, kit kedvelsz magadnak.”

1 K [E sor előtt még két versszak:]

EMlekezem mostan Telamon Királyról,
És Diomedesnek szörnyű haláláról,
Az Varga leánynac meg keduelesséről,
A Szeretet miat történt haláláról.

Mind Szegény s' mind kazdag ebből tanólnatnac,
Ehöz hasonlatost nem sokat találnc,
Miként az Istentől büntetnec ez felec,
Kic személt válogatnac öröcké kárhoznac.

5 SZ Hazasagra magát ő gondolta vala K Hasonlatosságra ő magát gondola 7 SZ Késő K Külső
10 K rea SZ ra 12 SZ azt venne K venneye 15 SZ adiat K adod | K házasságra SZ hazasagnak

5. Nem messze az vártól, csak szomszéd faluban
Egynéhány szegény nép lakik vala abban,
Egy varga is vala akkor az faluban,
20 Nestorkius varga neve az faluban.
6. Annak egy leánya vala szép természetben,
Szegény nemzetiben, nagy szép ékességben,
Katarista neve az görög nyelvében,
Leány alázatos, bölcs ő erkölcsében.
- 25 7. Telamon királynak fia, Diomedes
Aranyas ruhában vala naptól fényes,
Különb-különb képpen öltözeti ékes,
Atyjának, királynak fia igen kedves.
8. Ott az kis faluban gyakorlatossággal,
30 Mint királynak szokás, minden mulatsággal,
Azon fel-alá jár nagy gazdagsággal,
Utána járókkal, az udvarló néppel.
9. Nestorkius varga leányát gyakorta
Telamon királynak egyetlen egy fia
35 Leányt, Kataristát naponként ott látja,
Járását, erkölcsét, természetét csudálja.
10. Diomedes király leányt, Kataristát
Megszereté vala minden állapotját,
De nem nézi vala szegénységnek voltát,
40 Nem nézi személynek ő válogatását.
11. Leányt, Kataristát, végezé magában,
Hogy ötet elvennie törvény házasságban,
Nem követ egyebet, végezé magában,
Császárságból társat nem kíván magának.

17 SZ [A csak szót kihagyta a másoló.] 19—20 K Egy Varga is vala akkor az Faluban, Nestorkius varga neue az Faluban. SZ Fordosekis vagion köszték az Faluban Nestorius neve közöttök az Faluban 21 SZ Annak K annál 22 SZ Szegin nemzetiben nagy szép K Szegény nemzetségből nagy soc | K ékességben SZ ékesétven 23 SZ nielveben K neukben 27 SZ képpen K fele 28 SZ kedves K ékes [Téves szóismétlés.] 29 SZ gyakorlatossággal K gyakorlatassáual 30 SZ Mint kiralinak szokas K Miként Király azokat 31 SZ Azon sfel ala iar nagy gazdaksaggal K Azon alá 's fel iar minden bodogsággal 32 SZ Utana Iarokal az udvarlo népel K Vtánna nagy soc Wrak az vduarából 33 K varga SZ Fördös 35 K. Leánt SZ Leani | SZ naponkent ot K mindennap hogy 36 SZ termettét K mindennap [Téves szóismétlés.] 37 K Leánt SZ leani 38 SZ szerete K szerette 39—41 K [Hiányzik.] 42 SZ hazasagban K házasságra 43 K [Hiányzik.] 44 K Czaszarságból társot nem kéuan magának SZ Chaszarsagbul nem kev(..) an társ [beszúrva:] ot maganak

- 45 12. Erről Diomedes szóla ő atyjának,
Hogy ő szerelmében volna az leánynak,
Tanácsot kérd vala, ha venné magának,
Hogy gondját viselné menyegző napjának.
- 50 13. Az Telamon király, az ő édes atyja
Ő fia beszédét csodálván hallgatja,
Hogy ő az vargának leányát kívánná.
„Mért ily szegény nemzetet te kívánsz magadnak?”
- 55 14. Oly nagy harag képpen szóla ő fiának:
„Vaj te, Diomedes, alítasz bolondnak,
Ily szegény nemzetet hogy kívánsz magadnak?
Csak bűt szerepsz ezzel nékem és magadnak.
- 60 15. Nékem mert nem tetszik efféle bolondság,
Hogy szegény nemzetet vennél, nagy bolondság,
Még varga nemzetet, az nagy oktalanság,
Elvenni nem tetszik nékem, nagy bolondság.
16. Az Menelaomnak vannak szép leányi,
Agamemnonnak is igen szép leányi,
Polus hercegnek is igen szép leányi,
Az Peleusnak is igen szép leányi.
- 65 17. Azoknak egyikét megszerzem tenéked,
Mert szegény leányát nem kívánom néked,
Még császár leányát is megszerzem tenéked,
Akármely nagyságos úr leányát tenéked.
- 70 18. Nem akarom, fiam, magam nevetettni,
Híremmel nevemet magamat csúfolni,
Szomszéd királyoktól magam nevetettni,
Sokféle nemzettől magam szidalmazni.

46 SZ szerelmében volna az Leanak K szereznéye az Leánt magának 47 K kérd SZ kért [A *vala* ebből javítva: *töle*] 51 SZ Hogy ő az Fördösnek Leaniat kívanna K Hogy az Varga leánt kéuánna magának 52 SZ mirt ili szegen nemzetet the kívanz magadnak K Hogy mely szegény nemzet aszt czudállya vala 53 SZ képpen K szóual 56 SZ szerez K keres 57 SZ efféle K à fele 59 K Varga SZ Fördös 61 K Menelaomnac SZ Meneslaomnak 64 SZ Az Peleusnakis K És az Peleusnak 65 SZ megh szörzöm te neked K tenéked meg szerzem 66 SZ nem kívánom neked K neked nem keuánom 67 SZ Megh Czaszar Leaniatis K Még az Czaszarét is 68 SZ teneked K neked [Szótagszámhiány.] 69 K magam nevetettni SZ nevetettni magamot 70 K magamat czuffolni SZ czufolni magamot 71 K magamat czuffolni [Ismétlés.] SZ nevetettni magamot 72 K magam szidalmazni SZ szidalmazni magamot

19. Diomedes szóla Telamon királynak:
 „Bízást szólok néked, mint édes atyámnak,
 75 Nem engedek ebben felséged szavának,
 Nem adom magam személy válogatásnak.
20. Ebben én egyebet nyilván nem művelek,
 Én az szeretetről egyebet nem tészek,
 Vagy szegény vagy gazdag, kit én megkedvelek,
 80 Istennek engedek, csak aztat elveszek.
21. Kiket megnevezél, nékem nem kellenek,
 Gazdag királyoknak az ő szép leányok,
 Császárnak, királynak az ő szép leányok,
 Kit már megszerettem, mást már nem választok.
- 85 22. Nestorkius varga, látom, igen szegény,
 Azon Isten vagyon véle, ha ő szegény,
 Nem gondolok azzal, hogy ő ilyen szegény,
 Az szegényekkel is véle vagyon Isten.
23. Azért kérlek, atyám, ellen ne tarts ebben,
 90 Személy válogatást nem néz az Úristen,
 Szegényt és gazdagot, lám, nem utál Isten,
 Benne bízó személyt ültet ő székiben.
24. De az kevélyeket az ő szent székéből
 Nyilván aláveti az nagy dicsőségből,
 95 De az szegényeket alázatos szívből
 El-felmagasztalja ő szent érdeméből.
25. Katarista leány vagyon szép természetben,
 Nyilván hozzám veszem Isten törvényében,
 Hanem ha ellene mást gondolnál ebben,
 100 Mást én nem választok, mert ez szerelmemben.
26. Mert, én édes atyám, megölsz engem ezzel,
 Hogyha fortélyt gondolsz igyekezetteddel,
 Ha én azt érteném, tőled eltávoznám,
 Szerelmes mátkámmal most én elballagnám.”

74 SZ Bízást K Bizuán 77—80 K [Hiányzik.] 85 K varga SZ fordös 86 SZ véle ha ő szegén K véle is miért szegény 87 SZ illen K volna 89 SZ ellen ne tarcz ebben K ellent ne tartcz benne 97 SZ szép termedben K szerelmemben 101 SZ engem ezel K te engemet 102 SZ Hogy ha K Ha te | SZ ögyekezetteddel K gygyekezetedben 103 SZ tőled el tavoznam K el táuoznám tőled 104 SZ most én elballaknam K mostan el táuoznám

- 105 27. Az Telamon király gondolkodik vala,
Magában nagy sokat fohászkodik vala,
Keserven magában sápolódik vala,
Mert néki nem tetszék Diomedes dolga.
- 110 28. Egy országos hadat hamar támasztata,
Fiát, Diomedest az atyja választá,
Az országos haddal fiát elbocsátá,
Nem tudja, atyjának mi volna szándéka.
- 115 29. Nestorkius varga házához indula,
Az ő apródjával el-alányomtata,
Az varga házához Diomedes juta,
Nestorkius vargát ebéd felett találta.
- 120 30. Gyorsan felszökellék Nestorkius varga,
Felesége, leánya szépen talpra állá,
Diomedes király nekik mondja vala:
„Mért kelétek fel előttem?” — nékiek azt mondja.
31. Ebéd elvégezvén vargát félen hívá,
Az ő leányáról emlékezik vala,
Egy kézfogó gyűrűt leánynak mutata,
Atyja, anyja előtt jegyül gyűrűt ada.
- 125 32. „Nékem el kell mennem, látjátok, az hadba,
Én jegyesem légyen ím az Katarista,
Ha sokat késném is, mást ne választana,
Mert végre megbánná, ha mást választana.”
- 130 33. Egyenként az király kezöket fogdosá,
Elölök kiméne, zászlókat lobogtata,
Haddal elindula, király honn marada,
De fiának dolgát annyira nem tudta.
- 135 34. Telamon királynak vala fő tanácsa,
Vitéz Polidorus, mindenben dolgosa,
Királynak mindenben jó tanácsadója,
És az szentírásnak értője, tudója.

107 K SZ Keseruesen [A szótagszám miatt javítottuk.] 110 SZ az Attia választá K választá az Attya 111 SZ el boczata K ö boczatá 113 K varga SZ Fördös 114 SZ el ala K hazához [Téves szóismétlés.] 115 K Varga SZ Fördös | SZ hazához K hazában 116 K varga SZ Fördös [Th. Fördöst helyett.] | Sz ebéd felet találta K ebéde felöt vala 117—120 K [Hiányzik.] 117 SZ fördös 121 K Vargát SZ Fördöst 122 SZ emlekezik K emlekezet 127 K mást SZ mas 128 SZ megh bana K megbánnya 130 SZ Zaszokat lobogtatta K Zászlókat fogatá

35. Tanácsát hivatá félfelé magának,
Megbeszélé néki dolgát ő fiának,
Mi tanácsot adna ebből az királynak,
140 Polidorus szóla ebből az királynak.
36. „Te felséged szavát hallom, mind jól értem,
De az nagy csodának nem láttatik nékem,
Hogy szegény nemzetet kedvelt, mind jól értem,
Diomedes dolgát felségedtől értem.
- 145 37. Felséged gondolja csak Istennek dolgát,
És alázatosan szent irgalmasságát,
Személynek nem nézi ő válogatását,
Szegényekért Isten sem szánta halálát.
38. Nestorkius leányát ha ő megkedvelte,
150 Törvény házasságra ha ő megszereté,
Ellen ne tarts benne, jobbat nem tész véle,
Mert az szeretetért változék erkölcsé.
39. Mert mindent felülmúl az nagy szép szeretet,
Nem kisebbíti meg ezzel felségedet,
155 És nem alázza meg híredet-nevedet,
Ha te fiad veszi az szegény nemzetet.
40. Mert emberek között ki kisebbnek tetszik,
Nyilván Isten előtt nagyságosnak tetszik,
Ez világi gazdag mind csak abban bízik,
160 És az kevés gazdag ott megaláztatik.”
41. Királynak nem tetszék az tanácsnak szava,
Jövendőmondókat hamar hivatata,
Diomedes dolgát király mondja vala,
Feleségül szegényt hogy vennéje fia.
- 165 42. „Nékem megmondjátok, mi jövendő volna,
Ilyen történt dolog ha illendő volna,
És végre ezekből mi származó volna,
Mert nékem nem tetszik szegénységnek dolga.”

138 SZ dolgat ő Fianak K ő Fiának dolgat 142 SZ latatik K láttattya 148 SZ Az szegénekért K A szegényekért [A névelőt a szótagszám miatt elhagytuk.] 149 K [a hiányzik.] 150 SZ megh szerete K meg kéuánta 152 SZ változek K változic 153 SZ minden felől niul K minden felől nyúl 154 K Nem kisebbíti meg SZ Nilvan nem kisebeiti megh 164 SZ Feleségül szegént hogy vennie Fia K Hogy szegént venneye Fia feleségül

- 170 43. Az jövődömondók királynak mondának:
„Mi értői vagyunk immár ez dolognak,
Hogy szegény nemzetet kívánt ő magának,
Ezt azért felséged ne vélje csudának.
- 175 44. Felséged meghiggye, hogy Istentől vagyon,
Felségednek ez csak példájára vagyon,
Diomedes dolgát értjük, miként vagyon,
Hogy szegényt nem utál, ez Istentől vagyon.
- 180 45. Király te felséged ne utáljon szegényt,
Mert te felséged ezt hogy jól megérthesse,
Az Istent felséged ezzel csak megbántja,
Szegényért, gazdagért az Krisztus meghala.
46. Mert ha te fiadnak nagyságos nemzetet
Szerzenél és hoznál, ha császár nemzetet,
Ő el nem felejt, kit előbb szeretett,
Gyűlölség lészen ott az nagy szép szeretet.”
- 185 47. „Nékem az nem tetszik — az király azt mondja —
Hogy ilyen felségből kiöltöznénk — mondja —
Hogy szegény nemzetre jutna fiam dolga,
Mert az királyoknak meg nem szakadt magva.
- 190 48. Az Görögországban vagyon sok nemzetség,
Kinek ő leánya nem lehet oly felség,
Hogy az én fiamnak meg nem szerezhetném,
Mert nékem nem tetszik nyilván az szegénység.”
- 195 49. Ott így szólának az nagy jeles bölcsek:
„Nem válogat Isten soha személyeket,
Csak válogatja Isten ott az jó híveket,
Egyaránt szereti, az kik benne bíznak.
- 200 50. Mert az gazdagságot elveheti Isten,
És az kevélyeket megbünteti Isten,
De az szegény embert ülteti székbiben,
Mert meggazdagítja az szegényt az Isten.

177 SZ Kirali the Felséget K Király felséged 183 SZ kit előb K előb kit 186 SZ ki öltoznénk K ki öltoznéc 187 SZ Fiam K Fia 190 SZ Leania K Leanyát 191 SZ szerezhetniém K szerezhetem 199 SZ wltetti székbiben K székbiben ülteti

51. Jövendő időben elveszted fiadat,
Nyilván az szeretet megöli fiadat,
Lészen ő halála: vízben vesztet őtet,
Kíért közel éred te is halálodat.
- 205 52. Kettő az szeretet testben és lélekben,
Az testi szeretet tiszteletlenségben,
Gonosz kívánsággal Luciperrel leszen,
Az lelki szeretet egy Istentől leszen.”
- 210 53. Az Telamon király szóla az bölcseknek:
„Nyilván nem engedek ebből tanácstoknak,
Menjetek el tőlem”, monda az bölcseknek,
Nem ada helt többé az ő beszédeknek.
- 215 54. Bölcsek elmenének, haza indulának,
Az király ott veti magát nagy bánatnak,
Eszében forgatja dolgát ő fiának,
Miként elveszthetné az varga leányát.
- 220 55. Nestorkius vargát király hivattatá,
Leányával együtt jőne hamar hozzá,
Leányt Kataristát király megfogatá
Xantus nevű vízbe bevetteté vala.
56. Diomedes király álmában meglátá,
Hogy az ő mátkáját király, az ő atyja
Megölette volna, álmában meglátta,
Hogy megrettent vala, ő felugrott vala.
- 225 57. Minden teste igen meghidegült vala,
Az országos haddal ő haza indula,
Hadát beszállítá, igen búsult vala,
Az ő apródjával el-haza indula.
- 230 58. Az varga házához nagy bánattal méne,
Mindjárt szeretőjét, mátkáját megkérde.
„Az te atyád — úgymond — vízbe bevetteté,
Xantusnak vizében vagyon mátkád teste.”

216 K Varga SZ fördös [A fő betűk *va*-ból vannak javítva.] 217 K Vargát SZ Fördös [!] 218 SZ iőne K iőue 219 K Leant SZ Leani 222 SZ [A *matkayat* ebből van javítva: *Magzatiat*] 226 SZ ő K el 229 K Varga SZ Fördös | SZ mene K iuta

59. Az Telamon királyt megátkozta vala,
Az ő édes atyját megutálta vala,
235 Nestorkius vargát ölelgeti vala,
„Te vagy az én atyám — sírva mondja vala.
60. Te szép leányodat én kívántam vala,
Törvény házasságra én kedveltem vala,
Érte adom majdan magamat halálra,
240 Ez nagy bús szeretet vészen engem arra.”
61. Tőle kiindula, igen könyvez vala,
Ő keserű könyvét igen törli vala,
Aranyas kézkenőcske öve megett vala,
Halálát nem szánja, elvégezte vala.
- 245 62. Atyja eleibe méne csak ő maga,
Atyját nagy felszóval úgy átkozza vala:
„Átkozott!” — atyjának szemébe mondja vala,
És álnok csalártnak atyját mondja vala.
- 250 63. Az fő-fő urakkal mulatni indula,
Titkon könyves szemmel úgy kesereg vala,
Mi volna szándéka, atyja azt nem tudja,
Egész udvarnépe mind utána vala.
- 255 64. Xantus vize partján mikor mégyen vala,
Az fő-fő urakat megállatta vala,
És nagy sepegéssel úgy kérdezi vala,
Leányt hol vetette, tudakozik vala.
65. Az ő szép mátkáját mely helyen vetette?
Xantusnak vizében mely aránt vetette?
„Az én gonosz atyám ötet rekkentette,
260 Nékem megmondjátok, mely aránt vetette.”
66. Miért ő kérdezné, nem tudhatják vala,
Hogy miért kérdezi, okát kérdék vala,
Kézkenőcskéjével szemét törli vala,
Uraknak felele, és ezt mondja vala:

233 K Királt SZ kirali 235 K Vargát SZ Fördöst 239 SZ magamat halálra K halálra magamat
240 K SZ búcz [!] | SZ vészen engem ara K viszen az halálra 243 SZ öve meget K öüemezet 245
SZ mene csak ő maga K czac ömaga méne 246 SZ atkoza K átkosza 259 K reckentette SZ re-
tentette 261 K Miért ő kérdezne SZ Mért ő [beszúrva: *mirt*] kérdezne 262 SZ kérdek K kérdic

- 265 67. „Ötet kivétem és eltemtettem,
Mert az Kataristát szívemben szerettem,
Az én gonosz atyám nem szeretett engem,
Már minden vigasság eltávozott tőlem.”
- 270 68. Köztek egy kövecskét vízbe bevetének,
„Ez aránt vetette” — urak úgy szólának,
Azt jól megaránzá, szóla az uraknak:
„Menjete el tőlem, maradjatok magatoknak!”
- 275 69. Szent keresztnek jegyét Xantusnak vizébe
Diomedes király háromszor rávette,
Imádságot kezde, égre feltekinte,
Urakat tekinté, szökellék az vízbe.
- 280 70. Mihelyten megláták az nagyságos urak,
Gyorsan sietének, az partra menének,
Diomedes királyt sehol nem láthaták,
Telamon királynak, atyjának megmondák.
71. Az Telamon király mihelyten meghallá,
Fia haláláról igen megbúsula,
Fia szerelméről igen megrémüle,
Az leányhoz való szerelmét jól érté.
- 285 72. Hamar szerezte király búárokat,
Xantusnak vizébe hamar küldé őket,
Vízben megtalálák királyt és az leányt,
Ölelkezve vadnak, azt igen csudálák.
- 290 73. Keservesen király úgy siratja vala,
Átkozott atyának magát mondja vala,
„Önnön magam öltem az vízben fiamat.”
Nagy keserves szemmel reájok néz vala.
- 295 74. „Mindenek halljátok — az király azt mondja —
Istennek átkában legyen, — ő azt mondja —
Mikoron isteni két szerető volna,
Ki egymástól őket elszakasztanája.”

268 SZ el távozot K el távozót 276 SZ Urakat K Wrakra 279 K Királt SZ kirali 282 SZ megh bu-
sulla K meg iyede 287 K Királt és az Leánt SZ Kirali és Leant 288 SZ Eölölve özve vadnak azt
igen czudalak K Ölelue öszue vadnac czudalác aszt igen [Mindkét forrásban szótagszámtöbblet.]
291 SZ az vízben Fiamot azt vália K (!) Fiamat az vízben

75. Ölelkezve vannak ketten ők nagy szépen,
Az búárok őket kivévék azképpen,
Az Telamon látá ölelkezve szépen,
300 Király, mind az urak sírnak vala ezen.
76. „Én édes Istenem, ha azt tudtam volna,
Hogyha szerelmedet így értettem volna,
Még az halálnak is nem engedtem volna,
És annak felette mindent felülmúlna.
- 305 77. Ó, én édes fiam, bár mind az lett volna,
Az mint az Istentől te kívántál volna,
Az szeretet téged most meg nem ölt volna,
Jövendőmondónak ha engedtem volna.
78. De én édes fiam, vajha az lehetne,
310 Kivel te mostan vagy össze ölelgetve,
Hogy felállhatnátok előttem életre,
Szent házasságtoknak lennék örvendője.
79. Én édes Istenem, hogy én nem engedék,
Az tanácsadónak szavának nem hívék,
315 Jövendőmondónak jaj hogy nem engedék,
Nem érthettem dolgát az nagy szerelemnek.
80. Nem kívánom immár ez világban élnem,
Jobb immár éltemnél az halál énnékem,
Mert életem lenne csak keserűségem,
320 Eltávozott tőlem én gyönyörűségem.”
81. Ölelkezve vadnak, egymástól elvévék,
Aranyas ruhában leányt öltöztették,
És drága gyűrűkkel ujjait betévék,
Mind az két holttestet szépen öltöztették.
- 325 82. Oly nagy tisztességgel őket temetteté,
Csak egy koporsóban, egy sírban téteté,
Mint menyét, az leányt szépen temetteté,
Mint fia hűtösét, ugyan keserülé.

297—300 K [Hiányzik.] 302 SZ Hogy ha szerelmedet így értettem volna K Ha a szerelmet én annyira tudtam volna 305—308 K [Hiányzik.] 311 SZ Hogy K Ha 313—316 K [Hiányzik.] 317 SZ ez világban élnem K ez világban éltem 318 SZ Jobb immár éltemnél az halál énnékem K Jobb immár nekem életnél az halál 319 SZ keserűségem K nagy keserűség 320 SZ Eltávozott tőlem én gyönyörűségem K El távozott tőlem már nagy gyönyörűség 321 SZ Elölölve özve K Ölelve öszve [Mindkét forrásban szótagszámtöbblet.] 322, 324 SZ öltöztették K öltözteték 326 SZ egy sírban tétette K zsirlan [!] temettete

- 330 83. „Ki az szegény embert alábbnak alítja
Az gazdag embernél — az király azt mondja —
Az ki az gazdagot nagyobbnek alítja,
Istennek átkában lenne, — király mondja —
- 335 84. Ó te nagy Uristen, személyt nem válogatsz,
De kevély emberrel együtt nem maradhatsz,
Alázatos szívet, látom, te el nem hadsz,
Mind szegény, gazdagot te egyaránt tartasz.
- 340 85. De úgy legyen, uram, az mint te akard,
Ó, te szent szeretet, lelki szent szeretet,
Tőlem elszakasztád fiamat, elvévéd,
Mert te úgy akartad, az úgy legyen azért.
86. Testi szeretetből fiamtól megváltam,
Az ő holta után magam megaláztam,
Testemmel, lelkemmel csak Istenben bíztam,
Az testi szeretet csak vagyon órában.”
- 345 87. Nestorkius vargát behozá házában,
Az míg ő élhete, tarta udvarában,
Nem sok idő múlva az király meghala,
Nestorkius vargát örökében hagyá.
- 350 88. Az Telamon király azért így járt vala,
Az szeretet miatt vízben hala fia,
Hiszem csak királynak lőn az példájára,
Hogy megismernéje, hogy Istene volna.
- 355 89. Az nagy Úristennek az ő szent ígését
Nem kell társul venni az ő teremőjét,
Mert szegényt s gazdagot egyaránt ő szeret,
Mert lám mindenekért ként, halált szenvedett.
- 360 90. Senkit ő nem utál, az írás azt mondja,
Személyválogatást nem néz az Úristen,
Az kik benne bíznak, hozzája fogadja,
Örökkön örökké szent országát adja.

335 SZ el nem hatz K nem vtálsz 336 SZ Mint szegen kazdagot the egyarant K Mind szegént kazdagot látom te nem 337 SZ akard K kévántad 340 SZ Mert the ugy akartad K Mert aszt akartad 345 K Vargát SZ Fördös 348 K Vargát SZ Fördöst | Sz örökében K örömben 354 SZ tarsul K tarsá 356 K ként SZ kén

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

E sorozatban a versek szövegét és azok változatait mindenkor az eredeti kéziratok, nyomtatványok, illetve ezek fénykép- és xeroxmásolata alapján közöljük. Ettől csak akkor térünk el, ha az eredeti kézirat, nyomtatvány időközben elpusztult vagy lappang s így jelen kiadásunkhoz annak csupán késői másolatát, illetőleg közlését használhattuk fel. Ez utóbbi körülményre kötetünk végén a megfelelő jegyzetben mindig felhívjuk a figyelmet.

A szövegek betűhív közvetítésében, amennyire lehetett, a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozatában kialakított gyakorlathoz alkalmazkodtunk. A régi jelek közül az *ô*-t *ö*-vel, az *û*-t és *ÿ*-t *ü*-vel, az *ó*-t *u*-val, az *ŭ*-t *ü*-vel, az *f*-et *s*-sel, az *fz*-et *sz*-szel, a *z*-t *z*-vel írtuk át. Az *ß*-szel óvatosabban kellett eljárunk, mert — főként kéziratok másolataiban — gyakran nem *sz* hangot, hanem igazolhatóan nyújtott *ss* ejtést jelöl; ilyenkor tehát mai jelekkel *ss*-nek írtuk át. A többnyire *i* vagy *j* hangértékű *ÿ*-ról elhagytuk az ékezetet, de ha az *y*-t *i* + *j*-nek, *j* + *i*-nek vagy *i* + *i*-nek kell olvasnunk, akkor erről — szükség szerint — a magyarázó jegyzetekben adtunk tájékoztatást. Egyes nyomdák a *zs* hang jelölésére külön betűt készítettek: *ß*. Ezt a mai írásmód szerint *zs*-vel jelöltük. De vannak XVI—XVII. századi nyomdák, amelyek tudatosan s többé-kevésbé következetesen használnak bizonyos hangjelöléseket, amelyeket ma már nem alkalmazunk. Így az *u* és *v* hangot szókezdő helyzetben *v*-vel vagy *w*-vel, a hosszú *ú*-t *ó*-vel vagy *ŭ*-vel, az *ü*-t pedig *ö*-vel vagy *ŭ*-vel nyomtatták, míg szó belsejében az *u* és *v* hangot *u*-val, az *ú*-t *ú*-val, az *ü*-t *ü*-vel. A félreértés elkerülése végett meghagytuk a gyakran bizonytalan hangértékű *e*-t. Egyébként is arra törekedtünk, hogy az egykori hangjelölések sokféleségét megőrizzük, ne uniformizáljuk az amúgy sem egységes hangképeket, mert hátha ezek használata (vagy mellőzése) mögött eddig nem sejtett jellegzetességek rejlenek (pl. *ä, å, ö, ô, ő, ĝ, gi, t', tj*; stb.).

Nem változtattunk a nagy- és kisbetűk maitól eltérő szókezdő alkalmazásán sem, ha az eredeti szöveg azok használatában következetességre törekszik. Egyébként csak a tulajdonnevet és a verssorok első szavát írtuk nagy kezdőbetűvel. Az általában hiányos vagy a szövegtérmezés tekintetében félreérthető központozást a helyes mondattagolás szerint javítottuk. A rövidítéseket külön jelzés nélkül kiegészítettük.

Eltérően az eddigi gyakorlattól, a főszövegben többnyire nem az ének alapul vett változatának (vagy más régi variánsának) teljes címét helyeztük az élre, hanem azt a szakirodalomban már többé-kevésbé kialakult, illetve általunk megformált „rövidített” címmel helyettesítettük. Figyelmeztetőül az ilyen címet dőlt nagybetűvel szedettük. Az egykori teljes címe(ke)t, minthogy a bibliográfiai leírás, kiadás és szövegazonosítás tekintetében nélkülözhetetlenek, a kötet végén a megfelelő jegyzetben egész terjedelmükben közöljük. A rövidített címadást a könnyebb, gyorsabb tájékozódás kedvéért, azért is megengedhetőnek véltük, mert a túl hosszú, többnyire tartalmi kivonat jellegű címek gyakran nem is a szerzőtől, hanem valamelyik másolótól vagy nyomdász kiadótól származnak s csaknem annyi változatban fordulnak elő, ahány variánsát ismerjük az éneknek. Egyébként a cím nélkül fennmaradt szerzeményeknek és töredékeknek is — hasonlóképpen — magunk adtunk címet.

A cím után az alapul választott forrás nótajelzését közöljük. Több nótajelzés esetén valamennyit feltüntetjük. Amennyiben az ének variánsainak nótajelzései eltérnek a főszövegtől, azokat [] között szintén felsoroljuk. A magyarázó jegyzetekben mindig utalunk arra a kiadványra, amelyben az illető dallam megtalálható.

A szövegváltozatok közül a szerző szándékát, verselésmódját leginkább megközelítőt igyekeztünk alapszöveggént kiemelni. Minthogy azonban nem mindig a legkorábbi szöveg egyszersmind

a leghívebb is, a kiválasztás sem végezhető el automatikusan, hanem csak különböző történeti és filológiai érvek összevetésével juthatunk viszonylag megbízható eredményre. Az így kiválasztott főszöveg viszont maga is gondos ellenőrzésre szorul. Esetleges írás- vagy sajtóhibáit a többi szövegváltozattal összehasonlítva kijavítottuk. Ugyancsak a változatok alapján helyesbítettünk más szövegtorzulásokat is. Ha indokoltnak látszott, hitelesebbnek bizonyult, akkor egyes szavakat vagy akár egész szakaszokat is más változatból iktattunk az alapszövegbe. Olykor következtetéssel, saját ismereteinkre támaszkodva kíséreltük meg egy-egy hiba, szövegrontás kiigazítását. A főszövegben tett valamennyi változtatásra dőlt betűs szedéssel figyelmeztetünk.

Bár forrásaink gyakran nem bontják sorokra a verset, kiadásunkban mindig szakaszonként sorokra tagoltan közöljük azokat. Ha a versfők értelmes szöveget adnak, akkor ezt a szakaszok első betűjének vastagabb típusa jelzi.

Amennyiben a szövegnek több variánsát ismerjük, azokat betűjelekkel, szíglákkal különböztetjük meg egymástól. A szíglák feloldását a megfelelő számú vers jegyzetében a kötet végén közöljük.

A szövegkritikai jegyzetek mindig a főszöveg alatt, a lap alján találhatók. A főszöveg számozott sorára, s ha több változat van, annak szíglájára utalva következnek a variáns szöveg jegyzete. Saját megjegyzéseinket és jelzéseinket [] közé tettük. A variánsban előforduló szövegtörléseket viszont < > közé foglaltuk.

A többnyire kötött szótagszámú verssorokban a szótagszámhiányt, illetve -többletet bár igyekeztünk kiigazítani, mégsem láttuk mindenkor feltétlenül javítandónak. Sokszor erre módunk sem lett volna jelentősebb mértékű, megengedhetetlen szövegváltoztatás nélkül. De óvatosságra intettek egyéb körülmények is. Máig sok a bizonytalanság abban, hogy a XVI–XVII. században egyes betűket (betűcsoportokat) hogyan ejtettek ki. Így pl. a *király* szót olvashatták (mint ma) kéttagúnak *ki-rály* és háromtagúnak is: *ki-rá-lyi*, *ki-rá-li*. Valkai énekében a ma kétszótagú *spanyol* népnév mindig háromszótagúnak: *spa-ni-ol*; a ma egyszótagú *pajzs* pedig mindig kétszótagúnak: *pa-is* számít. A kettős hangokat viszont egy szótaggal hosszabban vagy rövidebben is mondhatták, pl. *Peleus*-t *Pe-le-us*-nak vagy *Pe-leus*-nek. Hasonlóképpen az *új-vá-ri-ak*, *re-a*, *le-any*, *esz-ten-de-i-ben* kifejezést az előadásban megkurthatták egy-egy szótaggal: *új-vár-jak*, *rá*, *lány* vagy *lyány*, *esz-ten-dej-ben*. A magánhangzóra végződő és utána ugyanazzal a magánhangzóval kezdődő nevek, szavak szintén egy-egy szótaggal növelhették vagy csökkenthették a verssor szótagszámát, pl. *Báthory István*-t, *Anna aszszony*-t összevontan is ejthették: *Báthor' István*, *Ann'aszszony*.

A latin, a latinból vett vagy latinositott szavak és nevek XVI. századi kiejtési gyakorlata részben máig változatlan, részben pedig elfelejtődött. Ezek közül a fontosabbak a következők: Az *e*, *i*, *ae*, *oe* előtt a *c* betű *c*-nek, a *g* betű pedig *gy*-nek hangzik (Aegyptus, „Égyiptus” Egyiptom). Az *a*, *o*, *u* előtt a *c* betűt *k*-nak, a *g* betűt pedig *g*-nek kell ejteni. Ha a szóban kettős *cc* van, akkor az első mindig *k* hang. Az *e*, *i*, *y*, *ae*, *oe* előtt *ch* jelöli a *k* hangot, *gh* pedig a *g*-t. A *ch* hangértéke más esetben is *k*, nem pedig *h* (Achilles: „Ákillés”, Achatés: „Ákátés”, Echo: „Ékó”). A *ph* az *f*-nek felel meg. Az *s* nem *sz* vagy *z* hangot jelölt, hanem *s*-nek vagy *zs*-nek mondták, az *x*-et pedig *ks*-nek, *gs*-nek vagy *gzs*-nek (Sphinx: „Sfinks”, exemplar: „egzemplár”). A *ti* szótag magánhangzó előtt *ci*-nek hangzik, kivéve, ha benne az *i* hosszú, vagy ha *s*, *t*, *x* hang előzi meg, vagy ha görög eredetű a szó. *Ci*-vel hangzik a magyarosan írt Konstancinápoly is. Az *i* és az *u* a *j* és a *v* hangot is jelöli; magánhangzó előtt a *gu* betűkapcsolat kiejtve: *gv*, a *qu*: *kv*, az *su* pedig: *sv*. A *th* minden magánhangzó előtt csupán *t*, *h* betűje nem hangzik (Carthago: „Kártágó”). Az *rh*-ban is néma a *h*. Az *ae* és az *oe* kettőshangzót egyaránt *é*-nek, az *y*-t pedig nem *ü*-nek, hanem *i*-nek ejtették (Oedipus: „Édipus”). A magánhangzók hosszúságát a latin nem jelöli, a kiejtésnél ezt figyelembe kell tehát venni (Circe: „Circé”, Mars: „Márs”, Ilion: „Ilion”). A megszólított személy neve magyar szöveg közt is vocativusba kerül (Argire).

A szöveg megértéséhez szükséges minden bővebb tudnivalót a kötet végén az énekek számszámrendjében összeállított jegyzetanyag tartalmazza. — Ebben, a korábbi kötetek mintájára, a szerzők életéről, a művek keletkezésének körülményeiről, ezek forrásairól, másolatairól, kiadásairól eddig felkutatott ismereteket összegeztük. Az adatok elrendezésében igyekeztünk azonos elvek és módok szerint eljárni. A jegyzetek végére helyeztük a versek egyes soraihoz fűzött észrevételeket és értelmező magyarázatokat.

A kiadványt lezáró mutatókkal és kottamellékletekkel a kötet használatát kívántuk megkönnyíteni.

VALKAI ANDRÁS

(1540—1586)

SZABÓ KÁROLY tévesen értelmezte Valkai András *Károly császár hadakozása Afrikában* című éneke (lásd e kötetben a 4. szám alatt) versfőinek szövegét (RMK I, 94. és RMNY I, 327/2.), s ennek nyomán Valkait korábban unitárius papnak vagy iskolamesternek vélték. DÉZSI LAJOS ugyan kételkedett Szabó Károly föltevésének helyességében (Tinódi Sebestyén. Bp. 1912. 175), de a Valkaira vonatkozó kétségtelen hitelű életrajzi bizonyítékokat csak GYÖRGY LAJOS tárta fel (Valkai András, egy kalotaszegi énekszerző a XVI. században. Kolozsvár 1947). Ezekből derült ki, hogy Valkai András Erdély egyik ősi, több ágra szakadt s a Báthory fejedelmi családdal is rokonságba került nemzetségének leszármazottja. A Valkai család tagjai közül Miklós már a XIV. században az erdélyi vajda kancelláriájában mint nótárius szerepel. András nagybátyja pedig, Valkai János, előbb II. János király, majd Báthory István fejedelem tanácsosa.

Valkai Andrásnak egyik saját kezű könyvbejegyzéséből születési éve is megállapítható. GYÖRGY LAJOS (i. m. 40) szerint Platina (Sacchi) Bartholomeus (1421—1481) vatikáni könyvtáros *Vitae Pontificum* című munkájának a kolozsvári I. számú akadémiai könyvtárban őrzött példányában a kiadvány kolofonja után Valkai következő bejegyzése olvasható: „Totam Lectionem istius Clarissimi Historici finij 15 die Mensis octobris Anno partus Virginiei 1582 Ego Andreas de Valko iuratus Assessor etc. anno aetatis suae 42. in patria possessione Valko Hora 2 pomeridiana. Sit summa laus deo ac filio suo Jesu Christo Redemptori humani generis. Regnante Stephano Bathorio rege Poloniae victoriosissimo, ac Paternali suo Sigismondo Vaiuoda Transylvaniae, qui ut ad annos uiuat Nestoreos dent praecor. etc. Idem Valkaij mpp.” Eszerint tehát 1540-ben született, alighanem a kalotaszegi Valkón.

Hivatali pályáját Csáky Mihály kancellársága idején 1559-ben kezdte, mint „notarius maioris cancellariae”. (PÉCSI ANNA: Az erdélyi fejedelmi kancellária kialakulása és okleveles gyakorlata 1571-ig. Bp. 1938. 46.) Majd innen a fejedelmi igazságszolgáltatás ügyeit intéző kisebb kancelláriába került. 1567-ben már itt működött, 1572-ben pedig mint „iuratus assessor”-t említik, s e tisztségében megmaradt alighanem 1586-ban bekövetkezett haláláig. A kolozsmonostori konvent irataiban ugyanis 1586. február 15-én még előként szerepel, de 1587. június 20-án már néhaiként fordul elő. (OL Kolozsmonostori konvent 9. Lib. Reg. DD 1583—1589. köt. 62—63, 116.) György Lajos úgy véli, hogy talán az 1586 nyarának elején Kolozsvárt és vidékén pusztító pestisjárvány idején hunyt el.

Hazai iskolák neveltje volt. Külföldi tanulmányairól legalábbis nincs hírünk. Szívesen és sokat olvasott, főként történeti munkákat. Platina említett művén kívül fennmaradt egy kolligátuma is, mely négy történeti munkát tartalmaz, s tele van Valkai bejegyzéseivel. (*Lucii Flori Bellorum Romanorum epitomes libri quatuor*. Joannis Camertis annotationum Libellus. Viennae Pannoniae 1518. — *Sexti Rufi consularis de tribus Romanorumque imperandi generibus*. Per Joannem Camertem restitutus. Viennae Pannoniae 1518. — *Eutropi decem libri historiarum*. Cracoviae 1510. — *Justini nobilissimi historici in Trogum Pompeium libri quadraginta quatuor*. Viennae Austriae 1517. — E négy művet magába foglaló gyűjtőkötet szintén a kolozsvári I. számú akadémiai könyvtár tulajdonában maradt fenn.) Valkai maga hivatkozik históriás énekeiben mint forrására Paulus Jovius (*Historiarum sui temporis ab anno 1494 ad annum 1547 libri XLV*. Firenze 1551—1553) és Jean de Mandeville (1300—1372) útleírásának eddig meghatározatlan változatára, valamint Bonfinira, akinek művét részben Brenner Márton (*Antonii Bonfinii Rerum Vngaricarum Decades Tres, Nunc Demum Industria Martini Brenneri Bistriciensis Transsylvani in lucem aeditae, antehac nunquam excusae...* Basileae 1543. — RMK III, 344.), részben Heltai Gáspár kiadásából (*Historia inclity Matthiae Hunnyadis*,

regis Hungariae augustissimi ex Antonij Bonfinij, historici deserti, libris decadis primum tertiae, deinde quarte quae latuit hactenus nullibique impressa fuit in vnum congesta ac disposita a Caspate Helto... Clavdiopoli 1565. — RMNY I, 209.) ismerte. De kéziratban is olvashatta, mert hivatali főnökének, Csáky Mihály kancellárnak volt másolata Bonfini munkájáról. Heltai kiadványához is a Csáky birtokában lévő kéziratot használta. Valkai forrásai közül, históriás énekeinek tanúsága szerint, nem hiányozhatott Thuróczy krónikája (*Chronica Hungarorum*. Augsburg 1488. RMK III, 15. — *Chronica Hungarorum*. Brünn 1488. RMK III, 16.) és Székely István világkrónikája sem (*Chronica ez vilagnac yeles dolgairol*. Krakkó 1559. — RMNY I, 156.).

Olvasmányainak érdekesebb részleteit — mint Valkai maga mondja — azért foglalta énekbe, hogy olyanok előtt se maradjanak rejtve, akik az eredeti munkákhoz nem férhetnek hozzá. Hat szerzeménye maradt ránk, bár alighanem többet is írt. Az egyikre utal is *Az magyar királyoknak eredetéről* című énekében. A hun leszármazás felsorolását ezzel szakítja meg:

Gyorsan most én ezeket elszámlálom,
Más Krónikámban mert ez írván vagyon,
Magyarok dolga itt rövidben vagyon,
Csak genealógiákat most írom. (261—264. sor)

Attila történetéhez érve pedig azt hangoztatja:

Ugyan sok szóm most nékem erről volna,
Ha előbbi Krónikám künn nem volna,
Ha sok hada abban írva nem volna,
Sok dolga ha ott számlálva nem volna. (277—280. sor)

A magyar kalandozásokról pedig megjegyzi:

Itt elég legyen azt megértenetek,
Más Krónikámból jobban érthetitek. (465—466. sor)

Ez a „más krónika” a szerző utalásaiból következtetve Valkai 1567 előtt versebe szedett hun-magyar története lehetett, amely gyaníthatólag egyéb később írt históriás énekeivel együtt elveszett vagy lappang. Nyomtatásban megjelent hat munkája közül ötöt, a versfők tanúsága szerint, egy-egy patronusának, hivatali előjárójának ajánlott. Csupán egyik korai énekének, a *Bánk bán históriájának* nincs személyhez intézett ajánlása. A többi öt közül időrendben az 1567-ből való *Az magyar királyoknak eredetéről* II. Jánosnak, az 1571-ben szerzett *Hariadenus tengeri tolvaj históriáját* Csáki Mihály kancellárnak, az ugyanakkor készült *Károly császár hada Afrikából* Bekes Gáspár főtanácsosnak, az 1573-ból keltezett *János pap-császár birodalmát* Báthory István fejedelemnek, az 1579-ben írt *Albunus és Rosimunda históriáját* pedig Gálfi Jánosnak, Báthory Zsigmond nevelőjének és udvarmesterének ajánlotta.

A *Bánk bán históriájának* megjelenése valóságos „könyvsikernek” számított a XVI. században. Négy kiadása jutott korunkra az 1574—1580 közötti évekből. Hihetőleg többször is kiadták, hiszen még *Miksa László gyűjteménye* a XVIII—XIX. század fordulójáról is valamely nyomtatványról készült másolatát őrizte meg. (STOLL 501.) Valkai másik öt históriás énekét csak egy-egy kiadás tartotta fenn.

GYÖRGY LAJOS ugyan, említett munkájában, föltételezi, hogy Valkai három éneke: az elveszett magyar krónikája, valamint a *Bánk bán históriája* és a magyar királyok genealógiája az 1570-es évek előtt is megjelent már nyomtatásban. Ezeknek azonban semmi nyoma. A szerződés időpontja önmagában még nem jogosít fel annak föltevésére, hogy a munkát megírása után közvetlenül vagy rövidesen ki is nyomtatták. História énekeket füzetes formában sem Debrecenben, sem Kolozsvárt nem adtak ki az 1570-es évek előtt. Melius Péter 1568 elejétől többször is panaszkodik, hogy még saját egyházi-vallásos műveit sem tudja kinyomatni a háborús viszonyok következtében, valamint a költségeket viselő mecénások s megfelelő nyomdászok megfogyatkozott száma miatt. (GULYÁS PÁL: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. Bp. 1931. 153.) Az 1570-es évek előtt históriás énekek Kolozsvárt is csak terjedelmesebb gyűjteményes kötetekben láttak napvilágot (Tinódi *Cronicája* 1554, vagy a bibliai történeteket és prédikációs énekeket tartal-

mazó ún. *Hoffgreff-énekeskönyv* 1556). Egyes históriás énekek füzetes kiadásában még nem ismerték föl sem a közönség olvasmányigényének kedvező kielégítését, sem a nyomdász kiadók számára viszonylag gyorsan jövedelmező „árucikket”. Hiszen addig e kisüzemek minden idejét szinte kizárólag a mecénások költségére készülő munkák kötötték le. Vallási, jogi és anyagi korlátozások sem adtak sok lehetőséget a szabad vállalkozáshoz. Kolozsvárt Heltai 1571-ig alig mer mecénás(ok) anyagi támogatása nélkül még kelendőbb kiadványt (pl. tankönyvet) is saját költségén nyomtatni. A históriás énekszerzők nem nyomdászoknak kínálják fel új szerzeményeiket kiadásra (amint azt ma elképzelünk). A közzététel módja a kéziratos másolás, a memorizálás, az énekes előadás. A szerző tehát „kiadja” kezéből művét, ha annak egy-egy másolati példányát pártfogójának, barátainak megküldi vagy ismerősei körében énekének szövegét lemásolásra, előadásra átengedi. Az 1570-es évek elejétől Komlós András debreceni, majd Heltai Gáspár kolozsvári tipográfust a kényszer vitte rá arra, hogy közkezen forgó históriás énekeket tegyenek közzé füzetes formában, amikor a fejedelmi cenzúra — legalábbis egy időre — lehetetlenné tette, hogy saját felekezetük vallásos műveit kiadhas-sák. (Lásd kísérő tanulmányomat Heltai *Cancionelájának* fakszimile kiadásához. BHA V, 21.) Ezek az énekek szabadon álltak rendelkezésükre. Mert a szellemi tulajdon mai fogalmát a XVI. század még nem ismerte és a szerzők rendszerint előre nem is tudtak énekeik kinyomtatásáról, s kiadásra kerülő szövegük ellenőrzésére, javítására sem volt módjuk. Ezt bizonyítják — amint látni fogjuk — Valkai kinyomtatott énekeinek szövegtorzulásai és hibái is.

1.

Nyomtatott kiadásai:

D: Az Nagysagos Bank Bannak Historia [!], Mikepen az Andras Kiraly felesége az Bank Ban iambor hytes feleséget az eczeuel meg szeplösítette: S-mikeppen Bank Ban az ő iambor hytesenek meg szeplösytetéseert az Kiralne aszszont le vagta. Debrecembe, Nyomtatott Komlos Andras altal. Anno 1574. — Nótajelzése nincs. Az ének végén [B2b]: „Finis”. — RMNY I, 349. — Újabb kiadása: Valkai András: Bánk Bánnak históriája. Kiad. és bev. BALLAI KÁROLY. Bp. 1930.

K: Cancionale, az az Historias Enekes Könyw... Heltai Gáspár Colosvarot 1574. — E kiadvány 3. darabja külön címlappal: Historias Enec, az Nagy vr Bankbanrol, Miképpen az András Királnac feleségét meg ölte, az ő nagy vétkeért. Mikoron írnanac Christus Wrunknac születesse vtán, 1201 esztendőbe. — Nótajelzése nincs. Az ének a B3a lapon végződik: „Finis”. — RMNY I, 351/3. — Valkai éneke után a B4a lapon Nagybáncai Mátyás Hunyadi Jánosról szóló krónikás énekének címlapja következik. — RMNY I, 351/4. — Valkai énekének újabb kiadásai: HENRICH GUSZTÁV: Valkai András Bánk bán-éneke. Figyelő 1878. (V.) 127—133. — Heltai Gáspár, Cancionale. (Fakszimile kiadás. Bp. 1962.) BHA V.

Az Nagysagos Bank Bannak Historiaia, Mikeppen Az Andras Kirali Felesége az Bank Ban Iambor Hites Feleséget az öczeuel meg szeplösittette, S-mikepen Bank ban az ő Iambor Hitesenek meg szeplösytettesert az Kiralne Aszszont le vagta. Debrecembe, Nyomtatott Rodolphus Hoffhalter altal. Anno 1580. — Nótajelzése nincs. Az ének a B3a lapon végződik: „Finis”. Hoffhalter, hogy a B iv végén fennmaradó másfél lapnyi űrt legalább részben kitöltse, a B3b—B4a lapra függelékként Hegedűs Márton, *Az hegedűsökről* című énekét nyomatta le. — RMNY I, 455.

Két szép Historia, az Első Az Nagy Wr Bankbanrol, miképpen az András Kiralynac feleségét meg ölte az ő nagy vétkeért. Mikoron írnanac Christus Wrunknac születesse vtán 1201 Esztendőben... Nyomtatott Colosuárat Heltaj Gaspárne Műhelyében 1580. — Nótajelzése nincsen. Az ének a C4b lapon végződik: „Finis”. Utána a D-F iven Nagybáncai Mátyás: Hunyadi Jánosról szóló históriája foglal helyet. — RMNY I, 468.

A *Bánk bánnak* e négy fennmaradt, XVI. századi kiadásán kívül számon tartják még egy fel-tételezett, 1577. évi kolozsvári kiadását (RMNY I, 392.) és a már fentebb említett *Miksa László gyűjteménye*-beli (jelenleg hozzáférhetetlen) XVIII—XIX. század fordulójáról származó kéziratos másolatát.

A *Bánk bán* dallamát nem ismerjük. Tájékoztatásul utalunk az RMDT I, 709. lapján felsorolt 4×11 szótagú strófák dallamainak mutatójára.

Komlós és Heltai egyazon évben (1574), de különböző kéziratos forrásból adta ki Valkai énekét. Komlós szövege, bár helyenként hibásabb, mégis hitelesebb és teljesebb, mint Heltaié, aki olykor jobb, olykor pedig romlottabb szöveget közöl, sőt a vége felé a szerinte nem aktuális része-

ket elhagyja, s ezáltal meg is csonkítja az éneket. Heltai ízlésének és felfogásának megfelelően önkényesen változtat kiadványain. Valkai énekének még a keletkezési évét is 1567-ről 1573-ra cseréli föl, hogy minél frissebb szerzeménynek lássék kiadványa olvasói előtt. Komlós nem változtat tudatosan a kezébe jutott másolatnak még a helyesírásán sem. Heltai viszont a saját maga által 1550-től kialakított és 1559-ben megújított nyomdai helyesírása szerint közli az éneket. Hoffhalter 1580. évi kiadásában a debreceni Komlós-féle szöveget vette alapul, s ennek hibáit helyenként kiigazította. A 319. sorban például a szótagszámhiány pótlására beszűrt egy *ő* személyes névmást: szerzette ő vers fejekben; vagy a 322. sorban ugyancsak szótagszámhiányt pótol: es az hatvan. (Ezen az egyetlen helyen, minthogy itt a kolozsvári kiadás, mint fentebb láttuk, megváltoztatta az évszámot, a szótagszámhiányt a második debreceni kiadással megegyezően pótoljuk.) Ugyanakkor sajtóhibák is kerültek az 1580. évi kiadásba, pl. 3 szepten iratatuán (kimaradt a *meg* igeikötő); 16 Indnlanak 92 találhtya stb. Értelmi változtatást egyetlen szó esetében tesz: a 109., 113. és 214. sorban a *ház szót palotá-ra* változtatta, nyilván úgy gondolva, hogy ez királyhoz illőbb. Azonban ez sem, és „javításai” sem az eredetire mennek vissza, hanem a nyomdásztól származnak. Ezért a kritikai szöveg helyreállításánál ezt a kiadást nem vettük tekintetbe. Ugyancsak elimináltuk a 2. kolozsvári kiadást is. Heltainé a *Cancionale* szövegét nyomtatta újra, még inkább megcsonkítva azt a záróversszak elhagyásával. Egyébként alig változtat rajta, gyakran még nyilvánvaló hibáit is változtatás nélkül átveszi. (Pl. 79 Tekélletes vala iámborság annac.)

Az elmondottak alapján a debreceni, 1574. évi kiadást választottuk alapszövegül, a szöveg feltételezett hibáit a *Cancionale* alapján javítva. A debreceni kiadásban elég sok az egy betűre tejredő, nyilvánvaló sajtóhiba (gyakori például az *ü* ékezetének elmaradása); e szavak az összes többi forrásban helyesen szerepelnek. Ezeket a főszövegben kurziválás nélkül javítjuk.

Valkai *Bánk bán-históriája* mai helyesírással megjelent a Magyar Századok VARJAS BÉLA által szerkesztett kötetében: Balassi Bálint és a 16. század költői. Bp. 1979. I. 867—878.

Valkai énekének forrása, amint erre szerzeménye végén maga is hivatkozik, Bonfini történeti művének (*Rerum Ungaricarum Decades II. Libri VII.*) elbeszélése volt. Bonfini fiktív és hiteles motívumokból formálta reneszánsz jellegű novellává Bánk históriáját, amelyen Valkai lényegében mit sem változtatott. Bonfini művéből „került bele ez a téma az európai irodalmi köztudatba, ahol három évszázadon át kerengett és számos változatot termelt”. (GYÖRGY LAJOS i. m. 7.)

14 Zendüles — fölkelés; ti. a pogányok ellen indított keresztes hadjárat a Szentföld visszafoglalására.

18 Andras kiralt az szent had elöt hagiak — ti. hadvezérnek választották.

22 A szótagszámhiányt K alapján kiegészítettük, bár ez az évszám sem felel meg a valóságnak, mert a keresztes hadjárat 1217-ben indult, de Székely István is az 1201. évnél említi világkrónikájában (1559). Ez az esztendő azonban II. András király trónra lépésének éve. — A királynét viszont politikai okokból ölték meg az összeesküvés vezetői, Péter ispán és Simon, Bánk nádor veje, 1213-ban, amikor II. András halicsi hadjáratára indult. Bánk feleségének voltaképpen nem volt köze Gertrud halálához.

23 Alighanem mindegyik szövegváltozat romlott. A K *Az hidektől io üdöre forduluán* szöveg-részében szokatlan a -tól ragos vonzat. Az eredetiben valószínűleg *Az hidek tél io üdöre forduluán* lehetett.

41 A szövegösszefüggésbe a *iamborsagal* alak jól bele illik, a rím miatt mégis a K szerint igazítottuk ki.

53 A szerencse (Fortuna) istenasszonyának fején csak arca felől van haja, ami azt jelenti, hogy szerencséjét mindenki csak akkor ragadhatja meg, ha Fortuna feléje fordul, mert ha hátat fordít, feje kopasz felén már nincs kapaszkodó! — A *Fortunatusról való szép história* (RMKT VIII, 360—362. lap, 813—872. sor) ismeretlen szerzője részletesen leírja Fortuna személyét és állhatatlan magatartását.

63 Ki egy ember gyermeke vele volna — ugyanannak az apának gyermeke, vagyis a királyné testvére volt.

68 ohaitasrul — siránkozásról, panaszkodásról.

83 Es meg ielenek... — nyilvánvaló lett a királyné előtt, hogy öccsét elvakította a szerelem.

98—99 Értelemszerűen a többi változat alapján javítva.

107 forgodnek mestersegeuel — cselszövés-sel, csalárdul járna el.

132 terült — térült (K: tərült).

175 Veteknelkül tötnek... — azaz a királyné bűnös volt, s Bánk bán tette nem ártatlan, vétek nélküli személyt sújtott.

198 haboru — viszálykodás, egyenetlenkedés, zendülés.

210 A sor végéről lemaradt *Rut* név a Biblia ószövetségi részében szereplő személyre, Dávid király ősré utal.

230 peresed vagiok — ellenfeled vagyok.

255 Czyköllönként — (cikkelyenként), minden részletében, részletesen.

295 Sok szent tetemetek... — holt szentek ereklyecsontjait.

305—308 E sorokat Heltai kihagyta kiadványából, minthogy azok 1573-ban már aktualitásukat veszítették. Ő pedig az ének szerzetésének évét 1573-ra változtatta. II. János azonban ekkor már nem élt. Erdélyt pedig Báthory István mint fejedelem igazgatta.

315 Masik irasaban... — Bonfini művének II. decasában.

321 Zületet — születés (Jézus születése után).

323 Az he honak — hév hónap (július); Szent Jakab ünnepe — július 25. Valkai *Az magyar királyoknak eredetéről* írt genealógiáját 1567. Szent Márton püspök hetében (november 11-e körül) fejezte be; annak 1393—1396. sorában alighanem e korábban szerzett Bánk bánról szóló énekére utal (lásd a 63. lapon).

2.

Nyomtatott kiadása: *Genealogia historica regvm Hvmgariae ab Adam protoplasta ad serenissimvm vsque Iohannem Secundum regem etc.* Az az az magyar királyoknak eredetéről és nemzetségekről való szép historia az első Adamtól fogva az felséges masodic Ianos kiralyig, melyet az ő hazaiahoz és feiedelméhez való hiuséggel magyar versekbe szerzet Walkay Andras. Ad notam: Arpad vala fő az kapitanságba. Colosvarat. — A kiadvány 4^orét alakú, az ének végén az R2b lapon: „Finis”. Nyomtatot Kolosuárat Heltaj Gaspárne Műhelyébe, 1576. Esztendőbe. — RMNY I, 368.

A versfökből összeállítható szöveg, ha nem is mindig pontosan, de a II. Jánosnak szóló latin ajánlást tartalmazza, amely a címlevél hátlapján olvasható. A versfők szövege a következő:

SERENISSIMI PRINCIPIS ET DOMINI DOMINI IOANNIS SECVNDI DEI GRACIA ELECTI REGIS HVNGARIE DALMACIE CROACIE DOMINI ET PRINCIPIS NOSSTRII CLEMENTISSIMI GENEALOGIA DESCRIPTA PER ANDREAM VALKAI CVI HVMILIMA FIDELISSIMA PARATISSIMA AC PERPETVA SERVICIA IDEM VALKAI COMMENDAT ET RERV FOELICIVM PROSPEROS EVENTVS PRECATVR A DŌO PER DOMINVM IESVM CHRISTVM FILIVM EIVS CVI LAVS HONOR ET GLORIA IN OMNE ŐVVM AMEN AMEN AVALE VIVE CLEMENTISSIMŌ PRINCIPVM REGVM CHRISTIANISSIME AD COMMWNEM HVNGARORVM CONSERVACIONEM ET REGNI IPSORVVM AADFLICTISSIMI PERMANSIONEM DEVS CONSERVET VESTRAM MAIESTATEM CVI ITERVM HVMILIMA PERPETVA FIDELISSIMA AC OBSECVEENTISSIMA SERVICIA HVMILITER COMMŌNDAT CORDE PVRISSIMO AC PERFEECTISSIMO ET DŌVM PRO SALVTE PRINCIPIS PRECATVR DEVS OMNIVM CREATOR ET CONSERVATOR AVDI PRECES NOSTRAS REGE GVBERNA ET CONSERVA REGEM NNNOSTRV AD TVI NIMINIUS GLORIAM. A versfők latin szövege végéről hiányzik az Amen szó, helyette viszont a 755. szakasztól még a következő magyar szavak betűzhetők ki: SIES SEGILŌN ISTEN KEGIEMLES VRAM. A 785-től a 811-ig, azaz a vers végéig a szakaszok versfői nem adnak értelmes szöveget.

A 4×11 szótagú, egyrímű (aaaa) szakaszokban írt ének dallama a nótajelzés alapján megtalálható: RMDT I, 82. szám alatt. (Lásd kötetünk I. sz. kottamellékletét!) — Egyelőre nem bizonyítható, hogy a nótajelzés Valkaitól származik.

Valkainak ezt a munkáját alig méltatták figyelemre, mert holmi gyengén sikerült, igen hézagos, „összefoglaló magyar verses történet”-nek vélték. Holott Valkai már latin nyelvű ajánlásában kijelenti, hogy szerzeményének valódi célja II. János királyi (Árpád-házi) ősoktól való leszármazásának bizonyítása. GYÖRGY LAJOS utalt rá (i. m. 11), hogy Köblös Zoltán kolozsvári bibliográfus 1911-ben írt, kéziratban maradt tanulmányában (Kolozsvár, Cluj-Napoca, Egyetemi Könyvtár) Valkai szerzeményét helyesen értékelte, mint az első magyar családtörténeti, genealógiai verses munkát. Valkainak nem célja ezúttal — amint ezt minduntalan hangoztatja is —, hogy részletesebben elbeszélje a történeti eseményeket, az uralkodók tetteit. Mégis, hogy a leszármazási adatok pusztá közlésének egyhangúságát enyhítse, olykor — ha vázlatosan is — megemlített egy-egy érdekesebb eseményt, főképp hadi vállalkozást. E kitérők keltik azt a látszatot, mintha egy túlságosan is elnagyolt király-

krónikát olvasnánk. De mindig kiemeli, hogy csak röviden szól vagy éppen ki sem tér fontos történeti tényekre, mert most más a célja, genealógiát ír s azt akarja bizonyítani, hogy II. János vér szerinti leszármazottja a magyar fejedelmi és királyi háznak.

Décsi Lajosnak feltűnt, hogy Valkai: „A németek iránt engesztelhetetlen gyűlöletet érez. A német királyok csak kárára voltak szerinte a magyar nemzetnek. Ilyen volt a »hitván« Péter, Othó, ki bejött és szegényére visszatért földébe, Sigmond, ki alatt az ország megkevesedett, Német Albért, kinek semmi nemzete magyar nem lőn, Német László, a ki Budát nagy Machometnek hagyta. Ilyen volt Ferdinánd is ...”(DÉCSI LAJOS: Tinódi Sebestyén. Bp. 1912. 175.) Valkai kétségtelenül a „nemzeti királyság” híve, II. János családfáját anyai ágon Géza fejedelem apjáig, Taksonyig vezeti vissza, annak bizonyítására, hogy a „választott király” vér szerint is a magyar uralkodók leszármazottja. Buzdít, agítál, hogy mindenki haláláig tartó hűséggel álljon II. János oldalára. Valkai lelkesedése, érzelmei nyilván őszinték. Az is hihető, hogy a kancellária notáriusa verses genealógiájának egy szépen lemásolt példányát személyesen átnyújthatta uralkodójának, hiszen neki szánta és ajánlotta. Sőt György Lajos arra gondol, hogy az ének elkészülése után hamarosan, még II. János életében, nyomtatásban is megjelent. Egyébként nem ismerünk egyetlen históriás éneket sem, amelyet az 1570-es évek előtt önállóan, füzetes formában kinyomtattak volna. Ezek csak II. Jánosnak Melius Pétert sújtó (1570) és Báthory István fejedelemnek (1571) Heltai Gáspárt korlátozó cenzúrarendelete után tűntek föl. Mégpedig meglepően gyorsan és nagy számban, mert sem Debrecenben Komlós András műhelye, sem Kolozsvárt Heltaié — legalábbis néhány évig — vallásos iratot engedély nélkül nem adhatott ki.

Valkai Ádrásnak *A magyar királyoknak eredetéről* szóló, 1576-ban látszólag időszerűségét veszített szerezménye mégis csak abban az évben került először sajtó alá. II. János ugyan 1571-ben meghalt, Valkai éneke azonban mégsem vált érdektelenné. Aktualitása pedig német-, főleg Habsburg-ellenes tendenciájával magyarázható. Éppen 1576-ban szaporodott el azoknak a kiadványoknak a száma, melyek a nemzeti királyság mellett agitáltak és a nemzeti uralkodóhoz való hűségre buzdítottak. Mindez szoros összefüggésben volt Báthory István fejedelemnek 1575-ben történt lengyel királlyá választásával. Báthory 1576 tavaszán foglalta el a lengyel trónt, s ezzel egyidejűleg nemcsak Erdélyben, hanem a Habsburg-uralom alatt élő Magyarországon is igen sokan reménykedtek abban, hogy Báthory lesz majd az országegyesítő és -felszabadító nemzeti király. Így Valkainak ez az éneke ekkor nyilván éles németellenességével a politikai propaganda eszközeként jelent meg. (VÖ. VÁRIAS BÉLA: A magyar reneszánsz irodalom társadalmi gyökerei. Bp. 1982. 181.)

A Biblián, Thuróczy és Bonfini történeti művein, Szerémi György emlékiratán, Tinódi énekein és Székely István világhistóriáján kívül lehetnek Valkainak még más írott és szóbeli forrásai is. Énekének nyomtatott szövege — annak hibáiból következően — a szerző tudta nélkül s nem az ő eredeti kéziratából, hanem egy későbbi idegen kéz másolatából készült. Sőt némely tipikus sajtóhiba, mintha arról árulkodna, hogy a nyomdász, illetve a szedő magyarul sem tudott jól.

Magyarázó jegyzeteinkben arra nem vállalkozhattunk, hogy Valkai énekének valamennyi történeti tévedését, hibáját mai ismereteink szerint megkíséreljük javítani. Ez a jegyzeteket az ének terjedelmének többszörösére duzzasztotta volna. Meg kellett elégednünk annyival, hogy az olykor értelmetlenségig torzult szövegrészeket lehetőleg kiigazítsuk. Fő feladatunknak tehát a helyes szövegértelmezés elősegítését tekintettük. Sajnos, a szövegromlás néhol olyan természetű volt, hogy ez sem mindig sikerült.

13 Toxun (Toxus) — Taksony fejedelem, uralkodott 955-től [?] 972-ig.

36 Allattyokban — fajtájuk szerint.

52 színtelen — szüntelenül, állandóan.

62 alotá — altatá.

76 illik — ülik.

96, 100 E két sort tévedésből fölcserélte valamelyik másoló vagy nyomdász, amit nemcsak a sorok rimelése bizonyít, hanem a Biblia még inkább, amely szerint Káint nevelték „munkalodásra”, azaz földművelésre, Ábelt pedig pásztorkodásra. (Móz. 1, 4.)

163 Ackoraban — agg korában.

263 Értelemszerűen az ott-ott-re javítottuk, hiszen nem a másik krónikában írt rövidebben a hun—magyar leszármazásról, hanem ebben, ahol csak genealógiai felsorolást állított össze.

271 Az Eczet név lehet, hogy torzulás Ethe[i]-ből.

309 Gottusoc — gótok (germán); Gettec — géták (trák?) népcsoportok.

328 Becz országban — Alsó-Ausztria.

359—360 Az itt említett germán népek közül a Sueuusoc — svábok; az *Erulosoc*-at gyakrabban herulok néven említik; a *Snagdusoc* talán a suadok vagy kvádok népnév eltorzult alakja. (MÁLYUSZ ELEMÉR: A Thuróczy-krónika és forrásai. Bp. 1967. 120.)

361 Tot ország — a Drávától délre, ma horvátok által lakott terület.

377—380 Attila 453-ban halt meg, s aligha lehetett ötvenöt évesnél idősebb.

400 iob apyát — nagyapját.

416 Vgyec — Ügyek.

418—419 Eleud — Előd.

429 Berbulcz — gyakrabban Vérbulcsu néven említik a krónikák.

431 Vurs — Ürs (Örs).

44—443 Karintia, Meránia, Krajna és Stájerország ma Ausztria, Olaszország és Jugoszlávia területe között oszlik meg.

447 Longobardia — Lombardia.

449—450 Szászország, Tüvingia és Svábország ma a két német köztársaság között megosztott területek, Burgundia Franciaországhoz tartozik.

459 örögbülue — megnövekedve, erősödve.

483—484 Fölcsereált sorok. A leszármazás rendjét Valkai Székely István világkrónikája alapján fogadta el hitelesnek (BHA III, 166a).

498 Kupan — Koppány.

505, 510, 516 ötsére, Ötse, östet — félreértés, mert mindhárom esetben István királynál idősebb rokonairól, elődeiről van szó.

530 Keysla — Gizella, I. (Szent) István király felesége.

550—551 I. (Szent) István 1038-ban halt meg. 997-től uralkodott, előbb mint fejedelem, 1001-től mint király.

573 neuéről — sajtóhiba, helyesen neméről: nemzetségéről, származásáról akar szólni!

600 Neue mutattya semmire kellőnc. — A szerző talán a lenézett, olcsó és durva „abaposztó”-ra gondolt s azzal hozta összefüggésbe Aba Sámuel nevét.

622 Mas nemzetség meuetkezciz mi velünc — azaz más nemzetek nevetnek rajtunk, kigúnyolnak, kinevetnek minket.

672 szanki vetés — számkivetés.

731 vaiot — vajutt (leromlott, kimerült).

735 ez kedig — ezekéig (eddig).

851 Karontussokat — karintiaiakat.

863 Vile — vilé (véle, gondolá).

881—882 A *László* név és a *király* szó tévesen föl van cserélve. A király ugyanis Salamon volt, segélyért pedig László herceg ment a csehekhez. A helyes szörend tehát: *Vigan halla Király, László menéssét, ... Mert könyuebben remile győzedelmét*. Salamon úgy vélte, ha sikerül, külön-külön könyvebben megverheti Géza és László seregeit.

886 szembe lönc — találkoztak.

1000 Beczeig mindent hanyánac kobzira — Becséig (Becej, Jugoszlávia) mindent prédára hánytak, kifosztottak.

1009 tartozásnëlkül — késedelem, tartóztatás nélkül.

1047 Czomos hatu és pelp — púpos és akadozva, selypesen, dadogva beszélő.

1196 szupponra — német módra korpával készült savanyú leves. A szuppon a német Suppe (=leves) szó magyarítása.

1214 Az eltorzult szöveget Bonfini (*Rerum Ungaricarum Decades* 2. 6, 185.) alapján javítottuk, ahol ez olvasható: „Nicolaum eius filium in medium adduxit et ante regem obtruncari iussit. Moynolthus Aci genere natus et e nobilibus complures ibidem trucidati.”

1278 Mosonlonnac — a lengyel Mstisław névből Bonfini által latinositott „Minoslaus”-ból kialakult változat.

1301, 1309, 1317, 1329, 1333 A XVI—XX. magyar királyról csak röviden egy-két versszak emlékezik meg, kiemelt alcím nélkül. A kezdő versszak elején csupán római szám jelzi, hogy a magyar királyok sorában hanyadik uralkodóról szól.

1307 öt — evett.

1324 Orrokat — orvokat, alattomos gonoszokat.

- 1404 Egressi Monostorban... — Egres (ma Igriş, Románia) a Maros partján Aradtól nyugatra.
- 1422—1424 A tatár kánok nevét Bonfini (2. 8, 160.) nyomán sorolja föl Valkai.
- 1429 Seonnac mentében — Sajónak mentében.
- 1454, 1458 IV. Béla 35 évig uralkodott és 1270-ben halt meg.
- 1502 Meg fértezéc — beszennyezte magát.
- 1506 IV. László kun feleségeiről Valkai Bonfini (2. 8, 444.) alapján emlékezik meg.
- 1512 Körös szegen — Körösszeg (ma Cheresig, Románia) Nagyváradtól (Oradea) nyugatra.
- 1523 neübe — olv. névbe.
- 1529 II. Andrásnak harmadik feleségétől, Estei Beatrixtól született egy fia, István. Ennek az Istvánnak és a dúsgazdag Tomasina Morosininek volt a fia III. András.
- 1568 Ot az Czereicknél el temettetéc — Cseri barátoknak nevezték a szigorúbb szabályok szerint élő (observans) Ferenc-rendi szerzeteseket.
- Alcímbe: Az 26. Magyar Király Caroly it el hagyot — Valkai ezzel jelzi, hogy Károly Róberttről alább (az 1605—1695. sorban) szól majd.
- 1570 III. Venceslaus cseh királyt nevezi magyarul Lászlónak.
- 1577 Nem gondolánac az Caroly gyermeckel — azaz a Károly Róbert pártján állók erejével!
- 1593 A sor elején a XXVIII. szám — megint csak alcím nélkül — jelzi, hogy a bajor származású Otto hányadik uralkodó volt a magyar királyok sorában.
- 1745 Lithuákra — litvánokra.
- 1806 Aduiga — Hedvig.
- 1807 Iagulanac — a litván származású Jagellónak.
- 1825 A sor elején a 31.M.K.C. rövidítés nyilván a XXXI. Magyar Király Carol alcímet helyettesíti.
- 1831 mordalsággal — álnokul, orgyilkos módra.
- 1854 Gimes — Ghymes (ma Gyimes, Szlovákia).
- 1858 Dyako — Diakóvár (ma Đakovo, Jugoszlávia).
- 1876 Crupa — Kruppa (Krupače, Jugoszlávia).
- 1910 Posga — Pozsega (Požega, Jugoszlávia).
- 1913 Vzora — Ozora (a Szávától délre a Vrbas és Bosna folyó között fekvő egykori Ozorai bánság névadó vára).
- 1916 Zabragi Püspöckel — zágrábi püspökkel.
- 1941 kis Nikapoly — Nicopol, Románia területén a Dunától északra, a bulgáriai Nikopollal (Nagy-Nikapoly) szemben.
- 2026 Keres Vduarhely — Körösudvarhely (Zágrábtól északkeletre, Jugoszlávia).
- 2035 Galambotz — Galambóc (Golubac, Belgrádtól keletre a Duna mellett).
- 2041 Husztoc — husziták.
- 2084 Márton és Budai Nagy Antal fölkeléséről van szó.
- 2120 Znoyuában — Znojmo (Csehszlovákia).
- 2161—2162 A litvániai herceg, utóbb I. Ulászló magyar király, akit Valkai magyarosan Lászlónak nevez.
- 2167 A tinniai vagy rövidebben tinnini püspökség székhelye mai nevén Knin (Jugoszlávia).
- 2175 nem terhetnec hatra — nem térhetnek vissza.
- 2209 Esztergomi Ersec Dienes — Szécsi Dénes.
- 2246 hitleni — hűtlenjei.
- 2250 Czikadori Monostornal — Tolna megyében, ma Bátaszékhez tartozik.
- 2279 Zouan Ianos... — védte akkor Nándorfehérvárt (Beograd), aki egyházi tisztsége szerint vranai (Dalmácia) perjel.
- 2281 Ianos Vaidanac... — Hunyadi János erdélyi vajdáról van szó.
- 2282 Tömesurái Ispánságot... — Az ispánság területe ma Románia és Jugoszlávia között oszlik meg.
- 2283 Zenderöbe — Szendrő, Belgrádtól keletre a Duna jobb partján (ma Smederevo).
- 2299 ingyen — ugyan, nagyon.
- 2324 Calliopolig... — ma Gelibelu Törökország európai részén.
- 2331 Nataliai Bassát... — anatóliai basa, Törökország kisázsiai részén az Égei-tengerpart tartományának feje.

- 2357 Iulianus Cardinal — Giuliano Cesarini bíboros.
 2395 Rigo mezeire — Kosovo, Priština közelében, Jugoszlávia.
 2411 Ság — Ipolyság (ma Šahy, Szlovákia).
 2413 Galgotzot — Galgóc (ma Hlohovec, Szlovákia).
 2414—2418 Rosnyo Banyai Castélt — Rozsnyó (ma Rožňava, Szlovákia). Derenczen — Derencsény (ma Drienčany, Szlovákia); Solyomra — Zólyom (ma Zvolen, Szlovákia). — Izkra Ianos — gyakrabban említik Giskra néven.
 2423 Crüsontz — Kruševac (Jugoszlávia).
 2424 Mura — Morava.
 2428 Vyhely — Bécsújhely (Wiener Neustadt).
 2439 Besztertzei Ispanságot — az erdélyi Beszterce (ma Bistrița, Romániában) örökös ispánságát kapta Hunyadi János a királytól.
 2451 Feyr vár — Nándorfehérvár.
 2473 egy nehany versbe — egynehányszor.
 2482 Zömlinben — Zimony (ma Semun, Jugoszlávia).
 2484 Feyr várat — Gyulafehérvár (Alba Iulia, Románia).
 2495 Szerem Vylakon — Újlak (ma Ilok, Jugoszlávia).
 2579 Az szerencze ő hozzáia mert volt tár — A szerencse elfordult tőle, tehát Fortuna asszony fejének hátsó, kopasz (tar) felét mutatta neki. Vö. az előző ének 53. sorához fűzött jegyzettel.
 2591 fékésének — fekvésének.
 2678 Iaitzát — Jajca (Jajce, Jugoszlávia).
 2679 Bosznyát — Boszniát.
 2696 Szent Vidot — Nagykosztolány (temploma védőszentjéről a középkorban Szent Vidnek nevezték), ma Vel'ke Kostol'any Szlovákia.
 2716 Slesiát Lusaciát... — A két tartomány közül Szilézia ma Lengyelország és Csehszlovákia, Lausitz pedig Lengyelország és Németország között oszlik meg.
 2734 Braszlot — Boroszló (Wrocław, Lengyelország).
 2749 Sabatzra... — Šabac (Jugoszlávia).
 2810 Valkai Lászlónak nevezi II. Ulászló magyar királyt is, akárcsak korábban I. Ulászlót (vö. 2161. sorral).
 2824 Maga — noha, ámbár.
 2842 Tamás az Esztergomi Ersekségben — Bakócz Tamás (1521).
 2843 Leo Papánac engedésségében... — X. Leó pápa engedelmevel. Az „engedésségében” szóalak igen szokatlan; talán sajtóhiba?
 2847—2848 Székely György... — Székely Getzö — Dózsa György és Dózsa Gergely.
 2849 Lörintz pap — Mészáros Lőrinc ceglédi lelkész.
 2850 Balog deác — Balog István deák Dózsa temesvári veresége után Havasalföldre menekült és állítólag szerzetessé lett.
 2891 Sarno — Belgrádtól délre.
 2835 Prini Ferentz vesze Laszlo Erseckel — Prini (=Perényi) Ferenc váradi püspök, László pedig Szalkai László esztergomi érsek.
 2975 Zinára... — Szina (Seňa, Szlovákia).
 2998 neü — név.
 3052 azon fekésben... — abban (ti. betegségben) fektében.
 3055 társul valla... — társnak fölhatalmazta, megbízta.
 3084 A sajtóhibát értelemszerűen javítottuk, hiszen az erősebbek a törökök voltak.
 3121—3122 E két sort Valkai csaknem szó szerint vette át Tinódi Sebestyén, *Az János király fiáról való szép krónikájából*, amely a Detsi-kódex 135a—140b lapjain maradt fenn. Kiadva: RMKT VIII, 365—370. — Tinódi éneke 121—122. sorának szövege a következő:

Vai magyarok möli igön ti lam bolondok vattok,
 Hogj ti magyar feiedelmet soha nem valtok.

- 3132 Grof Nicolaul... — Gróf Shalm Miklós volt a nyirbátori tárgyalásokon Ferdinánd követe.
 3141 Opolia... — Opole, Lengyelország.

3220 Elebbeli — korábbi.

3243 Vers szerzőnec nincsen helye vétekbe — Önmagában tekintve a sort nem világos, romlott szövegnek is tarthatnánk. Az előző sor dátuma: *Bor kostolo Márton püspec hetébe* azonban azt az értelmezést valószínűsíti, hogy versszerző nem osztozik az újbórlélemezés előtt szokásos kóstolásának (és ezt követő lerészegedés) „vétkében”! (Márton napja: november 11.)

3.

Nyomatott kiadása: Cronica, Avagy Szép historlás Enec, Miképpen Hariadenus, Tengeri toluay, Barbarossa, és Bassáua löt, Es miképpen ez által Suliman Császár a Tengeret birta, és meg haboritotta a Tengeret, soc földeket, várakat, és városokat, Es meg vötte Tunetum Királyi birodalmat, Midön az országbeliec egyenletlenségéből veszednének egymással. Valkai Andrastol Verszegbe [!] szépen szörzettet. Colosvarot 1573 Esztendőben. — Nótajelzése nincsen. Az ének az E3a lapon végződik: „Finis”. Utána az E4a-tól az M3b lapig Valkainak még két históriás éneke, a Károly császár hada Afrikában és a János pap-császár birodalma olvasható. — RMNY I, 327.

Az 1573. évi kiadás példányaikat változatlan formában Heltai Gáspár csonkán maradt *Cancionaljához* kötve is forgalomba hozták 1574-ben. — RMNY I, 351. — Faksimile kiadása BHA V. — A 3—5. sz. ének nyilvánvaló sajtóhibáit — különösen mivel hasonmása könnyen hozzáférhető — hallgatólagosan javítottuk.

Valkai 4×11 szótagos, egyrimű (aaaa) szakaszokban írt énekének dallamát nem ismerjük. Énekelheték talán az RMDT I, 709. lapján felsorolt 4×11 szótagú strófák dallamának valamelyikére is.

Az ének versfői: IEVERENDISSIMO AC MAGNIFICO DOMINO MICHAELI CHAKI SVPREMO CONSILIARIO CANCELLARIO SECRETARIO REGIE MAIESTATIS AC EEEIVSDEM IN ABSENCIA LOCUMTENENTI REGIO ANDREAS VALKAI DOMINO SVO GRACIOSISSIMO PARATISSIMA SERVICIA COMMENDAT VT PATRRROO-OONO BENEMERENTI ELLIEN SOKAT NAGSAGOD ÖSZ VILAGON IO HIRNEVEL MINT ELTETET ISTEN IEAMRSSESMMNDAAE.

Valkai énekében Paulus Jovius XVI. századi olasz humanista történeti művének (*Historiarum sui temporis...*) 33. könyvét dolgozta át itt-ott rövidítve, olykor pedig terjengősebben fogalmazva magyar verses históriává.

Valkai énekét három részre osztotta. A II. rész a 400., a III. rész pedig a 816. sor után a kiadványban jelezve is van, de az I. részt a nyomtatvány az ének elején nem tünteti föl. Ezt dőlt betűkkel, a II. rész mintájára, pótlólag iktattuk a szöveg elé.

1 Az első versszak nem így hangozhatott, mert ez a szakasz tíz szótagú sorokból áll, holott az egész ének tizenegyesekben van írva. Az első szó nem „Iamboroc” lehetett, mert a versfők szövegének első szava (*Reverendissimo*) R kezdőbetűt kíván. Az ének első szakaszát nyilván Heltai Gáspár írta át. A szótagszámot azonban rosszul állapította meg, bár lehet, hogy a szakasz eleje már a kezébe került másolatban is hibás volt. A jelenvaló jámborokat Isten dolgainak csodálatára fel szólító kegyes hangütés is a prédikátor Heltaira vall. Valkai eredeti kezdő sorait vagy mert szűkebb körhöz szóltak, vagy mert alkalmi személyes vonatkozásuk volt, Heltai átfogalmazta. Az utóbbi föltevést alátámasztja, hogy a 2. szakasz a históriás ének szabályos indító formulája (figyelemkeltés, tárgymegjelölés). Ez előtt tehát aligha lehetett még egy, a hallgatóságot figyelemre intő versszak. Ebben inkább arról emlékezhetett meg a szerző, hogy addig pl. milyen témákat foglalt énekbe. Így járt el egyébként másik két szerzeményében is. Heltai azonban e kiadványa élén miért hivatkozott volna Valkainak olyan korábbi munkáira, amelyek az ő nyomdájában még meg sem jelentek. Átírta tehát az első versszakot saját kiadói érdekei szerint, a „jámborok” széles köréhez szólva. Arról pedig tudomást sem vett, hogy a versfők értelmes szöveget adnak, s így R-betűvel kezdődő szóval kellett volna az első sort indítania. De hasonlóképpen elégedetlen lehetett Valkai következő énekének első szakaszával is. Talán ez sem felelt meg kiadói szempontjainak, mert ezt ugyan nem írta át, hanem a könnyebb megoldást választva, egyszerűen elhagyta.

28 Mauritánia egykori tartomány Észak-Afrikában a mai Marokkó és Algéria területén.

32 A szótagszámlány pótlására nem valamely töltelékszót (már, az stb.) választottunk. Helyesebbnek látszott a *lön* helyett a *vala* közbeiktatása, mert a kalózok odaérkezése előtt már két ura volt az országnak.

- 41 Ariadenus (Hariadenus) — Barbarossa.
 74 Circellum — (Circei, Circello) a Tirrén-tenger mellett, Nápolytól északnyugatra.
 79 Bugea — spanyolok által védett város Észak-Afrikában.
 81 A sorban nincs szótagszámbírány, mert a *spa-ni-ol* népvétet itt és a következőkben is kivétel nélkül három szótagúnak ejtették.
 116 Tremisseniom — algériai város.
 132 Penu — föníciai eredetű népcsoport (poenus, punus) maradványai Észak-Afrikában (Tunézia, Algéria).
 139 Io Ioua száját follnia boczátuán — megeresztli a gyeplőt, lovát futni hagyja.
 152 Piratác Királyánac — kalózok királyának.
 160 magát el hiszi — elbizzá magát.
 164 el hiúése — elbizakodása.
 181 Vélekedni — töprengeni, gondolkodni.
 184 el hórdot — elpártolt.
 190 el iára egy tagiát — földűla az ország egy részét.
 230 Colubrania — a Baleárok szigetcsoport egyik szigete Ibizától délre, ma Monte Colubre.
 231 Ebusum — a Baleárok egyik szigete, ma Ibiza.
 238 Harmad tyucszókort — harmadik kakasszó idején, hajnalban.
 300 Gades — Cadiz, spanyol kikötő.
 312 öröc — örög, öreg = nagyméretű.
 383 Populonia — Itáliában a toscanai tengerparton Piombino közelében, ma Porto Baratto.
 402 köttét — küldöttét, követét (vö. a 425—428. sor szövegével).
 469 Illua — Elba szigete.
 470 Riom városára — Rio Marina Elba szigetén.
 499 Komagena — Szíria északnyugati tájának egy része.
 509 Amanus — a Taurus (Toros) hegység egyik ága Szíria északi határán.
 513 Alepos — Aleppo (Haleb) szíriai város.
 550—560 Muleasses — meg akarta ölni testvérét, Roszetet, ezért kért utóbbi védelmet és segítséget Barbarossától.
 581 Taurunum — Nándorfehérvár (Beograd).
 582 Rod — Rodosz (Rodi) az Égei-tenger egyik legjelentősebb szigete, melyet egy évvel Nándorfehérvár eleste után, 1522-ben foglaltak el a törökök.
 585—586 Készítőttel most hadat Partusokra, Es Persákkal együtt a Médusokra — a pártusok országa (Parthia) a Kaspi-tengertől délkeletre, a médeké (Média) a Kaspi-tengertől délre és északnyugatra terjedt. Önállóságukat még az ókorban a perzsák döntötték meg, s a területek lényegében ma is a perzsák országához, Iránhoz tartoznak.
 587—591 E sorok az iszlám két nagy szektájára utalnak. Az egyik ilyen a Halis (= Ali, a próféta veje) követőie, akik csak Mohamed családjából származó utódot ismertek el a próféta helyettesének és szent könyvnek is csupán a Koránt fogadták el. Ezek a mai siiták. — A másik felekezet, Homares (= Omár) hívei szerint Mohamed helyettesének tisztét választás útján bárki betölthette és a Korán mellett a hagyományokat (szuna) őrző írárok is szentként tiszteletben tartandók. Ezek követői a mai szunniták.
 623 nyuguaságban — nyugvasságban, megnyugvásban.
 634 Prokita — Prochyta, ma Procida a Nápolyi-öböl bejáratánál, sziget és város.
 638 Caieta — Gaeta.
 649 Fundos — Gaetától északra a szárazföld belseje felé, ma Fondi városa.
 663 Tarracina — Terracina.
 676—690 A 676. sort nyilván Heltai alakította át, aki ha a pápáról vagy kardinálisokról volt szó, meg nem állhatta, hogy irántuk való ellenszenvét valamiképpen ki ne fejezze. A „szent” jelzőt szándékosan szedethette *fent*-nek itt és még a 680., 689—690. sorban is. A gúnyolódásnak ez a formája nem szokatlan nála. Bonfini latin históriájának 1566-ban általa kiadott kötetében pl. a régi főpapi címeket megvetése jeléül tótágast álló betűkkel szedette.
 699 Pontia — Ponza.
 710 Tunetum — Tunisz.
 713 Biserta — Binsert: kikötő Tunéziában.
 727 Guleta — kikötő a Tuniszi-öbölben.

- 829 kételenség — kényszer(őség).
 855 Ohatty — panaszköze, kesergő.
 875 Véletlen — váratlan, hirtelen.
 1106 Kartenna — kikötő a mai Alger és Oran között.
 1136 Labò elmeüec — ingatag, állhatatlan elméjű, ide-odahajló természetű emberek.

4.

Nyomtatott kiadása: Önálló kiadványként nem jelent meg. Vö. az előbbi 3. számú jegyzettel. Folytatolagos ívveljessel, de külön lapon és külön címmel nyomtatták hozzá a Hariadenus tengeri tolvajról szóló ének 1573. évi kiadásához, annak E4a-tól K2b-ig terjedő lapjain. Teljes címe: Cronica, Avagy, Szép historiás Enec, Miképpen Károly Császár hadakozot Africában a Barbarossa Bassa ellen, Es miképpen Muleassest a Tunetumi ki üzetett Királyt, esmet az ő Királyi Birodalomba [!] be vitte, és székiiben helyhesztötte. — Nótajelzése nincs. — Az ének után a K2b lapon: „Laus Deo. Finis.” — Ezt követően a K3a lapon újabb Valkai-mű kezdődik János papszászár birodalmáról. — RMNY I, 327.

Az 1573. évi kiadvány megmaradt példányait változatlan formában 1574-ben Heltai *Cancionáléjához* (RMNY I, 351.) kötte is forgalomba hozták. — Faksimile kiadása: BHA V.

Egyrímű (aaaa) 4×11-es szótagszámú szakaszokra tagolt ének. Dallamáról az RMDT I, 709. lapján található utalások tájékoztathatnak.

Az ének versfői: AGNIFICO DOMINO CASPARI BEKES DE KORNATH SVPREMO CONSILIARIO CVBICVLARIO AC SECRETARIO SACRE MAIESTATIS REGIE ET COMITI PERPETVO TERRE FOGARAS DOMINO SVO GRACIOSISSIMO ANDREAS DE VALKO SERVICIA COMMENDAT AC RERVVM FELICIVM SECVNDOS EVENTVS V PRECATVR A DEO PATRÓ PER FILIVM EIVS VNIVM SALVATOREM GENERIS HVMANI VALE VIVE IN VORA FIDE AC MEI MEMOR ESSE VÖLIS EHMGNEM.

Valkai e szerzeménye valójában folytatása a Hariadenusról szóló előbbi énekének. Forrása is ugyanaz, Paulus Jovius (*Historiarum sui temporis...*) munkájának — ezúttal — 34. fejezete, amely V. Károly császár tuniszi győzelmét beszéli el. Arról azonban Valkai már nem tájékoztatja magyar közönségét, hogy a császár nem sokáig örülhetett diadalának, mert Hariadenus tengeri hatalmát tuniszi veresége nem törte meg.

Az ének versfőinek tanúsága szerint az első (*M* betűvel kezdődő) szakasza a ránk maradt kiadvány szövegéből hiányzik. Alighanem Heltai elégedetlen lehetett a tartalmával, s elhagyta. A versfők szövegét tekintve azonban lehet, hogy az ének a 208. és a 209. versszak között is hibás vagy hiányos. SZABÓ KÁROLY (RMK I, 94.) és az ő nyomán GYÖRGY LAJOS is (Valkai András. Egy kalotaszegi énekszerző a XVI. században. Kolozsvár 1947. 17) a 202—217. szakasz versfőit EVENTVS EV PRECATVR-nak olvasta. De Szabó tévesen az ének negyedik része címének *E* kezdőbetűjét nézte versfőnek, holott az ének szövegében az EVENTVS után *E* betűvel kezdődő versszak nincs. A 833. sor elején a *V* tehát egyedül álló betű a versfők adta szövegben, s így arra kell gondolnunk, hogy vagy Valkai hibázott e helyen, vagy idegen kéz (Heltai?) avatkozott az ének szövegébe (rövidített?). — A versfőkre foglaltak szerint Valkai alighanem Bekes Gáspárban sejtette jövőbeli urát és pártfogóját, sejtése azonban nem vált be.

15 Szent Iván hava — június.

20 tarasz — tarack, rövid csövű ágyú.

42 Lusitaniai — ma portugálok.

71 Enaria (Aenaria) — sziget a Nápolyi-öböl bejáratánál.

72 Eleybe iöne gyalog hadánac — legyen vezetője gyalogságának.

126 karavella — kerekded oldalú, kisebb (300—500 tonnás) középkori vitorlás hajó.

130 terhő — teher.

143 meg hágna — áthágná, megszegné.

149 véleködés — tanakodás, fontolgatás.

171 körög — kerek (?)

190 vastagságot — nehézséget.

214 A sor három szótaggal rövidebb, és a mondatból hiányzik az állítmány, ezt pótoltuk a *mondanac* igével.

- 350 ingerlelec — ingerellek, serkentelek.
 379 Didacus Abila egy személy, tehát a Didacus után a vesszőt töröltük, Rinicius nevét pedig Jovius alapján *Ruitius*-ra javítottuk.
 391 dél szübe — pontosan délben.
 421 Pocklul — keservesen.
 443 szüuet venniec — bátorságot meríteniök.
 471 szórog — szorongat.
 514 kapoz — kapdos, kapkod.
 547 ortázza — szidalmazza, pirongatja.
 657 Vélekedetlen — fontolgtatás, tanakodás nélkül.
 869 el iária — végigjárja.
 958 Vadnac... iell kérdésben — várják a riadót.
 967 szüue lassodiéc — bátorsága csökkenjen.
 972 futás te ielt — fúass (fúvass) trombitajelt (riadót).
 982 Történetből — véletlenül, váratlanul.
 1074 Medelion — mai Medellin a Guadiana folyó partján Spanyolországban.
 1120 Hippon — Bona, a mai Annaba Algériában.
 1245—1246 A nagyböjt 1571-ben február 28-án kezdődött, húsvét vasárnapja pedig április 15-re esett.

5.

Nyomatott kiadása: Valkainak ez a szerzeménye sem önálló kiadványként maradt ránk (vö. a 3. és 4. énekhez írt jegyzetet), hanem folyamatos ívjelzéssel hozzányomatva a Hariadenus kalózkodását, valamint Károly császár afrikai hadakozását elbeszélő két históriához, de külön lapon (K3a) kezdődő címmel: *Cronica Mellyben Meg Iratattic Prister Iohannis, Az az, A nagy Ianos Pap Czaszárnac igen nagy Czaszári birodalma, Ki [!] Indiában bir igen nagy böw földén.* — Nótajelzése nincs. — Az ének végén az M3b lapon: „*Laus Deo. Finis.*” — RMNY I, 327.

Az 1573. évi kolozsvári kiadvány eladatlan példányait változatlanul az 1574-ben megjelentetett *Cancionalé*hoz kötve is forgalomba hozták. Voltaképpen Valkainak e három énekével zárult le a *Cancionale* (RMNY I, 351.) kötete. — Faksimile kiadása: BHA V.

Az egyrimű (aaaa) 4×11-es szótagszámú szakaszokra tagolt ének dallamáról az RMDT I, 709. lapján található utalások tájékoztathatnak.

Az ének versfői: SPECTAABILI AC MAGNIFICO DOMINO STÉPHANO DE BATOR PRINCIPI REGNI TRANSSILVANIÉ VITA ET VICTOORIA AC RERVVM FELICIVM PROSPEROS EVENTVS PRECATTVR VALKAI ANDRASE.

Valkai e szerzeményéről BINDER JENŐ írt forrástanulmányt (Prister Johannes. EPhK 1886. 532—553), melyet némi igazításokkal TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF (János pap országa. Magyarságtudomány 1943. 476—517) is elfogadott. Binder szerint — amint erre éneke végén maga a szerző is utalt — két fő forrásból merített. Az egyik Jean de Mandeville álnéven író, XIV. században élt liège-i orvos útleírásának valamelyik, közelebbről meg nem határozott változata, a másik Paulus Jovius (*Historiarum sui temporis...*) munkájának 18. könyve volt. Mandeville-től voltaképpen csak János pap császárnak a Nagy Károly környezetében élt Ogerus (Ogier, Oger) dániai lovagtól való leszármaztatását vette át. Egyebekben inkább Joviust követte, akinek éppen mérsékelt hangja jobban megfelelt a magyar szerző józanabb felfogásának.

A mondák világából való János pap császár keresztény birodalmát eredetileg az Európában pusztán hírből ismert, távoli Indiába (Belső-Ázsiába) helyezték, ahol egy ideig valóban éltek nesztorianus keresztények. (Nestorius konstantinápolyi püspök, megh. 439-ben, azt tanította, hogy az Ige, mely öröktől fogva létezik, csupán lakik a Krisztus-emberben. Tanait eretnekségnek nyilvánították, de szektájának hívei keleten továbbéltek.) János pap birodalmát csak a XIV. században tették át, a hír szerint akkor szintén nesztorianusok által lakott, Abesszíniába. Valkainál India és Abesszínia furcsa módon keveredett össze.

A XVI. századi nyomtatvány eme énekének címében a „Ki Indiában” sajtóhiba, helyesen „Kit Indiában”.

27 Dana Marka — Dánia.

167 kez üuessac — íjasok.

- 224 birodalmoc — hatalmok.
 251 Ūrösége — szabad ideje.
 287 leanyi — két szótag!
 397 néma bűnben élöket — az onanizálókat nevezték így.
 410 együt ne maradion — egy helyütt ne maradjon.
 485 Trogloditac — barlanglakók; Abessziniát a trogloditák országának hívták.

6.

Nyomtatott kiadása: Historia, Enec Szerent Szerezve Az Longobardvsoe Tized Királyokról Andoinusról [!], és annac fiáról Alboinusról [!], Ki mikor Alboinus [!] győzedelmes löt vala az Kuni-mundus Király ellen, kinec Alboinus [!] feyét vön, és Pohárt czináltatà à feyéből, És az ő Leanyát ki akkor fogua eset vala vön házásul. Kit mikor rea kenszeritet vala hogy az ő Attya feyéből igyéc, szörnyű álnoksággal meg ölete az Wrat, És az ő töb gonosz czelekedetit mikeppen büntette meg az Isten. — Ad Notam, Gongya közzül egy fő gon[gya]. — Nyomtatot Colosuárot Heltaj Gaspárné műhelyében 1580. Esztendőben. — Az ének végén a C1b lapon: „Finis.” — RMNY I, 467.

A 4×11-es szótagszámú, egyrimű (aaaa) szakaszokra tagolt ének dallamáról az RMDT I, 709., 747. és 751. lapján közölt utalások tájékoztathatnak. (Lásd kötetünk I. sz. kottamel-lékletét!)

Az ének mai helyesírással megjelent a Magyar Remekírók VARJAS BÉLA által szerkesztett kötetében: Balassi Bálint és a 16. század költői. Bp. 1979. I, 898—913.

Az ének versfői: MAGNIFICO DOMINO IOANNI GALFI DE KOCHIARD ANDREAS DE VALKO SERVICIA SVA COMMENDAT IAM VALE ET VIVE FOELICITER ISVMCEH.

Valkai éneke, amint erről annak utolsó szakaszában maga értesít, Bonfini nagy történeti munkája (I. 7—8.) volt a forrása. Valkai ezúttal nem magyar tárgyú, de a Bánk bánéhoz hasonló regényes történetet választott szerzeménye témájául, csakhogy a silány gyilkosságokká fajuló eseménysorozatból hiányzik a Bánk bán-história jellemzője, az erkölcsi és politikai töltet. A történetet Bonfini a középkor egyik neves krónikásának, Paulus Diaconusnak *Historia Langobardorum* című munkája 1—2. könyvéből kölcsönözte.

Valkai éneke XVI. századi kiadásának hosszú címében két hiba található. A helyes Audoinus névalakot téves olvasat folytán *Andoinus*-ra változtatták. Az Alboinus név pedig csak az ének kolozsvári kiadásának címlapján szerepel o-val, kétszer is, míg Valkai a versszövegben következetesen mindig *Albuinus*-t írt.

5 Audoinus, a longobardok királya 547-től 560-ig uralkodott.

7 Albuinus 561-től 573-ig volt a longobardok királya.

13 A XVI. században általában senki sem, s így Valkai sem kételkedett a hunok—avarok—magyarok azonosságában vagy legalábbis rokonságában.

15 Ostrogoták (=austrogótok, keleti gótok) — germán néptörzs.

16 Gepidák — germán néptörzs.

17 Iustinianus (482—565) bizánci császár, uralkodott 527-től.

18 Gottusoc — a keleti gótokról van szó, akiknek uralmát Justinianus bizánci császár semmisítette meg 554-ben.

21 Feldianac földén (?) — alighanem germán szó (=mező, terület, tartomány), de hogy közelebbről melyik vidéket jelölték vele, az máig bizonytalan (Marchfeld, Ausztria keleti részén?)

22—23 Tato longobard király (494—511) és leánya *Runethruda* nevét a Bonfini művében (I. 7.241.) olvasható névalakhoz igazítottuk.

26—27 Radulphus (506—512) a herulok (germán néptörzs) királya.

56 Thorismundus a gepidák királyának, Turisindus királynak fia. (Vö. Bonfini I.7.244—248.)

69, 82 Turisindus a Bonfini által közölt névalak (vö. az 56. sorhoz írt jegyzettel).

84 Kunimund (Cunimundus), Turisindus gepida király második fia és utóda a trónon.

94 Auaresok — avarok.

124 Narses — I. Justinianus (527—565), majd II. Justinus császár itáliai hadvezére.

139 Insegét — a rabtartó kínzásait.

144 kabaság — sérelem.

176 A szöveg így is értelmes. De felvethető a kérdés, hogy a *id* nem félreolvasásból származik-e?

zik-e? S eredetileg „jö” (jő) volt a helyén, azaz ha eljön a megfelelő alkalmatosság dolgokban, vagyis kellő ideje a kivándorlásnak.

193 Velentzét Foro Iuliumnál — nem a mai városról, hanem egész Venetia tartományáról van szó; *Foro Iuliumnál* — félremagyarázott névalakja Foroiulium város nevének.

196 Gisulphus, unokaöccse és főlovászmestere volt Albuinusnak.

201 Taurisium — ma Treviso, Velencétől északra.

209—212 E sorokban említett városok közül Vicenoya elírás lehet (Vicencya helyett?), s alighanem a mai Vicenzát jelöli, mely valóban Verona közelében fekszik. A többi városnév könnyen azonosítható a mai elnevezéssel: Monsilites = Monselice, Montua = Mantua, Bergonemo = Bergamo, Brixia = Brescia, Mediolanum = Milano.

217 Transpadána — a Pó vizén túl, az Alpok felé eső része Itáliának.

221 Ticinum — a mai Pavia.

226 Hetruria — ma Toscana.

250 Az eredetiben a *Czalaradsággal mint kerüllye meg feyét* szövegrész nem világos: kinek a fejét? E helyen alighanem sajtóhibával van dolgunk. Helyesen a mondat így értelmezhető: „Családsággal mint kerüllye meg férjét”, azaz mint környékezte meg, csalta törbe férjét.

287 Más ellenec... — Az utóbbi szó téves olvasatból származhat. Talán az Elmik rövidített névalakot olvashatta el rosszul valamelyik másoló. Mert itt a *Más*: a „másik”, „második” cinkost, azaz Elmikust jelzi, akit Valkai ugyan eddig név szerint nem említett, holott a 302. sorban elmondja, hogy Rosimunda ehhez a gyilkos szolgálhoz, Elmikushoz megy feleségül.

308 És Király Leanyául Alcinussal — téves olvasatból eredő névalak. Valkai bizonyára helyesen írta ki Bonfini művéből Albuinus király lányának, *Albisinda*-nak (Albisuinda) nevét, miként azt alább a 367. sor is bizonyítja.

324 asszonya lenne — asszonnyá (= úrnővé, királynévá) lenne.

371 Iustianus — névelírás; *Az Iustinus*-ra javítottuk.

392 Zuppon — szuppon; vö. a 2. ének 1196. sorához írt jegyzettel.

Valkai ezzel gúnyolja azokat, akik számára ellenszenves német-, Habsburg-barát politikát folytatnak.

Nyomtatott kiadásai:

D: [Görcsöni Ambrus: Mátyás király históriája. Debrecen 1570—1573.] Külön címlapja nincs és nem is volt. — RMNY I, 297.

K: [Görcsöni Ambrus:] Históriás Enec, Az Felseges nagy fejedelemről, Az Mattyas Királyról, Ennec eredetiről, életiről, ieles cselekedetiről és vitézségiről, végre az ő ez világból való ki mulasáról. — A Heltai Gáspár által sajtó alá rendezett Cancionale, azaz, Historias Enekes Könyw 61 darabjaként. Kolozsvár 1574. — RMNY I, 351. — Faksimile kiadása: BHA V.

K2: [Görcsöni Ambrus:] Historiás Enek az felseges Mattyas királynac az nagyságos Hunyadi Ianos fiánac ieles viselt dolgairól, életiről, vitézségiről, végre az o ez Világból való kimulasáról. Kolozsvár 1577. — RMNY I, 387. — [Bogáti Fazakas Miklós: Mátyás király históriájának folytatása.] Kolozsvár 1577. — Címlap nélkül; az elején olvasható cím, amely alatt idézni szokták („Az ötedic resze Mattyas kiraly dolgainac mind halaláig”), csak arra a részre vonatkozik, amellyel Bogáti folytatta Görcsöni négy részből álló énekét. — RMNY I, 384.

K3: [Görcsöni Ambrus:] Szép Ieles Historias Ének Az Felseges Mattyas Királynac, Az nagyságos Hunyadi Ianos Fiánac Historiája, ieles viselt dolgairól, életiről, vitézségéről, mind Béczi meg veteleiglen. Az minémű igékön és Versökön minden részeknec és pársoknac Versfeiei folytanac és iáryanac, azok szép modon vyonnan rendeltetuén vannac, és hól mi vétkes volt corrigaltat. Kolozsvár 1581. — RMNY I, 490. — [Bogáti Fazakas Miklós: Mátyás király históriájának folytatása.] Kolozsvár 1580. (Lásd a K2-vel jelzett kiadás leírását.) — RMNY I, 460.

L: [Görcsöni Ambrus:] Az felséges Matyas kiralynak, az nagyságos Hunyadi Ianos fíanak jelesül viselt dolgairól, eletéről, és haláláról való szép História. Lőcse 1683. — RMK I, 1307.

Kéziratai:

F: Fanchali Jób-kódex 25—132. Cím nélkül. A Görcsöni által írt 1—4. rész szövegét tartalmazza. A végén a másolás időpontja: „f. VI. 95.” — STOLL 4.

P: Pompery-kódex (1600 eleje) 77b—142b. [Görcsöni Ambrus:] Az felsiges Mathias Kyralynak az nagyságos Hunyadi Janos fíanak ieles uiselt dolgairól eletiről és halalarol ualo szép historia. Debreczembe Nyomtatattot Komlos Andras alta Anno Domini 1574. — A szöveget tehát egy (ma már ismeretlen) nyomtatott kiadásról másolták. (LÉVAI EDIT, ItK 1978. 652—653.)

Az ének dallama: RMDT I, 82. (Lásd kötetünk I. sz. kottamellékletét!)

Görcsöni éneke modern helyesírással megjelent a Magyar Remekírók VARJAS BÉLA által szerkesztett kötetében: Balassi Bálint és a 16. század költői. Bp. 1979. II, 5—98. — Bogáti folytatása: uo. 253—325.

Mint a K2-vel és K3-mal jelzett kiadások mutatják, a két szerző művét egynek tekintették. Így adjuk ki mi is; egyébként már 1930-ban DÉZSI LAJOS is így tervezte. („Görcsöni Ambrus Mátyás históriáját... helyesebb együtt közölni a Bogáti Fazakas Miklós készítette folytatással.” RMKT VIII, 2.) Bogátiról sorozatunk következő kötetében lesz majd szó, amelyben összes többi verse napvilágot lát. Itt a szerzőpáros első tagjáról, Görcsöni Ambrusról közöljük a szükséges tudnivalókat.

*

Életéről és munkásságáról csupán egyetlen fennmaradt műve és kevés korabeli okirat ad némi felvilágosítást.

A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező nemes férfi már nem fiatal, amikor Ungváron megírja urának, Homonnai Drugeth Gáspárnak ajánlva a Hunyadiakról szóló krónikás énekét, melynek keletkezését 1567—1568 körülre tehetjük. Az 1574-es debreceni nyomtatványnak csupán a Pomperly-kódexből ismert másolata címlapjából egyértelműen kitűnik, hogy Görcsöni nemcsak Hunyadi Mátyás „jeles, viselt dolgairol, életéről” akart verselni, munkáját a király „haláláról való szép-históriá”-nak is szánta. Csak hogy az utolsó rész már nem készült el. Ennek oka nem a szerző halála, mint ahogy eddig gondoltuk, hiszen a fennmaradt okiratokból még hét esztendőtt nyomon tudunk követni életéből. Az adatokból kiderül, hogy Görcsöni környezetében olyan változások történtek, melyek életének és munkájának további sorsát is meghatározták. Ezek a következők:

Illésy János tette közé az azt év nélküli levéltöredéket, amely a Dobó—Balassa összeesküvés iratainak egyike. (ILLÉSSY JÁNOS: Görcsöni Ambrus. ItK 1896. 443—444.) Ebből kitűnik, hogy a megidézett nemeselek között találjuk Görcsönit is, Homonnai Drugeth Gáspár servitorát, aki a tanúskodás során ura ellen szolt. A kegyvesztett Drugeth Gáspár további dicsőítése amúgy is jelentőségét veszítette, már nem is lett volna szerencsés, Görcsöni tehát sorsára hagyta befejezetlen — hamarosan igen népszerűvé vált — históriáját. Az 1569-ben elhangzott ítélet elől Drugeth Lengyelországba menekült. Miután 1572-ben kegyelmet kapott társaival, s hazatért, Görcsöni már tőle jót nem várhatott. Örege, beteg otthon nélkül maradt.

Szintén Illésy János közléséből tudjuk, hogy Görcsöni egy 1573. május 3-án kelt adomány: levél alapján Miksa királytól szolt kapott a beregszászi és a munkácsi határban. (ILLÉSSY JÁNOS: Irodalomtörténeti tallózások az Országos Levéltárból. ItK 1899. 204—205.) Még ebben az évben elfoglalhatta Munkácsn a procurator hivatalt, amit hamarosan ott kellett hagynia. (RITÓÓK ZSIGMONDNÉ: Egy XVI. századi énekszerzőnkről: Görcsöni Ambrusról. ItK 1973. 546—547.) Ritóókné felhívja a figyelmet: „az Illésy közölte iratban neve mellett a Lanthos jelző arra mutat, hogy versszerző tevékenysége közismert volt. Aligha egyetlen műve alapján nevezték úgy egy hivatalos tanúvallomáskor.”

E kevés életrajzi adat Görcsöniről, az emberről is vall, aki jó uralkodóra áhítozva históriás énekebe szedi Hunyadi Mátyás tetteit, magát vallva elsőnek ebben a törekvésben. „Én nem hallok oly io enek szerzeket, Kik elü hoznak io feiedelmunket, Mathias Kyralt, reghy io Vezerkunket.” Meg is feddi társait: „Elfeleitiuk mi ioltet emberunket.” Munkája hiányt pótolta tehát, befejezetlenségével pedig folytatásra ösztönözte kortársait. Ilosvai Selymes Péter 1575-ben, a *Szamos mentiben* verselte meg Mátyás uralkodásának utolsó öt esztendőjét (LÉVAY EDIT: Ilosvai Selymes Péter ismeretlen históriás éneke Mátyás királyról. ItK 1978. 5—6. 647—673.), Bogáti Fazakas Miklós pedig 1576-ban vállalkozott az újabb kiadás teljessé tételére.

*

Görcsöni az első volt Mátyás tetteinek megéneklésében, latin prózai előzményekre azonban támaszkodhatott. Toldy Ferenc azt gondolta, hogy anyagát Bonfini krónikájából vette (TOLNAI ADÉL: Mátyás királlyal foglalkozó költészetünk forrásai. Bp. 1911. 7), Dézsi azonban bebizonyította, hogy Görcsöni nem Bonfini, hanem Thuróczi krónikáját használta. Thuróczi e helyét: „...uterque Paulus Horwath, ac quidem Almanus Frodnohar denominatus” (IV, 60.) Görcsöni félreértve így fordította: „Horvát kettő nékik nevök Pál vala” (1113. sor), Bonfinit viszont nem érthette volna félre: „...duos Paulos, Horvath et Fradnahr...” (III, 8.) Heltai ez utóbbit így fordította: „Horváti Pállal, Fradnah Pállal...” (VARJAS-kiad. 247.) Érdekes, eszerint HORVÁTH JÁNOS is félreértette e helyet: „mindkét Horváth Pált meg egy Frodnohar nevű németet...” (Thuróczi János: A magyarok krónikája. Bp. 1978. 435.) — Görcsöni a III. r. 50. versszakában említi, hogy Hunyadi Lászlót Kont és társaihoz temették. Ez csak Thuróczinál van meg, Bonfininál nincs. (DÉZSI LAJOS: Tinódi Sebestyén. Bp. 1912. 160.)

Görcsöni igen szabadon használta fel Thuróczi szövegét. Sok olyan, olykor anekdotikus mozzanat van nála, ami Thuróczinál nincs meg. Ilyen például a Hunyadi János származásáról szóló monda és több más, melyek közül csak a IV. r. 176—183. szakaszaiban elmondott, a velenceiek ajándékáról szóló anekdota valószínű forrását találta meg TOLNAI ADÉL (i. m. 9) *Castritius De heroicis virtutibus principum Germaniae* (Basel 1565) című munkájában. Thuróczi szövege a szabad felhasználás miatt a szövegkritikában alig használható. (Lásd az 1010. és 1260. sorok jegyzetét.)

Görcsöni művének kladásánál az okozza a nehézséget, hogy — a szerző életének fentebb ismertetett alakulása miatt — a mű minden tekintetben befejezetlenül került ki szerzője kezéből.

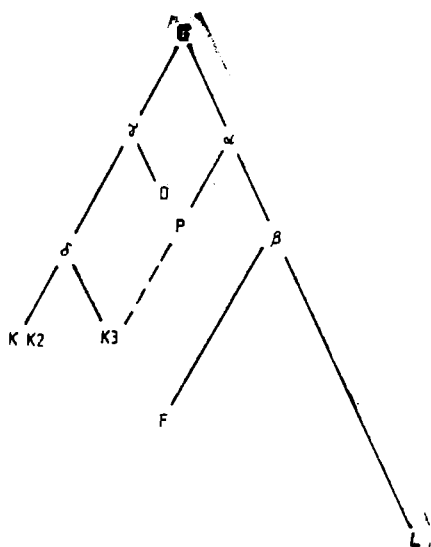
Nemcsak a vége hiányzott, hanem közben is számos hiba maradt benne: a versfők nem voltak teljesen kidolgozva, néhány versszak hiánya értelmetlenné tette az események folyását, hibás nevek és évszámok kerültek bele stb. Lehetséges az is, hogy az első nyomtatott kiadás egy nehezen olvasható szerzői fogalmazványról készült.

Bogáti Fazakas Miklós előbb a történet folytatását írta meg négy részben, eljutva a mohácsi vészig. Művét külön nyomtatták, de Görcsöni ugyanott kinyomtatott históriájával együtt hozták forgalomba, ezért nem is készült hozzá külön címlap (K2). Ebben az 1577-i kolozsvári kiadásban Görcsöni históriájának hibás szövege jelent meg, csak itt-ott van javítva. Néhány év múlva, 1580–1581-ben a két részt ismét kinyomtatták, és ugyanúgy, egybekötve hozták forgalomba, mint a korábbi kiadást. Ekkor azonban Görcsöni művét alaposan átdolgozták; erre a címlap is utal (K3). Talán nem tévedünk, ha az átdolgozót Bogáti Fazakas Miklósnak sejtjük, bár erre közvetlen utalás sehol sincs a műben. Közvetett bizonyítékunk azonban van: Bogáti egyik saját művét, *Az nagy Castriot Györgynek históriáját*, ugyancsak átdolgozta, s erre ugyancsak a címlapon utal. („...által olvastatván és meg korigáltatván kinyomtatattott” RMNY I, 683.)

Bogáti mindenek előtt a versföket hozta rendbe. A következő versszakoknak írta át az első sorát a versfőszöveg miatt: I, 15., 64., 72., 127.; II, 72.; III, 34., 51., 80., 93., 107., 121.; IV, 9., 44., 102., 125., 142., 173., 255., 264. és 265. vsz. Az I, 55. vsz. már K2-ben átfogalmazásra került. Több helyen újabb szakaszokat toldott a szövegbe. A II, 66. és 87. szakasz betoldására a versfőszöveg miatt is szükség volt (fugitiva, ill. ac), az I. rész 28–29. szakasza és 73–76. szakasza a gondolatmenet értelmetlenségét volt hivatva megszüntetni; e két esetben a versfők mindkét változatban elfogadhatók: dicit — indicit; voidé — voiivoidé. A III, 138. vsz. betoldásával is a versföket akarta javítani, de itt a szövegben maradt a régi, hibás versfőjű szakasz is: realictam. Négy helyen — ugyancsak a versfőszöveg miatt — a versszakok sorrendjét megváltoztatta: II, 111–112.; IV, 32–33., 48–49. és 159–161. vsz. Bogáti kijavította a hibás évszámokat (pl. a 31., 34., 389. sorban) és a hibás neveket (391., 392., 633. stb. sor). Javította néhol a rímelést (pl. a 81., 328., 739., 1344. és 1757. sorban), de a szótagszám helyességével kevésbé törődött. A IV, 9. és 44. szakaszban pl. a versfőszöveg javítása során az első sorok hosszabbak lettek a kelleténél. (A versfőszöveget itt, a jegyzetben nem közöljük, minthogy Bogáti minden rész elején lenyomtatta, s ezért a főszövegbe került.) A sorok egy részét az érthetőség kedvéért is átfogalmazta. Mindent egybevéve Bogáti a sorok jó negyedrészt dolgozta át kisebb-nagyobb mértékben. A főszövegben Görcsöni históriájának a Bogáti által átdolgozott szövegét (K3) adjuk, amelyhez természetesen kapcsolódik a Bogáti által írt folytatás. Az ártírt soroknál Görcsöni eredeti szövege a lapalji jegyzetbe került, alább erről részletesebben is írunk.

A hét szövegforrás (öt nyomtatvány és két kézirat) egymáshoz való viszonyának megállapítása azért nehéz, mert — mint említettük — Görcsöni munkája nem teljesen elkészült állapotban került ki a szerző kezéből, s hibás helyeit az egyes kiadásokban és kéziratokban gyakran kijavították. Különösen K2 és P saját alá rendezője, ill. másolója volt igen kreatív, ezért a horizontális irányú variánsok a szokásosnál gyakrabban fordulnak elő. Kijegyezve azokat a helyeket, ahol legalább két forrás szövege megegyezően tér el a többitől, azt tapasztaltuk, hogy a legtöbb, kb. 85 esetben FPL szövege eltér a többitől, vagyis D-től és a három kolozsvári kiadástól. FPL szövege tehát egy közös, általunk α -val jelölt forrásra megy vissza. Ez azért érdekes, mert P egy 1574-i debreceni kiadásról készült másolat, D pedig néhány évvel előtte jelent meg ugyancsak Debrecenben. Komlós, a nyomdász tehát nem saját korábbi kiadásának szövegét, hanem egy új szöveget nyomtatott le, amint ezt már LÉVAY EDIT észrevette. (ItK 1978. 652.) Nagyobb arányú eltérések tapasztalhatók pl. a 667., 674., 944., 1965., 2488. stb. sorokban; FPL szövege néhol rosszabbnak (674., 682., 725., 1010., 1186. sor) néhol meg jobbnak látszik. (Ez az utóbbi eset ritkább, pl. 857., 2402. sor.)

Körülbelül 40 esetben a kolozsvári kiadások eltérnek DFPL-től. Eszerint Bogáti — mint ez várható — egy kolozsvári kiadást vett alapul az átdolgozáshoz. Közvetlen munkapéldánya azonban egyik ismert kolozsvári kiadás sem lehetett, mert a *Cancionáléból* (K) és az 1577-i kiadásból (K2) hiányzik a IV, 161. és 475. vsz. (K2-ben még a 204. is), ezek pedig K3-ban a többi forrással egyező szöveggel megtalálhatók. Lehet, hogy Bogáti a kolozsvári kiadások valamelyikén kívül még egy más kiadást is használt. Azt tapasztaltuk ugyanis, hogy K3 kb. a IV. rész elejétől kezdve mintegy húsz helyen az FPL kiadáscsoport szövegével egyezik, szemben a D K K2 kiadásokkal. A szöveg ezeken a helyeken jobb, mint FPLK3-ban. Mintegy harminc esetben K3 P-vel egyezik a többi kiadással szemben. Bogáti eszerint a szövegjavításhoz a IV. részben felhasznált egy P-hez közel álló (vagy éppen a kéziratok másolat mintájául szolgáló debreceni 1574-es) kiadást. Az elmondottakat ábrázolva:

A változatapparátust igyekeztünk egyszerűsíteni. K alaposan lerövidített és sok helyen átírt változatát csak a legritkább esetben vettük figyelembe. Heltai átdolgozását (részben VARJAS, BHA V, 24, 31 nyomán) itt ismertetjük.

Heltai elhagyta Görcsöni énekéből az 1—10. versszakot, s a históriát a 11—12. vsz. átírt szövegével kezdte. (Lásd hátul a 41. sor jegyzetét.) A 13—14. szakaszt kihagyta; a 15—18. szakaszt Nagybáncai Mátyás Hunyadi Jánosról szóló históriájának elején (a *Cancionale* 4. részében a B4b—C1a lapon) közli, Nagybáncai 4×19-es szakaszaihoz igazítva Görcsöni 4×11-eseit. Heltai eljárását illusztrálendő, bemutatjuk a *Hunyadi János-história* 3. szakaszát, kurzíválva azokat a részeket, amelyek Görcsöni históriájából valók:

*Az Dán vajda eszeit elvesztvén gyorsan török császárhoz küldé,
És attól az öcse ellen magának népet segítségül kérete,
Amurates császár örüle néki, és hamar nagy erőt küldé,
És Dánnak az öcse evel Havas elvő földből gyorsan kirekede.*

Heltai ezután Hunyadi János származását szedi versebe, de itt nem Görcsöni szövegét, hanem saját Bonfini-fordítását követve. Ezt a részt SZILÁDY közölte (RMKT IV, 273—278), nem győzve háborogni Heltai verselésbeli ügyetlenségén. Heltai a Görcsöni-féle história további versszakait, egészen a II. r. 79. szakaszáig teljesen kihagyta, mert tartalmilag csak a Nagybáncai-história ismétlése lett volna. A II. r. két utolsó szakaszának nyolc sorából négyet közöl. (Lásd hátul a 949. sornál.) A III. r. 1—2. szakaszt ismét kihagyja; a 3. szakasztól kezdve a közlés folyamatos az 50. versszakig. Az utána következőket címmel látta el („Ez éneknek II. része az felséges Mátyás királyról”), majd az 51—53. szakaszt négy szakaszra írta át. (Lásd hátul az 1152. sornál.) A IV. r. 83. szakaszáig terjedő szövegben Heltai csak itt-ott tett kisebb változtatásokat. Ezután négy szakaszt betoldott, melyet hátul az 1864. sornál közlünk.

Görcsöni éneke a *Cancionálé*-ban a IV. r. 650. versszakával (egy órszóval) megszakad, VARJAS szerint azért, mert Heltai ki akarta egészíteni a végén hiányos éneket, ám ebben halála megakadályozta. (BHA V, 24.)

A lapalji változatapparátusban G rekonstruált szövegének K3-tól való eltéréseit közöljük, amely csak megközelítőleg egyezik Görcsöni eredeti szövegével. Ezenkívül minden esetben közöljük α és γ eltéréseit, minthogy ezek alternatív változatok G rekonstruálásához. Az egyes források toll- és sajtóhibáit, szókihagyásait, szócsereit stb. elhagytuk, saját szövegváltozatait is csak ott közöljük, ahol a viszonyok áttekinthetetlenek, tehát α vagy γ nem rekonstruálható. (Pl. 1347., 1550., 1695., 2044. sor.)

K3, vagyis kiadásunk főszövege kevés beavatkozást igényelt. Nyilvánvaló sajtóhibáit hallgatólagosan, az értelmi különbséggel bírókat kurziválva javítottuk. (Pl. a 994., 2223. és 2251. sorban.) Két esetben Bogáti γ hibás szövegét vette át, itt a szöveget α alapján javítottuk. (1828., 2402. sor.)

Ami mármost Bogáti Fazakas Miklós szövegét illeti: azt az V. rész utolsó szakasza és a VIII. rész utolsó szakasza szerint Tordán, 1576—1577-ben készítette, s még a befejezésében megjelentette Kolozsvárott, Göröcsöni énekével együtt (K2). Ez utóbbi ekkor még kevés helyen került kijavításra. A teljes mű második kiadására 1580-ban került sor (K3), ez alkalommal, mint láttuk, Göröcsöni szövegét feltehetően maga Bogáti alaposan átdolgozta. Saját szövegéhez azonban nem nyúlt hozzá; a nyomdász az 1577-i kiadást szedte újra. Ezt néhány közös hiba bizonyítja. (Lásd a 3076., 4410. és 4443. sort.) A második kiadásba néhány sajtóhiba került, s kimaradt — ugyancsak nyomdahibából, amint ezt a versfők is mutatják — a 4149—4152. és 4503—4506. sor. E hibák és hiányok az I. kiadás alapján javíthatók és pótolhatók.

Bogáti históriás énekének forrása Zsámboky János Bonfini-kiadása (*Antonii Bonfinii Rerum Hungaricarum decades quattuor*. Basel 1568). Ebben ugyanis Zsámboky 1496-tól — itt szakad meg Bonfini írása — 1526-ig folytatja a magyar történetet. A mohácsi vész elbeszélése Brodarics István tollából származik. Ezután ismét Zsámboky veszi át a fonalat, s az ő fogalmazásában olvashatjuk az 1526-tól I. Ferdinánd haláláig történt eseményeket. Bogáti maga is utal egy helyütt — a mohácsi csata kapcsán — forrására (4567—4568. sor).

Bogáti a versfőkbe latin nyelvű disztichonokat rejtett. Ezeket általában a könyv elején közlik a többi Bogáti-féle história esetében a korabeli kiadók. A Mátyás-história folytatásánál ez nem történt meg. A versföket először a piarista HORÁNYI ELEK szedegette egybe Nova memoriae Hungarorum et provinciálum scriptis editis című művében az I. rész 503—504. lapjain (Pest 1792). Ő úgy vélte, hogy a kimaradt vagy értelmetlen betűk olyan hibákra utalnak, amelyeket vagy a verszet egykori korrektora vagy pedig interpolátora okozott azzal, hogy a versfők tudományában járatlan volt. A Horányi által észlelt hibákat javítva, összesen négy strófa hiányára derült fény (a 3260. sor után egy, a 4648. sor után szintén egy, és a 4652. sor után két strófa veszett el). A hiányokat az 1580-as kiadás tovább növelte (a 4149—4152. sorok és a 4503—4506. sorok ebből ugyanis, a nyomdász hanyagsága miatt, kimaradtak), ezeket azonban a korábbi kiadásból pótolni tudtuk. Bogáti históriájának írása vége felé a VIII. rész 96—110-ig terjedő strófákat mind V-betűs versfőkkel kezdte, azért hogy az előre megírt latin vers keretein belül maradjon. A latin vers utolsó sorában lévő javításainkat a következők indokolják: A *prohibente Deo* szokványos szerkezet (Pl.: Tibullus: I, 3. 22.) ennek felel meg a *Domino prohibente* (ablativus absolutus). A „prohibente fiant” három betűnyi rekonstrukcióját a metrika (a pentameter második félsora kötelezően kettő és fél daktilus) és az állítmányt kívánó mondat igazolja. A *fio* ige helyett más talán nem is jöhet szóba.

A szerző a latin vers 9—10. sorában arra céloz, hogy a Mátyás-históriával egyidejűleg egy másik histórián is dolgozott. Ez vélhetőleg a *Három jeles főhadnagyok* című műve, amelyet Báthory Istvánnak dedikált.

Alábbi közlésünkben a pótoltt betűket kurziváltuk. A verset magyarra is lefordítottuk.

Capita versuum

- Matthiam cecinere alii, cane Musa sequentes
 Matthiae Hungaricos post fera fata duces,
 Illa sed Ambrosius dedit, ista Bogathius aevo
 Nicoles illis posteriore canit.
- 5 Accipe, quod potuit dare, dum docet ipse iuventam
 Thorda tuam, munus, consuilitoque boni,
 Idem si aveas, sibi Thorda Vetusta daturum,
 Si sciat, haec Thordae posse placere refert.
- 10 Talia iam Stephano moderante Polonica nostro
 Sceptra dabam, cui sint numina dextra precor.
 Ille utinam patriamque suam tueatur et artes
 Cum sancta foveat religione bonas.
 Audiat haec utinam, sic prospera quaelibet huius
 Acta ducis Domino non prohibente fiant.

Versfők

Mátyásról énekeltek mások, énekelj Muzsa a Mátyás
balsorsa után következő magyar vezérekről,
De azokat Ambrus adta elő, emezeket Bogáti Miklós
egy későbbi korban énekli róluk.

- 5 Fogadd el Torda az ajándékot, amelyet adni tudott miközben
jómaga a te ifjúságotat tanítgatja, és ítéljed jónak,
Ha ugyanazt kívánnád, amit Ótorda készül adni magának,
ha tudná, hogy Tordának fontos az, hogy ezek tetszést arathassanak.
Efféleket már adtam a lengyel jogarral kormányzó Istvánunknak,
10 akinek kívánom, hogy isteni gondviselésben részesüljön.
Ő meg bárcsak megvédelmezné a maga hazáját, és
a jó erkölcsöket szent vallással oltalmazná.
Bárcsak meghallgatná mindezeket, így akármilyen szerencséje
történt ennek a vezérnek, az ne legyen az Úr tilalma ellenére.

15 Attila 453 tavaszán halt meg. Görcsöni a 445-ös évet Thuróczytól veszi át.

16 Scambriában — Aquincum téves, középkori neve Sicambria.

20 Iól forgódót — jól szolgált, tevékenykedett.

29 vendég földek — idegen országok, területek.

32 siruán ohaytác — sirván kesergik.

41 Heltai a 11—12. versszakkal kezdi a *Cantionáléban* az éneket. Mindkét szakaszban sorokat írt át. A módosításokra szükség volt, hiszen ő csupán az ének Hunyadi Mátyás cselekedeteiről szóló részét kívánta közölni:

Ime, czodám ezen nekem nagy vagyon,
Chronikákban Királyoc neue vagyon,
Czelekedetec szép énekbe vagyon,
Nęuec nállunc nagy dicziretben vagyon.

Söt annac tartozunc töb diczirettel,
Kinec élünc Isten vtán neuéuel,
Düczökedünc mü id feiedelmünckel,
Vitez Mattyas Királlyal, az ielessel.

59 Mircse — havasalföldi vajda.

63 I. Amurat(es) vagy I. Murad szultán (1361—1389).

76 Kis Nichapol — Kisnikápoly, erődítmény (román területén) Nikopoltól (Bulgária) északra.

86 Kissebsege — szégyene.

92 Meg küssebült — megszegyenült.

93 megkeserül — megszan, megkönyörül.

100 hid meg az en hitömet — hidd el a szavamat, az eskümet.

146 Sziligy úgy tettzyk ha tartottác volna — olyan szelíd, mint egy háziállat.

149 Nem mulatá — nem maradt távol sokáig.

187 *P aszu fának* változata azért látszik jobbnak a többinél, mert a holló ilymódon láthatóvá vált, szemben azzal a fával, amelyre előzőleg szállott. (171: fészket rakott fának sűrűségében.) Ha ez a Görcsöni által megfogalmazott eredeti szöveg, akkor γ és β egymástól függetlenül rontott az egyébként értelmes *azon fá*-ra. Lehet azonban, hogy P másolójának véletlen-szerencsés leleménye.

211—212 Utalás az ismert latin mondásra: *Post mensam stabis aut passus mille meabis*.

220 Francz Bán — Thallóczy Frankó szőrényi bán.

238 tagitani — elhagyni.

274 Görcsöni Tido rév-e Thuróczynál Titel rév. Székely István világhronikájában Tidörév szerepel (202a). De Thuróczy és Székely szerint is Albert király Neszmélyben (Komárom megye) halt meg, ezért Bogáti a sort átírta.

276 Erzsébet királyné 1440. február 22-én Komáromban szülte meg fiát, a későbbi V. László királyt, akit 1440. május 15-én koronáztak meg Székesfehérvárott, a Visegrádról ellopott Szent Koronával.

280 Lengyel László hertzeg — I. Ulászló magyar király.

297 Frideric császár — III. Frigyes német-római császár. Frigyes nagyapja és Albert király nagyapja testvérek voltak. Erzsébet királyné az ő felügyeletére bízta fiát, V. Lászlót és a szent koronát.

301 Iános Vaida — Hunyadi János.

303 Wylaki Miklós — erdélyi vajda, tiszét 1458-ig viselte.

304 Hédervári Lőrincz lovászmestert Zsigmond király 1437. március 7-én nevezte ki az ország nádorává. 1447 júliusáig, haláláig viselte e tisztséget.

316 glet — kísérőlevél, menlevél.

351 Göröcsöni tévesen jelöli meg az évet, mint ahogy Thuróczy is. Az országgyűlés 1446-ban, V. László kiskorúsága idejére választotta kormányzóvá Hunyadi Jánost, aki 1453-ig volt gubernátor.

401 György Deszpót — Brankovics György szerb despota (1427—1456).

441 meg szörze — elrendezte, felállította.

452 Sereg orron és spitzen — a sereg élén.

453 K3 szövegét itt azért javítottuk, mert a *harcot adni* a régiségben kedvelt kifejezés volt, *harcolókat adni* nyelvtanilag sem jó, a szótagszámot is elrontja. (P is ezt a rossz változatot tartalmazza.)

475 egymast tagollyác — egymást vágják, ütlegetik.

492 reszködnék — reszketnek, félnek, nyugtalanlankodnak.

573 Röuid napon — rövidesen.

578 *α siratja* szava itt aligha értelmes; a másik ág helyessége itt kivételesen Thuróczy szövegével is bizonyítható: Hunyadi „újból szervezte fegyveres katonaságát.” (HORVÁTH JÁNOS ford. Thuróczy János: A magyarok krónikája. Bp. 1978. 408.)

593 Isac Vayda — Iszhak bég serege felett Hunyadi 1441 nyarán aratott győzelmet Szerbiában.

595 Hunyadi 1442. március 22-én, Gyulafehérvár közelében legyőzte Mezyd bég seregét.

605 A helyes évszám: 1443.

621 Commania — Bulgária.

625 Az évszám helyesen: 1444. Erről már a 85. sorban írt Göröcsöni.

630 Crusotz — Hunyadi 1454. október 2-án Krusevácnál legyőzte a törököket.

648 ki vonatna — kiűzné.

686 bodúlt — zavarodott.

704 Buczót — bűnbocsánatot.

706 Az eltorzított helynév nem fejthető meg; sem Thuróczy, sem Bonfini nem jelölték meg Hunyadi táborba szállásának helyét. VARJAS *Pécel*-re írja át, aminek semmi értelme, a Pest melletti Pécel igen messze esett a harcok színterétől. Még leginkább Szekcsőre gondolhatunk, bár az is elég messze van Nándorfehérvártól. (Ebben az esetben S helyett F-et szedtek, s ez okozta a zavart. Lásd K3 szövegét!)

712 Böuös — bővelkedő.

718 Kavor — gyaur.

725 kerölnek (K2 Kerülne K3 körülnek) — nem találok értelmét. *α* szövegének (erölnek) viszont tartalmilag nincs értelme, hiszen az ostromlottak ekkor még teljesen reménytelen helyzetben voltak.

730 alá labbanak — aláúsztak.

745 A *nogat*-nak a NYSZ szerint van *nyogat* alakváltozata is. (II, 987.) Lehet, hogy Göröcsöni ezt használta, s ebből lett a *nyugotja*, ami értelmileg sehogyan sem illik ide.

753 lapta — golyó, golyóbis.

810 tarló — aludtjé. Ez a közmondás sokfelé elterjedt és szívesen használták. A NYSZ sok változatát közli.

811 kesze sauat — keze savát, erejét.

932 E sort nem tudtam megfejteni. A *szegény* és a *szégyen* könnyen összetéveszthető. Már az Ómagyar Mária-síralomban is: szegényül (szégyenül?) szépséged. Elősegíti ezt a *szegény* szó *sze. gyén* alakváltozata. A matematikailag lehetséges hat változat egyikének sem találok értelmét.

934 meg épedet vala — elerőtlenedett, megbetegedett.

938 Hunyadi János 1456. augusztus 11-én halt meg Zimonyban.

947—950 Heltai e sorokat a *Cancionáléban* a história 3. szakaszaként így közli:

Irtac, Ezer, négy száz és negyuen hatban,
 Ianos Wayda hogy meg hala Zömlenben,
 Isten adion meg olly iö feiedelmet,
 Oltalmazza nyomorult országunkat.

967 Futak (Bács megye) — itt tárgyalt 1456 őszén V. László király Hunyadi Lászlóval Nándorfehérvár és a királyi várak átadásáról.

980 Tétoua iár — idestova jár, mindent bejár.

1010 γ szövegváltozatának helyessége Thuróczy szövegével igazolható: „László gróf elment... az Ulrik gróf számára szállásul kijelölt házba...” (HORVÁTH JÁNOS ford. i.m. 429.)

1051 vapás — heges, sebes, összeyuggatott.

1076 Bamfi Pál — alsólivdai Bánfi Pál, akinek szintén szerepe volt Hunyadi László kivégzésében.

1152 A sor után a *Cancionáléban* Heltai betoldása:

Mikor ezec lönnénec iö Budában,
 Az Hunyadi Mattyást tarttyác fokságban,
 Istuán wr tornyánál egy régi házban,
 Vagyon szegén ot nagy gondolatokban.

A töb wrakat is czac ottan tarttyác,
 Felette más házban minnyáian vadnac,
 Magokban nagyon ezec dulnac fulnac,
 Az wrakhoz pokol szándéckal vadnac.

Gyóltson éyel allá ereszkédénec,
 Es Budából minnyáian ki szeckénec,
 Kic mikor házokhoz mentec volna,
 Miatoc mindiárt soc nép fel támada.

Minnyáian nagy Szilágyihoz menénec,
 Király hiueiben sokat ölénec,
 Az arulo wrakban nyakazánac,
 Közzülec sokat szablyára hanyánac.

1153 Vén Istuán wr tornyanál — Nagy Lajos király testvére, István herceg építtette.

1170 V. László 1457 nyarán érkezett Bécsbe.

1260 erő — embertömeg, sokaság. Az összes többi forrásban olvasható *örömmel* szó alighanem Görcsöni eredeti szövegének romlása. Bogáti Thuróczynak (és Bonfininak) megfelelően javította. („Pest városának összes terén tolongott az egyetemes gyűlésre jövő nemesek nagy sokasága.” HORVÁTH JÁNOS ford. i. m. 439.)

1317 magadat ha hinnéd — ha elbíznád magad.

1366 rouásra tartottác — tartozását följegyezték.

1368 vontattác — halogatták.

1375 Ország Mihály 1458. július 27-től viselte az ország nádori méltóságát haláláig, 1484 novemberéig. A Görcsöni által leírt történet Szeréminél is olvasható, ott Szobi Péter, a későbbi horvát bán tanácsolta a királynak, hogyan lehetne a nagyuraktól pénzt szerezni. — A *forgolódik* helyén több forrásban az ugyanazt jelentő *sodolkodik* áll.

1386 Peter Groya — ma Petrovagora, a Kulpa folyótól délre.

1434 Kisasszony napja szeptember 8.

1441 Trántzelokon — a Gyöngyösi szótártöredék a *traanchel* szót így értelmezi: „fa hordo haio”. (TESZ III, 983, *trancsiroz* alatt.)

1520 Meg hadgy ezön — kérlek, hidd meg.

- 1535 Porrà — pórrà.
 1543 el költ vala — elfoglalták.
 1562 Téves évszám. Az ostrom 1458 őszén folyt.
 1563 Szent Máté estje szeptember 21.
 1635 Göröcsöninél: Iokához közel. Jóka ma Jelka, Szlovákiában.
 1640 Szent Lukács napja október 18.
 1646 Ne tartoznéc — ne késlekednék.
 1675 kúttját — kunyhót, sátrat.
 1733 Szilágyi Mihály Jajca ostroma idején már nem élt; 1460-ban török fogságba került, s
 1461-ben II. Mehmed szultán Konstantinápolyban kivégeztette.
 1744 nem tágúl — nem szűnik.
 1762 Szent Kelemen napja november 23.
 1772 szót adánac — hírt, üzenetet kiáltának.
 1795 Szent György napja április 24.
 1834 A király 1461 tavaszán Budán tartott országgyűlést. 1458 és 1464 végén tanácskoztak
 Szegeden az országnagyok.
 1864 E sor után Heltai által betoldott sorok K-ban:

Üdö közbe az innepeket ülle,
 Es mindennap vduarúal be méne,
 Ayitatos nagy Missę meg halgatà,
 Nagy wraknac soksága vduart allà.

Vékső innepbe hogy Mísęre méne,
 Mind az egész ország be iöue velle,
 Misse vtán wraknac Király monda,
 Szent Demeter nec vagy on hituán ruha.

Emléközetre neki offeráloc,
 Az érdemes Szent nec iob köntest adoc,
 Mindiárt szép felső ruháiát le vonà,
 Ayitatosságból aszt oda adà.

Hogy Misse mondo ruha szép belölle,
 Melly hatuan ezer forintot meg érne,
 Ez lönne mind éltig szent Demeterben,
 Az Isteni szolgálatban Szegeden.

1889 Tót Ianos Pispóc — Vitéz János váradi püspök és Kanisai László tárgyalt a korona kiváltásáról.

- 1981 meg budulà — megzavarodott, megijedt,
 1984 meg takartatà — fölszerelte, felkészítette.
 1990 Istuán Vaida — Bogdanovics István, III. (Nagy) István moldvai vajda, aki ellen Mátyás
 1467 novemberében indít megtorló hadjáratot. A király Moldvabányánál vereséget szenvedett.
 2044 tarcz — olv. tarts — tartóztatás.
 2056 Alamoť — Olmütz; 1469. május 3-án választották cseh királlyá Hunyadi Mátyást a
 katolikus cseh rendek.
 2111 Szent Simon napja október 28.
 2119 Szent András napja november 30.
 2217 F-ben a kéziratlap bal szélén ez a megjegyzés olvasható: „Az török Csauz köuetsige a
 velenczisek Aiándoka”.
 2225 el tzogató — elküldte, elűzette.
 2233 el fogác — elvették, átvették.
 2402, 2404 A Marcel helynév nyilván elírás, valószínűbb, hogy α őrizte meg a jó névalakot:
 Marhek (= Marchegg).
 2460 meg vonom beszédömet — visszavonom szavamat.

- 2481 Péter érsek — Várad Péter kalocsai érsek.
 2486 E sor után F-ben a következő bejegyzés olvasható: „NB Peter Ersek arúltatasa”.
 2490 Ozpora — török ezüstpénz.
 2534 Illő fillő — hiába, hasztalan.
 2552 E sor után F-ben a 129. lap alján a következő bejegyzés van: „NB Kalai Palnak Türt es Warsant adgia witessegiert Matias K.”
 Ad not: — Ad notam: Árpád vala fő az kapitánságba. A nótajelzés az első rész incipitjére utal. Dallama: RMDT I, 82. (Lásd kötetünk I. sz. mellékletét!)
- 2629 Német Wyhellyet — Wiener Neustadtot (Bécsújhelyt).
 2630 Szapollyai Istuánnac — Szapolyai István szepesi grófnak.
 2645 Iauallác — jónak tartották.
 2647 pokol — gonosz, rossz.
 2656 Decretomét — dekrétumit, azaz törvényeit.
 2658 köz példa — közmondás.
 2669 Beatritet — Aragóniai Beatrix (1457—1508), akit Mátyás király 1476-ban vett feleségül.
 2683 Fris — pompás, ékes.
 2685 Egy Olasz aszszonyért — Beatrix kedvéért.
 2690 supicalóknac — kérelmezőknek.
 2695 nagy somma — nagy összegű.
 2697 practica Mesterség — „kifinomult művészet”, fortélyos ismeret.
 2711 entzem bentz — encem benc, encsembencsem: hitvány, jelentéktelen dolog; pallanà — szörnő.
- 2720 Pórà — pórrà (?) Vö. az 1535. sorral!
 2729 Ianos — Corvin János (1473—1504) Mátyás király törvénytelen fia.
 2730 Agyasától — Corvin János anyja, Edelpeck Borbála (†1495).
 2740 Czeh László Királlyal — Ulászlóval, a későbbi II. Ulászló magyar királlyal.
 2742 Frideric — III. Frigyes római császár (1452—1493).
 2749 Frantziai Király — VIII. Károly (1483—1498).
 2750 Maximilián — I. Miksa, III. Frigyes fia, római király, majd német-római császár (1493—1519).
 2760 meg vayúlt — elfáradt, elgyengült.
 2765 Kastélt — erődöt.
 2766 Hoffstattyát — külvárosát.
 2799 Egri Orbán pispeknec — Nagylucsei Dóczy Orbán.
 2801 Egröl — Egerből.
 2815 bal Bécze — Bonfininál (Decas IV. Liber VIII. 55.) Scea Vienna, amely Schottwiennek felel meg. Bogáti különös elnevezésére, a bal Bécsre, görög nyelvismertetében kereshetünk magyarázatot. A *Scea* (= *Scaea*) *Viennáról* Trója nevezetes kapuja, a *Scaea porta* juthatott eszébe. A latinizált görög *scaea* szónak a latinban a *scaeva* a megfelelője, amely valóban balt, bal oldalt jelent. (Heltai Gáspár, akinek ugyancsak Bonfini volt a forrása, Krónikájában, egyszerűen *Sced-t* fordított.)
 2823 Monstra — szemle.
 2825 Röuid nap — hamarosan.
 2847 Stiriánac — Stájerország.
 2851 czaport — csoport.
 2854 meg tolytatánac — visszakergették őket.
 2865 Bot Andrást — Bajnai Both András.
 2867 Székel Iacob — Ormosdi és Kövendi Székely Jakab; Karniolokra — Krajnára.
 2870 szent Hipolit városba — Sankt Pölten (Ausztriában).
 2875 Várad Ianos Pispeket — Filipec Jánost. 1509-ig élt.
 2876 Mediolanomba — Milánóba.
 2882 Blankát — Bianka Sforzát.
 2897 Slesia — Szilézia.
 2908 Lusaciába — Lausitz (Luzsica) a szorbok tartománya.
 2919 Velentzésec — velenceiek.
 2923 Burgundi — burgundiai.
 2942 úntatua — bosszantva.

2961 Szeremi Pispék — Nagylucsei Fodor István később, 1490-től 1494-ig volt szeremi püspök. Bonfininál ez áll a szövegben: „Stephanus Crispus nunc Sirmiensi episcopus”, azaz a szerző arra utal, hogy történeti könyvének írása idején volt a nevezett országrész püspöke Fodor István (crispus = fodor). (Decas IV. Liber VIII. 177.)

2982 Nagy kedden szinten szent Ambrus más napja — 1590. április 6. Szent Ambrus napja április 4-e.

2991 Egy másra kepest — Egyik a másikhoz hasonlóan; egyformán.

3009 meg apolà — megcsókolta.

3014 szent Istuánba — a Stephansdomba.

3019 két Czaszárnac — a török és a német-római császárnak.

3022 szent Marc napyára — április 25-re.

3042 Orbán Ersec ki Egri Pispék vala — Nagylucsei Dóczy Orbán.

3047 Pesti Templomban — a pesti Nagyboldogasszony templomban (a mai belvárosi plébániatemplom).

3076 Királyság ot közel ese — Bizonytalan értelmű sor. Így is lehet érteni: királyságot közel lesé. (VARJAS BÉLA olvasata a Magyar Remekírók sorozatában: Balassi Bálint és a 16. század költői. Bp. 1979. II, 269.)

3077 Orátora — szószólója, követe.

3079 Kasmir — IV. Kázmér lengyel király (1447—1492).

3080 Albértot — János Albert lengyel herceg, Ulászló öccse.

3094 Aragoniai Király embere — I. Ferdinánd aragóniai (nápolyi) király embere Pietro, Ransano volt.

3101 László Cseh Király — Jagello Ulászló, aki II. Ulászló néven lett magyar király (1490—1516).

3103 régi László — I. Ulászló lengyel és magyar király (1440—1444).

3111 Tót (ország) — Szlavónia.

3125 Sapolódnac — panaszkodnak, sápítoznak.

3127 Pécsi Sigmond Pispék — Ernuszt Zsigmond pécsi püspök (1473—1504).

3133 Pesti Templomba — a pesti Nagyboldogasszony-templomba. Vö. 3047. sor. (Bonfininál: „in dive genitricis basilica” Decas IV. Liber IX. 118.)

3136 Hírec nélkül — tudtukon kívül.

3137 Tótoc — szlavóniaiak.

3152 alkhatánac — alkudhattak.

3156 Kinisi Pál, Báthori István — Kinizsi Pál alsó-magyarországi főkapitány, Báthori István erdélyi vajda.

3159 Szepesi István — Szapolyai István szepesi gróf, János király apja. 1499-ig élt.

3162 ióllyá — jónak tartja, javasolja.

3165 Fekete had — Mátyás fekete serege.

3167 Váradí Iános Pispék — Filipec János.

3200 Sár vize — folyócska Fejér és Tolna vármegyében.

3203 kapsiba — prédára.

3204 Pécze — Péccsé: Pécsre.

3213 Dorgola — dorgálá.

3217 Pápa — VIII. Ince (1484—1492).

3237 Misegrádba — Visegrádba.

3260—3261 E két sor közt mindkét kiadásban hiányzik egy teljes strófa. Ez a versfökből derül ki. Itt ugyanis a *DVM* szó *V*-je hiányzik. Bonfininál a Decas IV. Liber X. 37—45. sora volt az elveszett strófa forrása.

3277 szent Máthe napja — szeptember 21. Valójában 1490. szeptember 18-án volt a koronázás. Bonfini tévedett.

3278 Bodog aszszony egyházba — a székesfehérvári koronázó templomba. Bonfininál: „in dive genitricis basilicam” Decas IV. Liber X. 75.

3279 processioya — ünnepélyes felvonulása.

3293 Szentelő Pispék à Zabrági vala — Thuz Osvát zágrábi püspök (1466—1499).

3313 Chorba — kórusban.

3314 stallomba — díszes templomj padba, stallumba.

- 3324 Segestyében — sekrestyében.
 3346 szent Peter egyházban — a Szent Péter- és Pál-templom helyén ma a barokk stílusú
 Szent István-székesegyház áll.
 3372 úntattya — bosszantja.
 3385 vissza vonás — viszály, ellenségeskedés.
 3397 tiltúl — tél-túl, innen-onnan.
 3401 Bezprim — Veszprém.
 3409 meg kimlete — kikémleltette.
 3414 Por — puszkapor.
 3429 Kanizsai László — 1493-tól horvát bán.
 3430 Szőczy Miklóssal — Széchy Miklós.
 3442 Czehec — a fekete sereget Bonfini *Boheminek*, azaz cseheknek nevezi. Ezt fordítja
 szolgálai Bogáti.
 3444 budulassát — bolydulását.
 3447 ezenben — ezenközben.
 3451 fő házát — fő végvárát.
 3452 kiczinnen — kis híján.
 3494 Varázslóknac — Bonfininál: asztrológusoknak.
 3501 Sábatzot — Sabácot.
 3502 Kémeyét — Kémeit (?)
 3508 Priniekben — Perényiekben.
 3585 más Pápa — VI. Sándor (1492—1503).
 3587 Ódozatot nyere — 1500. április 2-án VI. Sándor pápa felbontotta Beatrix és II. Ulászló
 1490. október 4-i házasságát.
 3589 Gandalai Annát — Candalei Anna, francia hercegnő, akit II. Ulászló 1502. szeptember
 29-én vett feleségül.
 3590—3591 — 1506. július 1-én született II. Lajos. Anna királyné 1506. július 26-án halt meg.
 3597 Szobor Márton — Czobor Márton.
 3616 Szolozmaiockal — zsolozsmájukkal.
 3621 Bayazetes — II. Bajezid török szultán (1481—1512).
 3626 Szerén — Szőrényvár.
 3655 Egy To mellé — ez a tó a hajdani Valkó vármegyében volt.
 3690 Gereb Mattyas — Vingárdi Geréb Mátyás horvát-szlavón bán.
 3691 Frideric is meg hala — III. Frigyes német-római császár 1594. augusztus 19-én halt meg.
 3693 Rátz országnac — Szerbiának.
 3696 iargallya — kóborolja, nyargalja.
 3697 Drenczeni Imrehet — Derencsényi Imre.
 3700 Frangepán Iános — a továbbiakban testvéréről, Frangepán Bernátról van szó (Bonfi-
 ninál: Berardinus Frangepanus).
 3708 Podólig — Bonfininál: Petovia (az ókori Poetovio), Pettau Stájerországban. Ma Ptuj
 Jugoszláviában a Dráva mentén.
 3725 Fráangepán, Bernált — Frangepán Bernát.
 3735 Kardgya maroc láttya félbe szackada — Kardjának markolata, látja, hogy félbetörött.
 Bonfininál: „gladii capulo fracto.” Decas V. Liber III. 71.
 3738 egy öcze vitez fia — Derencsényi öccse és Pál nevű fia.
 3745 rágdaltata — helyesen talán: vagdaltatá. (Bonfininál: „Ungaris omnibus nasi amputati”
 Decas V. Liber III. 73.)
 3775 Bathori András — Ecsedi Báthori András Szabolcs és Szatmár vármegye főispánja.
 1470—1495 közt koronaőr.
 3777 Thamás Egri Pispec, másic Nadrispan — Bakócz Tamás egri püspök és Szapolyai
 István nádorispán.
 3779 Sombos — Zombor Bodrog vármegyében (Bonfininál: Sombor). Sajtóhiba, vagy a
 szerző tévesztése.
 3794 azont — hasonlóképpen.
 3805 Zenderő — Szendrő vára; Farsángba — 1494-ben a farsang február 11-re esett.
 3819 mély földig — mérföldig.

- 3837 Zabrági Osváld Pispec — Thuz Osvát. Vö. a 3293. sor jegyzetével!
- 3848 Kanizsai László — Kanizsai László horvát-szlavón bán.
- 3855 Brandeburgi Német Hertzeg sogora — II. Ulászló sógora János Cicero brandenburgi választófejedelem (1486—1499) volt.
- 3862 Lörintz Wr — Újlaki Lőrinc szerémi herceg, Corvin János híve.
- 3868 Fejér vár — Nándorfehérvár.
- 3874 Szent Demeter — Szávaszentdemeter.
- 3877 Podolig — Vö. a 3708. sor jegyzetével!
- 3885 Drágfi Birtalan — Drágffy Bertalan erdélyi vajda (1493—1498).
- 3888 Gútta — agyszélhűdés.
- 3922 Sultánnal — az egyiptomi szultánnal, Velence szövetségével.
- 3941 Báczà — Báccsa: Bácsra.
- 3945 meg bémtotta — helyesen: megbántotta (?) Bonfininál: „Constabat etiam eundem (= Laurentium) in Colociensem archiepiscopum arrogantem intemperantem fuisse...” Decas V. Liber IV. 113.
- 3946 Szerémi Pispec — Vö. a 2961. sor jegyzetével!
- 3948 Podol felé — Vö. a 3708. sor jegyzetével!
- 3953 kis Horuát Iános — Kishorváth János.
- 3962 Futakba — vár az Al-Dunánál.
- 3963 Pécz Pispektől — Ernuszt Zsigmondtól. Vö. a 3127. sor jegyzetével!
- 3964 Raholtzaban — Rahócában (Vas vármegye).
- 3965 Vaydát — Drágffy Bertalant. Vö. a 3885. sor jegyzetével!
- 4002 Kapos wyúarat — Kaposvárt.
- 4009 én szómmál — az én nevemben.
- 4034 Dombai Daud — Dombay Dávid kaposvári kapitány volt 1495-ben.
- 4059 Pécze — Péccsé: Pécsre.
- 4069 Auráni Prior — Beriszló Bertalan vránai perjel.
- 4072 Poki Petert — Poky Péter Corvin János híve volt. Később azonban merényletre készült pártfogója ellen. Emiatt a király felnégyeltette 1496-ban.
- 4089—4093 Vö. a 3587. és 3589. sor jegyzetével!
- 4113 Markos — Márkus, Márk; Markos vala nem Lukác — Régi szólás alkalmazása: „Márkus vagyok, nem pedig Lukács”, azaz ügyügyű ember vagyok, nem pedig bölcs tudós.
- 4117 lassu erkölczeyért — szelíd természetéért.
- 4127 Szelim — I. Szelim török szultán (1512—1520).
- 4137 fő Cardinál Thamás — Bakócz Tamás 1497-től esztergomi érsek. 1500-tól haláláig, 1521-ig bíboros is.
- 4147 Az paraszt had — Dózsa György parasztfelkelői.
- 4163 bennec fogtata — közülük fogságba vetett.
- 4170 Ferdinandnac — a későbbi I. Ferdinánd magyar királynak (1526—1564).
- 4175 Fia Laios — a későbbi II. Lajos magyar király (1516—1526).
- 4185 Ianos Vayda — Szapolyai János, a későbbi I. János magyar király (1526—1540).
- 4186 Tutoroc — gyámok.
- 4189 Bathori Istuánt — Báthori András fia, Temes vármegye főispánja. 1519-től nádorispán.
- 4197 Sulimán — I. Szulejmán török szultán (1520—1566).
- 4204 Kauaroc — kaurok, gyaurok.
- 4208 Báthori György — Báthori György somogyi főispán.
- 4209 Moldouában István, Radul Hauaselban — a két román fejedelemség, Moldva és Havasalföld vajdái István és Radul.
- 4211 Battyáni Ferentz — Battyhány Ferenc (1497—1566) Vas vármegye főispánja, horvát-szlavón bán.
- 4212 Prini Peter — Perényi Péter (1502—1548) koronaőr, temesi főispán.
- 4214 Tomori Pál—Tomori Pál (1475 körül — 1526) kalocsai érsek.
- 4222 Turzo Elec — Thurzó Elek (1490—1543) kincstartó.
- 4223 Broderith Istuán — Brodarics István (1470 körül—1539) kancellár. Ő írta meg a leghitelesebben a mohácsi csata történetét, amelyben maga is részt vett.
- 4224 Bor nem iszsza Ianos — Bornemissza János (†1527) budai várnagy.

- 4230 Szalon kémén — Szalánkémén.
 4240 szorgattya — sürgeti.
 4266 Szent György napyán — április 24-én.
 4267 Nagy Bodog aszszony napra — augusztus 15-re.
 4295 Peter varadgyán — Péterváradon.
 4299 Somlai Báthori Istuánt — Somlyai Báthori István (1477—1534) erdélyi alvajda.
 4301 Basi György — Bácsi György.
 4316 Pál Barát — Tomori Pál.
 4318 názadon — naszádon.
 4323 Anibál — Brodaricsnál Cyprius Hannibal.
 4332 Bátára — Tolna megyében.
 4337 Mohácsa — Mohácsa; Mohácsra.
 4349 el költ — helyesen: átkölt (?)
 4354 Frangepán Cristoph — Frangepán Kristóf (†1527).
 4384 száz ezeren — Brodaricsnál húszezer a magyar sereg létszáma! Lehetséges, hogy sajtóhiba, hiszen később Bogáti is ennyit ír. Vö. a 4403. és 4417. sor jegyzetével!
 4395 Frater Pál — Tomori Pál.
 4398 Prini Ferentz — Perényi Ferenc (1500—1526) váradi püspök 1523-tól. Művelt humanista.
 4401 Pápához — VII. Kelemen pápához (1523—1534).
 4403 szentellessen — szenteltessen.
 4411 Szereczén Ianos — Szerecseny János királyi kamarás.
 4412 Erdéli Simon — Erdődi Simon zágrábi püspök (1519—1543).
 4413 More Philep — Móré Fülöp pécsi püspök (1524—1526).
 4414 Atzél István — Acél István pozsonyi várnagy.
 4415 Beszprimi Piscekel — Szalaházy Tamás veszprémi püspökkel (1526—1537).
 4416 Királyné — Mária királyné.
 4424 Ha mi lenne — ha valami történne.
 4428 el emelhetné — eltávolíthatná.
 4429 Kallai Ianost — Kállay János szörényi bán 1522-től; Razgai Gaspárt — Ráskay Gáspár temesi főispán, főkamrás és tárnokmester. Ő írta a *Vitéz Francisco* című históriás éneket 1552-ben.
 4430 Török Balintal — Enyingi Török Bálint (†1562) korábban nándorfehérvári bán.
 4441 Egybe hányat — helyesen: egynehányat (?)
 4442 Szapollyai György — Szapolyai György szepesi gróf, Szapolyai János testvére, a mohácsi csatában Tomori mellett a másik fővezér.
 4444 Bánfi Ianos, Tali Ianos — Bánffy János horváth bán, Tahy János.
 4445 slic Istuánnal — Slyc Istvánnal.
 4446 Corlatkei Peter — Körlátkői Péter (Korláthkeőy Péter).
 4447 More László, Battyáual Philep pappal — Móré László, unokabátyja Móré Fülöp pécsi püspök (1524—1526).
 4448 Kalnai Ianos, Bakit Pal — Kállay János, Bakics Pál.
 4449 Társai Miklóssal — Tárcazy Miklóssal.
 4450 Greuetzki Lampert — Gnoynsky Lénárt Brodaricsnál; Mailát — Majláth István; Palotzi Antal — Pálóczy Antal Zempléni főispán.
 4451 Homonai Ferentz — Homonnai Drugeth Ferenc; Szeczi Tamással — Széchy Tamással.
 4452 Cibak Imreh — Czibak Imre.
 4453 Bositz, Kadicz — Bosics Radics!
 4456 Prini Peter, prini Gábor — Perényi Péter, Perényi Gábor.
 4497 Az Török brekasti Kauort kiáltà — Bre kaçtı gâvur = Na, megfutamodott a hitetlen! Vö. Az hegyekből ezt kezdék üvölni: fut, fut kavor. (RMKT III, 343.)
 4498 töb ez — helyesen: többet (?)
 4503—4506 — ezek a sorok kimaradtak az 1580-as kiadásból.
 4515 Valkan László — Szalkai László (1472—1526) esztergomi érsek 1524-től.
 4518 Paxi — Paksi.

4519 Czanádi Pispec, és Bosznai Pispec — Csáholi Ferenc csanádi és Palinai György boszniai püspök.

4522 Szécz Tamás — Széchy Tamás.

4523 Czerini Frangepán Mattyás — Brodaricsnál: Czethini Mátyás, Frangepán.

4525 Hampo Ferentz — más néven Ernuszt Ferenc.

4528 Tarnál Iános — Brodaricsnál: Tornaly János.

4531 Orlutzki György Kapitán — Orlovcsics György zenggi kapitány.

4533 Maylini Birtalan — Majtényi Bertalan.

4534 valdozánac — váltózának, fogságból kiváltották őket.

4541 Szent Iános nyak vágása napja — augusztus 29.

4554 Kamáront — Brodaricsnál Komáromot.

4556 Marotha — Maróttá, azaz a Gerecsében levő, mára elpusztult Pusztamarótra.

4562 egyig — egyig.

4564 Felesegec ... ot halának — Itt és ekkor zajlott Dobozy Istvánnak és feleségének Istvánffy által leírt tragikus története.

4570 Natolia — Anatólia.

4575 az ki ezt írta — Bogáti itt Brodaricsra utal, aki János király híve lett Mohács után.

4589 Cetriz — Ulrich von Czetritz, a király inasa.

4608 Czaszárhoz — Szulejmánhoz.

4616 bosszonla — (?)

4626 Barát Kincztarto — Martinuzzi Fráter György.

4627 kis Iános Király — II. János, azaz János Zsigmond (1540—1571).

4635 fogat — fogadott.

4639 Eger vára akkor útát meg állá — 1552-ben.

4644 ha — vajon.

4648 Ez után a sor után egy teljes strófa elveszett. Ez a versfökből következtethető ki (PROHIBENTE).

4649 Feyedelmünket — Báthory István erdélyi fejedelmet.

4652 Ez után a sor után két teljes strófa veszett el. Ez a versfők hiányából érzékelhető (FIANT).

4653 Ne hadgya el mindenestől földünket — Báthory István ekkor foglalta el a lengyel trónt Krakkóban, s ezért elhagyta Erdély földjét.

4657 Szaniszló sz(ent) Mihály más napján — május 7. Szent Szaniszló napja. Május 8. Szent Mihály megjelenésének napja.

MAJSSAI BENEDEK

8.

Nyomatott kiadása: [Ket Enec] Egyic, Az, Atya Istenről, És az Ő Szent Fiaról, à mü Wrunc Iesus Christusrol. — Masodik Az Adamnac el esetiről, És az ő fel építéséről. Ez notákra: Cyrus etc. Daudid Prophetanac etc. Batorsagot arról etc. Bodog az olyan ember etc. Colosvarot. Anno Domini 1570. — RMNY I, 290.

A nyomtatvány Heltai Gáspár műhelyében készült. Egyetlen csonka példányát Kanyaró Ferenc áztatta ki egy XVI. századi kötéstáblából. (MKsz 1897. 180; 1906. 299.) A három levélnyi töredék (A1—3) első levelének felső szegélye hiányzik, ehhez a múlt század végén ragasztották hozzá nyomtatott betűkkel a „Ket Enec” kiegészítést. Az első ének a címlevél hátlapján kezdődik, de — e levél felső szegélyének hiánya miatt — csonkán, és a 104. sorral az A3b lap felső harmadán végződik. Közvetlen utána a lap kétharmadát a „Masodic” ének címe és eleje tölti be, ennek azonban csak első három szakaszát őrizte meg a töredék. Szövege a 12. sort követően „Az” őrszóval megszakad.

A szakaszokat négy, egyrimű (aaaa) felező 12 szótagos sor alkotja. A nótaként ajánlott kezdősorok a következő dallamokhoz vezetnek: RMDT I, 23/II.; CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: Huszár Gál énekeskönyve (1560) és zenei jelentősége. Magyar Zene 1981. 198. (Vö. RMDT I, 188.); Magyar Zene 1981. 196. (Vö. RMDT I, 123.) Az utóbbira Majssai verse úgy énekelhető, hogy mind a négy dallamsor első hangját megkettőzzük, például az első sorban így:

A három dallamot lásd kötetünk végén a II—IV. sz. kottamellékletben!

A 8—9. sz. ének versfői egybeolvasva: ...BENEDICTVS MAISSAI IN CAPTI(D)VI-TA[TE]. A szerző tehát Majssai Benedek, és énekeit fogságban szerezte. Más adat nincs róla.

9.

Nyomatott kiadása: Az előbbi (8. számú) ének jegyzetében ismertettük azt a nyomtatványt, amelynek A3b lapján a Majssai Benedeknek tulajdonítható másik (9. számú) töredék olvasható. Címe: A Masodic Énec Az Adamnac esetiről, és annak fel építéséről. — E cím után (nótajelzések nélkül) közvetlenül az ének szövege következik, amelyből azonban a kötéstáblából kiáztatott levélen csak az 1—3. versszak és a 4. „Az” kezdő szava — mint őrszó — maradt fenn. — RMNY I, 290.

Ennek az éneknek szakaszait is egyrimű, felező 12 szótagú sorok alkotják, mint az előbbit, s a címlapon feltüntetett nótajelzések erre a szerzeményre is vonatkoznak.

Majssainak ez a „második” szerzeménye talán terjedelmesebb lehetett az elsőnél. Az ének címe szinte azt sugallja, mintha ezúttal egy hosszabb (néhány száz soros) epikus alkotásnak csupán bevezető része lenne ez a töredék.

Kéziratai:

T: Tatrosy György-ék. (1618) 46a—56b. *Historia Egy Argirus neü Kiralyfirol, es egy Tünder kiraly szüz Leanirol.* Nota, Olj buual banattal az Aeneas kiralj etc. E címen és nótajelzésem kívül az ének 1—436. sorát és a 437. sor első szavát (mint őrszót) tartalmazza. A szöveg többi része a kézirat csonkasága miatt hiányzik. — OSZK Oct. Hung 939. — STOLL 37.

Kiad. KANYARÓ FERENC, Ethn. 1914. 305—312.

S: Sárospataki töredék. (XVII. sz. 1. fele.) A história 158—196., 531—546. és 549—566. sorát tartalmazza két papírszeleten, melyet egy 1671-i nyomtatvány (RMK I, 1115.) kötetstáblájából áztattak ki. A 158—160., 194—196. és 532. sor szövege hiányos. — Sárospataki Ref. Nagykvár. — STOLL, Függelék 430. lap.

Kiad. HARSÁNYI ISTVÁN—GULYÁS JÓZSEF, Ethn. 1914. 300—302.

J: Széphistóriák kézirata. (1686) 10a—21b. *Historia egy Argilus nevu Kiraly Firvl es egy Tünder Szüz Leanyrul.* E címet és az 1—620. sort tartalmazza. Nótajelzése nincs. A szöveg leírását a másoló a lap közepén abbahagyta. A kézirat alsó felét víz érte, s ezért a 162., 175., 191—194., 217—218., 242—244., 339., 363—364., 439—440., 467—468., 525—528. és 595—596. sorok szövege alig vagy egyáltalán nem látszik. — A kézirat Jankovich Miklós tulajdonából került az OSZK-ba: Oct. Hung. 732. — STOLL 120.

Jankovich a históriának ezt a szövegét lemásoltatta ugyanabba a kötetbe, amelybe már a Csoma-kódexről is készítettett másolatot (OSZK Quart. Hung. 237.), ezért Dézsri azt hitte, hogy az *Argirus-história* az akkor még teljesebb Csoma-kódexből való. (MKsz 1916. 83.) Ez a feltevés a Széphistóriák kéziratainak előkerültével megdőlt. (Vö. STOLL 59.) KARDOS TIBOR a Jankovich-féle másolat első lapjának fényképét tévesen a Tatrosy György-ék. egyik lapjaként közli. (Az *Argirus-széphistória*. Bp. 1967. XXVIII. mell.)

Nyomtatott kiadásai:

CS: Könyvtáblából kiáztatott töredék, mely a 303—394., 437—527. és 574—664. sort tartalmazza, a 303. és 394. sort hiányosan. Nyomtatási helyét és idejét típusvizsgálat alapján állapították meg: Csepreg, 1631—1632 körül. (SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ, MKsz 1985. 224—233. A töredék hasonmásával.) OSZK. — RMK I, 599/c.

L: Könyvtáblából kiáztatott töredék, mely a 309—415., 428—456. és 465—628. sort tartalmazza, a 309—415., 428—456., 465—468., 491—504., 529—546. és 627—628. sorokat, minthogy a papír szűtte, igen hiányosan. Nyomtatási helyét és idejét típusvizsgálat alapján állapították meg: Lőcse 1628—1632 között. (RMNY II, 1480.) OSZK. — RMK I, 570/a.

L2: Könyvtáblából kiáztatott töredék, mely a 417—524. és 733—836. sort tartalmazza. (Lőcse, XVII. sz. 2. fele. Lásd FERENCZI SÁRI, MKsz 1907. 376—377.) OSZK. — RMK I, 1591/a.

L3: Könyvtáblából kiáztatott töredék, mely a 448—464., 491—509., 536—554., 580—600., 802—820., 846—864., 887—904. és 928—947. sort tartalmazza. (Lőcse XVII. sz. 2. fele. Lásd PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN, MKsz 1930. 144—145.) OSZK. — RMK I, 1591/b.

N: *Historia egy Árgirus nevü király-firól es egy tünder szüzleányról.* [Nürnberg, 1720-as évek, Martin Endter.] München, Bayerische Staatsbibliothek. 8° P. o. rel. 1260. Koll. 4. — BORSA

GEDEON fedezte fel (OSZK Évk. 1981. 381), fényképmásolatát is ő bocsátotta rendelkezésemre. Szívességét itt is hálásan köszönöm.

R: História egy Árgirus nevű király firől és egy tündér szüz leányról. [H. n. 1762 körül.] Ráday-könyvtár 0, 3121/1. — Egybe van kötve Apollonius históriájával, melynek impresszuma: „1762 Esler Márton által iratott. [!]” A két széphistória azonos betűtípussal van nyomva. Az Apollonius-história BORSA GEDEON megállapítása szerint ismeretlen hazai nyomdában, fiktív nyomdász-megjelöléssel készült. (OSZK Évk. 1981. 405–406.)

M: Könyvtáblából kiáztatott töredék a marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban. A 385–732. sort tartalmazza, csaknem mindegyiket csonkán. (A tábla a következő művet borította: Buxtorf, Johannes: *Lexicon Hebraicum et Chaldicum...* Basileae 1615.)

K: Historia egy Árgirus nevű király-firől, és egy tündér szüz leányról. [H. é. n.] Kolozsvár, Unitárius kollégium könyvtára. (Mikrofilm: MTAK 2567/II.)

B: Historia egy Argirus nevű király-firől, és egy tündér szüz leányról. Buda, 1749. Veronika Nottensteinné. OSZK 195.435/2. — Ua. Buda, 1763. Landerer. OSZK 188.887.

A számtalan többi kiadásnak nincs szövegkritikai értéke.

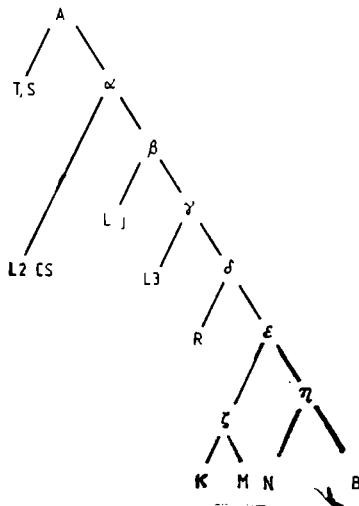
A XVII. századi csonka szövegforrások meglevő sorai tehát a következők:

T	S	CS	J	L	L2	L3
1			1			
	158					
	196					
		303		309		
		394		415		
436		437		428	417	
		527		456		448
	531	574		467	524	464
	566	664				491
			620	626		509
						535
						554
						580
						600
					733	
					836	802
						820
						846
						864
						888
						904
						928
						947

Az *Árgirus-história* kritikai szövegének helyreállítója két nehézséggel találkozik: 1. valamennyi fennmaradt XVII. századi szöveg (három kézirat és négy nyomtatvány) csonka. A 665—732., 837—845., 865—886., 905—927. és 948—972. sorok csak XVIII. századi nyomtatványok alapján adhatók ki. 2. Már a XVII. században elkezdődik, majd a XVIII—XIX. században egyre gyakoribbá válik a szókészlet és a rímelés modernizálása, illetőleg a szöveg átírása.

A rímelés megváltoztatása (részben már a XVII. században) úgy történt, hogy a nem rímelő sorokat rímelővé alakították, illetőleg a rímelést „tökéletesítették”, pl. oly módon, hogy az ún. szem-rímeket (ragok magas- és mélyhangú változatait) valódi rímekké alakították, a párosrímű szakaszokat négyes ríművé változtatták stb. Ha egy rímelő és egy nem rímelő változat közül kell választani, akkor igen nagy valószínűséggel az utóbbi a hitelesebb, a szerzői szöveghez közelebb álló.

A források összefüggése a következő stemmával ábrázolható:

A stemma megszerkesztése, illetőleg a szöveg helyreállítása az alábbi szempontok figyelembe vételével készült.

T töredékes szövege (1—436. sor) 37 helyen tér el az összes többi forrástól. T változatainak egy része hitelesebbnek látszik régiesebb, ritkább szóhasználat (28., 235., 292. sor), illetőleg rím-telensége (101., 221., 369. sor) miatt, néhol azonban feltehetőleg romlott szöveget tartalmaz. (79., 204., 388. sor.) A választás tehát T és α között alternatív.

S két töredékből áll. A 158—196. sort tartalmazó első töredék szövege egyezik a többi XVII. századi szöveggel. (E részben T-nek sincsenek saját eltérései.) S második töredéke az 531—566. sort tartalmazza (Itt T már nem áll rendelkezésünkre.) E részben öt olyan hely van, ahol S valamennyi többi forrástól eltér. (533., 542., 549., 550. és 554. sor.) Egy ezek közül nagyon valószínűen a szerzői szöveget adja: az 554. sorban az „arany szálú haja” szókapcsolat egyezik T 280. sorával. Ennek az alapján írtuk a stemmában az S betűt a T mellé, és követtük a többi sorban is S szövegét α-val szemben. T és S pontos összefüggése a kevés szöveganyag miatt nem állapítható meg.

A széphistória 437—530., 567—664., 733—836., 846—864., 887—904. és 928—947. sorai a többi XVII. századi forrás alapján adhatók ki. E források közül csak L3 helyezhető el a stemmán viszonylag biztosan. Szövege négy helyen, a 454., 491., 540. és 588. sorban a többi XVII. századi forrással szemben a XVIII. századi szövegekkel egyezik (különösen feltűnő a 491. sor eltérése), s ezért egy közös γ-t tételeztünk fel. A többi négy forrás (L, L2, CS és J) egymáshoz való viszonyát nem lehet pontosan megállapítani, mert csonkaságuk miatt kevés közös eltérést tartalmaznak. CS és L2 szövege látszik a legrégebbnek. CS-ben Árgirus anyjának a neve, mint T-ben és S-ben, Medana, a többi forrásban található Medena helyett. (L2-ben nem fordul elő ez a név.) CS két helyen, a 333. és a 342. sorban T-vel egyezik, L itt is hiányos. L2 és CS három helyen, a 442., 451. és 495. sorban egyezik az összes többi forrással szemben, nagy valószínűséggel a szerzői szöveget adva. Ahol CS az összes többi változattól eltér, a választás alternatív. Ezeken a helyeken — különösen a 627. sortól

kezdve, ahol CS az egyetlen XVII. századi forrás — a legtöbbször CS szövegét adtuk. L2 saját eltérései viszont inkább szövegromlásoknak látszanak: 474 ha tudná hol volna → ha tudhatna hol van 476 Néki megmondaná → Meg mondana neki 503 Hogyha ő → Hogy az ő. L szövegében mindössze egy saját, sajtóhibából származó változat található: 391 Ékes → Edes.

J szövege számos olyan eltérést tartalmaz, amely a többi forrásban nem fordul elő. Egyikük sem látszik hitelesebbnek a többi forrás megfelelő helyénél, mivel mindegyik a hanyag másolás következtében keletkezett. A másoló gyakran kihagyott egy-egy szót, sőt a teljes 540. sort; jellemző hibája a szócsere, sőt a versszakcsere (felcserélte a 42—43. és a 82—83. szakaszt); szótagszám iránt érzéken. (88 az szép termő fara szép szemével nez vala) Munkája jellemzésül a 92. szakaszt idézzük:

Sok sirast zokogast könöruletet tönnek
de semmit belöle ki nem vehetnek
mind egy dühöt ember kialt mindenek
nem leszen lakaia többö ö földenek

L és J egyetlen közös hibát tartalmaznak az 520. sorban.

Az elmondottak alapján helyeztük el a XVII. századi forrásokat a stemmán, de ily kevés eltérés esetén elég nagy a tévedés valószínűsége. (Pl. a 442. sor *fen kiálta* szókapcsolata könnyen változhatott több forrásban is egymástól függetlenül a banálisabb *felkiálta* szóra.)

A széphistória többi sorát csak XVIII. századi nyomtatványok alapján közölhetjük. E kiadások közül R szövege 18 esetben a XVII. századi töredékek szövegével egyezik a többi XVIII. századi kiadással szemben. (172., 181—182., 255., 267., 276., 345., 377., 470., 578., 612., 623., 648., 664., 795., 799., 896. és 898. sor.) Ez a XVIII. századi nyomtatvány áll tehát a legközelebb a XVII. századi forrásokhoz. A többi XVIII. századi nyomtatványtól való függetlenségét az is mutatja, hogy elég sok az olyan hely, ahol a XVII. századi forrásoktól és a szövegétől egyaránt eltér. (135., 268., 347., 389., 419., 431., 508., 510., 584., 596. és 664. sor.) R igen sok saját hibát tartalmaz ezen kívül is: átfogalmazott, rimesített, metszethibás sorokat, a sorok rendjének összezavarását stb. A 106—107. sor szövege pl. R-ben a következő:

Nagy ékes erköltsel fel-ruházva vala,
Szép ékes beszédü szép termetü vala.

Metszethibás pl. a 296. sor: Jaj szóval haját siratá keseregve; továbbá a 679. és a 971. sor is. A rimelés „javítását” az I, 173. szakasz szövegével mutatjuk be:

Monda: Meg-érdemlem érte haláloamat,
Hogy én el-nem hagytam érette álmodat,
Inas monda ismét: Halld-meg az én szómat,
Meg-mondom tenéked az én tanátsomat.

Ezzel az utolsó sor tartalmilag hibás lett, hiszen az elkövetkezőket nem az inas, hanem a leány mondja.

R saját változatait tehát nem lehet automatikusan hitelesnek tekinteni, és figyelembe kell venni a többi XVIII. századi kiadást is. Ezek közül K és M szövege áll a legközelebb (R után) a XVII. századi szövegekhez. Az alább felsorolt, N és B közös hibáit tartalmazó helyek bizonyítják ezt. K és M közös hibákat is tartalmaz. A legfeltűnőbb a 665—666., illetőleg a 698—699. sorban a *kisebbik* és *nagyobbik* szavak felcserélése. Közös az is bennük, hogy mindkettőből szakaszok maradtak ki: K-ből az erotikus 59—62. és 65—66. versszak, M-ből talán ugyanazok, mert a töredék a 90. számított versszakkal kezdődik, de ez valójában a 97. szakasz. Mindezek alapján feltételezhető egy közös előzményük, amelyet ξ-val jelöltünk. A két forrás szövegkiadási célra alig használható, K sok helyen teljesen át van írva. Árgirust pl. az I, 27. szakaszban így írja le:

Tekintetes Ifju az Árgerus és szép
Mint egy le-iratot falon lévő szép kép,
Termetében nintsen hiba, ékes és ép
Mellyért az országban néki hire-is szép.

M csonka: csak a 385—732. sorokat tartalmazó lapok vannak meg, de azok is többé-kevésbé hiányos, szúrágta állapotban. Ráadásul M szövegét 1956-ban másoltam le Marosvásárhelyen, s az ellenőrzésre nem volt alkalmam, ezért lehetséges, hogy általam elkövetett másolási hibák is kerültek bele.

A többi kiadás közül a két legkorábbi, N és B tartalmaz igen jellegzetes közös hibákat. Közös előzményük, η szövegébe sok értelemzavaró hiba került. Ezeket N híven reprodukálta, minthogy a nyomdász nem értett magyarul, B pedig „kijavította”. A javított szöveg eltér a XVII. századi források és az autentikusabb XVIII. századi kiadások (R, K és M) szövegétől. Gyakori η szövegében a szókihagyás; erre idézünk néhány példát. 162 Szép hat fejer hattýú az fára leszálla N Szép hat fejer Hattýú a' leszálla [sic!] B Szép hat fehér Hattýú ottonnak leszálla. 189 szép ez az leány N szép a' Leány B szép a' Leányzó. 240 ereszd el ruhámat N ereszd én ruhámat B ereszd én ruhámat. 469 Jó kedvvel az asszony N Jó kedvel aszszony B Jókedvével Aszszony. — A legszembeötlőbb a II, 18. szakasz, amelyik N-ben csonka:

Egy Atyától valók mind az hárman vagyunk,
az Atyántól matadt [!] örökségen vivunk,
Ez három jóságonsmi [!] meg nem alkhatunk.

A versszak hiányzó harmadik sorát B-ben negyedik sorként ezzel pótolták:

Ha igazat ítélsz szódra rá hajulunk.

Az összes többi kiadás ezt a sort tartalmazza a korábbi, hiteles *Egy ostor, paláston s egy bocs-koron vívunk* helyett, s ezért ennek az egyetlen helynek az alapján is eliminálható.

N egyébként tele van értelmetlen, a magyarul nem tudó szedő által elkövetett hibával. Idézzük pl. az I, 27. szakaszt:

Tekinteres If jú az Argirus vala,
Nagi ékes beszédü szép termetü vala,
Szép ékes erköltsel felrukázva vala,
kiért az Országban nékihire vala.

B is sok saját hibát tartalmaz: a rímelés „kijavítását”, szavak és kifejezések modernizálását stb. Példák: 243 apogátásokat → tapogátásokat 314 legörögnek → lecsurognak 379 Világánál fiát keserven → Világnál ő fiát keresvén 528 Liliom virágok bővelkednek → Liliom virágok nevelkednek stb. B két kiadását vettük figyelembe; úgy látszik, hogy az 1763-i kiadás valamivel kevesebb hibát tartalmaz, mint az 1749-i. E két kiadás hibái egymás segítségével kijavíthatók; az apparátusban B a két kiadás közös jele. E budai kiadást vették alapul a modern kiadások is, így az általam 1950-ben készített: Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. Bp. 1951. 422—441. Ezt a szöveget reprodukálta valamennyi népszerű kiadás; a legújabb, VARIAS BÉLÁÉ (Balassi Bálint és a 16. század költői. Bp. 1979. II, 970—1004) néhány önkényes változtatással.

K, M, N és B alapján ϵ rekonstruálható. R és ϵ változatai a 665—732., 837—845., 865—886., 905—927. és 948—972. sorokban alternatív lehetőségek, R nagyszámú saját hibája miatt azonban közömbös változatok esetében célszerűbb ϵ -t követni.

A széphistória szereplőinek különböző névalakjaira az apparátusban egyenként nem utalunk, hanem csak összefoglalóan soroljuk fel:

T L L2 L3 R N CS Argirus J Argilus M K B Árgirus

T J Acleton R N B Akléton M Ákléton

T S CS Medana J Medena R B Medéna K N Médéna

T Pillarenus (a 81 sorban Phillarenus) J L CS Philarenus R Philarénus K N Pilarénus B Pilárinus.

A szövegben mindenütt *Argirus*-t kellene írni, minthogy a korai, hitelesebb forrásokban a többi név is latinos alakban szerepel. Az *Árgirus* névalak azonban annyira meggyökeresedett a köztudatban, hogy jobbnak láttuk megmaradni mellette.

Az elmondottakból következik, hogy az *Árgirus-históriát* nem lehet úgy közölni, hogy kiválasztunk egy ún. alapszöveget, s azt a többi forrás segítségével javítjuk. Ezért A rekonstruált szö-

vegét adjuk mai helyesírással s köznyelvi hangállapotban. A lapalji változatapparátust egyszerűsítettük. Közöljük a szövegkritikailag értékes változatokat, de elhagytuk az egyes források saját hibáit; ezek közül fentebb jellemzésül amúgy is elég sokat felsoroltunk. Eltérések esetén a főszövegben közölt változatot is adjuk első helyen.

*

A nótajelzés arra az énekre utal, amelyet Huszti Péter *Aeneis*-ének 1017. sk. soraiból alakított egy ismeretlen szerző. Az éneket az 1580-ban másolt *Kolozsvári tódalétk*ban találta meg HORVÁTH IVÁN. (ItK 1983. 79.) Saját dallama nincs. Az *Árgirus-história* 1781-i, Piskolti István-féle átdolgozásának néhány versszakát énekelt formában Kodály Zoltán gyűjtötte 1914-ben a bukovinai Isten-segítsen. E dallam legkorábbi írásbeli alakja 1804-ből való. A zenetörténészek lehetségesnek tartják, hogy Gersei Árgirusát is erre a dallamra énekelték. (KODÁLY ZOLTÁN: Árgirus nótája. Ethn. 1920. 25—36; ItK 1955. 462—463; RMDT I, 235.) Valószínűbb azonban, hogy az a dallama, amelyiket kötötünk végén, II. számon közlünk.

Bogáti Fazakas Miklós 65. zsolnájának Péchi Simon 1615-i énekeskönyvében ez a nótajelzés: „Francisco notaiara vel sic: Az Tünder orzagrol leszen most beszede.”

A széphistória 1—14. szakaszának versfői a szerző nevét adják: ALBERTUS GERGEI. Minthogy a 9. és a 12. szakasz Gy-vel kezdődik, a név lehet Gyergyei is, de nem szükségképpen, mint ezt SZILÁGYI FERENC tévesen hiszi. (Csokonai művei nyomában. Bp. 1981. 32.) A „Gyakran nekünk kellene...” kezdetű ének GREGORIOS SZEGEDI versfőiben például mindhárom G betűt Gy-vel kezdődő szó adja ki. SZILÁGYI FERENC viszont joggal mutatott rá arra, hogy a Gyergyei névalak a székelyföldi Gyergyó helynév Gyergyó változatából levezethető. (I. m. 32.) SZABÓ T. ATTILA a Gyergyó helynév képzős származékaként számos *gyergyai* és *gyirgyai* mellett egy *Gyergyei*-t is idéz (SZT IV, 756—757). Bár Szilágyi szöföldrajzi érvei hibásnak látszanak (szakember felülvizsgálatát igénylik), mégsem zárható ki teljesen az Árgirus-história erdélyi, közelebbről székelyföldi származásának lehetősége. Ha a G-s névváltozat a hiteles, akkor a szerző a felvidéki, Szepes megyei Görgő községből származhatott. A Gersei (másként Görgei) családnév széltében elterjedt a Felvidéken, még Albert keresztnévűt is találtunk: egy Görgei Réz Albert a XVI. század végén Abaújtorna megyei falvakban szolgált mint református lelkész: 1597—1598-ban Felsőgagyon, 1598-ban Bereten. (ZOVÁNYI JENŐ, Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár 1929. 9. 11.) A névén kívül semmit sem tudunk róla, s azt sem, hogy vajon ő szerezte-e a históriát. (Kár, hogy Kardos Tibor nem ismerte ezt az adatot, mert bizonyára érdekes következtetéseket vont volna le abból a tényből, hogy a széphistóriában a réznek kitüntetett szerepe van.)

A széphistória keletkezési idejét nem ismerjük. Egy 1575-i levélben ezt olvashatjuk: „...úgyan vagyon dolgom, mint az tünder vitéznek, egy órán együtt, más órán másutt.” Lehet, hogy ez az utalás a széphistória emlékezetes jelenetére vonatkozik: Árgirus az ördögöktől elcsalt bocskor, palást és ostor segítségével egy szempillantás alatt „hallhatatlan messze” repül. Az adat tehát azt bizonyítaná, hogy a széphistória 1575 előtt keletkezett. De az is lehetséges, hogy az utalás (egy másikkal s Bogáti Fazakas fentebb idézett nótajelzésével együtt) nem az Árgirus-históriára, hanem egy vagy több másik tündérhistóriára vonatkozik. A história első szakasza ugyanis valószínűleg úgy értelmezendő, hogy Gersei saját, régebbi, tündérországról szóló műveire utal, melyeket „olasz krónikákból” fordított. (ItK 1983. 664—665.) Az Árgirus-széphistória eredetije egyébként ismeretlen.

20 Az *ékesítve* vala ismétlődése hibának látszik, javítására azonban semmiféle fogódzó nincs.

49 A XVIII. századi nyomtatványok *Ezt* szava vagy sajtóhibából, vagy az *Ert* (=ért, érett) meg nem értese és „javítása” útján keletkezett. Későbbi (általunk már számba sem vett) kiadások (valamint K) az *Ezt* szót tovább értelmesítették, és *Az*-ra változtatták. VOLF GYÖRGY egy ilyen kiadás alapján állapította meg tévesen a szerző nevét Gyergyai Albertben. (EPHk 1882. 135—140; ItK 1955. 461—463.)

63 ottan — azonnal, menten (a 64., 273., 508. és 874. sorban is).

69 megengedé — beleegyezett (ti. a Philareus által kért háromnapi gondolkodási időbe).

90 azontól — azonnal.

132 Az *egyig* szó T-ben így van írva: *egigh*, J-ben: *eggyik*.

133 A sor első *Mi* szavát többen tévesen kérdőszónak értelmezték. KANYARÓ pl. ezt a magyarázatot fűzi hozzá: „Mit, miért vagyon? Vagy: Mi haszon énnékem...” (Ethn. 1914. 307.) VARJAS a sort így közli: „Mi vagyon énnékem, fiam, arany almán?” (Balassi Bálint és a 16. század költői.

Bp. 1979. II, 975.) Ezzel szemben alighanem ugyanaz a nyomatékösítő szócska, mint a „minem” (=alighanem) szóban (lásd a história 248. sorát!) vagy a NYSZ eme példamondatában: „Mi én is ember vagyok...” (II, 811.) Jelentése tehát kb.: „hiszen”.

159 VARJAS az *ugyan* szó *u*-jára (később is) ékezetet tesz (i. m.), mintha az *úgy* régies alakjával állanánk szemben. Inkább az „ugyancsak, bizony” jelentésű, Gergeinél gyakran előforduló szó áll itt. (Lásd még a 271., 403., 484., 542., 686., 774. és 929. sort is!)

191 A *megír* (=lefest, lerajzol) archaikusabbnak tűnik; α szövege elkerüli a *meg nem* szavak ismétlődését.

198 N változata: igön is; lehet, hogy ebből a sajtóhibából keletkezett B *idön is* változata.

235 T szövege azért látszik hitelesebbnek α -énál, mert a *lág ruha* Gergei kedvelt sztereotípiája. (Lásd a 879. és 911. sorban is!)

254 kert — kerítés. SZILÁGYI FERENC egyik hibás érve amellett, hogy az Árgirus-história „székely” eredetű. (I. m. 31—32.) A régiségben ez a jelentés általánosan ismert, nemcsak az erdélyi nyelvjárásokban.

255 KANYARÓ a *mennünk* Tatrosy György-ék.-beli megfelelőjét *menjünk*-re írja át, s megjegyzi: „Igen székelyes mennünk helyett.” (Ethn. 1914. 309.) Ezzel szemben Tatrosy gyakori másolási hibájával állunk szemben: *nn* vagy *mm* betűpár leírásakor gyakran marad a tollában egy-két szár. Így a 26. sor *szemmel* vagy a 99. sor *semmit* szavában az *mm*-t négyszárú betűvel írja. A hibásan *memünk*-nek írt szó feltételezett *i*-je fölött ékezet sincs.

264 E sort valamennyi kiadó hibásnak vélte, s legtöbbször erre „javította”: *Nékem is nám kedves az gonosz szerelem*, mintha a „gonosz szerelem” a testi szerelmet jelentené. Meggondolandó viszont, hogy R kivételével mindegyik autentikus forrásban *nem kedvez* olvasható. A sor értelme kb. ez lehet: engem sem kímél a kegyetlen szerelem.

318 A „változó hely” meglehetősen homályos értelmű kifejezés. „Eddig sem hazai, sem erdélyi, sem nyelvi, sem folklór forrásra nem sikerült bukkanni, amely ezt a kifejezést tartalmazná.” (NAGY PÉTER: Az Árgirus-kérdéshez. Bp. 1984. 37.)

340 Lehet, hogy a sztereotíp szókapcsolat („szörnyű halál”) utólag került a szövegbe, de valószínűbb, hogy T ezúttal szimplifikálta a szöveget, mint alább a 364. sorban is.

355—356 Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárból olvasom: „Attam az Czyganyoknak hogy fogowal fogdostak Lo farkon hordoztak es Negye wagttak... f 8 d 0” (IV, 185. — 1591-i adat.)

364 T bizonyára szimplifikált, mert a *rút halál* Gergei kedvelt szókapcsolata. (Lásd a 608. sorban is!)

369—370 T szövege azért látszik jobbnak a 369. sorban, mert a) rímtelen, b) különben megismétlődnek az „én úgy tartottalak” szókapcsolat a 371. sorban. A rontott sor után a 370. sort nyelvtanilag helyesebb volt „hogy”-gyal kezdeni; ezt a „javító” rontást Cs és J egymástól függetlenül is elkövethette. L, K és N „Még” változata lehet esetleg eredeti is, ebben az esetben T „Az” változata a hibás.

390 Senki sem tudta megállni, hogy rá ne tekintsen.

442 fenn kiálta — hangosan, dicsekedve kiálta.

464 L2-ben *jar*, R-ben *jár* olvasható; alighanem régies, *j* nélküli felszólító alak.

491 A *megbeszélé* megismétlődése hibának látszik, de mindegyik autentikus forrásban így van.

557 A *testszinű* szó helyén N és L *tetszinű*-t tartalmaz.

612 bujdosik — itt: ide-oda járkál.

629—630 *e* nyilvánvalóan rontott, ezt az *ez országból oda* ismétlődése mutatja. (Varjas ezt úgy próbálta javítani, hogy a 630. sorban az illető szavak helyébe ezt írta: „szárnyain annyira”). R és Cs között kell tehát választani. Az „oda” szó Cs-ben is ismétlődik, ezenfelül R több információt tartalmaz, ezért az utóbbit választottuk.

666 R szövege az analóg 699. sorhoz közelebb áll.

675 A „szokott orvossággal” azért látszik jobbnak, mint a „serkentő kenővel”, mert a históriában a kifejezések szó szerint ismétlődnek, s az 587. sorban is „szokott orvossággal” olvasható.

715 R szövege elkerüli a *voltál* ismétlődését.

721 A csak ξ -ban olvasható, a históriában máshol is (pl. a 379. sorban) előforduló, ritka (a NYSZ által nem adatolt) *keserven* szót R és η különbözőképpen „értelmesítette”, s ezzel elrontotta.

834 Ebben a szokatlan szerkezetben én az accusativus cum infinitivo nyomát látom, eszerint

a széphistória eredetijét latin (prózai?) szövegben kellene keresni, mint pl. VARJAS is gondolta. (Heli-
kon 1970. 270.)

875 tagját — testét. (Vö. a 650. sorral!)

893 *A csattogó szerszámok* talán valamilyen ütőhangszerek. (NAGY PÉTER i. m. 40.)

896 csikorgók = szélkakasok.

900 Belona — itt nem a had istene, hanem Ma-Bellona kisázsiai istennő. (KARDOS TIBOR:
Az Árgirus-széphistória. Bp. 1967. 200.)

942—943 *A nagy messze* ismétlődése hibának látszik, de javítására nincs fogódzó. VARJAS a
943. sor *nagy messze* szavai helyébe az „ennyire” szót írta. (I. m. 1003.)

EURIALUS ÉS LUCRETIA HISTÓRIÁJA

11.

Nyomtatott kiadásai:

D: Igen Szep Historia Sigmond Cyaszarnak Ideieben löt Dolog, Az nemes ket szemelyről, Euryalusrol es Lucrecyarol, es azoknac egy mashoz valo Szerelmekről, s' Lucrecyanak halalarol, Euryalushoz valo szerelmenek myatta mynt löt halala? Banat keserüsegh Notaijara. [Debrecen, 1587 körül, Hoffhalter.] A kiadvány utolsó levelének nincs ívjelzése [H1a], az ezen végződő ének-szövege után: „Finis”. — RMNY I, 594.

D2: Igen Szep Historia Sigmond Czaszarnak ideieben löt Dolog, Az nemes ket szemelyről, Eurialusrol es Lucrecyarol, es azoknak egi mashoz valo Szerelmekről, s' Lucrecyanak halalarol, Euryalushoz valo szerelmenek myatta mynt löt halala? [Debrecen, 1589 körül, Hoffhalter.] Külön címlapja nem volt, nótajelzése nincs, az ének szövege Prima Pars jelzéssel közvetlenül a cím után kezdődik. Valójában a D szövegének néhány jelentéktelenebb eltéréssel újrasedett kiadása. — RMNY I, 625.

K: Eurialusnac és Lucretianac Szép Historiaia, Melyben Meg Iratatic egymáshoz valo nagy szerelmec, mely szerelemből végre Lucretianac köuetközéc szörnyü halála. Ad Notam. Idöd szép viragat, termeted szépséget szüuem miért hiruaszod. Nyomtatott Colosvarat az ò Várban. 1592. Esztendőben. [Heltai.] — RMNY I, 693.

S: Könyvtárlából kiáztatott töredékek, melyek a história 272—297., 353—383., 502—526., 589—792., 796—928., 991—1021., 1084—1114., 1238—1269. és 1323—1353. sorát tartalmazzák. Szövegük helyenként erősen sérült. Tipusvizsgálatok alapján állapították meg, hogy Johannes Manlius betűivel, alighanem Siczen 1592-ben nyomtatott kiadványból valók. A töredékek Manlius műhelyben készített két kötés táblájából kerültek elő, részben az OSZK-ban (RMK I, 259a), részben a soproni városi levéltárban. — RMNY I, 704. és OSZK Évk. 1972. 188—190.

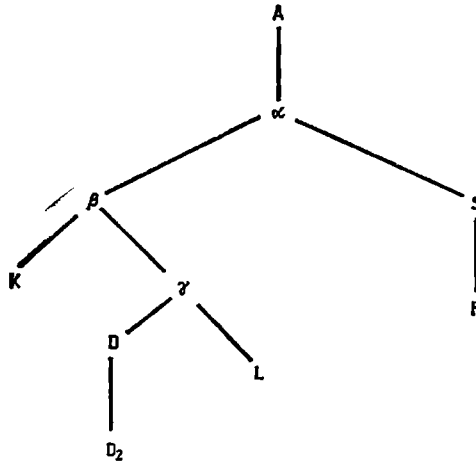
L: Historia Edgy Evrialvs Nevü Iffiuról, És Edgy Lucretia Nevü Aszszonyrol, Azoknak egymáshoz-való szerelmeknek indulattyáról, örömökről és szerentséjeikről, végre Lucretianak szerelme miatt való haláláról. [Lőcse, XVII. század.] Nótajelzése nincs. Külön címlapja nem volt. — RMK I, 1592.

Kézirata: F: Fanchali Jóh-kódex. 212—297. Igen Sziep Historia Sigmond Chaszarnac ideiben leöth dologh Az nömes kiet zemelreöl Eurialusreöl es Lucretiarul, es azocnac egimashoz walo zerelemkreöl, Lucretianac halalarol Eurialushoz valo zerelemmec [!] miattha minth leöth halala. — Nótajelzése nincs. Az ének végén: „Finis Adest operis mercedem Rede [!] Laboris finijt J. J. DF die 12 xbris Anno 1604 Estue szombaton 9 ora kort szintein.” — STOLL 4.

Versformája 3×19 (6, 6, 7) szótagú, egyrímű (aaa) strófa, a Balassi-versszak egyik előzménye. Dallama ismeretlen. Mivel sok versformarokona van, az énekkel kapcsolatban számos többé-kevésbé valószínű dallamkombináció felvethető, elsősorban az RMDT I. és az MNT alapján. A D és K nótajelzésében megadott kezdősorok olyan énekekre utalnak, amelyek eddig egyébként ismeretlenek.

A mű szerzőjének, a Pataki Névtelennek kilétéről nem állnak rendelkezésünkre adatok. Újabban KOMLOVSZKI TIBOR nagy meggyőző erővel Balassi Bálintnak kívánta tulajdonítani a művet (Balassi, Kerecsényi Judit és az Eurialus és Lucretia. ItK 1969. 391—406.) HORVÁTH IVÁN valószínűbbnek tartja az ifjú Balassi költőbarátjának, Dobó Jakabnak szerzőségét. (Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben. Bp. 1982. 262—274.) Egyik nézet sem előzmény nélküli. (Vö. A magyar irodalomtörténet bibliográfiája, I. Szerk. STOLL BÉLA, VARGA IMRE, V. KOVÁCS SÁNDOR. Bp. 1972. 262.)

Az ún. „közös hibák módszerét” alkalmazva a forrásokra, a következő szövegleszarmazási fa adódott:

Az ősmásolat (α) megvoltára néhány olyan hiba alapján következtethetünk, amelyek minden forrásunkban előfordulnak. Mivel D és K szövege számtalan közös hibát tartalmaz, bizonyosra vehető a közös ő, a β szöveg megvoltá is. Ugyanígy alapon tételezhetjük fel az elveszett γ forrást is D és L közös hibái nyomán. A Fanchali Jób-kódex vizsgálata közben KLANICZAY TIBOR már megállapította (FJK 19), hogy az F kézirat az S nyomtatványról készült másolat, arra pedig, hogy a D2 a D szöveg — néhány sajtóhibányi eltéréssel — változatlan lenyomata, már SZILÁDY ÁRON felfigyelt 1879-es Balassi-kiadásában.

Mivel a leszarmazási fa lényegében kétágú, esetenként kell eldönteni, hogy β és S (illetőleg ennek hiányában F) közül melyik a valószínű szerzői szöveg. A döntésekhez mindenekelőtt a mű latin eredetijével való egybevetése szükséges. Ehhez a magyar IOSEPHUS I. DÉVAY kritikai kiadását használtuk fel: Aeneae Sylvi Piccolomini De dvobvs amantibvs historia. Budapestini MCMIII. Végig e mű lapszámaira hivatkozunk. A latin novella idézése sohasem öncélú: mindig a szövegkritikai döntést szolgálja. A magyar fordítás poétikáját vizsgáló kutatónak a — csak szövegkritikai érdekű — szemelvények nem segítenek. A széphistória 2., 3., 4. és 5. része előtt álló latin nyelvű disztichonok bizonyára abban a novellakiadásban szerepeltek, amelyet a Pataki Névtelen munkájához használt. Ezt a kiadást — és így a disztichonokat (egy kivétellel) — nem sikerült azonosítani. DÉVAYnak a kiadását kísérő tanulmánya bebizonyítja, hogy Aeneas Sylvius novellája műfajilag közelebbről cento, s így rendkívül gazdag irodalmi reminiscenciákban. A Pataki Névtelen lényegében valamennyi irodalmi utalása Aeneas Sylvius közvetítésével került szövegébe. Azonosításukhoz továbbra is DÉVAY tanulmányát, jegyzeteit és táblázatait kell használni.

A latin eredeti szövegét csak ott idézzük, ahol a két ág szövege eltér egymástól. Ha ezeket az idézeteket „nem igazít el”, „nem dönti el” szavak követik, az azt jelenti, hogy a szóba jöhető két magyar szövegváltozat mindegyike egyformán igazolható a latin alapján.

Ilyenkor új kritériumok után kell néznünk, hogy eldönthessük, melyik változat kerüljön a főszövegbe. A választás egyik lehetséges szempontja a rím. Ha a döntés meghozatalakor ezt is figyelembe vettük, a „rím” szót tüntetjük fel a jegyzetben. Két változat közül azt kell előnyben részesítenünk, amelyik a valószínűtlenebb, vagyis a rontás gyakoribb, közönségesebb, valószínűbb alakot eredményez, mint az eredeti volt. Ilyen esetekben a jegyzetek röviden csak a „lectio difficilior” elvére hivatkoznak.

Van, hogy a másoló vagy szedő figyelmetlenségében megismétli az éppen rögzített szöveg egy részletét. Erre a gyakori hibára a jegyzetek az „ismétlődés”, „ismétlés” szóval figyelmeztetnek.

Az „egyeztetés”, „nyelvtani egyeztetés”, „igeidő” stb. szavak nyilvánvalóan arra hívják fel a figyelmet, hogy az egyik változat grammatikailag kevésbé ép, mint a másik.

Ha mármost minősítjük a két ág eltérő helyeit, akkor azt az eredményt kapjuk, hogy a mintegy

830 eltérő hely közül kb. 430 esetben a jobb oldali ág (SF) őrizte meg a szerzői szöveget, 200 esetben a bal oldali ág, 200 esetben pedig nem dönthető el a kérdés. Logikus, hogy az utóbbi 200 esetben is nagyobb a valószínűsége annak, hogy az SF ág szövegét kell adni; egyáltalán: a jobb oldali ág szövegét kell közölni mindig, hacsak érvek nem szólnak β mellett. A jobb oldali ág valamelyik forrásának betűhív közlése azonban nem lenne célszerű. S mindössze 480 sort, tehát az egész műnek kevesebb mint egyharmadát tartalmazza, olykor azt is hiányosan, szúrágta állapotban. Másolatának, a Fanchali Jób-kódex szövegének betűhív közlésével nem segítenénk elő a mű megértését, sőt. A kódex némely helyesírási sajátága kifejezetten félrevezető. A másoló szövegeken gyakran felcserél egy-egy zöngés mássalhangzót annak zöngétlen párjával vagy fordítva (inkap, változtassagh). Különösen gyakori a $t \sim d$ csere: 238 engedet (ami nem *engedett*, hanem *engeded*), 405 chudaltatot (= *csudáltatod*, nem pedig *csudáltatott*), 497 gondot (nem a *gond* tárgyesete, hanem *gondod*) stb. A kézirat másolója, Jób János, gyakran megkettőz egy-egy mássalhangzót intervokális helyzetben. Ez különösen az igeidők meghatározásánál zavaró: *latta* pl. nem *látta*, hanem *látá*. További zavarokat okoz a másoló *i*-zése: 753 keresik, lelük = keresék, lelék; 764 ölelgetj = ölelgeté stb. A legtermészetesebb megoldásnak az látszott, hogy A rekonstruált szövegét adjuk mai helyesírással és körülbelül köznyelvi hangállapotban, miként azt a jelen kötetben az Árgirus-história és a Telamon-história szövegével tettük. A változatapparatust itt is egyszerűsítettük. A stemma alapján ha SF egyezik a bal oldali ág valamelyik elágazásával, K-val vagy γ -val, akkor automatikusan az a szerzői szöveg. Ez esetben a másik elágazás változatát nem közöljük. Elhagytuk D és L saját változatainak közlését is, ezek mind rontások vagy átírások. K és γ szövegváltozatát csak akkor közöljük, ha azok egymástól is, SF-től is eltérnek, mert ebben az esetben elvileg a három szövegváltozat közül bármelyik lehet a szerzői szöveg. A legtöbbször ilyenkor is SF bizonyult jobbnak; néhány esetben (2., 168., 181., 1045. és 1484. sor) K szövegét, két esetben (766. és 1293. sor) γ szövegét adjuk. Különleges eset az is, amikor a valamennyi forrásban, tehát feltehetőleg az ősmásolatban (a) hibás szöveget sikerült javítanunk. (6., 48., 234., 751., 880. és 1332. sor.) Előfordul, hogy a másolók vagy szedők egymástól függetlenül rontottak ugyanarra. Ilyenkor horizontális irányú variánsok keletkeznek: KD — SFL-lel szemben, illetőleg (ritkábban) KL — SFD-vel szemben. Ezekben az esetekben is általában az SF-et tartalmazó változat bizonyult jobbnak. Hasznosnak véltük, hogy az eltérő helyeknél a főszöveggé vált közölt változatot is lenyomtatassuk a lap alján. Ez az első helyen áll, utána következik — a jelzett korlátozásokkal — a többi változat.

Mint láttuk, Fanchali Jób János közvetlenül a Siczen megjelent nyomtatványból másolta a kiadásunk fő forrásául szolgáló szöveget. A két szöveg összehasonlítása lehetőséget ad arra, hogy a másoló típusát meghatározhassuk. KLANICZAY lehetségesnek tartja, hogy Jób János maga is kísérletezett versírással (FJK 17, 31). Csakugyan elképzelhető, hogy a história végén levő két többletversszak, ez a nem nagyon sikerült moralizálás tőle való. Ezért e két szakaszt nem is vettük be a főszövegbe. Egyébként azonban szerencsére nem tartozik a költőkre jellemző kreatív másolók sorába. Az előtte levő szöveget híven igyekszik visszaadni. Ezt néhány szép közös hiba tanúsítja: 750 S iarnak (sh. *iaranak* helyett) F jarnak, pedig a sor így egy szótaggal rövidebb; 814 vadanak (sh. *vadaknak* helyett) F vadanak. Valódi vagy vélt sajtóhibát kijavít, néha úgy, hogy a tágabb szövegkörnyezetet nincs tekintettel: 738 S ez tellen (Sh. *ellen* helyett) F eztelen; 372 S együld veled együtt F edgiut veled edgiut. Jób János saját hibái: betű- és szókihagyás (358 S rettentnec F retetnek; 362 S giapiat az ő ven F giapiat ő ven); egy alkalommal (513. sor) sorkihagyás; viszont: szóismétlés, szótag- és szóbetoldás: 756 S Jöuel ki F Jüuilkj kj; 375 S szeretnek F szeretetnek; 378 S sokkal nağob F sokkal inkap nagıob stb. A szótagszám az imént felsorolt esetekben elromlott. Jellemző másolási hibája a szavak sorrendjének felcserélése: 294 S hidgyed hogy gyüölők enis Lucretia F Hidgyed Lucretia hogy enis gölők; 846 S nem mondom szebnek annal F zebnek nem mondom anał. Egy; az S-ből hiányzó helyen a rím mutatja, hogy F elrontotta a szórendet: 1121 β ki igazán jutott volna: ezekben F kj ezekben igazán iutot volna. (Rím��avak: nemesséğben, mindeneğben.) Antik nevek ritkán szerepelnek nála helyesen. Vagy átveszi a hibás alakot: 429 γ Delphıbeus F Delphıbus (Deıphobus helyett); γ F Pentesılaus (Protesılaus helyett); vagy ő maga rontja el a többi forrásban helyesen szereplő nevet: β Sapphonac F Sophonnac. Tudatos átköltés alig fordul elő másolatában. A már említett két betoldott szakaszon kívül talán csak a 122. sor más forrásban nem szereplő változata származik tőle. Mindent egybevéve: Jób János egy nem túlságosan művelt, szótagszám, ritmus iránt kissé érzéketlen, de szorgalmas és pontosságra törekvő másolója Eurıalus és Lucretia históriájának.

A β ezzel ellentétes szövegħagymányozó. A szöveget sok helyen tudatosan átírja. A 762., 1275.

és 1347. sorban pl. az erotikát igyekezett enyhíteni, másutt a kifejezés szokatlan, talán számára nem logikus voltán ütközött meg: 1214 Az megnémult testet → Az elájult testet. Szótagszámbra, met-szetre jobban ügyel, mint F, érdekes, rímre kevésbé.

β szövegén K L és D további módosításokat tesz. Ezek a módosítások a szövegkritika szempontjából már érdektelenek, mindössze két dolgot érdemes megjegyezni. A latin tulajdonnevek mindenütt gyakori torzítása sokszor csak az ósmásolat hibájával magyarázható. Ezeket K utólag kijavította. A főszövegben ezeken a helyeken K — noha utólagos — névalakjait adjuk, mert a latin eredeti alapján igazolhatók. γ változtatásai közül megemlítjük, hogy sok helyütt magyar vonatkozásúvá teszi a történetet; 55, 137: Eurialus „Pannoniából vala”.

F és β szövegahagyományozási jellegzetességeinek vizsgálata hozzásegíthet ahhoz, hogy néhány esetben a Pataki Névtelen fogalmazási módját („usus scribendi”) megközelítően megállapíthassuk.

Megvizsgálva a metszethibás sorokat azt tapasztaljuk, hogy két esetben (441. és 913. sor) már az ósmásolatban metszethibás a sor. A 2. sorban a viszonyok áttekinthetetlenek. További 9 esetben következetesen F a metszethibás, β pedig nem az. Egyéb kritériumok miatt a 633., 1163. és 1407. sorban F, az 552. és 1235. sorban β szövegét adjuk, a többi négy esetben (917., 932., 1146. és 1247. sor) csak szórendi különbségeket tapasztalunk. Láttuk, hogy Jób János hajlamos ennek a hibának az elkövetésére, a ritmus iránt is érzéketlen, ezért ezeken a helyeken β szövegét adjuk. Egyébként nincs teljesen kizárva, hogy a Pataki Névtelen leírt metszethibás sorokat; a Lucretia nótájára szerzett énekeiben Balassi sem tartja be mindig a metszetet. A szórendi variánsok esetében egyébként is (tehát nemcsak a metszethibás soroknál), hacsak más okok nem szólnak F mellett (pl. a rím az 1332. sorban vagy a latin eredeti a 68. és az 1338. sorban), β szövegét adjuk. (43., 46., 62., 84., 121., 126. stb. sorok.)

A 800. és az 1299. sorban valamennyi forrásban kettős igekötő fordul elő, feltehető, hogy a Pataki Névtelen írta így. A többi esetben SF-ben ezek banalizálódtak, β pedig megőrizte az eredeti alakot. (383., 751., 789., 937. és 1449. sor.) Ugyanez lehet a helyzet a középfok -b jele előtti ejtés-könnyítő magánhangzó megléte vagy hiánya esetében. A szótárak, különösen az előbeszédet tükröző SZT tanúsága szerint a *hamarb* és az *erősb* sokkal ritkább, talán irodalmibb volí, mint a mindennapos *hamarabb* és *erősebb*. Jób János itt is banalizált. Ennek megfelelően adjuk a 419. és 1371., illetőleg a 387. és 980. sorok szövegét.

Éppen ellentétes a helyzet akkor, ha választanunk kell határozói igeneves szerkezetet, illetőleg mellérendelő összetétel között. SF legtöbbször az előbbi, β az utóbbi változatot tartalmazza, pl. 679 F Közelebb járulván... köszöne, β Közelebb járula, ...köszöne; 1236 F Látván szeretőjét monda β Látá szeretőjét monda. A latin általában SF változatát támasztja alá (679 *accedens propius... inquit*; 1236 *amantemque videns ... inquit*), ezért valószínűnek tarthatjuk, hogy β -ban ezeket a szerkezeteket tudatosan változtatták meg.

1 Szabó Géza hívta fel a figyelmünket arra, hogy az 1. sor Bogáti 42. szoltárának és Apollonius széphistóriájának nótajelzéseként szerepel. A Bogáti-zsoltár Jancsó-kódexbeli másolatában így: Sok urak, királyok, bölcsek és vit(ézek) szer(elem) miatt vesz(tek); a Péchi Simon-énekeskönyvben és Mátéfi János kódexében így: Sok urak, vitézek, bölcsek... Apollonius széphistóriájának 1722-i kiadásában: Nota: Soc erős vitézek, bölcsek etc. (Apollonius históriája. Kiadta BÉRECZ SÁNDOR. Bp. 1912. 39.) Hogy a *férfiak* helyett *vitézek* állhatott az eredetiben, arra egy közvetett bizonyítékunk is van. RITOÓKNÉ SZALAY ÁGNES vette észre (ItK 1976. 684), hogy Balassi 46. énekének kezdete (Bezzeg nagy bolondság...) mintegy célzás a széphistóriára, ahol kétszer is előfordul ez a szókapcsolat. (811. és 826. sor.) Lehet, hogy Balassi énekének 2. szakaszában is az Eurialus-história emléke él:

Császárok, királyok vannak hatalmában,
Bölcsek, jó vitézek járnak udvarában.

Az *urak*-at azért nem vettük át a főszövegbe, mert Bogáti nótautalásai nem mindig pontosak.

2 γ és F részleges egyezése ellenére talán horizontális irányú variáns.

6 Az ósmásolat nyilvánvaló hibáját talán *Ilion*-ra vagy *Ilium*-ra javíthatnánk.

11 β tárgyilag hibás, vö. 1. Kir. 3, 1.: „Sógorságot szerze azután Salamon a Faraóval... és elvevé a Faraó leányát...”

26 quot honores impensi fuerint (DÉVAY-kiad. 4).

27 A latin nem dönti el (paratum fuit), a szótagszám miatt választottuk β -t.

42 F és L is egy D-szerű alakra megy vissza. Az ősmásolat hibáját K szerkesztője (talán a latin novella egy példánya alapján?) kijavította (in familia Camillorum, 5).

44 Comae... auro gemmisque incluserat. (5.)

46 Supercilia in arcum tensa... (5.)

48 A szótagszám javítása azon alapszik, hogy a NYSZ szerint a *szín* szónak 'szinű' jelentése is volt.

50 szerelmes — kedvelt, becses; a sor 2. felének jelentése tehát: az ifjak jobban kedvelik Lucretia nyájasságát, mint sok más nőét. A latinban nincs a sornak megfelelője.

51 Non timida, non audax, sed, temperatum verecundiae metu, virilem animum in femineo corde gerebat. (5.) Mint látható, a Pataki Névtelen alaposan lerövidítette és átfogalmazta a latin mondatot, mégis a *gerebat*-nak F jobban megfelel.

52 A latin nem igazít el. Azonos szerkezetű Felvinczi György *Az tisztességes és nemes kalmárok-nak dicstreti* 177. sora: Arany s ezüst fonal a szép skófummal keszkenőt ékesítik. (RMKT XVII/13, 92.)

54 Nyelvtani egyeztetés.

58 Ha β adja a szerzői szöveget, akkor a vessző az *erkölcsű* utánra teendő, a hiányzó alany azonban kisé szókatlan lenne.

59 A latinban szó van lovakról is, aranyról is. A sorrend inkább β hitelét növeli.

60 Nec erat potens Euryalus sui, ut Lucretiam vidit. (6.)

64—66 A sorok végén F-ben következetesen múlt idő van, s ez jobban megfelel a latinnak: Hi nusquam se prius *viderant*, nec fama *cognoverant*. Hic Franco, haec Etrusca fuit; nec linguae commercium *intercessit* sed oculis tantum res acta est cum alter alteri placuisset.

68 ...iam se maritatum obliuiscitur. Virum odit... (6.) Tehát a sorrend F-nek kedvez.

72 *tekintése* — a *lectio difficilior* meg a 66. sor alapján F talán hitelesebb.

73 Azért választottuk β *magadban* változatát, mert az *elme* a szakasz 3. sorában is előfordul.

75 Nova me vis invitam trahit. (6.)

78 Quid thalamos alieni concipis orbi? (7.)

83 Certe pectora mea movit. (7.)

87 Az eredeti valamelyest inkább F változatát támogatja: qui, dum abusus me fuerit, abeat...

94 K és L a forrásul szolgált — bizonyára ékezetlen — szöveget hibásan ékezte. A latin egyértelműen eligazít: Ergo ego et matrem et virum et patriam relinquam? (7.)

98 Patria illic est, ubi delectat vivere. (7.)

99 At famam prodam! (7.) A *hit* jelentése itt: becsület (TESZ, ÉrtSZ). A Pataki Névtelen a *fama* (= hírnév, becsület) szót mindig *hit*-tel fordítja; ezt SF mindig, néha K is, megőrizte, viszont β , olykor K is, *hir*-re banalizálta. Lásd még a 101., 179., 381. és 782. sorokat.

101 Nihil audet, qui famae nimis studet. (7.) Lásd az előző jegyzetet!

104 A *Colchis* helynevet (nem is sziget), valamennyi forrás torzítva adja. β *el* igeikötője ismétlés.

106—107 E két sornak a latinban mindössze ennyi felel meg: Sic Lucretia (7). Tehát a latin nem igazít el a változatok között.

111 Nem igazít el: Nec palatium Euryalus petere potuit, quin illam ex altis se ostentantem fenestris, haberet in oculis. (8.)

114 A latinban sincs a császár megnevezve: ...quae res Caesarem fecit amoris conscium. ...*animadvertit* mutari feminam... (8.)

115 A latin más, de többes számú: Ita est sane, ut sapientibus videtur... (9.)

118 A *szüntelen* β -ban ismétlődik.

121—122 Quae licet, dum sola fuit, claudere viam destinasset amor. (8.) Egyike ama ritka helyeknek, ahol Jób János átírta a szöveget. Ilyenkor K és γ között a választás alternatív.

123 A latinban *flamma* és *flammescit* áll (8—9).

125 Nam, qui tacitus ardet, magis uritur. (9.)

128 A latinban *amans* áll az *asszony*, ill. *Lucretia* helyén (9).

129 Caesar ... Lucretiae domum praeteribat. (9.)

135 Nem igazít el: Sed, nostine tu aliquos? (9.)

137 Pannóniától eltekintve F és γ egyezik, tehát a szerzői szöveget, legalábbis az ősmásolat szövegét automatikusan megkapjuk.

143 Haecce me flagitia facere, aut *cogitare*, hera, decet? (9.)

146 Nem igazít el: Non aegre amorem pellit, qui primus obstat insultibus. (9—10.)

148 Csak a sor első két tagjának van a latinban megfelelője: Nullus diu latere potest amor.

(10.)

151 *Sosia* a latinban vocativus.

156 Mille circa te oculi sunt. (10.)

159 canes et postes et *mormora* te accusabunt. (10.)

160 Atque, ut celes omnia, qui *videt* omnia, celare non potes Deum. (10.)

161 Negata est magnis sceleribus fides. (10.) Csak kb. felel meg a magyarnak. A *megszűnni* igének a régiségben még szabályos ikes ragozása volt: megszűnöm, megszűnöl, megszűnik. Az ige magában is előfordult: Boszszúmat állom még raytatoc és annakutána megszűnöm. (NYSZ.) Lásd még a 385. sort!

168 Nem dönti el: Perfer, si mei te miseret, nuntium. (10.)

170 „Perque has canas senectae comas, fessumque curis pectus et *fida*, quae praebui generi tuo *servitia*, precor supplex...” (10.)

172 Tum Lucretia: „non omnis”, ait „ingenium reliquit pudor.” (10.)

173 Amorem, qui *tegi* non vult, vincam. (10.)

176 ...*prohiberi* non potest. (10.)

177 A latin nem igazít el, mert egy konkrét példát, Porcia esetét, idézi. K *vit* szava sajtóhibából keletkezhetett. A példa mindig *int*. („Sokképpen való példával űket intvén...” NYSZ; ma is: „intő példa”). Nem is lenne jó egymás mellett a múlt és a jelen idő.

179 γ saját hibája: hírére. ...magis vitae, quam *famae* consulendum est. (11.) Vö. a 99. sor jegyzetével.

181 ...spemque dedit dubiae menti. (11.) γ szövege azért nem jó, mert az *ejt vmibe* a szótárak tanúsága szerint mindig valami negatív dologgal kapcsolódik: adósságba, csalárdtságba, törbe, paráznságba, teherbe stb. stb. F *inche* változata a rím miatt nem jó, K szövegét viszont egy NYSZ-beli példamondattal meg lehet támogatni: „Hasznosoc voltanac a iob remensegre valo vitelre.”

188 A latin csak ennyi: Non tamen Sosiam novit... (11.)

193 Talán nem szép a magában — magát. A latin nem igazít el.

197 ...longi luctus, breves risus, parva *gaudia*... (11.)

203 engedelem — engedelmesség. (A latinban nincs meg ez a rész.)

206 Lectio difficilior.

209 *virginum* ignoto ferit igne pectus. (13.)

211 *lenam* quaerit (13.)

214 F ismétlődései az eredetén alapulnak, a *salus* származékai háromszor fordulnak benne elő: *Salutare* te Lucretia meis scriptis, si qua mihi *salutis* copia foret; sed omnes, tum *salus*, tum vitae spes meae, ex te pendet. (13.)

219 E sort Batthyány Ferenc kétszer is idézi mátkájához, Lobkovitz Poppel Évához írott (egyébként német nyelvű) leveleiben, 1604—1605 körül. Az első idézet: mert megh sértet szüemnek sok fohaszkodasy bizonsagim lehetnek. (ECKHARDT SÁNDOR: A körmendi Balassi-emlékek. Bp. 1943. 11. Klny. EPhK.) A második: megh sértét szüemnek sok fohaszkodasy bizonsagym lehettek, hogy magamnal inkab szerettelek tegedett... (Uo. 16.) Mivel a Batthyány német leveleiben levő magyar nyelvű betét mind Balassitól (hiteles verseiből, illetőleg pásztordrámájából) való, Eckhardt azt hitte, hogy „itt Balassi Bálint egyik elveszett énekének egy szakaszát őrizte meg Batthyány Ferenc”. Be is került Balassi töredékei közé. (Ez érv lehet azok számára, akik Balassit tartják az Eurialus-história szerzőjének.) A sor első szavánál nyilván Batthyány idézete a hiteles, F a *megsértett* szót ronthatta erre: megh szerzet; a latinhoz is valamivel közelebb áll: ...nec te puto latere mei ardorem laesi pectoris. (13.)

220 Időegyeztetés.

221 Nem igazít el: Index tibi potuit esse vultus meus, saepe lachrimis madidus et quae, vidente te, emisi suspiria. (13.)

223 β *most* szava talán az előző sor *most*-jának ismétlése.

224 Quid esset amor, antehac nescivi. (13.)

225 Tu me Cupidinis imperio subiecisti. (13.)

227 ...sed vicit... (13.)

234 Nec *durior* erga me verbis esto, quam fueras oculis, quibus me colligasti. (14.) Az ősmásolat föltehető hibája a latin alapján igazítva; a sor végén múlt idő van.

- 238 Hoc si das, vivo et falix vivo. (14.)
- 241—242 Nem egészen értem: Has [sc. litteras] ubi, gemma signatas, accepit lena: festino gradu Lucretiam poscit, eaque sola inventa ..., inquit... (14.) F átírása talán: *vévé* (accepit), de így hiányos a mondat.
- 242 Rím.
- 243 A latinban nincs szó hűségéről.
- 245 Szégyen és kisebbség szinonimák. [Lucretia] permoleste tulit infamem feminam ad se mitti. (14.)
- 246 „Quae te,” ait, „scelesti in hanc domum audacia duxit?” (14.) Tehát nem *kicsoda*.
- 252 β -ban a *tőlem* ismétlődik.
- 255 A kerítőnő jelzője a 246. és a 252. sorban: *gonosz*, a 249. sorban: *undok*.
- 257 matronarum noverat mores... (15.)
- 260 Rím.
- 262 Euryalo autem invento, „respira” inquit, „felix amator...” (15.)
- 265 non fuit rescribendi otium. (15.)
- 266 mox responsum dabit (15.)
- 268—269 β -ban a *viszontag* ismétlődik.
- 271 ...nunc hoc repetens, nunc illud verbum... (15.)
- 273 ...misit. (15.)
- 284 A latin nem dönti el: ...contraria lenae dictis... (16.)
- 292 Rím.
- 295 Az asszonyi állat a 997. négy szótág, de az 517., 829., 1092. és 1116. sorban öt. Vö. SZABÓ T. ATTILA megjegyzésével: „A XVI. századi és a köv. század eleji adalékokban az *ni*, *ny* betűkapcsolat *ny* mellett lehetséges *ni* és *nyi* olvasata miatt némelyik adalék az *asszonyi állat* címszó alá is tartozhatik.” (SZT I, 468.)
- 296 fragile caducumque (16.)
- 298 coli (16.)
- 305 Quod me ames, non magnifacio... (16.)
- 311 Sed, ne quid tuum gratis apud me sit (=hogyanálam hiában ne legyenek) ... remitto ad te annulum... ut apud te, quasi pretium sit venditorum iocalium. (16.)
- 312 ...quam munus tuum. (16.)
- 314 querelae (16). Rím is.
- 317 Bár a latin kissé más, mégis az első személyű alak F hitelét növeli: ...quia loqui nequeo tecum. (17.)
- 321 At ego, non quod nequeas, sed quod nolis, doleo. (17.)
- 322 respicio (=vészen, ti. tekintetbe).
- 327 Szubjektív döntés: F változata információban gazdagabb.
- 333 interimeres (17). Az *elveszthetsz* változat ehhez kissé eufemisztikus.
- 336 nemo potest tibi hoc prohibere (17.)
- 344 crebris oculis (17.)
- 351 nam id nobilitas tua meretur et mores tui deposcunt. (17.)
- 352 plena benignitate facies. S-ben az előző sor *ékes* szava ismétlődött.
- 355 Tu hic diu esse non potes (17.)
- 357 Tu me nolle abducere... (17.)
- 363 Az ősmásolat feltehető szótagszámhibájának nyomai.
- 366 illam tamen desertam apud insulam dimisit. (17.)
- 370 amorem extraneum (18.)
- 372 A novellában nincs meg, de Aeneas Sylvius (helyesebben már II. Pius) epistola revocatorijában megvan: habcat pennas. Az epistolába illesztett versbetétet, melyet a Pataki Névtelen a história végéhez tett, RITÓÓKNÉ SZALAY ÁGNES adta ki. (ItK 1976. 683.) — együld = talán. (NYSZ I, 1559.) Lectio difficilior, ismétlés.
- 374 Femina, ubi furere incipit, sola potest morte assequi terminum. (18.)
- 380 ...nec discrimen... satisfiat. (18.)
- 381 famam (18). Lásd a 99. sorhoz írt jegyzetet!
- 384 Több információt ad,

- 385 Ideo te oratum volo, ne ultro meum exposcas amorem et tuum ut paullatim comprimās
extingvasque. (18.) A *szűnjél* szóra lásd a 161. sorhoz írt jegyzetet!
- 387 Nam id est viris, quam feminis, multi facilius. (18.)
- 392, 393 Rím.
- 396 ...sed hoc spero, me audito, *detrahes*.
- 405 Rím, időegyeztetés. (F félrevezető helyesírása a sorban kétszer is zavart okozhatna:
chudaltatot... elfelejtetted).
- 407 lágyítani = minuere.
- 409 Lectio difficilior.
- 411 exarsi (18). A latinban az *olvasom* is múlt időben áll: legi.
- 420 *β férfiaknál* szava két sorral előbb már szerepelt, ugyancsak rímhelyzetben. (A latinban
nincs megfelelője.)
- 426 Nem dönthető el, mert az egész szakasz helyén a latinban mindössze ennyi áll: Sed
possem ego quoque plures referre, quos feminae reliquerunt. (19.)
- 427 Mint láttuk, az ősmásolat tulajdonnévírásának hibáit K szerkesztője utólag javította (vö.
42. és 104. jegyzet). Ezúttal kivételképpen rontott. Chryseis... (19.)
- 429 Amantes Circe suos, medicamentis vertit in sues atque in aliarum terga ferarum. (19)
- 436 Sed tu Ovidium legisti (19).
- 442—443 Ego ea mente te *sequor*, ut *perpetuo* te amem, simque *perpetuo* tuus. (19.)
- 445 Nulla mihi *patria* erit, nisi ubi tu sis. (19.)
- 447 res meas compositurus, ordinaturusque... (19.)
- 459 ieiunia (19).
- 466 Ah! mea Lucretia, mea hera, mea salus, meum refugium! (19.)
- 468 Níl aliud volo. (19.)
- 469 liceat mihi dicere (19).
- 474 Több információt ad.
- 475—476 Vt turris, quae *fracta interius*, inexpugnabilis videtur exterius si vero aries admotus
fuerit, mox confringitur. (20.)
- 483 Vicisti, iamque sum tua. (21.)
- 488 In amorem iam tuum venio. (21.)
- 489 Si me deseris, et crudelis, et proditor, et omnium pessimus es. (21.)
- 491 szégyenb = turpius; lehet, hogy F-ben is ez van, csak a ritka g-s helyesírással (NYSZ).
- 494 Nec incipiamus, quod postmodum incepisse poeniteat. (21.)
- 495 Omnium rerum respiciendus est finis. (21.)
- 496 *β*-ban ismétlés (tudok — tudod).
- 500 Egyik változat sem látszik meggyőzőnek. K variánsa költőies, de nem világos értelmű.
F variánsának „házasság” értelmezése történeti érvekkel kizárható, ’együttlakás (lakcím)’ értelmezése
modern. A „valaminek neve alatt” kifejezésre egy-egy példát hoz a NYSZ (II, 971) és az SZT (I,
208), de mindkettő ’jogcímen’ értelmű.
- 504 Unum *iam* utriusque desiderium erat simul conveniendi. (21.)
- 507 Nec tam diligenter bovem Iunonis Argus custodivit, quam Menelaus iusserat observari
Lucretiam. (21.)
- 518 Indomitum animal est mulier, nullisque frenis retinendum. (21.)
- 531 Praesensit namque insidias mater, atque... (22.)
- 532 triste nuntium tulit. (22.)
- 533 postquam... agnovit... inquit (22).
- 537 nec enim poterat ignitus animus *quiescere*. (22.)
- 551 Időegyeztetés. (Az egész szakaszban jelen idő van.)
- 552 Őnékik: ...cuncti se putabant in tenebris agere. (22.) Ha = mintha. (Lectio difficilior.)
- 553 A latin nem igazít el: Domestici, qui eam saepe incubantem... videbant... (22—23.)
- 556 Lectio difficilior.
- 560 fenestras aperuit (23).
- 565 ut soles (23).
- 567 Rím.
- 569 oculos coniecit in oculos (23).
- 572 post Menelai domum (23).

- 574 Cauponem... sibi conciliat... et inquit (23).
 579 A latin csak ennyi: Affuit tandem Lucretia. (24.)
 583 Me,-me,-assum, me respice! (24.)
 584 „Tune hic ades?” inquit Lucretia. (24.)
 591 Regisztráljuk S érdekes *kuffernakis* szóalakját, amit a szó etimológiája (Käuffer) igazol.
 592 Rím.
 595 per arundinem (24).
 597 Nem igazít el: Sensit dolos Sosias. (24.)
 613 Dum sic fatur... (24.)
 618 Primus sapientiae gradus est: non amare. (24.)
 619 Rím.
 621 K *Paranczol* alakja is lehet egyes szám 2. személyű felszólító mód.
 629—630 A latinban e két sor megfelelője fordított sorrendű; lehet, hogy az ősmásolat hibája?
 Tu scis, quantum ardeo; diu ferre non possum hanc flammam. Iuva me, ut simul esse possimus. (25.)
 631 Euryalus amore langvet. (25.)
 633 Si semel invicem convenerimus, temperantius amabimus et noster tectus erit amor. (25.)
 Rím, ismétlés.
 649 β -ban a következő sorban ismétlődik az *elme* szó.
 653 Quid tam clausum, quod tibi non sit apertum? (25.)
 660 ut saccum induat (25).
 667 Hoc est, quod Ovidius Metamorphoseon innuere vult. (25.)
 668 dum fieri ex hominibus aut bestias scribit, aut lapides, aut plantas. (25.)
 669 Circes amatores in terga ferarum verti cantavit. (25.)
 672 A latin alapján nem lehet a variánsok között választani, mivel ez a sor a fordító kiegészítése.
 674 admixtum se vilibus servis (26).
 679 accedens propius... inquit (26).
 688 inter amplexus et oscula (26).
 697 Felhívjuk a figyelmet S *monstan* alakváltozatára, amelyet a NYSZ Szenczi Molnár Al-
 bertől idéz, s amelyet a TESZ megkérdőjelez.
 698 saccum hunc (27).
 710 Egyeztetés: chirographa... ad rempublicam pertinentia (27).
 711 Lectio difficilior. (Vö. SZT III, 450.)
 716, 720 Rím.
 723 A latin nem igazít el: Brevis est illa voluptas, dolores longissimi. (27.)
 732 A latinban nincs megfelelője.
 734 Rím.
 739 super fenestra (28).
 740 meminini (28).
 744 Jób János S *erte* szavát erre változtatta: *ala*. Bár hitelesebbnek látszik (Menelaus Bertus-
 que una repente in viculum *se praecipitant*, s az előző sorban is volt már egy *érette*), a stemma alapján
 mégis eliminálandó. Jób János véletlen-szerencsés leleménye lehet.
 749 multique gradus descendendi erant (28).
 750 Hinc datum est Euryalo spatium mutandi locum, qui ex monitu Lucretiae in novas
 latebras se recepit. (28.)
 751 Illi, collectis icalibus atque scripturis... ad scrinia... transeunt (28). β -ból hiányzik a
 tárgy, de a kettős igekötőt S ronthatta el. (Lásd fentebb.)
 754 Illa, obducto foribus pessulo... inquit (29).
 757 β -ban háromszor ismétlődik sor végén a *nyájasság*.
 762 Quid cunctaris Lucretiam amplexari? (29.) β enyhíti az erotikát.
 766 γ tartalmazza a legtöbb információt.
 774 Gulae candor nivalis (29).
 775 Intuitus laetus, facies alacris (29).
 782 Obstabat mulier, curamque sibi honestatis et famae fore dicebat (29), vagyis a *fama* szót
 itt is *hit*-tel fordítja a Pataki Névtelen. Ez egyik forrásban sem változott *hír*-ré. (Vö. a 99. sorhoz írt
 jegyzettel!)

- 791 Scelus est... bonis non uti, cum possis. (29.)
 792 At ego occasionem mihi concessam, tam quaesitam, tam optatam, amitterem? (29.)
 793 Acceptaque mulieris veste (29).
 798 sed maiorem sitim *excitavit* amoris (30).
 799 Memor tamen discriminis Euryalus (30).
 816 frumento (31).
 820, 821 Nem dönti el: Exigit tamen dolor mariti maiores poenas, quam lex ulla concessit. (31.)
 822 vereség = verés; ellenek áll azoknak = szembeszáll velük; a latinban megöli őket:
 Necat haec ferro, necat ille cruentis verberibus... (31.)
 824 ...caesari tradidisset? (31.)
 832 Scis amare et amantem tueri. (31).
 834 qua me quacrentes *averteret*...? (31.)
 839 O membra marmorea, succique plena! (31.) (β -ban a *drága* szó ismétlődik.)
 840 A latin egy kicsit más: Quando ego vos reuisam? (31.) Az *igaz és hű szerető*-nek nincs megfelelője. F javítja S sajtóhibáját: leued \rightarrow leszen. Ez látszólag jobb, de a fordító a következő szakasz jövő idejű alakjait szintén feltételes jelennel fordítja: mordebo = csókolgathatom; sentiam = hallgathatom; retractabo = tapogathatom.
 842 tremulam linguam (31).
 843 A latinban csak: papillas (31).
 845 Quo propior est femina, eo formosior est. (31.)
 855 Aliis fidem non habuit, ut rem possit referre: Sosiae, prae verecundia, totum non audebat narrare. (31.)
 858 S-ben *egy irant* áll, ami az *egyaránt* ritkább alakváltozata. (NYSZ I, 1607; SZT II, 601.)
 F-ben *egi arant* van.
 865 A latinban csak ennyi van: Respuit donum Lucretia. (32.)
 867 Parumper ultra progressa, violam alteri ex virginibus dedit. (32.)
 868 Lectio difficilior. (előérkezik: odaér, megjön. SZT III, 817–818.)
 872 Szórend és rím.
 874–875 Hinc grandis livor et simultas ingens erat, quaerebantque togae vias omnes, quibus possent nocere sagis. (33.)
 876 Vt ergo violae dolus patuit... (33.)
 878 Ille... domum pergit, uxorem increpat. (33.)
 880 Az ösmásolat hibája folytán valamennyi forrás a *Soha* szót tartalmazza, amely itt értelmetlen.
 885 iactant matronae in vicos, iuvenes in fenestras, nivem. (33.)
 889 ceramque nive tegit et cingit, factaque pila, in fenestram Lucretiae iacit. (33.)
 890 solutis calore nivibus, liquefactaque cera (34).
 892 Quis non omnia regi *fortuna* dicat? (33.)
 895 Dicunt quidam, nihil esse, quod in sapiente queat *fortuna*. (33.)
 900 qualem nullum adhuc vel vidi, vel fuisse putarim. (34.)
 901–902 Communis hominum vita favoris indiget fortunae. (34.)
 903 Haec, quos vult, elevat et quos vult, deprimit. (34.)
 905 A latinban a *takarta* és a *hagyított* szónak is van (bár ez utóbbinak távoli) megfelelője:
 Numquid prudentis consilii fuit, in nodis violae *clausisse* tabellas et nunc, beneficio nivis, epistolam *transmisisse*? (34.)
 906 Sed obstans fatum... (34.)
 910 A latinban csak ennyi: quod dici solet (34). Várostromról sincs szó.
 914 ...per quem, pedibus *in utrumque parietem* porrectis, in fenestram Lucretiae... (34.)
 919 Rím.
 920 *foenum*, de a rím is.
 923 hanc operam (35).
 929 „Istud”, inquit Dromo, „curae habeo et mensam potius, quam equos fricabo...” (35.)
 936 A latin nem igazít el (Non tantum per mensem lucrabitur herus, quantum nos una coena consumemus (35), de a rím igen.
 939 A latin itt csak: murum ascendit (36), de vö. a 914. sorral.

- 946 F szörendje közelebb áll a latinhoz: „O mi vir!” inquit... (36.)
- 948 A latinhoz (ne quam ardeas) valamivel közelebb áll a *megszerettél*.
- 950 Quo metu, si me vis *solvere*, nunquam extra dormias (36).
- 961 Rím.
- 963 elvonatá = expulit. A SZT szerint: lerontatá.
- 965 Igeidő.
- 969 peritosque medicos imitatus, quibus mos est in periculosis aegritudinibus anceps adhibere medicamentum et ultima potius experiri, quam morbum sine cura relinquere. (38.)
- 989 Nam, qui adversus tempestatem nititur, saepe naufragium facit et, qui obtemperat procellae, superat. (39.) A *vezérel*-nek sehogyan sem találom értelmét. (A *nititur*-t fordította így a Pataki Névtelen?) A *tempestas*-nak legjobban L változata felel meg.
- 998 quod oculis monstrant, in corde sentire. (40.)
- 999 Hinc deceptus sum. (40.)
- 1001 dum *me* intuebatur (40).
- 1007 nec remedium protelandae vitae videmus ullum (40).
- 1010 Lásd a 104. sor jegyzetét!
- 1014 Rím.
- 1015 Sed quis est, qui possit resistere fati? (40.)
- 1022 facerem tamen, vestrae familiae gratia (40).
- 1026 quod esset domui *vestrae* dedecus perpetuum (40).
- 1027 Rím, szótagszám.
- 1028 his malis (40).
- 1029 A *tudunk* — *tudok*-nak nincs ugyan közvetlen megfelelője, de a latinban végig többes szám áll: Nec alia via est, nisi ut amoris nostri aurigam te praebes... (40.)
- 1031 Obsequere nostro furori... (40.)
- 1032 Cura, ut semel convenire possimus, quo facto mox humiliabatur amor, tollerabiliorque reddetur. (40.) Ismétlés is.
- 1041 eliktassad = diverte.
- 1043 Tibi *credet* et, quod dii faxint, hanc tibi provinciam fortasse *committet*. (41.) Jób János talán a sztereotip „kezedbe ajánlom” szókapcsolat miatt rontott a szövegen.
- 1044 A fordítás szabad, de: Poteris... me... intromittere... (41.)
- 1046 K itt is, az 1050. sorban is hibásan ékezt egy nyilván ékezetlen szöveget: hazátoc, ill. hazátoknac. Vö. a 94. sorhoz írt jegyzettel!
- 1047 Sobrinam tuam in vita tenebis. (41.) Rím is.
- 1049 *β*-ban két *lészen* van a sorban.
- 1051 A latinban csak ennyi: quis populi risus! (41.)
- 1055 Sed vae illi, qui *se* humano sanguine polluit. (41.)
- 1056 maiore scelere vindicat minus. (41.) Rím is.
- 1057 Non augenda sunt mala, sed minuenda. (41.)
- 1058, 1059 ex duobus bonis... ex malo et bono... ex malis duobus (41). A sorrend tehát más, de *közül* kell. *β*-ban mindkét sor végén *választani* áll, ami valószínűleg hibás.
- 1060 A latin nem igazít el: Omnis via periculi plena est. (41.)
- 1061 quam monstro (41).
- 1062 per quam nedum *sanguini tuo* consules, sed mihi quoque proderis (41).
- 1065 Rím. (A latin nem igazít el.)
- 1067 nisi... navis regatur (41).
- 1069 ...tuamque domum absque nota conserva (41) — tipikus perszeverációs hiba (minket — hfrünket).
- 1070 Nec me putes ingratum (41).
- 1074 doque fidem, palatinum te comitem futurum, omnemque tuum *posteritatem* hoc titulo gravisuram. (41).
- 1076 tui generis decus (41).
- 1077 Jób János téves időegyeztetés miatt követte el a tollhibát.
- 1080 Rím.
- 1083 Ardet mulier (41).
- 1085 ex fenestris (41).

1094 A latin mindkét változatot megengedi (Mira res, si tantum iuris natura dedit amor in mentes humanas, 42), de a rím nem.

1096—1098 A többes második személy helyén a latinban mindenütt általános alany van, csak az 1908. sor neked — néktek variánspárjában igazít el: ...nec alia cura est, nisi quam te monstrasti. Accingam me huic operi, teque, dum tempus erit, commonefaciam. (42).

1100 ut vitem (42).

1102 ut dictum est, faciam. (42).

1103 tu modo dignitatem istam mihi non *spernas*. (42.) Ismétlés is.

1104 Non sperno... (42).

1107 te nesciente (42).

1110 Postquam animum reddidisti (42).

1113 quia se comitem fore iam *sperabat*. (42.)

1121 Rím.

1124 qui divitiis abundant (42).

1129 F-ben vsz. egyszerű tollhiba.

1131 F és γ egymástól függetlenül rontottak ugyanarra (unde *habeas*, quaerit nemo). A zsák — jószág a latin alapján nem dönthető el, mert ott ládáról van szó.

1133 Lectio difficilior.

1134 A latinban más van: Mea sententia nemo nobilis est, nisi virtutis amator. (43.)

1138 si quis *nobilem* dixerit: ipse fiet stultus. (43.) Rím is.

1139 E sornak nincs a latinban megfelelője.

1140 Pandalus *noster* lenocinio nobilitatus est. (43.)

1143 Egyeztetés (véget tehetne = ad res componendas).

1146 Metszet.

1149 si me vis petere (43). A köv. sor: „Pete” inquit M.

1153 nocte ad horam quintam (43). Vajon hogyan változott ez az időpont β-ban este nyolc órára?

1155 Abierat Menelaus, iamque coelum noctis obduxerat tenebrae (44.)

1157 A latin mindkét változatot megengedi: nec cantum audiebat, nec screatum. β azért nem jó, mert a *jelt* szó már az előző sorban is szerepelt.

1159 F tettezik K tettezik D L teczek — F igeideje az í-zés miatt bizonytalan, de az előző sorokban is jelen idő van.

1163 F-ben metszethiba van, hacsak az é kérdőszócska és ígéje között nem túrték meg a metszetet.

1168 lássuk meg az ajtókat = inspiciendae sunt fores.

1175 Ismétlés.

1176 Rím.

1178—1179 Si fures times, sat clausum est; si hostes, nihil est, quod in hac domo te possit tueri. (44.)

1186 A latin nem dönti el, mert a sornak csak ennyi felel meg: Taedebat Achatem morae. (44.)

1198 se coniecit (44.) — β-ban ismétlés: megszorítva... beszorula.

1201 exanimata (45).

1207 Heu! amor infelix (45).

1208 quot mortibus meum caput devovisti? (45.)

1213 abiectaue propriae cura salutis (45).

1214 elevansque altius mutum corpus (45).

1217 Rím.

1235, 1247 Metszethiba.

1236 amantemque videns (46).

1248 E sornak nincs a latinban megfelelője.

1251 „Plus”, dicebat, „invenio, quam putaram.” (46.) Vagyis mindkét változat jó.

1254 Quid his membris formosius, quid candidus? (46.)

1255 Rím.

1261 Anime mi! teneo te, an somnio? (46.) A *szerelmem*-nek kb. az *Anime mi!* felel meg.

1265 β-ban a *szerencse* szó ismétlődik a következő sorban.

- 1267 Invida nox, cur fugis? (47.)
 1269 Valamennyi forrásban így, egy szótaggal hosszabban.
 1275 Stringebat hic, stringebat illa. (47.)
 1287—1288 *Sensit hoc Lucretia; quid enim non sentit amor?* (47.)
 1290 Sic igitur Lucretia *scripsit* Euryalo. (47.)
 1299 non vivo biduum (48).
 1317 Ad haec Euryalus in hunc modum rescripsit. (48.)
 1322 Ex Vrbe, postquam revenerimus, hac iter est nobis in patriam. (49.)
 1332 Hiba az ősmásolatban. A javítás a latin szöveg segítségével történt: Sed consulendum est magis honori tuo, quam meae cupiditati. (49.)
 1333 Exigit namque fides tua... (49.)
 1338 Teutones et Pannonii et Bohemi (49).
 1347 iam moechum sequitur (49).
 1352 turbaret omnia (49).
 1353 ...nec unquam tam laudata fuisti, quam tunc vituperareris. (49.)
 1355 ...nec ab eo recedere possum, sine mei status ruina. (49.)
 1359 Omni die castra movemus (49). Rím is.
 1365 Ennek a sornak nincs a latinban megfelelője.
 1371 Rím.
 1374 absque tuo incommodo (49).
 1376 nec meum, quam tuus est, ignem putato minorem, aut me non invitissimum hinc abscedere. (50.)
 1377 hinc (50).
 1381 nec diu moratus illic (50).
 1382 qui cum arderet amore, febriumque coepit ignibus aestuare. (50.)
 1385 Nem igazít el: medicorum remediis (50).
 1386 Rím.
 1388 Sed nulla fuit valentior medela, quam Lucretiae scriptum. (50.)
 1390 aliquantisper (50).
 1397—1398 Epistolae plures utrimque missae sunt, rursusque de fuga tractatum est. (50.)
 1402 Per vicum iam Euryalus equitabat. (50.)
 1408—1409 Vt si quis, in obitu, quantus sit dolor, ignorat: *duorum* amantum separationem consideret. (50.)
 1412 Corpus, absente spirito, nec dolet, nec sentit. (50.)
 1417 Idézett kiadásában, jegyzetben Iosephus I. DÉVAY rámutat, hogy a hibát (Arisztotelész helyett Arisztophanész) Aeneas Sylvius követte el, id. kiadás 50.
 1418 Rím.
 1425 Nem dönti el: simillimi mortuis videbantur. (50.)
 1426 Quis scribere, quis referre... (50.)
 1428 Rím.
 1439—1440 Haec nostra, postquam Euryalus ex visu recessit, in terram collapsa, per famulas recepta est, cubilique data, donec resumeret spiritum. (51.)
 1441 Vt vero ad se rediit... (51.)
 1442 Rím.
 1447 Quia cor suum aberat, nullaque menti consolatio dari poterat... (51.)
 1450 Euryalus, postquam ex oculis... abiit (51).
 1453 K-ban és D-ben ismétlődik a *jöve* szó.
 1461 Horizontális irányú variánsok. (A *Soká* a jó, hiszen Eurialus később megvizsgáztalódott.)
 1467 E sorral fejeződik be Aeneas Sylvius Piccolomini *De duobus amantibus* c. műve: ...nec amatorum poculum bibere studeant, quod longe plus aloes habet, quam mellis. Vale.
 1468—1476 E szakaszok valószínűleg a fordító leleményei.
 1477 Az itt kezdődő Cupido-leírást korábban a Pataki Névtelen önálló szerzeményének tartották. RITOÓKNÉ SZALAY ÁGNES vette észre, hogy ez is műfordítás, mégpedig ugyancsak Aeneas Sylvius szerzeményének, egy versnek a műfordítása. A verset egy intő levélbe illesztette, amelyben mint II. Pius pápa megtagadta Aeneas Sylvius elbeszélését. (I. m. 681—684. — A vers szövege: 682—683.) A latin novellának volt olyan kiadása is, amely a novella után a visszavonó

levelet (a verssel) tartalmazza. A fordító kezében egy ilyen példány lehetett; hazai könyvtárainkban nincs belőlük példány.

1478 F értelmetlenné rontotta a szöveget. (At humeris alae suberant et flexilis arcus.)

1480 pingitur inde puer....

1484 F-ben ismétlés.

1485 F-ben ismét súlyos hiba. (Nec scit quo virtus, quo ferat error amans.)

1490—1491 A kérdést ugyan megnyugtatóan nem dönti el, mégis idézhető a vers négy sora:

Et levibus volucres humeris suspendeat alas
Causa est huc illuc quod levis errat amans,
Vel quod amor cursum non semper servat eundem
Nunc abit et parvas post redit inde moras.

1493 A latinban csak ennyi: Urit amor.

HUSZTI PÉTER

12.

Nyomtatott kiadásai:

D: Aeneis az az az Troyai Aeneas Hertzeg dolgai, mellyben Troya vetele es romlása, Troiaiak budosások Aeneassal eggyüt, hadok Olasz országban, es Romanak eredeti, nagy szep diszes verseckel meg iratik. I. Pars. Troia veszessenek oka, Görögök hada Troiara, es Troia meg vetele. Ad Notam: Batorsagot arrol feienkent vehetünk. Debrecembe, Nyomattatot Rodolphus Hoffhalter által. 1582. Esztendeiben. A címlevél versón: „In capitibus versuum haec sunt Cariam [!] sed manea [értsd: Carmina sed manca].

Scribere bella, aeternum excidium, Deo ducente
Romanos progeniei Romanae, digito coepit
Dulcisonas Huztus fides plectraq(ue) mouere
Longaq(ue) percurrrens veterum primordia regum
Per priscos cantu numerare Troianos,
Quaeq(ue) canunt alij plenis miracula buccis
Anguste referens ore canit Hungaro Petrus
Percupiens Petrus regnorum exponere situs
Es [!] nunc Troianus veniens Cartagini haeros
Arsit amans Dido, magno nupsitq(ue)
Re incautam imprudens cogente furore,
Infert se rogo, cantus testudine plectit.”

A szöveg végén a H2b levélen: „FINIS”. — RMNY I, 509.

B: Aeneis, az az: az Troiai Aeneas hertzeg dolgai. Melyben Troia vetele es romlása, Troiaiak budosások Aeneassal eggyüt, Hadok Olaz országban, es Roma városának eredeti, nagy szép dizes verseckel meg iratik. Ezzen Notára: Iollehet nagy sokat szoltunk Sandorrol, etc. Bartfan Nyomtattot Daid Guttgesel által. 1582. Eztendőben. — A címlevél versón: „In Capitibus versuum haec sunt Carmina:” — A latin vers szövege teljesen egyezik a D-ével (a 9. sor elején *Es* helyett helyesen *Et*). A szöveg végén az I2b levélen: „VEGE”. — RMNY I, 499. — Faksimile kiadása, modern átirattal: Huszti Péter: Aeneis. Szerk. SZABÓ GÉZA. Régi Magyar Irodalmi Ritkaságok. Bp. é. n. [1983.] Az alábbiakban SZABÓ GÉZA kísérőtanulmányára és STOLL BÉLA róla írt kritikájára (ItK 1979. 690—692) támaszkodunk.

K: Aeneis, az az, az Troiai Aeneas herczeg dolgai, melyben Troia vétele es romlása, Troiaiaknak budosások Aeneassal edgyüt, hadok Olasz Országban, es Romanak eredeti, nagy szép diszes versekkel megh iratik. I. Pars. Troia veszésének oka, Görögök hada Troiara, es Troia meg vetele. Az Nagy Sandor Notaiara el mondhatod. Nyomtatta Colosvarat, Heltai Anna aszszony Műhelyében. Szylvasi Andras, 1624. — A szöveg végén az I4b levélen: „FINIS”. — RMNY II, 1312.

Könyvkötéstáblából áztatta ki az *Aeneis* egy ismeretlen XVII. századi kiadásból származó három levelét HARSÁNYI IVÁN. Ismertette: MKsz 1912. 324—325. A jelenleg lappangó töredék feltehetően az 1670-es évekből, a lőcsei Brewer-nyomdából került ki. — RMNY II, App. 141.

Kéziratok másolatai:

Székely István *Cronicájának* kolozsvári Akadémiai Könyvtár-beli példányához (jelzete: B. M. V. u. 14.) kötött kéziratos versgyűjteményben található az *Aeneis* 36 sorra terjedő rövid töredéke. Címe: Hýstorja eneýs regis. A história 1017. sorával indul („Oly büual banatual Az eneas

kjral”), és a toldalak 19. levelén, a kézirat csonkasága miatt az 1053. sorral megszakad. Az előtte másolt mű — Szegedi Veres Gáspár *Titus és Gisippus*ának teljes szövege — datálva: „finis A. D. 1580.” Amennyiben ez az évszám elfogadható az *Aeneis*-részlet másolási időpontjául is, úgy e töredék korábbi az általunk ismert nyomtatott kiadásoknál. — Ismertette: HORVÁTH IVÁN: Adatok romániai könyvtárakból. *Acta Univ. Szeg. Acta Hist. Litt. Hung. Tom. XXI.* (1985). 169—170.

Széll Farkas-kódex. (1630-as évek) 116—152. (STOLL 63.) — Címe: Aeneas kiralinak meg vetik volna az ő ides tova valo nagy sok faratsagos buidosasérül égen sép historia Prima Pars. A „Hogy mar Görögök Troiat megh vetec vala” bevezető sor után a historia 390. sorával kezdődik, és az 1490. sor után az „Eö maga ortzagat” órszavakkal a kódex csonkasága miatt megszakad. Lapkihullás miatt hiányzanak a 744—800. és az 1089—1190. sorok. A kódex másolója előtt a bártfai kiadásnak egy csonka, a C1 levéllel kezdődő példánya feküdt.

Újabb kiadása: Balassi Bálint és a XVI. század költői. Szerk. VARJAS BÉLA. Bp. 1979. II, 617—682. A nyomtatott kiadások (elsősorban a K) alapján készültek.

A főszöveg versfői a következő szöveget adják:

- (E) SKRIBERE BELLA AETERNVM ECSCIDIVM DEO DVCENTE
 ROMANOS PROGENIEI ROMANAE DIGITO COEPI
 DVLICSONAS HVSTVS FIDES PLÖCTRAKVE MOVERE
 LONGAKVE PÖRCVRRaENS V(VVEÖ)ETERVM PRIMORDIA RÖGVM
 5 [Pars II.] PER (M) PRISCOS CANTV NVMERARE TROIANOS
 KVEKVE CANVT ALII PLENIS MIRA [Pars III.] CVLA BVKCIS
 ANGVST(E)E REFERENS (SSSSSSSSSSSS) ORE CANIT HVNGARO (O) PETRVS (SS)
 [Pars IV.] P(E)RCVPIENS POTRVS REGNORVM ÖKSPONaERE SETVS
 ÖT NVNC TROIANVS VENIENS CARTAGINI HAEROS
 10 ARSIT AMAN(NNSSS)S DIDO MA[Pars V.]GNO NVPSETKVE
 RÖ INCAVTAM IMPVDÖNS [!] KOGENTE FÜRORE
 INFÖRT SÖ ROGO KANTVS TESTVDINE PLECTIT

Az *Aeneis* I—III., IV. és az V. éneke eltérő versformában íródott, és ennek megfelelően a kiadók három különböző nótajelzést is feltüntettek. Az első három ének 4×12-es strófáihoz a debreceni kiadó egy mára elveszett históriás ének kezdősorát adta meg. (Lásd a II. sz. kottamellékletet!) A bártfai és a kolozsvári kiadás Ilosvai Péter *Historia Alexandri Magnijának* (RMKT IV, 83—172) kezdősorára utal — tévesen, hiszen Ilosvai művének strófái 4×11 szótagosak. A IV. ének strófái három 12 szótagos és egy 13-as sorból áll. A mindhárom kiadásban azonos nótajelzés egy ismeretlen egyházi ének kezdősora lehet. (V. sz. kotta.) A 4×11-es V. ének nótajelzéseként Tinódi Sebestyén Szulejmán-históriájának (RMKT III, 254—262) kezdősora áll. (Legpontosabban a K idézi.) Dallamát közölte: RMDT I, 36. (VI. sz. kotta.) — Az *Aeneis* dallamairól részletesen ír, kottákat is közöl SZABÓ GÉZA alapos kísérő tanulmánya a B faksimiléjéhez (id. kiad. 119—126).

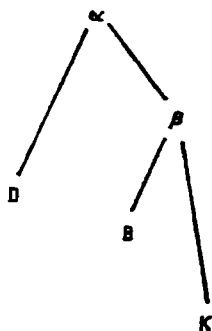
A versfőkben és a záróstrófában magát megnevező szerző vélhetőleg azonos azzal a Huszti Péterrel, aki 1569-ben a várad hitvitát lezáró református hitvallást mint gernyeszeget (Torda vm.) lelkész írta alá: „Petrus Matthaei-Husztius, Minimus Sanctorum in Gernyeszeg”. (LAMPE: *Historia Ecclesiae Reformatae in Hungaria et Transylvania*. Utrecht 1728. 249.) Az utolsó strófában a zsidók romlásáról szóló históriát ígért, de sem ez, sem más egyéb munka nem maradt fenn a neve alatt.

Az *Aeneis*nek az a formája, ahogyan a főszövegben élénk tűnik, szerkesztőmunka eredménye. A szerző, vagy egy ismeretlen összeállító (kiadó?), legalább három különböző időben szerzett részből dolgozta össze az „Aeneas Hertzeg dolgait” elmondó históriát. Az első 3 ének szorosabban összetartozónak tűnik. A IV. ének elején új nótajelzés és új téma megjelölés következik. Az 1203. sorban ezt olvassuk: „Egy Aeneas neuő kirallya Troianak” — aligha beszélhet így főhőséről a szerző a történet utolsó harmadában. Az akrosztichon versét a IV. ének első betűjénél minden nehézség nélkül szét tudjuk választani. Az V. ének a versfőszöveg megtörése nélkül, de új nótajelzéssel következik. Elején újabb téma megjelölést találunk, ahol a szerző határozottan utal korábbi, hasonló témájú munkáira: „Nem velem hogy erről meg semmit szoltam, / Romanak hatalmat sokszor gondoltam” (1501—1502. sor). Husztinak eredetileg két, Vergilius alapján írott históriája lehetett. Egy a trójai háborúról és

Aeneas bolyongásairól, és egy másik Dido szerelméről. E két história egybeszerkesztése után, utólag kerekíthette ki a történetet egészen Róma megalapításáig.

Az *Aeneis* befejezésének időpontjául elfogadhatjuk BOD PÉTER tudósítását: „Husztí Péter. Egybe szedegette a' Trójai dolgokat 1569-dik eszt...” (Magyar Athenas. Nagyszeben 1766. 117.) A szerzés terminus post quem-jét az 1506. sorban „Török Soliman” letűnésének említése adja meg: I. Szulejmán 1566. szeptember 6-án halt meg Szigetvár alatt. 1580-ban már az *Aeneis*-ből kiszakadt, az 1017. sorral induló részletet másolnak Kolozsvárott. A kezdősor („Oly búval bánattal az Aeneas király...”) az Árgirus-széphistória nótajelzése. (Kötetünkben a 10. sz.)

A három nyomtatott forrás viszonyának megállapításakor két súlyos nehézség merül fel: 1. B szövege erősen átírt, 2. Husztí Péter műve igen szabad átdolgozás, s ezért a latin eredetivel csak igen ritkán lehet szembesíteni. Átírás esetén mindig fennáll az az eshetőség, hogy az átírt szöveg jobbnak, tehát eredetibbnek tűnik. Ez zavarhatta meg SZABÓ GÉZÁT is, aki úgy gondolta, hogy a bártfai nyomdász „valószínűleg különösebb javítás vagy változtatás nélkül vette át a korábbi kiadás szövegét” (id. kiad. 113). Az a néhány hely azonban, ahol a latin eredetivel való összevetésre lehetőség van, azt bizonyítja, hogy a bártfai kiadás szövege, noha akár szebbnek is tűnhetik a többi változatnál (SZABÓ GÉZA id. kiad. 115) mégis másodlagos, nem szerzői szöveget őrzött meg. (Lásd a 210., 213—214., 442., 528., 627., 666. és 1227. sorok jegyzetét.) A másik fogódzó a versfőszöveg. Egy helyen, a 217. sorban ugyanaz a helyzet, mint a fenti sorokban: az eredeti szöveget D K megőrizte, B-ben pedig a szöveg át van írva. A 433., 597., 633. és 657. sorban viszont csak D adja a helyes szöveget, B és K közös hibát tartalmaz. Ábrázolva:

A főszöveg a D-t követi. A nagybetűk használatát egységesítettem: a sorok elején és a tulajdonnevekben használok nagybetűt. Az eredeti központosztól eltérlek a szöveg értelmezésének kedvéért. A „ ” ? ! : írásjelek használatáról helyenként vitatkozni lehet (?). A sorok végén vessző, a strófák végén pont van általában. A szavak egybe- és különírásának tekintetében az alapszöveget követem. Az alapszövegtől eltérő betűket *kurzíváltam*. Talán vitatható módon a minimális emendálásra törekedtem. Hallgatólagosan javítottam a nyilvánvaló sajtóhibákat. A szövegromlást olyan esetben, amikor β egy nyilvánvalóan jobb szöveget őrzött meg. Általában nem nyúltam az alapszöveghez, ha az érthető. A helyesírási következetlenségeket nem javítottam ki (ha a feltételezhető hangalakhoz az írásmód elképzelhető, pl. 1690. sor D B kiraly 3 szótaggal ejtendő). A rossz cezúra vagy a szótagszámtöbblet/hiány önmagában nem elég indok a javításhoz, ha nem erősíti meg a B K szöveg-hagyomány. Pl. a 164. sorban β alapján javítok, holott sokkal jobb lenne a sor elejéről az Egy szót elhagyni — de erre nincs szöveg-hagyomány.

Husztí Péter fő forrása Vergilius *Aeneis*e volt. A párhuzamos helyek a következők:

Pars I.: Husztí 40—132. str. = Verg. II, 13—603. (A faló építése, Sinon képmutató beszéde, Laokoon halála, Hector árnya fölveri az alvó Aeneast, útja a fellegvárba, Venus szózata a templomban.)

Husztí 137—156. str. = Verg. II, 632—804. (Hazatérése, vita Anchisesszel, az üstökös csodája, menekülés Trójából, Creusa elvesztése.)

Pars II.: Husztí 1—11 str. = Verg. III, 10—98. (A beszélő bokor csodája, Apollo jóslata Delosban.)

Husztí 12—25. str. = Verg. III, 121—262. (Pergama alapítása, a hárpiaák szigete.)

Huszt 26—27. str. összefoglalja a trójaiak bolyongásának többi csodáját (= Verg. III, 262—553.; a 28—37. strófa Scylla és Charybdis és az Aethna leírásánál felhasználta Verg. III, 426—428. és 570—574. sorait). A 38—44. versszak Aeneas fohászkodását, a vihart és a hajótörést Verg. I, 92—123.-ból veszi. A 44. strófa visszaugrik Szicília partjaira, következik Polyphemus leírása (= Verg. III, 560—569., 655—683. közben teljesen kimarad Achaemenides története). Az 50—58. strófa visszatér Vergilius I. énekéhez (157—209. — partot érés Lybiában, Aeneas beszéde társaihoz).

Pars III: Huszt 9—27. str. = Verg. I, 227—296. (Venus beszélgetése Jupiterrel.)

Huszt 41—55. str. = Verg. I, 305—409. (Itt kezdődik az „Oly búval, bánattal...” incipitű kiskompozíció: Aeneas és Achates találkozása Venusszal.)

Az 57. strófa ismét Verg. I, 305—313. sorait fordítja.

Huszt 60—64. str. = Verg. I, 518—632. (A trójaiak Dido előtt.)

Pars IV.: Huszt 3—30. str. Dido előtörténetéhez felhasználta Verg. I, 340—368. sorait.

Huszt 24—31. str. = Verg. I, 613—756. (Dido lakomája; itt teljesen kimaradt Venus mesterkedése Aschanius kicserélésével.)

Huszt 32—33. str. = Verg. II, 1— (Aeneas elkezdí meséjét; itt következik Vergiliusnál a trójaiak bolyongásának története, vagyis az eposz II. és III. éneke.)

Huszt 34—44. str. = Verg. IV, 1—46. (Dido és Anna beszélgetése.)

Huszt 45—53. str. = Verg. IV, 74—83. 136—172. (Új lakoma, vadászat, Aeneas és Dido a barlangban.)

Huszt 54—94. str. Verg. IV, 196.-tól az ének végéig követi az eseményeket: Mercurius küldetése, Aeneas távozása, Anna követsége, Dido halála.

Pars V.: Huszt 13—18. str. = Verg. VII, 193—283. (Követség Latinusnál.)

Huszt 19—24. str. = Verg. VII, 354—374. (Amata haragja; a Turnus föllázítását előidéző mitológiai apparátus teljesen kimaradt.)

Huszt 25. strófája Vergilius VII, 641—817. seregslámláját foglalja össze.

A 26—33. versszakok az eposz hátralévő VIII—XII. énekének sietős, elnagyolt summáját adják.

Huszt helyenként szorosan követi a vergiliusi szöveget, de gyakrabban rövidít és összevon. A bonyolult mitológiai gépezetet, a feleslegesnek ítélt epizódokat tendenciózusan kihagyja. Az antik isteneket „ördögi tudományokban igen bölcs” halandóknak ábrázolja (18. strófa); Jupiter alakját a kereszténység Istenéhez közelíti.

A fordításhoz Huszt Vergilius művének valamely gazdagon jegyzetelt, tudós kiadását használhatta. Már a XV. század hetvenes éveitől szokás volt az *Aeneis* köré, a széles margóra szedni Servius Honoratus kommentárjait. Az eposz végéhez csatolták Maffeo Veggio *Supplementumát* (*Liber XIII. Aeneidos...*), amelyben az olasz humanista kikerekítette Vergilius történetét Turnus halálától egészen Aeneas istenné válásáig. A XVI. század közepéig az eposz több mint félszáz kiadást ért meg, egyre újabb és egyre terjedelmesebb magyarázatokkal gazdagítva. Az 1543-as *Opera omnia* (Venetius, apud Juntas) például a következők kommentárjait tartalmazza: Servius Honoratus, Aelius Donatus, Philippus Beroaldus, Angelus Politianus, Augustinus Dathus, Jodocus Badius Ascensius, Christophorus Landinus, Joannes Pierius. Huszt Vergilius-kötetét nem tudjuk azonosítani, de históriájába néhol beépítette a kommentátorok adatait is. A Vergiliusnál nem szereplő események Trója mítikus alapítása, Paris születése, az istennők vetélkedése az aranyalmáért, Helena elrablása (I. 3—39. str.) Palamedes és Uliisses viszálya (I. 56—63. str.), Romulus és Remus története (V. 52—72. str.). Vergilius szövegénél részletesebb Scylla és Charybdis leírása (Huszt II. 28—36. str.), valamint Dido előtörténetének elmesélése (Huszt IV, 3—20. str.). Az ötödik részben, az V. 34—50. strófák forrása Maffeo Veggio *Supplementuma* volt (302—584. sor). Vergiliuson és magyarázóin kívül Huszt hasznosíthatta egyéb olvasmányélményeit is. A II, 35. versszakban — bizonyára emlékezetére hagyatkozva — tévedésből Charybdist a szirének vonásaival ruházza fel. SZABÓ GÉZA feltételezte az elvesztett magyar Trója-regény felhasználását is (id. kiad. 95—97.). A Róma bukását Dániel könyve alapján megjósoló betét (III, 28—40. str.) forrása Luther Márton *Eine Heerpredigt wider den Türcken* (először Vitebergae, 1529, majd 1530 és 1542) című röpirata volt.

31 Harom ezer, s' nyolcz szaz — Nem tudjuk, milyen számítás alapján kapta Huszt ezt az évszámot.

64 Hector és Paris testvérpárbajából itt az antik hagyománnyal ellentétben az előbbi kerül

ki győztesen. Hasonlít ebben Hunyadi Ferenc Trója-históriájához. (RMKT VIII, 53—55, 457. Lásd még KIRÁLY GYÖRGY, ItK. 1916. 13—23.) Esetleg a sort így kellene javítanunk: *Paris* meg győzte őt.

82 Ismét eltérés az antik hagyománytól a háború istenének és istennőjének szerepeltetése Eris (vagy Discordia) helyett.

88 köz biroua — köz bíró = a felek által felkért döntőbíró (NYSZ).

112—114 Ismeretlen forrása alapján vagy tévedésből Huszti hajadonnak tartja Helenát, jegyese (vagyis férje: Menelaus) nevét nem említi.

167 Mindhárom forrásban a hibás *Athamas* névalak szerepel.

210 Az *Aeneis* II, 73—74. sora D K változatát támogatja: quo gemitu conversi animi, compressus et omnis impetus.

213—214 D K *Valami az dolog* változata talán közelebb áll a latinhoz; II, 77.: „Cuncta equidem tibi, rex, fuerit quodcumque, fatebor vera”.

217 B-ben „értelmesítették” az *Igen* szót, de a versfőszöveg mutatja, hogy ez az eredet: *progeniei*.

221—256 Ez a 9 versszak utólagos betoldásnak tűnik. A versfők betűi (...EI ROMANAE) összehazavárják az akrosztichon értelmét. Vergilius csupán céloz Palamedes és Ulisses történetére (II, 91.); a betoldás forrása a sorhoz írott Servius-kommentár.

270 Vergiliusnál a görögök Apollótól kérnek jóslatot. (II, 114—115.)

273—284 A párhuzamos helyen (Verg. II, 116—119.) Apollo jóslata Iphigenia feláldozására utal — ez azonban nem Pallas, hanem Artemis (Diana) kiengesztelését szolgálta.

294 Semleges nád — semlyékes = ingoványos, mocsaras nád (NYSZ).

326 serkezek = serkedt (NYSZ).

365 Szeanak — Scaea Trója nyugati főkapuja.

433 A versfőszöveg alapján megállapítható, hogy a sor első szava D-ben helyes: Ot, *β*-ban elrontott: Itt (move).

442 D szövegét igazolja Verg. II, 386—390. sora: a fegyvercsere ötletét Coroebus adja.

528 Feltehetően teológiai okokból változtatta B szerkesztője *isten*-t *Jupiter*-re, amivel a szótagszámot is elrontotta. Vö. Verg. II, 601—603.

529—544 Ez a négy versszakra terjedő betét megszakítja a cselekményt; a versfők (VVEÖ) sem tartoznak az akrosztichon szövegébe.

597 A versfőszöveg *primordia* szava itt is D változatát igazolja.

627 D (sajtóhibás) és K variánsát igazolja Verg. III, 10—11.: *litora cum patriae lacrimans portusque relinquo /et campos, ubi Troia fuit*.

633, 657 Ha a versfőszöveg megfelelő részletét (per m priscos) összevetjük a változatokkal, ezúttal is D hiteléről győződhetünk meg.

666 Verg III, 96. (antiquam exquirite matrem) D és K szövegváltozatát igazolja.

685 zur zauarnak = viharinak (NYSZ).

743 Értelemszerűen, B és K alapján javítva.

749 rettenő = rettentő (NYSZ).

761—764 Itt Huszti Scyllát összekeveri a sziréekkel.

781 A Tanais (Don) említése itt tévedés. Vergilius a párhuzamos helyen (I, 100—101.) a Simoist, a Scamandros mellékfolyóját említi.

794 Nekik — nékik = némelyek, néhányan.

805 istap = bot, támasz (NYSZ).

806 B és K meggyőzőbb szövege alapján javítva.

846 B és K meggyőzőbb szövege alapján javítva.

872—876 A látomás leírása Dániel könyvében. (Dán 7, 2—11.)

920 Velence említése itt teljesen indokolatlan.

921—928 Két versszaknyi betoldás Franco királyfi magyar vonatkozású mondiájáról. A francia eredetű monda hazánkban először a Képes krónikában tűnik fel. Huszti közvetlen forrása Thuroczy *Chronica Hungarorum* (Lib. I. cap. 1.) lehetett. (Lásd ECKHARDT SÁNDOR: Sicambria, egy középkori monda életrajza. Pécs 1928.)

965—1016 A 13 versszakos betoldás visszatér Dániel látomásának bővebb kifejtésére.

979 Dán 7, 6 alapján javítva.

998 Értelemszerűen, B és K alapján javítva.

1077—1080 Egyversszakos betoldás. Helytelenül van ideillesztve Anchises halála, hiszen az eposzban Aeneas atyja már a líbiai partot érés előtt, Sziciliában meghal. (Verg. III, 708—710.)

1091 Romlott sor — sem B, sem K javítása nem meggyőző.

1103 budosiki = búdosik-e. Az -e kérdőszó eredetileg mindenütt a nyelvjárási -í alakban fordulhatott elő (lásd a 254. és 333. strófák rímelését).

1118 Kerkedeken — kérkedékeny = rátarti, büszke.

1182 D és K eltérő variánsai nem meggyőzőek. A helyes — archaikus és pontosan rímelő — változatot itt B őrizte meg.

1192 Fogh helye — fog v. fok hely = főváros (NYSZ).

1208 fel iratot vala — célzás a vár szentélyének falfestményére, amely Trója ostromát ábrázolta. (Verg. I, 455—493.)

1221 Értelem szerint javítottunk.

1225 vigassagoknak — vigasság = zene; átv. hangszer is.

1227 Elképzelhető a sajtóhiba *soka* (=soká) feloldása is: sőt, B sockal (=sokkal, sokakkal) javítása is elképzelhető, bár Vergilius szövege inkább a *soká* változatot látszik támogatni. (I, 748.: nec non et vario noctem sermone trahebat infelix Dido...)

1253 Edes — a versfőszöveg *Ides* alakot kívánna.

1260 aluszik meg — megaluszik = elhal, megbénul (NYSZ).

1281 Értelemszerűen, B és K alapján javítva.

1352 B javítása meggyőző.

1435 Értelemszerűen javítja, B és K alapján.

1525 Eltek — a versfőszöveg *Iltek* alakot kívánna.

1547 A B és K által megőrzött archaikusabb alakra javítottunk.

1595 Ezután a versfőszöveg tanúsága szerint egy *R*-rel kezdődő strófa kimaradt. (11. sor: IMPVDÖNS!)

1784 tanacsot — tanácsost, vagyis senatort.

1798 Tot ország — a XVI. században kb. a mai Horvátország területét nevezték így.

TELAMON HISTÓRIÁJA

13.

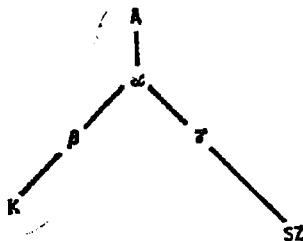
Nyomtatott kiadása: K: Szep Historiás ének az Telamon Királyról, És Az Ő Fiának Diomedes szörnyű haláláról. Ad Notam, Hatalmas wram etc. Nyomtatott Colosuárat Heltaj Gaspárné Műhelyébe 1578. Esztendőben. — Az ének a B4a lapon végződik: „Finis.” — RMNY I. 416. Hasonmás kiadása DÉZSI LAJOS gondozásában: Bp. 1922. Magyar Bibliophil Társaság. — Betűhű szövegkiadás: REICHARD PIROSKA, EPhK 1910. 30—36.

Kézirata: SZ: Széll Farkas-kódex (1630-as évek) 48—60. Ieles Szép Historia Egi Telamon Nevő Kiralirul Az Ő Egietlen Egi Fiarul És Egi Nestorcus Fürdus Catharista Nevő Lanniarul. — STOLL 63.

A nyomtatványban olvasható sajtóhibás nótajelzés feltehetőleg Kákonyi Péter *Historia Astiagis Regis et Cyri* (1549) c. énekére utal, amelynek első sora: „Hatalmas urakról néktek emlékezem.” Dallama eszerint: RMDT I, 23/II. (Lásd kötetünk II. sz. kottamellékletét!)

A két forrás között a legfontosabb különbség az, hogy K-ban a hősnő apja varga, SZ-ben földős. A vargát tartalmazó változat az eredetibb. Erre két bizonyítékunk van. A 216. sorban a *földős* szót a másoló előbb így kezdte: *var*. Előzményében eszerint ezen az egy helyen tévedésből megmaradt a *varga* szó. Ezt mechanikusan másolni kezdte, majd észrevéve a hibát, leírás közben kijavította. A másik érv a 30. vsz. (ez csak a kéziratban van meg), ahol a *földős* szó az 1. sor végén áll. A többi rímző: *áll* — *vala* — *mondja*, melyek a *varga* szóval rimelnek. A kézirat másolója tehát egy olyan forrásból másolt, amelynek szövege közvetlenül az átdolgozás után keletkezett. E forrás régiségét az is mutatja, hogy több hibája a nyomtatványban is megvan. (Lásd a 153. és a 240. sort.) A mindkét forrásban 13 szótagos sorok is közös hibának tekinthetők. (107., 148., 195., 247., 288. és 321. sor.) A 272. sor mindkét forrásban 14 szótagos. Eszerint a *varga* felcserélése *földős*-re egy már hibás szövegen történt meg (y), mégpedig 1578 előtt, mert Balassi ez évre keltezhető, „Mire most barátom...” kezdetű énekének 69. sorában így utal a históriára: „Hol Diomedessel az ferdős leánya?” (ÖM 19. sz.) K-ban a história elején két versszak olvasható, amely SZ-ben nincs meg. Valószínű, hogy e két szakaszt Heltai Gáspár irta a história elejére, mert kimutatható, hogy különösen az énekek kezdetét szerette megváltoztatni. (Lásd például kötetünk 3. sz. darabját.) Ez azt is jelenti, hogy a fennmaradt kiadást megelőzte egy olyan kiadás, amely Heltai Gáspár életében, tehát 1575 előtt készült (β), mert Heltainé ilyenfajta szövegváltoztató tevékenységéről nem tudunk, ő általában változtatás nélkül nyomtatja le a szövegeket, legfeljebb egy-egy strófával megrövidíti. (Lásd az 1. sz. énekhez írt jegyzetet.) Ezért lehetséges, hogy a K-ból hiányzó öt szakaszt (11., 20., 75., 77. és 79.) Heltainé hagyta ki, s a nyilvánvaló hibák is az 1578-i kiadásba kerültek be. (Az 5. és 7. sorban értelmetlenséggel, a 28., 36. és 104. sorban téves szóismétléssel találkozunk stb.)

Az elmondottak a következő stemmával ábrázolhatók:

Alapszövegül tehát az eredetibb redakciót, K-t kellene választani, ez azonban már két kiadásban, egy hasonmás- és egy betűhű kiadásban is a kutatás rendelkezésére áll. SZ alapszövegül választása ellen nemcsak az szól, hogy egy másodlagos redakciót őrzött meg, hanem furcsa helyesírása is, amely a szöveget értelmetlenné teszi, s amelynek nyilvánvalóan semmi köze sincs az eredetihez: *i* helyett gyakran *e* áll, a zöngés és zöngétlen mássalhangzókat nem különbözteti meg stb. A 14. sor pl. így fest: Inekemis techék mint édes Attiatnak. (= Énnékem is tetszik, mint édes atyádnak.) Minden emellett szól, hogy A rekonstruált szövegét adjuk mai helyesírással. Minthogy tehát tulajdonképpen alapszöveg nincs, hasznosnak véltük — kivételesen — valamennyi eltérő helynél mindkét forrás szövegét lenyomatni a lap alján. (Elöl áll a főszövegbe vett variáns.)

A széphistóriával szoros rokonságban áll a *Kádár Kata* népballada. A motívumok egész sora egyezik, néha még egy-egy azonos szó is felbukkan. Ez a hasonlóság már BODNÁR ZSIGMONDNAK feltűnt (A magyar irodalom története I. Bp. 1891. 137), rajta kívül RIEDL FRIGYES (A magyar irodalom története a XVI. században. Bp. 1907. 179—186), REICHARD PIROSKA (EPHK 1909. 200—202), DÉZSI LAJOS (a hasonmás kiadás utószavában, 20) és KIRÁLY GYÖRGY (Nyugat 1924. → K. Gy.: A filológus kalandozásai. Bp. 1980. 219—220) hasonlították össze a széphistóriát a balladával. VARGYAS LAJOS részletes összehasonlító vizsgálatnak vetette alá a *Kádár Kata* népballadát, de a *Telamon-széphistóriáról* csak futólag nyilatkozik. (A magyar népballada és Európa. Bp. 1976. II, 120.)

Álljon itt egy tarka csokor azokból a véleményekből, amelyek a *Telamon-széphistória* és *Kádár Kata* balladája elsőbbségének, illetőleg általában a széphistóriák és népballadák elsőbbségének a kérdését illetik. „Nem lehetetlen tehát, hogy a Telamon király föltehető pap szerzője ezt az eseményt [Bernauer Ágnes történetét, lásd alább] akarta megörökíteni, fölhasználva hozzá a nálunk ismeretes népies elbeszélést. Ez azonban azért hihető kevésbé, mert akkor föl kellene tennünk, hogy a Telamon király története hatott átalakítólag a magyar népies balladára. Márpedig az újabb folklorisztikus vizsgálatok arra mutatnak, hogy a népkönyvek és egyéb nyomtatványok sokkal kisebb befolyással voltak a népköltészetre, mint eddig hitték, sőt hatásuk egyáltalában minimális.” (KIRÁLY GYÖRGY i. m. 231.) „Kádár Kata története például az európai novella-irodalomnak szinte közös kincse. Eljut a magyar költészetbe is, ahol valaki tudákosan széphistóriát alakított belőle. Így keletkezett Telamon históriája, amelyből a Kádár Katát írták.” (KARDOS TIBOR: Középkori kultúra, középkori költészet. Bp. 1941. 246.) „A históriás énekek, a széphistóriák elemzése is azt bizonyítja, hogy az írásos formát föltétlenül a nép megőrizte szájhagyományozó forma előzte meg, az őzi napjainkig az ősi alakot, mint Kádár Kata balladája s annyi más balladánk esetében.” (ORTUTAY GYULA bevezetése a Magyar népballadák c. antológia elé. Bp. 1968. 75.) „...van valami azonosság a széphistóriák és a későbbi balladák között. Így hát biztosak lehetünk, hogy a magyar balladatradíció ebben az irodalmi műfajban gyökerezdik.” (HONTI JÁNOS: A magyar népballada. → H. J.: Válogatott tanulmányok. Bp. 1962. 247.) „...ez az a század, amikor néhány magyar ballada is fennmarad irodalmi átdolgozásban: a Katonalány a Béla király és Bankó leánya széphistóriában (1570), a Kádár Kata a Telamon széphistóriában (1578).” (VARGYAS LAJOS: A magyar népballada és Európa. Bp. 1976. I, 96.) „...nem kellene erőltetett és filológiaiag tarthatatlan érveléssel bizonyítani próbálni, hogy ... a Telamon históriája a Kádár Katáról szóló népballada irodalmi átdolgozása.” (KLANICZAY TIBOR bírálata Vargyas előbb idézett könyvéről: It 1980. 226. → K. T.: Pallas magyar ivadécai. Bp. 1985. 100.)

A folklór tudományában az adatok különbözőképpen értelmezhetők. Erre csak két példát. Szembeszökő a széphistória és a népballada hősnőjének hasonló neve (Katarista — Kádár Kata). DÉZSI szerint: „Talán még a Kádár név is a Kataristából rövidült.” (I. m. 20.) REICHARD PIROSKA szerint a Telamon szerzője „a leány nevét átvette forrásából, de görögösítve használja.” (I. m. 210.) A ballada befejezéséről két vélemény: „Közös még a sirvirág-motívum. Erre azonban nem terjeszkedem ki, mert ez úgyszólván népköltészeti közhely, mely csaknem minden szerencsétlenséget ért szerelmes-pár történetéhez hozzáfűződik.” (REICHARD PIROSKA i. m. 200.) „...balladánk legjellegzetesebb mozzanata, a sirvirág...” — így VARGYAS (i. m. 117), majd tételét, hogy ti. a *Kádár Kata* népballada egy nem létező, de Vargyas által kikövetkeztetett francia ballada átvétele, lényegében erre a motívumra építi fel.

„De ki láthat be a népköltészet titokzatos szövészekébe?” — kérdi KIRÁLY GYÖRGY (i. m.). Mi is csak arra vállalkozunk, hogy a sorokhoz fűzött jegyzetekben mindenütt felhívjuk a figyelmet a népballada különböző változatainak párhuzamos helyeire. A széphistória szövegkritikájára egyébként csak a 243. sornál idézett balladapárhuzam van kihatással.

A nehézséget itt az okozza, hogy a szövegfolkloristák, bár érdekes elméleteik vannak, a szövegekkel kapcsolatos legelemibb filológiai munkákat sem végezték el. Legalább a kiadott balladának lenne valamilyen nyilvántartása! (Vargyas nagy monográfiájának megjelenése jó alkalom lett volna erre.) A balladák részleteit a gyűjtés helyével idézzük. A következő kiadott változatokat dolgoztuk fel: *Csikjenőfalva*, VARGYAS i. m. I, 112—113. (27. sz.) — *Gyergyóditró* (Csík m.), Erdélyi magyarság. Népdalok. Bp. 1921. 127. sz. — *Gyergyótekerőpatak* (Csík m.), Ethn. 1908. 48—49. — *Gyergyótölgyes* (Csík m.), Ethn. 1908. 48. — *Gyergyóújfalu* (Csík m.), Ethn. 1908. 49—50. — *Kadicsfalva* (Udvarhely m.), Röpülj páva, röpülj. Bp. 1954. 59—62. — *Karatna* (Háromszék m.), Magyar Népköltési Gyűjtemény III. Bp. 1882. 70—72. — *Kercsed* (Torda-Aranyos m.), Magyar népballadák. Bp. 1968. 125—128. — *Kásonaltíz* (Csík m.), Erdélyi Magyarság. Népdalok. Bp. 1921. 113. sz. és Magyar Népzene Tára VI. Bp. 1973. 494. és 502. sz. — *Külső-Rekecsin* (Moldva), SZEGŐ JÚLIA: 150 magyar népdal. Bukarest 1958. 8—10. — *Lábnik* (Moldva), Moldvai csángó népdalok és népballadák. Bukarest [1954]. 59—61. — *Nyikómente*. KRIZA JÁNOS: Vadrózsák. Kolozsvár 1863. 1. sz. — *Ploskucén* (Moldva), Moldvai csángó népdalok... 61—62. — *Udvarhelyszék*. KRIZA i. m. 2. sz. Nem vettük figyelembe a Magyar Népköltési Gyűjtemény III. kötetének 67—70. lapján megjelent szöveget, mert azt valószínűleg SEBESI JÓB alakította KRIZA 1. sz. darabjából, továbbá azt a mezősegi változatot, amelyet KALLÓS ZOLTÁN gyűjtött és közölt a Balladák könyve (Bp. 1973) 28—31. lapjain. Ez is KRIZA 1. sz. darabján alapul. Nyilván nem Kallós Zoltán alakította, hanem valami lelkes tanító taníthatta be. Hiteles folklórgyűjtés tehát, de forrásértéke nincs. Elkerülte figyelmet a Magyargyerőmonostori népköltészet (Bukarest 1969) c. kiadványban megjelent változat.

A széphistória közvetlen forrása ismeretlen. A szereplők görög nevei alapján azt lehetnők, hogy fordítás valamely idegen nyelvű szövegből. Lehetséges azonban, hogy a szereplők neveit a magyar szerző válogatta össze a trójai mondakörből (amihez egyébként a históriának semmi köze sincs), vagy találta ki. Maga a történet természetesen nem eredeti, hanem átvett, de hogy honnan, még nem sikerült megállapítani. DÉZSI LAJOS szerint a *Telamon-széphistória* nem más, „mint a Bernauer Ágnes mondájának szabad feldolgozása”. (I. m. 19.) A sztorit Dézsi nyomán ismertetem: Ernő bajor uralkodóherceg fia, Albert, Bernauer Gáspár augsburgi fürdő (balneator) egyetlen leányát feleségül vette. Apjának nem tetszett a házasság; fiát vadászatra hívatta meg, s Ágnes a Dunába vetette. A lány, kötelékét feloldva, kiúszott, de a hóhér visszadobta. Az apa később úgy akarta kiengesztelni fiát, hogy kápolnát emeltetett a kivégzett leány sirja fölé.

Az, hogy fürdő leányáról van szó, kedvez a teóriának, csak hogy, mint láttuk, a *Telamonban* eredetileg varga szerepelt, amelyet utólag változtattak fürdősré, talán éppen a *Bernauer-monda* hatására. Egyébként éppen az apró részletmotívumok egyezése hiányzik, s ezért szerintünk nem lehet a széphistória forrása a *Bernauer-monda*. A *Kádár Kata* népballada egyik változatában a *Bernauer-monda* egyik igen jellegzetes motívuma tűnik fel: (a vízbe vetett leány) „háromszor jöve fel a víznek szényire, három hóhér legény esmét belé vette”. Csakhogy ez a változat, mint fentebb említettük, KRIZA 1. sz. darabjának SEBESI JÓB által készített átköltése.

KIRÁLY GYÖRGY idézett művében olasz novellákban talál azonos mesemenetet, ezek délszláv közvetítéssel jutottak volna el Magyarországra, s egy ilyen szedett volna versbe a névtelen széphistória-szerző. Itt is hiányzik azonban a részletmotívumok sorozatos egyezése.

VARGYAS balladaeredeztetéséről fentebb szoltunk, ehhez — általában is — vö. KLANICZAY TIBOR kritikáját (i. m. 96—103).

17 csak szomszéd faluban — a legtöbb balladaváltozatban (később): mi hír vagyon a faluba?

21 Annak egy leánya — a legtöbb balladaváltozatban: jobbágyunknak szép leánya. — Kadicsfalva, Lábnik: Kádárnénak leánya.

23 Katarista — valamennyi balladaváltozatban: Kádár Kata.

35, 37 SZ Leani szava hibás másolás eredménye lehet, mert a kézirat másolója más, nyilvánvaló esetekben is elhagyja a tárgyragot (116., 127., 217. sor).

67—68 Még császár leányát is megszerzem néked, Akármely nagyságos úr leányát tenéked; 81, 83 ...nekem nem kellene gazdag királyoknak az ő szép leányok — Csikjenőfalva, Gyergyótölgyes: Vagyon itten a faluban Királyleány, báró leány! Nem kell nekem királyleány, Nem kell nekem báróleány. — Kadicsfalva, Nyikómente: Elég vagyon nagy uraknak... Nem kell nekem nagy uraknak szép leánya. — Kercsed: Van uraknak sok szép lánya.

111 Az országos haddal fiát elbocsátá — Gyergyótekerőpatak, Gyergyóújfalu: S katonaság közé adlak. — Lábnik: Inkább katanának adlak, — Külső-Rekecsin: Hogy induljunk... háborúba.

114 Az ő apródjával — Karatna, Kásonaltíz, Udvarhelyszék: Szolgám, szolgám, édes szolgám. — Kadicsfalva: Jó kocsisom. — Nyikómente: Inasom, inasom, kedvesebb inasom.

124 ...jegyül gyűrűt ada — Külső-Rekecsin: Adjak neked... egy pár gyűrűt. (Itt a lány adja a gyűrűt.)

131 Haddal elindula — csaknem mindegyik balladaváltozatban: Elindula hosszú útra. — Ploskucén: Elindul az edzs katana.

153 A nyomtatvány és a kézirat egyező szövege: *Mert mindenfelől nyúl az nagy szép szeretet.* Csak igen nehézkes magyarázatát lehetne adni (nyúl = terjed?), ezért valószínűbb, hogy a nyomtatvány és a kézirat közös hibája. Saját korábbi javításomat adom a főszövegben. (Magyar széphistóriák. Bp. 1955. 27.) VARJAS így javítja: *Mert mindenfelől nyil...* (Balassi Bálint és a 16. század költői. Bp. 1979. II, 586.)

219—220 Leányt Kataristát király megfogató, Xantus nevű vízbe bevetteté vala. — A legtöbb balladaváltozatban: Kádár Katát elvesztették, Feneketlen tóba vették.

240 A nyomtatvány *búcz* és a kézirat *bucz* szava közös hiba lehet. Vagy netán a *bús* alakváltozata? (A NYSZ *búz* alakot idéz.)

243 Aranyos kézkenőcske öve megett vala — majd később a 263. sorban: Kézkenőcskéjével szemét törli vala. A megfelelő hely a balladában korábban, az elválásnál olvasható. Kadicsfalva: *Hogy adjak egy fehér ruhát!* — Nyikómente: *Egy keszkenyőt adott néki Kádár Kata.* — Udvarhelyszék: *Aggyak neköd egy bokrétát, A kezedbe kézi ruhát.* — Kercsed: *Hogy hozzam ki fejér ruhám, Hozzak néked egy bokrétát.* — Külső-Rekecsin: *Adjak neked egy kis ruhát, Egy kis ruhát s egy pár gyűrűt.* A motívum a széphistóriában indokolatlan, ami talán arra vall, hogy valami kimaradt a szövegből.

260 Nékem megmondjátok, mely aránt vetette. — Gyergyóditró, Gyergyóújfalu: *Mutasd meg nekem azt a tót.* — Gyergyótölgyes: *Mutassa meg a tó partját.* — Karatna: *Vigy el engem arr' a helyre, Feneketlen tó szélire.* — Udvarhelyszék: *Jó pásztor, mutasd meg...*

273—274 Szent keresztnek jegyét Xantusnak vizébe Diomedes király háromszor rávetette — Csikjenőfalva, Gyergyótekerőpatak, Gyergyótölgyes, Gyergyóújfalu: *Keresztet vetett magára.*

275 Imádságot kezde, égre feltekinte — Udvarhelyszék: *Kezit fejére kócsóta.* (Nem teljesen hiteles.) — Gyergyóújfalu: *Leborult a tó martjára.*

276 ...szököllék az vízbe — Csikjenőfalva, Gyergyóditró, Gyergyóújfalu: *Beléugrék a mély (nagy) tóba.* — Gyergyótekerőpatak, Gyergyótölgyes, Kadicsfalva: *Belészökék a mély (nagy) tóba.* — Karatna: *...ő is belészökék.* — Nyikómente: *Hezzája béugrék.* — Udvarhelyszék: *S belé ereszködék.* — Kercsed: *Feneketlen tóba szökött.* — Külső-Rekecsin: *Ő is csak beszökék oda.*

285 Hamar szerezte király búárokát — Kadicsfalva, Külső-Rekecsin: *Vízi bűvárt kerestete.* — Nyikómente: *...vízi bűvárokat küldött.* — Udvarhelyszék: *Vízi bűvárt elhivata.* — Kercsed: *Odahívta a vízbűvárt.*

288, 297 Ölelkezve vannak — Karatna: *...ott is összeölelkeztek.* — Nyikómente: *Megkapták meghalva, összeölelkezve.*

294—296 Istennek átkában legyen... — Csikjenőfalva, Karatna: *Verje meg az egek ura, ki a szeretetet tiltja (rontja).*

326 ...őket temettete csak egy koporsóban — Gyergyótekerőpatak, Gyergyótölgyes: *Kőkoporsóba tétete, úgy szépen eltemettete.*

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Balassi ÖM	= Balassi Bálint összes művei. Összeállította ECKHARDT SÁNDOR. I—II. Bp. 1951—1954.
BHA	= Bibliotheca Hungarica Antiqua. Szerk. VARJAS BÉLA.
EPhK	= Egyetemes Philológiai Közlöny
FJK	= MIŠLANIK, JÁN—ECKHARDT SÁNDOR—KLANICZAY TIBOR: Balassi Bálint szép magyar komédiája. A Fanchali Jób-kódex magyar és szlovák versei. Bp. 1959. (Irodalomtörténeti Füzetek 25. sz.)
Ethn.	= Ethnographia
ItK	= Irodalomtörténeti Közlemények
MKsz	= Magyar Könyvszemle
MTAK	= A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Nj.	= Nótajelzés
NYSZ	= SZARVAS GÁBOR—SIMONYI ZSIGMOND: Magyar nyelvtörténeti szótár. I—III. Bp. 1890—1893.
OSZK	= Országos Széchényi Könyvtár
OL	= Országos Levéltár
RMDT I.	= Régi Magyar Dallamok Tára I. CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: A XVI. század magyar dallamai. Bp. 1958.
RMK	= SZABÓ KÁROLY: Régi Magyar Könyvtár. I—III. Bp. 1879—1898.
RMKT	= Régi Magyar Költők Tára. I—VIII. Bp. 1877—1930.
RMKT XVII.	= Régi Magyar Költők Tára. XVII. század. 1—13. Bp. 1959—1988.
RMNY	= Régi magyarországi nyomtatványok. 1473—1635. I—II. Bp. 1971—1983.
Sh.	= Sajtóhiba.
STOLL	= STOLL BÉLA: A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565—1840). Bp. 1963.
SZT	= Erdélyi magyar szótörténeti tár. Szerk. SZABÓ T. ATTILA. I—IV. Bukarest 1975—1984.
TESZ	= A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I—III. Bp. 1967—1976.
Th.	= Tollhiba.

KEZDŐSORMUTATÓ

Árpád vala fő az kapitányságban (Nj.)	22, 219, 302
Az ötöd római Károly császárról	151
Az tündérországról bőséggel olvastam	371
Bánat, keserűség megfogta szívemet (Nj.)	405
Bátorságot arról fejenként vehetünk (Nj.)	363, 367, 465
Boldog az olyan ember (Nj.)	363, 367
Dávid prófétának imádkozásáról (Nj.)	363, 367
Emlékezem mostan Telamon királyról	525
Én mostan beszélem a rómaiakat	465
Gondja közül egy fő gondja (Nj.)	204, 363, 367
Hatalmas urakról (Nj.)	600
Időd szép virágát, termeted szépségét, szívem, miért hervasztod (Nj.)	405
Ím, mint nyomorodám, felséges Úr Isten (Nj.)	500
Jámborok, kérlek, most meghalljátok	117
Lakik vala régen az Görögországban	525
Magyar nyelven írtam históriákat	204
Mikor Bécszet Mátyás király megvívé	302
Minden állatoknak teremőjét híjuk	363
Oly búval, bánattal az Aeneas király (Nj.)	371
Sok dolgokról, urak, már néktek szóltam	187
Sok erős vitézek, bölcsék és királyok szerelem miatt vesztek	405
Sok királyról s császárról emlékeztem (Nj.)	512
Sok szép dolgok vannak nekünk megírván	11
Szép históriákat most elszámállok	22
Vétkezzék az első ember Isten ellen	367

NÉVMUTATÓ

A névmutató egyrészt valós vagy kitalált történelmi személyek, mitológiai hősök és istenek, bibliai alakok, naptári szentek; másrészt igazi és képzelt helyek, országok, területek, vármegyék, városok, várak, falvak, utcák, terek, folyók, tavak, hegyek, mezők, templomok, paloták nevét tartalmazza.

A betűrendben a mai helyesírásnak és a közmegegyezésnek leginkább megfelelő névalak került előre, zárójelbe pedig a főszövegben előforduló, eltérő alakok. A tájékoztató jellegű azonosítás vagy megjegyzés vessző, illetve pontosvessző után következik. A szakírók nevei előtt csillag áll, hogy a történeti személyektől láthatóan elkülönüljenek. A határon kívüli magyar helyneveknek csak a jegyzetekben azonosított idegen változatai szerepelnek, mégpedig utalóként, két csillaggal.

A XVI. században a görög neveket csak latin változatukban használták. Ezért az azonosításoknál mindig a latin névalak, illetve írásmód szerepel, a görögre nincs utalás.

Aba Amadé (Omodi), tartományúr a XIV. században 70

Aba Sámuel, magyar király (1041—1044) 39, 347

Abaúj-Torna megye 577

Abdahar, tuniszi mesuár tiszt 138, 139, 143

Ábel, a Biblia-beli 25, 546

Abeses, tuniszi monifet tiszt 138, 139

Abesszínia 554

Abil, tuniszi kirinus tiszt 145

Abila, Didacus; V. Károly császár egyik vezére 162, 163, 553

Ábrahám, a bibliai patriarcha 364

Acamas, Theseus fia, aki Diomedesszel együtt követségben járt Trójában annak érdekében, hogy a megszőktetett Helenát visszaküldjék férjéhez, Menelaushoz. 470, 598

Achaemenides, Ulisses Sziciliában maradt társa 597

Achaia, Róma görög provinciája 32

Achates, Aeneas barátja az Aeneisben 491, 497, 499, 518, 597

Achates, Eurialus barátja a széphistóriában 436, 448, 449, 591

Achilles, Peleus fia, a Trójaiak legnagyobb ellenfele 469

Acleton, király az Árgirus históriában 371, 372

Actaeon, ifjú vadász, aki véletlenül megpillantotta a mezítelenül fürdő Dianát. Az isten-asszony az ifjút bosszúból szarvassá változtat-

ta. A szarvast pedig a vadász saját kutyái tépték széjjel. 451

Aczél (Atzél) István, Apostághi: pozsonyi kapitány, elesett a mohácsi csatában. 352, 569

Ádám, a bibliai ősatya 22, 24, 115, 364, 367, 545, 571

Adviga → Hedvig, lengyel királyné

Aenaria (Enaria) 552 → Ischia

Aeneas, a trójai hős, Anchises és Venus isten-asszony fia, Vergilius Aeneisének főhőse 371, 419, 458, 469, 471, 477—85, 489, 493, 494, 497—500, 503, 504, 507, 511, 512, 514—18, 572, 594—99

Aeneas Sylvius → II. Pius pápa

Actna (Aethna), szicíliai tűzhányó 488, 489, 597

Afrika, többnyire Észak-Afrikát, a Római Birodalom egykori területét jelenti. 130, 132, 138, 146, 147, 151, 155, 174, 177, 186, 498, 500, 502, 541, 542, 550, 552

Agamemnon, a Telamon-históriában szerepel. 527

Agamemnon, mycenaei király, a Tróját ostromló görög sereg fővezére 469, 473

Agis, hadnagy a tengeri rablók seregében 130

Agyllina (Agillina), az etrusiai antik város neve helyesen Agylla. Latinul a város lakosai:

Agyllini, így fordul elő Vergiliusnál is! 515

Aidua → Édua

Ákos nembeli Majnalt ([a Kussi moyuolt=]

- Ákos (Moynolt), II. Béla uralkodása idején ölték meg. 57, 547
- Aladár (Aladarius), Attila hun király fia 33
- Alamóc → Olomouc
- Alarko, öreg spanyol hadnagy V. Károly seregében 153, 176
- Alba Iulia 549 → Gyulafehérvár
- Alba-Longa (Alba), Róma anyavárosa Latiumban 495, 518
- Albanus, V. Károly seregének tagja 175
- Albert, Ernő bajor uralkodó herceg fia 602
- Albert, Habsburg; magyar király (1437—1439) 84, 93, 109, 227, 230, 546, 561, 562
- Albert királyné → Erzsébet, Luxemburgi
- Albert lengyel király → János Albert, lengyel király
- Albisinda (Albisuinda), Albuinus longobárd király lánya 213, 214, 555
- Albuinus, longobárd király (561—573) 204—14, 542, 555
- Alcinus, rontott név! → Albisinda
- Alcmena, Amphitryon tirynsi király szépséges felesége. Maga Iuppiter is belészeretett, s hogy magáévá tehesse, férjének alakját fölvéve közelítette meg. Ráadásul, hogy a szerelmi együttlét minél tovább tarthasson, Mercuriusnak megparancsolta, hogy három éjszakányi időre ne engedje felkelni a napot. 452
- Aldaric (Ardarich), gepida király 32
- Al-Duna 568
- Aleppo (Alepos), szíriai város, ma: Haleb. 131, 551
- Alexander 412 → Nagy Sándor
- Alexander vajda → Sándor havaselti vajda 72
- Alföld 96, 316, 318, 323, 326—28, 330, 337—39, 344, 346
- Alger, a mai Algír 552
- Algéria (Algerium, Algeriom ország), a XVI. században ez az ország volt a tengeri kalózok fészke. 117—20, 125, 126, 130, 183, 184, 550, 551, 553
- Ali (Halis), síita kalifa, Mohamed próféta veje 133, 551
- Ali bég (Alibéc), Szerbia török kormányzója 335
- Allah (Alla) 120, 130, 235, 242, 245, 269
- Álmos, Árpád-házi herceg, Kálmán magyar király öccse (†1129) 53, 114
- Álmos, magyar vezér 34
- Alpok, hegység 555
- Alsó-Ausztria → Bécsország
- Alsólindvai Bánfi István → Bánffy István, Alsólindvai
- Amanus havasa, a Taurus hegység egyik ága 131, 551
- Amata, Lavinia anyja 517, 597
- Ambrus, Szent 312, 566
- Amida, Hariadenus ellenfele 122
- Ammon, Iuppiterrel azonosított, kos szarvú isten 399
- Amnon (Hamon), Dávid király fia. Beleszeretett féltestvérébe, Támárba. Betegséget színlelt, s a még szűz leányt, akit arra kért, hogy éltelel készszen neki s vigye az ágyába, megerőszkolta, majd éppoly hirtelen, mint ahogy megszerette, megutálta, s elküldte magától (2 Sámuel 13, 1—38). 434
- Amulius, Alba-Longa királya 518, 520, 521
- Amurates, Amurat → I. Murád török szultán
- Anatólia (Natalia), Törökország ázsiai része 356, 570
- Anchises, Aeneas atyja 482—85, 499, 596, 599
- Andonius, torzult név → Audoinus
- I. András (Endre), magyar király (1046—1060) 36, 38, 39, 41, 43—45, 113
- II. András, magyar király (1205—1235) 11, 12, 19, 20, 61, 63, 64, 114, 543, 544, 548
- III. András, magyar király (1290—1301) 67, 68, 548
- András, Anjou; Károly Róbert magyar király fia, calabriai herceg, 1342-től I. Johanna nápolyi (szicíliai) királynő férje, akit 1345-ben, felesége tudtával meggyilkoltak. 71, 73, 75
- András, Szent, apostol 286, 564
- Androgeus, görög harcos, akit Aeneas ölt meg. 478, 479
- Anibal → Hannibal Carthagenensis Cyprius
- Anna, Candalei (Gandalai); II. Ulászló magyar király felesége 329, 343, 567
- Anna, Dido királynő néne 504, 505, 510—12, 597
- Anna, Jagello; I. Ferdinánd felesége 345
- Anna asszony → Anna, Candalei
- Annaba → Hippo
- Annibal → Hannibal, Cyprius
- Antal, Szent 240, 286
- Antal király → Budai Nagy Antal
- Antaeus, líbiai óriás király, a föld istennőjének fia. Mindenkét, akivel találkozott, birkózásra kényszerített. Ha fogytán volt ereje, testét a földhöz szorította, s az anyjától merített új erőtől ismét feltámadva győzte le ellenfelét. 452
- Antenor (Anthenor), bölcs trójai, aki véget akarván vetni az áldatlan háborúnak, azt tanácsolta, hogy Helenát adják vissza Menelausnak. A görögök a győzelem után futni hagyták. A hagyomány szerint, Itáliába menvén, ő alapította Pataviát, a mai Padovát. 494
- Antikrisztus (Antichristus) 364
- Antiochia, város a Telemon-történetben 525
- Antonius, Marcus; triumvir, akinek Cleopatra egyiptomi királynő volt a kedvese. 421

- Apollo, a Delos szigetén született sokoldalú isten 486, 596, 598
- Apollonius, a Gesta Romanorumból fordított széphistória főhőse 573, 583
- Aquaria, torony Guleta várában 158
- Aquincum → Sicambria
- Arabia 200, 521
- Arad 55, 548
- Ararát, hegycsúcs Örményországban, ahol Noé bárkája megakadt. 28
- Arcadia (Archadia), tartomány volt a Peloponneszus félszigeten. 465
- Árgirus (Argilus, Argerus), Gergei Albert törtériájának főhőse. Nevét a korban eredetileg Árgyirusnak ejtették. Rontott változataiból származik az Árgyilus és az Árgyélus. Kodály Zoltán 1914-es, bukovinai feljegyzésében a népi énekes is így ejti: „Bújdosik Árgyilus hegyeken völgyeken.” Ugyancsak így hangzik az ismert népdal erotikus jelentésű kezdősorában: „Az árgyélus kismadár nem száll minden ágra”, vagy a burkoltan trágár: „Az Árgyélusát!” felkiáltásban. 371, 374, 375, 378, 380, 381, 383—85, 387—93, 396—401, 572—79, 582, 596
- Argus, a tehénne változtatott Io százszemű öre 587
- Ariadenus → Barbarossa Hariadenus
- Ariadne, Minos, krétai király lánya, aki Theseusnak fonalat adott, hogy a labirintusból kitá-láljon. 418
- Aristophanes, téves név, Aristoteles helyett. A széphistóriában felvetett gondolat ugyanis a nagy ógörög filozófusnak A lélekről c. művé-ből való. 457, 592
- Aristoteles, akiről az a történet terjedt el a kö-zépkorban, hogy felesége mint egy lovat, meg-nyergelte. 412, 592
- Armenia, Örményország latin neve 28
- Árpád, magyar fejedelem 22, 34, 36, 219, 302, 545, 565
- Artemis → Diana
- Árva vára 297
- Ascanius 495, 597 → Iulus Ascanius
- Assan → Barbarossa Assan
- Assan cselebi (Czelebia), fő piráta, azaz kalóz 124, 148
- Assiria, a Mátyás-törtétiában Szíriát jelenti. 310
- Astyages (Astiages), méd király 600
- Asvérus → Xerxes
- Atanadindingel, Dávid; János pap-császár 201
- Athanas, torzult név! 598 → Acamas
- Athén (Athena) 521
- Athena hegy, torzult név! → Aetna
- Athenas, azaz Áténás, Athén régi magyar neve. Bod Péter művében a város neve átvitt értel-mű, az ország tudósainak gyűjtőhelyét jelenti. 596
- Atlamos, tatár vezér 72
- Attila (Atilla), hun király 22, 30, 32—34, 115, 204, 219, 542, 547, 561
- Audoinus, longobárd király (547—560) 204, 205, 554
- Augsburg 542
- Augustus, római császár (i. e. 31—i. sz. 14) 83, 495
- Auria András, V. Károly hajóhadának vezére 126—29, 134, 153, 154, 164
- Auria Antal, Auria András hadvezér testvére 153
- Austria → Bécsország
- Ausztria 547, 554
- Aventinus (Auentinus), harcos Turnus seregében 515
- Azuarez, V. Károly császár egyik vezére 162
- Azzo, VII. (Esthy Morkolab), estei őrgrof (1212—1264) 67
- Ázsia (Asia) 146, 338, 465, 500, 503, 521
- Bábel tornya 29
- Babilonia, a Nimród által alapított első világ-birodalom 29
- Bacchus (Bacchus), a bor istene 461
- Bács megye 273, 293, 563
- Bács városa 339, 568
- Bácsi (Basi) György, Szapolyai János követe 349, 569
- * Badics Ferenc 6
- Badius Ascensius, Jodocus; Vergilius-magyarázó 597
- Bagrada vize, az antik Utica romjai mellett ömlik a Földközi-tengerbe. Mai, tunéziai neve: Medjerda. 143
- Bajdar (= Peta), tatár vezér Batu kán seregében 64
- I. Bajezid (Baiazet), török szultán (1389—1402) 80
- II. Bajezid (Baiazet, Bayazetes), török szultán (1481—1512) 330, 344, 567
- Bajnai Both András → Both András
- Bajorország (Payor ország) 69
- Bakics (Bakit) Pál, Laki; harcolt Mohácsnál (†1537). 353, 569
- Bakócz Tamás, Erdődi (1442—1521); eszter-gomi érsek 104, 334, 549, 567, 568
- Balassa → Balassi
- Balassi Bálint, Gyarmati (1554—1594); sokak szerint a költő életművéhez, versein és komé-diáján kívül, az Eurialus és Lucretia szép-história is hozzátartozik. 544, 554, 556, 566, 576, 577, 580, 581, 583, 585, 595, 600, 603, 607

- Balassi Ferenc, Gyarmati; szőrényi bán, Balassi Bálint nagyapja, elesett Mohácsnál. 355
- Balassi János, Gyarmati (1518—1577); zászlós-úr, Balassi Bálint apja 557
- Balaton 356
- Bal Bécs, téves városnévfordítás! 307 → Scaea Vienna
- Baleár-szigetek (Balearis sziget, Balearium, Balericom), szigetcsoport a Földközi-tengeren 122, 123, 126, 551
- * Ballai Károly 543
- Balog (Bolug), Attila hun király egyik öse 30
- Balog István deák (Balog deác), Dózsa György egyik vezére 105, 549
- Bánffy (Bánfi) Antal, a délvidéken harcolt Mátyás idején. 268
- Bánffy (Bámfi) István, Alsólindvai, 1448-ban a rigómezei csatában esett el. 92, 231
- Bánffy (Bánfi) János, Alsólindvai, horvát bán. Részt vett a mohácsi csatában. 353, 569
- Bánffy Pál, Alsólindvai (Linduai Bamfi Pál), főlovászmester (†1475) 98, 253, 259, 268, 563
- Bánffy Zsigmond (Bánfi Sigmond), Alsólindvai, elesett Mohácsnál. 355
- Bánk bán 7, 11—13, 15—17, 19, 62, 63, 67, 542—45, 554
- Bánk bán felesége 13, 14, 543
- Bankó, a Semptei Névtelen históriájának, a Béla király és Bankó lányának szereplője (RMKT VIII.) 601
- Baranya megye 341
- Barbarossa, Assan; Hariadenus fia 130
- Barbarossa, Hariadenus (Ariadenus), (1465—1546), a Barbarossa, azaz „rőt szakállú” nevet a keresztények adták a kalóz család tagjainak.
- A valódi név alakváltozatai a következők: Khizr, Khayr al-Din, Hayrüdín, Haireddin, Hariadenus, Ariadenus. Bátyjával, Horukkal hajóhadat vezetett a spanyolok ellen, s 1518-ban elfoglalták Algériát. Bátyja halála után Hariadenus a török szultánnal szövetséget kötött. 1533-ban elűzve Muleassest, Tuniszt vette birtokába, s valóságos kalózzvilágot teremtett. V. Károly császár 1535-ben foglalta vissza Tuniszt. Hariadenus ezután Algériából indította hajóit rablóhadjáratokra. 117, 118, 121, 123—34, 136—44, 147, 148, 151, 152, 155—57, 160, 166—68, 170, 171, 173, 175, 178, 180—83, 185, 542; 550—53
- Barbarossa, Horuk (Horuc); a név változatai: Arudzs, Orudzs. Hariadenus bátyja (†1518). Öccsével együtt ő alapozta meg az oszmán uralmat Észak-Afrikában. 117—21
- Barrara, a pátriárka városa a Sceva nevű mesés országban, János pap-császár birodalmában 197
- Bártfa, város Sáros megyében 594
- Barut nemzetség → Bor nemzetség
- Basilea → Bazel
- Báta, falu Tolna megyében 350, 569
- Bátaszék, falu Tolna megyében 548
- Báthori András, I., Ecsedi; szabolcsi és szatmári főispán, koronaőr. Ő építette az ecsedi várat 1492-ben. 334, 567, 568
- Báthori András, II., Ecsedi; szatmári főispán. Részt vett a mohácsi csatában (†1566). 353, 354
- Báthori György, Ecsedi; somogyi főispán, főlovászmester a XVI. században 346
- Báthori István, II., Ecsedi; erdélyi vajda. 1479-ben Kinizsit segítette meg a kenyérmezei csatában. 231, 258, 268, 317, 318, 324, 326, 331, 332, 566
- Báthori István, III., Ecsedi; zalai és temesi főispán, 1519-től nádor, (†1535) 346, 568
- Báthory István, IV., Somlyai (Somlay Báthori István), 1477—1534 közt élt, erdélyi vajda 349, 569
- Báthory István (Stephanus), V., Somlyai; erdélyi fejedelem (1571—1586), lengyel király (1576—1586) 541, 542, 545, 546, 553, 560, 561, 570
- Báthory Zsigmond, Somlyai; erdélyi fejedelem 1586-tól 1602-ig megszakításokkal 541, 542
- Bathus → Batu
- Bátor (Búthür), II. Béla híve 58
- Bátor → Nyírbátor
- Batu (Bathus), tatár kán (†1256) 64
- Batthyány (Battyáni) Ferenc, I. (1497—1566); szlavón bán, vasi főispán, főtárnokmester 346, 353, 568, 585
- Batthyány Ferenc, II. (1573—1625); sopron megyei főispán, dunántúli főkapitány. Feleségének, Lobkovitz Poppel Évának, Balassi Bálint szerzeményeivel udvarolt. 585
- Batthyány János, elesett Mohácsnál. 355
- Battyaui → Batthyany
- Bazaráb (Boszorád), havaselti vajda (1325—1340) 70
- Bazel (Basilea), svájci város 459, 541, 557, 560, 573
- Beatrix, Aragóniai; Mátyás, majd II. Ulászló magyar király felesége 291, 292, 303, 305, 312, 315, 317, 323, 329, 343, 565, 567
- Beatrix, Estei; II. András magyar király felesége 67, 548
- Beatrix, Luxemburgi; Károly Róbert második felesége 71
- Bebek Imre, Pelsőczy; erdélyi vajda, elesett Rigómezőnél, 1448-ban. 92, 231
- Bebek László, Pelsőczy; gömöri főispán, elesett Rigómezőnél, 1448-ban. 92, 231
- * * Becej 547 → Becse
- Bécs (Vienna, Vienna Pannoniae) 59, 68, 84, 97,

- 101, 110, 256, 267, 290, 291, 294, 295, 298—302, 305, 308, 310—12, 317, 325, 327, 350, 541, 556, 563
- Becse, falu a Tisza partján, Bács megyében 51, 547
- Bécsország, Alsó-Ausztria régi magyar neve 31, 84, 102, 228, 272, 320, 546
- Bécsújhely (Vjhely, Wyhely, Német Wyhely), Wiener Neustadt régi magyar neve Németúj-hely volt. 92, 102, 295, 302, 305, 307, 310, 549, 565
- Bekes Gáspár, Kornyi (Casparus Bekes de Korniat), fejedelmi főtanácsos és kamarás Erdélyben. Az antitrinitárius vallás egyik fő szószólója volt. 542, 552
- I. Béla, magyar király (1060—1063) 36, 38, 39, 41—46, 48, 50, 113, 114
- II. (Vak) Béla, magyar király (1131—1141) 55, 57, 58, 60, 114
- III. Béla, magyar király (1172—1196) 11, 60, 114
- IV. Béla, magyar király (1235—1270) 63—65, 69, 114, 548, 601
- Béla, hun vezér 32
- Belér (Beller), Attila hun király egyik öse 29
- * Belgorod—Dnyesztrovszkij → Dnyeszter-fejérvár
- Belgrád → Nándorfehérvár
- Bellona, a háború istenasszonya 467
- Belona, az Árgirusban → Ma-Bellona
- Belső-Ázsia 553
- Belugian 190 → János pap-császár
- Belus, föníciai király, Dido királynő apja 500
- Bendegúz, Attila hun király atyja 30, 33
- Benkad, numid herceg, aki a kalózok ellen harcolt. 122
- Beograd 548 → Nándorfehérvár
- Berbulcs → Vérbulcsú
- * Berecz Sándor 583
- Berend, Attila hun király egyik öse 30
- Beret, falu Abaúj megyében 577
- Bergamo (Bergonem), az olasz város antik neve: Bergomum. 210, 555
- Bergonem → Bergamo
- Beriszló Bertalan (Auráni Prior), vránai perjel, (1490—1511), kegyetlenségéért II. Ulászló megbüntette. 342, 568
- Beriszló (Briszló) Péter, veszprémi püspök, horvát bán (1521). Róla írt éneket Szabadkai Mihály 1515-ben. (RMKT I. 2. kiad.) 268
- Bernauer Ágnes, Bernauer Gáspár, augsburgi fürdősnő lánya 601
- Bernauer Gáspár, augsburgi fürdősnő 602
- Beroaldus, Philippus = Filippo Beroaldo, humanista költő, Vergilius-magyarász 597
- Beroszti István, torzult név → Giróthy István
- Bertalan (Birthalan), Szent, apostol 190
- Bertus, szereplő az Eurialus és Lucretia históriában 431, 588
- Beszterce, város Erdélyben 549
- Besztur (Besztwe), Attila hun király egyik ös-
atyja 29
- Betfage, királynéasszony, akit János pap-császár legyőzött. 201
- Bezen herceg → Jaroszláv, Szvjatopolszics
- Bezrpim → Veszprém
- * Binder Jenő 553
- Binzert (Biserta), tunéziai kikötőváros, antik néven Hippo Diarrhytus 137, 551 → Hippo
- Biserta → Binsert
- * * Bistrița 549 → Beszterce
- Bizánc (Bizancium), Konstantinápoly városának eredeti neve Byzantium volt. 130
- Bizánci Birodalom (Görög birodalom, Görög császárság, Görögország) 148, 149
- Blanka → Sforza, Bianka
- Blaskó, Borotini: a huszita sereg vezére az 1430-as években 82
- Bochetor → Büdzsek
- Bod Péter, Bethlen Kata tudós udvari papja, a Magyar Athenas c. írói lexikon szerzője 596
- * Bodnár Zsigmond 601
- Bodó Gáspár, Györgyi; Hunyadi Mátyás börtöntársa, a Hunyadiak híve 96, 254
- Bódogasszony egyház, koronázó főtemplom Székesfehérvárott 320, 566
- Bodrog folyó 461
- Bodrog megye 567
- Bogáti Fazakas Miklós (Nicoles [=Nicolaus] Bogathius), 1548-ban született Tordán, s valamikor a század végén halt meg. Antitrinitárius lelkész és versszerző. Göröcsöni Ambrus históriáját folytató éneke e kötetben a 7-es számon található. Versszerző munkásságának többi darabja az RMKT X. kötetében jelenik majd meg. 3, 5, 6, 8, 217, 221, 222, 227, 228, 235, 248, 253, 255, 259, 260, 262, 265, 268, 273, 280, 283, 285, 289, 294, 299, 300, 556-61, 563, 569, 577, 583
- Bogdanovics István → III. (Nagy) István, moldvai vajda
- Bolgárország 35, 37, 54, 65, 74, 89, 238, 274
- Bona → Hippo
- Bondofárd, Attila hun király egyik öse 29
- Bonfini, Antonio (Antonius Bonfinius), 1427—1503, történétíró, akinek Magyar történetét e kötet szerzői közül is többek forgatták. 21, 63, 215, 541, 542, 544—58, 551, 554, 555, 557, 559, 560, 563, 565—67, 569
- Bor (Boor), Hunor fia, Attila egyik öse 29
- Bor (Barut) nemzetség, amelyből Bánk bán származott. 62

- Borisz (Boricz), trónkövetelő II. Béla és II. Géza idejében 56—58
- Bornemissza János, budai várnagy, II. Lajos egyik nevelője 347, 568
- Boroszló (Braszló), a mai Wrocław Sziléziában 101, 549
- * Bors Gedcon 572, 573
- Borundaj (= Coacton), tatár vezér Batu kán seeregében 64
- Bosics Radics (Bositz, Kadicz), szerb hajóhadparancsnok, elesett Mohácsnál. 353, 354, 569
- * * Bosna folyó 548
- Bosznia (Boszna, Bosznaság) 78, 82, 100, 257, 258, 274, 315, 337, 549
- Both (Bot) András, Bajnai; horvát bán, hadvezér (†1511) 258, 268, 308, 565
- Botos András, Garai; I. Ulászló ellen harcolt (†1440). 87, 88
- Bököny, Attila hun király egyik őse 29
- Brankovics György, szerb despota (1427—1456) 92, 231, 236, 237, 268, 562
- Brassó havasa 223
- Brenner, Martinus (Brenner Márton), az erdélyi Besztercéről származó tudós adta ki először, bár hiányosan, Bonfini történeti művét (†1553). 541
- Brescia (Brixia), az olasz város antik neve Brixia volt. 210, 555
- Briseis 421 → Chryseis
- Britannia (Britania), eredetileg római provincia neve 521
- Brixia → Brescia
- Brodarics (Broderith) István, szerémi püspök, főkancellár, aki leírta a mohácsi csata történetét, amelyben maga is részt vett (†1539). 347, 560, 568—70
- Brutus társa 455 → Porcia
- Buda 68, 69, 73, 74, 77, 78, 81, 84, 86, 93, 95, 98, 99, 104, 108—12, 222, 223, 225, 227, 240, 249, 253, 254, 259, 261, 262, 266, 267, 270, 273, 275, 278, 279, 281, 284, 288, 290, 292, 302, 304, 316, 318, 319, 324, 325, 328, 334, 342, 343, 346, 347—50, 352, 356, 357, 546, 563, 564, 573
- Buda, hun vezér 30
- Buda, az ő fiával, Sebőssel vakítottatta meg Gizella királyné Vazult Nyitrán. 37
- Budai Nagy Antal (Antal király), az 1437-es erdélyi parasztfelkelés vezére 83, 548
- Budapest 5, 542—44, 546, 547, 554, 556, 557, 562, 566, 576—78, 580, 581, 595, 600, 601—603, 607
- Budapestinum → Budapest
- Bugea, város Algériában. Mai neve Bijaya. 119, 551
- Bukarest 602, 608
- Bulcsú (Bolczu), Attila hun király egyik őse 30
- Bulgária (Commania) 238, 561, 562
- Burgundia 35, 547
- Buxtorf, Johannes 573
- Büdzsek (Bochetor), tatár fővezér Batu kán seeregében 64
- Cadan → Kadan
- Cádiz (Gades), spanyol kikötőváros. Valószínűbb, hogy a tunéziai Gabes városáról van szó! 551 → Gabes
- Cagliari (Karalis), város Szardínia szigetén, antik neve: Carales. 155
- Caieta → Gaeta
- Calchas (Calcas), görög jós Trója ostrománál 475
- Calliopol → Gallipoli
- Camertes, Joannes; humanista filológus 541
- Camilla, volszus királylány 515
- Camillák nemzetsége 406, 584
- Campania, itáliai taromány 154
- Candaules (Kandaulis), lyd király, aki annyira nem tudott betelni felesége gyönyörű testének látványával, hogy szerette volna másnak is megmutatni ruhátlanul. Ezért rávette hű társát, Gygest, hogy titokban lesse meg a mezítlelre vetkőző királynét. Az asszony azonban észrevette a leselkedőt, s bosszúból arra kényszerítette, hogy ölje meg a királyt. A gyilkosság után Gyges feleségül vette a királynét, és ezzel a trónt is megszerezte magának. 436
- Cantabriai (Cantaber) János, V. Károly császár vezére 124
- Capistranus (Capistranos) János → Kapisztrán János
- Capitolium, Iuppiter főtemploma Rómában 513
- Caran, Caram basa, török hadvezér az 1440-es években 238, 244
- Carectus, Federicus; V. Károly császár hadvezére 159
- Carinthia → Karintia
- Carniola, Carneola → Krajna
- Carolus Marcellus → Martell Károly
- Cartenna (Kartenna) → Ténés
- Carthago (Cartago) → Karthágó
- Cassandra, Priamus király jóstehetségű lánya, akit Apollo azzal büntetett meg — mivel a szép leány visszautasította szerelmét —, hogy jóslatainak soha senki ne higgyen. 479
- Castriot György, a törökverő albán Scander bég 558
- Catareus Vince → Gyaffer aga
- Catharista, Catherista 600 → Katarista
- Cerberus, a háromfejű, kígyó sörényű, rettenetes alvilági kutya, amely érchangon ugatva őrzi a Tartarus kapuját. 442
- Cesarini, Giuliano (Iulianus, Iulián Cardinál),

- bíboros, pápai legátus. Elestett az 1444-es vár-
nai csatában. 90, 91, 549
- Cetriz → Czetricz
- Chariclia, Heliodorus regényének, az Aethiopi-
cának női főhőse 7
- Charybdis (Karibdis), vizet okádó és vizet nyelő
szörny, amely egyúttal a Messinai-szoros ve-
szedelmes örvényét jelenti. 489, 597
- Cheb → Szübeetej
- * * Cheresig 548 → Kőrösszeg
- Christus → Jézus Krisztus
- Chryseis (Criseis), Calchas pap lánya. Az antik
szerzők nem tudnak Troilussal való kapcsola-
táról. A középkorban kitalált történetet elő-
szőr Chauser, később pedig Shakespeare dol-
gozta fel Troilus és Cressidájában (a Briseis —
Briseida analógiájára alakult név). E szerint
Troilus herceget, Priamus fiát valóban meg-
csalja az említett leányzó. 421, 587
- Cillei Ulrik (Ciliai Uldric), szlavón bán, V.
László tanácsosa, a Hunyadiak ellensége és ál-
dozata (†1456) 95, 250, 251, 253, 563
- Ciprus szigete 502
- Circe, Aeaea nevű szigeten élt varázslónő, aki a
kalandozásai közben odavetődő Ulisses em-
bereit disznókká változtatta. 421, 430, 587, 588
- Circello (Circellom, Circellum), város a Tírrén-
tenger partján, antik neve: Circei. 119, 125,
126, 551
- Cisnerius, V. Károly császár egyik hadvezére 162
- Civerius János, V. Károly egyik hadvezére 124
- Civiale del Friuli → Forum Iulium
- Claudipoli → Kolozsvár
- Cleopatra, egyiptomi királynő, Marcus Anto-
nius kedvese 421
- * * Cluj-Napoca → Kolozsvár
- Coacton → Borundaj
- Cocum, város Észak-Afrikában 122
- Colchis (Colchos), ókori tartomány a Kaukázus
és a Kis-Kaukázus között, a Fekete-tenger
mellett 521
- Colchis (Colchos) szigete. A középkori Guido de
Columna Trója-regénye nevezi Colchist (vagy
Colchost) szigetnek, amely valójában egy tar-
tomány neve. Az igaz viszont, hogy a Phasis
folyó fekete-tengeri torkolatánál, egy félszi-
geten feküdt Aea, Colchis tartomány fővárosa.
E város Marsnak szentelt ligetében, egy tölgy-
fán függött, a soha nem alvó sárkány által
őrzött aranygyapjú, amelyet Jason Medea
segítségével szerzett meg. Az antik szerzők,
mint például Valerius Flaccus, nem beszélnek
szigetről. A Guidót fordító Tinódi (Jason és
Medea. RMKT VIII.) és Haller János (Hár-
mas istória, Kolozsvár, 1695) viszont Colchos
szigetét emlegeti. 408, 418, 442, 584
- Colchos → Colchis
- Colpen → Kölpény
- Colubaria (Colubrania) → Monte Colubre
- Commagene (Komagena), Szíria északkeleti tar-
tománya Cilícia és az Euphrates folyó között
131, 551
- Commania → Bulgária
- Constantinapoly, Constantzinapoly → Konstan-
tinapoly
- Corduba János, V. Károly császár egyik had-
vezére 124
- Corlatkei Péter → Korlátközi Péter
- Coroebus (Korebus), a trójaiak frig segítője,
Cassandra kérője 478, 598
- Coroneus Lázár, V. Károly császár egyik had-
vezére 173
- Corvin János (János herceg), Mátyás király há-
zasságán kívül született fia (1473—1504).
Anyja, Barbara Edelpeck, valószínűleg az
alsó-ausztriai Steinből származott. 103, 305,
309, 311, 312, 314—16, 318, 319, 326, 332,
334, 336, 341, 565, 568
- Creta → Kréta
- Creusa, Priamus lánya, Aeneas felesége 596
- Criseis → Chryseis
- Crispus, Stephanus 566 → Fodor István
- Croatia → Horvátország
- Crusotz, Crüsontz → Krusevác
- Cunimundus → Kunimund
- Cupido, Venus fia. Az antik világ festői alakítot-
ták ki azt az ábrázolást, amelyben Cupido
mezíten, bekötött szemű, nyíllal és fáklyával
a kezében röpdős szárnyas gyermek. Ezek az
attribútumok az antik költők leírásában iro-
dalmi közhellyé váltak. A legismertebb ezek
közül Propertiusé (II. 12.) 409, 413, 585
- Cyrene, város az ókori Lybiában 521
- Cyrus, perzsa király 363, 367, 496, 571, 600
- Czehunger, (?) a szerbiai Zsarnó alatt esett el,
1515-ben. 106
- Czerini, torzult név → Czetini
- Czetini Frangepán Mátyás → Frangepán Má-
tyás, Cetini
- Czetricz, Ulrich von; II. Lajos magyar király
inasa 357, 570
- Czibak Imre (Cibak Imreh), Palotai; temesi fő-
ispán 353, 569
- Czobor (Szobor) Márton, belgrádi bán (†1515)
329, 567
- Csaba (Czaba), Attila hun király egyik fia 33, 34
- Csáholyi Ferenc, csanádi püspök, elesett Mo-
hácsnál. 570
- Csák Máté (Trinczeni Máté), tartományúr a
XIV. században (†1321) 70
- Csáky (Csáki) Ferenc, bihari és szatmári fő-

- ispán, Mátyás király keresztapja (†1468 körül)
258, 268
- Csáky Mihály (Michael Chaki), erdélyi kancellár. János Zsigmond fejedelem udvarában, Blandrata és Bekes Gáspár mellett ő volt az egyik fő pártfogója az antitrinitáriusoknak.
541, 542, 550
- Csanád (Czanad), Attila hun király egyik őse 29
Csanád vára 66
- Csehország 35, 38, 47, 52, 68, 97, 256, 282—84, 292, 309, 311
- * * Csehszlovákia 548, 549
- Csele (Czele), Bendegúz fia, Attila testvére 30
- Csele, falu Mohács fölött 355
- Csele, patak Mohács fölött 355, 357
- Csepreg, mezőváros Sopron megyében 572
- Csik megye 602
- Csikjenőfalva, falu Csík megyében 602, 603
- Csiz (Cziz) vitéz, talán gömöri ispán volt. 1128-ban esett el a bizánciakkal való harcok során.
54
- Csokonai Vitéz Mihály 577
- * Csomasz Tóth Kálmán 571, 595, 607
- Csonkatorony, a budai vár börtöne volt. 266, 267
- Csupor Pál, Monoszlói; szlavón albán. 1415-ben Hervója ökörbőrbe varratta, s folyóba dobatta. 82
- Dácia, valójában: Dánia, hiszen melléte a britannusokat említi a szerző, vagyis az északon fél esztendeig tartó, hosszú éjlekről beszél! Az esztendő másik felének hosszú nappalaira hasonlóképpen céloz Káray Mihály, Meliuh Istvánnak 1589-ben írt levelében: „Hozza Isten jó egészségben kegyelmed, és az üdönk hosszúságát szabja kegyelmednek az városban az britanniai polusnak elevatiójára, melyben az étszakák elvesznek az napnak cursusa közt.” (Literátor-politikusok levelei Jenei Ferenc gyűjtéséből. Bp.—Szeged, 1981. 75.) 452
- * * Đakovo 548 → Diakóvár
- Dalmácia (Dalmatia) 22, 46, 47, 50, 54, 73, 78, 545, 548
- Dama, Attila hun király egyik őse 29
- II. Dán, havaselti vajda a XV. század elején 82, 221, 559
- Dana Marka → Dánia
- Dánia (Dana Marka) 188, 553
- Dániel orosz herceg, valódi nevén Danyil Romanovics halicsi és lodomériai fejedelem (1235—1266) 63
- Dániel proféta 492, 495, 597, 598
- Dardanus, a trójaiak és Aeneas révén, a rómaiak őse 465
- Dariusz, perzsa király. Dániel látomásában a másodikk világbíródalom megszemélyesítője. 496
- Dathus, Augustinus, Vergilius-magyarázó 597
- Dávid, Szent, zsidó király 363, 364, 367, 405, 441, 545, 571
- Debrecen 7, 542, 543, 546, 556, 558, 580, 594
- Deiphobus, Priamus, trójai király fia. Páris halála után ő vette feleségül Ilonát, azaz Helenát. Amikor Ulisses Diomedesszel együtt, koldusnak öltözve Trójába merészkedett, hogy a Palladiont, Pallas égből hullott, három rőf nagyságú szobrát elloppja, Helena felismerte. A ravasz görög láttán, vágy ébredt benne, hogy visszatérjen elhagyott férjéhez, Menelaushoz. Elárulván Tróját és Deiphobust, nem leplezte le a lappangó ellenséget, hanem még segített is neki terve végrehajtásában. E tetteivel nagyban hozzájárult Ilium pusztulásához. 421, 582
- Delos szigete, Apollo szülőhelye 486, 596
- Delphibeus, Delphibus; torzult név 582 → Deiphobus
- Demeter, Szent 564
- Demophoon, Theseus és Phaedra fia, aki részt vett a trójai háborúban. Ezenkívül Phyllis tráciai királylánnyal való esetéről ismeretes.
469
- Derencsény (Derenczen), falu Gömör megyében 92, 549
- Derencsényi Imre (Drenczeni Imreh), somogyi főispán, horvát bán, hadvezér (†1493) 332—35, 567
- Derencsényi Pál, Derencsényi Imre fia (†1493) 567
- Detre (Deitrich), a germán mondák veronai Detréje, aki valójában Nagy Theoderich, keleti gót király (493—526) volt, azaz jóval később élt Attilánál. 31, 32
- * Dévay József I. = Josephus I. Dévay 581, 583, 592
- * Dézsi Lajos 5, 6, 8, 541, 546, 556, 557, 572, 600—602
- Diakóvár (Dyako), vár Valkó megyében 76, 548
- Diana, Iuppiter lánya, a természet és a vadászat szűz istenasszonya 399, 451
- Dido, másként: Elissa (Elisa), karthágói királynő, akinek szerelme Aneasszal azért nem teljesedett be, mert a trójai hős előbbrevalónak tartotta honalapító küldetését a házasságnál. Dido bánatában megölte magát. 377, 419, 458, 498, 500—12, 594—97, 599
- Dicheus (hibás név!) 511 → Sycheus
- Dienes 86 → Széchy Dénes
- Diomedes, a legvakmerőbb görög harcos a trójai háborúban, aki Ulissesszel együtt titokban kilopta Trója főtemplomából Pallasnak a várost oltalmazó szent szobrocskáját, a Palladiont, amelyet egykor maga az istenasszony hajított le az égből. Ő is egyikük volt azoknak, akik a

- faló hasában rejtőzve indultak a vár bevétele. 475, 489
- Diomedes, a történelmi Telemon király fia 525—32, 534, 600, 603
- Discordia, a civódás istenasszonya, a görög Eris római megfelelője 598
- Dnyeszterfejérvár (Neszter, Nesterfejérvár), az ukrainai Belgorod—Dnyesztrovskij a Dnyeszter fekete-tengeri torkolatánál 296, 297
- Dobó István, Ruszkai; egri várkapitány, erdélyi vajda (†1572) 557
- Dobó Jakab, Ruszkai; 1562-ben született. Apja Dobó Domonkos, Dobó István testvére volt. Egyesek úgy vélik, hogy ő az Eurialus és Lucretia történetének szerzője, jóllehet 1577-ben csak 15 éves volt még. Fiatalon, huszonhárom esztendősen korán, lovas baleset következtében halt meg, 1585. március 20-án. 580
- Doboka, vár Erdélyben 47
- Doboz Mihály, a pusztamáróti táborban, 1526-ban, a törökök támadása előtt lovon menekített feleségét inkább megölte, mintsem hogy az az ellenség kezébe kerüljön, majd maga is elesett a küzdelemben. 570
- Doboz Mihály felesége, Ilona 570
- Dóczy (Dotzi) Péter, Nagylúcsei; főúr a XV. században 258, 268
- Dóczy Orbán, Nagylúcsei (Orbán püspök); győri, egri és bécsi püspök a XV. század végén (†1492) 307, 313, 318, 566
- Dombay (Dombai) Dávid, kaposvári kapitány, Újlaki Lőrinc seregének vezére 341, 568
- Don folyó, antik nevén Tanais 31, 598
- Donatus, Aelius; Vergilius-magyarász 597
- Dorax, numid herceg, Muleasses rokona 142, 143, 168
- Dózsa Gergely (Székely Gecő), parasztszázvezér 1514-ben 104, 549
- Dózsa György (Székely György), a keresztiesek, majd a parasztfelkelők vezére 1514-ben 104, 105, 549, 568
- Drágffy (Drágfi) Bertalan, erdélyi vajda (1493—1498) 337—39, 341, 568
- Drágffy (Drágfi) János, temesi gróf, országbíró, elesett Mohácsnál. 107, 353
- Drágyi Tamás, Mátyás király személynöke (†1490). Neki dedikálta 1488-ban megjelent magyar történetét Thüröczy János. 302
- Drakul, Dragul havaselyi vajda 1446-ig 91, 229, 234, 238
- Dráva 318, 337, 346, 348, 350, 352. 356, 357, 547, 567
- * * Drienčany 549 → Derencsény
- Dromo, szolgál az Eurialus és Lucretiában 439, 440, 589
- Duna 31, 241, 242, 249, 268, 279, 283, 285, 294, 295, 298, 312, 326, 328, 335, 338, 340, 349, 356, 548, 602
- Dunas (torzult név!) → Dymas
- Dunaszekcső (Szekcső), falu Baranya megyében 241, 562
- Dymas (Dunas!), Hecubának, Priamus feleségének atyja 478
- Eberstein (Ebersteinius), V. Károly császár német hadvezére 176
- Ebusum → Ibiza
- * Eckhardt Sándor 585, 598, 607
- Eczet, eltorzult név! → Ethei
- Ecsedi Báthori András → Báthori András
- Ed, Árpád fejedelem egyik öse 34
- Edelpeck Borbála, Corvin János anyja, aki az ausztriai Stein városából származott. Corvin János születése, 1473 után néhány esztendővel Enzersdorfi Frigyes felesége lett. Komoly vágyonnal és kéttornyú vízvívárral rendelkezett a Fische folyó menti Enzersdorfban. Végre születésében, amely fennmaradt, fiát Hanns hercegeként emlegeti. 1495-ben halt meg, s a kloster-neuburgi Szent Ágnes-kápolnában temették el. 565
- Édenkert → Paradicsom
- Édua (Aidua), kun nő, IV. (Kun) László magyar király szeretője 66
- Eger 61, 323, 358, 570
- Egres, falu Csanád megyében. Thüröczy szerint az itteni ciszterci monostorban temették el II. András magyar királyt. 548
- Egyiptom (Egiptum, Aegyptus) 149, 521
- Elba szigete (Illva), antik neve: Ilva. 130, 551
- Elissa (Elisa) → Dido Elissa
- Előd (Eleud), magyar vezér 34, 347
- Elmikus, Rosimunda gyilkos szolgája 212, 213, 555
- Enaria → Aenaria → Ischia
- Endre, pozsonyi vitéz a XI. században 42
- Engadin (Engad), egy völgy neve Svájcban, amelyet Thüröczy tévesen Scythiába helyez, mint Attila neveltetésének helyszínét. 33
- Énókh (Enoch), Ádám leszármazottja, aki a Mózes I. 5. szerint nem halt meg, mert az Isten 365 éves korában magához ragadta. 26
- Énós, Ádám unokája, Séth fia a Mózes I. 5. szerint. 25, 26
- Eperjes, város Sáros megyében 328
- Epeus, kézügyességéről híres görög mester, aki Athena istenasszony segítségével felépítette a trójai falovat. 470
- Epirus (Epyrus), görög tartomány 488
- Erdélyi Simon → Erdődy Simon
- Erdély (Erdélyiség, Erdélyország) 34, 51, 69, 72,

- 89, 94, 96, 97, 100, 105, 106, 108, 110, 112, 113, 116, 186, 227, 237, 238, 256, 336, 337, 348, 358, 345, 346, 370, 395
- Erdődy Péter, Monyorókeréki; főúr, megmenekült Mohácsnál. 353
- Erdődy (Erdélyi) Simon, Monyorókeréki; zágrábi püspök (†1543) 352, 353, 369
- Eris → Discordia
- Ernő, bajor uralkodó herceg 602
- Ernusz Ferenc, Csáktornyai; más néven Hampó Ferenc. Királyi udvarnok, elesett Mohácsnál. 268, 355, 370
- Ernusz Zsigmond (Sigmond), Csáktornyai; pécsi püspök (1475—1505) 316, 366, 368
- Erzsébet, Lokietek; Károly Róbert harmadik felesége 71
- Erzsébet, Kotromanic; I. Lajos magyar király felesége 76
- Erzsébet, Luxemburg; Albert magyar király felesége 84, 85, 99, 227, 362
- Esler Márton, fiktív nyomdásznev 373
- Este (Esth) tartomány; Este város környéke Lombardiában 67
- Estei (Esthy) Morkolab → VII. Azzo
- Estei (Esthy) Morkolab leánya → Beatrix, Estei Észak-Afrika 551
- Eszék, város a Dráva mentén, Baranyában 348
- Esztergom 65, 88, 112, 356
- Ethei (Eczet), Attila hun király egyik öse 30, 346
- Etiópia (= Szerencsenország) 469, 521
- Etruria (Hettruria), itáliai tartomány. A mai Toscana az antik Etruriáról, az etruszkok országáról nyerte nevét. 210, 422, 433, 456, 555
- Euander, arcadiai király, aki még a trójai ostrom előtti időben Latiumba ment, s a majdani Róma helyén megalapította Pallanteum városát. Pallas nevű fiát, városának névadóját Aeneas segítségére küldte, amikor az Turnussal harcolt. 515, 516
- Eugenius pápa → IV. Jenő pápa
- Európa 310, 347, 500, 553, 601
- Euryalus (Eurialus), Aeneas Sylvius Piccolomini, Historia de duobus amantibus c., 1444-ben, Bécsben írt novellájának férfi főszereplője. Az Euryalus név az Aeneasból való kölcsönzés, ahol az Aeneas követő trójai ifjú, párjával Nisusszal együtt az odaadó baráti szeretet mintaképe. A historiabeli Euryalust a valóságban Schlick Gáspárnak hívták, s Zsigmond császár kancellárja volt. Vele történt meg mindaz, amit a majdani II. Pius pápa, mitológiai példatárral feldíszített humanista latin-ságú novellájában megírt. 3, 6, 405, 407—20, 423—31, 433—37, 439—41, 445—54, 456—59, 580, 582, 583—86, 588, 589, 592
- Eutropius, IV. századi római történetíró 541
- Éva, a bibliai őszanya 24, 367
- Ézsau, Jákób ikertestvére, aki éppúgy szőrös volt, mint Kálmán magyar király (vö. I. Mózes 27, 11.). 52
- Fanchali Jób János → Jób János
- Faraó király 405, 583
- Farkas, Attila hun király egyik öse 29
- Faunus, Latium mondabeli király 513
- Faustulus, az a pásztor, aki Romulust és Remust felnevelte. 519
- Feczkés, Fzeckel, Feczal (torzult név!) → Duna-szekcső
- Fejér megye 566
- Feldia → Marchfeld
- Felföld 263, 270, 327
- Felkus (Felcus), Borisz trónkövetelő híve II. Béla idejében 58
- Felsőgagy, falu Abaúj megyében 577
- Felvinczi György, XVII. századi versszerző 584
- I. Ferdinánd, aragóniai (nápolyi) király (1458—1494) 566
- I. Ferdinánd (Ferdinandus), Habsburg; magyar király (1526—1564) 108—13, 344, 345, 347, 350, 357, 358, 346, 368
- Ferenc Medeliomból → Memim
- *Ferenczi Sári 572
- Ferrara (Ferraria), olasz város, latinosan Ferraria 459
- Feycan → Siban
- Feyr vár, Feyér vár → Gyula-, Nándor-, Székesfehérvár
- Filipec János, váradi püspök (†1509) 309, 317, 565, 566
- Firuz bég (Fritz bék), Hunyadi török ellenfele 92, 238
- Florus, Lucius; II. századi római történetíró 541
- Fodor István, Nagylúcsei (Stephanus Crispus), boszniai és szerémi püspök a XV. század végén 311, 334, 566
- Fogarásföld (Terra Fogaras), megye Erdélyben 552
- Fondi (Fundos), olasz város. Antik neve: Fundi. 235, 551
- Forgách Balázs, aki halálosan megebesítette (Kis) Károly magyar királyt. A gyilkosságra Nagy Lajos özvegye és lánya, Erzsébet és Mária bűntették fel. Liszt János veszprémi püspök 1568—78 közti könyvbejegyzése, talán verses históriát idézve, ezeket a szavakat adja a királynő szájába: „Balázs öld meg a' királyt, Néked adom Gimes várát!” (Vö. RMKT I., 2. kiad. 7. l.) 76, 77
- Forgách (Forgács) Miklós, Ghimesi; II. Lajos király kamarása 355
- Formentera, a Baleár-szigetek egyike 551

- Foroiulium (Foro Iulium), a város ma: Cividale del Friuli. 209, 555
- Fortuna, a szerencse istenasszonya 544, 549
- Fortunátus, a hasonló című história főhőse (RMKT VIII.) 5, 544
- Földvár, falu a mohácsi csatátéren 353
- Fönícia (Phoenicia) 458, 498, 500
- Fradnah Pál 557 → Frodnohár Pál
- Fradnohár → Frodnohár
- Francia 35 → Frankország
- Franciaország (Francia, Frántzia ország) 347, 407, 410, 494, 521, 547
- Francisco, Ráskai Gáspár históriájának főhőse (RMKT VI.) 577
- Franco, középkorban kitalált név 494, 598
- Frangepán Bernát (Bernált), 1460—1527, magyar gróf 333, 567
- Frangepán János, 1466—1493, főúr 332, 333, 567
- Frangepán Kristóf, hadvezér, soproni főispán, horváth bán (†1527) 350, 355, 357, 569
- Frangepán Mátyás, Cetinai (Czetini); elesett Mohácsnál. 355, 570
- Frank bán, Frantz bán → Thallóczy Frankó
- Frankország (Francia) 35
- Fráter György → Martinuzzi Fráter György
- Fráter Pál → Tomori Pál
- III. Frigyes (Fridric, Friderik, Fridericus), német-római császár (1440—1493) 86, 91, 92, 99, 101, 228, 230, 262, 277, 278, 280, 282, 283, 290—93, 295, 299, 305, 306, 308, 310, 314, 323, 327, 332, 562, 567
- Fris palota, Zsigmond udvartartó palotája a budai várban 254
- Fritz bék → Firuz bég
- Frodnohár Pál (Fradnohár) 96, 254, 557
- Fundos → Fondi
- Futak, mezőváros Bács megyében 95, 249, 270, 339, 340, 563, 568
- Gáb, II. Béla király híve 58
- Gabes (Gades), kikötőváros Tunéziában, a róla elnevezett öbölben. 1530-ban ezt a várost akarták a kalózok elfoglalni. — Valkainál a város nevében a *b* betű *d*-re cserélődött, ami félreértést okozhat, hiszen nem a spanyolországi Gadesről, azaz Cádizról van szó! 125, 127, 551
- Gades, torzult név! → Gabes
- Gaeta (Caieta) tengerparti város, Nápolytól északra, antik neve: Caieta. 135, 551
- Galambóc, vár az Al-Dunánál 81, 297, 548
- Gálffy János, Kocsárdi (Ioannes Gálfi de Kochiardi); az ifjú Báthory Zsigmond nevelője és udvarmestere 542, 544
- Galgóc → Sajógalgóc
- Gallia 32, 521
- Gallipoli (Calliopol), város a Márvány-tenger nyugati sarkában, az európai oldalon. Mai neve törökül: Gelibolu. 89, 548
- Gandalai → Anna, Candalei
- Ganymedes, aki az istenek és az emberek egyöntetű véleménye szerint a legszebb fiú volt a világon. Iuppiterre is oly nagy hatással volt, hogy egy sással az Olympusra vitette, s megtette az istenek pohárnokává. A főistennek azontúl ő töltögette a nektárt. 451
- Garai János, temesi főispán, III. Miklós fia. Zsigmond király kezeze volt öccsével, IV. Miklóssal együtt (†1428) 80, 82
- Garai László, visegrádi kapitány, koronaőr, macsói bán, nádor (†1459) 86, 87, 98, 228, 229, 250, 253, 259, 268
- Garai Miklós, II.; macsói és horvát bán, nádor. II. (Kis) Károly meggyilkolásában való ügyködése miatt 1386-ban megölték. 76, 77
- Garai Miklós, III.; macsói és horvát-szlavón bán, nádor. 1401-ben az ő segítségével szabadult ki Zsigmond király siklósi fogságából (†1433). 80
- Garai Miklós, IV.; III. Miklós fia, aki bátyjával, Jánossal együtt Zsigmond király kezeze volt (†1435/6). 80
- Geglúvit György, 1484-ben zászlósúr 268
- Gelibolu 548 → Gallipoli
- Gellért István, Mátyás megválasztásának híve 1458-ban 258
- Genova (Genua) 126
- Genuai Ádám, V. Károly hajóhadának vezére 183
- Gerecse hegység 570
- Geréb Mátyás, Vingárdi; horvát-szlavón bán (†1493) 332, 567
- Gergei Albert (Albertus Gersei), az Árgirus-história szerzője 3, 6, 369, 572, 577, 578
- Gernyeszeg, falu az erdélyi Torda megyében 595
- Geroty István → Giróthy István
- Gertrud (Gerdrud), II. András király felesége (†1213) 11, 17, 62, 544
- I. Géza (Geysa), magyar király (1074—1077) 45, 46, 48—50, 52, 53, 114, 347
- II. Géza (Geysa), magyar király (1141—1162) 58—60, 114
- Géza (Geysa), magyar fejedelem (†977) 22, 36, 39, 113, 546
- Gimes, vár Nyitra megyében 76, 548
- Giovio, Paolo (Iouius, Iouius Pál püspök), Paulus Jovius (1483—1552) comói püspök, humanista történetíró 150, 186, 202, 541, 550, 552, 553
- Giróthy (Geroty, Beroszt) István, részt vett Kölpény ostromában. 268

- Gisippus, Szegedi Veres Gáspár históriájának egyik hőse (RMKT VIII.) 595
- Giskra, Jan (Izkra János), III. Frigyes főkapitánya, aki hosszú ideig uralta a Felvidéket. 88, 92, 549
- Gisulphus, Albuinus longobárd király főlovászmestere 209, 555
- Gizella (Keysla), I. (Szent) István magyar király felesége 37, 547
- Gnoynsky Lénárt (Grevetzki Lampert), valójában László! 353, 569
- * * Golubac 548 → Galambóc
- Gondeboriff, frisiai király 188, 189
- Gontzaga, Ferdinandus, V. Károly császár egyik hadvezére 180
- Gontzága, Julia; akit Fondiból mentettek ki 135
- Göröcsöni Ambrus (Ambrosius literatus de Gercien, Ambrosius de Gerchyen) 3, 5, 6, 8, 217, 219, 267, 556—64
- Görgei → Gergei
- Görgei Réz Albert, református lelkész a XVI. század végén 577
- Görgő, község Szepes megyében 577
- Görög birodalom, Görög császárság → Bizánci Birodalom
- Görög Ilona → Helena
- Görög Sándor → Nagy Sándor
- Görögország 149 → Bizánci Birodalom
- Görögország (= az ókori!) 418, 468, 469, 475, 495, 521, 525
- Gradeus, V. Károly császár egyik vezére 162
- Grevetzki Lampert → Gnoynsky Lénárt
- Gróf Hans (Hanz Groff) → Szentgyörgyi Gróf János
- Gróf Nicola → Salm Miklós gróf
- Guadiana, folyó Spanyolországban 553
- Guleta, a mai La Gouletta kikötőváros a Tuniszi-öbölben 137, 151, 157, 158, 164, 168, 174, 186
- * Gulyás József 572
- * Gulyás Pál 542
- Guttgesel David; bártfai könyvnyomtató a XVI. században 594
- * * Gymes 548 → Gimes
- Gyahun, V. Károly császár felmentő hadának egyik vezére 183
- Gyaffer aga, a dalmát származású, herélt fő-török, eredetileg Catareus Vince 157, 162, 163, 182
- Gyergyeyi → Gergei
- Gyergyó 577
- Gyergyóditró, falu Csík megyében 602, 603
- Gyergyótekerőpatak, falu Csík megyében 602, 603
- Gyergyótölgyes, falu Csík megyében 602, 603
- Gyergyóújfalu, falu Csík megyében 602, 603
- Gyöngyösi István, XVII. századi költő 6
- Győr 356, 357
- György 258 → Sósikúti György
- György, Szent 275, 288, 348, 564, 569
- György deszpot → Brankovics György
- * György Lajos 541, 542, 544—46, 552
- György prépost 270 → Russit György
- Gyula, fejedelem Erdélyben Szent István idejében 36, 37
- Gyula, magyar kapitány 34
- Gyulafehérvár (Feyr vár, Gyula feyér vár) 94, 112, 237, 248, 549, 562
- Hagymássy (Hagymási) István, Beregszói; a Hunyadiak híve 231, 258, 268
- Hainburg (Hamburg!) 294
- Hajdin, török kalózvezér Barbarossa seregében 143, 157
- * * Haleb 551 → Aleppo
- Hali aga, török kalózvezér 143, 148
- Halis → Ali kalifa
- Halikocs, török kalózvezér 125, 126
- Hamburg → Hainburg
- Hamet, akit Horuk főtörök ölt meg. 122
- Hamon → Amnon
- Hampó Ferenc → Ernuszt Ferenc
- Hannibal Carthaginensis Cyprius (Anibal); a pápa csapatát vezette Mohácsnál. 349, 569
- Hannibal, karthágói hadvezér az ókorban 94
- Hans Groff → Gróf János, Szentgyörgyi
- Hariadenus (Ariadenus) → Barbarossa Hariadenus
- Hárpiák, félig nő, félig madár testű, büzt árasztó szörnyek 487, 596
- * Harsányi István 572, 594
- Havasalföld (Havasel föld, Havasel országa, Havasel, Havas elvő föld) 70, 74, 79, 82, 91, 221, 229, 230, 238, 346, 549, 559, 568
- Hector, Priamus trójai király legidősebb fia, a görögök legnagyobb ellenfele, Achilles ölte meg. 405, 467, 477, 596—98
- Hecuba, Priamus trójai király felesége. 466, 480
- Hédervári Lőrinc, nádor (†1447) 228, 268, 562
- Hedvig (Adviga), Anjou; 1384-től 1386-ig lengyel királynő, 1386 és 1399 között II. Ulászló lengyel király felesége 75, 87, 104, 114, 548
- Hegedűs Márton, vándorénekes a XVI. században 543
- * Heinrich Gusztáv 543
- Helena (Ilona, Szép Ilona, Görög Ilona), Iuppiter és Leda leánya, Menelaus spártai király világszép felesége, aki miatt kitört a trójai háború. 408, 421, 451, 468, 469, 480, 481
- Hellespontus, a Dardanellák antik görög neve 135

- Heltai Anna, kolozsvári nyomdatulajdonos,
Heltai Gáspár lánya 594
- Heltai Gáspár (Caspar Heltus), kolozsvári pré-
dikátor, író és nyomdatulajdonos (†1574)
7, 541, 543–46, 550, 552, 556, 559, 561, 563–
65, 571, 580, 600
- Heltai Gáspárné, kolozsvári nyomdatulajdonos,
Heltai Gáspár özvegye (†1582) 543–45, 554,
600
- III. Henrik, német király és császár (1039–1056)
39, 42, 45, 46
- Hercegh István, 1484-ben zászlósúr 268
- Hercegh Miklós, Szekcsői; fogságba esett Mo-
hácsnál. 355
- Hercules, a görög-római mitológia legnagyobb
hőse. Eseményekben gazdag életről Ompha-
léval való kapcsolatára utal a Pataki Névtelen
históriája. Hercules vezeklésül — mert hirte-
len haragjában megölte barátját, Iphitust —
három esztendőre rabszolgaságra adta magát
Omphale, lydiai királynőnél. A kegyetlen
asszony azzal alázta meg, hogy női ruhában
kellett járnia, s együtt kellett fonnia a szolgál-
lókkal. 412, 501, 515
- Hermeus → Orda
- Hernád folyó 108
- Hervoja, bosnyák vajda, spalatói herceg (†1416)
82
- Hesperia, napnyugati ország, az Aeneisben Itá-
lia 486
- Hetruria → Etruria
- Hippo (Hippon), két város antik neve. Az egyik
Hippo Diarrhytus, a mai Binzert, amely Tun-
niz közelében fekszik; a másik pedig Hippo
Regius, a későbbi Bona, amely az algériai
Annabával azonos. 183, 553 → Binzert
- Hippon → Hippo
- Hispania 122, 152, 154, 220
- * * Hlohovec 549 → Galgóc
- Hoffhalter Rudolf (Rodolphus Hoffhalter), deb-
receni könyvnyomtató a XVI. században 543,
544, 580, 594
- Homares → Omár kalifa
- Homonnai Drugeth Ferenc, ungi főispán, meg-
menekült Mohácsnál. 353, 569
- Homonnai Drugeth Simon, zászlósúr 1484-ben
258, 268
- Homonnai Drugeth Gáspár (Gasparus Drugeth
de Homonna), főúr, Görcsöni Ambrus patróna
Ungvárott a XVI. században 267, 557
- * Honti János 601
- * Horányi Elek = Alexius Horányi 560
- Horuk (Horuc) → Barbarossa Horuc
- Horvát Matkó → Thallóczy Matkó
- * Horváth Cyrill 5, 63
- * Horváth Iván 3, 8, 577, 580, 595
- * Horváth János 557, 562, 563
- Horváth Pál (két Horváth Pál), valójában csak
egy személy, nem pedig kettő, miként Valkai
és Görcsöni is egyaránt tévesen fordította. 96,
254, 557
- Horváth Simon, elesett Mohácsnál. 353, 355
- Horváti János, macsói bán (†1394) 76–78
- Horváti Pál 557 → Horváth Pál
- Horvátország (Croatia) 22, 50, 231, 315, 338,
341, 350, 545, 599
- Hungaria → Magyarország
- Hunor, a hunok mondabeli őse, Nimród fia 29
- Hunyad → Vajdahunyad
- Hunyadi Ferenc, XVI. századi orvos és história-
szerző (RMKT VIII.) 598
- Hunyadi János (Joannes de Hunyad, Jankul,
Jankula, János vajda), szőrényi bán, erdélyi
vajda. 1446 és 1453 között Magyarország kor-
mányzója 86–91, 93, 94, 97, 219, 225–29,
232, 237–40, 247, 249, 543, 548, 549, 556, 558,
562, 563
- Hunyadi László (vajdafi László, Ladislaus [de
Hunyadi]), Hunyadi János fia, Mátyás király
bátyja. 1457-ben V. László király lefejez-
tette. 95, 96, 98, 236, 249, 251, 253, 254, 557,
563
- Hunyadi Mátyás → I. Mátyás
- Hunyadiak 557
- Husztai Péter (Petrus Husztus, Petrus Matthaei-
Husztius), XVI. századi protestáns pap és
versszerző 3, 7, 8, 453, 521, 577, 594–97
- Hypanis (Hipanis), trójai harcos 478
- Hyppolitus, Theseus athéni király fia, aki annak
ellenére, hogy igen szép ifjú volt, a nők iránt
nem érdeklődött. A sértett Venus elérte, hogy
a király második felesége, Phaedra belesze-
ressen mostohafiába. Mivel nem érte el célját,
bosszúból azt mondta Theseusnak, hogy fia
el akarta őt csábítani. Az apa megátkozta
Hyppolitust, akit ezután megbokrosodott lo-
vai halálra tapostak. 451
- Iared → Járed
- Iason, az argonauták vezére, aki Colchisból Me-
dea segítségével hozta el az aranygyapjút.
408, 455
- Ibiza (Ebusum), a Baleár-szigetek egyike, antik
neve: Ebusus. 123, 551
- Ibraim basa, nagyvezér a Mohácsi csata idején
355
- Ibraim basa, Szulejmán török szultán főtanács-
osa 131, 132
- Ida hegy, azaz a frigiai Troasban, Trója vára
közelében elnyúló hegység. Itt pásztorkodott
Paris királyfi, és itt zajlott le a három isten-
asszony közti szépségverseny is. 483, 484

- Ierusalem → Jeruzsálem
 Iesus → Jézus Krisztus
 * * Igrış 548 → Egres
 Ikács, bosnyák király. Az oklevelekben Ikach de Orjava (†1396) 82
 Ilion országa, azaz Trója országa 405, 583
 Ilioneus, trójai harcos 499
 Ilium vár, más néven: Trója 466
 * Illésy János 557
 Illyria (Illiria), balkáni tartomány 521
 Ilva → Elba
 * * Ilok 549 → Újlak
 Iona → Helena
 Ilosvai Selymes Péter, XVI. századi történíró-szerző (RMKT IV.) 557
 Ilius, Tros fia. Ő építette tovább Trója várát. 465
 Ilyen országa, torzult név! 405 → Ilion országa
 Ilva (Illva) → Elba
 Imperium → Német-római Birodalom
 Imre (Emre), magyar király (1196—1204) 61
 Imre (Imreh), aki Mohácsnál elesett → Várday Imre
 Imre, Szent; I. Szent István magyar király fia (†1031) 37
 Imre deák 264 → Szapolyai Imre
 VIII. Ince, pápa (1484—1492) 566
 India 187, 189, 190, 195, 196, 202, 553
 Indus folyó 187
 Ioanna → I. Johanna
 Ioannes Secundus 22 → János Zsigmond
 Iovius, Paulus → Giovio, Paolo
 Iphigenia, Agamemnon lánya 598
 Iphitus, trójai harcos 478
 Ipolyság (Ság), falu Hont megyében 92, 549
 Irán 551
 Ischia (Enaria), sziget a Nápolyi-öböl bejáratánál, antik neve: Aenaria. 153, 552
 Istensegítség, község volt Bukovinában. 577
 I. István, Szent; magyar király (1000—1038) 22, 36, 38, 87, 109, 113, 219, 229, 321, 547
 II. István, magyar király (1116—1131) 53, 54
 III. István, magyar király (1162—1172) 60, 114
 IV. István, magyar király (1163—1165) 60, 65, 114
 V. István, magyar király (1270—1272) 65, 69, 114
 István, II. András magyar király fia, III. András apja 548
 István, Anjou; herceg. Nagy Lajos magyar király öccse (†1354) 563
 III. (Nagy) István, Bogdanovics (Istuán Vaida); moldvai vajda 78, 100, 282, 346, 564, 568
 István deszpót, bosnyák király, Brankovics György fia (†1486) 270, 272
 István kincstartó 284 → Szapolyai István
 István, szerémi püspök 334 → Fodor István, Nagylúcei
 István úr tornya, a budai várnak, Nagy Lajos öccséről, Anjou Istvánról elnevezett öregtornya 255, 563
 Istvánffy János, Kisasszonyfalvi; udvarnok, el-esett Mohácsnál. 355
 Iszhak bég → Izsák vajda
 Itália 551, 555
 Iudaea → Zsidóország
 Iulianus, Césarinus (Iuliánus, Iulian) → Cesari-ni, Giuliano
 Iulius → Iulus Ascanius
 Iulius Augustus → Augustus császár
 Iulus Ascanius (Iulius, Iulus), Aeneas fia 481, 483, 495, 503, 506, 514, 516, 518
 Iuno, Iuppiter felesége 377, 467, 468, 494, 587
 Iuppiter (Iupiter), főisten 478, 481, 493, 494, 498, 507, 509, 514, 597, 598
 Iustianus, torzult név! → II. Iustinus
 I. Iustinianus, bizánci császár (527—532) 204, 554
 Iustinianus Pál, V. Károly császár egyik vezére 152
 II. Iustinus, bizánci császár (565—578) 214, 554, 555
 Iustinus, M. Iunianus; római világtörténet—ki-vonatoló 541
 Iván, Szent 151, 277, 298, 552
 Izabella (Isabella), Jagello; I. János magyar ki-rály felesége, 1541 és 1551 között Erdély feje-delemasszonya 110, 111, 115
 Izjaszláv Msztyiszlavics (Monoslo), kije-vi nagy-fejedelem (1146—1154) 59, 547
 Izkra János → Giskra, Jan
 Izsák (Isac) vajda, Iszhak szendrői bég. 1441-ben Hunyadi legyőzte Szerbiában. 88, 237, 562
 Jáfet (Iaphet), Nőé egyik fia 27, 28
 Jagula → II. Ulászló lengyel király
 Jajca, vár és város Boszniában 99, 257, 258, 274, 275, 281, 329, 343, 549, 564
 * * Jajce 549 → Jajca
 Jakab, olasz ágyúmester Sabác viadalánál, 1476-ban 286
 Jakab, Szent 7, 21, 172, 545
 * Jankovich Miklós 572
 Jankula → Hunyadi János
 I. János, Szapolyai; magyar király (1526—1540) 105—11, 344—46, 349, 356—58, 549, 566, 568—70
 II. János, választott magyar király → János Zsigmond
 János, frisiai királyfi, János pap-császár 188, 190

János, Keresztelő Szent 356, 570

János Albert, Jagello; lengyel király (1492—1501) 103, 314, 315, 319, 323, 325—28, 566

János Cicero, brandenburgi választófejedelem (1486—1499) 568

János herceg → Corvin János

János pap-császár (Prister Johannis, Belugian), az uralkodók elnevezése latinul: Prester Ioannes; olaszul: Prete Gianni. Jovius ezt Pretiosus Ioannesnek, „Gazdag Jánosnak” értelmezi, ennek a fordítása az olaszosan írt, etióp Belul Gian (=Dzsán), másként Belul Jan. A korabeli magyar olvasó Belulgyánnak olvashatta. 187—90, 192—96, 200—202, 542, 550, 552, 553

János pap-császár felesége 191

János váradi püspök → Filipec János

János vitéz → Vata-fia János

János Zsigmond, (II. János választott magyar király, Ioannes Secundus), erdélyi fejedelem (1556—1571) Szapolyai János és Jagelló Izabella fia 22, 110, 111, 358, 541, 542, 545, 546, 570

Járed (Iared), Ádám leszármazottja, Énókh apja (I. Mózes 5.) 26

Jarosláv, Szvjatopolszics (Bezen hertzeg); Ladoméri, azaz vlagyimíri orosz fejedelem (†1123) 54

IV. Jenő pápa (Eugenius pápa), 1431—1439. Az Eugenius nevet magyarosan Eugéniusnak mondták. Ezt az is bizonyítja, hogy ebből a névből — az Ögyén változat után — lett a mai Ödön (vö. Eusebius=Özséb). A Jenő név tehát téves magyarítása az Eugen névnek! 452

* * Jelka 564 → Jóka

Jeruzsálem (Ierusalem) 67, 177, 198, 347

Jézus Krisztus (Iesus Christus), egykor Jézus Kristusnak hagnzott. A zs-s ejtés emlékét a Jézus-társaság tagjainak jezsuita elnevezése máig őrzi nyelvünkben. 12, 20, 22, 30, 36, 50, 63, 93, 104, 120, 148, 170, 181, 188—90, 192, 193, 198, 201, 208, 235, 242, 243, 245, 247, 269, 275, 312, 354, 363—66, 497, 514, 531, 543, 545, 571

Jób 5

Jób János, Fanchali; kéziratos énekeskönyv készítője 582—84, 588, 590

I. Johanna, nápolyi (sicíliai) királynő, (1343—1382) Anjou András magyar herceg felesége 73

Jóka, falu Pozsony megyében 270, 564

Jovius, Paulus → Giovio, Paolo

Jugoszlávia 547—49

Junta, velencei könyvkiadó cég 597

Justinianus → Iustinianus

Justinus, M. Junianus → Iustinus, M. Iunianus

Kadan (Cadan), tatár vezér Batu kán seregében 64

Kádár Kata, magyar népballada hősnője 601—603

Kádárné, Kádár Kata anyja 602

Kadicz → Bosics Radics

Kadicsa, hun kapitány 30, 32

Kadicsfalva, falu Udvarhely megyében 602, 603

Káin, a bibliai Ábel fivére 25, 546

Kajár (Kear), Hunor leszármazottja, Attila hun király egyik öse 29

Kákonyi Péter, XVI. századi énekszerző (RMKT II.) 600

Kállay (Kállai) János, szörényi bán, megmenekült Mohácsnál. 352, 354

Kállay Pál, akinek haditette jutalmául Mezőtúrt és Tiszavarsányt adományozta Mátyás király. 299, 565

* Kallós Zoltán 602

Kálmán herceg (1208—1241) II. András magyar király fia, IV. Béla öccse 63

(Könyves) Kálmán magyar király (1095—1116) 52, 53, 55, 56

Kálnay István, elesett Mohácsnál. 355

Kálnay János, elesett Mohácsnál. 353, 355, 569

Kalota havasa 150

Kalotaszeg 21, 116, 186, 203

Kám (Cham), Nőé egyik fia, Sém és Jáfet testvére 27—29

Kamal, a két Barbarossa testvér, Horuk és Hariadenus első társa a kalózkodásban 117

Kamaton, Kamat → Komárom

Kampánia → Campania

Kánaán (Canahan) 28

Kandaulis → Candaules

Kanizsa (Kanissa) víz, valószínűleg egy Szombathelyhez közel eső patakkal, a Kőrissel azonosítható. I. Béla magyar király, miután Dömösön a ráomló trónszék súlyosan megsebesítette, 1063-ban e patak közelében halt meg. 45

Kanizsai János, esztergomi érsek, főkancellár (†1418) 79

Kanizsai (Kanisai) László, III.; erdélyi vajda (1459—1461) 96, 97, 231, 254, 257, 258, 268, 269, 278, 279, 295, 564

Kanizsai László, IV.; horvát bán (1494—1495) 324, 330, 336, 567, 568

* Kanyaró Ferenc 571, 572, 577, 578

Kaposújvár, Kapusújvár → Kaposvár

Kaposvár (Kaposújvár) 340, 341, 568

Kapisztrán János (Capistranus, Capistranos), Giovanni di Capistrano (1386—1456) itáliai ferences szerzetes, a Nándorfehérvárt felmentő kereszties had vezére 93, 94, 241

Karaffa, Federicus; V. Károly császár spanyol vezére 153, 172

- Karalis → Cagliari
 Karánsebes, város Temes megyében 258
 Karasó víz → Krassó
 Karatna, falu Háromszéken 602, 603
 *Kardos Tibor 572, 577, 579, 601
 Karintia (Carinthia) 35, 101, 231, 308, 347
 Karniola → Krajna
 VIII. Károly, francia király (1483—1498) 565
 I. (Nagy) Károly, 768-tól 824-ig frank király, római császár 553
 I. Károly Róbert, Anjou (Carobertus); magyar király (1307—1342) 68—72, 114, 548
 II. (Kis) Károly, Anjou; magyar király (1385—1386) 75, 76, 80
 II. (Sánta) Károly, Anjou; nápolyi (szicíliai) király (1289—1309) Martell Károly apja 69, 70, 114
 IV. Károly, 1346-tól 1378-ig német-római császár, cseh király, Zsigmond császár és király apja 74
 V. Károly, német-római császár (1519—1556) 126, 128, 151—59, 161, 163—66, 168—70, 172, 173, 175—86, 358, 541, 542, 550, 552, 553
 Károly, Anjou; Károly Róbert magyar király fia (kiskorában meghalt) 71
 Kartenna → Cartenna → Ténès
 Karthágó (Cartago, Carthago) 137, 155, 159, 173, 498, 499, 507, 521, 594, 595
 Kaspi-tenger 551
 Kassa (Cassa) 70, 103, 323, 325, 326
 Kassan, király, aki meghódolt János pap-császárnak. 201
 Kászonalitz, falu Csík megyében 602, 603
 Kasszon basa, I. Szulejmán szultán követe 131
 Katarista, a varga vagy a fürdős lánya 526, 528, 529, 532, 534, 600—603
 III. (Nagy) Kázmér (Casmir), Piast; lengyel király (1333—1370) 71
 IV. Kázmér (Casimirus, Kasmir) Jagello; lengyel király (1447—1492) 85, 87, 101, 103, 104, 115, 267, 284, 285, 566
 Kázmér, IV. Kázmér lengyel király fia 101
 Kazul basák, a perzsa uralkodók 134
 Keán, valójában Sámuel bolgár cár (†1014). A keán a kagán vagy kán szóval azonos. 37
 Kear → Kajor
 Kefat, Sina; zsidó származású főtörök Barbarossa seregében 157
 Keled, Hunor leszármazottja, Attila hun király egyik öse 29
 I. Kelemen, Szent, pápa 136, 274, 564
 VII. Kelemen, pápa (1523—1534) 136, 569
 Kénán, Énós fia a Mózes I. 5. szerint 26
 Kercsed, falu Torda-Aranyos megyében 602, 603
 Kerecsényi Judit, Kányaföldi Kerecsényi László, gyulai várkapitány lánya. 1576—77 közt
 Beregszói Hagymássy Kristóf, később Ruszkai Dobó Ferenc felesége. Balassi Bálinttal is volt kapcsolata. 580
 Keres Udvarhely → Körösudvarhely
 Keresztszeg → Körösszeg
 Keve, hun kapitány, Bendegúz fia, Attila király testvére 30—32
 Keve, Hunor leszármazottja, Attila hun király egyik öse 29
 Keysla → Gizella
 Kígyókő vára (Kígyós), vár Vas megyében 88
 Kinizsi Pál (Kinisi Pál), temesi bán, országbíró (†1494) 317, 318, 324, 326, 328—32, 335—38, 566
 Kilija (Killie), besszarábiai város a Duna deltájában 296, 297
 Killie → Kilija
 Kincstartó István → István kincstartó → Szapolyai István
 *Király György 598, 601, 602
 Kishorvát János, valódi neve Halapsics János volt. A XVI. század végén horvát bán, pártütő. 339, 340, 568
 Kis-Nikápoly (Kis Nichapol), a romániai Nicopol 79, 221, 548, 561
 *Klaniczay Tibor 581, 582, 601, 602, 607
 Klosterneuburg (Claustrenburg, Claustromburg), város Alsó-Ausztriában 294, 295
 * *Knin 548
 *Kodály Zoltán 577
 Kolozsvár (Colosvár), másként: Claudiopolis, Cluj 7, 105, 106, 541—43, 545, 546, 550, 554, 556, 560, 571, 573, 580, 594, 596, 600, 602
 Komagena → Commagene
 Komárom (Kamaron) 356, 562, 570
 Komlós András, debreceni könyvnyomtató a XVI. században 7, 543, 544, 546, 556, 558
 *Komlószi Tibor 580
 III. Konrád, német császár (1138—1152) 58
 Konstantinápoly (Constantinapoly, Constantzinápoly), régen Konstancinápolynak ejtették, mai nevén: Isztambul 17, 125, 132, 134, 137, 141, 214, 338, 564
 Kont István, Hédervári; főúr, akit Zsigmond király 1388-ban kivégeztetett. 80, 557
 Kont Miklós, nádor (†1357) 74
 Koppány (Kupan), somogyi vezér (†997) 36, 547
 Korláthkőy (Korlátkői) Péter, Bucsányi; királyi főudvarmester, elesett Mohácsnál. 353, 355, 569
 Kórogyi Fülöp János, országbíró 1441-ben. A Fülöp név apjáról, Fülöpről ragadt rá. 87
 Korpádi János, a Zsigmond elleni megmozdulásban való részvétele miatt, 1388-ban kivégezték. 80
 * *Kosovo 549 → Rigómező

- *V. Kovács Sándor 580
 *Köblös Zoltán 545
 Kölce (Keölcze), Hunor leszármazottja, Attila király egyik öse 29
 Kölpény (Colpen), vár a Száva mentén 267, 268, 270, 272
 Könyves Kálmán → Kálmán, magyar király
 Köpcsecs (Kupczek) kun nő, IV. (Kun) László egyik szeretője 66
 Köpcseny, falu Moson megyében, Pozsony közelében (Kittsee) 294
 Körösszeg, Bihar megyei falu, Nagyváradtól nyugatra, a Sebes-Körös mentén. Kereszt-szegnek is nevezték! 66, 548
 Kőrösudvarhely (Keres Udvarhely), a szlavóniai Körös megyében. Nem Kőrös városával azonos, hanem a Csázmától délre eső Kőrös faluval, amelynek szomszédja Újudvar volt. Mai neve: Kríž. 81, 548
 Krajna (Carneola, Carniola, Karniola), a mai Szlovénia területét hívták így régen. 35, 231, 347, 565
 Krakkó (Cracko) 52, 72, 85, 327, 542, 570
 Krassó (Karaso), patak Mohács közelében 350
 Kréta (Creta) szigete 418, 486
 *Kriza János 602
 **Krupače 548 → Kruppa
 Kruppa, vár az Una folyó mentén, Horvátországban 77, 548
 Krusevác (Crusotz, Crüsontz), vár Szerbiában (Thüróczyánál: Crusowcz) 92, 238, 240, 549, 562
 Krusotz → Krusevác
 Kulpa, a Száva mellékfolyója 563
 Kund, magyar kapitány 34, 219
 Kunimund (Cunimundus), gepida király 206, 207, 211, 214, 554
 Kupczek → Köpcsecs
 Kús (Chus), Nőé unokája, Nimród atyja 29
 Kutesk, kun herceg Szent László idejében 51
 Külső-Rekecsin, falu Moldvában 602, 603
 Lábnik, falu Moldvában 602
 Lacedaemon (Lacedemon), Spárta és környéke 468, 521
 Lackfi András, erdélyi vajda (1336—1359) 72
 Lackfi György, Németi (Vajdafi György); macsói bán (1392—93) 79
 Lackfi István, Csáktornyai; horvát bán, erdélyi vajda, nádor. Zsigmond király lefejeztette (1343—1397). 72, 73, 80, 81
 Lackfi István, Simontornyai; főlovászmester. Zsigmond király lefejeztette (†1397). 80
 Lackfi Miklós, Döbröközi; erdélyi vadja (†1369) 74
 Lackfi (Latzfi) Pál, 1347 és 1368 között zempléni, ungi és beregi főispán 73
 La Gouletta → Guleta
 I. (Nagy) Lajos, Anjou; magyar király (1342—1382) 71—75, 87, 220
 II. Lajos, Jagello; magyar király (1516—1526) 104—107, 114, 329, 343—45, 347, 563, 567, 568
 Lámek, Matuzsálem fia, Nőé apja 26, 27
 Lampe, Fridrich Adolf; utrechti egyetemi tanár, aki Debreceni Ember Pál egyháztörténeti művét a szerző említése nélkül, a sajátjaként adta ki. 595
 Lampért, Árpád-házi herceg, I. Béla király egyik fia, I. Géza és I. Szent László testvére 45, 46, 114
 Lampért ispán, Szent László nővérének férje, akit II. Béla lefejeztetett. 57
 Landerer Lipót Ferenc, 1751—1771 között budai könyvnyomtató 573
 Landinus, Christophorus = Cristoforo Landino, Vergilius-magyarázó 597
 Lanka, rutén fejedelemné a XI. század végén 53
 Laocoon (Laocon), Neptunus papja Trójában, aki meg akarta akadályozni a faló bevitelét. 476, 596
 Laodamia; férje, Protesilaus elsőként esett el a trójai háborúban, ezért a bánatos asszony öngyilkos lett. 458
 Lassius, Garzias; V. Károly seregének egyik vezére 172
 I. László, Szent; magyar király (1077—1095) 45—48, 50—52, 114, 220, 547
 II. László, magyar király (1152—1163) 60, 114
 III. László, magyar király (1204—1205) 61
 IV. (Kun) László, magyar király (1272—1290) 65—68, 548
 V. László, Habsburg; magyar király (1453—1457) 85, 86, 91, 93, 109, 227, 228, 230, 249, 252, 256, 257, 259, 546, 562, 563
 László, Nápolyi; nápolyi (szicíliai) király (1386—1414), II. (Kis) Károly magyar király fia, trónkövetelő 80
 László, cseh → Vencel magyar király
 László, Kán nembeli; erdélyi vajda (1297—1315) 69
 László, Kopasz; másként: Szár László, aki Taksony vezér unokája volt. 36, 37, 41, 44, 113
 László, lengyel → I. Ulászló, lengyel király
 László, nagy cseh → III. Vencel cseh király
 László → Ulászló is!
 Latinus, Latium mondabeli királya 494, 513—17, 597
 Latium, a latinok őshazája Itália közepén 515
 Lausitz (Lusacia), az Elbától keletre fekvő szorb tartomány közismert német neve. A latin

- Lusaciából való a régi magyar Luzsácia elnevezés. Szorbul: Luzsica. 101, 283, 310, 311, 549, 565
- Lausus, Mezentius fia 515
- Lavinia (Lauinia), Latinus király lánya 514, 518
- Lavinium (Lauinium), Aeneas által alapított város Latiumban 518
- Leányvár, egy Pozsony közeli vár a história szerint, amelyet nem tudunk azonosítani. 294
- Lél, azaz Lehel, magyar kapitány 29, 30, 34, 35
- Lengyelország 43, 46, 79, 85, 101, 108, 262, 284, 315, 357, 549, 557
- X. Leó, pápa (1513—1521) 104, 549
- Lesbus, sziget az Égei-tengeren, ma: Lészvosz. Erről a szigetről, Mitilini, azaz Mytilene városából származott a két Barbarossa testvér, Horuk és Hariadenus. 117
- *Lévay Edit 3, 8, 556—58
- Levente, hun vezér 29, 30
- Levente, Vazul fia, I. András és I. Béla testvére. A krónikák szándékosan hamisítva, Kopasz, azaz Szár Lászlót, Vazul testvérét említik apaként. 36, 38, 39, 41, 113
- Libia → Lybia
- Lidia → Lydia
- Lippa, város Arad megyében 112
- Liptóság, azaz Liptó megye 99
- Lobkovitz Poppel Éva → Poppel Éva
- Lombardia (Longobardia), észak-itáliai tartomány, a longobárdok egykori hazája 35, 547
- Longius, a longobárd Elmikus kapitánya Ravenában 213, 214
- Longobardia → Lombardia
- Losonczi (Losontzi) Benedek, főúr, aki Rigómezőnél esett el 1448-ban. 92, 231
- Losonczi (Losontzi) Benedek, zászlósúr 1484-ben 268
- Losonci István, horvát-szlavón bán a XIV. század végén 82
- Lőcse, város Szepes megyében 336, 556, 572, 580
- Lőkös Pál, Mátyás király zászlóvivője Bécs ostrománál 299
- Lőrinc pap, a nagybotú → Mészáros Lőrinc
- Lőrinc úr → Újlaki Lőrinc
- Lucifer (Luciper), azaz a Sátán 91, 532
- Lucretia, az Eurialus és Lucretia históriájának hősnője 3, 6, 405—11, 413—44, 447, 449—59, 580, 582—89, 592
- Lukács, Szent 271, 564
- Lukács, szólásbeli név 343, 568
- Lusacia → Lausitz
- Lusitania, Hispánia tartománya 521
- Lusitanus Lajos, V. Károly császár egyik vezére 176
- Luther Márton 597
- Luzsica → Lausitz
- Lybia (Libia), észak-afrikai ország 491, 493, 597
- Lydia (Lidia), kis-ázsiai ország 521
- Ma-Bellona (Belona), kis-ázsiai istenasszony, akit Magna Mater kultuszához hasonlóan, vad és zajos rítusokkal imádtak. 399, 579
- Macedónia, volt római provincia 32
- Machaon (Makaon), Aesculapius görög orvos fia, aki maga is orvosként vett részt Trója ostromában. 470
- Machedóniai Péter fia Miklós (Péterfi Miklós), 1397-ben ő kapta meg Zsigmond királytól a Lackfiak hűtlenség miatt elkobzott birtokait. Az adományt nikápolyi sebesüléséért és Ikács bosnyák király legyőzéseért kapta. A család a Temes megyei Macedónia faluról vette nevét. 82
- Machomet, Machumet → Mohamed → Mehmed
- Macrinus (Macrin), kitalált történelmi személy, akit a hunok történetének szerzője, a 317-ben született, pannoniai Szent Márton életrajzából kiindulva alkotott meg. 31
- Maczi István, torzult név! 231 → Maróthi István
- Maeotia (Meotica) 521
- Magyar Balázs, erdélyi vajda, horvát bán. Mátyás király idején felső-magyarországi kapitány. (Lányát, Benignát Kinizsi Pál vette feleségül.) 1490-ben halt meg. 301, 323
- Magyargyerőmonostor, falu Kolozs megyében 602
- Magyarország (Hungaria) 22, 51, 54, 63, 79, 83, 86, 97, 112, 221, 240, 263, 304, 308, 309, 312, 319, 323, 326, 343, 344, 346, 347, 357—59, 454, 459, 542, 545, 546, 595
- Mahalalél, Ádám leszármazottja 26
- Majláth (Mailát) István, Szűnyogszeghi; Fogaras vidéki úr, megmenekült Mohácsnál. 353, 569
- Majnalt → Ákos nembeli Majnalt
- Majssai Benedek (Benedictus Maissai), fogságot szenvedett antitrinitárius versszerző 3, 361, 571
- Majtény (Moiotecz), pozsonyi vitéz a XI. században 42
- Majthényi (Maylini) Bertalan, II. Lajos király apródja és asztalnoka Mohácsnál fogságba esett, de váltságdíjért kiszabadult. 355, 570
- *Mályusz Elemér 347
- Mandeville, Jean de (Mande Villai János), egy XIV. századi liege-i orvos álneve 202, 541, 583
- Mandula, kun nő, IV. (Kun) László egyik szeretője 66
- Manlius, Johannes; azaz Hans Mannel, német származású, vándor könyvnyomtató a XVI. század végén 580

- Manikongrus király, János pap-császár ellenfele 201
- Mantova (Mantua, Montua) 10, 282, 459, 555
- Mantua → Mantova
- Máramaros 47
- Marcali (Marcal) Albert, Mohácsnál harcolt. 350
- Marcali (Marcal) Imre, Marcali Miklós erdélyi vajda fia, verőcei és somogyi főispán, elesett Rigómezőnél, 1448-ban. 85, 92, 231
- Marcali Miklós, vajda 231
- Marcellus, Carolus → Martell Károly
- Marchegg (Marhek, Marcel), alsó-ausztriai község, a Morva folyó jobb partján 294
- Marchfeld? (Feldia), a Morvamező német neve 204, 554
- Mária, Anjou; magyar királynő (1382—1395) 75—79, 114
- Mária, Habsburg; II. Lajos király felesége 345, 569
- Mária, V. István magyar király lánya, II. (Sánta) Károly nápolyi (szicíliai) király felesége, Martell Károly anyja (†1323) 69, 114
- Mária, Károly Róbert első felesége 71
- Mária, Szűz; Jézus anyja 562
- Márk, Szent 313, 566
- Márk (Markos), szólásbeli név 343, 568
- Maroczi István, torzult név! 231 → Maróthi István
- Marokkó 550
- Máros, folyó 548
- Marosszentimre (Szentimre), falu az erdélyi Fehér megyében 237
- Marosvásárhely 576
- Marót → Pusztamarót
- Maróthi (Maroczi, Maroti) István, főúr a XV. században 231, 258, 268
- Maróthi (Maroti) János, macsói bán (†1435) 82
- Mars, a hadisten 451, 467, 519
- Márta, Szent 406
- Martinuzzi Fráter György, Utyesenovics (1482—1551). Pálos szerzetes, királyi tanácsadó, kincstartó, váradi püspök, erdély helytartója, végül bíboros pályája során. Gyilkosság áldozata lett. 110—13, 570
- Martell Károly, Anjou (Carolus Marcellus); salernói herceg, Károly Róbert magyar király apja (†1295) 70, 114
- Márton, pozsonyi vitéz I. András magyar király idejében 42
- Márton, Szent, püspök 7, 116, 251, 545, 550
- Márton király: parasztvész, Budai Nagy Antal társa 83, 548
- Máté, Szent, apostol és evangélista 190, 268, 320, 564, 566
- Mátéfi János, kézirattároló 583
- Matkó bán → Thallóczy Matkó
- Matuzsálem (Mathusalah), Énók hosszúéletű fia (Mózes I. 5.) 26
- I. Mátyás, Hunyadi Mattyás, Matthias Rex, Hunyadi Mátyás, Matthias Hunniadis) magyar király (1458—1490) 5, 96—99, 101—103, 219, 249, 253—56, 259—61, 269, 274, 276, 279—85, 290—92, 294, 296, 302, 303, 305, 307, 312—14, 317, 320, 327, 343, 344, 541, 556, 557, 559, 560, 561, 563—66
- Mátyusföldje (Matius föld), a Csallóköztől északra fekvő tájegységet hívják így, hajdani birtokosáról, Csák Mátéről, azaz Mátyusról, a XIV. századi tartományúrról. 257
- Maugalis, Rodian; követ a Hariadenus-történetben 129
- Mauritania, a mókák országa Észak-Afrikában 118, 122, 129, 507, 550
- Maximilián → Miksa
- Maylini Birtalan → Majthényi Bertalan
- Medana asszony, az Árgirus-történetben Acléon király felesége 371, 374, 376, 380, 574
- Medea, Aeetes, colchisi király varázserővel felruházott lánya, aki segített Iasonnak az aranygyapjú megszerzésében. 408, 455
- Medeliom → Medellin
- Medellin (Medeliom), spanyolországi város a Guadiana folyó partján 182, 553
- Medena 374 → Medana
- Média, a médek országa Ázsiában 551
- Medices, Hippolitus → Medici, Ippolito
- Medici, Ippolito (Medices Hippolitus), olasz bíboros a XVI. században, aki Hariadenus ellen indult. 136
- Mediolanum, Mediolám → Milano
- Megyes (Mögyés) templom 264 → Nagyboldogasszony-templom Pesten
- II. Mehmed (Machomet, Machumet), török szultán (1451—1481) 93, 100, 239, 244, 249, 269, 274, 281, 293, 296, 297, 546, 564
- Mehmed (Memhet) bég, az 1521—1526 között Erdélyt támadó török sereg vezére 348
- Mehmet bég → Mezd bég
- Melius Péter, református püspök (1536—1572) 542, 546
- Memhet basa, téves név „vezér basa” helyett! 238
- Memhet bég → Mehmed bég
- Memim, spanyolból lett főtörök, eredeti neve: Ferenc Medeliomból. 182
- Memnon, Etiópia (Szerecsenország) királya, a trójaiak szövetségese 469
- Menelaus, Lucretia férje a széphistóriában 406, 424—26, 431, 433, 435, 437—440, 443, 444, 447—49, 587, 588, 591
- Menelaus, spártai király, Helena férje 598

- Menelaom, Meneslaom** (= Menelaus?), a Telamon-históriában szerepel. 527
- Mennyország** 492
- Meotica** → **Maetia**
- Meránia**, a horvát és dalmát tenger mellék neve 35, 547
- Mercurius** (Merkurius, Mercurius angyal), az istenek hírvivője 507, 508, 597
- Messias** 364
- Mészáros Lőrinc** (Lőrinc pap), a nagybotú Lőrinc pap, aki az 1514-es Dózsa-féle parasztfelkelés egyik vezetője volt. 105, 106, 549
- Mezentius**, etruszk király, Aeneas ellenfele 515, 516
- Mezid** (Meszet, Mehmet) bég, Hunyadi János ellenfele 89, 237, 238, 562
- Mezőtúr** (Túr, Tűr), mezőváros Külső-Szolnok megyében 299, 565
- Mihály, Szent** 359, 570
- Mihály** (Mihál), Taksony fia, Géza fejedelem testvére 22, 36, 113
- Mike**, Attila hun király egyik öse 29
- Miklós**, erdélyi vajda 74 → **Lackfi Miklós**
- Miklós**, Lampért ispán fia, akit II. Béla lefejeztetett. 57, 547
- Miklós, Szent** 274
- Miklós vajda** 268 → **Újlaki Miklós**
- I. Miksa, Habsburg**; magyar király (1564—1576) 557
- I. Miksa** (Maximilian), Habsburg; német-római császár (1493—1519) 305, 310, 314, 317, 320, 323—25, 327, 345, 565
- Miksa** (Myksa), II. Béla magyar király híve 58
- * **Miksa László**, kéziratos gyűjtemény lejegyzője 542, 543
- Milánó** (Mediolanum, Mediolám), az olasz város antik neve Mediolanum volt. 210, 309, 311, 555, 565
- Minerva**, a bölcsesség istenasszonya 377, 467, 468 → **Pallas**
- Minoslaus** → **Monoszló**
- Minotaurus**, a krétai labirintus ember testű, bika fejű lakója, akit Theseus Ariadne segítségével ölt meg. 418
- Mircse**, havaselti vajda (1387—1418) 221, 561
- Misegrád** → **Visegrád**
- Misia** → **Moesia**
- * **Mišianik, Ján** 607
- Miske**, Attila hun király egyik öse 29
- Modrár** (Modrá, mod Rátz) György, valójában Modrár Pállal azonos, Thúróczy eltévesztette a keresztnévet! 96, 254
- Modrár Pál**, körmöcbányai gazdag polgár, aki 1457-ben Hunyadi Mátyással együtt volt fogásban. 97
- Moesia** (Misia), volt római provincia a Balkánon 32
- Mohács** 329, 350, 352—54, 357, 569, 570
- Mohamed** (Mahomet), iszlám próféta 133, 134, 148, 201, 551
- Mohamed** (Mahomet), tuniszi király, Muleasses apja 132
- Moiotecz** → **Majtény**
- Moldova, Moldva** 74, 78, 100, 282, 346, 347, 568, 602
- Moldvabánya**, város Moldvában, román neve: Baia. 564
- Monkata, Ugo**; V. Károly császár seregének egyik vezére 120, 123
- Monoszló** → **Izjaszláv Msztiszlavics**
- Monselice** (Monsilites), olasz város Venetóban 210, 555
- Monsilites** → **Monselice**
- Monte Colubre** (Colubrania), a Baleár-szigetek egyik legkisebbike, amely Formentera (régiben Ophiusa) mellett fekszik a Földközi-tengeren. Antik neve helyesen: Colubrania. 123, 551
- Montegius, Mendocius** (Mendesius), V. Károly császár hadvezére 154, 160, 172
- Montua** → **Mantova**
- Morava** (Mura), folyó Szerbiában 92, 240, 295, 549
- Móré Fülöp**, Csulai (More Philep); pécsi püspök, elesett Mohácsnál. 352, 353, 355, 569
- Móré László**, Csulai: hírhedt úr a XVI. században 353, 569
- Morosini, Tomasina**; III. András magyar király anyja 548
- Morva**, folyó Morvaországban 99
- Morvamező** → **Marchfeld**
- Morvaország** (Morva) 35, 74, 81, 84, 101, 261, 282, 283, 291, 305, 317, 327
- Moses**, török kalózvezér Hariadenus hadában 143
- Moson**, város Moson megyében 485
- Mstislaw** → **Izjaszláv Msztiszlavics**
- Muleasses**, valójában Mulej Hasszán, 1533-ban elűzött tuniszi király 132, 137—39, 141, 142, 145, 146, 151, 168, 170, 175, 182, 184, 185, 551, 552
- Munkács**, város Bereg megyében 557
- Mura** → **Morava**
- I. Murád** (Amurates, Amurat), török szultán (1359—1389) 84, 88, 91, 221, 232, 234, 238, 559, 561
- Múzsza** (Musa) 560, 561
- München** 572

- Nabukodonozor (Nabogodonozor), az első világbirodalom megszemélyesítője a reformáció történelemszemléletében 496
- Nagybáncsai Mátyás, Hunyadi Jánosról szerzett históriát (RMKT IV.). 543, 559
- Nagyboldogasszony, azaz Szűz Mária 348, 569
- Nagyboldogasszony-templom (Pesti Mögyés Templom, Pesti Templom), a pesti plébánia-templom, amely ma is áll az Erzsébet híd pesti hídfőjénél. 264, 314, 316, 566
- Nagy Károly → I. (Nagy) Károly
- Nagy Máté, Esztergom védője 1526-ban 356
- * Nagy Péter 578, 579
- Nagy Sándor (Alexander, Görög Sándor), a világbíró macedón Sándor 83, 412, 496, 513, 521, 594, 595
- Nagykosztolány (=Szentvid), falu Nyitra megyében 100, 549
- Nagylúcei Dóczy Orbán → Dóczy Orbán
- Nagylúcei Fodor István → Fodor István
- Nagy-Nikápoly, a Bulgáriai Nikopol 80, 548, 561
- Nagyszeben, város a Szászföldön, Erdélyben 596
- Nagyszombat, város Pozsony megyében 82, 319, 327
- Nagyvárad (Várad), város Bihar megyében 52, 55, 84, 105, 323, 548
- Nándorfehérvár (Nándorfejérvár, Feyr vár, Feyér vár, Albensis, Nandor Albensis, Taurunum), a mai Belgrád (=Beograd) 88, 93—96, 106, 133, 236—41, 243, 249—51, 253, 274, 285, 325, 328, 329, 337, 347, 348, 549, 551, 562, 563, 568
- Nápoly 73, 135, 551
- Nápolyi-öböl 551, 552
- Nápolynak birodalma, a Nápolyi Királyság területe 152
- Narses, bizánci hadvezér a VI. században 207, 208, 554
- Natólia → Anatólia
- Németország 62, 86, 230, 347, 421, 454, 521, 549
- Német-római Birodalom (Imperium), régen egyszerűen Imperiumnak nevezték. 102
- Németújhely → Bécsújhely
- Németújvár (Német wyvár, Wyvár), város és vár Vas megyében 340, 342
- Nemrot → Nimród
- Neptunus, a tenger istene 471, 476
- Nesterfejérvár → Dnyeszterfejérvár
- Nestor, a legöregebb görög Trója ostromakor 469
- Nestorcus 600 → Nestorkius
- Nestorius, fürdő 526 → Nestorkius varga
- Nestorkius (Nestorcus), varga a Telamon-históriában 526, 528—30, 532, 533, 536, 600
- Neszmély, falu Komárom megyében 84, 561
- Neszter → Dnyeszterfehérvár
- Nichapol → Kis-Nikápoly
- * Nicopol → Kis-Nikápoly
- * Nikopol → Nagy-Nikápoly
- Nimród (Nemrot), a bibliai híres vadász (I. Móz. 10.), az eredetmonda szerint Hunor atyja 28, 29, 33
- Nisus, Eurialus barátja a széphistóriában 412, 426
- Nóé, az özönvíz túlélője 22, 25, 27—29, 34, 36, 115
- Noritia, azaz Noricum római tartomány, a későbbi Ausztria helyén 267
- Nottensteiné, Veronika, 1738—1751 között a budai Landerer nyomda tulajdonosa 573
- Numidia ország, amely a mai Algéria területén feküdt 122
- Numitor, Alba-Longa királya 518, 520
- Nürnberg 572
- Nyikómente, a Nyikó folyó melléke Udvarhely megyében 602, 603
- Nyira, Bucka; V. Károly császár felmentő hadának egyik vezére 183
- Nyírbátor (Bátor), falu Szatmár megyében 113
- Nyírség 113
- Nyitra vára 37, 101, 284
- Óbuda 279
- Ogerus herceg, dániai lovag Nagy Károly idejében 188, 189, 553
- Okadár → Ögödej
- Olaszország 129, 135—37, 207, 209, 210, 262, 304, 454, 547
- Olaszország = az ókori Itália! 465, 486—88, 491, 493, 494, 498, 500, 510, 512, 513, 594
- Oldamir, kun herceg, IV. (Kun) László ellenfele 66
- Olmütz → Olomouc
- Olomouc (Alamóc), morvaországi város, németül: Olmütz 284, 564
- Omár (Homares), szunnita kalifa, Mohamed első udója 134, 551
- Ombód (Ompod), Attila hun király egyik öse 29
- * * Opole (Opolia), az egykori Oppeln 113, 549
- Opolia → Opole
- Opos, Attila hun király egyik öse 30
- * * Oradea → Nagyvárad
- Oran (Oranum), kikötőváros Aléírában 120, 552
- Orbán püspök → Dóczy Orbán
- Orda (= Hermeus), tatár vezér Batu kán seregében 64
- Orlovcsics György, zenggi kapitány, elesett Mohácsnál. 355, 570
- * Orlovsky Géza 3, 8

- Orlutzki György → Orlovcsics György
 Ormosdi és Kövendi Székely Jakab → Székely Jakab
 Oroszország 52, 54, 73
 Orsova (Orsua), város az Al-Dunánál, a Vaskapu közelében 297
 Ország Ferenc, Gúthi; főkamrás, elesett Mohácsnál. 355
 Ország Mihály, Gúthi; nádor (†1482) 258, 262, 263, 266, 267, 563
 *Ortutay Gyula 601
 Osvald, zágrábi püspök → Thuz Osvát
 Ótorda (Thorda Vetusta), az erdélyi Torda városa régen két részből, Ó- és Újtordából állt. 560, 561
 Ottmár (Othmár), Attila hun király egyik öse 29
 Ottó, Wittelsbach; magyar király (1305–1307) 69, 109, 546, 548
 Ottó, cseh herceg, I. (Szép) Ottó, olomouci herceg (†1087) 48
 II. Ottokár, cseh király (1253–1278) 64–66
 Ó vár, Kolozsvár római romokra épült legrégebbi része. Itt áll Mátyás király szülőháza és itt volt a híres Heltai-féle tipográfia is. 580
 Ovidius Naso, Publius; római költő 412, 430, 587, 588
 Ozora (Vzora), vár az Ozorai bánságban 78, 548
 Ozorai bánság 548
 Ögödej (Okadár), mongol nagykan (†1241) 64
 Őrs → Űrs
 Pacorus, Pannoniából való legény, aki Lucretiának udvarol 437–39
 Padova (Padua) 35, 494
 Páka, vár Zala megyében 88
 Paksi (Paxi) Balázs, győri püspök, elesett Mohácsnál. 355, 569
 Paksi (Paxi) János, tolnai főispán, elesett Mohácsnál. 355
 Paksi (Paxi) Mihály, szőrényi bán, aki a szerbiai Zsarnó ostromakor, 1515-ben esett el. 106, 268
 II. Pál, pápa (1464–1471) 280, 282, 283
 III. Pál, pápa (1534–1549) 152
 Pál, Szent, apostol 365
 Pál barát → Tomori Pál
 Pál és Péter, apostolok 283
 Palamedes, híres feltaláló, többek közt négy görög betű, amelyeket darvak repülését szemlélve gondolt ki. Trója alatt Ulisses egy korábbi sérelméért bosszút állt rajta, ugyanis csellel elérte, hogy a görögök ártatlanul kivégezzék. 472, 473, 597, 598
 Palermo (Pannorum), antik neve helyesen: Pannormus. 154
 Palinai György, boszniai püspök, elesett Mohácsnál. 570
 Pallanteum (Palantheum), Euander által alapított, s fiáról, Pallasról elnevezett város a majdani Róma helyén 516
 Pallas 377, 470, 473, 475 → Minerva
 Pallas temploma, Trója főtemploma, ahol a Palladiumot őrizték. 476
 Pallavicinus György, V. Károly császár seregének egyik, fogságba esett olasz vezére 127
 Pálóczy Albert, zászlósúr 1484-ben 268
 Pálóczy Antal, zemléni főispán, elesett Mohácsnál. 107, 355, 569
 Pálóczy László, országbíró (†1470) 85
 Paly Mihály 268 → Paksi Mihály
 Pandalus, Lucretia férjének sógora a széphistóriában. 425, 441, 443, 445–48, 591
 Pannonia 31, 33, 204, 208, 209, 219, 410, 437, 494, 583, 584
 Pannorum → Palermo 154
 Paradicsom, az Édenkert 23, 24, 367
 Paris, trójai királyfi 405, 408, 421, 451, 458, 467–70, 494, 525, 597, 598
 Parlaghy György (Parlaghi György), Mátyás király udvari katonája 289
 Parthia, a pártusok országa 551
 Parthus (?) 521
 Patak városa → Sárospatak
 Pataki Névtelen, az Eurialus és Lucretia ismeretlen szerzőjét nevezi így a szakirodalom. 580, 581, 583, 584, 586, 588, 590
 Paulus Diaconus, a Historia Longobardorum szerzője 554
 Pavia (Ticinum), az olasz város antik neve: Ticinum. 210, 555
 Paxi → Paksi
 Pécel, falu Pest megyében 562
 Péchi Simon, szombatos vallású erdélyi kancellár a XVII. században 577
 Pécs 40, 318, 341, 342, 356, 566, 568, 598
 *Pécsi Anna 541
 Pekry (Pekri) Ferenc, zászlósúr 1484-ben 268
 Pelegrinus, Spelunca várának kapitánya, Hariadenus ellenfele 135
 Peleus, a Telamonban szerepel. 527
 Peleus, thesszaliai király. Thetisszel tartott lakodalmán történt a három istenasszony veszekedése a viszály almájáért. 467
 Pello (torzult név!) 467 → Bellona
 Peloponnesus, félsziget Görögországban 476
 Pelsőczi (Pelszőchi) Imre → Bebek Imre
 Pelsőczi (Pelszőchi) László → Bebek László
 Penthesilaus, torzult név! 582 → Protesilaus
 Penthesilea, amazon királynő 469
 Peredeus, Rosimunda szeretője 211, 212

- Perényi (Prini) Ferenc, váradi püspök, elesett Mohácsnál. 107, 350, 352, 355, 549, 569
- Perényi (Prini) Gábor (1532—1563), tárnokmester, királyi tanácsos 353, 355, 569
- Perényi (Prini) István, zászlósúr 1484-ben 268
- Perényi (Prini) Péter (1502—1548). Erdélyi vajda, abaúji főispán, királyi kancellár. A reformáció lelkes terjesztője volt. 346, 353, 568, 569
- Perényiek (Priniek) 326, 567
- Pergama, krétai város, amelyet Aeneas alapított. 486, 596
- Perugia (Perusia), az olasz város antik neve: Perusia. 456, 459
- Perzsia (Persia) 129, 134
- Pest 66, 98, 226, 229, 258, 273, 283, 304, 316, 560, 562, 563
- Pest mezeje, a Rákosmező 264, 270, 319
- Peta → Bajdar
- Péter, Orseolo; magyar király (1038—1041 és 1044—1046) 38, 39, 42, 109, 546
- Péter érsök → Várdar Péter
- Peter Gassza, Peter Groja → Petrovagora
- Péter ispán, Gertrud magyar királyné egyik gyilkosa 544
- Péter vicevajda, együtt esett el Lackfi Miklós erdélyi vajdával Havaselvén, 1369-ben. 74
- Péterfi Miklós → Machedóniai Péter fia Miklós
- Péteváradija, város a Szerémségben 338, 347, 349, 569
- Petovia → Podol
- Petrovagora (Peter Gassza, Peter Groja), horvátországi hegység neve, amely a Kulpa folyótól délre fekszik. 262, 287, 563
- Petrovics (Petrut) Péter (1480—1557), főúr, aki a reformáció terjedésének legfőbb támogatója volt Magyarországon. 110, 112, 113
- Pettau → Podol
- Phalaris réz bikája, amelyet a szicíliai Agrigentum tyrannusa, Phalaris öntetett. Ennek belső üregébe záratta áldozatait, majd tüzet rakatott alatta. A benn kínlódók üvöltése kívülről úgy hangzott, mintha a rézbika ordítana. 438
- Pheycan → Feycan
- Philareus (Pillareus), jövődömondó az Ágriusban 373—75, 381, 383, 576, 577
- Phoenicia → Fönícia
- Phyllis (Phillis), thráciai királylány. Nála vendéskedett a trójai háborúból hazafelé tartó Demophoon, aki miután egymásba szerettek, megígérte a lánynak, hogy feleségül veszi. Ám előbb haza kellett térnie Athénba, hogy apja, Theseus megüresedett trónját elfoglalja. Dolgai elhúzódtak, így a megbeszélrt időre nem tudott visszatérni a várakozó Phyllishez, aki rosszat sejtve, bánatában felakasztotta magát (Ovidius, Heroides 2.). 419
- Picus, Saturnus fia 513
- Pierius, Joannes; Vergilius-magyarázó 597
- Pillareus, torzult név → Philareus
- Piombino, olasz város Toscanában 551
- Piskolti István, az Árgirus XVIII. századbeli átdolgozója 577
- II. Pius, pápa (1458—1464). Korábbi, humanista neve Aeneas Sylvius Piccolomini, az Eurialus és Lucretia latin eredetijének szerzője (Historia de duobus amantibus). 461, 581, 586, 592
- Platina (Sacchi) Bartholomeus, XV. századi vatikáni könyvtáros 541
- Ploskucén, falu Moldvában 602, 603
- Pluto, a mitológiai alvilág istene 512
- Pó, folyó Észak-Itáliában, az ókori Padus 555
- Podjebrád György, cseh király (1458—1472) 98, 99, 256, 257, 259, 260, 261, 282, 284, 290, 292
- Podmaniczky Mihály, királyi udvarnokkapitány, elesett Mohácsnál. 355
- Podol (Poetovio, Petovia, Pettau: Ptuj) 332, 337, 339, 567, 568
- Pogány Zsigmond (Pogán Sigmond), mármarosai főispán, a sókamarák főigazgatója, elesett Mohácsnál. 355
- Pokol = Tartarus 442, 485, 496, 512
- Poky (Poki) Péter, akit Corvin János elárulása miatt 1496-ban felnégyeltek. 342, 568
- Polidorus, Telamon király főtanácsosa 529, 530
- Politianus, Angelus = Angelo Poliziano (1454—1494), firenzei humanista, többek közt Vergilius-magyarázó 597
- Polus, herceg a Telamon históriájában 527
- Polydorus (Polidorus), Priamus legkisebb fia, akit apja, a trójai ostrom elől menekítve, kincseivel együtt Polymnestor trák király gondjaira bízott. A kincsre éhes gyám azonban, Trója eleste után orvul meggyilkolta a fiút. Polydorus tetemét a fölötté nőtt, tépésre vérző bozót fedte fel az arrafelé menekülő Aeneas előtt. 485
- Polyphemus (Polyfemus), egyszemű óriás 490, 597
- Polyxena, Priamus király lánya, akit Achilleshez akartak adni feleségül. A hős halála után, szellemének kívánságára Polyxenát, a szép leányt, feláldozták. 451
- Poncius András, V. Károly császár seregének egyik vezére 172
- Pontia → Ponza
- Pontus, kisázsiai ország az ókorban 521
- Ponza (Pontia), sziget Nápoly közelében 137, 551
- Populonia → Porto Baratto
- Poppel Éva, Lobkovitz, Batthyány II. Ferenc felesége 585

- Porcia (Brutus társa), az ifjabb Cato lánya, Marcus Brutus neje, aki okosságáról, bátorságáról és házastársi gyengédségéről nevezetes 455, 585
- Porto Baratto (Populonia), olasz város Toscanában, antik neve Populonia 128, 551
- Portugália 347
- Portundus, Rodericus, V. Károly császár egyik vezére 123, 124, 162
- Portundus János, V. Károly császár egyik vezére 124, 125
- Posga vára → Pozsegavár
- Potenciana (Potencia), a középkorban kitalált hamis név, amellyel hol a Nagytéténynél lévő antik Campona, hol pedig a Dunapentelénél fekvő antik Intercisa romjait próbálták azonosítani. 31
- * * Požega 548 → Pozsga
- Pozsegavár (Posga), vár Pozsega megyében 78, 548
- Pozsony (Pozsom, Poson) 42, 49, 58, 59, 270, 271, 293, 294, 325
- Prága 97, 256, 257, 282, 292, 343
- Presenda, Aloisius; Barbarossa keresztény hadifoglya 156
- Priamus, trójai király 405, 421, 453, 466, 467, 469, 471, 476—80, 482, 485, 518
- Prister Iohannis → János pap-császár
- Pristina 549
- Procida (Prokita), sziget és város a Nápolyi-öböl bejáratánál, antik neve: Prochyta 135, 551
- Prokita → Procida
- Protesilaus, aki elsőként esett el a trójai háborúban. Felesége, Laodamia bánatában öngyilkos lett. 458, 582
- * * Ptuj → Podol
- * Pukánszkyné Kádár Jolán 572
- Pusztamarót (Maroth), falu volt a ma Gerecsének nevezett, de a múltban a Vérteshez tartozóként emlegetett hegységben. Itt volt az esztergomi érsekségnek, Estei Hippolit által építtetett nyaralókastélya. (Vannak, akik Marótot Pilismaróttal azonosítják.) 356, 570
- Pygmalion (Pigmalion), Dido királynő bátyja, Tyrus királya 501, 502
- Pyrrhus (Pyrrus), Achilles fia, aki megölte Priamust. 469, 470, 480, 482
- Rác György (mod Rátz György), torzult név! — 254 → Modrák György
- Rácország → Szerbia
- Radar (helyesen: Kádár) 29
- Radics (Radicz) → Bosics Radics
- Radul, a XVI. század elején havaseltvi vajda 346, 568
- Radulphus, herulus király (506—512) 205, 554
- Rahóca (Raholca), vár Vas megyében 339, 342, 568
- Rakamaz (Rokomász), falu Szabolcs megyében 258
- Rákosmező (Rákos) 69, 91, 102, 229, 313, 315, 340 → Pest mezeje
- Ramáda aga, a kiszabadult tuniszi rabok egyik vezetője 182
- Ramadan cselebi, Hariadenus rokona 130
- Ransano, Pietro (1428—1492) olasz történétíró, humanista neve: Petrus Ransanus. 566
- Ráskai (Razgai) Gáspár, temesi főispán, a Giscardus és Gismunda c. história szerzője (RMKT VI.) 352—54, 569
- Ravenna 210, 213
- Rea Silvia (Rhea), Numitor lánya, Vesta-szűz, Romulus és Remus anyja 519
- Régler György, zászlósúr 1484-ben 268
- * Reichard Piroska 600, 601
- Remus, Romulus testvére 495, 519, 520, 597
- Reszeny (Rözon, Rezon) mező, Regensburg mezeje. A várost Tinódi is így hívja Károly császár hadáról írt históriájában. 279, 280
- Rhesus, trák király 469
- * Riedl Frigyes 601
- Rígómező, a szerbiai Kosovo polje 91, 232, 549
- Rinicius → Ruitius
- Rio Marina (Riom), város Elba szigetén 130, 551
- Ripalta, V. Károly császár egyik vezére 162, 163
- Ripheus, trójai harcos 478
- * Ritoókné Szalay Ágnes 557, 583, 586, 592
- Rod → Ródosz
- Rodericus → Portundus Rodericus, Ródosz (Rod), sziget az Égei-tengeren 133, 551
- Róma 32, 136, 194, 198, 207, 210, 239, 344, 347, 352, 425, 452, 456, 492, 493, 495, 497, 512—14, 521, 594—97
- Római Birodalom 492
- * * Románia 548, 549
- Romulus, Róma alapítója, Remus testvére 495, 519, 520, 597
- Ronteruda, torzult név! → Runethruda
- Rosalia falu, a Lucretia-históriában említik. 441
- Rosimunda, Kunimundus gepida király lánya 204, 207, 211, 213, 214, 542, 555
- Roszet, tunéziai királyfi 135, 137—41, 145, 146, 551
- Rozgonyi Rajnold, nógrádi és hevesi főispán, főtárnokmester (†1472) 231
- Rozgonyi Sebestyén, erdélyi vajda (1458—1461) 96, 97, 254, 258, 268, 270
- Rozgonyi Simon, veszprémi, majd egri püspök, I. Ulászló főkancellárja (†1444) 74, 228
- * * Rožnava 549 → Rozsnyó

Rozsnyó (Rosnyó Bánya), város Gömör megyében 92, 549

Rödly (helyesen: Budli) 29

Rözön → Reszeny mező

Rufus, Sextus; XVI. század eleji jogi író 541

Ruitius (helytelenül: Rinicius), V. Károly császár egyik vezére 162, 553

Runethruda, Tato longobárd király lánya 204, 554

Russit György, pozsonyi prépost az 1480-as években 270, 271

Rusztán császár, egy históriás ének főszereplője 7

Ruth, a róla elnevezett bibliai könyv hősnője 17, 545

* * Šabac 549 → Sabác

Sabác 101, 267, 285—87, 326, 328, 329, 344, 347, 567

Sabini, a sabinok országa (hibás elnevezés!) 521

Ság → Ipolyság

* * Šahy 549 → Ipolyság

Sajó (Seo), folyó 57, 64, 548

Sajógalgóc, falu Borsod megyében. Giskra vezére, Valgata által épített várát 1449-ben Hunyadi János rombolta le. 92, 549

Salamon, bölcs; zsidó király 211, 405, 441, 583

Salamon, magyar király (1063—1074) 43, 45—51, 347

Salek (Salec), tuniszi török kalóz 157, 160

Salernitanus, olasz vezér V. Károly seregében 176

Salinaria tornya, Guleta várának egyik tornya 158

Salm Miklós gróf (Grof Nicola), ekkor még Nicolaus Salm. A családot 1563-ban honfűsítették. 113, 549

Sámson, a bibliai erős ember 405, 412, 441

Sámson, Borisz trónkövetelő híve II. Béla idejében 58

Sances Máté, V. Károly császár seregének egyik vezére 124

Sanctum Demetrium → Szávaszentdemeter

Sándor (Allexander), havaselti vajda a XIV. században 72

VI. Sándor, pápa (1492—1503) 567

Sanseverinus, V. Károly császár seregének egyik vezére 153

Sankt Pölten (Szent Hippolit város), város Ausztriában 309, 565

Sánta Károly → II. (Sánta) Károly

Sappho, ógörög költőnő 419, 582

Sardinia szigete → Szardínia

Sárkány Ambrus, Ákosházi; országbíró, elesett Mohácsnál. 355

Sarmentus Ferenc, V. Károly császár seregének egyik vezére 160, 162

Sarnensis, főember V. Károly seregében 160

Sarno → Zsarnó

Sárospatak (Patak) 461, 572

Sár vize, folyó a Dunántúlon 318, 566

Saturnus, a boldog aranykor istene a rómaiaknál 513

Saxonia → Szászország

Scaea, Trója nyugati kapuja, a Scaea porta 469, 565, 598

Scaea Vienna → Schottwien

Scamander, folyó a Trója alatti síkságon. Más néven Xanthusnak nevezték. 598

Scamandros → Scamander

Scambria → Sicambria

Scea → Scaea

Sceva (Sceua) országa, János pap-császár országa 190, 196

Schiltberg 43 → Vértes hegység

Schottwien (Scaea Vienna), vár az ausztriai Gloggnitz mellett a Semmering-hágó északi bejáratánál. Ezt a helynevet fordította Bogáti tévesen Bal Bécsnek. 307, 565

Scipio, Publius Cornelius; római hadvezér, Hannibal legyőzője 94

Scylla (Scilla), hatfejű és tizenkét lábú szörny. Együtt a Messinai-szoros veszélyes szikláját is jelenti. 489, 597, 598

Scythia (Scittya), „Sziittyaország” 22, 33, 469

* Sebesi Jób 602

Sebös (Sebus), ő vakította meg Vazult Nyitrán, Gizella királyné parancsára. 37

Selanus, mór király, János pap-császár ellenfele 201

Sém, Nőé egyik fia, Kám és Jáfet testvére 27, 28

* * Semun 549 → Zimony

* * Sena 549 → Szinna

Sénás városa → Siena

Seo → Sajó

Servius Honoratus, Vergilius antik magyarázója 597, 598

Séth, a bibliai Ádám egyik fia 25, 26

Sforza, Bianca (Blanca), milánói hercegnő, Corvin János menyasszonya (†1510) 309, 565

Siban (= Feycan), tatár vezér Batu kán seregében 64

Sibyllák (Sibillak), antik jósnők 493, 509

Sic (Sicz), Németlővő = Deutsch-Schützen 580, 582

Sicambria (Scambria, Sicanbria), a római Aquincum városának romjai mellett épült Óbudára alkalmazták ezt a középkorban kitalált s antiknak vélt, hamis nevet. Az igazi névre csak a XVIII. század végén derített fényt Schönewisner István. 219, 494, 561, 598

- Sican, a Sicanusból képzett kitalált név! 488
 Sican (Siccan) hegy, középkori kitalált név! 494
 Sicilia → Szicília
 Sidon, föníciai város 500
 Siena (Sénas város) olasz város Toscanában.
 Régi magyar neve Sénás vagy Szénás város,
 amely Athén régi Áténás elnevezésének min-
 tájára alakult ki. 406, 454, 456
 Simois, folyó, amely a Trója alatti síkon ömlik
 bele a Scamanderbe. 489, 598
 Simon, Szent 285, 564
 Simon érsek 74 → Rozgonyi Simon
 Simon ispán, Bánk bán veje, Gertrud királyné
 egyik gyilkosa 544
 Simontornyai István → Lackfi Istán, Simontor-
 nyai
 *Simonyi Zsigmond 607
 Sinas (Sina), Csefut, tuniszi török kalóz 125,
 129, 163, 165—67, 181, 182
 Sinon, a trójaiakat becsapó hazudós görög 472,
 474, 476—78, 596
 Siria → Szíria
 Slasania, Slusania, eltorzított helynév! 283 →
 Lausitz
 Slesia → Szilézia
 Slic (Slic) István, cseh, aki elesett Mohácsnál.
 353, 355, 569
 * * Smederovo 548 → Szendrő
 Smirna Aydin, tuniszi török kalóz 124
 Snaim → Znojmo
 Soliman → I. Szulejmán
 *Soltész Zoltánné 572
 Sombos → Zsombor
 Somi Józsa, temesvári ispán, Kinizsi Pál neveltje
 268, 279, 301, 340, 342
 Somogyság, Somogy megye 340
 Sopho, torzult név 582 → Sappho
 Sopron 323
 Sosias, Lucretia szolgája a széphistóriában 409—
 11, 427—31, 436, 439, 440, 585, 588
 Sós-kúti György (György), kétezer lovag had-
 nagya Mátyás király idejében 258, 271
 Spanyolország 129, 151
 Spelunca, a Gaeta közelében fekvő tengerparti
 olasz város antik neve 135
 Spinda, Ieronimus, V. Károly császár seregének
 tagja 159
 Spinellus, V. Károly császár seregének tagja 153
 Stájerország (Stiria) 35, 101, 231, 295, 307, 308,
 347, 565
 Stephansdom, a főtemplom Bécsben 313, 566
 Sthenelus (Stenelus, Steneleus), Tróját támadó
 görög 470
 Stiria → Stájerország
 *Stoll Béla 3, 8, 542, 556, 572, 580, 594, 600,
 607
 Stramecht → Sztracimir János
 Strážnice (Straznik), város Morvaországban 261
 Sueuia → Sváország
 Suliman → Szulejmán
 Sváország (Sueuia) 35
 Svehla, Jan; cseh zsoldoskapitány, aki elpártolt
 Mátyás királytól, (†1467). 100
 Sychaeus (Sicheus), Dido királynő férje 501, 505,
 511
 *Szabó Géza 3, 8, 583, 594—97
 *Szabó Károly 541, 552, 607
 *Szabó T. Attila 586, 607
 Szabolcs (Szabolcz), magyar vezér 34
 Szabolcs megye 567
 Szalaházy Tamás, veszprémi, majd egri püspök,
 kancellár (†1537) 569
 Szalánkemén, város a Szerémségben 347, 569
 Szalkai (Valkan) László, kancellár, esztergomi
 érsek (1472—1526) 107, 355, 549, 569
 Szamos, folyó 557
 Szanak kapu (torzult név!) 476 → Scaea
 Szaniszló, Szent 359, 570
 Szapolyai György (Szepesi György), szepesi
 gróf, János király testvére, országos főkapitány.
 Elesett Mohácsnál. 107, 349, 350, 352,
 353, 355, 569
 Szapolyai Imre (Imre Deak), horvát-szlavón
 bán, szepesi gróf, nádor (†1487). Mivel tanult
 ember volt, kortársai litteratusnak, deáknak
 emlegették. 264
 Szapolyai István (Szepesi István), szepesi gróf,
 nádor (†1499) 101, 258, 268, 284, 301, 302,
 305, 317, 325, 327, 328, 334, 565—67
 Szapolyai János → János magyar király
 Szár László → Kopasz László
 Szardínia (Sardinia) szigete 122, 123, 129, 151,
 155, 169
 *Szarvas Gábor 607
 Szászország (Szaxonia) 35, 347
 Szászsebes, város a Szászföldön, Erdélyben 110
 Szatmár megye 567
 Szaxonia → Szászország
 Száva, folyó 241, 337, 340, 346—49, 548
 Szávaszentdemeter (Szentdemeter, Sanctum De-
 metrium), város a Szerémségben, a Száva
 mellett 267, 268, 337, 340, 568
 Szea kapu (torzult név!) 476, 598 → Scaea
 Széchy Dénes (Dienös) esztergomi érsek (†1465)
 86, 229, 548
 Széchy (Szöczi) Miklós, főlovászmester (†1498
 körül) 324, 567
 Széchy (Szöczi, Szécz) Tamás, vasi főispán, el-
 esett Mohácsnál. 92, 107, 231, 353, 355, 569,
 570

- Szeged 237, 244, 277, 285, 330, 357, 564
 Szegedi Gergely (Gregorios Szegedi), protestáns énekszerző a XVI. században (RMKT VI.) 577
 Szegedi Veres Gáspár, XVI. századi énekszerző (RMKT VIII.)
 *Szegő Júlia 602
 Szekcső → Dunaszekcső
 Székely Gecő → Dózsa Gergely
 Székely György → Dózsa György
 Székely István, Bencédi; XVI. századi protestáns pap és író 542, 544, 546, 547, 561, 594
 Székely Jakab, Ormosdi és Kövendi; hadvezér Mátyás és II. Ulászló idejében 308, 324, 326, 565
 Székely János, Kövendi; horvát bán, 1448-ban elesett Rigómezőnél. 92
 Székely János, zászlósúr 1484-ben 268
 Székely László, vitéz (†1369) 74
 Székely Péter, vitéz (†1369) 74
 Székely Tamás, Szentgyörgyi: 1446—1457 közt vránai perjel 97, 258, 268
 Székelyföld 72
 Székesfehérvár (Feyr vár, Feyér vár) 38, 40, 44, 46, 53, 58, 59—61, 69, 72, 75, 77, 84, 85, 87, 89, 102—104, 107, 110, 112, 228, 229, 304, 312, 313, 320, 324—26, 356, 357, 562
 Szekszárd 45
 I. Szelim török szultán (1512—1520) 344, 346, 568
 Szemény (Scemein), Attila hun király egyik őse 30
 Szenci Molnár Albert, tudós, zsoltárfordító (1574—1634) 588
 Szendrő (Szenderő), vár az Al-Dunánál 88, 90, 231, 236, 338, 548, 567
 Szent Demeter, templom Szegeden 277, 564
 Szentdemeter → Szávaszentdemeter
 Szent György piaca, a budai királyi palota és a város közt fekvő tér neve a középkorban 255
 Szentgyörgyi Gróf János (Hanz Groff), előbb III. Frigyes császár, majd Mátyás király híve. 1465—67 közt testvérével, Zsigmonddal és Ellerbach Bertolddal együtt erdélyi vajda. 1492-ben halt meg. 270, 272, 280
 Szentgyörgyi Gróf Zsigmond (Groff), Szentgyörgyi Gróf János testvére 300, 301
 Szent Hippolit város → Sankt Pölten
 Szentimre → Marosszentimre
 Szent István-székesegyház, az egykori Szent Péter és Pál templom helyén áll ma Székesfehérvárott. 567
 Szent István-templom → Stephansdom
 Szentmiklósi Pongrác, rúróci főispán (†1457) 97, 258
 Szent Péter-egyház, a középkori Szent Péter és Pál templom Székesfehérvárott, amelyet IV. Béla építtetett. 322, 567
 Szentvid 100 → Nagykosztolány
 Szentvidi György, a Hunyadiak híve 258
 Szepes megye 577
 Szepesi György → Szapolyai György
 Szepesi István → Szapolyai István
 Szepesség 99
 Szép Helena → Helena
 Szép Ilona → Helena
 Szerbia (Rácország) 89, 90, 92, 237, 238, 274, 332, 346, 562, 567
 Szerecsenország → Etiópia
 Szerecseny (Szereczén) János, Mesztegnyei; királyi kamarás részt vett a mohácsi csatában. 352, 569
 Szerémi György, XVI. századi történetíró 546, 563
 Szerémség (Szerém) 81, 99, 209, 231, 250, 257, 262, 273, 276, 285, 293, 296, 337, 346—48
 Szerémújlak → Újlak
 Szicília (Sicilia) 73, 75, 80, 129, 134, 151, 152, 169, 186, 488, 489, 512, 597, 599
 Szigetvár 596
 *Szilády Áron 5, 6, 559, 581
 Szilágyi Erzsébet, Hunyadi János felesége, Mátyás király anyja (†1486) 257
 *Szilágyi Ferenc 577, 578
 Szilágyi Mihály, temesi főispán, macsói bán, Mátyás nagybátyja és kormányzója (†1459) 96—98, 231, 252, 255, 257—59, 263, 268, 269, 274, 563, 564
 Szilézia (Slesia), ma Slaska Lengyelországban. Magyarul régen Sléziának mondták. 101, 113, 282, 283, 309—11, 549, 565
 Szilvási (Szylvási) András, könyvnyomtató Kolozsvárott a XVII. század elején 594
 Szinna (Zina), falu Abaúj megyében 108, 549
 Szíria (Siria) 131, 293, 551
 Sziska → Ziska
 Szlavónia (Tótország) 32, 51, 308, 315, 337, 338, 341, 521, 547, 566, 599
 *Szlovákia 549, 564
 Szobi Péter, Szerémi György által említett személy 563
 Szobor Márton → Czobor Márton
 Szófia (Sophia), város Bulgáriában 330
 Szörény (Szerén), vár a Vaskapunál 329, 330, 567
 Sztracimir János (Stramecht), bolgár fejedelem (†1398) 74
 I. Szulejmán (Soliman, Suliman), török szultán (1520—1566) 106, 111, 112, 125, 127, 129, 138, 140, 141, 144, 146, 147, 151, 153, 157, 167, 180, 181, 186, 346, 347, 512, 550, 568, 570, 595

Szulimán, török főpiráta, azaz kalóz 124
Szübeetej (=Cheb), tatár vezér Batu kán seregében 64

Tabák, főtörök, kalóz 157, 160

Tahy János, vránai perjel, megmenekült Mohácsnál. 268, 353, 569

Taksony (Toxun, Toxus), magyar vezér 22, 35, 36, 111, 113, 115, 546

Tali János → Tahy János

Tallóci → Thallóczy

Tamás (Thamas), egri püspök 334 → Bakócz Tamás

Tamás, Szent, apostol 190

Tamási Henrik, főajtonálói mester (†1444) 87, 88

Tanais, torzult név! 489 → Simois

Tanais folyó → Don

Tárczay Miklós (Társai, Tarzai), sárosi főispán, főkamrás. Elest Mohácsnál. 353, 355, 569

Tarnál János → Tornallyay János

Tarracina → Terracina

Társai Miklós, Tarzai Miklós → Tárczay Miklós

Tata 324, 340, 356

Tato, longobard király 204, 554

Tatrosy György, az Árgirus-história egyik másolója 578

Tauria, a taurusok országa 521

Taurisium → Treviso

Taurunum 133 → Nándorfehérvár

Taurus hegység, török neve: Toros 551

Telamon, a hasonló című széphistória hőse 3; 8, 525—29, 532—36, 582, 600—602

Temesvár (Tömösvár) 51, 95, 105, 251, 257, 326, 331, 336, 337

Ténés, kikötőváros Algériában. Az ókorban Mauretaniához tartozott, s Cartenna (Kartenna) volt a neve. 148

Terracina (Tarracina), tengerparti olasz város, az antik Tarracina 136, 551

Thallóczy Frankó (Frank, Frantz, Francz), nándorfehérvári kapitány, szörényi bán (†1448) 92, 226, 231, 561

Thallóczy Jován (Zovan János), vránai perjel, aki 1440-ben megvédte Nándorfehérvárt (†1445). 88, 548

Thallóczy Matkó (Horvát Matko), kevei ispán, horvát-szlavón bán (†1445) 85

Thámár, Dávid király lánya, akit féltetvére Amnon megszeretett, megerőszakolt, majd elhagyott. 434

Theseus, Ariadne segítségével ölte meg a Minotaurust. Kréta szigetéről visszatérőben, egy szigeten felejtette a lányt. 418

Thessalia, görög tartomány 467

Thessandrus (Tisandrus), tróját ostromló görög 470

Thetis, Peleus felesége. A vizsály almája az ő lakodalmukon okozta a három istenasszony közötti veszekedést. 467

Thoas (Toas), Tróját ostromló görög király 470

Thorismundus (Thorismund), gepida királyfi 205, 206, 554

Thorisundus, rontott név! → Thorismundus Thracia (Tracia), volt római provincia a Balkánon 32, 485, 521

Thuróczy János, történetíró 542, 546, 557, 561, 562, 598

Thurzó (Turzo) Elek, kincstartó (1490—1543) 347, 352, 568

Thuz Osvát (Osvald), zágrábi püspök (†1498) 336, 566, 568

Tiberis, Róma folyója 521

Tibullus, Albius; római költő 560

Ticinum → Pavia

Tidorév, Tüdörév, Titel rév → Tüdörév

Tihany 44

Tinódi Sebestyén, szerzeményei az RMKT III. kötetében vannak. 541, 542, 546, 549, 557, 595

Tirrén-tenger (Tirrenom tenger) 130, 551

Tisza 241, 258, 268, 285, 345

Tiszavarsány (Varsán, Warsan), falu Külső-Szolnok megyében 299, 565

Titel rév → Tüdörév

Titus, Borisz trónkövetelő híve II. Béla idejében 58

Titus, Gisippus barátja Szegedi Veres Gáspár históriás énekében (RMKT VIII.) 595

I. (Nagy) Theoderich (Theodoricus), keleti-gót király (493—526) 32

Tlemcen, város az algériai Orán közelében. Antik neve: Tremissenium és Pomarium 120, 122, 551

Tódor, Borisz trónkövetelő híve II. Béla idejében 58

Tokaj 108, 357

Tokon, torzult név! → Taton

*Toldy Ferenc 557

Toletanus Fridericus, V. Károly császár egyik vezére 154

Toletanus (Toletamis) Péter, V. Károly császár egyik vezére 153, 154

Tolna, város 348, 349

Tolna megye 548, 566

*Tolnai Adél 557

Tomori Pál, kalocsai érsek, hadvezér, elesett Mohácsnál. 107, 346—52, 354, 355, 568, 569

Torda (Turda, Thorda), Attila hun király egyik őse 30

Torda (Thorda), város Erdélyben 313, 359, 560, 561

- Torda-Aranyos megye 602
 Torda megye 595
 Tormeda, nigrita király, János pap-császár ellenfele 201
 Tornallyay János (Tornaly, Tarnal), gömöri alispán, elesett Mohácsnál. 355, 570
 Toros 551 → Taurus hegység
 Toscana → Etruria
 Tót János püspök 278 → Vitéz János
 Tótország → Szlavónia
 Török Ambrus, soproni főispán, 1479-ben szőrényi bán 258
 Török István, zászlósúr 1484-ben 268
 Török Bálint, Enyingi; János király hadvezére. Fogságban halt meg, 1551-ben. 111, 352—54, 569
 Törökország 548, 549
 Tracia → Thracia
 Transpadana, a Pó folyón, azaz az antik Paduson túli (=Trans), az Alpok felé elterülő sík vidéke Itáliának 210, 555
 Transylvania 595 → Erdély
 Trinacria, Sicilia másik neve 488
 Tremissenium → Tlemcen
 Trepka András, lengyel vitéz, aki Mohácsnál harcolt. 353, 355
 Treviso (Taurisium), a Velencétől északra fekvő város antik neve Taurisium volt. 210, 555
 Troas (torzult név!) 470 → Thoas
 Trogus, Pompeius; római világtörténet-író, akinek a műve csak Iustinus kivonataiban maradt fenn. 541
 Troilus, Priamus trójai király fia. Szerelmi történetét lásd Chryseisnél! 421
 Trója (Troia, Troya) 405, 419, 422, 451, 458, 465, 466, 469—78, 481—85, 489, 492—95, 498, 499, 503, 504, 506, 509, 510, 594—99 → Ilium
 Tros, Trója alapítója 465
 Tunetum → Tunisz
 Tunézia (Tunis, Tunétum országa, birodalma, Tunnicia) 128, 132 133, 137, 140, 146—48, 151, 157, 166—68, 175, 185, 550, 551
 Tunisz (Tunetum) városa, 1533-ban Hariadenus elfoglalta, majd V. Károly császár a kalózok elleni háborúban, 1535-ben visszavette, s Muleassest tette meg helytartójává. 137—40, 144, 147, 178, 180—85, 551
 Tuniszi-öböl 551
 Túr → Mezőtúr
 Turisindus, gepida király 206, 554
 Turnus, a rutulusok királya, Aeneas ellenfele 515, 518, 597
 *Túróczi-Trostler József 553
 Tuscia, az etruszkok országa 515
 Tüdörév (Tidorév, Tidörév, Titel rév), átkelőhely az Al-Dunánál 227, 561
 Tündérország, az Árgirus históriájában 371, 383, 577
 Tűr → Mezőtúr
 Türingia (Turingia), német tartomány 35, 547
 Tyrus, fóníciai város 500
 Udvarhely megye 602
 Udvarhelyszék 602, 603
 Újbécs 295, 298
 Újhely → Bécsújhely
 Újlak (Wylak, Szerem Vylak), város Valkó megyében, a Duna mellett 94, 339, 340, 349, 350, 549
 Újlaki Lőrinc (1460—1524), macsói bán, ország-bíró, a Szerémség dúsgazdag földesura 336, 337, 339—42, 568
 Újlaki (Wylaki) Miklós, bán, erdélyi vajda, bosnyák király (†1477) 87, 98, 228, 253, 254, 259, 268, 562
 Újvár → Németújvár
 I. Ulászló, Lokietek (Lengyel László); lengyel király (1320—1333) 71, 79
 II. Ulászló, Jagello (Jagula); litván nagyfejedelem, 1386—1434 közt lengyel király 75, 87, 104, 114, 115, 548
 I. Ulászló, Jagello; 1440—1444 közt magyar király (lengyel László, régi László), 1434—1444 közt III. Ulászlóként egyúttal lengyel király is 85—87, 90, 104, 115, 227—29, 238, 315, 548, 549, 562, 566
 II. Ulászló, Jagello (lengyel László, cseh László, László); magyar király (1490—1516) 103, 104, 115, 305, 313, 315—18, 320, 327, 329, 337, 343—45, 549, 565—67
 Ulisses (Ulixes), Ithaca ravasz királya, Penelope férje 454, 455, 469, 470, 472—75, 488, 597, 598
 Uldric ispán → Cillei Ulrik
 Ungvár (Hungvár) 267, 557
 Ursinus, Virginius; V. Károly császár egyik vezére 152
 Utica (Vtica), város Karthágó közelében 137, 153
 Utrecht, város Hollandiában 595
 Ügyek (Vgyek), Árpád magyar fejedelem egyik öse 34, 347
 Ürs (Vurs), magyar vezér 34, 347
 Vác 49
 Vajdafi György → Lackfi György
 Vajdahunyad vára 227
 Valamir (Walamer), keleti-gót király 32

- Valens, Flavius, római császár (364—378) 30
 Valkai András (Walkay Andras, Andreas Valkay, Andreas de Valko) 3, 6, 7, 9, 22, 541—50, 552—55
 Valkai János, fejedelmi tanácsos Erdélyben a XVI. században 541
 Valkai Miklós, erdélyi kancelláriai nótárius a XIV. században 541
 Valkán László → Szalkai László
 Valkó megye 567
 Várad → Nagyvárad
 Várday Imre (Imreh), esesett Mohácsnál. 355
 Várday Péter, 1480—1501 közt kalocsai érsek 297, 565
 * Varga Imre 580
 Varga vára Bécsben 298
 * Vargyas Lajos 601—603
 * Varjas Béla 2, 3, 5, 8, 544, 546, 556—59, 562, 566, 576—79, 595, 603, 607
 Várna, tengerparti város Bulgáriában 91, 115, 229
 Varsán → Tiszavarsány 299
 Vas Dezső, vitéz (†1369) 74
 Vas megye 568
 Vaskapu 89, 238
 Vastius, Alfonsus Davalus; V. Károly császár egyik vezére 153—55, 158, 159, 161, 162, 164, 175, 177—79, 184
 Vata (Vatha), Békés megyei pogány lázadó 1046-ban 41
 Vata-fia János (János vitéz), pogány lázadó 1061-ben 41
 Vazul, Szent István király unokatestvére, akit Nyitrán megvakítottak. 37
 Veggio, Maffeo = Mappheus Vegius, Vergilius Aeneisét XIII. könyvvel megtoldó, XV. századi humanista költő 597
 Velence (Velentze), a tartomány, Venetia neve 209, 555
 Velence (Velenze), Venezia városa 67, 68, 262, 267, 286, 287, 290, 494, 555, 597, 598
 * * Vel'ke Kostol'any 549 → Nagykosztolány
 Vencel, Premysl (Venceslaus; László); 1301—1305 közt magyar király, III. Vencelként 1305—1306 közt cseh király 68, 548
 Venezia → Velence városa
 Venetia → Velence tartomány
 Venetia 597 → Velence városa
 Venus, a szépség és a szerelem istenasszonya 377, 399, 440, 451, 461, 467, 468, 481, 482, 485, 493, 494, 499, 502, 596, 597
 Vera, Didacus; Diego de Vera, V. Károly császár egyik vezére 119
 Vérbulcsú (Berbulcz), magyar kapitány 34, 35, 347
 Veres Péter, Küküllővár tisztartója (†1369) 74
 Vergilius Maro, Publius (Virgilius), római költő 485, 595—99
 Verona 210, 212, 555
 Vértes hegység (Schiltberg), a mai Gerecse is hozzászámított 43, 356
 Veszprém (Bezprim) 324, 567
 Vicenya 555 → Vicenza
 Vicenoya, torzult név! → Vicenza
 Vicenza (Vicenoya), Verona melletti város, antik nevén: Vicentia 210, 555
 Victorinus, Podjebrád György cseh király fia 290—92
 Vid, ispán I. (Szent) László magyar király idejében 47
 Vienna → Bécs
 Vikleff János → Wycliff, John
 Vilmos (Vilhelmus), burgundiai herceg, Péter magyar király atyja 38, 39
 Vilungárd, pozsonyi vitéz a XI. században 42
 Vingárdi Geréb Mátyás → Geréb Mátyás
 Visegrád (Misegrád) 71, 85—87, 228, 229, 304, 319, 356, 562, 566
 Vitéz János (1408—1472) esztergomi érsek 96, 278, 284, 564
 * Volf György 577
 Volzca (Vulsca), a volscusok hazája 515
 Vrbas, folyó Szerbiában 548
 Vrosa (Uros) pozsonyi vitéz a XI. században 42
 Vulsca → Volzca
 Walkay András → Valkai András
 Warsan → Tiszavarsány
 Wiener Neustadt → Bécsűjhely
 Wittenberg (Viteberga) 597
 * * Wrocław 549 → Boroszló
 Wycliff, John (Vikleff János) (1320—1384), angliai előreformátor 290
 Xanthus (Xantus), a Trója melletti Scamander folyó gyakran emlegetett másik neve; de volt ilyen nevű folyó Lyciában és Epirusban is. 532—34, 603
 Xerxes (Asuerus), I. Xerxes perzsa király neve a Bibliában Ahasvérus vagy Asvérus 285, 496
 Zágráb (Zabrág) 78, 325, 357, 548
 Zamor (Zamur), Attila hun király egyik őse 30
 Zimony (Zemlyén, Zömlin) falu a Száva torkolatánál 94, 248, 249, 549, 563
 Zina → Szinna
 Zizka (Sziska), huszita vezér 81
 Zemlyén → Zimony
 Znojmo (Snaim, Znoyva), város Morvaországban 84, 220, 548

- Znoyva → Znojmo
 Zombor (Zember), Attila hun király egyik őse 30
 Zolatin-torony Jajcában 274
 Zolomér → Zvonimir
 Zoltán, magyar fejedelem 30, 36, 37
 Zólyom (Solyom) 88, 92, 549
 Zován János → Thallóczy Jován
 * Zoványi Jenő 577
 Zömlin → Zimony
 * * Zvolen 549 → Zólyom
 Zvonimir (Zolomér), horvát és dalmát király
 (1075—1088) 46, 47, 50
- Zsámboki János, filológus, humanista nevén:
 Ioannes Sambucus (1531—1584) 560
 Zsarnó (Sarno), hegyi vár Nándorfehérvártól
 délkeletre, amelynek Havala (Avala) volt a
 másik neve. 106, 247, 248, 549
- Zsidóország (Zsidók országa), az ókori Judaea
 512, 521
 I. Zsigmond, Jagello; lengyel király (1506—1548)
 115
 II. Zsigmond Ágost, Jagello (lengyel Sigmond);
 lengyel király (1548—1572) 115
 Zsigmond (Sigmond), Luxemburgi; 1387—
 1437 közt magyar király, 1433-tól német-római
 császár 75, 77—85, 109, 114, 220, 221, 225—27
 255, 405, 409, 426, 459, 546, 562, 580
 Zsigmond (Sigmond), pécsi püspök → Ernuszt
 Zsigmond
 Zsófia (Sophia), III. Henrik császár lánya (†1102)
 43
 Zsófia (Sophia), II. Iustinus bizánci császár fele-
 sége 208
 Zsombor (Sombos), vár Bodrog megyében 334,
 567

KOTTAMELLÉKLET

I.

„Árpád vala fő az kapitánságban” (2., 7. sz.)

„Gondja közül egy fő gondja embernek” (6. sz.)

Rubato
dó

Debrecen, 1778.

II.

Cyrus = „Hatalmas urakról néktek emlékezem” (8—9. sz.)

„Dávid prófétának imádkozásáról” (8—9. sz.)

„Bátorságot arról fejenként vehetünk” (8—9., 12. sz.)

„Oly búval, bánattal az Aeneas király” (10. sz.)

„Hatalmas urakról néktek emlékezem” (13. sz.)

lá

Debrecen, 1778.

III.

„Dávid prófétának imádkozásáról” (8—9. sz.)

IV.

„Bóldog az olyan ember az Istenben” (8—9. sz.)

V.

„Ím, mint nyomorodám, felséges Úr Isten” (12. sz.)

dó[lá] 1560.

The musical score for V. is written on four staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The first staff starts with a bracketed note labeled *dó[lá]*. The melody consists of eighth and quarter notes, ending with a double bar line. The year 1560 is written at the top right of the first staff.

VI.

„Sok királyról s császárról emlékeztem” (12. sz.)

lá Kolozsvár, 1554.

The musical score for VI. is written on four staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The first staff starts with a bracketed note labeled *lá*. The melody consists of eighth and quarter notes, ending with a double bar line. The text 'Kolozsvár, 1554.' is written at the top right of the first staff.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
--------------	---

VALKAI ANDRÁS

1. Bánk bán históriája	11
2. Az magyar királyoknak eredetéről	22
3. Hariadenus tengeri tolvaj históriája	117
4. Károly császár hada Afrikában	151
5. János pap-császár birodalma	187
6. Albuinus és Rosimunda históriája	204

GÖRCSENI AMBRUS — BOGÁTI FAZAKAS MIKLÓS

7. Mátyás király históriája	219
-----------------------------------	-----

MAJSSAI BENEDEK

8. Az Atya Istenről és az 8 szent Fiáról	363
9. Az Ádámnak esetiről, és annak felépítéséről	367

GERGEI ALBERT

10. Árgirus históriája	371
------------------------------	-----

ISMERETLEN SZERZŐ

11. Eurialus és Lucretia históriája	405
---	-----

HUSZTI PÉTER

12. Aeneis	465
------------------	-----

ISMERETLEN SZERZŐ

13. Telamon históriája	525
------------------------------	-----

JEGYZETEK

Bevezetés.....	539
Valkai András (1—6.).....	541
Görcsöni Ambrus—Bogáti Fazakas Miklós (7.)	556
Majssai Benedek (8—9.).....	571
Gergei Albert (10.)	572
Eurialus és Lucretia históriája (11.)	580
Husztai Péter (12.)	594
Telamon históriája (13.)	600

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A rövidítések jegyzéke	607
Kezdősormutató	608
Névmutató (Készítette: Szabó Géza)	609

KOTTAMELLÉKLET	641
----------------------	-----

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója

A nyomdai munkálatokat a Szegedi Nyomda végezte

Felelős vezető: Kónya Antal mb. igazgató

Budapest, 1990

Nyomdai táskaszám: 89—756

Felelős szerkesztő: Nagy Tiborné

Műszaki szerkesztő: Nyárádi Tamásné

A fedélterv Illés Judit munkája

Megjelent 58 (A/5) ív terjedelemben

HU ISSN 0324—2323

*Az Akadémiai Kiadó
gondozásában jelent meg*

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK
TÁRA
XVII. század

11. kötet

AZ ELSŐ KURUC MOZGALMAK KORÁNAI
KÖLTÉSZETE (1672—1686)

Sajtó alá rendezte
Varga Imre

937 oldal + 15 fakszimile tábla
17 × 25 cm. Kve 230,— Ft

12. kötet

MADÁCH GÁSPÁR, EGY NÉVTELEN,
BENICZKY PÉTER,
GRÓF BALASSA BÁLINT, LISTIUS LÁSZLÓ,
ESTERHÁZY PÁL ÉS FRÁTER ISTVÁN VERSE

Sajtó alá rendezte
Varga Imre, Cs. Havas Ágnes, Stoll Béla

837 oldal + 19 fakszimile tábla
17 × 25 cm. Kve 210,— Ft

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

Ára: 195,— Ft